XV.37

Magri Jacob.
de Parisiis
Zophilogium

W.M.P.
SZCZECIN

XV.37.

Incipit. zophilogiu

Capitula tractatꝰ ꝑmi. libri ꝑmi Incipiunt

De inducẽtibus ad amorem sapiẽcie i
Quomodo antiqui sapienciã amauerũt ii
Quomodo mulieres artes inuenerũt iii
De studio a iuuẽtute iiii
De sapiẽcia regibus necessaria v
Quomodo sapiens omĩa possidet vi
De disposicione ad sapienciã & de qete ɔtẽplãciũ vii
Quomodo sapiẽcia docet omĩa viii
Quomodo iugiter sit studendũ ix
Q̃ non solũ sufficit legere sed eciã audire oportet x
De modo docendi xi
De philosophia & eiꝰ descripcõe & usu xii
De dignitate & vtilitate philosophie & sapiẽcie xiii
De famosis illustribꝰq; ꝑhis q̃ sapiẽciã amauerũt xiiii
De studiis & sectis philosophoꝝ xv.
Quomodo magice artes sunt inutiles xvi

Capitula secũdi tractatus. libri ꝑmi

De gramatica & eiꝰ inuẽtoribꝰ i
De logica & eiꝰ auctoribꝰ seu inuentoribꝰ ii.
De rethorica & eiꝰ inuentoribꝰ iii
De nomĩe poetrie & autoribꝰ eiꝰ & de fine ꝓpter quẽ inuenta est poetria iiii
Quomodo poetria nõ est ɔtempnenda. v
De arismetrica vi
De geometria & eiꝰ inuẽtoribus vii
De musica & autoribꝰ eiꝰ siue inuẽtoribus viii
De astronomia & eiꝰ inuentoribus ix
De medicina & eiꝰ inuentoribus x
De autoribus legum xi
De regimine ciuitatis & electione ꝑncipis xii
Quomodo princeps suos subditos diligere debet & defendere xiii
De legibus & earum inuentoribus xiiii

BIBLIOTHECA GYMNASII REGIO-BORUSSICI STARGARD V. POM.
KSIĄŻNICA POMORSKA W SZCZECINIE
XV.37
H° 10472
D.138/63

De yconomia xv
Quomodo paterfamilias debꝫ ſibi acqrere amicos xvi

Capitula primi tractatus libri ſecũdi. Incipiunt

Quomodo virtutes ſunt naturaliter appetende i
Quomodo natura cupit virtutes ii
Quomodo virtutes nõ querũt mercedme tẽporalẽ. iii
Quomodo virtus conſiſtit in medio iiii
Quomodo mens naturaliter reſpuit vicia v
De honeſtate vite intus & deforis vi
De bona conſuetudine vii
Quomodo vitanda eſt mala vita et mundi vanitas. viii
Quomodo eſt mala peccandi oportunitas ix
De cautela vitandi & cognoſcendi peccata x
Quomodo peccata leuiora ſunt vitanda ne contingant grauiora xi
De ſinceritate vite antiquorum xii

Capitula tractatus ſecũdi. libri ſecundi

Quomodo credendum eſt articulis fidei i
De cultu & ueneracione dei ii
De ydolatria & nominibus deorum & dearum iii
Quomodo ꝑ fidem ſaluamur iiii
De conſolacione ſpei v
De perpetuitate anime & ſpe vite future vi
De utilitate vere amicicie & caritatis vii
De uera amicicia & eius fidelitate viii
De correctione caritatiua ix
De pietate x
De pace & concordia xi
De uero & ficto amore xii
De adulacione que eſt ficta amicicia xiii
De hoſpitalitate xiiii

Capitula tractatus tercii. libri ſecundi

De uera iuſticia i
De eloquencia aduocatorum ii

De equitate iudiciorum iiii
De misericordia iusticia et temporancia iiii V
De modestia lingue v
De mendacio & piurio vi
De regimine temperato corporis viii
De prudencia acquirenda viiii
De prouidencia circa fortuita x
De facili crudelitate reprobanda xi
De stulticia fugienda xii
De stulto amore cauendo xiii
De fortitudine & costancia mentis habenda xiiii
De perseuerancia in bono habenda xiiii
De inconstancia fugienda xv
De constancia seruanda xvi

Capitula tractatus quarti. libri secundi

Quomodo humilitas placet deo. i
Quomodo humilitas exaltat & supbia deprimit. ii
Quomodo humilitas facit homines acceptos iii
De superbia fugienda iiii
De uana gloria minime affectanda v
De habenda paciencia vi
De ira vitanda vii
De odio & crudelitate viii
De contencione & pcacitate. ix
De abstinencia & sobrietate x
De ebrietate xi
De gula xii
De penitencia non differenda xiii
De liberalitate xiiii
De beneficiis cito & gratuite dandis xv
De beneficiis recognoscendis xvi
De paupertate voluntaria xvii
De auaricia vitanda xviii
De rapina & fraude xix

a2

De fortune instabilitate xx
De contemptu seculi & diuiciarum xxi
De contemptu diuiciarum xxii
De negligencia & pigricia xxiii
De castitate & pudicicia xxiiii
De luxuria vitanda xxv
De uoluptate carnis xxvi
De inuidia xxvii

Capitula tractatus primi. libri tercii Incipiũt

De miseria & huius vite breuitate i
Quomodo presens vita est carcer anime ii
De contemptu mortis iii
De morte bona & preparacione ad illam iiii
De paciencia mortis sub spe glorie future v
De resurrectione mortuorꝫ & imortalitate anime vi
De consideracione mortis vii
De prouidencia futurorum viii

Capitula tractatus secundi. libri tercii

Quomodo viri ecclesiastici debent habere curam subditorum in moribus & sciencia i
De exemplaritate prelatorum ii
De electione prelatorum iii
De cura & electione prelatorum iiii
De moribus sacerdotum v
De continencia virorum ecclesiasticorum vi
De moribus prelatorum vii
De oracione facienda sic ut vnus oret pro alio viii
De predicatoribus ix De scolasticis x

Capitula tractatus tercii. libri tercii.

De clemencia nobilium & principum i
De bonis principibus ii
De pietate & misericordia principum iii
Quomodo principes debent colere deum iiii
De moribus principum v

De viciis principum vi
De paciencia & clemencia principum vii
De ludis principum viii
De dominio pncipũ quomodo debet esse virtuosũ ix
De tirannide principum x
Exemplum atheniensium de iusticia principum xi
Quomodo victoria a deo est xii
De principum humilitate xiii
De castitate principum xiiii
De moribus principum xv
De largitate principum xvi
De paciencia principum xvii
De legibus principum xviii
De consilio principum xix
De militibus xx
De fidelitate principum xxi
De bellis exercendis xxii
De regimine militum xxiii

Capitula tractatus quarti, libri tercii

De diuitibus & eorum statu i
De pauperibus & eorum statu ii
De mercatura iii
De seruis & laboratoribus iiii
De peregrinacione v
Quomodo senes debent esse virtuosi vi
De sapiencia senum vii
Quomodo coniuges viuere debent in amicicia viii
De fidelitate coniugum ix
Quomodo coiugia legittime sũt contrahenda x
De parentibus erga filios xi
De filiis erga parentes xii
De obediencia filiorum erga parentes xiii
De uereecundia mulierum xiiii
De virginibus xv De viduis xvi

a3

Prohemiu seu epla i zophilogij libr

Illustrissimi principis regis francorum deuotissimo confessori domino Michaeli diuina prouidencia seu prouidēte gracia episcopo Antisyodorensi. humilis sui patrocinii capellanus: frater iacobꝰ magni ordinis fratrum heremirarum sancti Augustini continuū famulatum seu famulandi affectum. Lecta colligere & ad sūmam ordinatī redigere q̄ vtile sit experiencia sepe didici: q̄ obrem presentem librum ex dictis poetarum precipue compegi: quem zophilogiū intēpretor: eo q̄ principalis intencio est inducere legentis animum ad amorem sapiencie. Diuidit̄ autem presens liber in tres libros parciales. Primus est de amore sapiencie. Secundus de amore virtutū. Tercius de instruccione statuū. Rursus prim9 diuidit̄ in duos tractatus Primus est de quibusdā que īducunt ad amorē sapiencie. Secundus est de inuencione scienciarū & earum fine. Secnndus autem liber diuidit̄ in quatuor tractus. Primus est de quibusdam inducentibus ad amorē virtutum. Secundus est de virtutibus theologicis. Tercius de virtutibus cardinalibus. Quartus est de capitapitalibus. He autem virtutes omnes sūt necessarie volentibus sapientes fieri. Tercius vero liber diuidit̄ in quatuor tractatus. Primus est de casu statuū mundi & de consideracione mortis. Secundus est de statu ecclesiasticorum. Tercius de statu nobilium. Quart9 de statu plebeorum. Horum autem statuū cognicio ad sapienciam prodest: cum nil sit vtilius uolenti fieri sapiens q̄ cognicio sui

Tractatus primus huius primi libri: est de quibꝰdam que inducunt ad amorem sapiencie. Cuius primum capitulum est de inducentibus ad amorem sapiencie

Dicit Aristotiles decimo ethicoꝝ q̄ homo sapiēs maxime felix est. & Seneca ad Lucillum. Beatam inqt vitam sapiencia perfecta efficit. Et

capitulum de inducentibus ad amorem sapientie

sequit̃. Scio inqt neminẽ bene viuere sine sapiencie stu-
dio. Vnde veteres philosophi acqsitis necessariis vite:
ĩcipiebant philosophari: inqt Aristotiles in prohemio
methaphisice. Quo enĩ iure tam famosus Salomon ha
betur: nempe sapiencie munere obtinuit principatum
& honorem. Ipso dicente sapiencie. Preposui inquit il-
lam regnis & sedibus. Et sequit̃. Infinitus enĩ thesau
rus est hominibus. & ꝓuerbioꝝ secũdo. Melior est ĩqt
acqsicio eius negociacione auri & argenti. Ipsa enĩ pre
ciosior est cũctis opibus. Quid amplius: nam philoso-
phi ueteres ymaginem sapiencie in foribus omniũ tẽ-
ploꝝ pingi faciebãt: scilicet us9 me genuit: peperit me
moria: & 3ophiam me vocant greci: latini sapienciam.
Hi autem sapienciam non amant qui legibus rectis nu
tum preferunt corruptum. quod fecisse gentiles quos-
dam narrat. Policratus li. iiii. capitulo. v. Qui tamen
gentiles se iactabant sapiencie fore amatores. Atten-
dat igit̃ lector ꝙ ille sapienciam amat qui vere consciẽ
cie opera confirmat. De tali loquens sapiencia. Salon
Sapiencie. viii. ait. Hanc amaui & exqsiui a iuuentute
mea: & quesiui eam mihi spõsam accipere. Et ibidem
septimo. Optaui & datus est mihi sensus: inuocaui
& venit in me spiritus sapiencie. Quo enĩ pacto philo
sophi ita vocati sũt. Nam philosophia sapiencie amor
est: q̃obrem philosophus est nomen honoris. Vnde Al
phorabius in libro suo de diuisione philosophie. Philo
sophia inqt est humanaꝝ diuinarumq; rerum cognicio
cum studio bene viuendi. Hi igit̃ sapiẽtes nõ sũt quo
rum studia patent criminosa: nam vbi malicia ibi aut
non est aut vacat uera sapiencia. Rursus posco conspi-
ciamus ꝙ allexander qui toti mundo dominabat̃ sapiẽ
ciam elegit amicam cuius opere pocius q̃ viribus sub
limat9 est. Habuit enĩ Aristotilem ĩ doctorẽ. Narrãte
enĩ Agellio libro noctiũ acticarum. Vnde pater Allex
ãdri sc3 philippus macedo Allexandro nato: Aristotili

a4

quomodo antiqui amauerunt sapiam

misit epistolam talem. scilicet Philippus aristotili salu
tem. Filiũ inqt genitũ mihi scito: quapp̄ter diis graci
as reddere debeo uel habeo: nõ quia natus est mihi sed
quia tuis temporibus ipsũ nasci cõtigit. Spero enĩ ꝙ
tua erudicione fiet dignus regno. Insuper Alexander
necau in libro de naturis rerum refert qualiter Aristo
tiles occasione Alexandri logicam scripsit: & sedulus
naturarum inqsitor extitit. Ecce q̄ laudabile principẽ
amatorem sapiencie fore: cum occasione sapientes fiãt
sapienciores: & suos principatus reddunt stabiliores.
Adhuc inqramus quanto studio Alexander vitam ex
posuit. Narrat enĩ Alexander necau ubi supra: quomo
do Alexãder in vase vitreo mare intrauit: ut pisciũ na
turas deprehenderet. Insuper Plinius. Alexander in
quit inflãmatus cupidine cogitandi animaliũ naturas
Aristotili sũme ĩ omni doctrina eruditissimo: milia ho
minum conuocauit itaq; tocius asie atq; grecie anima
lia uenatu: & aues aucupio recipi fecit quolibet: vsq; đ
qualibet specie aliqd haberet: ut nullius rei naturam
ignoraret. Cuius occasione Aristotiles fere quinqua
gĩta libros de animalibus scripsit. Rursus Seneca epi
stola. xciii. Alexander inqt geometriam studuit: & cũ
sciuisset ꝙ terra mota erat: tũc ait ꝙ Alexander mag
nus vocari non deberet: eo ꝙ terre pugillo dominabat̃
Itaq; geometrie studio sui dominii quantitatẽ agnouit
His igit̃ narracionibus concludit̃ ꝙ qui fama & nomi
ne cupit ditari: sollicite debet sapienciã uenerari & ue
nari Capitu
lum secundũ quomodo antiqui sapienciã amauerũt

Ulixes ut tradit ouidius libro. ix. metamorpho
seos contra herculem: gloriam milicie obtinuit
cũ sapiens esset. Ille autẽ fortissimus leonisq;
oppressor: nam illustriorem reddit sapiencia
virum q̄ corporis vires. Vnde Apuleius ĩ libro de deo
Socratis. Si laudas inquit virum quia diues: hoc fortu

Antiqui Anna inquit sapiam

ne debet. Si quia fortis egritudine fatigabit. Si quia nobilis non ipsũ: sed parentes eius laudas. Si quia pulcer: pulcritudo in senectute abiet. Sed si laudas viꝝ sapientem: quantũ libet bonis moribus ornatũ: tũc ipm vere laudas: quia hoc non est etate caducum: casu pendulum. nec a genitoribus hereditariũ. Hec in effectu Apuleius. Ceterũ veteꝝ studia cõmemoremus. Narratur enĩ in prologo historie triptite: qualiter theodosius in armis ꝑ diem exercitabat: & noctibꝰ sollicite libris intuebat: quaꝓpter maximus fuisse naturalis ex dictis 3030mei colligit. Vnde boe. libro. i. de cõso. p. ca quarto narrat platonem dixisse: ꝙ resp. felix esse inciperet si eam studiosi sapiencia regerent: uel si eius rectores sapiencie studere contigisset. Idem ponit Valerius li. vii. capi. i. Idemq; Socratem dixisse narrat Policratus. li. iiii. ca. vi. Qui tamen socrates ab apolline sapientissimus vocatus fuit. Quid amplius: nunqd abraham qui fuit pater multaꝝ gencium peritus fuit ĩ omni sapiẽcia egipcioꝝ. Actuũ. vii. Nunqd Dauid habuit sapienciam sicut angelus dei. ii. Regũ. xiii. Nunqd salomõ petiuit sapienciam ad populũ regendũ: & obtinuit. iii. Regũ. iii. Nam regale opus est sapere & diiudicare: vt ait Tulius li. i. de diuinacionibus. Vnde ecclesiastici. x. Iudex sapiens iudicabit populum suum. Rursus & alios principes legimus sapiencie studiũ dilexisse. Nero enĩ quãq; crudelis esset: elegit tamẽ Senecam sapientem in doctorem: qui de clemencia librũ: eius occasione scripsit: nunquid troyanus habuit Plutarcum: cuiꝰ occasiõe factus est liber de instructione trayani: ut patet ex epistola quam sibi scripsit: in qua trayanus plus laudabat sapienciã plutarci q̃ suã fortunam uel potenciam. Ceterũ de Iulio cesare legimus ꝙ studiossimus extitit: cursũq; solis investigãs dies per horas & momenta diuisit: bisextum inuenit: & multos alios libros scripsit: ut patet ĩ libro de vita cesaris

a5

Antiqui amauerunt sapientiam

parte prima :de cuius doctrina Solinus libro primo. p̄mo capitulo. Doctrina inq̄t Iulii:recta racione fūdata est.& eodem libro parū ante finem. Cesare inq̄t nullus celerius scripsit:nullus uelocius legit. Vnde quatuor epistolas simul dictasse ꝓhibet̄. His ergo principatus debebat̄:quia sapienciam dilexerūt ꝑ quam reges regnant:& principes imperant. Vnde seneca ad Lucillum epistola .xciiii. In illo inq̄t seculo quod aureū vocabat̄:sapientes regnabāt:qui vtilia suadebant:& inutilia dissuadebant:cauebant pericula & augebant beneficia. Dos ergo principum sapiencia est. Vnde narrat̄ in ecclesiastica historia ca.v.qualiter ptolomeus sapiēciam dilexit:non solum humanam sed diuinam. Vnde lxx.interp̄tes conuocauit ut noticiā diuine legis haberet:& sapientibus regni sui cōmunicaret. Idem tāgit Aug9.viii.de ci.dei ca.xl. Rursus de Caralo magno legimus q̄ studiosissim9 fuit. Et in libris Augustin9. precipue legit Alquinūq; doctorem elegit:a quo dyaleticam rethoricam & astrologiam didicit. Vir ergo illustris fieri cupiens scilicet doctus :necesse est vt doctorem habeat:et sapiens fiat. Nam Dauid secum habebat nathan ꝓphetā :& sadoch sacerdotem: ut sapiētum consilia non egeret. His ergo narracionibus clare colligit̄:q̄ sapiencia studiose querenda est:ut honoris nomen adipisci possit. Quod obtinuerūt qui sapienciā dilexerūt. Cui9 amor artes sapiēciasq; singl̄as siue sciencias ministrauit. Quis enī dedit moisi ut litteras īuenirz.ūde habuit Gorgias retoricā Apollo medicinā Pitagoras arismetricā Nilo geometriā Abrahā astrologiam Tubal musicam Phorone9 solon:aut ligurgus leges. Hi enim hec omnia adinuenerūt: eo q̄ sapiencie studio adheserunt

Capitulum tercium quomodo mulieres artes inuenerunt

Nempe plures artes femine reperierunt sapiencie dono cui adheserūt. Nam Ysis regina egip

Mulieres adinuenerunt artes

ciorum litteras egipcias inuenit. Vt ponit. Ysidorus libro primo ethimologiarꝝ. Et carmentis nympha: alio nomine dicta Nicostrates primo litteras tradidit vtalicis. Et noema soror Tubalcayn mechanicas adinueit artes. Eritrea q̃ atq̃ Tyburtiua alieq̃ sibille futura: multiplici carmine descripserũt ꝓut narrat Lactãcio in libro. x. sibillarꝝ. Rursus libia sua sapiencia dirigente gloriosissime regnauit. Itaq̃ meruit ut suo nomine: regnũ suũ nũcupareẽ. Almathea q̃ alio nomine dicta deiphebes. virgo fuit inclita & ãnis lõgeua: referenti buscq̃ poetis sua virginitate diuinitatem obtinuit: vaticiniaq̃ plura scripsit in babilone iuxta lacum vbi dicunt suũ fuisse oraculũ. Quod quidem oraculũ vsq̃ in hodiernum diem intuentibus inducit admiracionem. De hac referẽ q̃ p plurima vixit secula: & Tarquno p̃sto nouem libros quos ediderat attulit. de quibꝰ tres conbussit. & sex residuos romani cũ magna diligencia seruauerũt. Ceteꝝ semiramis regina uetustissima sua fortitudine & sapiencia regna plurima subiugauit: armaq̃ viris intollerabilia portauit. Opis q̃ alio nomine dicta. Ops femina fuit que sua prudencia Iouem neptunũ atq̃ Plutonem suos filios vna cũ saturno: contra hostes seuissimos a morte liberauit. & ideo fuit adepta tam grande nomen ut ipsa diceret mater deorum. Vnde publica templa fuerunt sibi consecrata. Rursus Iuno que fuit Opis filia: & Ioui tandem nupta olim regina celoꝝ arbitrata est. Et ut eius memoria non periret templum sibi grande fecerũt ueteres. & ex marmore vario eius ymaginem sculpi fecerunt: temploq̃ ꝓposuerũt. Ceterũ minerua alio nomine dicta Pallas ut quidam referũt numeros primo inuenit: & in ordinem reduxit: quibus vtimur vsq̃ in hodiernum diem. De ipsa referũt poete q̃ ex osse tibie vnius auis fistulas pastorales p̃mo inuenit. Dicũt tamẽ aliqui q̃ de calamo & non de osse fistulam primo cõposuit. Hec ciã

tibie

a6

De studio a iuuentute

Minerua apud athenienses dea sapiencie nũcupata est
Rursus Mephesia sua sapiẽcia & fortitudĩe regna ob
tinuit: mamillamq; dexteram abstulit ne a sagitaciĩs
exercicio impediret. Aragnes asiatica q̃ phebeia fe-
mina fuit. que artẽ texture atq; lanificii reperisse ferẽt
Hiis ergo narracionibus patet feminas sapiencie ad-
besisse eiusq; gracia nomẽ honoris adeptas fuisse. Nũ
qd insuper alias feminas sapiencie. viguisse legimus.
Nunqd filium suũ iacob. Rebecca instruxit ut bene.
diccionem obtineret suoq; cõsilio a fratris persecucĩoe
ipsũ liberauit. vt tradit liber Gene. Nunqd Bersabee
suo sermone prudenti suo ꝑ filio Salomone regnũ ad-
epta est: ut tradit liber regũ. Hester quoq; suo sapiẽti
sermone ab Assuero rege quod voluit obtinuit. Abi-
gael q̃q; sua sapiencia Nabal viz; suũ a morte eripuit. &
Iudith ab Oloueno populũ suũ liberauit. Femĩe igit̃
sapiẽcie gracia viguerunt suiq; sexus ebetudinem coo
peruerunt

Capitulũ quartũ de studio a iuuẽtute

Apud hebreos mos erat olim iuuenes instruere
in his scienciis que secure erãt vt recitat Ori-
genes super cãtica ĩ principio. Quia teste Ari
stotile. v. ethicoꝝ. In his delectari est nob̃ na-
turale: in quibus ab infancia delectari incepimus. Vn
de Anselmus ĩ libro de similitudinibus ca. liii. Mol
lis inq̃t cera imaginem sigilli faciliter recipit: sed cũ ĩ
durata fuerit retinet nec de facili dimittit. Adolescẽ
tes ergo ab exordio in scienciis & virtutibus ĩstrui de
bent: ꝑ faciendũ tradit Augu. xii. de ci. dei. ca. xv
Infans inq̃t suã capacitatem non excedat. quasi dicat
q̃ sapiencie studiũ tẽperamento regulari deberet. Re
ꝑbãda ergo est illoꝝ hominũ vita siue iuuenũ quorum
occupacio vanitas est. & senectus moꝝ dissipacõ erit:
sceleratq; abissus. Cur enĩ artes liberales dicunt̃: nisi
quia liberis signanter nobiliũ debent̃. Vtinã hi attẽde
rent quãto sapiencie studio predecessores vacarũt ĩ se

De studio a iuuentute

nectute pariter & iuuẽtute. Narrat enĩ Agellius li-
bro.vii.ca. x.qualiter Euclides sapiencie studiũ tãtũ
dilexit vt periculo mortis se exponeret. Quia nõ obstã
te decreto atheniensiũ Socratis doctrinã audire dispo
suit. Insup Iero9.ep̃.xxxiii.narrat qualiter aliqui phi
losophi ꝓpter studiũ calcabant honores. Alii ꝓciebãt
diuicias. Alii acceptis iniuriis gaudebant. Alii penas
spreuerũt. Alii heremũ ĩtrantes soli philosophie se de
dicarẽt. Vnde teste Valerio Carnaides.xc.ãnis studio
sapiẽcie vacauit ita ut studii causa: nutrimẽtũ accipe
sepi9 pretermitteret. Insup Hugo in didascolicon pte
secũda narrat qualiter plurimi omnia relinquebãt: vt
sapiencie studio vacarent. Nam Permenides.xv.ãnis
in rupe egipciaca sedisse legiẽ causa studii: & Protha
ceus meditandi causa in monte Caucason vulturi expo
situs memorat̃. Thenustides q̃ expletis.c.ãnis &.vii
mortem suã deflebat dicens se dolere mori cũ sapiẽcie
cepisset. Plato q̃.lxxxi. ãnis scribens mortuus est. &
Socrates.xcix.ãnos in docendo & scribendo cõpleuit
His ergo exemplis patet q̃ amandum sit sapiencie stu
diũ: cui9 sũt due claues quas expressit quidam senex
carnotensis: narrãte Policrato li.vii.capi.xiii. Prima
clauis est amor docẽciũ: put ait Quintilianus libro de
instructione oratoris. Secũda clauis est sollicitudo stu
dẽciũ: quia tũc optime docet qui legit si amat eos qui
bus legit. & audientes ꝓficiũt si attẽte & sollicite au
diunt. O q̃ enorme pigrũq; studiũ plurimoꝝ reperiẽt:
quot sunt patres ꝑmittentes filios sterilescere. Vnde
Tuli9 in prima retborica. Quid inqt agis: cur perdis
adolescentem. Et sũt verba Therencii poete. Et idem
Tulius in tusculanis questionibus li.i.capi. xxxviii.
Adolescens inqt maiores debet vereri & viros proba
tissimos diligere: quoꝝ cõsilio & auctoritate vtat̃. In-
sup Crisostimus sup Mt omelia.xlix. Sicut inqt ter-
ra ĩfructuosa: sic iuuentus neglecta: nil ergo laudabili9

KSIĄŻNICA POMORSKA W SZCZECINIE

De studio a iuuentute

iuuentute culta & studiosa. Vnde Valerius li. vii. ca. v
Ciuitas inqt nostra nobiliũ iuuenũ ingenia ab insolen
cia reuocando: magnos & vtiles ciues fecit: honoribꝰ
q̃ meritos. q̃ obrem Iero. libro de instructione filie. ni
hil inqt discat audire uel loqui nisi quod ꝑtinet ad ti
morem dei: turpia non intelligat: mũdi cantica igno
rat: eiusq̃ lingua psalmis dulcibus imbuat̃. Ecclesia
stici. vii. Filie si tibi sũt: serua corpus eaꝝ & non osten
das hilarem faciem tuã ad eas. Idem beatus Gregorius
ĩ registro. Peto inqt vt tuos paruulos quos nutris mo
ribus precipue instruere cures: vt scilicet ea loqui de
beant que mentes eoꝝ in caritate postulant. Iuxta illd
Ecclesiastici. x. Letare iuuenis in adolescẽcia tua & in
bonis sit cor tuũ. Nũc autẽ sapiencie studio relicto iu
uenes vice doctoꝝ sceleratos ĩmitant̃ corruptores mo
rum. Qua ꝓpter dicit Iero. ep̃. lxxxix. Eligendus est
inqt magister ꝓbe etatis saneq̃ vite & erudicionis: vt
scilicet eius exemplo iuuenes ĩbuant̃ qui mala diligũt
in quibus nutriunt̃. Sic enĩ de alexandro legimus ꝙ ex
emplo Leonidis magistri sui multa vicia retinuit: qui
bus carere omnino non potuit. Vnde Iero. in ep̃. lxxx
vii. In tenera inqt etate facilius sancte conuersacionis
vsus inualescit animusq̃ induratus non de facili ad ar
bitriũ uolentis trahi potest. Ideo Tulius in libro ꝑmo.
de senectute ca. iiii. dicit. Pueri inqt admouendi sũt
quia infirmitas pueroꝝ est nimia. Ipsi enĩ sũt ad leui
tates ꝓmpti. Vnde vinũ pueris negandũ docet Sene.
libro. ii. de ira. Ipsos q̃ cibis non inflãmandos esse do
cuit Plato. Nam castermargia sapiencie studio nimis
contradicit: eo ꝙ nutrix est voluptatis q̃ maxime ꝑhie
inimicat̃ inqt Augusti. libro. iiii. contra Iulianũ. Vn
de Hugo in didascolicon parte. ii. narrat qualiter a q̃
dam sapienti fuit petitũ que erãt necessaria studenti.
Qui respondit mens humilis: vita quieta: scrutinium
tacitũ: leta pauꝑtas: terra aliena: non erubescere petẽ

De sapiencia regibus necessaria

do: & sciencia adepta neminem contempnere. Et concludit ibidem q̃ quatuor portãt lecticam philosophie. scilicꝫ amor: labor: cura: & vigilia. His ergo modis sciencia acqri potest: que tunc sortit̃ efficaciã si vita sciencie conformet̃. Vnde Iero. epi̇. xxxiiii. narrat qualiter Ipocras discipulos suos adiuauit antecq̃ eos doceret q̃ mansuetudini & moribus insisterent. Socrates eciam vniuersam philosophiã ad mores corrigendos reduxit vt ait seneca epi̇. lxxiiii. Et Augu. iiii. de ci. dei. ca. iii Idem ponit Tulius in tusculanis questionibus li. v. circa principiũ. Rursus iuuenis attendat ne prauam doctrinã discat. Vnde apud Lacedones libri archiloci de ciuitate sua deiecti fuerũt: eo q̃ quedã turpia: licꝫ subtilia continebant. Narrante Valerio li. iii. ca. vi. Discat ergo iuuenis doctrinas sanas. Nam ĩsane doctrĩe falsitatibus sũt pmixte: atq̃ doctrine non merenẽ dici Vnde sup cantica Bern. ome. xxxv. Est inq̃t omĩs sciẽencia bona dũmodo subnixa sit ueritati. Sed quidã scire volũt eo fine tantũ vt sciãt: sed turpis curiositas est Sũt eciã qui scire volũt vt scire videanẽ: & turpis vanitas ẽ. Et subdit. Sic̃ inq̃t cibus ĩdigest̃ corp̃ corrũpit sic eciã sciencia igne caritatis scilicet bonis operibꝫ non digesta: anime corrupcio est. De tali sapiencia loqtur sapiens Eccle pmo. In multa sapiencia multa ĩdignacio

Capitulũ. v. de sapiẽcia regibꝫ necessaria

Ioseph nõ diuciazꝫ multitudĩe sed p sapienciã obtinuit vt dominaret̃ in omĩ terra egipti. Genesis xlii. Vnde Vegecius libro pmo de re militari Null̃ est inq̃t cui sapiẽcia magis ꝫgruat q̃ pncipi: cuius doctrina omnibus debet prodesse subditis. Ideo iuuenes non debent fieri principes. quia non constat eos esse prudentes ut dicit̃. iii. Thopicozꝫ. Nã sapiencia fecit romanos dominari. vt inq̃t Policrat̃ li. vii. & li. iiii. Romani inq̃t viguerũt q̃diu litterati fuerunt. Sed exquo litterazꝫ virtus in eis languet extũc

Sapienia ignibus necessaria

manus armata: infirmata est: & cecidit principatus.
Quoniam sapiencia ait, p me reges regnant. puer. viii
Cur enī troianus olim bortabat regem francor: ut fili
os suos in artibus liberalibus erudiri iuberet. narrāte
Policrato li. vi nisi qa rex illiterat9 est asin9 coronat9
Nam rex insipiens perdit populū suū Ecclesiastici. x.
Vnde Iheroboā ex sua īprudencia. x. regna perdidit: q̄
sibi dimisit pater suus Salomō. Sapiencia ergo regna
stabilia facit. Vnde ī morali dogmate philosophorum
narrat q̄ ītē Xerses rex iudeor: inumerabilē habēs exē
citum cōtra paucos grecos bellatur9 accessit. Cui qui
dam dictus Damacetus. Ista inqt multitudo tibi pla
cet domīe mi rex: sed metuēda est. quia dubium est in
doctam multitudīem regi posse: nec durari diu potest
quod regi non valet. Vnde Vegecius li. iiii. dicebat se
esse deceptum eo q̄ multos habebat homines: sed nul
los habebat discipline subiectos. Prudencia ergo prin
cipibus victoriam prebet: viteq̄ honestatē. quia īpossi
bile est prudentem non esse bonū. vi ethicor. Vtinam
ergo prudenciā principes diligerēt & sapiēciā: sed for
tassis supbia eleuat corda eor. ita q̄ negligūt omīa q̄
a sapientibus & prudentibus scrutari debēt. Vtinam
reminiscanē qualiter Dionisius licet tirānus Platonē
sapientem honorifice suscepit: narrante Policrato. li.
vii. ca. xxxvi. Sed hi sapientes non amāt qui sapientes
fieri non curant. Eor ergo principatus ruine gerit ti
morem

Capitulū. vi sapiens omnia possidet.

Nihil possidet qui seipsū non habet. Stultus ne
ro se non possidet eo q̄ se regere nescit. Sapiē
tis autē sūt omnia. quia nullo eget. Vnde Se
neca ad Lucillū epī. ix. allegat Crisippum dicentē. Sa
pientem nulla re egere: & tī multis rebus illi opus es
se. Econtra stulto nulla res opus est. Nulla enī re vti
scit. Nempe egere ille dicit qui desiderat qd̄ ab eo nō
habet & exinde molestat: quod sapiens non facit. quia

Sapiencia oīa possidet

ex sibi possibilibus contentaē. Vnde idē Seneca li. vii.
de beneficiis. Dicitis Ostoici sapientis omia esse: quo
modo ergo aliqs potest dare sapienti si omia eius sunt
Nihil inqt ꝓhibet bona Ciceronis esse & sapientis. Sz
quomodo sua erūt si ea nō possidet. Ideo enī sua esse di
cunē quia suo subsūt īperio. & quomodo subsūt exq̄
ea non habet: reuera. nec habet nec habere petit. & si
petit tunc ea habebit. alias enī petere sapientis non est
Ecce ergo cū sapientis sūt omnia. Studeat igiē sapiēs
fieri homo: nec prestudiat ditari: quia omnis sapiens
diues. multi uero diuites credunē qui non sūt sapien-
tes. Vnde Lactancius li. de falsa sapiencia. Naturā in
quit homīs deus hanc esse voluit: vt duaꝝ reꝝ cupidꝰ
homo ac appetens esset scilicet religionis & sapiencie
Sed homines ideo fallunē quoniā à religionē sine sapi
encia suscipiūt: aut sapiencie solī student religiōe omis-
sa: cū tamen alteꝝ sine altero esse non potest. Nomine
autē religionis honestas capiē. & nomine sapiencie ve-
ra philosophia: qua mores astruunē. Vnde plato dixit
amatorē dei esse philosophū: teste Augu viii. de ci. dei
Nec tamē credat quis uerā philosophiā esse illā quam
studio humano acqrimus: sed illā quā nemo mortalis
assecutus est. Vnde Tulius ī libro de amicicia. Negāt
inqt scilicz ueteres quemq̄ esse bonū vizꝝ nisi sapientē
Sed illā sapienciā interpretanē quā nemo mortalis est
assecutus. Quereres fortassis que sit illa uera sapiēcia
Reuera ipsa est qua deus cognosciē. Vnde lactancius
libro de uero cultu. Sic ī itinere celebrādo nihil ꝑdest
viam nosse: nisi conatus & vires suppetant ambulandi
ita veri sciencia nihil ꝑdest si virtꝰ ꝓpria deficiat: sci
encia autē uera est deū nosse. Diceres tamē sapiencie
plures esse partes: suprema auē pars est qua deus cog
nosciē & alia pars est qua homo in agendis dirigiē De
qua Tuliꝰ in tusc quest. li. v. Sapientis ꝓpriū est: nihil
quod penitere possit facere: nihil inuite sed splendide

et constanter omia peragere: nihil expectare pro certo futuro: nihil cū acciderit admirari suisq; stare iudiciis O q̃ desiderāda est hec sapiēcia qua bene viuit: qua liber homo efficit. Vnde Tulius libro de paradoxis. Sic in ꝓbo & stulto homine bene esse nō potest. Sic vir bonus & sapiens miser esse nō potest: omnis sapiens liber omnis stultus seruus. Huic tamen sapiencie stulti contradicunt: illosq; predicant stultos quoq; studia sapiencie insistunt quoq; tamen teste Seneca ad lucillum epī. xxiiii. nunq; intantum conualescit negcia: nunq; sic cōtra virtutes cōminabit: vt non philosophie nomen honorabile & sacrum maneat. Quoniā vt ex puerbiis sapientum colligit: rem maximam ꝓmittit sapiencia tibi: vt te reducat. Sed hāc paucissimi habēt. Vnde Catho. Sermo dat cunctis animi sapiencia paucis. Si tamen sapiencia haberet: diuicie que magno labore acqrunt uelud inutiles premittent. Vnde Claudianus in maiori. Magnas ingenii copia vincit opes. quia scilicet homo ingeniosus & sapiens vincit magnas opes. Nam opibus non fit sapiens homo sed sapiencia diues

Capitulum. vii. de disposicione ad sapienciam & de quiete contemplancium

NVlla est via melior ad sapienciam q̃ vita virtuosa. Vnde Augu. lxxxiii. questiōe allegat dictum cuiusdam sapientis Fontei nomine quod scripsit quidam paganus postmodum baptisatus. Hoc inqt agite miseri scilicet baptisemini ne hoc domicilium vnq; polluat spiritus malignus: ne sensibo immixtus incestet anime sanctitatem: lucemq; mentis obnubilet. Nam ipsis adherent somnis: latet ī ira: impeditq; omnis meatus sapiencie & intelligēcie ꝑ quos lumen racionis solet infundi. Itaq; apparet q̃ sācte & catholice viuere est medium uere sapiencie. Sed quia in virtutibus reperiunt stulti amaritudinem: & in criminibus voluptatem. Ideo mala ꝓ bonis amplectuntur.

Dispositio ad sapiēciam & cauēs
contemplacionem

Vnde Lactancius in libro de falsa religione. Quia inqt in virtutibus amaritudo pmixta est. Vicia uero uoluptate condita sūt. Ideo stulti illa amaritudine offensi & voluptate decepti: mala ꝑ bonis amplexanť. Et idem Lactancius libro de uera religione & sapiencia. Veritas inquit acerba omnibus his qui vitam suā mortiferis voluptatibus dederunt. Sꝫ reuera menti virtuose nil pulcrius studio sapiencie est. Vnde Quintilianus libro viii. Pulcerrimū opus est studio vacare quia mēs non viciis sed studio libera est. Illi ergo reprobandi sūt qui studio vacare pigrescūt. Vnde ex ꝓuerbiis sapientum colligitur: vt auri aliquid extrahamꝰ terras euertimus: vt autem sūmum occupemus pectus scrutari piget. quia scilicet omnes labores accipimus vt aurum possideamus. Sed ꝑ sapiēcia qua deus cognoscitur laborare pretermittimus. Arbitror enim peccata hoc facere. Vnde Seneca ad Lucillum ep̄. liii. Vicia sua confiteri suauitatis iudicium est. Qui igiť sapiens fieri cupit delicta tollat quibus studium offendiť. Vnde prudencius: quociens animam viciorꝫ peste repulsa sensibus incaluisse deo: quociens tepefactum ingeniū celeste: luctū post gaudia retrogessisse ī stomacho. Quod nil aliud sonat: nisi quod viciis repulsis anima inheret studio sapiencie: sed per vicia retardať. Vnde Prosper in libro epigramaton. Cor mundum & sapiens fructu virtutis alať: & xp̄i ī nostro pectore regnet amor. Nēpe amor studentem excitat & moram facere non permittit. Sollicitum ergo erit studium in amore si fundať. Vnde Ouidius libro de arte amandi. ii. Est mora tuta breuis lentescunt tēpora cure. Vanescitq; absens et nouus intrat amor. Vir ergo studiosus sapienciam querat qua mens perficiť: qua eciam in hoc crescit homo in quo brutis dominatur. Rursus petunt homines quietem. Sed quietus esse non potest qui sapiens non est. Vnde Seneca ad Lucillum epistola. lvi. Nulla pla

et constanter omia peragere: nihil expectare pro certo futuꝝ: nihil cũ acciderit admirari suisq; stare iudiciis O q̃ desiderãda est hec sapiẽcia qua bene viuit̃: qua liber homo efficit̃. Vnde Tulius libro de paradoxis. Sic̃ in ꝓbo & stulto homine bene esse nõ potest. Sic vir bonus & sapiens miser esse nõ potest: omnis sapiens liber omnis stultus seruus. Huic tamen sapiencie stulti contradicunt: illosq; predicant stultos quoꝝ studia sapiencie insistunt quoꝝ tamen teste Seneca ad lucillum ep̃. xxiiii. nunq̃ intantum conualescit neqcia: nunq̃ sic cõtra virtutes cõminabit̃: vt non philosophie nomen honorabile & sacrum maneat. Quoniã vt ex ꝓuerbiis sapientum colligit̃: rem maximam ꝓmittit sapiencia tibi: vt te reducat. Sed hãc paucissimi habẽt. Vnde Catho. Sermo dat̃ cunctis animi sapiencia paucis. Si tamen sapiencia haberet̃: diuicie que magno labore acqrunt̃ uelud inutiles premittent̃. Vnde Claudianus in maiori. Magnas ingenii copia vincit opes. quia scilicꝫ homo ingeniosus & sapiens vincit magnas opes. Nam opibus non fit sapiens homo sed sapiencia diues

Capitulum. vii. de disposicione ad sapienciam & de quiete contemplancium

NVlla est via melior ad sapienciam q̃ vita virtuosa. Vnde Augu. lxxxiii. questiõe allegat dictum cuiusdam sapientis Fontei nomine quod scripsit quidam paganus postmodum baptisatus. Hoc inqt agite miseri scilicet baptisemini ne hoc domicilium vnq̃ polluat spiritus malignus: ne sensibꝰ inmixtus incestet anime sanctitatem: lucemq; mentis obnubilet. Nam ipsis adheret somnis: latet ĩ ira: impeditq; omnis meatus sapiencie & intelligẽcie ꝑ quos lumen racionis solet infundi. Itaq; apparet ꝙ sãcte & catholice viuere est medium uere sapiencie. Sed quia in virtutibus reperiunt stulti amaritudinem: & in criminibus voluptatem. Ideo mala ꝓ bonis amplectuntur.

Dispositio ad sapiēciam & cauēs
ꝯtemplacionem

Vnde Lactancius in libro de falsa religione. Quia inqt in virtutibus amaritudo ꝑmixta est. Vicia uero uoluptate condita sūt. Ideo stulti illa amaritudine offensi & voluptate decepti: mala ꝑ bonis amplexanť. Et idem Lactancius libro de uera religione & sapiencia. Veritas inquit acerba omnibus his qui vitam suā mortiferis voluptatibus dederunt. Sꝫ reuera menti virtuose nil pulcrius studio sapiencie est. Vnde Quintilianus libro viii. Pulcerrimū opus est studio vacare quia mēs non viciis sed studio libera est. Illi ergo reprobandi sūt qui studio vacare pigrescūt. Vnde ex ꝓuerbiis sapientum colligitur: vt auri aliquid extrahamꝰ terras euertimus: vt autem sūmum occupemus pectus scrutari piget. quia scilicet omnes labores accipimus vt aurum possideamus. Sed ꝑ sapiēcia qua deus cognoscitur laborare pretermittimus. Arbitror enim peccata hoc facere. Vnde Seneca ad Lucillum ep̄. liii. Vicia sua confiteri suauitatis iudicium est. Qui igiť sapiens fieri cupit delicta tollat quibus studium offendiť. Vnde prudencius: quociens animam viciorꝫ peste repulsa sensibus incaluisse deo: quociens tepefactum ingeniū celeste: luctū post gaudia retrogessisse ī stomacho. Quod nil aliud sonat: nisi quod vicius repulsis anima inheret studio sapiencie: sed per vicia retardať. Vnde Prosper in libro epigramaton. Cor mundum & sapiens fructu virtutis alať: & xp̄i ī nostro pectore regnet amor. Nēpe amor studentem excitat & moram facere non permittit. Sollicitum ergo erit studium in amore si fundať. Vnde Ouidius libro de arte amandi. ii. Est mora tuta breuis lentescunt tēpora cure. Vanescitq; absens et nouus intrat amor. Vir ergo studiosus sapienciam querat qua mens perficiť: qua eciam in hoc crescit homo in quo brutis dominatur. Rursus petunt homines quietem. Sed quietus esse non potest qui sapiens non est. Vnde Seneca ad Lucillum epistola. lvi. Nulla pla

cida est quies: nisi quam racio cōposuit: nullaq; res sapientis animum euocat: nullusq; animi contentus intē rumpit cogitaciones bonas solidasq; iā & certas: itaq; in bonis cogitacōnibus & studiis qes est. Vnde nārat Agellius li. ꝑmo quomodo socrates a solis ōtu vsq; ad occasum immobilis studio vacabat: atq; oculis ī eundē locum directis contemplacioni insistebat: de mūdi sollicitudinibus mīme curabat: tocinsq; mundi se incolā esse & ciuem arbitrabatur. Nil autem scire se dicebat nisi hocipsū q; nihil sciret. Vnde & Carneades sapiencie studio vacans cibum capere sepius pretermisit vt alibi dictum est: narrente valerio libro. viii. Cur ergo mundani quietem non habent quia nō in diuinorū sed in humanorum studio occupanē. Vnde Seneca ad Lucillum epistola. viii. Mihi crede nā qui nihil agere videntur maiora agunt humana diuinaq; simul tractant q̄i. d. q; humano studio non ita est insistendū qn eciā diuino intēdendū sit: alias mentis qes haberi non pōt dicente Augustino domine inquietum est cor nostrū donec quiescat inte. Huius autem quietis via: est via virtuosa:·

Ca. viii. Quomodo sapiencia docet oia

Apiencia omia complectiē & singulorū noticiam prebet. O igitur q̄; amanda est: qd enim iocundius aut felicius tibi q̄; cū hūana cōceperis diuina sentencia. Reuera prebet pabulum anime studium sapiencie. Attendamus ergo q; sit delectabile naturalia pscrutari. Vnde Tullius in dyalogo ad Hortensium. Et inquit animorū ingeniorumq; naturale quasi pabulum quoddam contēplacio nature. Et didimus ad Alexandrū. Nulla inqt spectacula vel certamina tantum affectamus sicut scilicet sapiencie studium: in q̄ sapiencia videmus cœlū pulcre formatum signorum varietate: stellarū fulgore rutilare: videmusq; pelagus purpureo colore venustum germinaturam terrā amplecti cuiꝰ pelagi mul-

tiformes pisces p equora siue vndas salt9 exercent: cã
porum eciam virencium specie delectamur: exquibus
odor gratissimus flores suauitatis exalans: oculos si-
mul pascit & animum: nemorum q̃ adest opacitas: &
foncium arridet amenitas: Assunt concinnantes dul-
cissimos melos: Hec inquit sũt nature spectacula que
& imitari difficile est: & refutare culpabile. Sed nun
quid hec omia sapiencia prebet: reuera sic quia omni
um naturas docet. Vnde Seneca de naturalibus que-
stionibus libro. iiii. dicit: sapientem debere naturaliũ
inquisicioni vacari: dulce inquit spectaculum est: sin-
gula scrutari: sed reuera preterm̃isso sapiencie studio
plures manibus occupacionibus agitanẽ & cuerũt ex
tra studium campum: exẽ nemora sapiencie feras. Ita
q̃ enim malunt rerum corruptibilium vsum: quã no-
ticiam perpetue duraturam. Vnde Fulgencius libro
secũdo micologiarum narrat q̃ cum dyagenes dolore
graui torqueretur & vidisset homies ad amphiteatr̃
currentes aiebat. Qualis inqt hoim stulticia ẽrit: vt
videant homines repugnare feras & me pretẽmittũt
cũ naturali dolore certantem. Hy etenĩ sapientes non
erant quia cursibus non acquiriẽ sens9 sed opere bono
seduloq̃ studio. Vnde Vargilius ingeorgicis libro pri
mo. Felix q potuit rer̃ ꝓgnoscẽ causas. Et Tull. libro
primo de diuinacõne. Siquis mortales oim colligacio
nes causarũ animo ꝓspicere posset: nihil ei ꝓfecto fal-
leret. Nam ex noticia mortalium cognicio perpendiẽ
conditoris. Vnde Prosper in libro epigramoton. En
miris operum signis ostenditur actor: Actorem q̃ suũ
conditi queq̃ canunt. Cum igitur sapiens humana ra
cione ꝓspexerit: deum inueniet in cuius contemplacio
ne quietabitur. Audisti ergo sapienciam naturar̃ cau
sas edocere: nunc ergo de diuinis loquentem medite-
mur. Nã ipsa sapiencia infima & excelsa pscrutat̃: si
enim eã possideres q̃ntum tibi suppetit omnia cogno-

sces. Vnde Lactancius de origine erroris: nobis inquit proprie datum est cœlum intueri: vt deum quem oculo videre non possumus animo contemplemur. Vnde Tulius. libro quinto de natura deorum. Nihil inquit difficilius q̄ a cōsuetudine oculorum aciem mentis abducere. Ecce quanta difficultas deum venari: cuius tñ cognicionem ex visibilibus sapiēcia prebet. Iuxta illud Apl'i. inuisibilia dei ꝑ ea que facta sunt a creatura mūdi intellecta conspiciuntur. Vnde. Tul'. ī libro de creacione mundi dicit ꝑentē huius vniuersitatis inuenire difficile est: quia soli sapiētes deum cognoscere possūt Vulgus autem sapienti credit. Conspiciat ergo sapiēs creaturas dei vt deū ɔgnoscat ipse: Vnde Boe. li. v. de con. Qui recto cœlum vultu petis insublime feras aīm quoq;. Et Iuuentus li. primo felices puro qui cœlū corde tuentur: Visibilis deus his per secula cuncta manebit. Nam & deus homī vultū erectū prebuit vt cœlū ɔspiciēdo deū cognosceret. Bruta vero t̄rā cernunt in quā resoluit̄ eorū vita: Vnde. Ouidius ī primo metha marfoseos. pronaq; cū spectant aīalia cetera terrā. Os homī sublime dedit cœlūq; videre: iussit & erectos ad sidera tollere vultus. Et Bernh. siluestri in suo microcosmo. Bruta patenter habent tardos animalia sensus Cornua deiectis: vultibus ora ferunt: sed maiestatem mentis testante figura. Tollet homo sanctum solus ad astra caput. Vt celi leges inde flexosq; meatus Exempla vite possit habere sue. Vñ cū quidā ab Empedecle philosopho querēt: cur viueret? respondit vt Astra inquit aspiciam: cœlum subtrahe & null9 ero: Iste ē Empedecles qui sic descripsisse deum legitur. Deus ē inquit spera cuius centrum est vbiq; & circūferencia nusq̄m. Alibi tamē legi democritum hoc dixisse. Quicqt sit tamen Empedecles sapiencie studio mediāte deum pro viribus inuestigauit. Et vt refert Lactancius mōtem sibi intulit eo q̄ animas eternas suspicabatur. Ex

Iugiter sit studendum

predictis ergo patet qualiter sapiencia naturalium & diuinorum noticiam prestant.

Capitulum.ix. Quomodo iugiter sit studendum

AD hoc datus est homini intellect9 vt intelligat & cognoscat. Via autē cognicionis studium & cōtemplacio est: sed quia teste ipocrate in amphorismis: vita breuis ars vero longa. Congruit ergo volenti sapiens fieri studiosissime atq; sollicite sciencias contemplari. Nam & licet predicta verba de arte medicine dicta sint: nihilomī9 tñ quelibet ars & sciencia longa est & ad eius adepcionem vix humana vita sufficere potest. Nam teste Tul' in dialogo ad Hortensium. Omīs cognicio multis ē abstructa difficultatibus. Est enim & in ipsis reb9 obscuritas: & ī iudiciis nostris īfirmitas: Vnde fertur q̄ Teofrastus Arestotilis discipulus accusabat dicens. Cur igitur ceruis & cornicibus diuturniorem vitā prestas q̄m homībus? quorum si etas possit esse longior omnibus pfectis artibus eorum vita erudiretur. Vita ēgo breuis. Sint ergo studia sollicita. Quid enī dulci9 ocio literato: inqt Tul'. in tus. quest. li. v. Erubescant ergo indociles & ideote q̄bus discere nulla cura est: aut quomodo scienciam spernant quā ignorant: aut qa sciēciā iactant se habere quā non habent. Nam teste Tul' li. primo de diuinacionibus: Omībus inrebus temeritas turpis est. Vnde Socrates nihil scire dicebat cum sapientissimus esset: ne igitur tollat studium tuum desidia vel supbia. Nam teste Ouidio libro de tristibus ingenium longa rubigine torpet lesura Q̄ verum ē de his qui minime student. Nam studendo & cōtemplā do gaudet natura veritate: vt ponit Varro in suis sentenciis. Et Arestotiles primo ethicorum. Optimus ē cui a seipso omnia intelligit: bonus autem & rursus ille qui bene discit quod audit. Qui autem nec ipse intelligit neq; alium audiens in mente iacit: hic inutilis

Iugiter sit studendum

videtur. Quid enim inter humanas occupaciones de-
lectabilius quã sciencias meditari :veritates contem-
plari & artibus illustrari. Nihil enĩ meli9 inter huma
nas complacencias noui. Nam studio & contemplacio
ne fit homo sapiens: & felix & amabilis cũctis Vnde
narrat Valerius maximus ꝙ Marcellus captis siracu
cusis Archidemo philosopho pepercit: ei9 visa prudẽ
cia qua floruit studiumq; sapiencie: olĩ queuis benefi
cia impetrauit. Attendamus enĩ: quoniã teste Sene-
ca ad Lucillum epistola. xlix. Dociles natura nos edi
dit & racionem dedit imperfectã sed que ꝑfici potest
Et epistola :lxxvi :q̃diu viuis tamdiu discas. Et Quĩ
tilianus li. ii. Sicut officium preceptorum est docere
sic discipulorum dociles se prebere. Sciencia nanq; cõ
ualescere nescit nisi tradentis & accipientis concordia
sociata fuerit. Itaq; cõgruit se studio exhibere aut sal
tem in aliquo se occupare licita arte: nihil tamen stu-
dio sapiencie melius. Sed prout ait Appolleius li. de
deo Socratis: in quibusdam inquit mirandum ẽ ꝙ mi-
nime dicere volunt & causam eorũ que vident negli-
gunt: huiusmodi sunt qui sapientes fieri non curãt: q
pro solo statu aut corporis victu laborant: Vtinam hi
attenderent: Socratis studia de quo refert Valerius
libro. viii. ꝙ addiscere non desistebat: de Pitagore eci
am fertur ꝙ doctrinis iugiter insistebat. Vnde Euno
dius: arcium mater est constancia nouerca erudicioĩs
est negligencia. Ideo Catho Instrue preceptis aĩm ne
discere cesses: Nam sine doctrina vita ẽ q̃i mortis ima
go: Nõ pudeas que nescieris te velle doceri: Scire ali
quid laus est pudor est nil discere velle. Posco igitur
vt attendat lector superbie matrem existere. Plures
nanq; vano fastu seducti discere verentur a doctoribꝰ
illis ne eorum detegatur ignorancia. Malũt enĩ vt ar
bitrentur eos homines scire qđ nesciunt q̃ interrogã
do scienciam acquirere quã adepti nõ sunt: Tales ete

Inquitem pphudcudum

nim in ſua ignorancia vitam ſuam deducunt: parumq; proficiunt: quia docẽtem non libenter auduunt: maxie tamẽ deſiderant ſcientes fieri vt famam habeant. Nã eorũ deſideriũ gloria ẽ. Eo tamen pacto quo ſcire petunt ut honerentur: ſcire recuſant ne humilientur. Ita q; ſuperbia ſcienciam poſtulat quã accipere dependent recuſat: ignarus tamẽ ſemper erit q diſcere erubeſcit. Si nempe fieri peroptas felix: vt omnes cupiunt viuẽtes: quomodo ergo ſapiencie ſtudium contemnis: cur renuis doceri? Nam teſte ouidio li. metha. phas eſt eciam ab hoſte doceri. Quia nullo caſu debet illud obmitti qd mentẽ perficit. Vnde Ouidius li. primo de arte amandi ingenium celeſte ſuis velocius annis ſurgit. Sed non niſi per doctrinam: que a ſcientibus poſtulanda eſt. Rurſus queſo aiaduertamus quanto zelo veteres ſapienci e ſtudio ad beſerunt: Sepe nempe ẽſdam numerati & numeratus ſum. Sed non adeſt ſcribendi facultas eorum: quorum ſtudia iure cõmemorãda ſunt. Plures nanq; meditacionem ita dilexerunt vt relinquerẽt vrbes locupletiſſimas & vaſtam ſolitudinem elegerunt. Quia nil porro menti ſtudioſe ita congruũ ſicut ſolitudo: nã qui cũ multis eſt ſecum non eſt & qui ſibi abeſt: contemplari neſcit. Vnde Tul. li. de officiis. Multi inquit tranquilitatem ſperãtes: a negociis publicis ſe rem ouerunt: inter quos nobiliſſimi viri philoſophi & homẽs graues fuerunt: qui nec populi nec principũ mores ferre potuerunt: vixeruntq; nõnulli in agris: Vnde Seneca li. viii. de naturalibo queſtionibus: fac inquit: tu Lucilli quod facere conſueuiſti: & a turba quantum poteris: te ſepara. Et idem ad Lucillum epẽ. ii. primum argumentum compoſite mẽtis exiſtimo poſſe conſiſtere & ſecum morari. Et epi. vii. Inimica eſt multorũ cõuerſacio. & vtiq; quo maiõ eſt populus cui miſcetur: hic plus periculi eſt: Et epi. xv. Quicquid facies cito redi a corpore ad animũ tuũ

b3

non solū sufficit legē sz eciā audire

illūq; diebus ac noctibus exerce. Et epi. xix. Si potes subduc te istis occupacionibus: his enim documentis clare deducitur. Q2 contemplantibus bona ē solitudo Vnde in ꝓuer. sapientum dicitur: rē maximā tibi sapiencia ꝓmittit vt reducat te. tibi solitudinez: qui vult cum innocentibus viuere: Et ouidius. iii. tristiū: viue tibi: & nomīa longe magna fuge. Vnde Prosper li. epigramaton: scrutari legem possunt. si a strepitu mundi libera corda vacent: itaq; contemplacionis locus solitudo est. Sed nunqd solitudo melancoliā gingnit. Quis autem melancolicus studere valet. Attende nēpe quoniam melancolia pro tristicia capitur sepe. & ita studium impedire solet. Si autem melācolia suscipitur pro ea natura que melancolia dicitur: melancolicus fieri ne dubites: quia ceteris complexionibus melancolia est ingeniosior. Et licet sit terrestrior est tñ cognicione acucior: dicente Tul. in tustu. questi. libro primo Aresto teles inquit ait omnes ingeniosos melancolicos meq; tādiorem his esse: moleste non feram Capi. x. Q2 non solum sufficit legere sed eciam audire oportet.

Libros euoluere ꝓ studio nō sufficit: sed doctores ido. audire congruit: nā auditus via est ad disciplinam. Si vis ergo doctus fieri virum elige doctum cui obtemperes: cuius doctrine acquiescas. Nam discipulum proficere facile non ē: si proteruire aut redarguere suum presūmat doctorem. Vnde in li. primo musice veteris fertur. ꝙ cū pitagoras discipulos instrueret: nullus sibi contradicere audebat nec racionem querere eorū que dicebat: sed erat eius racio docentis auctoritas. Nā in philosophia Guillerini de conchis quā duci normanorum ascripsit me legisse recolo: ꝙ olim discipuli: perseptēnium suos magistros audiebant anteq̄m aliquid loquerētur. Huius vero temporis scolares: suos redarguere doctores non verent: qnīmo & de questi. de qua interrogāt de-

terminare presumunt: qd facere non est via ad discipli
nam: fortassis eciam doctoris insufficiencia viam disci
pline claudit: & auditorem temeritatem propter ebe
tudinem refrenare nō audent: doctus igitur fieri si po
scas idoneum exquiras doctorem. Vnde Varro in suis
sentenciis: Illū qdem eruditorē elige: q̄m magis mire
ris in suis q̄m ī alienis: Nil enim magnificū docebit: q
a se nil didicerit: Sed absit a te vt doctorem ineptū eli
gas: qnimo ī limitibus tui ingenii consistas: tucq capa
citati magistrū idoneū exquiras & hoc maxie cum iu
uenis es tenerioriscq etatis. Tunc enim quicquid con
ceperis facilius radicabitur: vt tangit Quintilianus li
primo. Vnde Varro in suis sentenciis: sapiunt vasa qc
quid prius acceperunt: sic inquit: est de infantibus. Et
Aug. primo confess. de seipso lamentabiliter fateē iu
uentutem ludis & non studiis semper exposuisse. ī sco
lis inquit: sum datus vt litteras discerem: ī quibus qd
vtilitatis esset ignorabam miser. sed ludere delectabā
Cū ergo vir tante doctrine extitit: vt narrare nequea
mus: si de modico iuuentutis ludo lamentatur. Hi po
tissime erubescant: qui totam iuuētutē lasciuie prebu
erunt: nec tamē congruit artibus quibuscunq animū
exhibere. aut quorumlibet scrutiniorum noticiā adipi
sci. Nam qui metas sue capacitatis transcendit: cū pu
tat ad scienciarum culmen peruenisse: errorū tenebris
nubilatur. Ideo Cathō. Mitte archana dei: cœlum per
quirere quid sit? Cū sis mortalis que sūt mortalia cu
ra. Vnde Oracius li. carminum: Nec scire phas est oia
desistant deo superstitiosi scrutatores magice artis
fallacias euitare: in quibus non nisi dyabolica fraus cō
tinetur. Nempe mirabile esset si princeps tenebrarum
& errorum: demones scilicet sciencie collatores essent
mirabile: si maleficia si ī debita sacrificia: si caracteres
vaneq cerimonie sapienciam prebere inueniantur. Ta
libus enim viis a deo fonte sapiencie recedit. Et sicut

de modo docendi

a sole elongatus eo minus videt quo magis distat. Sic etiam quicquid homĩes dicant. quicquid liber sortilegiorum scribant. His non obstantibus quis eo fit stultior: quo a diuino cultu & fidei obediencia fit distancior. Vnde Therẽcius: vt quid aliena cures que ad te non ptinent: aliena enim sunt ea potissime scrutinia q̃ diabolus inuentor est. Vnde varro in suis sentẽciis nusq̃m deueniet qui tot sequitur calles. Pretermittas ergo vana scrutinia artibusq; veris intendas. Sollicite ẽgo doctorem audias: frequenter legito. nempe continuacio: discipulum magistrũ facit. Vnde Plinius ĩ eꝗ ad Vrsum. Sicut faces assidua concussione: ignem custodiunt: dimissum q; egerrime ceperant. Sic & docẽtis calor: & audientis intencio continuacione seruatur & remissione languescit.

Ca. xi. De modo docendi

In omnibus exigitur modus: in hoc tamẽ precipue qd ẽ docere. Quia teste Aresto tele primo methaphi. Signum scientis est posse docere. Siquis ergo se scire dicat: & docere neqat: dubius est sermo eius. Vt autẽ quis bene doceat expedit vt modum audienti vtilẽ exquirat eiusq; capacitatem etatem & sensũ concernat nec incipiat instruere artes sed prius artes imbuat. Plures enim alcarum scienciarum documenta q audierũt qa tũ ãtes ignorant: ideo vix ad plenum aliquid intelligunt Assit ergo docenti scilicet instruẽdi forma. Vnde Paladius li. primo de agricultura. Prima inquit ꝑs prudencie est: vt consideres personam eius cui preceptũrus es. Neq; enim informator aut instructor agricole debet artibus & eloquencia artes imitari. Nam stultum est rusticos pitissimorum virorũ alloq stilo. Vnde Varro in suis sentenciis lucidissimum inquit genꝰ docendi est exemplorum subiectio. His ergo concludi tur docendi oportere habere modum vt scilicet audiẽtis: consideretur qualitas exemplorumq; conformitas

non pretermittatur. Rursus doctori congruit eloquẽ
tem esse: verborum enĩ honesta abundancia intẽcionẽ
declarat loquẽtis. Quia teste Se. ad Lu. ep̃. xl. Inopia
verborum & exilitas minus intentum auditorem fa-
cit. Fortassis tamen qñq; contingit vt verborũ inopiã
ignorãcia causat. Nam teste Quidio. v. tristiũ Quod
minime nouit nemo dicere potest. Nequis ergo doce
re presũmat qđ nescit: attendat q̃m turpe ꝓpriã igno
ranciam suo sermone attestari: pulcrũ tamẽ est & lau
dabile nimis id erudire qđ scitur. Quia teste Lactan
cio de vero cultu. Nil tam preclarum homĩ conueni
ens esse potest q̃ homines ad iusticiam erudire. Nam
legere discentibꝰ prodest sed viua vox magis: & opus
maxime: de voce etenim Simachus ait. Apercius est
negociis intimandis viue vocis iudicium. Et Quidiꝰ
li. primo de fastis: prospera lux oritur lignis animisq;
fauere. Nunc dicenda bono sũt bona verba die: veꝝtñ
mĩme sufficit: vt verbo quis doceat: nisi opere instru-
at. Hec enim optima sapiencie via est: opera sanis con
formare doctrinis. Vnde prosper li. epig̃. nõ est satis
domini precepta euoluere ligua: is meminit legis: qui
memor est operis. O quot sunt doctores quorum ope
ra doctrinis contradicũt: ideo sepe condemnit̃ qđ do-
cent. Sed vtinam multi tã bene facerent q̃m bene lo-
quntur: Vt Optat Lactancius li: de vera religione &
sapiencia: & in prouer sapientum dicitur: q̃ doctõ tur
pis est qui in officio labitur cuiꝰ vult esse magister: &
Seneca ad Lucillum. xxiiii. epi. hoc turpissimum est
qđ nobis obici solet: verba nos philosophie non opera
tractare. Vnde Catho. Que culpare soles: ea tu ne fe-
ceris ipse. Turpe est doctori cum culpa redarguit ip-
sum. Plurimi tamen doctrinis sanis intendundunt: q
v itam brutalem ducunt. Vt tangit philosophꝰ primo
ethicorum: quos odio habuisse qdam dictus: Patuniꝰ
fertur: vt poĩt Agellius & Elimandus ĩ cronicis suis

De modo docendi

de quibus Lactancius li. de falsa sapiencia. Quidam inquit sub obtentu sapiencie: vicia sua celantes: domificiunt ea que inscolis arguūt. Sicq; docent tantum nec faciunt: ipsi preceptis suis pondus detrahunt. Et ibidem. Turpe est ad pfiam tendere: & sapiencie opera non agere. Talis enim vita nō vera sed palliata ē Quomodo enim putas veteres suis profuisse doctrinis: nisi quia verbis & operibus docuerunt. Legimus enī pbm Xenatorē suis doctrinis multos correxisse. Vnde narrat Valerius li. vi. q̄ cum Polenius quidam iuuenis luxuria & voluptate infamis esset: necnon de tali infami a gaudiosus: accidit tñ vt quodam mane predicti philosophi scolas ingrederetur: quem cū xenocrates vidisset: pretēmisso sue lectionis pposito: de domestia atq; temperancia & continencia loq; incepit: & predicti Polenii aīm a dissolucione vite euocauit: quod facere nequisset: nisi opera doctrine confirmia exibuisset. Nam teste Se. ad Lu. epī. xxiiii. Turpe est est aliquid loqui & aliud sentire: His sermonibus distant viri prudentes docendi formā: suosq; discipulos fieri studiosos sua deant: non solum libros euoluendo sed eciam mores cōponendo. Verum q̄ vir speculacioni deditus & qui libros amat a criminum feditate facillime abstinet: eāq; multo maiorem instudio complacenciā inuenit. q̄m voluptas exhibere possit: inconsulta. Veruntamen quorūdam doctrina est & inmodesta quorundā studia. Omnia enī opera quantūcunq; bona fuerint mensuram petunt: nec decet laboribus aut studio vires suas destituere. Quod faciunt qui sine requie docent legūt vel student. Nam teste Ouidio de arte amandi habenda est requies: dat inquit requiem quietus ager bene credita reddit. Et Catho: Interpone tuis interdum gaudia curis. Vnde Tibullius: Ite procul cure: durum genus: ite labores. Et Maximianus intermissa min9 scircina pondus habet. Et magister Zeylo. Me grauat il-

philozophia sic destruitur

le labor incui9 pōdere labor. Et Qui. ī ep̄. Quod caēt alterna requie: durabile non est: hec repat vires: fessusq; membrabilit nouat: Itaq; labor moderatus studiūq; non fastitidū vires ampliant. Vnde Cassiodorus epi. xxii. latet sub ocio laudabilis fortitudo: qa scilicet gaudium interpositum cure fortificat animum.

Ca. xii. de ph̄ia & eius descripcione & vsu

VEra philosophia sapiencie amor ē: ſ illa nō est sapiencia que stulta suadet fieri: cuiusmodi est sapiēcia animalis & dyabolica c9 doctrina seductio est: c9 amor nō ph̄ia: sed mōtis via est. Queso igitur vt conspiciamus gentiles vera ph̄ia floruisse. Erubescant igitur cristiani qui sapienciam pretermittūt: & si philosophie studio intendant: quo solū querūt apparatus vēbales: & instructiones non exquirunt morales. Nam Socrates & Seneca sic studio sapiencie vacarunt: q̄ difficultatibus naturalibus: bonos mores premiserunt. Vnde Socrates ad cōrigēdos mores vniuersam philosophiā applicauit vt testatur Aug. viii. de ci. dei ca. iii. Et Hieronimus contra Iouinianū in suis epistolis ep̄. lx. Quid inqt dauid? de manu hostis extorsit gladiū: & Golie caput ꝓprio mucrone trūcauit vt dicitur. i. Re. xvii. Hoc siqdem ph̄i propriis dictis egerunt tanq̄ dicat: q̄ ph̄i suis documētis malos mores suppresserūt: sic dad Goliā gigantem suppressit. dicamus igitur ph̄orꝫ sanam esse doctrinam dūmodo quedam superflua abradantur. vñ Ieronimus vbi supra. Quid inquit mirum si sapienciā secularem propter venustatem eloq ancillam israheliticam facere cupio. Nā quicquid in ea mortuum est idolatria vl̄ voluptate prescindo vel rado. Et tūc ex ea vēmiculos genero domino deo sabaoth Ibiq; multa enumerat exempla de sacris doctoribus qui vsi sunt philosophia ad vtilitatem ecclesie. Ipsi ergo sileant: q verā philosophiam reprobant dicentes philosophorū dicta

philozophia pro deputatur

inutilia fore. Si enim mihi non credant: saltem sancto Ieronimo credant. Nullum enim inconueniens apparz cuiuscunq; gentis dicta colligere: & suo proposito racionaliter applicare. Vnde Seneca ad Lucillum epi. xix. Non mireris ex eadem materia: suis studiis quenq; apta intelligere. In eodem enim prato bos herbā terit: canis leporem: cicania lacertam: tanq̄m dicat: nullius doctrinam spernendam esse: quia sapiens inquolibet querit qđ bonum est: & ita proficit: & reꝓbat qđ malū ē: & illud ita tollit: qđ alios inficit. Quanq̄m igitur sacra eloquia quibuscunq; philosiphorū dictis stabiliora: & merito laudabiliora sint: nullatenꝰ tñ deprimenda. Vnde Isay. xxiii. Erubesce sidon ait mare. Super quo verbo. Grego. primo mora. post principium in sidone inquit figuratur stabilitas positorum in lege: in mari autem vita gentilium: Erubesce ergo sidō ait mare: quia ex vita gentilium redarguit̄ vita sub lege positorum: atq; ex actione secularium redarguit̄ vita religiosorum: & eorum actio confunditur. dū illi eciam promittendo non seruant qđ in preceptis audiunt: & isti eciam viuendo ea custodiunt: in quibus nequaquam mandatis legalibus astringuntur: iuxta illd ad Ro. ii. Gentes enim que leges non habent que legis sūt faciunt. Que omnia ideo allegata sūt: eo ꝙ dicta philosophorum gentilium non sūt condēnenda: qa prodesse sepius inueniunt̄: & si mala intencione & laudis causa flagella tulerint: eorum exemplo redarguuntur. Si pro eterna felicitate ea ferre contēdimus: que pro terrena voluptate protulerunt Ipsis ergo malis instruimur: nō ꝙ imitacionē mereātur: sed quia pocius ea propter deum facienda sūt que ipsi propter inanē vanitatem pegerūt. Vnde August. in de. ci. dei li. v. ca. xviii. postq̄m romanorum acta magnifica nārat cōcludit ꝙ si romani pro ciuitatis terrene gloria tantum fecerunt. nos pocius pro eterna. Vnde Cris. sup Mat.

De dignitate et utilitate philosophie

Omelia. xvii. ante finem. Excogitate grecorum inquit philosophorum acta: & tunc scietis quãto supplitio sumus digni: eo ꝙ leges diuinas transgredimur: qbus omnibus attentis patet quomodo philosophica doctrina vtilis est: ipsamq; reuelatam gentilibus phis referunt plures: vt tangit Aug. viii. de ci. dei ca. xlviii Nempe gentiles infideles gentilium testimoniis alliciuntur: quibus quanq̃m sacra scriptura non egeat: illi tamen egent: qui cum sint gentiles: absq; testimonio gentilium conuerti recusant. Vnde Iulianus apostota volens subuertere ecclesiam dei interdixit filiis Galli leorum: poetarum atq; philosophorum legere disciplinas. Nouerat enĩ in ipsis multa cõtineri legis sacre testimonia. Concludamus itaq; gentilium dicta: vere sapiencie prodesse.

Capitulum. xiii. De dignitate & vtilitate philosophie.

VT sepe dictum est philosophia vere sapiencie amor est: cui philosophi vere inheserũt eo ꝙ teste Seneca ad Lucillũ ep̃. lxxxxiii. A sapĩa inqt nũqd recedit religio iusticia & pietas: que nullum putat bonum nisi quod honestũ est: que nec hominis nec fortune deleri potest muneribus. Cuius hoc peccatum est: nõ posse precio capi. O igitur quantus est sapiencie amor. cuius studio nil occurrit preferendum: cuius adepcio nullo potest precõ comparari: ideo prouer. xvii dicitur. Quid ꝓdest stulto habere diuicias: cum sapienciam emere non possit. Reuera nil sapiencia melius: cuius verus amor philosophia est: de qua Tul. li. ii. de offi. ca. primo. Quid enim est preter deos optabilius: quid prestancius: qd melius: quid homĩ dignius sapiẽcia: qua philosophi nominãtur. Non est inquit aliud philosophia preter studium sapiencie: cuius nomen adipisci non merentur hi quorum stulta vita est. Vnde olim nõ decebat aliquẽ philosophum appellari nisi vita viueret honesta. Vnde

Agellius li. x. Abhominabile inquit fuit aput phos no
biles: q̃ vita ignobiles seu degeneres appellerenẽ phi
losophi: nec in merito: quia philosophus vel philosophi
nomen sanctum est: de qua philosophia loquens. Tuli.
us in tusc. questi. li. ii. ca. iii. Philosophia inquit medeẽ
animis: inanes solitudines detrahit a cupiditatibus li
berat: pellit timores. Et Seneca ad Lu. epẽ. xvi. hec ĩ
quit quieta est & contemni nõ potest: qnimo aput pes
simos honor est. Et Aug. xxii. de ci. dei. ca. xxii. phi
losophia inquit vel sapiencia donum dei est: & auxiliũ
contra miserias huius vite: de qua loquens Apuleius ĩ
libro de deo Socratis in fine: hac inquit comitante oĩa
horrẽda Vlixes subiit: omĩa aduersa superauit: Ea qp
pe adiutrice demeauit ad inferos sed ascendit: cilla na
uigauit: sed ereptus est: caribdim transiuit nec deten
tus est: ad lothophagos accessit: nec remansit: Sirenes
audiuit nec accessit: nec enim aliud in eodẽ Vlixe ome
rus docet: nisi q̃ semper comitem voluit esse prudenci
am: quã poetico ritu: mineruam nũcupauit: nunq̃ ẽgo
sapiencia amabilis est que aduersitati succurrere solet
Reuera sic ipsius autẽ amor vt sepe diximus philoso
phia est: de qua Tulius in tust. quest. li. v. philosophia
inquit est vite dux: virtutum indagatrix: inuentrix le
gum: magistra morum & discipline: Nam ipsa est lex
vite: vt inquit Se. ad Lu. epẽ. lxxxxviii. ipsius ẽgo stu
dium commendabile: dũmodo licito terminaẽ fine: qa
nihil prodest philosophari: nisi finis sit adepcio vite be
ate. Vnde refert Aug. li. iii: sermonũ: sermone. lxxiiii
de quodam philosopho Iohanne: qui cum interrogareẽ
quare philosopharetur: Respondit propter beatã vitã
Et querenti qñ haberet illam. Respondit: cum hoc cõ
pus reliquero in terra. Itaq̃ finis philosophie honesta
vita p quã vita beata poss adipisci. Ideo Sene. epẽ. lxx
xiii. Ipse scribis scribe vt dum scribis legas: omnia ad
mores: & credendam rabiem effectũ. Illi ergo philoso

De famosis illustribus philosophis qui amauerunt sapiencia

phi non merentur appellari: quorum finis non est correctio morū. Vnde Policratus li. iii. ca. ix. loquens de philosophis sic ait: in ipsis inqt fuit imago virtutis: & vtinam inueniatur in nobis: qui virtutis imaginem teneat. Quis enim vmbras virtutum induit: quibus videmus floruisse gentiles. Quis Themistoclis deligenciam. Fronconis grauitatem: continenciam Socratis Fabricii fidem: pudiciam Scipionis: longanimitatem Vlixis: Cathonis parcitatem. Titi pietatem imitatur Hi enim laudabiles viri: quasi quedam seculorum suorum sidera splendiderunt: illustrantes tēpa sua. Quis ergo sapienciam amicam nō constituet ex quo laudem & omnium bonorum genera prestat.

Capitulū. xiiii. De famosis illustribusq; philosophis qui sapienciam amauerunt.

Plurimi philosophi sapiencie studio floruerunt: inter quos precipue septem sapiētes dicti extiterunt: vt tangit Aug. xviii. de ci. dei ca. xviii. quorum muneribus sublimata est ciuitas athenienſis: quorum responſis tanq̄m celestibus oraculis totus orbis certificatus est: & tanq̄m planetis septem non erraticis illustratus: philosophorum cum queso vt laudes specificem9. Refert enī Agellius li. xii. q̄ Solon vnus fuit ex septem sapientibus qui prius Athenienſibus legē instituit. Et vt refert Pomerius li. ii. athenienſes loco legum libitum habebāt. Sed fuit Solon vir insignis electus vt leges ciuitati propicias ederet: q̄d fecisse nō dubitatur. Hic autem studiosissimus extitit: proximusq; morti sapiencie indagani vacabat: vt refert Valerius li. viii. ca. vii Veritatē ecīā dicē nō timuit. Quia prout refert Tul li. de senectute: phisitarcus tirannus eū interrogauit. qua spe spretus tam audacter sibi responderet. Quire spondit senectute. Quasi diceret pro dicenda veritate se paratum mori. Rursus Anaxagoras sapienciam

De sumo bono 2 Magistri ibq philosophis

sic amauit: vt se natum ad eius contemplacionem fate
retur. Qui eciam videns suas possessiões desertas mi
me curauit: vt inquit Valerius li. viii. ca viii. mòtem
q̃ contemsit. Vnde vt refert Tulius in tust. questi. li
primo cuidam querenti ante mortem: an in patriã su
am vellet deferri. Respõdit: mõ est necesse: vndiq̃ enĩ
ad inferos tantundũ via est. Ceterum dyogenis sapiẽ
ciam legimus: qui ob eius amorem diuicias contemsit
vt refert Ieronimus contra Iouinianũ omnibusq̃ vẽdi
tis solum palliolum pro veste seruauit: & in dolio vo
lubili pro domicilio morabatur: vt tangit Iuuenalis li.
primo satbira secunda. Vnde gloriabatur: q̃ fuit ex di
uite factus pauper nilq̃ sibi deerat: quia nil desidera
bat: iniurias q̃ non timuit. Vnde cũ quidã adolescens
faciem eius conspuerat iratus non erat: vt refert Se.
neca li. iii. de ira ante finem. Cunq̃ eciam quidam di
ctus lentulus in faciem eius conspuisset: loco vindicte
suam faciem abstersit. Hic eciam mori non timuit: nec
eciã sepulture fastũ quesiuit. Quinĩmo vt refert Tul
in tus. questi. li. i. moriens iussit se proici inhumatũ
seu insepultum. Rursus cõmemoremus Socratis lau
des: qui princeps fuit philosophie: & de celo eam con
uocauit in vrbibusq̃ collocauit: vt inquit Tul li. prio
de tust. quest. Huic eciam Socrati comes fuit spirit9
ipsum in multis erudiens. sicut ait Apuleius qui pre
libanum spiritum deum Socratis credidit. Et ob oc li
brum quendam de deo Socratis intitulauit. Hic autẽ
Socrates de se nihil presumpsit: ymmo se nihil scire af
firmauit: vt ponit cõmendator li. primo ethicorũ. vi
te q̃ sobriissime fuit vt refert Agelli9 li. xxi. paciẽtis
simus q̃ fuit vt dicit Se. ad Lu. epĩ. xvii. Exemplum
inquit si desideratis accipite Socratẽ senem: per omia
aspera iactatum inuinctum: quia scilicet in aduersita
tibus pacientissimus extitit: omnesq̃ diuicias contem
sit: vt inquit Tul de tust. quest. li. v. Vnde & priceps

philosophorum meruit fieri: ydolaq; venerari recusauit vt Thuli: vbi supra li. xii. Taceo inquit de philosophis: Socrate contentus qui in contumeliam deorũ quẽcũ canẽ degerebat. Sed & propter mortuus ẽ Socrates: qa deus destruebat: vt refert Boe. i. de cõ ca. iii. Et Aug. li. de vera religione ca. primo. ipsum cõmendat eo q̃ p deos iurare contẽpsit. Vnde refert cõmendator Boe. q̃ Socrates vnum deum professus est in cuius nomine venenum sumpsit: & sibi nõ nocuit: ꝫ in nomine plurium deorum venenum coactus sũmere mortuus est. Sed quis docuit Socratem vnum deum confiteri nisi vera sapiencia cuius amator extitit suisq; doctrinis: complices suiq; temporis homines illustrauit: nec tirannorum minis territus est. Sed pocius eodem vultu quo triginta tirannos solos in orbe redigerat: eodẽ vultu carcerẽ intrauit: nec enĩ poterat cãcer videri in quo Socrates erat: vt refert Seneca ad Eliuam. Et idem Seneca li: de prouidencia post principium: Socrates inquit illam pocionem publice mixtam non aliud q̃m medicamentum immortalitatis obduxit & de morte disputauit vsq; adipsam: suamq; mortem presomniauit: Vt refert Tul' li. primo de diuinacione ca. xi. sepultureq; culmen spreuit: vt tangit Tul' ĩ tusquesti. lib. primo ante finem. Ceterum Platonis phi quasi diuini laudes non pretermittamus. quem multi referunt non aliter nisi de partu virginis editũ: vt refert Anaxilides libro tercio philosophie. Cuius narracio licet falsa sit Platoni cum laudes ascripsit. De quo eciam refert Tul' libro primo de diuinacõnibus capi. xvi. Q̃ cum in cunis paruulus dormiret: apes ĩ suis labiolis consedebant: sueq; future facundie signum fuisse responsum est. Cuius eciam partus matri eius ex q̃dam diuina reuelacione ĩtimatus est: vt habetur ĩ li. qui dicitur suda: Hic eciam Plato egiptũ pãtesq; ytalie transcurrit: vt philosophie disciplinam adipiscẽtur

De famosis er

Vnde ad tantã eminenciã philosophie: suo ingenio atq; studio peruenit: vt tam antecessoribus q̃m eciam successoribus philosophis imperare visus ẽ: vt refert Policratus li. vii. ca. v. Vnde Cicero Platoné vocauit deum philosophorum: vt refert Aug. li. cõtra Iulianum primo ca. iiii. ante finem. Hic eciam Plato libidinum atq; concupiscenciarum sectas fugauit: & ab vrbe recedens villam Achademie pro studio sapiencie seu philosophie elegit: & de mõte cogitãs nõ cõplacenciã ĩ mũdo constituit. Vnde philosophiã meditacionem mõtis dixit: vt refert Macrobius li. primo ca. xxxi. Hũc eciam Aug. ceteris philosophis prefert. viii. de ci. dei ca viii. Et idem Aug. in li. confes. fatetur se legisse in libris Platonis principium euãgelii Iohannis. Vbi habetur. In principio erat verbum & verbum erat aput deum: & deus erat verbum. Huuc eciam platonem innumerabiles historie commendant. eiusque doctrine laudibus legitur digna. Nam meditacõni sapiencie ita inhesit: vt cogitando atque meditando moreretur: vt ipsum ad deos trãslatum fertur anno vite sue. lxxxi. de cuius obitu refert Policratus li. vi. q̃ sol e celo visus ẽ cecidisse: die qua philosophorum princeps Plato rebꝰ exessit humanis. Rursus Arestotel' eius discipuli summique philosophi laudes decurramus. Qui cum luuenis esset: doctrinam eloquencie docebat: vt habetur in commentis Omeri. Et cum factus esset. xvii. annorũ philosophari athenis accessit: & cum Socrate tribus ãnis moratus est: & Socrate mortuo. Platoni viginti ãnis ad hesit. Post mortem Platonis vixit. xxiii. annis in quibus partim docuit Alexandrũ: & in parte cõposuit libros: cuius consilio fuit Alexander doctus: vt p9 modum toti orbi imperaret: de quo Arestote. loquẽs Aug. viii. de ci. dei. ca. v. Arestoteles inquit Platoĩs discipulus vir excellentis ingenii sectam paripateticã condidit. Et Tull'. li. primo de diuinacione capitulo

illustribus philosophis

xi. Arestoteles inquit singulari & pene diuino ingenio floruit: fuitque moderate vite: & voluptates respuebat: respuendasq; docebat: vt inqt Vale. li. vii ca. vii. Hunc eciam egregium pfm nuncupat Auicenna libro tercio sue metha. ca. v. Et phorum principem. Rabi Moises ipsum appellat li. iiii. Ceterum alii philosophi fama grandi & nomine floruerñt sc; Xenocrates mũdi contemptor diuinarũque spretor. Nam Alexandri munera repulit: vt refert Tul. in tus. ques. libro quinto: floruit eciam Phẽdio Socraticus qui librum de immortalitate edidit: vt refert Agellius libro tercio: floruerunt Apuleus Egesipp? virtutibo ingenioque grã di. Theofrastus q̃ Arestote. discipulus. plurimos seripsisse libros fertur. Pitagoras q̃ sapiencie studio totã solitudinem suam exhibuit. Qui cũ interrogaretur an sapiẽs esset. Respondit. q̃ non sapiens: sed sapiencie amator existeret. Itaque hoc nomen philosophus extũc manauit vt ponit Tul. in tusquesti. libro. v. Nã philosophus sapiencie amator interpretatur. Hic eciã Pitagoras musicam adinuenisse fertur: vt ponit Macrobius libro secũdo post principium. Rurs? Carnaydes fuit vehementissimi studii: vt ponit Valerius li. viii. capitulo: viii. Et Demostenes industriosus extitit & elegãcia prefloruit. Isocrates q̃ Democrit? Ipocrates sapiencie studio viguerunt: virtutibusque sũme adhe serunnt. vt tangit Agellius libro secundo. Rursus Xenon constancia atque moderancia claruit: & Thaunus paciencia. Stoicusque magnanimitate: philosophi illustres floruerunt. Ceterum laudes immirabiles de Mãco Tulio: de Chilone. Seneca. pluria describi possent quorum laudibus breuitatis causa pretermissis cõcludamus philosophos illustres dono sapiencie quam dilexerunt excitisse.

Capitulũ. xv. De studiis & sectis philosophorũ

De studijs

PHilosophorum varie sunt secte diuersaque studia commemorantur. Vnde inter sectas famosas: quedam paripatetica dicta ē quā Arestoteles condidit: Alia autē fuit secta dicta Stoicorū: cuius principes fuerūt Xenon & Crisippus vt ait Agellius: & recitat Augustinus nono de ci. dei ca. iiii. Et Seneca ad Elbiam dicit q̄ a Xenone incipit rigida & virilis Stoicorum sapiencia: & aput illos dolor dicebatur indifferens & non malum. dicebant enim q̄ passiones non caderent insapientē. Et teste Tbulio libro. iii. de officiis ca. ii. Hi dicebant sapientes esse amicos sapientib: & nihil esse amabilio vir tutibus: vt ponit Tulius libro de natura deorum. Dicebant enim omnes insipientes insanire: vt ponit idem Tulius in tus. questi. libro. iiii. Ceterum alia fuit secta Acbademicorum qui sūt dicti ab Acb:ademia ciuitate: quā plato pro studio elegerat: & ex qua oriundo erat qui de singulis dubitabant nihilq̄ affirmabant cē tum. Quorum opinionem confirmasse videtur Eraclitus veruntamē in hoc defecerunt. q̄ nihil certum ēti diderūt: quia saltem aput eos certum erat: nil esse cer prout arguit Aug. in plurimis tamen scienciis & vir tutibus huius secte philosophi claruerunt: licet in predicta opinione defecerunt: insup alia fuit secta Epicurorum que fuit ab Epicuro athenienſe: qui posuit voluptatem esse sūmum bonum: vt ponit Agellius libro xiiii. ponit eciam duo esse bona scilicet corpus sine dolore: & animum sine turbacione: vt ponit Seneca epi. lxix ad Lu. Huiusmodi autem secta que felicitatem ī voluptate carnis posuit reprobanda est. Si autem ī voluptate mentis supportanda est Et ita posuisse Epicurum arbitratur. Seneca libro de cōstancia sapiētis: & libro. iiii. de beneficiis ca. ii. vbi declarat Epicurū felicitatem in voluptate mentis credidisse. His igitur narracionibus aperte ostenditur multiplicem fuisse phi-

losophorum sectam: oīm tamen finis fuit attingere sapienciam: & licet ad diuina non peruenerunt: humano tamen ingenio artibus inuencionibusq; humanis intenderunt apropriantes gramaticam lune: logicam soli. Mercurio rethoricam: Veneri arismetricā: Marti musicam: Ioui geometriā: Saturno astronomiam: aliaque scrutinia aliis asscripserunt: Horum insuper quedā famosa studia cōmemorentur: que olī a principibus studiosis exordium acceperunt: vtinam ab indoctis principibus casum habere non incipiant. Vnde Alexander necessaria libro de naturis rerum cōmemorando antiq̄ tempora sic ait. O felicia antiquorum tempora in quibus imperantes: mundum sustentantes seipsos philosophie dederunt. vt Alexander Iulius Ptolomeus: q fuerunt viri studiosi. Et subdit. Cuiuslibet inquit regni gloria creuit in inmensum: q̄mdiu arcium floruerunt studia. Victoria enim milicie & gloriam philosophie quasi simul concurrerunt. Nam ex quo Greci Romanique: studia perdiderunt: extunc semper deciderūt Vnde regnantibus atheniensibus mineruā id est sapiēciam coluerunt: vt refert Aug. xviii. de ci. dei capi. octauo. Numeremus ergo que philosophorū famosa studia fuerunt: & cum Historiographis dicamus tria fuisse ceteris solenniora studia. Quorū primum atheniense. secundum romanum. terciū parisense. De studio Atheniensi refertur ꝙ solennissimum extitit. Vnde Athene nutrix fuit liberalium arcium atq; philosophorum. Vnde Ieronimus prelibatam ciuitatem cōmēdat: dicens studio aptissimam fore: primaq; leges tradidit: aliisq; ciuitatibus iura transmisit. In qua fuit dionisius cristiane religionis doctor eximius huius aut̄ studii scilicet atheniensis introitus: solis pacientibus ꝑmittebatur. Vnde ad portum ciuitatis sedebat senex ad obiurgandum intrare volentes: & si videbat signa impaciencie repellebantur. Si autem paciencie admit

tebantur. Aliud autem fuit studium solenne dictum Romanum: in quo floruit ytalicum genus philosophorum. Ibiq; refulserunt Iuli9 cesar Catho Virgili9 Tulius. Nam de Iulio q floruit patet libro de vita cesaris de Cathone narrat Solinus li: primo: Ibiq; docuit Rethoricam Aug. vt ipsemet fatetur li: ii. confes. Cetera & aliud studium & terciũ ẽ dictũ parisiense quod florere cepit tempore Caroli magni. Quod quidam studium Alcinus de Roma ptulit. Huiusque studii quatuor fuerunt fundatores sc; Raban9 Alcinus: & Claudius: & Iohannes Scotus. Et prout in cronicis narrat metropolitanis arelatẽsium tẽpore Caroli magni duo monachi Scoti: cum mercatoribus ad Franciam accesserunt. & interrogabat si quis sapienciam emere vellet: ob hoc plurimi ipsos stultos putabant: nihilominus tamẽ hec verba ad regem peruenerunt: quibus adductis interrogabat rex an sapienciam haberent quã vendere vellent: qui responderunt q sic. Quibus rex quid pro ea vultis: qui responderunt: tria petimus: locũ optimũ discipulos ingeniosos: & victum & vestitũ. Quibus concessis studium parisiense inceptum ẽ: & extũc dilatatum est. Tunc vero temporis erat quodã castrũ dictum Iseos sic dictum a nomine cuiusdam dee Isis: q̃ ibi colebatur: quod castrum nunc Meldunũ vocatur Et inde pisius nomen accepit: quia dicitur parisius q̃ par yseos. Nã in hoc par erat quia supra secanã q̃ modmodum meldumũ sita est: de hac ciuitate parisiensi loquitur Boe. primo de disciplina scolarium: in ciuitate inqt Iulii que psi9 dicebat: multas ãtes mendicare ꝓ speximus: vbi ait expositô q Iulius cesar ampliauit parisius sed non fundauit.

Capitulum. xvi.

Quomodo magice artes sunt inutiles.

Magice artes non sunt nisi seductiones & ad uuenciones dyaboli: & ideo inter numera scienciarum non debent situari: sed pocius

resecari debent tanquam herbe uullaten9 seminande ī agro vere sapiencie. Solent autem nominari artes magice septem. Quedam enim dicitur geomancia: cuius diuinacio fit in terra. Nam ge idem est quod terra: & mancia diuinacio vocatur. Secunda ars dicitur ydromancia ab ydros quod est aqua quia eius diuinacio in aqua fieri solet. Tercia ars dicit̄ aeremancia: cuius diuinacio fit m aere. Quàta dicitur pyromācia: cuius diuinacio fit in igne: mā pir idem ē q ignis. Quīta dicit̄ ars cyromācia: cuius diuinacio fieri solet ī manibus. Nam cirus idem est q manus. Sexta ars dicitur aromancia: cuius diuinacio solet fieri in scapulis bestiarum: Nam armus scapula dicitur. Septima ars dicit̄ Nigromancia: cuius diuinacio fieri solet cum inuocacionibus demonum: qui nigri compatiue dicuntur. Harum autem arcium tanta est superticiositas: vt non solum veritatem non contineant: quīimmo solis mendaciis replete sunt. nec solum male sunt qa probibite immo pocius ideo probibite quia pessime. & vsquequaq friuole sunt. Verum q tali arcium amatores qui dicta voluntaria reputarent: nisi racio aliqualis ostenderetur. Inquiramus an aliqua in predictis artibus veritas contineatur: & racionibus respondeamus eorum q ita opinari videntur. Scrutando ergo dubietatis huius veritatem catholice ꝓfiteri habemus predictas artes & quascūq similes friuolas iutiles & falsidicas omnino existere: ipsarumq studium nulli sapienti congruere. Vnde Leui. xix. precipiendo dicitur: neq decline tis ad magos: nec ab ariolis aliquid scisciteminī. Vnde nec saul abstulit magos de terra & ariolos: & interfecit eos qui phitones habebant in ventre vt dicitur primo Regum. xviii. postmodum tamen consilium a muliere phithonissa acceperit: & non sperauit in domuo Ideo interfecit eum dominus: & transtulit regnū eius vt dicitur primo parali. x. Rursus & manasses a dño

punit? fuit: eo q̃ ſomnia & auguria obſeruauit magoſ
q̃ & incantaciones habuit: vt patet. ii paliponenon. x
xxiii. Vnde Eccleſiaſtici xxxiii. dicitur q̃ diuinacio er
roris & auguria mendacia & ſomnia maleficum vani
tas eſt. Et Zacharie. x. dicitur q̃ diuini viderunt mẽ
dacium: & ſomniatores locuti ſũt fruſtra. Sed reſtat
vt racionibus obiciencium reſpondeamus. Quis enim
dicere poſſet q̃ cum demonibus loqui peccatum non ẽ
quia & hoc feciſſe criſtum legimus vt patet Math. v
vbi habetur q̃ criſtus demonem interrogauit dicẽs ei
quod eſt tibi nomen. Qui reſpondit legio: multi enĩ ſu
mus. Si ergo nigromancia cum demonibus loqui doce
at prohibendum non apparet. Huic autem ambiguita
ti reſpondere phas eſt: dicendo q̃ demonem interroga
re. nigromancia non eſt: ſed ſortem aut ſpem in demo
nibus conſtituere ſuperſticioſum eſt: quod criſtum fe
ciſſe abſit vt credamus. Ait enĩ vade retro ſabbanas
huic autem reſponſioni alludit. Beda ſuper Math̃ viii
Rurſus diuinaciones quidam aſtruunt veridicas. Nã
ſaul interroganti de euentu futuri belli a muliere ſpi
ritum phitonicum habentem: reſponſum fuit illud qd̃
poſtmodum accidit: vt patet primo Regum. viii. Vi
dentur igitur diuinaciones veritatem continere quod
abſit. Nam demones qñq̃ vera dixiſſe non dubitamus
ſuoſq̃ ſectatores illudentes. Sed ſubtiliſſimus ille mẽ
dax ideo vera qñq̃ ꝓfert: vt ſuis mendaciis aggreget
fautores. Nam mẽtitus ſi ſeꝑper fuiſſet: qs ei crede
ret. Nimirum ergo ſi diuinatores qñq̃ vera dixiſſe le
gamus: hoc tamen nõ ex ſe habet ars aliqua magica: ſ
dyabolica aſtucia: vera quantoq̃ propinat. vt ad ſupẽ
ſticioſam credulitatem homines alliciat. Vnde Aug.
libro. ii. de doctrina criſtiana cõcludit: q̃ omnes talet
artes ordinantur ad malum finem vt ad deceꝑionem
& ad idolatrie ſpeciem. Sed quid dicem? de Ioſeph q
auguriari ſolebat cum cypho ſuo: qui poſitus fuit ĩ ſac

cam beniamin: vt patet genisis. lxiiii. Videtur auguri
ari non sit illicitũ. hic dicemus ꝙ ioseph se diuinatorẽ
solũmodo fingebat: vt suis fratribus terrorem induce
ret. Omnes enim suos fratres cognoscebat: & tamen
per augurium se cognoscere simulabat: Rurs9 quid di
cemus: quoniam in auibus auguria qñq; videntur seu
creduntur. Vnde Iere. viii. dicitur: vt miluus in celo
cognouit tempus suum. Refert eciam Eutropius qũo
Romulus a vulturibus: suum futurum imperium di-
dicit. Et Carolus magn9 auium vociferatu hoc idem
accepit. His vero non obstantibns auguria vana sunt a
uium tamen nature multe sunt: & temporum varieta
tem qñq; designant: nec est diuinacio temporis: quali-
tem ab auibus recipere: quinimmo vera philosophia ẽ
Sed & supsticiose credulitatẽ adhibere vanitas & sup
sticio est. Misterio tamen diuino aut fortassis dyabo-
bolico: multum miranda: cum auibus fieri potuerunt
Nullla est tamen in augnriis arbitrãda veritas nisi q̃n
tum ex rerum naturis temporis cõmunes passiones ac
cipi possunt. Et hoc est quod credimus Ieremiam di-
xisse velle milluo. Rursus quid dicemus: qa narrat Io
sephus libro antiquitatum iudaice qualiter in ciuita-
tis destructione iherusalem: quidam exorcista iudeoꝝ
mediantibus herbis quibusdam: Et aliquibꝰ Caracte
ribus: quẽdam demoniacũ a demonio liberauit: & hoc
factũ fuisse corã Tito & vespesião refẽt: potestas eciã
hoc faciendi erat exhorcistarum iudeorum ꝓut affir-
mabant. Et insignum expulsionis demonis ponebant
peluim aqua plenam: & demon exiẽs subuertebat Ta
lis autem subuersio suum exitũ designabat: Albertus
eciam libro de minerabilibus multa mirabilia refert fa
cta in partibus germanie mediantibus impressis cara
cteribus in lapidibus preciosis. Ex qbus narracionibꝰ
videtur sortem posse poni ĩ his que per diuinacionem
fiunt. Nihilominus tamen oporteret vt dicemus nul-

tam in istis virtutem: negare tamen nõ possimus mira
bilia quã plurima mediantibus herbis & lapidibus fa
cta fuisse: Talium autem virtus non ẽ magica sed na
turalis est. De caracteribus autem dicemus nullã vir
tutem ipsas habuisse: sed omnia que facta sunt ex vir
tute officii aut ex fraude demonis pacta fuisse: crede
re libet: virtus autẽ officii hec potuit esse: quia exhor
ciste: eciam veteris legis sue vocacionis & dignitatis
racione quedam agere potuerunt. Et sicut de nostris
acolitis dicimus: sic fortassis super demones aliquales
& fortassis magnam potestatem habuerũt: Ceterum
quid dicemus de arte notoria que magica sentire vi
detur. Plures enim ipsam asserũt validam veritatem
habere: & esse veracem & efficacem. Huius autem ar
tis libellos duos vidi mihi alieno motu exhibitos: quo
rum vnus incipit. Ego sum alpha & o: cuius compositor
Ptolomeus creditur. Alius vero incipit: aue gra
cia plena. Cuius inuentor Iohannes monachus carno
tensis refertur. Quorum librorum volumina prima fa
cie grata apparebant: & diuinacionibus q̃m plura fa
uere videbantur: pluribusq; testimoniis predictorum
compositorum quibus suũ intentũ astruebant. Quid è
go dicimus nũquid arti notorie prebemus fauorẽ eci
am diuinaciones aspernendo: hoc nequaq̃m: quia magi
cis artibus atq; diuinacionibus ars notoria valde & ni
mis vicina est: Sed restat vt satisfaciem9 predictis te
stimoniis: ipsis autem satisfacere facile est. Sibi enim
mutuo contradicentes seipsas interimunt. Nam Iohan
nes carnotensis artem Ptolomei repudiat & omnio ca
lumniare nitiẽ: eo q̃ verba quedam oculta ĩ arte Pto
lomei inseruntur: quibus vt affirmat dyaboli inuocan
tur. Sed mirum q̃ ipse Iohanes hoc dicere nõ veretur
viso q̃ sue artis fabulosum compendium eundem conti
nere effectum inuenitur: verbis quoq; ocultis & extra
neis vtens: pocius decipere q̃m instruere videẽ & scie

ꝗarum infusionem sub tali forma deposcit: vt narrare
non nisi delusio sit huius ergo artis compositores con-
tradicunt sibiipsis: hoc ideo est: quia ex regno dyaboli
sunt: omne autem regnum diuisum desolabitur: Nun-
quid enim sciencia: donum dei est dicente Apostolo. i
ad Corin. xii. hec omnia operatur vnus atq; idem spi-
ritus sanctus diuidens singulis prout vult. Stultum ē
ergo arbitrari sciencias posse acquirere: diuinum deso
lando cultum. Nam Aug. x. de ci. dei allegat porphi.
rium fatentem & dicentem: q; ab operibus demonum
non cōsurgit purgacio anime nec ydoneitas intellect9
Nam soli deo conuenit sciencias infundere. Sic enī le-
gimus sapienciam Salomoni infusam fuisse vt dicitur
iii. Reg. ii. & . ii. Paral. i. Similit eciā fuit infusa apo
stolis. Vnde luce xxi. Ego inquit dabo vobis os & sa-
pienciam cui nō potuerunt resistere omnes aduersarii
vestri. Adhuc restat vt dicamus cur demones non po
tuerunt sciencias infundere: cum possint tempora trās
mutare: vt inquit Aug. libro primo de ci. dei. Hic di-
cemus demones multa reuelare posse deo permittēte
& quantum in eis est: semper decipere petūt: ab ipsis
ergo si aliquid bonum prodeat: est non ipsorum: ſ dei
donum est. Quis ergo tam amēs vt deo spreto: pro sci
enciis dyabolū imploret. Omīa enī dei sūt. Vnde Au
gustinus xxi. de ci. dei Alliciuntur inquit demones p
creaturas quas non ipsi sed deus condidit: Si ergo de-
us condidit omnia: quis aliū inuocabit Fortassis dice-
res q; ars notoria dyabolum inuocare non precipit: po-
cius oracionibus & ieiuniis vocare iubet. Hec autem
nunquid honesta & bona sunt. Dicemus q; ieiunare &
orare quantum est ex se bona opera sunt: dummodo fi-
nem bonum pretendunt. Sed finis ille bonus nō ē: qñ
quis suis operibus sortem addit vl adhibet: credēs su
as cerimonias huius virtutis existere: vt sciēcias ī mo
mento acquirat. Non sufficit ergo vt opera videātur

bona: sed congruit vt bono fine fiant: & huic bono fi-
ni immitemur. Vnde Aug. li. primo de fide cristiana
doctrinas cerimonias magicas malas asserit: quantum
cunq; bone videantur: quia malo innituntur fini: eãdẽ
sentenciam tangit Crisost. super Math. Adhuc autẽ
restat q̃ de somniis inquiramꝰ an scilicet reuelacionẽ
aliquam innuere videantur: plures enim dicunt omne
somnium aliquid designare futurum vel venturũ: Et
ad hoc roborandum quedam alligari possunt. Nã Ge-
deon qui positus est i numero sanctorũ vt patet ad he-
breos. ii. ipse credidit interpretacioni somniorum vt;
Iudicum septimo. Ioseph quoq; interpretatus fuit som
nium Pharaonis vt habetur Geñ. xl. Et daniel inter-
pretatus fuit somnium regis Babilonis vt apparet da
nielis. ii. & iiii. Auerrois eciam libro de somno & vi
gilia dicit somnia esse ab angelis. Nurquid ergo som
nia quedam sũt signa futurorum: & fere quedam pre
sagia. Ex predictis sic apparet. Sed obstat illud deu-
tronomii. xviii. Non inueniatur in te qui obseruet som-
nia. Et Catho ait. Somnia ne cures. Huius autem cõ
trauersione enodacio talis est. Dicimus enĩ q̃ somnia
q̃nq; sunt signa futurorum: eo q̃ q̃nq; causantur iuxta
disposicionem corporis vel temporis. Vnde Albertus
magnus sup li. de somno & vigilia narrat qualit qdã
somniauit semel: q̃ pix nigra fundebatur supẽ pectꝰ su
um: & incrastinum p coleram nigram emisit spiritum
Quãobrem idem Albertus cum Arestotele concludit
q̃ medicis prodest de somniis interrogare: quia q̃nq;
sũt signa qualitatis cõporis. Hoc autem modo somnia
interpretari: nõ est supersticiosum sed racionale. Alio
vero modo contingit interpretari somnia secundã di-
uinam reuelacionem. Iuxta illud Numeri xii. Si quis
fuerit inter vos propheta domini: apparebo ei vel per
somnia loquar ad illum. Hoc enim modo somnia inter
pretari magnum & laudabile est: sed non omnibus cõ

cessum est. Hoc autē modo Ioseph & daniel vt pie cre
ditur somnia interpretati fuerunt. Si quis autē som-
nia interpretetnr secundū voluntariā cōiecturam aut
supersticiosam adhesionem: seu demonis suggestione3
talis interpretacio friuola & vana est: & a religiōe cri
stiana recedit. His ergo racionibus concludim9: som
nia diuinaciōes artesq; magicas nullius existere vtili-
tatis. Quāobrem merito prohibentur in decreto xxvi
q. ii. & v. Et deutro. xviii. dicitur. Nō sit q phitones
consulat neq; diuinos. Ex quibus omnibns cōcluditur
predictnm probleuma siue prouerbium.
Explicit primus tractatus libri primi. Incipit tracta-
tus secundus qui est de septem artibus liberalib3. Cu
ius primum Ca. est de Gramatica & eius inuentorib3

GRamatice exordium inuentoresq; narra
re supest. Ad cui9 euidēciā aduertendū
q gmatica dicit a grama qđ ē littera &
ycos sciēcia: q̄i scieucia de litteris: & con
sequenter de ydeomatib3. Vnde sciendū
q gramatica docet ydeoma congruum & artificiosum
conmune nacionibus multis: que diuisa quantū ad li-
guagia propria olim fuerunt. Vnde autem processit li
guarū diuisio satis patet ex libro genisi. Isidorus eciā
libro nono ethicoꝝ narrat diuersitatem liguarum exō
tam fuisse in edificacione turris babilonem. Nam qui
dam Nemroth dictus superbia tumens: vt populo do-
minaretur secretaq; dei audire poss3: turrim altissimā
construxit: sed occasione superbie eius: liguas diuisisse
creditur de9. Prius enim ligua vnica erat: ydeomatū
vero multitudo secundum aliquos numerata ē: nume
ro filiorum qui processerunt a filiis Noe. Sciendum ē
go q a filiis Noe processerunt gentes lxxiii. vel secun
dum aliquos lxxii. sc3 ab ipso Sem xxvii. ab ipso Cam
xxxi. ab ipso Iaphet xv. Et tottidē ligue diuidi cepe-
runt. Aduertendum tamen q tres sunt ligue principa

les: ceterisq; excellenciores scilicet Ebraica Greca & Latina: inter quas liguas: prima fuit Ebrea omnium liguarum mater nominata. Vtuntur autem hebrei viginti duabus litteris: quarum inuentor creditur Moyses Syrorum autem & Caldeorum litere: credunt ab Abraham inuente fuisse: hebreorum autem caldeoruꝫ & syrorum littere: & in numero & sonis cõcordant solisq; figuris & caracteribus discrepant. Egipciorũ vero litteras isis regina machati. Alii habent machi filia de grecia veniens in egiptum reperit. & egipciis tradidit. Verum ꝙ egipcii differentes habent litteras q̃sdam scilicet pro vulgo: & quasdam pro sacerdotibus. Secunda autem principalis ligua dicitur greca: litterarum autem grecarum vsũ primi phenices inuenerũt vt tradit Lucanus. Sed Cadinus agenoris natus: grecas primus in greciam attulit scilicet xvii. & postmodum alie littere addite fuerũt. Nã palamides de bello troyano rediens. tres adidit. Et symonides postmodũ tres adiunxit. Et tandem pytagoras Sanus y. grecũ prius formauit: vt tradit percius. Habent autem greci qñq; littẽas misticas: q̃ꝛ vna dicit̃ Tebca: que mõtẽ designat. Nam habet ꝑ medium sui telum vel lineam que mortis signum est. Vnde iudices olim litteram illam apponebant nominibus illorum quos affligi volebant. Secunda littera mistica dicitur y grecũ que designat vitam humanam: eo ꝙ semper tendit ad tenuitatem more vite humane. Tercia littera mistica dicit̃ thau que figuram habꝫ dominice crucis de qua dictũ est in Ezechiele per angelum transi per mediũ iherusalem. & signa thau in frontes virorum gemencium & dolencium. Rursus alie duo sunt littere mistice scꝫ q̃ꝛ vna dicitur Alpha: & vltima que dicitur O. Et istas duas vendicat sibi cristus iuxta illud Apoca. primo Ego sum alpha & o principium & finis. Omnes autẽ littere aput grecos. & verba componunt & numeros fa-

ciunt. Nam alpha significat vnum. Betha duo. Gama tria. Delca q̃tuor & cetera. Notandum eciam q omẽs littere grece incipiunt nomina sua a propria voce quã habent. & desinunt in vocalem vt alpha: betha: et cetera. Aduertendũ eciã q greci non habent litterã b quĩ ymo ei9 loco habẽt lĩra3 q dicit̃ bicha. Verũ q latini q proferunt b. ipsam vocant betha. Sed greci talem litteram nunq̃m proferunt. quia strictus labiis nihil proferre solebant seu consueuerunt: sed laxis labiis & dentibus omnia proferunt. Et hoc modo littere b. non potest proferri: quinimo sonus littere b nisi stringantur labia: mutatur in sonum littere v consonantis. Vlterius aduertendum q alpha de se aput grecos ẽ pnra vocalis & tantum valet q̃ntum a. Sed si iungatur quibodam vocalibus: tũc mutat sonum suum & fit dypton gus. Et similiter dicendum est de epenthe littèa & de lotha & de omicro: que omnes littere mutant sonum suum quãdo vocalibus quibusdam adiunguntur. V vero quinta vocalis aput grecos dicitur pura diptongus nec solet scribi nisi sibi iungatur omicro & ipsilo. Rursus sciendum q iste q̃tuor littere thita phi chi psi non habentur aput latinos: sed loco ipsarum plures littèas scribimus. Nam pro thita scribimus th. pro psi scribimus ps. pro phi scribimus ph. pro chi scribimus ch verum q greci carent aliquibus litteris latinis: quia nõ habent C nec q. sed loco ipsarum scribũt litterã cappã Notabimus q littera epenthe: hoc nomen aput grecos accepit eo q quintum locum teneret in alphabeto ipsorum: & eundem locum in alphabeto nostro accepit. nã pentha grece idem est qd quinq latine. Vlterius notabimus q greci habent duo I quoꝝ vnum dicitur ita & alind yota: & habent sonum satis conformem: ĩ hoc tamen differunt: q ita ẽ diptong 9: & yota pura vocalis & breuis. Habent enim dupplex o quorum vnum dicitur omicro: & aliud othomega: & habent sonũ eũdẽ

differunt tamen in hoc: ꝙ omicro est pura vocalis & o thomega est dyptongus. Vnde omicro id est paruum o Othomega id est magnum O. Rursus principaliter aduertendum ꝙ tercia ligua principalis dicicitur latina. quam plures dicũt esse quadruplicem. Quedã enĩ est prisca. Quedã romana. quedam mixta: quedam pẽfecta. Omnes tamen sunt vna ligua. Sed a modo pronunciandi talis differencia est orta. Nam diuerse naciones diuersimode pronunciant: esto eciam ꝙ eandem liguam habeant. Sic dicimus ꝙ gentes orientales verba communirer formant in guttere sicut hebrei & syri. Occidentales autem formant verba in dentibus vt ytalici & hyspani. Gentes mediterranee vẽba formãt in palato: vt greci & asiani. Ex tali ẽgo varietate pronunciandi differencia predicta oriri potuit. Sed inq̃ramus quis litteras latinas inuenit. Refert ysidorus quo ad ista narrator maxim9: ꝙ nympha carmentis litteras latinas primo tradidit ytalicis: que carmentis alio nomine nicostrates vocata ẽ. Verum quidã ꝙ xvii. litteras exhibuit: postmodum vero alie littere addite sunt. Vnde prime xvii. littere erant iste. A. b. c. d. e. f. g. i. l. m. n. o. p. r. s. t. v. postmodum h. littera pro nota aspiracionis addita est. Vnde proprie non littera sed aspiracionis nota vocatur: litteram eciam. g. latini in processu temporis inuenerũt: loco cui9 veteres scribebant. c. Hanc autem litteram. q. hebrei non habent nec greci: sed solum latini. Rnrsus Salustius ludi magister prius litteram. k. adinuenit: loco cuius veteres scribebant. c. & q. Et super vacua a quibusdam nominatur. Insup ex tempere augusti. x. litera adinuenta ẽ Et prostremo tempore Augusti eiusdem latini a grecis duas litteras mutuauerunt scilicet y. grecum & 3 propter nomina greca meli9 scribenda: prius autẽ loco 3. scribebant duo ss. Et loco ipsius y. grecum scribebant i. latinum: omnibusq; computatis ex viginti tri-

nympha .i. puella vel sponsa

bus litteris alphabetum latinorum cõstare dinoscitur
Rursus gramatice inuentores enarremus. Nuper enĩ
legi in quadam Cronica scilicet martiniana: latinum i
ventum fuisse a quodam rege romanorum qui nomina
batur latinus: & exinde latinum nomen tale accepit
Nostre autem gramatice plures fuerunt precipui scri
ptores: sicut Donatus Pristia. & q̃m plurimi alii: int
quos numerari potest Ennius qui metra primo com
posuit. Cui successerũt Anatreon Seipho Archiloyc9
Symoides Calophoic9 Astlepi9 Vir. Oui. Ora. Ome
Phetydes vt tradit Theren.. Ceterum refert Isidor9
q̃ homines primitus scripserunt super foliis maluarũ
& hoc narrat Catululus. Postmodum autem greci cũ
stilo ferreo in cera scribere ceperunt. Et exinde roma
ni cum stilo osseo scripserunt. Vnde in sathira quada3
romana dicitur: vertamus vomerem in ceram mucro
neq̃ aremus osseo: postea vero ciues ciuitatis memphi
tis cartas papireas inuenerunt. Vnde Lucanus Con
ficitur fibulo memphicis carta papiro. Et p temporis
successum reges pgamenorum vsum pãgameni primo
docuerunt. Vnde pgamenum ita vocatum est. Et po
stremo romani mẽbranis politissimis primo infuserũt
Ceterum aput romanos Enulios primus libros compo
suit. Et Marcus Varro grãdem bibliothecam primi
tus condidit. Sed Pollio bibliothecas rome prim9 pu
blicauit. Et deinde Galterus & Omerus grece scribẽ
ceperunt: quibus Marcus Therencius & Varr ro lati
ni successerunt. Capitulum. ii.

De Loyca & eius autoribus seu inuentoribus

Este Isidero libro. iii. ethimoloi. Loyca ẽ
racionalis sciencia in qua disputatur q̃mad
modum in rerum causis aut vite moribus
vt veritas ipsa quereatur. Et dicitur loyca
a logos qd ẽ sermo eo q̃ circa sermonem racionacinũ
versatur. Alio eciam nomine dyaletica vocat eo q̃ di-

sputacio ex duoꝝ sermõe cõficit. hanc autẽ sciencia scz dyaleticã ꝑmo inuenit Plato q floruit cathegoriis p9 modum eius discipulus Porphirrius floruit ysagogys Et Boe. zophismatibus. Augustinus q; enigmatibus. Arestoteles quoq; libros plurimos scripsit de hac sciẽcia scilicet dyaletica: videlicet librum periarmenias in quo agit de terminis: librum predicamentorum ĩquo agit de ordine terminorum ad sua genera: librum priorum in quo agit de sysogissimis: librum thopicorum in quo agit de locis: librũ elencorum ĩ quo agit de fallaciis: librum posteriorum in quo agit de demonstracionibus. Augustinus eciam logicam scripsit quã incõpletam vidi. Vlterius aduertendum ꝙ dyaletica dicit̃ ars arciũ sciẽcia sciẽciaꝝ sine q̃ nulla sciẽcia ꝑfecte scit̃ vñ Isido. li. ii. dyaletica est disciplina ad disserẽdas rerum causas inuenta. Et diuiditur secundum Richardum in li. exscripcionum in gramaticam & racionẽ disserendi Sed hec diuisio cõmunis nõ est. Alio ergo mõ potest dici ꝙ logica tres habet partes: quia scilcet considerat de terminis: de proposicionibus: & de argumẽtacionibus. Vnde argumentacõ est subiectũ logice eo ꝙ omnia que in loyca considerantur ad argumentacionem reducuntur. Argumentacionum autem duo sunt genera: quia quedam ẽ formalis scz sylogistica: que tenet in omnibns terminis consimili forma retenta. Forma autem tunc tenetur: quando qualitas & quãtitas proposicionum seruantur. Alia est argumentacio materialis: que tenet solummodo gracia terminorum cuiusmodi sunt consequencie que fiunt in locis. Rursus in dyaletica quedam zophismata dicuntur insolubilia non quia solui non possunt: sed quia de difficili soluuntur racione implicacionis: eo ꝙ falsificant seipsa: Vlteius in loyca est quedam ars que vocatur obligacionũ per quam docetur homo pertinenter respondere: & ꝓpter concessionẽ possibilis ab ĩpossibili cauere. Hec au

rem omnia & singula speciali tractatu indigent: pnũc autẽ scire sufficiat q̃ dyaletica docet verum a falso discernere licite arguere fallacias euitare. Ca. iii.

De Retborica & eius inuentoribus.

Este Isidero. Retborica est benedicẽdi scientia. et nominatur a copia locucionis. Nã resis aput grecos locucio dicitur differt autem retborica a dyaletica in duobus prout tangit Boecius. in topicicis. Primo quia dyaletica considerat oraciones in se sine circumstanciis non curãdo de rebus. Retborica vero considerat cur quis. quãdo & huiusmodi. Et secundo differt quia dyaletica vtitur propositionibus breuibus & discontinuis. Retborica vero continuo sermone porat. huius autem scientie inuentores aput grecos fuerunt. Gorgias bẽmogora Aput latinos floruit Tulius. Finis autem retborice est pulcre loqui: verũ suadere & huiusmodi: quibus orator in suo sermone placidus reditur: Continet autẽ retborica colores varios. Nam quidam dicuntur colores verborum: quorum ornatus consurgit ex verbis & vocabulis: cuiusmodi sũt repeticõ: gradacio Nã repeticio consurgit ex repeticione alicuius dictionis ĩ pluribus oracionibus consequenter se habentibus. Sic̃ diceremus supbia fecit cacẽ potenciã. supbia rẽnuit amicum: & parem contemnit. Supbia semp petit prees̃e: patiq̃ recusat. Alii autem sũt colores dicti sentẽciarum quorum ornatus non ex terminis sed ex rebus & sentẽcis accipiẽ: huiusmodi sũt colores q̃ dicuntur similitudines contrioꝝ. Sic enĩ de supbo dicẽmus: hic more lapidis durꝝ ĩtumescit humilẽ terram ex q̃ processit non imitatur: de his autem omnibus multo latius alibi scripsi. Rursus aduertendum q̃ a retborica dicti sũt rethores. qui alio nomine dicti sũt oratores: quorũ institucio facta fuit pro defensione iuris reiq̃ publice Vnde Quintilianus ĩ li. de oratoria institucione: dicit

q̃ orator debet esse vir celebris: & in rep. debet tenẽ statum medium: nullumq̃ formidare iuri assistere: secreta tenere. Vnde Isidorus libro ethimoloiarꝝ Oratõ inquit est vir bonus dicendi peritus: vitaq̃ moribꝰ & artibus imbutus cui scilicet oratori memoria maxime congruit. Quia teste Tulio li. de Oratore. Hemoria ẽ thesaurus omnium rerum: que nisi rebus inuentis custodiatur: omnia in mente oratoris periunt

Ca. iiii. De nomine poetrie & autoribus eiꝰ: & de fine propter quem inuenta est poetria.

Alphorabius in libro de diuisione scienciarꝝ dicit poetriam vltimam esse partem logice Vnde dicit q̃ poetria est sciencia ordinandi metra: secundum proporcionẽ dictionuꝫ & pedum. Nihilominus tamen poetria proprie non habet pro obiecto metrificare: sed pociꝰ fingere: siue sit in prosa siue ĩ metro. Vnde poetria dicit̃ a poys quod est fingere. Huius autem sciencie multi fuerunt autores famosi sicut Omerus aput grecos. Virgilius aput latinos. Narrat tamen Lactancius li. ii. capitulo ix. q̃ poetria inuenta fuit a sapientibus romanorũ: eo q̃ veritatem dicere clare non audebãt: ob hoc victis sermonibus loqui didicerunt. Vnde Ouidi. ob hanc causam librum de tristibus compegit ĩ quo poetico sermone ea describit que plano eloquio dicere non audebat vt patet librum intuenti. Rursus sciendum q̃ poetria nõ ẽ inuenta propter mẽtiri aut propt̃ turpia de diis fingere. Quinimo Bocacius nouellꝰ poeta a li. de genologia deorum. illos poetas redarguit: vt qui suorum deorũ canũt illecebras. Finis ergo poetarum non est mentiri vel irritare. Sed ex similitudinibus rerum: vnam p aliam intelligere: & ita veritate semp intenta ficto sermone suum conceptum exprimere. Quis enĩ credidisset argum habuisse centum oculos: aut yo in faccam conuersam fuisse: aut lichaonem in lupum. Hee autẽ om-

nes fictiones fuerũt non tamen mendacia. Quĩ ymo ali
quas hystorias veras ad mentẽ actoris referũt: & nos
alias hystorias p illas intelligimus. Quia vt plurimum
mentem poetarum ignoramus: verbi gracia: Si rome
virgo aliqua violata fuit ab imperatore: cui9 virginis
custos fuisset vir aliquis oculatissimus & sapientissi-
mus. Nunqd racionabiliẽ fingere potuit yo a yone vio
latam fuisse: & in vaccam conuersam: racione peccati
carnis: & quod brutale est: argumq; eam custoduisse
fingere. His enim similitudinibus fictiones racionabi
liter inuente fuerunt: & ex bona sciencia procedunt ĩ
genioq; sano. Sunt autem poetarum septem genera se
cundum q; contingit septem modis facere poeses. Vn
de poesis septem sunt species scilicet Comedia trage-
dia: Inuectio: sathira: fabula: hystoria: argumẽtũ. Est
autem comedia poesis habens principium triste. letũ
q; finem. Tragedia vero a leto principio incboat: & fi
nem tristem habet. Inuectio est carmen reprehensoriũ
mala intencione compositum. Sachira vero est carmẽ
reprehensorium bona intencione compositum. Fabula
autem est narracio que nec vera nec veri similis scilicꝫ
ad litteram: Veruntamen veritatem aliquam semper
intendit: alias non meretur dici poesis. Historia autẽ
est geste rei narracio. Argumentum est vilis volunta
ria similitudo. Sciendum insuper q; poete quidam sũt
dicti lyrici eo q; eorũ carmina cũ lira canebantur. Ali
vero dicti sunt tragedi eo qũ canebant sua carmina ha
bebant hircum p premio. qui aput grecos vocatur tra
gos. Alii vero Appellati sũt Comedi a commessacione
eo q; homines solebant post cibum: vtputa prandiũ ire
ad audiendum carmina eorum. Alii autem dicti sũt sa
thirici vel sathiri a saturitate: eo q; de pluribus rebus
canebant: & audiencium animos saturabãt. Notandũ
insuper: q; quedam sũt poeses in quibus solus poeta lo
quitur: sicut Vir. in georgicis: & dicuntur caracteres

Alie autem sũt in quibꝫ nunq̃m poeta loquitur. Et dicuntur carmina dragmatica huiusmodi sũt comuniter comedie & tragedie. Alie autem poeses sũt mixte qa scilicet poeta loquitur aliqũ & aliqũ non. Et huiusmodi est liber Eneydum. Ceterum aduertendum q̃ poesis multa sortitur nomina. Nam q̃ñq; dicitur prosa qñ scilicet non habet legem pedum seu certos pedes. Aliqñ vero dicitur metrificata. qñ certis pedibus mensuratur. Quandoq; eciam carmẽ rigmaticũ appellaẽ qñ fine simili terminatur. Et si carmẽ cõtineat paucos versus a quibusdam vocabatur ydilion. Si autem contineat duos versus vocatur distictio. Si vero vnum versũ contineat vocaẽ monasticũ. Et si carmĩa multos ꝛtineant versꝰ de multis rebꝫ tũc vocanẽ tentenes. Si autẽ cãmẽ loquatur de pastoribus vocatur buccolicũ: & dicitur a bobus. Et si loquatur de gestis boĩm forcium tunc dicitur herroicum. Nam heroes dicuntur q̃si viri erei & celo digni propter sapienciam & fortitudinẽ Si autẽ conueniat miseris tũc dicitur elegiacũ & si cõtineat lamentum: tunc vocatur trenos. Et si conueniat sepulcro tunc vocatur epitbaphium. Si autem carmen sit aliquis titulus vel subscripcio epigrama nominatur Insuper fabule sũt duplices. Quedam enĩ dicunẽ Esopice: que fingũt animalia bruta mutuo loqui: Alie sũt libistice: que fingunt homines cum brutis loqui & eouerso bruta cum hominibus. Capitulum. v.

Quomodo poetria non est contemnenda.

Oete enim plures famosi fuerunt: inẽ quos Virgilius floruisse fertur: qui poetarũ fuit preclarissimꝰ: vt inquit Aug. qninto de ci. dei. ca. iii. Qui Virgi. dictꝰ est a virgaeo q̃ matri eius somniauit se peperisse quandam virgã que vsq; ad celũ pertingeret: quod nihil aliud fuit nisi q̃ virgilium pitura erat: quo loquente de altis celũ tãgeret: prout ait Hugo. Hic autem virgilius in philo-

sophia & in nigromancia fuit peritissimus. Mirabilia q̃ eum fecisse refert Alexander neccam li. de naturis rerum. Refert enim q̃ cum ciuitas Neapolitana: peste saguisugarum vexaretur: liberata est ab eo: proicie do saguisugam seu irundinem auream in fundo putei Euolutisq̃ postmodum multis temporibus: predicta y rundo de puteo extracta est: & mox tota ciuitas reple ta irundinibus seu sanguisugis: nec sedata est pestis ãte eẽm saguisuga in puteum remitteretur. Rursus de ipso idem refert q̃ pontem aereum construxit: & Rome palacium solenne edificauit nomine collisseũ: in quo cuiuslibet regionis ymago lignea: campanam manu tenebat: & quociens aliq̃ regio romanis rebellabat: mox campanam imago regionis illi9 pulsabat: & miles ene us in sũmitate predicti pallacii stabat: & hastã vibrabat in illam partem: que regionem illã respiciebat: hoc eciam idem narrat Hugo. Vnde licet arti nigromãcie admiracio non debeatur. operibus tamen Virgilii admiracio debetur: eiusq̃ subtilitas huiusmodi narrationibus declaratur. Rursus alii fuerunt famosi poete vt Ouidius: & qui precessit Omerus: cuorum dicta q̃si vaticinia nũcupata sũt Floruit eciam Esopus: cui9 fabulas commendat Agellius li. ii. Sed mirũ ẽ si fabule sint mendose an ipsis vti liceat. Quibusdam erĩ apparet non licere: quoniam ars poetica inter scenicas seu meretriculas numeratur vt ponit comnentator Boe. pri de con. ca. primo. Vnde plato iussit poetas de ciuitate expelli. eo q̃ dicebat eos virtutibus inimicos. Et ĩ hoc commendat eum Tuſ. in tuſ. queſ. li. ii Quibusdã igitẽ poetriam fore detestandam visum est. quorum imaginacioni non credo. quia poetria vtilis ẽ: si debito innitẽ fini: si licito exerceatur vsu. Vnde Aug. libro primo confess. loquens de poetis sic ait: didici inquit in eis multa verba inutilia. Vnde & sacra scriptura fictionibus vti q̃nq̃ inuenitur. Nam ĩ libro Iudicũ fertur: q̃ ligua

Alie autem sũt in quibꝰ nunq̃m poeta loquitur. Et dicuntur carmina dragmatica huiusmodi sũt comuniter comedie & tragedie. Alie autem poeses sũt mixte qa scilicet poeta loquitur aliqũ & aliqũ non. Et huiusmodi est liber Eneydum. Ceterum aduertendum q̃ poesis multa sortitur nomina. Nam qñq; dicitur prosa qñ scilicet non habet legem pedum seu certos pedes. Alias qñ vero dicitur metrificata. qñ certis pedibus mensuratur. Quandoq; eciam carmẽ rigmaticũ appellat qñ fine simili terminatur. Et si carmẽ cõtineat paucos versus a quibusdam vocabatur ydilion. Si autem contineat duos versus vocatur distictio. Si vero vnum versũ contineat vocat monasticũ. Et si carmĩa multos ꝛtineant versꝰ de multis rebꝰ tũc vocant tentenes. Si autẽ cãmẽ loquatur de pastoribus vocatur buccolicũ: & dicitur a bobus. Et si loquatur de gestis boĩm forcium tunc dicitur herroicum. Nam heroes dicuntur q̃si viri erei & celo digni propter sapienciam & fortitudinẽ Si autẽ conueniat miseris tũc dicitur elegiacũ & si cõtineat lamentum: tunc vocatur trenos. Et si conueniat sepulcro tunc vocatur epitaphium. Si autem carmen sit aliquis titulus vel subscripcio epigrama nominatur Insuper fabule sũt duplices. Quedam enĩ dicunt Esopice: que fingũt animalia bruta mutuo loqui: Alie sũt libistice: que fingunt homines cum brutis loqui & eꝰ uerso bruta cum hominibus. Capitulum. v.

Quomodo poetria non est contemnenda.

Oete enim plures famosi fuerunt: inter quos Virgilius floruisse fertur: qui poetarũ fuit preclarissimꝰ: vt inquit Aug. qninto de ci. dei. ca. iii. Qui Virgi. dictꝰ est a virga eo q̃ matri eius somniauit se peperisse quandam virgã que vsq; ad celũ pertingeret: quod nihil aliud fuit nisi q̃ virgilium pitura erat: quo loquente de altis celũ tãgeret: prout ait Hugo. Hic autem virgilius in philo-

sophia & in nigromancia fuit peritissimus. Mirabilia q̃ eum fecisse refert Alexander neccam li. de naturis rerum. Refert enim q̃ cum ciuitas Neapolitana: peste saguisugarum vexaretur: liberata est ab eo: proicie do saguisugam seu irundinem auream in fundo putei Euolutisq̃ postmodum multis temporibus: predicta y rundo de puteo extracta est: & mox tota ciuitas reple ta irundinibus seu sanguisugis: nec sedata est pestis ã teq̃m saguisuga in puteum remitteretur. Rursus de ipso idem refert q̃ pontem aereum construxit: & Ro me palacium solenne edificauit nomine collisseũ: in quo cuiuslibet regionis ymago lignea: campanam manu te nebat: & quociens aliq̃ regio romanis rebellabat: mox campanam imago regionis illi9 pulsabat: & miles ene us in sũmitate predicti pallacii stabat: & hastã vibra bat in illam partem: que regionem illã respiciebat: hoc eciam idem narrat Hugo. Vnde licet arti nigromãcie admiracio non debeatur. operibus tamen Virgilii ad miracio debetur: eiusq̃ subtilitas huiusmodi narracio nibus declaratur. Rursus alii fuerunt famosi poete vt Ouidius: & qui precessit Omerus: cuorum dicta q̃si vaticinia nũcupata sũt Floruit eciam Esopus: cui9 fa bulas commendat Agellius li. ii. Sed minũ ẽ si fabule sint mendose an ipsis vti liceat. Quibusdam erĩ appa ret non licere: quoniam ars poetica inter scenicas seu me tricules numeratur vt ponit comentator Boe. pri de con. ca. primo. Vnde plato iussit poetas de ciuitate expelli. eo q̃ dicebat eos virtutibus inimicos. Et ĩ hoc commendat eum Tul. in tus. ques. li. ii Quibusdã igit poetriam fore detestandam visum est. quorum imagi nacioni non credo. quia poetria vtilis ẽ: si debito inniẽ fini: si licito exerceatur vsu. Vnde Aug. libro primo o fess. loquens de poetis sic ait: didici inquit in eis mul ta verba inutilia. Vnde & sacra scriptura fictionibus vti q̃q̃ inuenitur. Nam ĩ libro Iudicũ fertur: q̃ ligua

sibi regem fecerunt si loqui nesciant. Reuera sic fictio fuit: q̃ significacio intenta verissima extitit: itaq̃ non fuit fictum quod intenditur: sed fictum est q̃ ex predictis prima facie concipitur. De vera autem poetria conformiter fatebimur: cuius finis nõ est mentiri sed sub verbis fictis veritatem describere. Verũ quidem q̃ fictionum quedam sunt inutiles: alie auẽ vtiles. Vnde Macrobius libro primo. Quedam inquit sunt fabule voluptatis gracia: & alie exhortacionis gracia. Primas eliminauit sapiencia: & in aliis q̃ñq̃ loquitur. Vnde sicut dicitur in li. de ortu scienciarũ. Sancti doctores in libris fabulas q̃ñq̃ introduxerũt. Sicut Ambrosius qui libro. iii. officiorũ: recitat fabulam de illo qui inuenit annulum in equo eneo sub terra: quẽ cũ haberet ĩ manu a nullo videri potuit: de q̃ fabula dicit Ambrosius: & si vim veritatis non habeat: tamen racionem habet: vt iuxta eam possit veritas manifestari. Eandẽ eciam fabulã narrat Tul. li. iii. offi. Tales igit̃ fabule quibus veritas pretenditur reprobande non sunt. Vnde idem Ambrosius super lucam ix. interserit fabulam de illo rege qui cum aliquid tangeret: aurũ fiebat: & sic fercula mortalia sibi fiebant: & cibus in ore non alimenta sed vulnera dabat: potum quoq̃ deglutire nequibat. Talia inquit Ambro. sunt beneficia ydolorum vt cum videantur prodesse plus noceant. Ecce videmus fabulam documentum pretendisse. Rursus Augu. li. ii. sermonum sermone. xxvii. introducit fabulam illi9 de quo fertur q̃ vires sue augebantur quociẽs terram tangebat. Quãdocuuq̃ igitur pugnaret eo q̃ pacto cũ aduersari9 eũ prostrabat ille ĩ viribo preualebat. Quã fictionem cristo cõuenisse Aug. tradidit qui cecidit p mortem vt gloriosius resurgeret. Ceterum Ieronim9 epi. C. ix. introduxit fabulam Esopiana de cane tenente os in ore: qui cum vidisset maiorem vmbram ossis ĩ fonte: os quod tenebat dimisit propter vmbrã. Ex his

apparet igitur q̃ fabulaꝝ genus quoddam est vtile &
in sacris eloquis quandoq̃ honestum. Sed qd dicem9
ad ea que in contrariũ dicebanẽ. Dicebat enĩ Agel. q̃
poetria meretcula ẽ. Et Rome Plato poetas expulit
de ciuitate vt refert Tul. dicem9 ergo q̃ poetria ideo
meretricula dicitur. quia ex principalibus sciẽciis nõ
est vna. sed inter minus principales numeratur. Alias
enĩ sapiencie non astitisset: cui tamen assistebat eciam
vt inquit preallegatus expositor Boe. Rursus ad Pla-
tonem dicemus q̃ illos reprobat poetas quibꝰ mentiri
vsus est: & quorum fictiones turpia sonant. Alios autẽ
poetas repudiare non intendit. quorum fictiones veri
tatem pretendũt. Alias enim doctores sancti ipsos ex
ponendo: cristo non applicassent. Insup & philosophos
vti fabulis nouimus. Vnde Apuleus libro de deo So-
cratis fabulam introducit de coruo tenẽte carnẽ in ore
Cui cum vulpecula dixisset: q̃ cignus melij9 cantabat
illo Coruus probare volens contrariũ: apperuit os: &
sic amisit carnem: & volens cantare pocius crocitauit
q̃m cantauit: suũq̃ defectum publicauit. Hec enim fa
bula hanc veritatẽ pretendit: quoniã sc̃z multi magni
ficare se volentes vltra modum ruinam paciuntur. In
super Titus Liuius li. ii. introducit fabulam de cõspi
racione mẽbrorũ contra stomachum: ex hoc q̃ omnia ꝯ
sumebat: quibus laborant membra. Et cum fuisset ad
iudicatum q̃ stomacho nihil dareẽ: mẽbra omia lague
rũt. Vnde oportuit stomacho iterũ dare intra qd mẽ
bris distribueret. Hec si quidam fabula hãc pretendit
veritatem: quia sc̃z multi de alienis bonis derogaẽ a q̃
bus tamen sustentãtur & cũ procurauerint eorum de
stitucionem. ipsi procurantes indigenciores fiunt: illi
nisq̃ vel illorum postulant restitucionem: cui vel quibꝰ
subtrahendum suaserunt. Hanc eciam eandem fabulã
introducit Policratus libro sexto ca. xx. Ex qbus om
nibus clare patescit poemata nõ esse repudiãda eo mõ

quo aliqui poetriam ignorantes repudiãt. Quia teste eodem policrato li. vii. ca ix. Sicut inquit omia animãcia fuerunt concessa homĩ: excepto q̃ non deberet cõmedere carnem cũ sanguine vt patz Gen̄. ix. Sic omnes scripture tam poetarum q̃m etiam gentilium legi possunt ad vtilitatem. ex clusis tamen erroribus qui p sanguinem intelliguntur.

Ca. vi. De Arismetrica

Rismetrica est disciplina numerorũ. Greci enim numerum richmon vocant quẽ scriptores secularium litterarum int̃ disciplinas mathematicas: ideo primam esse volebant: quoniã ipsa vt sic: nulla alia indiget disciplia Musica aut̃ & astronoia & geometria que secunt̃: vt sunt atq; subsistant: istius egent auxilio. De autoribus arismetrice. Numeri disciplinam aput grecos primũ pitagoram nuncupant scripsisse ac deinde amthomato diffusius esse dispositam: quam aput latinos primꝰ Apuleus deinde Boe. transtulerunt. Quid sit numerꝰ. Numerus autem est multitudo ex vnitatibus constituta Nam vnum semel numerum esse nõ dicimꝰ. Vnde sunt numeri dicti. Numero nummus nomen dedit: & a sui frequentacione vocabulum indidit vnus a greco nomẽ trahit. Greci enim vnum enna dicunt. Sic duo & tres sũt. quos illi dya & tria appellant. Quatuor vero a figura quadrata nomen sũpserunt Quĩq; autem non secundum naturam sed secundum placitũ voluntatis vocabulum acceperunt ab eo qui numerus nomia indidit Sex autem & septem a greco veniunt In multis enim nominibus que in greco aspiracionem habent: nos pro aspiracione S ponimus Inde est q̃ pro hexa sex: pro hepta septem: sicut pro herpilla herba serpillum dicimꝰ. Octo vero per trãslacionem sicut illi & nos ita illi nea nos vero nouem: illi deca nos decem: dicti autem decẽ a greca thimolo: eo q̃ ligant & coniungunt infra iacẽtes numeros, nam de seuos coniungere vel ligare apd

eos dicitur. Porro viginti dicti sunt decem bis geniti & pro b littera positi. Trigita que trinario denario gi gnantur: sic vsq; ad nonaginta. Centum vero vocati a cantu: quod est circulum: ducenti a duo centum: sic & reliqua vsq; ad mille. Mille vero a multitudine Inde & milicia: Inde & milia q̃si milicia. que grece mutata lit tera mirriadies vocãt. Quid prestãt numeri. Racõ nu merorum contemnenda non est in multis enim sacrarũ scripturarum locis quãtum misterium habet lucet: nõ enim frustra dicitur in laudibus dei: omnia in mensu ra numero & pondere fecisti. Senariꝰ nanq; numerus qui partibus suis perfectus est: perfectionem mundi q̃ dam numeri significacione declarat. Similiter & dies quadraginta quibus Moyses & Helias: & ipse domiꝰ ieunauerunt: sine numerorum cognicione non intelli guntur. Sic & alii in scripturis sacris numeri existunt quorũ figuras non nisi noti huius artis scire & soluere possunt: datum est eciam nobis ex aliqua parte sub nu merorum consistere disciplina: qñ horas p eas discimꝰ qñ de mensuum circulo qñ spacium anni redeuntis cog noscimus p numerum. Si quidem ne confundamur istruimur. Tolle numerum in rebus & omnia perciit adune seculo computum & cuncta. ignorancia comple ctit: nec differri possunt a ceteris animalibus: que cal culi nesciunt racionem. Capitulum. septimum.

De Geometria & eius inuentoribus & vocabulo.

Eometrica disciplina primũ ab egipciis re perta dicitur q; vndante nilo & omibo pos sessionibus eius limo obductis micium ter re diuidende: p lineas & mensuras nomẽ à ti: dedit q; deinde laciꝰ acumie sapientũ, puecta maris celi & aeris spacia meciuntur. Nam ,uocati studio sic ceperunt post terre dimensionem & celi spacia cuerẽ quanto interuallo luna a terris: a luna sol ipse distaret & vsq; ad verticem celi quãta se mensura descenderet

Siccq; interualla ipsa: celi orbisq; ambitum p numerum stadiorum racione probabili distinxerũt. Sed quia ex terre dimensione hec disciplina accepit ex inicio sui & nomẽ seruauit. Nam geometria de terra: de mensura nũcupata est. Terra enim grece ergo vocat̃ metra de mensura: huiꝰ discipline ars continet in se lineamenta interualla magnitudinis figuras dimensiões & numeros. De Geometrie diuisione. Geometrice quadriper tita est dimensio: in planum ĩ magnitudinẽ numeralẽ in magnitudinem racionalem & ĩ figuras solidas. Plane figure sunt que & longitudine & latitudine continentur. Que sunt iuxta Platonem numero qnq;. Numeralis magnitudo est quo numerus Arismetrice diuidi potest. Magnitudines racionales sũt quorum mẽsuras scire possumus: irracionales vero quorum mensure quãtitas cognita non habetur. Figure solide sunt q̃ longitudine & latitudine continetur vt est circulus. De differencia arismetrice & musice. Inter Arismetricam & geometriam & musicam hoc interest vt media inuenias in arismetrica primo si queris: cõiũgis extrema & diuidis & facis medium: vtputa fac extrema esse sex & duodecim sil̃ coniungis & faciunt xviii. ptiris media & facies nouem: quod est annaloicum Arismetrice vt medius quot monadibus superat primum his superaretur ab extremo. Superat erim sex tribus monadibus: his superatur a duodecim. Secundum Geometriam vero ita queris extrema multiplicata tantũ faciunt quantum & media multiplicata: vtputa sex et duodecim multiplicata faciunt septuagies dispondius media viii. & ix. multiplicata tantundẽ faciũt. Secundum musicam ita qua primi pãte superat medius: primum ex eadem extremi pãte superat medius ab extremo: vtputa sex & octo duabꝫ pãtibꝫ superant: que due partes sunt iii. senarii pars media parte viii. sc̃z iiii. superatur ab vltima que est xii. cuius tercia pars sunt q̃

tuor. Q̃ numeri infiniti existunt. Numeros autem in finitos esse certissimum est: quoniã in quocunq; numero faciendum finem putaueris id ẽ ipse vno addito nõ dico augeri. sed quãtumcunq; sit magnus: & q̃ntũlib; ingentem multitudinem continẽs ĩ ipsa ratiõe atq; scientia numerorũ non solum duplicari verum eciã multiplicari potest: ita vero suis qsq; numerus ꝓprietatibus terminatus: vt nullus eoꝝ par esse cuicũq; alteri possit. Ergo & dispares inter se atq; diuersi sũt & singuli quique finiti sunt & omnes infiniti sunt.

Capitulum. viii. De Musica & autoribus eius.

ARtis musice vtilitas describere ad declaracionem huius proposionis aĩaduertendũ: q̃ teste Arestotele viii. polliticoꝝ: iuuenes debent erudiri in musicalibus. Nempe Iuuenes plus ceteris hominũ statibus: in continua mutabilitate deuoluũtur lasciuiis infestant: ipsis igitur vtile si operibus de bonorum genere complacent adhereãt: alias enim iuuenis lasciuie deseruiet: itaque cũ senuerit ĩ pietas amator erit. Quoniã vt dicit̃ v. ethicoꝝ. In hys delectari est nobis naturale in quibus ab infancia delectari incipimus. Si igitur in musicalibus iuuenis eã reperiat complacenciam quam in vanitatibus querere solet sibi: tunc facile apparebit que praua sũt relinq̃re & pociori complacencie animum exhibere. Ex quibꝫ colligitur prima musice vtilitas. q̃ est iuuenes a malis concupiscenciis reuocare. Alia vtilitas est quia letificat tristes: eciã letos magis ac magis letificat vt ponit Arestoteles in suis probleumatibus pãte xix. probleumate primo. Et idem viii. polliticorum Anima ĩquit naturaliter delectatur in musica: & facit animas sic intentas vt nihil aliud cogitetur vt dicit Cassi. Rursus Constantinus in suo viatico refert orpheum dixisse q̃ multum in hoc p̃ suam musicam mutabat principũ corda de tristicia ad leticiam. Ceterũ musica excitat

dormientes & dormitare facit vigilantes: sanat a melancolia. Vnde Arestoteles viii. polliticoꝝ dicit ꝙ musica est amica omī etati signanter iuuenili. Vnde musicam amant animalia sic̄ boues: Cerui: aues: pisces. Nā aues incessanter cantant si audiūt canentes: & ad melodiam pisces congregantur. Vnde refert Agellius libro xviii. noctium articarum: ꝙ arreon in mare proiectus a delphinibus saluatus est: eo ꝙ cum cythara dulcem sonum ꝑegerat priusquā submergeret̄. Et idem refert Plinius. Fingit eciam Ouidius ꝙ Orpheus cythare carmine arbores cōgregauit. Huius autem artis melodiam non perpendens rex nuda: aut saltem de musica male iudicans: aures suas in aures asinales mutatas habuit dixerat enim ꝙ deus Pan dulcius armoni sabat: cum cānis segetalibus: q̄m appollo cum cythara Licet tamen hec fictio sit: tamen designat sano intellectui armoniam debere placere. De inuentoribus artis musice: Musice inuentores designantur. Ad cui9 euidenciam commemoremus ea que legim9. Referūt enī greci Pitagoram philosophū: musice artē in sonis malleorum primo excogitasse audiens enim ex malleis sonorum disparitatem atq; melodiā causari. cōclusit merito armoniā humana voce ꝑ amplius fieri posse. Huic eciam narracioni alludit Boe. & Mocrobius. Alii aut̄ Iubal musice inuentorem excitisse referūt: de quo tradunt hystorie: ꝙ cum artem musice adinuenisset in columna duplici eam scripsit: q̄rum vna marmorea: altēa latericea erat: Audierat enim Adam prophetasse duo futura mundi diluuia: vnum videlicet aqueū: & aliud igneum: vt igitur ars ꝑ eum inuenta non deleretur ipsam in marmore scripsit ne per aquam periret: & in lateribus ne incendio vreretur. Vnde Iosephus has duas colūnas narrat in terra syrie hucusq; ꝑmansisse. Huic autem narracioni alludit Moyses gen̄. v. Patrē enī musicorum ipsum appellāt. Ceterum aliq dicūt Moy

sen musice inuentorem fuisse: aquarũq; sonitu armonias primitus ppendisse. Rursus qdam veteres philosophi armonias dicunt a celorum motibus originem accepisse. Affirmantes q ex celorũ motibus maxima cõsurgat melodia: racione confractionis corporũ celestiũ in quibus maxima creditur amicicia seu concordia: vt docuit Empedecles. Insuper affirmauerunt q ab orbibus celestibus maxima causatur melodia sed non ppendimus: eo q vt dicunt ab exordio natiuitatis sub orbibus nutriti sumus: & ita ex assiduitate audire non credimus. Ad robur autem sue ymaginacionis adducunt exemplum de hys qui a iuuẽtute nutriti inter fabros malleorum ictus: aut nõ audiunt: aut saltem se audire non attendũt. Huic opinioni proximus videtur fuisse Plato: qui super quemlibet vnam syrenem stare putaut. Horum autem opinionem reprobat Arestoteles libro de proprietatibus elementorum. Harum autẽ nãracionum controuersia: nec racione nec experiencia potest dissolui. Non enim racione quia in facto hystoriarum oportet credere nãracionibus: nec experiencia qa predicte narraciones nostra tempora precesserũt. Arbitrandum est tamẽ q multi fuerũt inuentores iuxta varietatem temporum & regionum. Si autem ingrã9 quis inter omnes inuentores prior extiterit: puto q ipse iubal fuit quia ipse ceteros tempore precessit. Sacra eciam scriptura ipsũ inuentorẽ cõmemorat alios autẽ nequaquam. Capitulũ. ix. De Astronomia.

ASTronomia est astrorum lex: que cursus syderum & figuras & habitudines stellarum circa se & circa terram indagabili raciõe p currit. De Inuẽtoribꝰ Astronomye. Astronomiam primi egipcii inuenerunt. Astrologiam vero & natiuitatis obseruanciam: caldei primi docuerũt. Abraham autem istituisse egipcios astronomiã Ioseph9 auctor asseruit. Greci autẽ dicunt hanc ãtẽ ab athlãte

primitus excogitatam fuisse: i deoq; dictus est sustinuisse cœlum. Quisqs autem ille fuit motu cœli: & racione animi excitatus p temporum vires: p astrorum ratos diffinitosq; cursus: p interuallorum spacia moderata considerauit dimensiões quasdam: & numeros: que diffiniendo ac se cernendo ordinem nectens: astrologiã reperit: in vtraq; autem ligua diuersorum quidem sũt de astronomia scripta volumina: inter quos tamen ptolomeus rex Alexandrie: apud grecos precipuus habeẽ. Hic eciam & canones instituit quibus cursus astrorũ inuenitur. De differencia Astronomie & astrologie. Inter astrologiam & astronomiam aliquid differt. Nã astronomia cœli cõuersionẽ ornatus ortus: obitus: motusq; siderum continet: vel ex qua causa ita vocetur Astrologia vero ptim naturalis: ptim supsticiosa ẽ. Naturalis dum exequitur solis & lune cursum vel stellarũ certis temporum staciones. Supersticiosa vero illa est quã mathematici sequnt̃ qui in stellis augurianẽ. Quiq; eciam celi. xii. signa & per singula vel corporis mẽbra disponunt: syderũq; cursu natiuitates hoim & mores predicare conanẽ. De Astronomie racione. Astronomie racio modis pluribus constat: diffinit enim qd sit mundꝰ: qd cœlum qd spere: sitꝰ & cursus: qd axes celi & poli: quid sint climata cœli: quid cursus solis & lune atq; astrorum. Capitulum. x. De Medicina.

Edicina est que corporis: vel tuetur: vel restaurat salutem: cuius materia versatur in morbis & vulneribꝰ. Ad hãc vt icq; pertinẽt non ea tantum que ars eorum exhibet: q p prie medici nominantur: sed eciam cibus potus: & tegimen defensio omnis est atq; municio: qui nostrũ corpus aduersus extremos ictus casusq; seruatur. De nomine medicine. Nomine autem medicine a modo: id ẽ temporanẽto impositum existimatur: vt non satis sed paulatim adhibeatur: nam in multo constristatur natu

ra: mediocriter autem gaudet. Vnde & qui pigmēta & antitoda satis vel assidue biberunt vexantur: immoderacio enim hominis: non salutem sed periculū affert De inuentoribus medicine. Medicine autē artis actō & reptor apud grecos phibeē Appollo: hanc filiꝰ eius Escolapius laude vel opere ampliauit. Sed pꝰqm fulminis ictu Escolapius interiit: interdicta fertur medē di cura: & ars simul cum autore defecit: latuitq; p annos pene quingentos vsque ad tempus Artaxersis regis persarum: tunc eam reuocauit in lucem ypocrates Asclepio patrē genitus insula thoe. Capitulum. xi.

De Autoribus legum.

MOyses gentis Hebraice primꝰ omniū diuinas leges sacris litteris explicauit. Forone us rex grecis primus leges iudiciaque constituit. Mercurius trimergistus primus leges egipcis tradidit. Solon prius leges atheniensis dedit. Ligurgus ius lacedoniis iura ex appollonis auctoritate confinxit. Numa pampilius qui romulo successit ī regno prius leges romanis edidit: deinde cum populus sediciosus magistratus ferre non potuisset decem virios legibꝰ scribendis creauit: qui leges ex libris Solonis: in latinum sermonem translatas duodecī tabulas exposuerunt. Fuerunt autem hy Apius Claudius Gemitius Veterius Iuliꝰ Manliꝰ Sulpitiꝰ Sextius Romeliꝰ posthunius Hy decem viri legum ascribendarum electi sūt: leges autem redigere ī libris primus consul Pompeyus instituere voluit sed non perseuerauit obtrectatorū metu: deinde Cesar fecit id facere sed ante interfectus est. Paulatim autem antiqui leges vetustate atque iniuria excaluerūt. Quarum & si nullus iam vsus est: noticia tamen videē necessaria. Nōne a Constantino cesare ceperunt: & reliquis succedētibus: erantque pmixte & iordinate. Postea Theodosius minor Augustus ad similitudinem Gregoriani &

armoginiani codicem factum: constitucionem a Constantini temporibꝰ: sub proprio cuiusque imperatoris titulo disposuit que a suo nomīe Theodosium vocauit

Capitulum duodecimum. De Regimīe ciuitatis & electione principis signanter.

Ollicia dicitur a polis quod est ciuitas & ycos sciencia: quia finis pollicie ē ciuitatē bene regi. Vnde sciencia pollitica est sciencia qua vrbes reguntur seu resp. dirigit̄ vt pace respu. fruatur: vt satis innuit Sanctꝰ Augus. libro xix de ci. dei Pollicia igitur concernit regimen ciuitatis. Est autem ciuitas quasi ciuium vnitas. Et secūdū Isiderum xv. ethimoloiaꝝ. Ciuitas est concōs hominū multitudo societatis vinculo adunata: que aliqñ vrbs vocatur: & aliqñ respu. nūcupatur. Quā diffiniēs Scipio dicit eam esse rē populi. populus autem dicit̄ multitudo nō quelibet sed solum illa que habꝫ vnionem & sensum ad cōmunem vtilitatem. Hec narrat Aug. li. secūdo de ci. dei. Et Isidorus xix. ethimoloiaꝝ Aduertendum ꝙ resp. est sicut quoddam diuinum corpus qđ diuino munere animatur & regitur vt tāgit Helimādus in cronicis li. ii. Huius autem corporis caput dicit̄ princeps: & senatores cordis locum tenēt. Iudices autem & presides tenent locum oculoꝝ & aurium. Et Oratores locum ligue. Ceterisque mēbris ꝑsone alie rei publice: comparari possunt. dicuntur ergo senatores a senio eo ꝙ antiqtus senes in senatores eligebantur: q̄ꝝ institucionem Romulus inuenit & nomina eorum presenti populo in tabulas aureas contulit. Olimque filii senatorum illi dicebantur: qui nascebant̄ tempore quo patres senatores erant: Alii vero non. Et hoc scripsit Vulpiciꝰ suo libro vt patet in digestis li. primo Rursus in pollicia eligendus non est princeps: nisi secundū genituram principatum quis obtineat qui prīceps nō cupidus aut viciosus inueniatur. Vnde Tulius ī libro

paradoxis. Quō inquit imperabit vrbi qui non pot̄ cu
piditatibus imperare Refrenat ergo princeps libidi-
nes: spernat voluptates: iracūdiam teneat: auariciam
coherceat: ceterasq; anī labes repellat. Princeps eciam
eligi non debet nimis pauper aut nimis diues. Vnde o
lim: prout refert Valerius libro vi. duo viri corā Sci-
pione vt ad hyspaniam mitterentur coram senatu con
tendebant quorum vnus ditissimus: alter pauperrim⁹
de quibus ait Scipio ait Neuter inquit mihi placet eo
ꝙ alter nihil habet: alteri nihil satis. Ceterū indignus
est principatu aut gradu superiori: qui se non bene re
git in inferiori: vt ponit Pompey⁹ libro xii. Nec debz
quis appetere regnum vel principatum: quia teste Se
neca li. iii. de beneficiis. Regnum ē nolle regnare cū
possis. Vnde poeta Asperius nihil est humili cum ten
dit in altum. Et Gamfredus. Si bene vis duci te cēto
cōmitte duci Illud tamē Oracio sepi⁹ accidit: ī li. enī
sermonū ait: Populus quoque stult⁹ honores sepe dat
indignis. Et laudamus in maiori: iam nunc ad culmīa
rerum: iniustos creuisse queror. Tolluntur in altū: vt
lapsu grauiori ruant. Quibusdam princeps nullus pla
cet omnibusq; detrahūt. Illud Sydonii ī epistolari suo
libro v. dicere videtur. dicunt enim. si elegimus humi
lem vocatur abiectus: si erectum superbus: si doctum
inflatus dicetur. Si imperitum irridebitur. Si seueꝝ
crudelis erit. Si indulgentem faciliter culpabitur: Si
simplicem despicietur. Si diligentem supsticiosus cre
detur. Si quietum ignarus vocabitur. Si abstinentem
auarus. Si bene pascentem gulosus putabit̄. Hys igit̄
nulla virtus placet. Quicqd sit tñ virtuosi semper eli-
gendi sunt ī principes: quoꝝ cōdiciones & mores enā
rat. Helimandus vbi supra. Princeps inquit constitu
tus non multiplicabit seruos: nec canes aut bestias: sed
quod satis ē tenebit: hystriōes: mimos lenones mere
trices repudiabit inferiores non corrumpet exemplo

Quia teste Claudiano libro. iii. Mobile mutatur sem per cũ principe vulgus: vxoresq; nõ habebit plures: lit teris intendit: & cum iudicabit ad alteram partẽ non declinabit: deum precipue colit: munera non accepta bit: suosque officiales frequenter non mutabit. Vn de Thyberius prout refert Iosephus suos ꝓcuratores vix aut nunq; mutabit Inde enĩ se dicebat pãcere plebi Nam procuratores scientes ad modicum tempus habe re procuracionem quicquit possunt recipiunt.

Capitulum. xiii. Quomodo princeps debet suos subditos diligere & defendere.

Rinceps habeat milites bellicosos qui preli ari debent non pro iniuria vel vindicta infe renda sed pro iniuria repellẽda: patriaq; de fensanda. Nec debent timere viri bellici q̃ deo non placeãt: quia sanctꝰ dauid bellis intendebat Et centurio pariter: qui domino ait: domine non sum dignus vt intres subtectum meum. Hec Aug. ad Bo nifacium Et idem Aug. de verbis domĩ. Militare in quit non est delictum: sed propter predã militari pec catum est. Neq; rempu. gerere est criminosũ: sed ideo agere remp. vt diuicias augeas videtur esse damnabi le. Vnde prelia nõ debent fieri crudelitate aut cupidi tate: pacis studio gerantur: & mali coherceantur: & boĩ subleuantur. Vnde Gregorius vniuersis militibus ne apolitanis scribens. Summa inquit milicie laus: inter alia bona merita hec ẽ obedienciam reipu. vtilitatibus exhibere. Ceterum Iside. li. ix. ethimo. iustum ĩquit est bellum qd̃ ex edicto geriẽ de rebus repetẽdis aut pulsandorum homĩm causa. Vnde Aug. libro questio. dominus inquit noster deus ad ibesũ naue iubet vt cõ stituet sibi retrorsum insidias scz insidiãtes bellatores ad insidiandum hostibus. Et ibidem Iusta inquit bel la gerebantur a filiis israhel contra Amorreos a quibꝰ transitus negabatur. qui iure equissimo humane socie

tatis patē debebat. Aduertant autē bellatores vt non preliantur iniuriā inferendo: sed ab iniuria se defendē do. Vnde Ambrosius libro primo de offi. non inferen da sed repellenda iniuria lex virtutis est. Et Anastasi us papa. Qui inquit potest obuiare & pturbare puer sos & non facit. nihil aliud est q̄m fauere impietati eo rum: nec caret scrupulo societatis eorū occulto qui ma nifesto facinori desinit obuiare. Eandem sentenciā tan git Ambrosius libro de offi. Et Ieronimus sup Sopho niam. Rursus Elimandus vbi supra dicit principē sic debere viuere: vt a subditis diligat. Nā codrus athe niensium rex ꝓ victoria populi sui seipsum morti tra didit. Nam mutato regio habitu sarmēta colligens ca straq; hostium ingressus a milite quem falce in iurgio percusserat interfectus est. Rex igit aut princeps sic suos diligat: vt eciam pro ipsis mori non timeat. Vnde Iulius cesar dicere solitus erat: dux inquit qui nō labo rat vt militibus carus sit: militem nescit amare. Vnde Seneca. Si vis amari ama. Nam Iulius pastorem vin culauit eo q̄ sibi meliorem panem q̄m ceteris militib attulerat Alexander q̄ videns militem suum macedo nem prenimia senectute: frigore obstup efactum de se de sublimi descendit: & in suis manibus dictum militē in sede posuit. Nam princeps qui a suis militibus non diligitur tanq̄ tyrannus dominatur: nec securitate vbi est fruitur. Vnde cum Dyonisius tyrannus iuberet su um corpus a multis militibus custodiri. Plato ei dixit Quod inquit malum fecisti. q̄ a tot militibus custodi eris. Vnde claudius: non sunt excubie non circumstan cia tela tueatur amor quasi diceret: q̄ qui amatur non eget custodia. Capitulum. xiiii.

De legibus & inuentoribus earum.

Ollicia legibus dirigenda est: Teste autem Isidero quinto ethimoloiaꝝ. leges vero aut diuine sunt aut humane. Lex autem diuina

genti hebree p Moysen primitus data est. Legũ autẽ humanarum plures fuerunt inuentores: sc3 Foroneus rex: q grecis primus leges iudiciaq; cõstituit. Et Mè curius trimegist9 egipciis leges tradidit. Et postmo dum viros quosdam decreuit qui transtulerunt in lati num leges ex libris Solonis. Fuerunt autem viri ordi nati per eum Apius Claudius Gemicius Veterius Iu lius Manilius Sulpicius Sextinus Romilius Postbu mius. Aduertendum autem q̃ leges diuine preferen de sunt humanis. Vnde Gracianus. Cõstituciones in quit principum ecclesiasticis institucionibus non pree minent. sed ecclesiasticis legibus postponẽde sũt. Vn de Elimandus in cronicis libro xi. Humane inquit le ges eatenus valent quatenus a diuinis non discrepant alioquin falsum est quod in lege scriptũ est. Quod prĩ cipi placet sc3 deo. legis habet vigorem. Ceterum ad uertendum: q̃ sicut lex est commune preceptum sic ex communi consensu confici debet: vt trahitur ex sũma asonis. Vnde Papinianus libro primo diffinicionũ: lex inquit est commune preceptum virorum prudencium Que lex fieri non debet propter aliquem casum parti cularem: sed pro cobercione malorum: que vt communĩ ter contingere possunt reip. vt ponit Iulius celsus li. quinto. Vnde legis effectus est imperare necare puni re: inquit Modestius libro prio regulaꝝ: princeps igi tur nõ solum armis sed eciam legibus remp. debet de fensare vt tangit Iustinianus libro institucõnum Rur sus aduertendum q̃ ius canonicum & ciuile quodam modo sunt partes pollitice: ita q̃ pollitica sciencia ẽ cõ munis ad omia iura. Vnde ius nomen ẽ generale. Lex autem species eius. Vnde ius dicitur quia iustum est seu dicitur a iusticia. vt ponit Vulpianus libro primo ĩ stitucionum. Lex autem dicitur a ligando. quia ligat Aut ab eligando quia eligitur. Sunt autem multe spe cies iuris. Quoddam ius dicitur publicum: qd̃ pertin3

sacerdotibus & magistratibus. Aliud priuatum quod ad vniusq9q; pertinet vtilitatē. Quoddam eciam ē ius gencium: quod concernit illud cd̄ debetur deo & parentibus: vt ponit pompeius. Aliud ē ius pretorū qd̄ pretores introduxerunt pro salute reip. quod commemorat Papinianus libro primo diffinicionum. Quod ā est ius humanum: quod dicitur positiuū: quia positū ē ab homine. Aliud est ius ciuile quod pertinet ad populū vel ciuitatē: diuina humanaq; causa constituit eā. Aliud est ius quiritum id est romanum: quia quirites id est romani ipsum inuenerunt. Ius autem canonicū dicitur ecclesiastica institucō. Cuius plurimi fuerūt scriptores: Primus fuit Isidorus: qui primus scripsit libr; apostolicum decretorum deinde Iuo episcopus carnotensis regulas canonū capitula ordinauit & ad numer; decem librorum redegit: multeq; abreuiaciōes postea facte sunt Actores non occurrunt. Verū q; Gracian9 decretū scripsit. Ceterū aduertendū q; ius ciuile a diuabus ciuitatibus emanauit: scz ab athenis: & a lacedemone. Vnde regnante Ioab in iuda Ligurgus lacedoniis iura īposuit. Qui Ligurg9 cuecūq; precepit prius obseruauit vt tāgit Iustinianus libro iii. Primo eni statuit vt auri & argenti vsus non haberetur: terrasq; vti & patrimoīa p ēqlia diuisit: & cōmunicari omnes publice iussit iuuenes voluit vna sola veste p āno Virgies voluit absq; dote desp̄sari Multaq; alia decreuit narracione longa. Rursus aput romanos postmodum creuit. Vnde Pompei9 libro singulari Eucheridii tradidit romulum diuisisse romam in tres pātes: quas curias appellauit: quia ibi cause agebātur: legesq; fiebāt in predictis curis: que omnes conscripte fuerunt tēpore Sixti pampirn: qui fuit tēpore Tarquinii superbi. Liber autem illarum legum vocatus est liber papirianus: non quia papireos eos fecisset: sed quia eos ordinate scripsit: postmodum autē romani decem viros

constituerunt: qui leges a ciuiatibus grecorum colle
gerunt: q̃s acceperunt scriptas in tabulis eburneis da
tumq; illis fuit posse vt illas leges cōrigerent: & ideo
duas tabulas predictis tabulis adiunxerunt. Vnde le
ges duodecim tabularum vocabantur: quia duodecim
tabule in omib̃o erant. P9 hoc Api9 Claudi9 leges re
duxit ad librum vnum: & Flauius scriba libẽtinus po
pulo tradidit. Vnde senator fieri meruit: deinde Cor
nutanus prius scienciam iuris ciuilis publice profess9
est. Verum q̃ Papirius Publius: leges regias pri9 in
vnum volumen contulerat. Et Apius Claudi9 duode
cim tabulas ex legibus scripsit. Publius vero decẽ li
bros reliquit iuris Mutilius totidem. Brucus septem
Et Mucius publii filius: iuris ciuilis sciēciā ad libros
octo redegit: qui digesti sunt ab ausudio. Multiq; alii
scripserunt: quorum fama vetustissima ẽ: De nouellis
autẽ memoria publica est. Ca. xv. De Iconomica.

Conomica est ars vel sciencia qua domesti
carum rerum sapienter ordo disponitur: vt
inquit Isidorus libro ethimoloiarum. Richà
dus autem libro descripcionum dicit q̃ Ico
nomica est sciencia famularis officii curā mediocri dis
posicione disponens distribuit. Hac ergo sciencia indi
get quicunq; paterfamilias: vt suam domum sapienter
regat & dirigat. Quia dominus ex domo honestatẽ: vt
tangit Tulius libro de offi. Nam decorum valde ẽ pa
tere domum illustrium virorum hospitibus illustrib̃o
vt tangit idem libro ii. Vnde Tul. contra Salustium
ipsum reprobando dicebat. Nec quicq̃m inquit turpi
us domui tue q̃m tu. Et valerius maxim9 li. ii. Quid
prodest foris esse strennuum si domi male viuitur. Et
ibidem Quorum opera splendorem suum procul obti
nuisse videntur eorum dignitatem. Indignum enim ẽ
& difforme domi collabi. Vnde Tuli9 Quid prodesse
potest pondus graue diuitis auri aruaque piguia si fū

dant munera boues. Quid ve domus prodest frigus ĩ
nixa calumnis. Aurateque trabes marmoreumque so
lum: quasi diceret: ista nihil prodesse nisi domus recte
gubernetur. Ideo Seneca de quatuor virtutibus dicit
ꝙ sapiens non debet velle vocari dominus a domo: sed
domus a dño debꝫ nuncupari. Circa igitur regimen
domus maxime attendendũ est ad regimen vxoris qa
nihil est crudelius infesta muliere vt ponit Eulgenciꝰ
libro suo mirrologiarum. Si tamen mulier bona fuerit
domum optime disponit: vt autem bona sit maximum
remedium est si vir ipse bonus fuerit. Vnde narrat Ie
ronimus cõtra Iouianum libro primo de quodam: qui
cum vxore sua pudicissime vixit. Vnde cum os sibi fe
teret: ipso tamen ignorante: sibi quidam impperauit
& vxori sue dixit: cur ei non intimauerat: que respon
dit: putabam inquit sic omnibus viris os olere: itaque
sũma castitas in ambobus fuit. Vnde Tibulliꝰ li. pri
mo Casta precor coniũx maneas sanctique pudoris as
sideat custos sedula semper anus. Qui versꝰ pretẽdũt
vt fidelis custodia assit mulieri: quia mulier de sefre
gilis est: faciliterque decipitur. Vnde narrante Vale
rio maximo Socrates cuidã querenti an sibi expedirꝫ
nubẽ vl'. Rñdit penitẽciã se factũ qđcũq; fecisset Si ĩ
qt nõ nupseris solitudo te affligꝫ & si vxorem duxeris
solicitudo concitabit. Eortassis autẽ ideo coniugia sũt
onerosa: quia decenter non cõtrahuntur amore: sed cu
piditate interueniente fiunt. Vnde narrat Valerius li
bro vii. de quodam qui habens vnicã filiã petiuit. Te
mistoclem philosophum vtrum eam pauperi & proba
to vel diuiti & non probato daretur. Cui ille respõdit
Melius enim est inquit virum pecunia: q̃m pecuniam
viro indigere. Narrat eciam de Marcia filia Cathoĩs
iuniori: ꝙ cũ peteret ab ea: cur perdito viro denuo nõ
nuberet. Respondit: se non inuenire virum qui magis
vellet q̃m sua. Non sũt igitur vxores proptẽ pecuniã

assummende: alias enim cõiugia male fiũt. Nã & philosophi plures timẽtes ĩ cõiugio fraudari nubere distulerunt. Nã Cicero rogatus ab Hirceo vt post repudiũ Therencie sororem eius duceret omnino facere supersedit dicens: nõ posse se vxori & philosophie parit̃ opera dare. Nam si pulcra fuerit: ẽ difficile custodire qđ plures amant. Si autem turpis: molestũ est possidere qđ nẽo habere dignat̃. plures ergo nubẽ contẽpserunt cõiugia tamẽ licita sũt dum iuste contrahantur. Quia teste Ouidio li. de remediis. Turpi vir & mulier modo iuncti: protinus hostes. Quia scꝫ ꝙ malo titulo iunctum est: malo terminatur fine: plurimaq; contingunt incommoda. Vnde Therẽcius vno quoq; animo omẽs socrus oderunt nuros. Ecce odiũ. Et Ouidius li. methamõphoseos imminet exicio vir coniugis illa mariti filius ante diem patros inquirit in annos. Ecce labores Sed eciam plura insurgunt comoda vtputa educacõ filiorũ. corporisq; proprii custodia. Rursus aduertẽdũ ꝙ Iconomica exigit filios debite nutriri. Vnde Quĩtilianus libro p̃mo Vtinam inquit liberorum nostrorum mores: nos ipsi non ꝑderem9. Nã mollis educacõ quã indulgenciam vocamus: neruos omnes mentis & cõporis frangit. Itaq; pueri sũt corrigendi non tñ nimis aspere. Quia teste Quintiliano libro ii. Ingenia puerorꝫ nimia emendacionis seueritate deficiunt. Nam & disperant & dolent: & nouissime odiunt: qđ maxime nociuum est: qa dũ omĩa timent nihil conantur: Moderate igitur sũt corrigendi: sed multi non attendũt quia tanq̃m viros puerulos concuciunt vt ponit Valerius libro ii. Alii. vero liberos suos non instruunt. Cuius oppositum fecisse Augustus cesar legitur. Nam filiã suã & nepotes fecit lanificio insistere: vt ponit Suetonius libro. ii. de xii. cesaribus. Rursus pat̃familias suos debet discrete regere seruos: non spernendo sed amicabiliter alloquendo. Vñ Seneca ad Lu. epistola lxxvii. Il

los inquit rideo qui turpe estimant cum seruis suis ce
nare. Hoc enim superbia facit vt cenante domino stan
ciũ seruorũ turba circumstat. Vnde didim9 rex brag
manorum ad Alexandrum magnum in homĩes nostri
similes seruitutem non ponimus alioquin seuicia est in
obsequium cogere eos: quos nobis fratres eadem natu
ra progenuit. & quibus a deo patre cõmunium bono2
spondetur hereditas. Seruis ergo non sũt grauia onẽa
imponenda. Vnde narrat Valerius libro quarto q̃ cũ
plato aduersus seruũ suum propter delictum vehemẽ
ter exarsisset: ne vindicte modum haberet castigacio
nem sui serui Spensippo amico suo cõmisit. Vnde plau
tus. Ve autẽ aput quos vigiliam multam in noctem
protrahunt. Tantum enĩ seruis de vita quantũ de no
cte auferunt. Capitulum. xvi Quomodo pater
familias debet sibi acquirere amicos.

PAterfamilias amicos sibi vendicare debet.
Quia teste Seneca lib. iii. de beneficiis: ne
minem tam alte secula posuerunt vt non il
li amicus eo magis desit: quo nihil absit seu
abest. Et idem Seneca. libro de remediis fortuitoru2
Quere inquit amicos inter honesta officia: quere in la
boribus ad mensem res ista non queratur. Nam modi
cus amicus est qui dumtaxat est amicus mense. de ta
tali amico dicit Sapiens. Vinũ nouũ amicus nou9. Ex
pedit ergo sapienti yconomo amicos bonos conquesta
re: nec de facili pretmittẽda ẽ incepta amicicia. Quia
teste Tul. li. de amicicia vetrĩa amicicia sic̃ vinũ vet9
dicit̃ suauissima. Maxĩa ẽ enĩ vis vetustatis & consue
tudinis Eligat ergo amicum sapiens quem semper cu
stodiat: & cui sicut sibipsi credat: alias enim nõ ẽ ami
cus: vt inquit Seneca epistola tẽcia ad Lucillum. Sed
talem amicum difficile est possidere: nisi bonus sit qui
amat & qui amatur. Quãobrem amicicia de liberta
te contrahenda est: sed contracta cum fuerit manu de

bet teneri. Vnde Suetonio libro ii. de xii cesaribꝰ nar
rat. quia Augustus cesar non facile amicicias admisit
sed constantissime retinuit. Ideo Plautus in aulularia
In amiciciam inquit & fidē stultū ne receperis. Nam
insipientum atq; reproborum facilius est odiū q̄m col-
legium. Qui ergo sapiēs ē bonos insequitur: & amicū
elegit prudentem: quem multi non reperiunt: qa mul
tos amicos habere nolunt: & ignotos notis proferunt
Quibus contradicit Theofrastꝰ. Expedit inquit ami
cos iam probatos amare: nō amatos probare. Vnde ca
tho Ignotū tibi tu noli preponere notis. Et sequit Cū
tibi vel socium vel fidum queris amicum. Non tibi fō
tuna hominis sed vita petenda est Et cum amicū eciā
bonū sapiēs inuenerit: comode diligat vñ Ca. Dilige sic
alios: vt sis tibi carꝰ amicus. Sic bonus esto bonis: ne
te mala damna sequantur: Ceterum amico nō sūt one-
ra imponenda incongrua: ne forsan pdat. Vnde Mo-
robius in libro saturnalium: Ita amicum habeas: vt in
imicum posse fieri putes. Et Salustiꝰ: veros inqt ami
cos neq; armis cogere neq; auro parare queras. Sed of
ficiorum fide parantur: cum quibus amicis breues ra
ciones: & longas amicicias habere oporteret. Exordi
um autem amicicie est bene loqui. Et principium ini-
micicie maledictio est. Amicus enim cito amittitur &
raro acquiritur. Hec Socrates. Ceterum yconomicus
bona que possidet prudent distribuē debet. Vñ Maiō
est in conseruandis rebus: q̄ in reperiendis ad haben-
da cautela: vt ponit Cassiodorꝰ epistola xxxiii. Vnde
Claudianus in maiori volumine. Plus est inquit seruas
se quesitum: q̄m quesisse nouum. Vnde philosophus q
dam dictus domas: amico inquit me rogāte desiderio
pecuniam & amicum mutuo: & ipsū & peccuniā pdo
Quid verum est apud auaros Itaq; bona sunt discrete
distribuenda. Veruntamen q mutuo capit: gratis red
dere debet. Vnde ex prouerbiis sapientum colligitur

ꝙ fraus est accipere: quod non posset reddere. Et ambrosius in libro de Tobia. Plautas inquit non habet crimen: sed debere verecundum: & nõ reddere verecũdi9 ẽ. Et subdit si diues es nullã paciaris petendi necessitatem. Si pauper es: soluendi considera difficultatem. Vnde Seneca libro de beneficiis: primo inqt docendi sũt qui libenter accipiunt: libent reddere. Quia si beneficia gratis collata reddanda sũt: multo forcius mutua. His autem sermonibus mutuare non disuadet nisi non amicis aut his qui reddere nolunt Vnde Augustinus libro de doctrina cristiana docet amicis succurrendum. Cum inquit omnibus prodesse non possis His potissime succurras qui tibi tẽpore sue oportunitatis q̃si q̃dã sorte iungunt: qa scilicꝫ amicis bona propria mutuo vel dono sũt distribuenda.

Explicit liber Zophilogii prim9. Incipit secundi libri Zophilogii tractatns primus de inducentibꝫ ad amorem virtutum. Cuius Capitulum primum ẽ Quomodo virtutes sunt appetende.

Irtus medicina est corporis parit & anime: virtutes igitur appetere vnicuiq; naturale ẽ. Cuiuslibet igitur studium pro adipiscendis virtutibus applicari. Vnde Boe. in de con. Omnis inquit mõtalium cura q̃m multiplicium studiorum labõ exercet. diuerso quidam calle procedit: sed vnum tamen beatitudinis terminum nititur ꝑuenire: quo qs adepto nihil vltra desideriare querit. Est enim cuncta inter se bona continens. Hoc euim bonũ medio virtutis adipisci potest. Quod multi credentes obtinere: itinera min9 virtuosa sectati sunt. Vnde Augustin9 xviii. de ci dei nãrat qualiter philosophi quidam sũmam felicitatem in voluptate constituerunt vt Aristippus Alii ĩ virtute vt antistenes Alii in sensibus corporis. Omnes tamen aut a sensu naturali defecerunt aut bonum & virtutẽ

appecierunt. Nam virtus sua dignitate animum a voluptatibus retrahit: ipsumq; ad maius bonum disponit. Sicut & arbor diligitur propter fructũ. vt ponit Tullius primo retborice. Nam omnia honesta concordant racioni. Inquit Arestoteles in etbica noua. Et Quintilianus de oratoria institucione libro primo. Nihil inquit potest placere quod non decet scz volũtati nõ corrupte. Bonum animi appetere naturale est. Vnde Seneca ad Lucillum epõ. xlvii. Omne inquit honestũ voluntarium est. Nõ enim potest honestũ esse quod nõ ẽ liberum. Et libro quãto de beneficiis Rerum honestarum precium in ipsis est. Et in suo edipio inquit. turpe est medicina sanari & piget. Ex quibus aperte concluditur q̃ mens humana virtutes natuãliter appetit Vnde Tulius libro ii. de offi. dicit idipsum quod honestũ decorosũq; dicimus pse nos placet: animosq; omnium natura sua commouet. Idem ponit libro q̃rto qa scz natura id appetit quod honestũ ẽ vel saltẽ videtur esse. Si autem iudicium fallit hoc peccatum agit. Vñ Tul'. li' de paradoxis. Quod inquit honestum est id solum esse bonum stoyci testantur. Vnde Hecaton stoicus. Omne inquit honestum in arduo est quia scilicet mens ardescit: vt quod honestum est habeat: cuiusmodi est virtus. Quia teste Tulio in de amicicia. Nihil ẽ virtute amabilius nihil qd̃ alliciat ad diligendum. Nã propter virtutem & probitatẽ eos quos nũq; vidimus diligimus. Omnis igitur virtus amabilis est. Nempe ipse Tulius in primo retborice. Virtus inquit est habitus anime iudicio racionis consentaneus. Et ibidẽ: virtus est habitus a quo quis bonus existit & opus suum bouum reddit. Vnde Arestoteles ii. etbicoꝝ. Virtus est que habentem pficit & opus eius bonũ reddit. Et Tulius in libro de legibus. virtus est recta racio. Et i. libro de fine boni & mali. virtus est conformis iudicõ racionis. Et primo libro de officiis. virtus est p quam

laus in actione consistit: ipsius autem virtutis comes ē
inuidia quia sc̄z virtuosis multi inuident. Vnde affrica
no virtus emulos multos comparauit Tulius ii. retho
rice. Nihilo⁹ inq̄t virtus vincit omia: quoniam virtu
ti omnia parent: vt ponit Salustius ī Catbelinario: p
virtutem opns redditur & res prius apparens impos
sibilis: redditur possibilis: vt refertur dixisse ypocra
tes in suis exhortacionibus: narrante calcidio m proble
mio super Thimeum Platonis: Sapiens igitur virtu
tes querat p quas obliuisci poterat: damnorū que ges
sit. Vnde Seneca ad Lu. ep̄. lxxvii. Quādiu īquit vir
tus salua fuerit non sencies quid abscesserit. Nam cu
piditas & pericula p virtutem pretereūt. Et ibidem
Nulla inquit virtus latet: & si lateat non est ipsius dā
num: veniet enim ipsius dies qua publicabit̄. vnde Se
neca in libro de matura morte. vna inquit res est vir
tus que nobis immortalitatem donare potest & pares
facere diis. Per virtutes enim homo sapiens fieri pot̄
Vnde Lactancius libro de falsa sapiencia. virtus inq̄t
cum sciencia coniuncta sapiencia est. Nimirum ergo si
iuxta probleuma appetenda est. Capitulū. ii.

Quomodo natura cupit virtutes.

Irtutes nature innatum ē suscipere. Vnde
Arestoteles primo ethico⁹: neque inquit a
natura nec preter naturam fiunt virtutes ī
natum est nobis p assuefactionem recipere
eas: ex similibus enim actibus fiūt similes habit⁹. Vn
de prosper m libro epigramaton nos hortat̄ dicens: ad
patriam vite de noctis valle vocati: virtutum gradibo
scanditur lucis iter. Omnis virtntum semper substan
cia salua est: Inuitus cristi munera nemo rapit. Rurs⁹
Gamfredus in sua poetria noua. Sectemur inquit bo
nesta & mala vitemus: quia virtus optima rerum: pes
sima res vicium: uibil eq̄ pnciosum. Et Iuuenalis li.
tercio. Nobilitas inquit animi virtus est. Quis ergo

virtuosus fieri non desiderat. Nã teste maximiano Iu-
lio virtus auro preciosior est: nec putrescit sed ĩ aduer-
sis crescit ipsa virtus: vt inquit lucanus li. iii. Si ergo
virtutis amator esse cupis attẽde quomodo virtus ni-
hil aliud est nisi exemplar honesti. Inquit Lucanus li.
ix. Nempe virtus ridet in aduersis Studeat ergo vnꝰ
quisq; in virtutibus abundare vt in se habeat quod in
aliis amat: prout ex prouerbiis sapientũ edocet. Vir-
tus enim ad beatam vitam pducit. Vnde Tulius libro
primo de legibus. Virtus inquit est perfecta: omnino
q; certa in natura est. Itaque nihil prestabilius: hãc na-
tura peperit: qa constat nos ad iusticiã esse natos. vir-
tus enim omnium animos natura sua commouet. Inqt
Tulius libro de offi. Reuera multo magis ẽ secundu3
naturam communitas iusticia & libertas: q̃m cupidi-
tas aut voluptas. Nihil enim tam secundum naturam
est sicut humilitas. Hec Tbulius li. iii. de offi. Si er-
go laudabile est naturam imitari nũquit virtutes ha-
bere desiderandum est. Vnde idem Tulius de amici-
cia illos inquit viros bonos appellandos putemus: qui
assecuntur quantum possunt habere naturam optimã
bene viuendi. Et Quintilianus de Oratoria institucio
ne libro prio. Omia inquit que ars consumauerit cẽtũ
est a natura iniciũ duxisse. Nobis igit̃ ad virtutes sũt
semina nature concessa. eciã anteq̃m doceamur. Si enĩ
in virtutibus foret auxietas: & criminibꝰ insistere so-
lũ delectabile esset fortassis virtuosos fieri fieret pe-
nosum: & bene agendi excusacio preberetur. Sed ĩ vir
tutibus gaudium perfectum habetur. Et homo ex cõ
dicione sue nature ad honesta ducitur: nullatenus er-
go excusatur. Vnde Seneca ad Luc. habet inquit hoc
optimum in se animus generosꝰ q; cõcitat̃ ad honesta
Magnarum rerum species ad se vocat & attollit: doci
lesque natura nos edidit & racionem dedit inpfecta3
que virtutibus tamen pfici pot̃. Hec Sene. epi. xlviii.

Rursus si virtuosus fieri coactionis opus esset laudabile opus: fortassis non videtur: Nullus enim laudabilis est i eo q̃ vitare nequit cum vellet. Sed procul dubio opera virtutum libere fiunt nutoq̃ spõtaneo coassumuntur. vt ponit didimus in epistola ad Alexandrum Nullum inquit virtutis inicium est quod mutari non possit. Nam ad bene viuendum libero concitamur arbitrio. Sed plurimi virtutes opinantur graues: quia bene viuere nolunt. Sed queso vt hi saltẽ doleant qa bona voluntate carent. Si enim boni fieri cuperẽt virtutibus faciliter insisterẽt. Nulla enim tam facilis res quin difficilis sit: qũ inuite fit. Vtinam ergo hi libẽti animo bona desiderarent: vt saltẽ mala que facere neq̃ unt non appeterẽt. Iuxta illud Therencii poete. Quãdo inqt non potes quod vis illud velis quod potes. ita q̃ mala que cupis explere: si non vales bona tunc facis que peragere potes. Sed aliqui dicunt ad plurima viciorum opera se cogi: qui si verum dicant stulti ergo reputandi sũt. Qua teste Tulio in libro depadoxis: soli sapienti conuenit: vt nihil faciat inuitus nihil dolẽs nihil coactus. Vnde stoyci dixerunt voluntate solũ ea desideria que racionabilia sũt. Vnde in solo sapiẽte voluntatem esse dixerunt. vt refertur Tul. in tus. quest libro iiii. Si ergo in stultis est libido incitata: aut cupiditas effrenata non voluntas sed appetitus est: quia volũtas racõne dirigitur & appetit9 a sensualitate decipitur. O vtinam qui mali sunt saltem boni fieri cupiant. Nam magna pars bonitatis velle fieri bonũ vt inquit Seneca ad Lucillum ep̃. xxxiii. Si enim dicas hoc velle non posse audi Tulium libro de fato. Motus inquit voluntarius eã naturam continet in se: vt sic in nostra potestate: uobisq̃ pareat. Nam omne honestum voluntarium est. non enim honestum est quod non ẽ liberum. Inquit Seneca ad Lucillum epistola lxvi. Sed proehdolor plures nec bene agunt ymo nec emendari

petunt. Veruntamen magna pars profectus est felle-
re proficere: vt inquit Seneca epistola lxxi. Nũqd er
go laudabile foret si q̃ deo placent: homo solũ velit: vñ
Se. ad Lu. ep̃. lxxiiii. placeat inqt hoĩ qcqt deo placꝫ
Sed multis hoc graue ẽ nec de facili potest eorum im
pietas reuocari. Quia teste Quintiliano libro iiii. de o
ratoria institucõne. Nihil facile ꝑsuadetur inuitis. Si
qs eciã inuitus qd agat: laudem non promeretur. Vn
de nãrante Valerio maximo li. ii. Siqs olim bona inui-
tus fundebat ꝓ rep. maior laus dabatur exigenti: q̃m
prestãti. Ex inuito enim opere laudem nullus repõtat
Nec tñ hy laude priuantur qui bonum quod cupiunt
facẽ nequeũt. Vnde Ouidius li. de ponto. Sponte sua
probitas officiumq; iuuat. Si desint vires tamen ẽ lau
danda voluntas. Rursus & inter eos q bona bene agũt
Hy sũt laudabiliores qui bene faciunt amore q̃m timo
re. qui eciam mala pretermittunt caritate quam dei
formidine. Singulis tamen laus licet nõ equalis datur
de Quibus Horacius in epistolis Oderunt peccare ma
li formidine pene: Qui mali eciã pecta qñq; dimittũt
eo ꝙ ipsa facẽ non possunt. Vn maximianꝰ inquit. am
plecti non dum quorundã vota laborant. Sed votis ob
stat: verbere trita caro. Nam nos a vicijs mũdanis se-
pe redardat. Corporis anxietas damna flagella fames
De talibus enim fatendũ apparet. ꝙ peccata non dese
runt: pocius enim a peccatis deseruntur. que si sponte
desererẽt: nulla mutacione facta quantũ ad labores ip
sorum: eo pacto mererent̃ quo demererent̃ distat ẽgo
sapiens virtutes acquirere quas natnra appetit. quibꝫ
eciam totus ꝑficitur homo. Capitulum. iii.

Quomodo virtutes non querunt mercedem temꝑalẽ.

Irtus nõ ita ꝑficeret si seruilẽ homĩem red
deret: aut si temꝑalis fructus mercedẽ dũ
taxat conquestaret. Sũt igitur virtutes ꝓ
pter se diligende: sic tñ ꝙ ꝓpt̃ aliquid crea

tum nõ querãtur: sed ad increatu bonum solum refe-
rant. Vnde Se. li. i. de clemẽcia. Recte factoꝝ id ẽ o
perũ virtuosorũ verus fructus in ipsis ẽ: nec vllũ pre-
ciũ virtutibꝫ dignũ ext̃ ipsas ẽ qđ de precio creato ac
cipiendũ ẽ. Et idẽ Se. li. iiii. de beneficiis reꝝ bone-
starũ preciũ ĩ ipsis ẽ. Vnde Plini⁹ in ep̃. ad Catulum
Magnitudo animi nihil ad ostentacionem sed omĩa ad
consciencia̅m refert Recteq; facti: non ex populi ser-
mone mercedẽ: sed ex facto petit. Illi ergo virtutes fõ
tassis non habent. qui ex operibus mercedem tempalẽ
expectant. vnde Tul. ĩ dyalogo ad Hortensiũ. Nulla
inquit virtus esse potest nisi ĝtuita. Nã si mercede ali-
qua ad officium impellit̃ non virtus sed fallax quedam
imitacõ ac sil'iacõ ẽ virtutis. Vnde idẽ Tul. li. i. de le
gibus: idipsum quoq; iustissimũ ẽ iusticie mercedẽ nõ
querere. Et Claudian⁹ in maiori producit: non empta
fides nec pectora merces alligat. Ipsa quidẽ virt⁹ pre
ciũ si sola q; late. Fortũa secure nitet nec fastibus vllis
Exigit̃ plausu nec petit clarescere vulgo. Non querit
precium vitã que debꝫ amori. Gaudia premissi cumu
lant inopiã dolores. proch dolor ergo multorum opera
suspicione non carent: qui bene agere secrete nõ curãt
sed palã ideo bonum faciunt: vt laude fruant̃ publica
fortunãq; mũdi preferũt virtuti. Vñ Oui. li. de põto
Nunc tñ fõtũa stat caditq; fides. Nec facile reperies
multis in milibꝫ virtutẽ preciũ qđ putãt esse sui: ipse
decor recti facti si prima desint. Non mouet & gratis
penitet esse probũ: nil nisi qđ ꝓdesse potest caꝝ ẽ men
ti vanoꝝ. Spem fruct⁹ nemo auide petend⁹ erit. Et
subdit. Sponte sua ꝓbitas officiumq; iuuet. Mercede
caret ꝑseq; petenda ẽ Exterius virtus incõmutata bo-
nis. Nunquit ergo delectabile ẽ si quis ea fecerit que
virtuosa videntur. Et ex desiderio premii temporalis
opeꝝ suoꝝ fructũ ꝑdat: dolendum est enĩ ꝙ nullus vir
tute cõplectit̃ vt premia sibi tollat: vt inquit Iuuenal.

li. iiii. Nihilominꝰ cũ virtus debet fortũe preesse. nec est appetenda virtus: vt fortũe munera succedant. vñ Tul'. in rethorica secũda. Sola inqt virtus in sua potestate est: oĩa que pret eã sub fortũe subiecta sũt dominacõne. Nã diuicie virtutis pedisseq; sunt. Illeq; liber estimandus est: qui nulli turpitudini seruit. Si ẽgo cupiũt omnes homĩes liberi esse: cur virtutibus abiectis seruiles diuicias preferunt. Sic enĩ agere: maxĩa sapiẽcia est. Quia teste Tulio de ꝑadoxis. Omnis sapiẽs liber: omnis stultus seruus. Quid ẽ libertas potestas viuendi vt vis. Quis autẽ viuit vt vult: nisi qui recte viuit. Qui gaudet officio: qui nec legibus propter metũ paret: sed sequit̃. Tolit vt qui nihil facit nihil dicit nihil cogitat nisi libent̃ ac libẽ. Soli ergo sapienti conuenit vt nihil faciat inuitus: nihil dolẽs nihil coactus: cũ seruus sit obediencie. Et subdit. nũquid ille liber est cui mulier imperat: cui leges imponit: prescribit: iubꝫ & vetat. Quid ei videtur: nec illi imꝑanti aliquid negare potest: vel audet recusare. Ergo inquit. Tu. istũ solum seruũ: sed eciã nequissimũ appellandũ puto: licꝫ amplissima familia natus sit. Omnis enĩ animi humil' fracta timiditas: seruitus est. hec ille. Que igitur gloria restat amasiis veneris: qui tunc maxime famulant̃ eciã fedissime turpitudini: qñ eoꝝ iudicio maxĩe gloriantur itaq; sensus eorũ ita ebetant̃ vt gloriã credant ignominiã & seruitutẽ principatũ. Hy ẽgo suomet vicio miseri sunt. Quia teste Se. ep̃. lxxxvii. Nemo nisi suo vicõ miser ẽ. Si ẽgo cupis liber fieri vicia euita: nã liber & gulosus esse non potes. Inquit Marcial' coquꝰ Et subdit Cõtetꝰ tua si potes esse toga: liberiꝰ vtiq; rege viue potes. Vereant̃ igit̃ diuites secl'ibꝰ: q se putãt liberos & maxĩe subseruiũt. Nõ qdẽ deo & hoĩbꝫ sed nũmis & pecudinibꝫ: suoꝝq; aratroꝝ & familiaruꝫ curam gerunt tanta solicitudine vt quietẽ ꝑdãt. Nec tñ sana solicitudo reprobanda ẽ sed illa quã cupiditas

infert que vtique homiem seruilē reddit. Vnde Se. ī tyeste. Noscis cupidi regnū: quo iacet loco: regnū non faciunt opes nō vestes tyrie color: non auro nitide trabes. Rex ē quē ambicō vulgique fauor nō mouet: qui est ī tuto positus loco & oīa infra se videt. Et Claudianꝰ ī maiori. Si metuis si plura cupis si duceris ira: seruicii paciencie iugū tollerabis iniq̄s interiꝰ leges. Et sequitur. Tunc omīa iure tenebis: cū poteris rex esse tui. Nā illi soli liberi sūt qni sibi ipsis dominant̄. Quid igit̄ hoībꝫ prodest molestiaꝝ causas acerbare. Hoc enī faciunt qui delictorum occasiones ī laboribus querunt Nunc femīaꝝ imitando collegia. nūc pomparū assummendo fastigia: nūc bonoꝝ cupiendo eucenia. Hec enī omnia ruinosa & labilia sunt: libertatem auferunt & criminum morbos ampliant: seruitutemque aggrauant & ab omni bono retardant. Tantum enim cernimus diuites ad bonnm fieri tepidiores q̄ntū fiūt diciores. Vnde ꝓsper in libro epigramatū Quid iuuat ī longū causas producere morbi. Cor dubium expectat cras hodierna solus. Scimus correctis veniā nō esse negandā. Sed nulli nostrū ē vltia nota dies. Libertas nl̄la est maior ve potestas. Quā seruire deo cui seruit hō sine iugo: peniteque nūc est iudicionis amica voluntas Que viget affectu non gemit imperio. Et Gan fredꝰ ī poetria noua: liber ē a viciis qui non seruit abundanciis. Cui satis ē qđ habet: paup ē qui plꝰ cupit. Ecce igit̄ patꝫ virtutē seruilē nō esse: nec speraē mūdi premia: q̄ premia nō nisi bonis deficiūt. Vñ Euno Sēper nūc studiis merces resecant̄ honestis. Qui vult ēgo liber fieri virtutū querat ornatū mundanis abiectis.

Ca. iiii. Quomodo virtus consistit in medio.

Vmodo in medio consistit virtus. Effectus ergo virtutis est mediū tenere & ad extrema non vergi. Vnde Hora. ī li. epistolaꝝ Virtus ē medium vicōrū vtrique redactuꝫ

e5

quia sc3 virtus recedit ab omibus viciis. Et Se. ad lucillum ep̄. lxvi. Omnis virtus in medio est. Illi igitur virtuosi non sūt q extrema querūt. Nā & bona qdem faciūt: sed nec bene: quia quod nimiū ē assummūt: nē pe ieiunare bonum est: sed nimis ieiunare virtus non ē Virtus enim semper medium querit. Vnde in prouerbiis sapientum dicitur. Omnis bonarum rerum nimia consuetudo passiua est. Omne enim nimium fertur in vicium. Sed miraris quomodo ī bonis posset esse nimietas. Nam si nimietas fuerit iam res bona non est. Attende queso quia res multe bone sunt ex fama & ex se sed fortassis in te bona non sunt: eo q̄ a te bene nō fiūt Quis enim formidat penitenciam esse bonam: si vero ī discrete eam facis in te bona non est. Itaque penitēcia ex se hominem perficit: sed homo insipiens per eā non semper perficitur. Sic enim experimur q̄ ventus sua uis nutrit ignem sed excessiuus extinguit. Vnde Ouidius libro secundo de remediis: vento nutri: nr: vento extinguitur ignis. Ignis leuis alit flammas grandior aura necat. Eapropter ipsemet Ouidius libro secūdo metbamarp boseos ait: inter vtrunque mediū si tenes tutissimus ibis. Et Maximianus. Maior enim mediis gracia rebus adest. Vnde Gamfredus in poetria noua In omnibus vna est virtus seruare modum: Iuxta illud prouerbium commune. Omnibus adde modum & cetera. Sapiens igitur virtutes acquirat vt medium & modum in omibus teneat. Quia teste Horacio in libro sermonum. Est modus in rebus: sunt certi denique fines. Quos vltra citraque nequit consistere rectū. Vnde Arestoteles primo ethicorum ostendit q̄ virtꝰ tollit superfluum & tenet medium: Itaque libertas ē medium inter auariciam & prodigalitatem. Sed fortassis an int̄ vicia aliqnod medium sit: quod si fuerit virtus esse putabitur. Hic dices vtique omne peccatum fore extremum: licet alterum altero sit extremius: vir-

tus autem mediat quia sc; peccata vndique repudiat
Nam omnia cupere vicium est: omnia indebite eroga-
re stulticia est. Quid autē congruit tenere: & quid li
cet hylariter distribuere: liberalitas est: medium er
go sapiens in omnibus teneat. Vnde Omerus virtutē
immitte furori: furorem virtute erige. Verum q̄ plu
rimi tenere medium nesciunt: vnūq̄ vicium extremū
vitare volentes in aliud extremum incidunt. Nam m̄l
tos vidi tanta temeritate superbos vt ceteros asperne
rent & rursum deprehensi & ꝓpria ymaginacione du
cti: ita se prostituebant vt pocius abiecti q̄m humiles
viderentur: eorum q̄ inclinacio locum nō habebat: A
lios vidi furiosos vbi tamē occasio nō moueba t: & rur
sus beniuoli & taciturni videbantur: vbi tñ repreben
sioīs stimul9 nō adderat de talibus Horaci9 libro ser-
monum ait: dum stulti vitant vicia incōtraria currūt
Omnibus hoc vicium est cantoribus inter amicos: vt
nunq̄ inducant animum cantare rogati. Et idem Ho
racius in epistolis. Alter in obsequium plus equo pro
nus Alter rixatur sepe de lana caprina. Si ergo petis
virtutes habere: medium queras: quod tenere pluri-
bus difficile est: signantur qñ tristia occurrunt: Vnde
teste Arestotele quarto ethico9. Mollicies inquit est
fugere laboriosa: difficili9 ē tristia sufferre q̄m a dele
ctacionibus retineri: itaq̄ difficilis qñq̄ ē inuencō me
dii: qñ grauis imminet anxietas. Reperibile tamē est
medium si assit bona voluntas. Verum q̄ virtus ē cir-
ca difficile peccare autem facillimum est. Nec mirum
q̄ cadere possunt q̄ sūt īpotentes surgē aut nequeunt
Peccare enim deficere & cadē est. Sed viuere virtuo
se potēcia est. Vnde Se. de naturalib̄ questionibus li-
bro vii. difficile inquit inuenta est virtus, dux ducem
rectorēq̄ desiderat sed sine mgro vicia discunt. Vnde
Oui. de ārte amādi: li. secūdo. Et nulla nisi ardua vir
tus. Et idem libro de ponto Tendit ī ardua virt9. Ita

q; virtus in arduis & necessariis probat: in qbus homo
p ficit. Vnde psper li. epigmaton. Amplius limite cel
sa petit: quia scz vie oblique sūt multe. Sed via recta ē
vna que petit celsa scz diuina que via ad tenendū diffi
cilis est: nisi homo gracia dei roboret. Quia teste Pe-
tronio. Nihil ē tā arduum qđ impbitas nō extorque-
at. Virtutū igit via difficilis ē: sed recta atq; ī omībꝫ
media. Ca. v. Quō mens naturalit respuit vicia.

I peccare prohibitū non esset aduc pcta hu
mane displicent menti nō corupte: per que
mens ipsa lacerat & cōcutit. Vnde Quinti
lianus de oratoria institucōne li. viii. Nihil
est inqt tā occupatū tā multiforme tā variis effectibꝫ
concissum atq; laceratū sicut mala mens. Nā & cū insi
diat vt malū agat labore constringit. & cū sceleribus
intendit tūc solicitudine: penarūq; expectacione torq̄
tur. O igitur cū peccare penosū ē nūc & imposterum
cur mens humana tāto desiderio studet ea facē quibꝫ
anxiatur. Reuera hec facit anīꝰ egri qui cupē nūq; de
sinit: vt ponit Tul ī tus. ques. li. iii. Sed pctor dicit q
rez occasione peccet: vt fortassis qa diuicie animū eiꝰ
afficiūt. Reuera sic dicens frustra friuoleq; se excusat
Vñ Se. ad Lu. ep̄: xvii. Nō ē inqt in rebus viciū: sed ī
ipso animo. Et id qđ pauptatē nobis grauē facit: diui
cias eciā graues facē potest. Quasi dicēt: ab anīa pro-
cedit omne viciū & tediū. Et subdit. Quēadmodū ni
hil differt vtrū egrz ī lecto ligneo aut ī aureo colloces
Quocūq; enī trāstuleris illum morbū suū secū trāsfer
ret. Sic nihil refert vtrū egri animꝰ in diuiciis aut in
pauptate ponatur. Malū enī suū illū vbiq; sequit. Et
idē ep̄. ii. dicit. Si vis oīa subicē tibi: te subice racioni
Multos enī reges si illa te rexerit & ab illa disce quē
admodū & quid agere debes. Hec Se. fateat igit pec
cator non a rebꝫ pctm pcedere: sed a corupto anīo suo
qa animꝰ de pcto in peccatū cadit. In peccatis tñ nun

q̄ requies: ĩ sola virtute enĩ qes. Vñ Tul̄ li. iii. de natura deoꝝ. Versutos inq̄t eos appello: quoꝝ scelerit er mens versat̄: cuiusmodi sũt peccatores quoꝝ mens inquieta. O q̄m turpe spectaculum aĩ9 egri: vt ponitur in ꝓuer. sapiẽtũ. Et refera spectaculũ deforme est q̄ñ animus a quo vires ꝓcedere habent: hoĩem totũ in ruinam ponit: de tali animo loquit̄ Ouidius li. de tristibus. Oĩa ꝑuersas possunt cõrumpere mentes. Sũt tñ ille suis oĩa tuta locis. Quasi. d. q̄ nõ a rebꝰ sed ab animo corrupto peccata deriuant̄. O vtinã anim9 peccãtis virtutes adamare disponeret. Vtinã si peccatõ deum negligit: saltẽ se diligat suãq̄ pacẽ querat Attendat enĩ pctis pacẽ nõ haberi. Vñ ꝓsper in li. epig̃. fallaces inquit curis semꝑ tõquent̄ auaris. Et mala mẽs nũq̄ pacis gaudia habꝫ. Et Tibull9 li. ii. Sollicitant pectus facta nefanda reꝝ. Vnde Oui. li. prĩo sine titulo. Multa miser timeo quia feci multa ꝓterue. Exẽpliq̄ metu terreor ipse mei. Et Orator li. ii. O quantum ꝑ inania currit mẽs ignara boni. Et ꝑsi9 O curue in terris anime & celestium inanes. q. d. anĩe curue scꝫ male sũt inanes & inanit̄ celestis sedes ꝓmittit̄ eis Sapiẽs ĩ pcta sua respuat q̄ mentẽ affligũt: & virtutibꝰ intẽdat quibus prestãtibꝰ requies hic dat̄ & et̄na pax ꝓcurat̄. vnde Vale. li. ix. Quid inquit viciis fedius: quid eciã dãnosi9 quibus virtus atterit̄: victorie lãguescunt sopita gloria in famiã conuertit̄: anĩq̄ pariter & cõporis vires expugnant̄. Vnde Boe. iiii. de cõ Qui virttute deserta homo esse desinit: cũ ĩ diuinã cõdicionẽ nõ potest: vertit̄ ĩ beluã scꝫ ĩ bestiã. Cũ igitur quilibet dicat se velle homĩeꝫ fore: cur ꝑ delicta facit homo vt bestie compare̅t̄. Nã & yo luxuriata ĩ vaccã conuersa fingitur ab Oui. li. prĩo metha. Abscedãt ergo vicia inimica virtuti humaneq̄ condicõni. Sepius enĩ vicia vident̄ amicari: sed obsũt ea que ĩmerito cõmendamus. Nã suꝑbos sepe honorabiles dicim9. Ira-

cundos aĩosos. Auaros ꝓuidos: itaq; sub pelle vulpina pcta nos inuadũt: & q̃si virtutes essent ita nobis appa tu suo applaudent. Nã teste Tul. ĩ prĩa rethorica: vni cuiq; virtuti vicinũ repiť viciũ secũdũ appatũ: sed est reuera contrariũ Sic enĩ ꝓ audacia famatur ꝑtinacia & ꝓ religione supsticõ. Sed nihilomĩ9 virtuti viciuꝫ contrariať. licet apud vulgũ ꝓ vicõ virtus capiať. hec tñ virtutũ condicõ: ẽ pcta expellere: viciis q̃ virtutes repellunť: Vñ Lactã. li. de vero cultu. Porro inquit si virtututes inferas vicia sponte recedunt. Si vicia exi mas virtutes vltro subibunt. Si enim bonorum malo rum cõstituta est natura: vt se semp expellãt: hec tñ peccatoꝝ expulsio maxĩe obiciť. quia scꝫ plurimi pcta eciã quedã g̃uia nõ detestanť. Nã suas libidĩes & cra pulas dogmatisant. Verũtñ teste Aug. iiii. de ci. dei. Illi inquit phi: qui veritati ꝓpius accesserunt: irã atq; libidinẽ viciosas anĩ ꝑtes confessi sũt. Cur igitur scele rati qdã: ex delictis nõ verenť. Cur veritate audita nõ ꝯuertunť. Obscurata ẽ enĩ mens eoꝝ. veritatẽ q̃ si au diũt: lumẽ tñ nõ concipiũt. Vnde Poe. prĩo de conso Nubibus inquit aeris: condita nullũ fundẽ possũt side ra lumẽ. q. d. quẽadmodũ nubes lumẽ nõ accipiũt: sic mentes viciis obscurate: veritatis luĩe se non corrigũt O vť hy formidarent tpa mõtis: vite casũ: geniťe tur pitudĩeꝫ Hys enĩ cõsideratis vir sapiẽs reuocabit ani mũ suũ peccareque timebit & virtutibꝫ intẽdit. Vn de ꝓsper ĩ li. epig̃. scire volens ĩ q̃ sis reꝝ ꝑte locãdus Discute inqt quid timeas qd ve sit qđ amas. Nã cun cti gemĩo nascũť fomite mot9 rñdetq; suis gemĩa prĩ cipiis. Que verba vadẽt ꝙ sapiẽs disponẽ volens quid sit facturus: respicẽ habet quid amat quid timet. Ex hys enĩ duobus fomitibꝫ on ẽ opus emanat: opaq; iun guntur suis principis. Quia qualis fuerit amor vel ti mor tale opus erit. Qui igitur recte viuẽ cupit timẽt & amet quid sit timẽdũ & amãdũ. Nã deus ẽ qui pre

ceteris ē timēd9 & amādus. Timēdus enī quia iudex
Amand9 quia beneficioꝝ oīm collator ē ipse: quia pre
stitit anīm vt racione vtamur ꝑ fcta: q̄m igit̄ vile si pe
cudibus assimulemur scꝫ si virtute carem9. Vñ Tu. li
de ꝑadoxis: Cū tibi deus vel mr̄ oīm natuā dedit aīm
quo nihil prestācius nihil diuinius. Turpe igit̄ si te ita
ꝓsternis vt nihil int̄ te & pecudē esse putes. Et idem
Tul̄. ī philippica ca. ii. Eo inquit quo maior ē vis anī
q̄m corporis: eo grauiora sūt mala q̄ animo concipiunt̄
q̄m q̄ corpore ferunt̄. Miser est igit̄ qui peccatū conci
pit qđ facere nequid: licet sit vterq; miser. Sed vnde
cecitas tanta: ita vt sit hō ita euersus vt eciā sue creaci
onis nō remīscat̄. seque racionalē ope nō ostendit: hoc
enī facit delectacio ceca. Vnde Claudi. ī maiori: heu
q̄m cecus inest viciis amor: q scelera ꝓcreat: & ꝓcrea
ta cū fuerint ī maiora cōmutat ineptisq; desideriis cō
pus & animā ꝑit mortificat. Vnde Se. ad Lu. ep̄. liii
In hys q̄ mōbis quibꝫ afficiunt̄ anī: q̄nto quis pei9 ha
bet de tāto minus sentit. Nā qđlibꝫ viciū suū eciā pre
miū placitū offerre videt̄. Nā auaricia pecuīam ꝓmit
tit: luxuria voluptatē: Ambicō pompam: Itaque vicia
peccatorē sua mercede excecāt: vt tangit idē Se ep̄. lx
ix. Hys igit̄ ꝑsuasionibus ꝯcludit̄ vicia fore deserēda
Vnde Math̄. ī li de Thobia. Et g̃ui9 meritū pene q̄m
pena necari: in cruce credo minus q̄m meruisse crucē
Quid igit̄ dicturi sūt amatores seculi qui de peccatis
puniri nō timent: deū ipsos vidē fortassis non putant
Vnde Se li. de moribꝫ. Nihil int̄ē quo anīo facias qđ
viciosū ē fecisse. Quīimo & si deus atq; ꝓximus malū
nō videt: mīme faciēdū esset. Vnde Tul̄. li. iii. de offi
Certe inq̄t si omnes deos hoīesq; celaē possis: nihil tñ
īiuste libidinose faciēdū ē. Quīimo vir bonus nō solū
nō facē ꝑ nec cogitaē qd audebit qđ nec audꝫ predica
re. Ex qbꝫ ptꝫ viciis aspretis virtutibꝫ esse insudandū
vt sana poscit natura. Capitulum. vi.

e8

De Honestate vite intus & foris.

Iri virtuosi interius boni exteriusq; existere debēt: Interius cū deus videat. Exteri9 vt ꝓximū īstruāt. Vnde Se. ad Lu. ep̄. x. Sic viue cū hoībꝫ tanq̄ de9 videat. Sic loq̄re cū deo tanq̄ hoīes audiāt. Et ep̄. xxix. multo inq̄t magis tibi exped' nosse q̄l' tibi videaris q̄m qual' aliis Iuxta illud Cathoīs. plus aliis de te q̄m tu tibi credē noli. Illos igit̄ virtuosos esse dubitam9 qbꝫ bñ viuē tediū ē: nisi laudes ab hoībꝫ impendant̄ eis. Vt̄ attenderēt illud Se. ep̄ xli. Sac̄ inq̄t int̄ vos spūs sedet maloꝝ bonorūq; nr̄oꝝ obseruator & custos: hic ꝓut a nob̄ tractatus ē: ita nos tractat. Si enī bñ egeris sufficiat tibi tue ꝯsciencie testimoniū: qa nō ē bñ ageudū vt de te loq̄nt̄ hoīes: sed vti ipse tecū loq̄ris: inq̄t Se. ad Lu. ep̄. lxxvii. Nēpe miser es si ꝯtēnis ꝯsciēcie tue testimoniū ibidē ep̄. xliii. Sed multi corā hoībus apparent & solitarii deū pretmittūt: qa virt9 ī eis nō ē. Cū tñ Sene. vbi sup̄ ep̄: lxxxiii. dicat sic c̄te viuēdū ē tanq̄m ī ꝯspectu alicui9 viuam9. Mihi enī obē ab hoīe aliqd esse secretū. sufficit enī ꝙ deo nihil clausū ē. coram igit̄ illo bñ agē sufficit: qa corā illo cū agī9 sū9 tanq̄m coram iudice oīa c̄nente. vt dicit Boe. ī de ꝯso. Sꝫ plurimi famā: pauci vēo ꝯsciēciā verent̄. vt habē ī ꝓuer. sapiētū Vñ Tibul. li i. ne tibi celādi spes sit peccaē pāti. Est de9 occult9 q vetat esse dolos. Vñ Oui. li. i. de ar. a. innocue viuite qa mīme ille abest. hec oīa adiecta sūt ideo qa vē virtuos9 gl'aꝫ nō ex ope q̄rit: ꝑ deū petit in iudicē & seipsū ī testē: nō corā hoībꝫ ꝑ corā deo q testimoīa nouit. Erubescat igit̄ hō eciā solitarie peccare p̄sumēs: & si deū nō timeat saltē sue ꝯsciēcie testīoniū erubescat. Vñ Se li. de moribꝫ: nl'ū pcc̄oꝝ tuoꝝ ꝯsciū magis timueris q̄ teipsū. Aliū enī effugē potes: te autē nunq̄: ꝑ nūqd virt9 deforis testīoniū petit. Reuēa testīonio nō eget: ꝑ deforis ī exēplū testes si habuerit

ꝓdest. Nã sic̃ solis radius sparsꝰ: plꝰibꝰ ꝓficit rebꝰ: sic vita bt̃a videntibꝰ ꝓdest. vñ Theñ. ĩ adelph̃ dicit ĩspicẽ tanq̃ ĩ specl̃o vitas hoĩm iubeo. & Se. ad Lu. ep̃. vii. Cũ hys versaẽ q te meliorẽ facturi sũt illos admitte q̃s tu potes facẽ meliores. Optĩm qdẽ ẽ maioꝝ vestigia seq si recte precesserẽt. Vñ Catho ꝓxĩꝰ esto bonis sic potes optĩꝰ esse. Nã teste Oui. li. iii. de ar. a. Tũc bũ fortis equꝰ reserato carcẽ currit. Cũ q̃s pretereat q̃sq̃ seq̃t̃ habet. Nimiꝝ igit̃ ꝙ si dñs dicit ĩ euãgelio. Sic luceat lux vrã corã hoĩbꝰ & cetẽa. Tũc enĩ lux lucẽ dicit̃: cũ bonũ opus deforis ĩ exẽplũ oñdit̃ ꝓprio enĩ picl̃o cauẽ assistẽs instruit̃: q̃obrẽ Tibul. li. ii. ait: felix qcunq̃ dolore alteriꝰ didicit posse cauere suũ. Vñ Gamfre. ĩ poe. no. Syrenes exẽplar habe docearis ĩ illis: casibꝰ ĩ letis sꝑ peiora cauẽ. Nã syrenarũ cantꝰ letificat ꝫ subuersio nauigãciũ seq̃t frequenter Quid ẽ tñ ꝙ mlt̃i virtuosos se dicũt: sed nec exẽplum exhibẽt nec ĩceptis boĩs ꝯtinuãt: hoc fortassis ideo ẽ qa virtuosi non sunt sed tales putantur. Ca. vii

De Bona consuetudine.

Vod noua testa capit inueterata sapit. Qui igit̃ virtuosus fieri cupit sapiens est. Si iuuenis bene agẽ disponit: pluribꝰ tñ virtuose viuere penale ẽ. Viciis tñ cũ intendũt pene subiacent q̃m exigat opus virtuosũ. Cur hoc ꝯtingat nescio: nisi quia mala cõsuetudo prauaq̃ vita solita animũ retardat a bonis. Vnde Galterus in alexãdreydos libro vi. Consuetudo potẽs est: ꝫ natura forcior ẽ ipsa itaq̃ mala consuetudo allicit sed necessario non vincit Rursus & si mala consuetudo superare potest: fac vt tua consuetudo bona sit. Vnde Eunodius tempore inquit difficile veniunt ad aratra iumenta: lenta pati frena docentur equi: ferreus assiduo consummitur annuus vsu. Nihil cõsuetudĩe maius qua mala assuesco ferre Vnde ex qbꝰ verbis ptꝫ ꝙ sic̃ equus ꝑ assuefactõnẽ

non renuit frenũ: annulusq; ferreus ex frequenti vsu consumitur. Sic & peramplius docilis homo bona consuetudine mediate virtuosus efficitur. Vnde Sene. li. libro de moribus. Educacio & disciplia mores facit: & illud sapit vnusq;q; quod didicit Itaque cõsuetudo bona excutit: qd̃ mala instruxit. Et idẽ libro prio de naques. Quis inquit non intelligit: omnia consuetudĩe vi suam perdere. Et ibidem libro quarto: q̃mdiu decurrunt solita magnitudine eorũ consuetudo subicit. Quicupit igitur virtuosus fieri consuetudinẽ sibi querat honestam. Vnde Arestoteles secũdo methaphisice Illud quidem ad quod assueti sumus magis applicabile animo est. Vnde multi propter assuefactionem audiẽdi fabulas animum a veritate diuertũt. Quia teste Iulio cesso libro secundo. Rerũ omniũ magister est vsus Et Salustius in iurgurtino. Plura inquit sunt que licet grauia sint: tamen ex consuetudine ꝓ nihilo habentur. Vnde plures peccandi consuetudinem habẽt ideo peccata grauia non videntur eis. Si tamen conformit virtutibus adhesissent. facilitatem bene agendi equaliter & peramplius inuenissent. Vnde Tul. in philippica libro sexto. Omne malum nascens facile opprimitur inueteratum autem plurimum fit robusti;9. mala igitur antequam vetera sint extirpari debent: quia cõsuetudinis maxima vis est. Inquit Tulius in tustulaĩs questionibus libro secũdo vbi de diuinacione consimilem sentenciam ponit. Vnde ipse Tulius in oracõne ꝓ Cornelio Ballo. vsus inqt assiduus vim rei deditus & ingenium & artem vincit. Quamobrem seuarum rex consuetudo pessima est. grauissimumq; consuetudinis imperium. Nã consuetudo ẽ altera natura. vt inquit Auerrois: & Horacius in epistolis eandem tangit sentenciam. Hec enim omnia sapientem instruãt vt assuescant viuere sancte & prudenter loq. Qui teste Quintili. li. i. Consuetudo est certissima loquendi magistra.

Discat igitur sapiens virtutibus elucescere ut moribus
et vita sibi ceterisq; valeat proficere: ad quod ꝓficiẽ-
dum prodest honesta societas: que virtutum exempla
docet. Vnde Sene epi vii. ad lucillum sic inqt. Transi
cum Socrate viue cũ Zenone cũ Crisippo: cum possi-
doneo. Hi tradent tibi humanorꝫ diuinorꝫq; noticiam
Hi videbũt in opere expedire: vt tantũ nõ scias eloqui
et in oblectacione audiẽcium verba iactare: sed & ani
mum indurare: & aduersus minas te erigere. Merito
Apo. i. Corintb. vi. dicebat. Nolo vos esse socios de-
moniorꝫ. id est peccatorꝫ quoniã iuxta puerũ puerte-
ris: ut patet ꝑ ꝓphetã. Quicunq; ergo in virtutibꝫ ꝑ
fici cupit: bonos & prudentes sequat viros. Vnde am
bro. li. ii. d offi. Pulcra est inqt societas seniorꝫ & ado
lescẽcium. Alii testimonio alii solacio alii magisterio.
alii delectacione cõueniũt. Si quis enim hominẽ vicio
sũ in sociũ elegerit: ipse cum illo peribit. Vnde ꝓuer.
xxvi. dicit. Noli esse amicus homini iracũdo: neq; am
bules cum homine furioso: ne discas semitas eiꝰ. Sup
quo uerbo Grego. ome. ix. dicit. In firmi debẽt decli
nare societatem prauorꝫ ne mala que frequẽter aspici
unt: & corrigere nõ ualẽt: eos amplius inficiãt. Et si
de infirmis hoc caueẽt: pociꝰ ergo hoc de sanis accipi
debet: ne suam sanitatem scilicet morꝫ honestatem ali
eno exemplo perdant

Capitulum viii
Quomodo vitanda est mala vita & mundi vanitas

Num peccatum aliud trahit vnoq; habito ni
v si corrigatur homo. totus in abisso mergeẽt
delictorꝫ. Sed seculi vanitas plurimũ correc
cionem impedit. Vnde Seneca ad Luci. epi.
lxix. Cogito mecũ quantũ ad spectaculũ lusorꝫ fiat ꝛ
cursus. Quanta sit cõtra bonas artes solicitudo ꝗ Nu
bealli animo sunt quorꝫ lacertos humerosq; miramur.
quia scilicet vanitas seculi peccata consuetudinemq;
peccatorꝫ generat. Vnde idem epi. xlvi. vbi inqt causa

f1

ſublata eſt peccãdi ibi peccata cõſuetudinis cauſa me
tuimus. Nam illicita cõſuetudine amanẽ. Vnde poẽt
idem Sene. in hercule etheo. Et idem ĩ agamẽnone.
Vis inqt ponere mores ſeculum fuge: p ſcelera enĩ ire
tutũ iter non eſt: nec ſcelus vnicũ erit. Vnde Sen. de
benefi. O ſtoici dicitis: omnes ſtulti mali ſunt: & qui
vnũ viciũ habet: habet & omnia. Quod ſi ita eſt nõne
vndiq; humano genere peccatum cõiunctũ eſt: nonne
publica querela eſt beneficia periſſe: & pauciſſimoſ eſ
ſe qui de bene merẽtibus non inuicem peſſime mercã
tur. Neſcio inqt qui non ex philoſophoꝝ domo clamat
Non eſt hoſpes ab hoſpite tutus: nõ ſocer a genero fra
trũ q; gracia rara eſt. Imminet exicio vir cõiugis illa
mariti: beneficia in ſcelus verſa ſũt: & ſangvini eorũ
non cõpaciunt: p quibus ſanguis fundendus eſt. Hec
ille. Ex quibꝫ uerbis cõcludit q; mũdus totus in mali
gno poſitus eſt: omniſq; virtus periit: & peccata pre
ſident vniuerſe gẽti: nec grauia ex cõſuetudine putan
tur. ut tãgit Saluſtiꝫ in Iugurtio. Vnde Plautꝫ ĩ au
ſularia paciẽcia deſidie a criminoſa crudelitate aſſig
nant: ſic euertunt omnia. itaq; peccatis ſeruiunt omia
Vnde Boe. iiii. de cõſo. Quãtas rex lubrica uertit fõ
tuna vices. Et ſequit: Ac diuerſa preſidẽt: ſanctaque
nunc calcant. Latet obſcuris condita virtus clara te
nebris. Itaq; ſacris moribꝫ preferunt crimina que non
a rebus ſed a malis ꝓdeũt hominibꝫ. dicẽte Tulio li.
de paradoxis. Nõ autẽ peccata rex euentu: ſed viciis
hominum euenũt. Vtinam autẽ attẽderent homines
quo pacto ueteres ſublimati ſũt. Nõ enim operibus ſi
milibꝫ noſtris. Vnde Saluſtiꝫ in catbelinario. Maio
res inqt & predeceſſores plurima bona magnos fece
runt que nobis nulla ſũt. Nã apud eos foris fuit iuſti
cia domi induſtria: animus in cõſolãdo ĩmunitas in de
licto libidinis odium. Pro his autẽ nos habemꝫ luxu
riam & auaricią & ſubdit. Omnia inqt virtutis pre-

mia ambicio possidet: & domi est uoluptas. Foris auē
nō iusticie sed peccunie seruiē. Nunqd igiē illud Oui
dii de tristibus uerificari potest. Alta inqt labenē ab
equore retro: vnda dabit flāmas & dabit ignis aquas
Terra feret stellas cælum scindeē aratro. Omnia na
ture preposteris legibō ibunt. Omnia iam fient fie
riq; posse negabam. Que uerba nihil aliud sonant ni
si q mundus viis obliqs ābulat: & omnia uersa lege fi
unt. Vnde Lucanus li. v. Itur in omne nephas: iuuat
esse nocētes. Idem. Facinus quos inqnat equat. Et
Ouidius li. i. de arte amādi. Cura est sua vnicuiq; vo
luptas. & idem li. de tristibus. Nubila sūt nostris tē
pora nostra malis. & idē li. i. metha. Effodiunē opes
incitamēta maloꝝ. lāq; nocet ferrū ferro nocēcius au
rum: & sequiē. Filius ante patrem patrios querit ī an
nos. Victa iacet pietas. & subdit Quo mare quo tellꝰ
quo repta quo regia celi ardeat & mūdi moles opero
sa laboret. Et sequiē. Gigniē: quia cū caro clamat eāq;
spiritus exaudit cōsensu culpa causaē. Inq; creando ne
phas caro fit vir spiritus vxor. Hec enim grādis ab
usio est: spiritum carni subici: quod tamē peccatum fa
cit. Vitāda sūt igiē peccata ne p ipsa dissipeē homo ra
cioq; pereat Capitulum. ix. Quomodo ē ma
la peccandi oportunitas

Lurimi igiē peccant: eo q peccandi oportu
nitatē habent. Si autē peccatum ipsis phi
bereē: aut si male agēdi facultatē nō inueni
rent: sepius male agere desisterēt. Vnde Pro
sper in libro epigra. Cū daē iniusto peccādi optata po
testas: ut mala mēs que praua cupit efficiat: ira ē mag
na dei: qua multos sic punit: ut quibō exultāt crimini
bus pereant. Et sequiē. Nunqd erit in orbe quod nun
q; dominabiē illi. Cui supa auxiliū: iam medicina ne
gat. Quicūq; igiē filios uel familiares recturi sunt: et
non corrigunt videant ne oportunitatem peccandi ex

bibeant. Quia nephas pmissum vilefit sepi9 inqt maximianus. Peccare eciã nõ incipiẽtib tanta ꝓhibicio facienda est ne ulla occasione ꝓhibicionis malũ cogitare incipiant: quod prius facibile non ꝓpenderunt. aut ne ꝓhibicione aspera ĩminẽte vetitũ experiri studeãt. Vnde Ouidi9 li. iii. sine titulo. Nitimur inuetitum semp cupimusq; negata. Rursus alii plures licenciam se habere putãt peccãdi: eo q̃ reprehẽsores nõ habent. Fortuna enim eos sic sublimauit: ut q̃ pauperes iracũdia ĩcitãte faciũt id supba auctoritate presumũt Vnde Salusti9 in Catbelinario. Sepe inquit alia aliis licẽcia est: quia magno prediti ingenio q̃ volunt agũt et que apud alios iracundia dicitur hoc in eis crudelitas appellaẽ. In fortuna tamen eciã maxima: peccãdi minima licẽcia est. Vnde Tuli9 in Philippica. iii. Illud inqt licere dicimus quod legibꝰ institutisq; maiorum concediẽ. Neq; enim quod quisq; potest illud ei licet: aut nec ꝓpterea q̃ nemo obstat pmittiẽ scilicꝭ peccandi licẽcia. Nam & Plato dixisse referẽ. Illa inqt ẽ uerissima iusticia que erga inferiores seruaẽ. Nã triũphus innocẽcie est nõ peccare vbi liceat posse. Inquantum igiẽ plus peccare potes desine: quia scilicet peccãdi potestas legittimũ opus nõ reddit. Vnde Claudianus in maiori procliuior vsus in peiora daẽ: suadetq; licencia luxum nõ tibi quod posset: sed quod fecisse decebit. Et Prosper vbi sup̃. Qui se peccatis fœliciter gaudet uti: infelix est nimis prosperitate sua. Plurimi tamẽ licẽcia occasione a peccatis se excusant: nõ q̃ nõ faciunt: sed dicũt ĩpune ea facere posse: nullum tamen viciũ licitã excusacionẽ habet. Tunc enim peccatum nõ esset. Vnde in ꝓuer. sapiẽtũ dicit. Omne peccatũ ẽ uoluntariũ. Omitte igiẽ excusacionẽ: nemo eĩ peccat inuitus. Tales enim malũt peccata sua excusare q̃ effugere: ut ponit Se. in declama. li. v. Alii uero mala faciunt sperantes postremo excusari, de quibus

idem Sene. in edippo. Maloꝝ inquit praua ſpes eſt. Et therēci9 in ethtiica. Si qs poſt factā iniuriā ſe expurget paꝝ ſibi ꝓd ē Sepi9 tñ peccāt aliq ueniā nō đ ſiderātes obtinere. Itaq; dicūt ꝙ peccare nunq; placuiſſet ſi remittendum peccatū ſuū nō putaſſent. Vnde uenia cū amore a delictis tenenť de ſiſtere a criminibꝫ apud eos videť excuſacionē prebere. Cōtra quos loqtur Oui. li. de ponto. Ne factum defendas tuū mala cauſa ſilenda eſt Nil niſi ſollicite ſint tua uerba preces Ne tua ſi fletu ſcindanť uerba nocebit. Interdū lacrime pōdera vocis habēt. Que uerba nihil aliud ſonant niſi ꝙ peccator pocius lacrimis q̄ excuſacionibꝫ intendere debet ſuūq; delictum fateri. Vnde Marcialis coquus: ſimpliciter pereat viciū fortaſſe puſillū. Quod tegiť maius credimus eſſe nephas. Sed in hoc aliqui pereūt: quia qualitatē peccati ſui nō cognoſcūt. Curari igiť nō poſſūt: eo ꝙ incognitū vulnus nō capit medelam. Vnde Maximianus. Non intellecti nō eſt curacio morbi. Si quis ergo peccatū ſenciat fateať ipm excuſacionēq; deuiam nō querat Vnde fulgēci9 li. iii mitologiaꝝ. Formidoſa inqt ſuſpicio ſemp excuſandi ſuffragia querit. Et ſubdit. Ignoranciam inqt iuris. abſoluit venia que culpā ſcire nō cōſueuit. Quaſi diceret excuſacio nulla eſt: niſi vbi ignorancia inuincibiľ habetur

Capitulum. x. de cautela vitandi et cognoſcēdi peccata

m Vlta ſūt vicia que virtutis ſpeciem habent. a quibꝫ cauere difficile eſt: niſi caute quis attendat. Vnde Quintilianus de oratoria inſtitucione li. ii. Eſt inquit quedā virtutum viciorꝝq; vicinitas: qua temerarius ꝓ forti & effuſus ꝓ copioſo accipiť. Et Se. ad Lu. ep̄. xlv. Vicia inqt ſub virtutū nomine nobis occurrunt. Nam temeritas ſub titulo fortitudinis latet. Moderacio vocatur ignorācia ꝓ cauto timidus accipiť &c̄. Et ſubdit. In his enī

magno periculo erram9 Et idem ep̄. lvi. Omnia inqt vicia ad modū morbi ī apto leuiora sūt: & tūc pnicio sissima quādo dissimilata sanitate succidunt. Quecūq; agim9 cū magna deliberacione faciēda sūt opisq; cōsi liū querēdū cōgruit: ut nature fiat op9. Sic tāgit Sa ī Cathelinario Vnde Tul. ī cathelinā. Habet inqt Ca thelina viros īprobos sub vmbra virtutis optimisq; vi ris se iunctū simulabat. Nunq̄ inqt tale mōstr̄ ī ter ris visū puto fuisse. Et subdit. Quis enim clarioribus viris quādoq; est iocūdior: quis turpioribꝫ est cōiūcti or. Quis ciuis aliqñ melior: quis hostis ciuibꝫ deteri or: quis uoluptatibꝫ inqnacior: quis ī laboribꝫ paciēci or. quis ī rapacitate auarior: quis ī effusione largior. Illud q̄ ī eo erat mirabile regere naturā suā & uersa re ad tēp9 atq; huc & illuc torquere & flere cū tristi bus seuere cū remissis cū luxuriosis luxuriose viuere. Hec omīa designāt peccatores & peccata sepi9 dissi mulari: nec facie prima ꝯgnosci. Sepe enī cū viris op timis iūct9 esse putab̄: et cū viciorꝫ amatoribꝫ resideb̄ Inqrat inqt sapiēs qd peccatū vt caueat. qs peccator: ut sibi se non iūgat. Quod faciebat Sidoni9 ut patet ī suo epistolari li. iii. de quodā sic dicebat. Est hic ipse loquax aut dicax aut let9 arrogās aut incōstās curio sus uel ꝑspicax. Talia enī de ea querēda sūt si nō uoce tñ mēte cū quo viuere petis quia timid9 se uocat quā doq; tantū: & surdidus parcū. ut ex ꝓuer. sapientum colligit̄. Nunqd enī sepulcra deaurata sepi9 vidim9 ī quibꝫ nihil nisi putredo latet. Aspectu quidē pollita sūt sed int9 sordida. Sic vicia quedā honestatis speciē gerūt: & tñ ab oī lege & iure recedūt que nō obstāte suo apparatu vitāda sūt. Quoniā teste Oui. primo de reme. mala sūt vicina bonis errore sub ipso ꝓ vicio vir tus vicia sepe tulit. Vnde Iuue. li. ii. Fallit eī vicium species virtutis & vmbra. Et Camfre. ī poetria. Fel modicū totū mel amaricat vnica mēda. totā faciē det̄

pat. id est defamat. Quãq; igitur vicia honesta videantur
quia tamẽ ĩ se maculata sũt merito aspernuntur. Quin-
ymo bona accipi nõ debẽt nisi fine bono terminentur.
Vnde Lactãcius de uero cultu. Eciã ea que bona sũt
fines suos habent quos si excesserint ĩ vicia labuntur Nã
cõstãcia nisi ꝑ virtute accepta sit obstinacio est: & for
titudo in temeritatẽ cõuertitur. His igitur attẽtis crimi-
na sũt precauẽda & bona que faciũt iusto fine exequẽ
da. Alias enĩ efficit vir criminũ amator sicut de Iulio
legim9. Vnde Tu. li. ii. de offi. inqt ĩ Iulio cesare tã
ta libido ꝓccãdi fuit: ut peccare ipsũ delectaret eciã
si causa nõ esset. Idẽ eciã Tu. cõtra Catheliną absentẽ
dicebat. Iam inqt tecum sic loquor licet te absente ut
odio ꝓmotus loq videar. Neq; enim is es ut te pudor
a turpitudine aut motus a periculo aut nõ a furore re
uocauerit. Ibi enĩ Tuli. plura enumerat cõtra Catheli
nam que siue uera sint siue nõ: nescio faciliter tamẽ in
peccatis submergitur qui peccare non uereẽ. Arbitror
tamẽ Tu. ĩ predictis satis ample locutus fuisse: et po
cius forsan ut Salustio cõtradictori suo cõtradicerꝫ q;
ut ueritatẽ modeste scriberet. & de Salu. cõtra Tuli.
idem opinor. Vnde Salu. cõtra Tu. seuissim9 homo.
supplex inimic9 cõtumeliosus bonus mercenari9 cui9
nulla pars corporis a turpitudine vacat: lingua vana.
man9 rapacissime: gulosus ĩ mẽsa: pedes fugaces & q;
honeste nominari nõ possunt ĩ honestissima cernuntur
His uerbis paꝫ adhereo. Sed ex predictis sit iste fru
ct9 q; vicia sepe virtutes apparẽt & peccare qui assue
scit vicia vitare nequit. Nec tũ credas oĩa opera vicia
esse. quia & si decipitur qui vicia virtutes credit. Ille ta
mẽ eciã decipitur qui omnes malos iudicat act9. Vnde
multi dicunt illud Gamfre. in poe. Est presens blãdi-
tor absens detractor: amicus apparẽs: hostis tect9 pos-
sessor auar9: exactor dur9: predo grauis: ambiciosus ĩ
stitor. Itaq; de bonis & malis paria iudicia formãt q;d

f 4

minime faciendũ ẽ: sed malũ a bono secernẽdũ: maloq; pretermisso bonũ faciendũ. Plures sũt tñ quibꝫ suffit si boni credant̃ boniq; fieri nõ curãt. Tales enĩ sũt homines nõ re sed nomine. ut ponit Tu. li. i. de offi. Hi enim ambicionẽ ꝓ mercede querũt. Sic enĩ de Alexã legim⁹ ꝙ tribꝫ insolẽcie gradibꝫ sua felicitas exultaut Narrãte Va. li. ix. Caueat igit̃ vnusq; sq; ne cõparet̃ ei de quo Sidoni⁹ ĩ suo epistolari li. iii. Et hic importunus petẽdi derogator negati emulator accepti callidus flagittati querulus restituti vẽditor prestiti: publicator occulti ĩterficiator sectator epulaꝝ d̃ beneuiuẽti nullã bonã ꝓferẽs sẽtenciã. hic auid⁹ libidini auidior detrahẽdi & sic de aliis multis bonis que oĩa ꝓch dolor de multis uerificantur

Capitulum. xi. Quomodo peccata leuiora sũt vitanda ne contingant grauiora

v Icia quantũcũq; parua semina sũt maioꝝ. Vñ Oui. ii. de reme. Parua necat morsu spacio sũ vippera thauꝝ a cane nõ magno sepe tenetur aper. Sic eciã vicia que parua videntur: frequenter hominẽ ad interitũ ducũt: multaq; parua peccata grande gignũt & nutriũt. Vnde Oui. ibidem Collige de multis granis aceru⁹ erit. Quo tua nõ possũt offendi pectora facto. Forsan hoc alio ĉmẽ iudice erit. Grandia ꝑ multos terminant̃ flumina riuos. Hi igit̃ attẽdant qui peccata uenialia minime ponderant Nam amãti deũ: omne peccatũ põdus est. Vnde Oui. iii. metha. Minimũ est qd̃ amãtibꝫ obstat. Et Tu. li. primo de offi. Que quidẽ parua vident̃ esse delicta: si a multis intelligi nõ possunt. His itaq; sũt declaranda quia peccatũ quantũcũq; paruũ nocet. His signanter quoꝝ fragilis est animus vitaq; lesa. Vnde Oui d̃ re: li. ii Infirmis causa pusilla nocet. Et Narcialis coqu⁹ Si presbiter putet viciũ fortasse pusillũ. Quod tegit̃ mai⁹ credit̃ esse nephas. Et alibi dictum est. Quis tñ

diceret quecũq; peccata vitare nõ posse Cũ Catho di
cat. Nemo sine crimine viuit. Hic dicendũ q; omia vi
tare si nõ ossis saltẽ sub spe uenie eciã paruis delictis
peccare nõ presumas. Si autẽ ex lapsu leuiter cõtin
geret te peccare tua eciã merita pdidisse nõ credas.
quia peccata que uenialia vocanẽ nõ obsũt gracie diui
ne. ita grãde q; tollerẽt merita. Vnde Prosper li. epi.
Nõ merita obscurat grãdia culpa leuis. Illi igitur sunt
laudabiles qui sine peccato viuũt: si qui fuerint tales
nec tũ illaudabiles sũt quoꝝ desideriũ est peccare nol
le: quibꝫ multũ ꝓdest. si carnis subiciãt motꝯ a quibꝫ
lex mẽbroꝝ tota dissoluitur q̃s motꝯ reꝑmẽ difficilimũ
videt. nisi cristianoꝝ mẽti cristus preponat. Vnde ꝑ
sper li. preallegato. Mẽs nulla poterit carnis cõpescẽ
motꝯ: nisi fuerit cristus semp amore presens. Fideles
igitur cristum in exẽplar accipiãt: passionisq; sue cõme
morẽt misteriũ: ut caro mortificata fletibꝫ viciis non
germinet. Nã facil�yꝯ est vicioꝝ inicia ꝓhibere q; eoꝝ
impetũ regere. Vnde Oui. de re. Terra inqt saluti
feras eadẽq; nocẽtes herbas nutrit. & urtice sepe ꝑ
xima rosa est. Vtile ꝓpositũ est seuas extinguere flã
mas. Et subdit. Opprime dum noua sũt mala semina
morbi Nã mora dat vires teneres: mora pcoquit vuas
Qui nõ est hodie cras minꝯ aptꝯ erit. Vide ergo pri
mũ fuit sanabile vulnꝯ. Per lõge dilatũ damnat ꝓpsa
mora. Que uerba nihil aliud sonãt nisi q; absq; dilacõe
motꝯ carnis sũt deprimẽdi cupiditasq; abiciẽde. Vnde
ex puer. sapientum colligit: q; forcior est putandus
qui cupiditates subicit q; qui hostes supat. Ad hoc au
tẽ q; cupiditates subiciant nihil tũ ꝓdest: sic si oculus
& auris a pcepcõe mũdanoꝝ subtrahant. Vnde Sene
ad lucil. epẽ. lxix. Qui inqt deponere vult desideria re
rũ oim q̃ꝝ cupiditate flagrauit oculos & aures ab his
uertat. Nã cito affectus quocũq; se uertit rebellat. &
idẽ Sene. epẽ. ii. Proice inqt quecũq; cor tuũ dilaniãt

que si alit extrahi nequeat cor tuũ ab illis leua. iuxta illud euãgelii Si oculꝰ tuꝰ scandalisat te erũe eum et pice eũ abs te

Capitulum. xii. de Sinceritate vite antiquorum

Este Tu. ĩ tus. ques. li. v. Stoici bonoꝝ finẽ esse senserunt: & cõgruere nature & cũ eo cõueniẽter viuere. Nã teste Apuleio. li. de deo Socratis. Nihil est deo graciꝰ & similiꝰ q̃ vir animo pfectꝰ & bonis qui ceteros ãtecellat his testimoniis deducit ueteres vitã bonã collaudasse. Nã teste Tu. ĩ oracõe ꝓ legato: nihil tã populare q̃ bonitas vite. Et Lactan. li. de falsa religiõe. Benedicere ĩquit ad paucos ptinet bñ autẽ uiuere ad omnes. Nam qui male viuũt naturã offendũt: qui autẽ bñ viuũt naturã cõgrue dotãt. Vnde Tu. li. de amicicia. Illos inquit bonos viros appellandos putemꝰ qui assecunt q̃ homĩes possunt naturã optimã bñuiuẽdi ducẽtes. Et in tus. ques. li. iiii. Amplissima inqt oĩm arciũ bñuiuẽdi est disciplina: quã vita magis q̃ litteris quidã ꝓsecuti sũt. Ad hoc enĩ natꝰ est homo ut ĩ virtutibꝫ ꝓficiat. Vnde Varro ĩ suis sentẽciis. Viatores inqt nõ essent nisi ut eãt: & vita nõ sine causa fit: sed ut ĩ ea aliquid preclaꝝ fit. Et Sene. epꝫ. lxxvii. ad Lu. Vita inquit nõ est ĩpfecta si honesta sit. Et cõcludit q̃ tã longa vita est q̃ diuturna sũt bona opera. Antiq̃s igit̃ nouimꝰ virtutibꝫ ĩtẽdisse viteq̃ honestatẽ precõmẽdasse. Hoꝝ igit̃ exẽplo bñuiuere cristiani discãt quibꝫ ex iure maior obligacõ cõpetit. Nã teste Oracõ ĩ sermonibꝫ. Homo factꝰ est ad vnguẽ. qa sc3 vita eiꝰ precise circũuallata est. Dices fortassis te bñuiuere nõ posse ꝓpter obloq̃ces qbꝫ mos est iustoꝝ deridere simplicitatẽ: & deuotos ypocritas nominare: cultũq̃ dei ĩ derisũ subuertere. Queso tũ ut hoꝝ loq̃citas a bono aĩm tuũ nõ reuocet: quoꝝ uerbula friuola stultaq̃ & irrita eloquia nullo sũt põdere digna. Vnde Catho. Cũ rec-

te viuas nõ cures uerba maloꝝ. Arbitrii nostri nõ est
qđ qsq; loquat̃. Proxim9 esto bonis si ñ potes optim9
esse. Quia scđm Ora. li. de carminib. Nihil est ab oĩ
pte beatũ. Tutũ est igit̃ ꝓximoꝝ exẽplo doceri. At-
tẽdat igit̃ vir prudẽs ut ei9 vita bona sit. Hoc caueat
ne virtutes acqrere cesset. Vnde Petr9 riga in biblia
Te decet ut eas festiuesq; currere gressus. Virtutum
semp ad meliora celer. Vnde teste Oui. li. iii. de arte
amãdi. Magnũ op9 est mores ꝯposuisse bonos. Sed re
uera teste Claudiano ĩ maiori. Inqnat egregios adiũc
ta supbia mores. Quia sc3 plurimoꝝ vitã supbia ducit
ad ruinã: aut quia sua presũpcõ ĩpedit eos: ne timeant
deũ: aut quia sua temeritate vite acerbitatẽ attẽptãt
quã manu tenere nõ valẽt. Omnis enĩ vita bona oĩm
q; virtutũ opa licita sũt sed null9 omĩa facere potest.
Idẽ Virgi. ĩ bucco. Arbores ĩ siluis pulcerrima poma
ĩ ortis: popul9 ĩ fluuiis: abietes ĩ mõtib altis. & sub-
dit. Nõ oĩa possum9 oẽs. Quia sc3 sic̃ null9 oẽs arbo-
res attĩgere uel seccare potest. Sic nemo viator omẽs
virtutes potest adipisci. Sic tñ ꝙ oĩm opa iugiter ex
erceat oĩm tñ virtutib potest illustrari. Sed quis die
bus his bñuiuere valebit. Nã peccare pudor nõ ẽ sed
poci9 viuere sancte plurib irrisio videt̃: delictoꝝ q̃ ĩ
numerabilia currũt exẽpla. Quis igit̃ resistet. Reuẽa
tũc bene agere laus est quãdo virtutes đprimunt̃. nũ
quid eĩ laudat̃ certamẽ militũ dũ hostes irruerũt: nũ
quid enĩ paruu9 glob ĩ nocte cãdescit. Cãdela enĩ ex
ignis suffragio dom9 grãdis illustrat̃: q̃ nullũ ĩ die p̃-
beret obsequũ. Sic eĩ tua opa lucebũt si ĩ tenebris hu9
tpis fiãt: si bon9 ĩ tẽporib malis ĩueniaris. Iuxta il-
lud Marcial̃ coci. Tẽporib malis ausus es esse bonus
Quod laudabile est vt quãto asperior est fortuna vi-
uẽdiq; norma difficilior: tãto quis sit melior. Bonitas
uero ĩ bonis morib cõsistit: de quib Sene. ĩ li. de q̃-
tuor virtutib. Nõ sis inqt arrogãs nõ audax admone

libenter: reprehẽde pacienter: Cõtendẽti cede: cũctis esto benign9: & hui9modi que ipse ibidem extensius docet. Vnde idẽ ep̃.v. ad Lu. Illud inqt agam9 ut vitã meliorẽ seq̃mur q̃ vulgus. & subdit. Tẽporeť vita inter bonos & publicos Teste Augusti. Turpis ẽ oĩs pars vniuerso suo nõ cõgruẽs. Nec decz viꝝ prudentẽ quorũlibet moribꝰ se cõformare. Quot enĩ capita tot sensus & gest9 sufficit enĩ uolũtati dei se spõte submittere. Quis enĩ possit tot hominũ uolũtatibꝰ obedire, Nã teste ꝑsio. Mille hominum species & reꝝ discolor usus. Velle suũ cuiq; ẽ nec uoto viuiť vno. Et Seduli. li.i. Hic loqť nimis hic tacet hic ãbulat: & hic stat: alť amat fletus: alter risus querit diuersisq; modis pars ẽ uesania cũctis. Itaq; hoĩm nõ eadẽ ẽ uolũtas. Ipsis igitur alludere nõ oportet ut bene viuať. Quia teste Ouili.i. de arte amãdi. Nõ eadẽ terra parit omnibꝰ vicibꝰ illa. Cõuenit hic oleo hic bñ faba virẽt. Pectoribꝰ mores tot sũt quot ĩ orbe figure. Qui sapit ĩ numeris moribꝰ apt9 erit. Sed difficile ẽ ut quis omnes mores sciat. Sufficit enĩ ad bonã moralitatẽ virtutibꝰ ĩtendere & pacis graciã cũ ꝓximis obseruare alieneq; cõpati ã gustie: & ꝓsperitate applaudere. Iuxta illud Oracii. ĩ poe. Vt ridẽtibꝰ arrideãt: ita flẽtibꝰ assint humãi vultus

Tractatus secundus libri secundi qui est de virtutibꝰ theologicis. Cui9 ꝑmũ capitulum est quomodo credẽdũ est articulis fidei

I N lumine naturali: quedã ãticuloꝝ euidẽcia potest haberi. Ad cui9 declaracõ3 ꝑmo vidẽdũ est: quid sit lumẽ naturale & dicũt aliqui q̃ est vis anime cõsiderata scd̃m latitudinez eoꝝ q̃ ex puris naturalibꝰ ꝑpẽdere potest. Hoc auť lumẽ vocať ĩtellect9 agẽs qui se habet ad ĩtelligibilia sicut lumẽ ad visibilia. Et ille ĩtellect9 agẽs nõ ẽ ĩtellectus ĩtelligẽs: sed eius officiũ ẽ species illustrare & in

tellectũ actuare. Verꝫ ẽ ꝙ aliq̃ pon̄t ꝙ ẽ qđdã accidẽs anime ĩnatũ & ꝯcreatũ Sꝫ c̃do meli9 si dicam9 ꝙ ẽ ip samet anima ꝯsiderata ꝓut est qđdã lumẽ nat̃ale spiri tuale & ꝓut seipsũ actuat. Vñ si ocul9 essꝫ ĩ se lumen extr̃nseco lumine ĩdigerꝫ: sed mediãte seip̃o visibilia vi derꝫ: & tñ alia racõe diceret̃ ocul9 & alia racõe lumẽ. Sic suo modo de anima imaginat̃ scꝫ ꝙ ip̃a ẽ lumẽ: & cũ hoc potẽcia ĩtellectiua scđm diuersos respect9. His autẽ p̃missis ꝓbat̃ p̃ma ꝓposicõ signãter quo ad q̃tuõ articl̃os fidei Nã articl̃i t̃nitatis: creacõis: ĩcarnacõis resurrectionis ĩ lumĩe nat̃ali ꝙamodo ꝑpẽdunt̃. ergo ꝓposicõ uera: ꝯsequẽcia tenet qa isti sũt articl̃i de qui bꝫ min9 videt̃. Sꝫ assumptũ ꝓbat̃ p̃mo de articl̃o tri nitatis. Nã ĩ lumĩe nat̃ali ꝯgnoscit̃ imago t̃nitatis in tribꝫ potẽciis anime q̃ sũt vna essencia. Vnde Augu. xiiii. de tri. c. xv. & . ix. de tri. c. vi. & . xiiii. hoc ĩnut̃ scꝫ ꝙ ꝑ imaginẽ ĩ potẽciis anime deuenit̃ ĩ ar. tri. cog nicõꝫ. Itẽ aliis rebꝫ ẽ uestigiũ tri. ꝯgnoscibile ĩ lumĩe nat̃ali. Vnđ aliq̃ posuerũt uestigiũ ꝯsistere ĩ numero põdere & mẽsura: sic̃ sapiẽcie. ii. Aliq̃ uero posuerunt p̃ncipiũ mediũ & finẽ: sic̃ pitagoras. Alii posuerunt motũ speciẽ & ordinẽ sic̃ Augu. iiii. sup Genesi. Alii sub̃aꝫ virtutẽ & operacõꝫ iuxta imaginacõꝫ Aresto. i. celi. Itaq̃ ĩ oĩbꝫ rebꝫ ẽ uestigiũ t̃nitatis: eciã scđm na turales. Vñ Augu. sup Gene. dicẽ videt̃: ꝙ si hõ non peccasset ĩ q̃libꝫ re clarissime vidisset imaginẽ aut ue stigiũ tri. ergo ĩ rebꝫ ẽ tale uestigiũ q̃ sũt cognoscibi les ĩ lumĩe nat̃ali. Itẽ dicim9 ĩ naturalibꝫ ꝙ effect9 ha bẽt uestigiũ supnaꝝ causaꝝ: sic̃ patꝫ de niuibꝫ cadẽti bꝫ sub forma stellaꝝ ab ĩfluxu stellaꝝ. Patꝫ eciã đ na tis sub signis q̃ habẽt ꝯdicões signoꝝ. Igit̃ a p̃ma eciã causa res ꝓducte similit̃ habẽt similitudinẽ p̃me cause scꝫ t̃nitatis. Itẽ philosophi nat̃ales ĩ lumĩe nat̃ali ad no ticiã t̃nitatis ꝑuenerũt. Vñ ꝯmẽ. sup. xii. metha. re fert ãtiq̃s philosophos sil̃ posuisse ĩ diuinis numerum

ternariũ . Et Aresto . ꝑmo cæli numeꝝ ꝑnariũ diuinũ vocat . Itẽ Aug̃ . v . ꝯfes . c . ix ĩfert ex libris Pla . suadẽ ꝙ ĩ ꝑncipio erat uẽbũ &c̃ . et Hermes de uerbo etẽno Monas qdẽ monadẽ gignit & ĩ se reflectit ãdorẽ . id ẽ pat̃ genuit filiũ ex qbꝫ ꝓcedꝫ ardor scꝫ spiritꝰ sancti g̃cia . Itẽ q̃libꝫ sciẽcia ĩ lumĩe nat̃ali possibil̃ : fere ĩ ꝑnario fũdari vidr̃ . Nã ꝯgruitas g̃matical̃ : suppositũ cũ apposito ꝑbꝫ accidẽtibꝫ ꝯgrue ꝯcordat . Aresto . eciã ꝑmo celi . Quia ẽ ꝑma ml̃titudo : phisicꝰ ꝑbꝫ ꝑncipiis ꝯstrui docet nat̃aꝫ . Miꝝ igit̃ si sciẽcie nat̃ales in ꝑnario fũdent̃ & ĩ lumĩe nat̃ali ꝑnitas nõ ꝑpẽdit̃ Itẽ si vna ẽatura ĩtelligẽdo & uolẽdo actũ ꝓducit : cur deꝰ ĩtelligẽdo nõ ꝓducẽt filiũ : & uolẽdo spiritũ sanctũ . vlterius hoc idẽ ꝓbat̃ d̃ articl̃o ẽacõis mũdi : & hoc sic . Sic̃ ĩter res ẽ nat̃al̃ ordo ꝑfeccõis & depẽdẽcie : sic eciam debꝫ esse actꝰ duracõis ĩ se : signãter cũ ꝑma causa nõ agat nat̃alit̃ sed libere . Vñ Arest . dꝫ ordinẽ esse sũmũ bonũ ut patꝫ . vii . poli . & redãguit Ariscip . notãtẽ ordinẽ . & Alacen . ii . ꝑspectiue dꝫ . Bonũ uniꝰcꝰq; rei est ex ordĩe decorari . Itẽ nulla ẽ ciuitas cꝰ actor nõ ĩueni tur . Itẽ ꝑhi nat̃ales q fidẽ nõ habuerũt ad noticiã hꝰmodi ãticuli ꝑuenerẽt . Itẽ Hẽmes quẽ Are . patrẽ ꝑhilosoꝑhoꝝ appellat libro suo d̃ uerbo etno . c . ii . Deꝰ inquit nõ erat ãte mũdi ẽacõꝫ ñ ĩ seipso vñ nasci alia habuerẽt . Itẽ Galiẽꝰ ĩ sua alchamia nãrat Hẽmetẽ dixisse : ꝙ ĩ tabl̃a smaragdĩa ĩ uetustissima l̃ra scriptũ ĩuenerat mũdũ ẽatũ fuisse . Itẽ Augu . viii . de ci . dei . ca . ix . refert Pla . ĩ suis libris fere de uẽbo ad uẽbũ dixisse uẽbũ Moi . In ꝑncipio ẽauit deꝰ celũ & terrã . Verũ ꝙ aliq dicũt Pla . descẽdisse ĩ egiptũ & vidisse li . Ibe . ꝓphete . Sꝫ Augu . dicit ibidẽ . Ex ĩtẽcõe ꝓbat hoc fieri nõ potuisse ex vicissitudĩe tꝑm . Itẽ arabes & sacẽdotes egipti dicũt solẽ ẽatũ esse ĩ signo leõis : ut ĩ refẽt Solinꝰ ĩ libro suo de mirabilibꝫ mundi . qd̃ eciã refert Plato ĩ thi . Itẽ Ptholo . ĩ scd̃o ꝓlogo almagesti refert

post mltas laudes Aresto. & cõclud^t q ĩ hoc sibi non
ꝛsentit q mdm ĕatũ nõ dit. Vezꝛ q estio Aresto. mdm
nõ putasse etnũ apte. licꝫ uerba eiꝯ hec sonãe videanẽ
q̃ sic sũt ĩtelligẽda q mdꝯ naĕalit loq̃ndo potest ppetu
ari. Vñ Aresto. deũ ĕatorẽ nũcupat li. d regie pncipũ
quẽ edidit ad peticoꝫ Alexãdri: nãrãte Philippo. eiꝯ
ĕnslatore: & li d sectis sectoꝫ piter ꝛsentit deũ esse ĕ
atorẽ quẽ li. edid^t Are. teste lohãne ĕnslatore eiꝯ licꝫ
mltꝯ ol stẽt. Itẽ Ipocs li. ebdo. d^t planetas eo mõ mo-
ueri sic ab exordio mouebanẽ. Igit exordiũ habuerũt
Itẽ Albumasar li. i. de ꝛiũctioĩbꝫ dra pma mũdũ ante
diluuiũ solũ durasse p duo milia ãnoꝫ cũ ducẽtis & se
cũdo ãnis vno mẽse ĕbꝫ diebꝫ & q̃rta pte vniꝯ hore &
differẽcia. viii. Creauit ĩqt deꝯ homiez & fecit eũ no
bilissimũ aĩaliũ. Et dra. x. Eraclitũ ꝛcessisse dix^t mũ
dũ originẽ habuisse. Itẽ qdã refert q qdã sacdos egip
ciꝯ cuidã pbo dix^t q̃lit lapidẽ viderat ex dilubris egip
cioꝫ delatũ: ĩ q̃ scriptũ erat q mũdꝯ. ix. milibꝫ ãnorũ
durauerat & eandem sentenciam scripserat sacerdos
qdã mri Alexã. egipcõꝫ q̃ mltꝯ. c. m. ãnoꝫ mdm du
ratuꝫ putabãt. Que oia & si falsa tñ mũdũ exordiũ ꝛ
senciũt habuisse. Vlteriꝯ d ĩcarnacõe hoc idẽ patz. Nã
viso q deꝯ potest supplere qdlibz genꝯ cause: cur non
eq̃lit potẽit sibi unire naĕaz substãciale sic suũ causatũ
q̃ facto eq̃ bñ dñabit naĕa substãcial ut naĕa humana
denomĩat deꝯ esse l ō. sic albedo facit sortẽ dnoĩari al
bũ. Itẽ naĕales ad hoc deuenerũt scz virginis ptũ. Vnd
albumasar ĩ suo maiori ĩtroductorio dra pma virgiez
refert suũ puezꝫ lactãtẽ vidisse & uocẽ audiuisse dicẽ
tẽ. Hec ara dei. Itẽ Pliuiꝯ viii. naĕaliũ refert eq̃s gra
uidari absq̃ masculi odoratu. hoc duplicit fieri potest
Vno mõ flatibꝫ uẽtoꝫ: alio mõ masculi odoratu Et ex
ẽplũ dat d pdicibꝫ. Itẽ Oui. li. d uetula virginis ptũ
dsignat. Vñ Augu. viii. d ci. dei. c. i. refert q Erita
Sibilla gẽtil sub q̃tuor uersibꝫ aduẽtũ cristi dsignau^t

& vsq; ad exp̄ssionē noīs. Vñ q̄tuor linee capitales fa
ciūt hec uerba. Iesniis creistas ceney socher. Latīe Ie
sus cristus filiꝰ dei saluator. Hec eī sūt uerba bñ exp̄s
sa. Et ideo miror q̄re magister meus de sancto victōe
dīt ꝙ dicta gētiliū ɔmunīt capiunt ad aliū sensū q̄ ip̄i
ītellexert & nihil ad ātic̄los fidei faciūt cꝰ oppositū
patz ī p̄dicta allegacōe q̄ ip̄e aliq̄ mō tetigit. Vñ Au.
signāter ī li. d̄ ci. dei utīt testimoniis gētiliū. Vlteriꝰ
p̄dicta ꝓposicō patz q̄ntū ad materiā de xp̄i resurrec
& fut̄a vita. Nā aīa ē dicēda ꝑpetua: qa reflectīt sup
se ip̄az: & ɔseq̄nt ē special & īmortal. Itē Algazel. li.
iiii. metha. sue & ca. vl. animā racōnalē dīt īmortalē
Itē Sixtꝰ pitagoricꝰ fatet̄ suis famul̄ futurā felicita
tē ad esse boīs Itē Mocrobiꝰ li d̄ somnio Scipi. ait c̄ca
exordiū beatos etna gl̄a frui. Et vāro & Por. q̄sdā ī
surrexisse refert Vñ Pliniꝰ. vii. nat̄aliū exanimē feīaz
ī fert ad vitā ī disse: & puerꝫ. v. ānis īcōmuni spectacu
lo mortuū refert totidē ānis post mortē vixisse. Itē Tu
de rep. vi. fingit ꝙ post mortē Scippi. vidt eū cū suis
p̄decessoribꝫ virtuosis. Q̄ somniū exponēs Mocrobiꝰ
ɔcludt beatitudinē. Idē senciūt Ptolomeꝰ ī p̄mo alma
gesti ī ꝓlogo. & albumasar ī. vi. articl̄o ītroductorii.
dr̄a. xxvi. Et Auicēna. ix. metha. & Oui. fluuia īfēna
lia sepe cōmemorat cꝰ uerba licz sint t̄nssumptīa tñ ñ
mēdosa. Itē d̄ ɔbustiōe cōporis absq; ɔbustiōe satis sūt
exēpla nat̄alia ut poīt Aug. xxi. de ci. de ic. iiii. d̄ mō
tibꝫ sicilie q ab exordio c̄acōis ɔburunt̄ & ñ minuunt̄.
Itē de lapide iocustos fit pānꝰ ī ɔbustibil̄ ut ī fert Al
ber. mag. li. d̄ mino. Ex qbꝫ oībꝫ ɔcludīt ꝙ ātic̄li fidei
sūt d̄ ducibiles ī luīe nat̄ali: & hoc cīt̄ demōstracōz. h̄
tñ notand̄ aliq dicūt hꝰmōi auctoritates nil facē ad ā
tic̄lorꝫ ꝓpositū ul̄ eas fuisse ī uelatas nil̄omīꝰ tñ esti
mo ꝙ licz ꝑ l̄es p̄hi habuert reuelacōes tñ ī luīe nat̄ali
ml̄ta d̄ ātic̄lis excogitāe potert Pt̄ eciā dici ꝙ p̄hi q̄
ad aliqua viderunt libros prophetarum

Ca. ii de cultu et veneracione dei.

Vecumq; laudabilia possidemus a deo accepi-
q mus. Si ergo serui dominis obsequũtur: si bos
possessorẽ congnoscat: pamplius fidelis deum
colere debet: dicente Catbone. Si deus est animus. Et
mercurius. Termegistus ad asclopium. Solum inquit
homo duplex animal est: quia scilicet animal inter alia
et eternũ inter eterna. Solus enĩ homo ex duplici con-
stat natura sc3 mortali et eterna. Et subdit. Mercuri9
Illa ĩquit pars simplex sc3 anima: diuine similitudinis
formã hab3' ergo humanitas semp memo sit nate & ori
ginis: in deitatis imitacõe perseueret. Nos ergo agen
tes gracias adoremus deũ. Hic inquit sunt summe in-
tenciones dei cum gracie agunt a mortaliũ hominum
adoracionibus et laudibus. Talia verba clare innuunt
hominem: debere deum colere tanto celebrius: quanto
plura beneficia a deo suscepit: et q̃nto sublimior fact9
est ceteris rebus p imaginẽ quam accepit. Vnde Six-
tus pitagoricus in suis sentenciis: deus inq̃t libertatẽ
arbitrii homĩbus promisit: ut pure et sine peccato vi-
uentes similes fierent deo. Nam templum dei est mens
pura et altare optimum est ei cor mundum vir castus
et sine peccato potestatem accepit a deo esse filius dei
scilicet per adopcionem. Ecce vides O homo quin tẽ-
plum dei es. Si igitẽ in templo cultus dei debetur: nũ-
quid deum tua mens recolere debet. Nam in prouer:
sapiẽtum dicitur. Non aspicias quãpl'es sed q̃ puras
quis deo manus offerat: quia nõ alter nisi optim9 ani-
mus pulcherrim9 cultus dei ẽ. Nil ergo refert: si mu-
nera grandia offers deo: sed tua de uocio tue oblacioni
valorem imponit. Plus enĩ paupercula vidua eram ex
hibendo placuit deo q̃ cresus talentorum ex munere.
Illa siquidem magis placuit: non q̃ magis obtulit: sed
maiori conatu deuocioneq; affectori eram uel obulum
duos obulos exhibẽdo placuit non q̃ magis obtulit sed

quia maiori conatu deuocioneq; obulum obtulit quam Cresus talēta: ut satis refert Iheronim9 in fine biblie Placz igit̄ homī qđ deo placet vt mouet seneca ad lu. ep̄. lxxiiii. Tunc enī homini placet qđ deo placet :qñ cultum exhibet q debetur: quod fecisse ph̄i leguntur. Nam sicut ait. Plato ph̄s ē amator dei ut narrat. Augustinus .viii de. ci. dei. Ph̄us non esse si cultum sibi subtraheret. Vnde ꝓsper in libro epig̃maton. Hac desiderii deus ē pietate colendus iusticie ut merces tota sit ipse deus :optima uota deo quorū est dator ipse vouentur. Et subdit libertas nulla est melior maiorq; potestas quā seruire deo: cui bene seruit amor absq; iugo posita est dicionis amica voluntas. Que viget affectu non viget imperio. Ecce clare in notescit ꝙ qui deum amat: Ipsum eciam colit :prout iubet catholica fides. Nam & pecudes suis bouibus eleuantesq; suis flexionibus celsa venerant̄: arbores crescēdo sursum eleuantur Elemēta celsorum impressionibus obediunt semperq; leges suas celorum orbe subseruant. Ouibus attentis mirum ē si fidelis maioribus dotatus graciis :obediēciam pariter er reuerenciā exhibere pretmittat. Nec solum hoc mirum sed ingratitudinis signum est. Hos tamen non arbitror dignos laude qui deū dum colunt plus cerimoniis quam affectibus intendunt : et que putatur eorū deuocio supsticio est: de quibus. Cicero in oracione Est eciam quidam religionis modus. Est subdit: nimiumq; supersticiosum esse non oportet: eos eciā conmendandos non reputo qui diuino cultui licet assistāt: sceleribus tamen usqueq̄que pleni sunt. Quale enī horum potest esse obsequium. Regi enī non placet iniquus seruitō. Quādo igit̄ placebit deo iniquus peccator. Tales ꝓfanatores vident̄ esse sanctuarii dei Vnde ouidi9 libro epistolaꝝ. Pone deos et q̄ tāgendo sacra profanas. Non bene scelestis impia dextra colit. Rursus hi redarguendi apparēt in diuinis sacrificiis

qui se ingerũt altaribusq; sacris temerarie se iiungũt
Contra quos Tibulius libro ii. Vos ab esse ꝓcul iubeo
discedat ab aris. Cui tulit hesterna gaudia nocte uenꝰ
Itaq; veteres deos suos colebãt : & erroribus quãq; sub
iacebant . Apud omnes tũ famosum erat : deos debere
colere : dicẽte pho : et diis parẽtibus nõ potest reddi cõ
dignum. Illi igit qui fidem professi sunt : deum potissi
me venerari debent. Sed quereres quid deum colere
sit : aut quomodo venerari debeat. Attẽde : queso quõ
diuinus cultus oracione perficitur. Vnde porphirius
deus inqt omnium pater nullius indiget : sed nobiscum
bene est : cum per iusticiam et caritatẽ castitatem deũ
adoramus. Ipsam ad ꝓcem eũ fundimꝰ per imitacionẽ
& inquisicionem de eo. Inquisicio enim purgat : imitacio
deificat affectionẽ ad bona operandum. Vnde didimꝰ
ad. Alexãdrũ : verbo deꝰ ꝓpiciat : orãtibusq; deus solũ
est cum homine : suaq; similitudine delectat. His enim
sermonibus apparet ꝙ deum colere : ipsum adorare est
Vnde teste valerio libro viii. Socẽtes humane sapiẽcie
oraculum cõgrue dixit : a diisq; immortalibus nihil pe-
tendum esse arbitrabatur nisi ut bona tribuerẽt : eo ꝙ
ipsi sciunt quid vtile nobis sit. Cuius cõtrariũ faciunt
Hii qui pro aliis muneribus deum orando petunt : seq;
non credunt exauditos nisi habeant numeõ qd postu-
lant : diuine enim prouidencie singula tenentur remitti :
sperando id deum facturum qd melius eis erit. Iuxta
prelibatum. Socratis documentũ. Rursus peccatores
ignorãtes forsan aut a voluptatibus excecati deo sup
plicant : ut eorũ impietati coadiuuet : ut ecia vires pre-
stet quibus sua mala exercere possent. O quam stulta
deprcacio a iusto iudice petere scelus deũq; putare cõ-
scium malorum. Vnde Athenodorus stoicus. Nihil in-
quit deũ roges : nisi quod posses rogare palam. Et iu-
uenalis libro iiii. Orandum est ut sit mens sana in cor
pore sano. Nos igit fideles deũ colamus et deprcemur

Quoniam teste. Ouidio primo de arte amandi: flectiē
iratus voce rogante deus. Et libro depōto. Confugit
interdum templi violator ad aram. Nec petere offensi
numinis orat opem. Quia sc; veteres offensis numib9
veniam petebant: deo igiē vero pamplius idem faciē-
dum est. Quia ipsius inestimabilis pietas & potestas:
sed parū nobis prosunt nisi incultu & oracione cor sen
ciat: quod voces exprimūt. Vnde prosper in libro epi
gramaton: laus vera ī deum ꝓmitur ore precantis. Si
que voce fluūt intima illa habēt. Qui dedit ut queras
addit ut inuenias. Sed deus effectū precibus nō pre-
stat iniquis. Quē bonum sine fine bono persiste repto
Quere non habeant talia vota modū. Nam qui se cre-
dit munere nullius egere. Crescere nō cupiens perdit
adepta tepens. Que verba nihil aliud sonāt: nisi q̄ vir
catholicus iugiter orare debet: et non estimare q̄ nul
lo egeat. Quia sic opinari presumpcio et non oracio est
Vt autem oracioī fideles melius vacare possint: sacris
diebus cultus adhiberi precipiē: ut q̄ ceteris feriis hō
pretmiserit: diebus suppleat cosēdis. Vnde Seneca ad
lu. epī xviii. festis maxime diebus animo īperandum ē
ut a voluptatibus maxime abstineat. Et ouidius libro
de fastis. Prospera lux oritur animeq̄ famelice vacēt
Aures ab insania multumq̄ protinus absint. Illis enim
diebus sacratis paci & oracioī est insistendum. Vnde
Tibulius libro ii. luce sacra requiescat arator. Et gra
ue suspenso vomere cessat opus. Et subdit. Omīa sunt
operata a deo. Non audiat vlla lanifica pēsis īposuisse
manum. Itaq̄ nullis operibus sacris diebus intendere
debet. Absit tamē ut credat aliquis ideo eciā a bonis
abstinendum esse operibus: & ab operibus pietatis se
fore excusatum. Nam qui pietatē pretmittit iniqu9
est. Nulla autem die inique agere libet. Vnde ꝓsper
ī libro epigī. Nō recte seruat legalia sabata cultu. Qui
pietatis opus credit in his vetitum. Nulla dies actus

hominũ non dampnat iniquos. Omnia conueniunt tẽ-
pora iusticie. Ex quibus omnibus cõcluditur q̃ sacris
diebus sic est a labore abstinendum: ut pietatum mu-
nera non pretermittanẽ: nam in bonis operibus cultus
maxime seruatur Capitulum tercium
de idolatria & nominibus deorum

Veteres deum inquirere nequientes in quam
plurima turpia prolapsi sunt. Vnde deum ve-
rum non cognouerũt: ideo finxerũt deos simu
lacraq̃ depinxerunt. Sic enĩ legim9. Hermetem statu
as posuisse. Egipcius q̃ deos posuit ab hominibus pro
ductos. Pompilius eciam deos fabricauit quos secum
sepeliuit. Alii quam plurimi inquirendo deum erraue
runt: vt narrat. Augustinus xiii. de ci. dei. Horũ igiẽ
theologia non est ipsa quam fides profitetur: sed ipsa
est fabulosa que specie doctrine falsissima colorare co-
natur. Vt dicit. Augustinus vi de ci. dei alloquendo.
Marcum varronem. Discant igiẽ cristiani horum as-
serciones detestari: quorum studium fuit nouos exco-
gitare deos: variisq̃ ornamentis figmentareq̃ soliciti
sunt. Nempe dixerunt barbatũ ionem. Saturnũ senem
imberbem: & iuuenem mercurium: dixerũt eciam for
tulum floribus preesse. Crediderunt enim inmirabili
bus & supsticiositatibꝰ deos perscrutari: quorum om
nium pater fuit Ninus rex assiriorum primus idolaẽ.
de quo refert Petrus conmestor in historia scolastica.
Refert iquam quod cum mortuus fuisset belus pater
Nini: tunc ninus ad subleuamẽ doloris imaginem pa-
tris fecit: cui imagini tanquam deo reuerenciam exhi
beat aliosq̃ exhibere faciebat. Quinimo aliis ad se veni
ẽtibꝰ ĩdulgebat siquidã male egissent dũmodo patris
imaginem reuerebatur. Dicta autem fuit eadem ima
go Bela nomine patris nini: qui bellus dicebatur. Cu
ius rei occasiõe alie naciones statuas erexerunt & iux
ta sua ideomata nuncupauerunt. Vnde apud aliquos

g3

fuit Bel: apud alios boal. Apud alios boali Apud alios
beel phegor. Alii beelzebug acceperunt: ut dicit isido
viii ethimologiaꝝ. Rursus apud egipcios Ysis. Apud
Cretenses Iupiter. Apud marinos Iuba. Apud latinos
Faunus. Apud romanos Quirinus. Apud athenienses
Minerua. Apud sannum Iuno. Apud paphos. Venus
Apud lemeios. Vulcanus. Apud faxos. Liber. Apud
delos. Appollo. Rursus apud romanos. Esculapius de
us medicine nuncupatur. Babilonii quoq; Bel idolum
acceperũt: de quo superius. Et greci q̃ plures Priapũ
deum ortorum dixerunt. Beelzebug de quo superius:
fuit deus in acboron. Et interpretatur deus muscaꝝ
Nam zebug musca est. Hi ergo sunt dii de quibus pro
pheta. Omnes dii genciũ demonia. Rursusq; legimus
q; Saturnus origo deorum a paganis designatur. Et
ideo saturnus dictus est a temporis longitudine: seu a
saturitate annorũ quia ipsum ãtiquissimum referunt:
de quo eciam referunt q; filios suos deuorauit: patris
que celii referẽt abscidisse genitalia. Alii enim dicunt
q; ex suis genitalibus ĩ maris proiectis nata est venus
Ceterum alii iouem ab amando dictũ patrem deorum
appellant ipsumq; optimũ referunt. Et quandoq; fin-
gunt thaurum: quia europam rapuit. Thaurus enim
maxime libidinosus ẽ. Quandoq; eciam ipsum fingũt
aquilam: modo serpentem: modo agnum: secdm varie-
tatem eorum que fecisse creditur. Ceterum aliqui di
cunt Ianum deum esse celi & Ianitorem: duasq; facies
ipsum habere referunt: & exconsequenti ipsum bifron
tem appellant. Ecce quales deos monstruosos. Aliqui
quoq; Neptunum deum aquarum predicauerũt. Alii
autem dicunt vulcanum deum igneum. Vnde dicitur
vulcanus quasi volicanus: quia sua velocitate refertur
volasse per aera more ignis. De isto dicit Omerꝰ q; fu
it precipitatus de aere in terrã: & exinde fulmina ori
ri putanẽt. Ipse eciam vulcanus de femore Iunonis re-

fertur natus & claudus more ignis: quia nunq̃ recte
sed curuatim mouetur. Ceterum aliqui Plutonem de
um affirmauerunt quem latini vocãt diespitrem Alii
vero Archum ipsum vocant: & referẽt receptator mor
tuorum: deusq̃ inferni. Alii quoq̃ liberũ depinxerunt
more muliebri delicatum: & deũ libidinis ipsum scrip
serunt. Sed quidam dicunt q̃ non libidinis: sed poci9
vini deus nuncupetur: qui alio nomine bacbus dicitur
Referturq̃ q̃ cornutus sit: & corona vitrea coronatus
Insuper alii fingunt mercurium pennas habere: refer-
turq̃ deus sermonis & eloquẽcie. Vnde mercurius ser
mo est: depingiturq̃ mercurius cum capite canino: &
alas in capite & pedibus habuisse refertur furticq̃ ma
gister creditur. Insuper alii mortem dixerunt deum
belli Appolinemq̃ alii dixerunt deũ medicine: qui eci
am phebus vel sol vel titan nuncupatur. Ceterum alii
vltra deos: deas elegerũt. Quidã enim Dixinam quã
dam virginem dixerũt darii: quam eciã Dianam dixe
rũt: quasi duanam: eo q̃ die & nocte apparet. Et alio
nomine lucina vocat̃. Alii autem cererem in deam ele
gerunt: per quam terram intellexerũt: quam dixerũt
matrem magnam: atq̃ vectam curru cum timpanis &
cimbalis. Alii autem Mineruam ut athenienses. Et
dixerũt eam multorum ingeniorum inuentricem: eã
q̃ de capite Iouis natam. In cuius pectore fingunt ca
put Gorgonis. Alii autem Palladem: que pallantem
gigantem interfecit. Alii eciam venerem ut dictum ẽ
Rursus gentilium quidam cupidinem dixerũt deum
licet videatur nomen femineum. Et hunc depixerunt
sub forma pueri & dixerunt ipsum deum fornicaciõis
Vnde sagittam & facem tenere fingit̃: quia lubricus
amor more sagitte vulnerat: & more facis inflammat
Ceteri greci dixerunt Pan deum rusticorum quem la
tini dicunt deum siluarum. Et huic fingunt habere cor
nua ad similitudinem solis & lune: rubetq̃ eius facies

ad sil'itudinem etheris. Et fert septem fistulas quibꝰ
armonisat. Caprinasq; vngulas habere legitur. Insuper
apud egipcios maximus deus fuit dictus Serapis: qui
primo fuit rex arginorum & est dictus apis. Sed post
modum transuectus fuit in egiptum ibiq; mortuus se
rapis appellatus ē. Ceterū autē apud paganos fauus
fuit deus sic dictus a faueo: eo q; fauebat eis & futura
predicebat. His igitē delusionibus gentiles adhesērūt
fataq; sua & fortunam diis ascripserunt. Deas aquaq;
nimphas appellāt. Et deos quos indomo colebant dix
erunt penates: deosq; mortuorum manes. Itaq; in suis
erroribus perseuerantes: viam veritatis ignorauerunt
Rursus de caldeis refert venatō q; ipsi elemēta & cre
aturas coluerunt suosq; deos custodiendos statuerunt
ne in confinibus reperirentur. Heu quales dii qui cus
todia egent. Ipsorum caldeorum plurimi posuerūt ig
nem deum eo q; omnia deuorare videtur. Sed modica
est hec racio immo ridiculosa: nā ignis ab aqua extin
guitur. Ceterum grecorum errorem narremus qui se
dicentes sapientes stulti facti sunt. Elegerunt enim
Saturnū in deum comestorem filiorum Iouem secun
dum eos adulterū: herculem ebriosum. Etenī egipcii
ceteris deteriores: bruta animalia coluerūt: ut ouem
vitulum. bircum. porcum. coruum. accipitrem. vul
turem. aquilam. Cocodrillū. lupum. simeam. draconē
& aspidem. Itaq; brutis occasiōe cuiuscumq; vtilitatis
uel obsequii sacrificabant: ut dicit Tuli. libro primo de
natura deorum de quibus ysa. xiii facta sunt inquit si
mulacra eorum similia bestiis & iumentis. Ceterum
racioni deos ineptos colebant dicentes eorum ope im
perium suum dilatari: ut tangit Augu. quarto de ci
dei. Cum tū gotborum gens ipsos opprimeret. idolis
iuuare nequientibus solo cristi nomine mediante eua
dere potuerunt. Nec mirum: quia cum dii non essent
iuuare non poterant. Vnde Crisantus ad dariam. Quō

inqnit possunt nobis esse custodes q cum custoditi non
fuerint nocte a canibus uel furibus rapiuntur. Vnde
Augu. libro confess3. Nonne ergo intelligo & tonan-
tem & adulterantē utiq; non posset hec duo. Veruntā
gentiles illorum deorum testantur illecebras in quib3
confidunt. Horū tamen fabulis Socrates & plato non
adherentes deum summum & vnum cognouerunt
Capitulum. iiii quomodo per fidem saluamur

f Ides est fundamentum legis & consequenter
via salutis. Vnde fidē quia plures respuerūt
ideo celestis glorie plenitudinem non accepe
rūt. Nempe fides cristianos facit heredes quā tamen
multi respuerunt: sicut romani quondam: iufelices: se
per fidem factos putauerunt. Alii fidem susciperunt
sed ab ea recesserunt. Et alii fidem quam susceperunt
retinent: sed eius opera negliunt. Hec autem omnia fa
ciunt ut liberi serui fiant: heredes q; p temporalia red-
duntur exules: quia racio damnandi orta est ,p pecca-
to. Pro ut Augu. inquit x libro de ci dei. c xv. Nec tā
illa vera est romanorum opinio: qui p fidem se factos
infelices dicunt. Reminiscanē illius historie q; narrat
Salustius apud eos autenticus. Quam ecia conmemo-
rat Augustinus iii libro de ci. dei c. xviii. Narrat enī
q; ciuitas romana ante fidei suscepcionem ab Hanibale
sic oppressa fuit totq; milites romani exercitus corru-
erunt: q; Hanibal in vasor eorum tres modios plenos
misit romanis in quibus tantum fuerunt annuli de di-
gitis militum romanorum extracti. Quis enim grau
orem casum legit: nec tamen fidei cristiane: quam nō
dum nouerunt imputare possunt. Pocius igit studeāt
imputare peccatis suis. Quoniā ut ait Augu. in tracta
tu de excidio romane vrbis deus pmisit romanos fla-
gellari: quia seruus voluntatē domini sciens & non fa-
ciens plagis vapulabit multis. Luce xii Nam in ignē
ponitur aurum ut pnrificetur. Et cum tribula triticū

purgatur. Sic ergo puniti fuerunt ut conuerterentur
Vnde Iosephus iudeos alloquens sic inqt. Si nobis ab
ē longeua persecucio: quid dicam ignoro: nisi ꝙ scio ꝙ
istis bene est cum quibus deus. q. d. Si male eis ē hoc
ideo accidit: quia ipsos propter peccata sua deseruit.
Quam obrem idem Iosephus li vi sic dicit: deus nos de
seruit nos romanis inseruit quia pietatis cultū deser-
uistis. Sperabatis autem in dominum: qui autem vos
non defendebat: migrauit ad hostes: quem enim cole-
batis: romani nūc venerant̄: vos autem offendistis ꝛc̄
Hec verba scribebantur iudeis existentibus in captiui
tate romanorum. Vnde ibidem subditur: non in mul-
titudine sed ī timore domini Abrahā penetrauit egip
tum: dormiebat Abraham: & torquebat̄ pharo. Moi-
ses contra egipcios orauit. Iosue Iedeon Ezechias non
virtute sed amore preualuerunt. Quoniam nō in mul-
titudine exercitus belli victoria sed de celo ē fortitu-
do: ut dicitur primo Machabeorum iii lib°. & Iudicū
viii. Si deus vobiscū est: cur cōprehenderunt vos hec
omnia scꝫ mala. Diceret aliquis ꝙ mala non habent: q
cum deo sunt per fidem. Qua ꝓpter Augu. epl̄a ix fi
dei cristiane impugnatores: sic alloquit̄. Quomodo enī
ausi sunt fidem cristianam impugnare: precor sine fi-
de tales milites. tales ritus. tales iudices aut reges:
quales cristiana lex commendat: exhibet pro laboribus
talē mercedē: sicut fides ꝓmittit nostra. Si quidā lex
continenciam beniuolenciam: iusticiam atqꝫ concordiā
predicat. Nunquid enim omnia honesta sunt: fortassis
tamē ignara mens cū audit illorum racionem credere
recusat experimento: que non videt. Horum enī igno
ranciam siue ignominiam redarguit Augu. xxii de ci
dei ca. iiii: dicens stultum fore eorum que creduntur
racionem postulare: quia in naturalibus plurima fate
mur quorum racionem ignoramus. Cur enim miraris
si audis corpus igne cremari: nec tamē consumi. Nam

cicilie montes usq; nunc & deinceps flammis estuãt
& integri perseuerant. Non igitur consumiẽ omne qd
ardet. Nõ igitur est impossibile nec incredibile homi
num corpora sempiterno supplicio in igne puniri sine
detrimento. Vnde ibidem Augu. Quis inqt nisi deus
dedit carni pauonis ut nõ putrescat. Quod tamen im-
possibile videt. Accidit ut apud cartbaginẽ hec auis
cocta nobis apponeretur: de cuius pectore seruari ius-
simus: nec tamen putredinis aliquid in eo invenimus.
Vnde post dies plusq; triginta nulla corrupcõ inventa
est: nisi q aliquantulũ ibi contraccio quedã fuit. Quis
inquit Augu. dedit palee: ut poma inmatura maturet
uel ut obrutas niues reseruet. Quid est q cum ignis ẽ
pulcerrimus colore: lignum denigrat & lapidem deal
bat. Quid est q aqua frigida que cum inimicatur igni
calcem feruere facit. Oleum tamẽ quod magis fomes
est igni nulla perfusio sui feruere facit. Hoc enim si de
longiquis legeremus siue audiremus: & ĩ nostrum ex
perimentum venire non posset pro ficto haberemus:
uel mendaciũ putaremus. Quid de magnete dicemus
que rapit ferrum: si tamen adamas ei iungatur ferrũ
quod rapuerit mox dimittit. Hec ille. Que omnia hic
adduxi: quia non est quorundam experiencia eorum
que creduntur: nec minus credenda sunt: experimẽto
si careant. Vnde geũ xv. dicitur q abrabam credidit
deo: & reputatum est ei ad iusticiam

Ca. v. de consolacione spei

pes consolatur mentem: vires eleuat: labores
s pacienter ferre largiẽ Vnde Seneca in ippoli
to. O spes amanciũ credula. Et lucanus libro
ii. Liceat inqt sperare timenti. Nam spes prebet ope
ranti vires: & terminandi opns. Vnde ouidi9 libro eẽ
spes boã dat vires: spes boã sollicito victo timore. Ca
dit vallĩ augurio spes bona sepe suo. Ex quibus ver-
bis concluditur q spes confortat operantem: qua defi

ciente tepescit. Vnde Tibulius lib° iii. Spes vouet & melius cras fore semper agit. Itaq; p spem sperat omẽ bonum eis fore futurum. Sed friuola spes est illorum qui bonum expectant quod mereri non student. Vnde Galterus in lib° de gestis Allexandri magni. Spes q̃ meritum non preuenit a spe deuenit: & verum dat ei presumpcionis nomen. Cur enĩ in eo speras: quod tibi meritis acquirere non vis. Cur enim speras quod non desideras. Et si desideras quare non queris. Reuera non queris: si habenti qd̃ petis non subseruis. O quam vana spes multorum est. Plures enim credunt deum ꝓpicium eis cuius precepta contemnunt Alii vero iuuentutis pretereũt dies absq; operibus bonis: & in diebus senectutis se bene facturos credunt & confidunt. Sed quis de longeua vita securus est. Stultus ergo q suam spem in vite sue diurnitate ponit: & sub spe vite breuis: alterius successionem habere confidit. Stultus etiam qui suis somniis spem adhibendo: credit bonum affuturum. Quos omnes redarguit Catho. Somnia inquit ne cures: nam mẽs humana quod optat: dum vigilat sperat per somnum cernit ad ipsum. Stulticia est ĩ mortem alterius sperare salutem. Tempora longa tue vite promittere noli. Quocumq; ingrederis sequitur mors corporis vmbram. Non igitur hec spes habenda est: sed illa de qua ꝓpheta Beati qui sperant in deo ⁊c̃ Plures autem spem in deo nõ ponunt: sed abiecta spe future glorie: omne quod possunt hec faciunt gaudiũ licet etiam malum accipiant. Dicit enim Quintilianus nihil est difficilius quam differre gaudium. Quod verum ẽ de his q tantũmodo visa credũt: & licite speran dis animos suos minime alliciunt. Dicunt enim illud Ouidii iii. de tristibus: demq; vllam nõ possunt sperare salutem Cum nõ pene causa cruenta mee: hec enim plurimi dicunt: dum enim affliguntur se causam habere negãt. Et qd̃ ꝓui? ẽ de salute non sperant. Vtinam

dicerēt illud Ouidii lib° de ponto. Quamuis sit semp
meritis indebita nostris. Magna tamen spes est in bo
nitate dei. Nam teste Seduło in carmine pascali libro
iiii. Nihil inqt difficile est conferre deo cui adest fa
cultas ut scilicet possit planare curua: mitigare dura: &
quicquid natura negat se iudice prestat. Et in carmīe
de mediatore. Hic homo qui deus est spes est antiqua
priorum. Spes infine piis: hic homo q deus est. Quia
sic fuit spes antiquorum patrum: & eciam est finalis
spes iustorum. Nam & ipse homo & deus est: deus au
tem omnium spes esse profitetur. Vnde arator lib° ii
Certeq; humanū transcendunt gaudia votum: hoc fa
cile est prestare deum cui in mensus numerus: hic po
cior quam nemo putat. Stulti ergo qui se bona habitu
ros diffidunt ea si fecerint que debent. Sed fortassis
ideo confidenciam perdunt: quia incessanter cupiunt
& quod possident perdere metuūt. Contra quos Señ
ad lu. epī. v. inquit. Apud Cathonem nostrum inueni
cupiditatum finē. Eciā ad timoris remedia pficere de
sinens neqt timere si sperare nō desinerit: quia scilicet illi
cum timore viuunt: qui semper sperant ea que secura
non sunt Sperēt ergo in eo cuius est prouidere cūctis
felices enim essent si spe pretermissa vanorum: fiduciā
totam in domino apponerent. Nam teste Señ. epī xii.
Ille beatissimus est & securus sui possessor q crastinū
sine sollicitudine expectat: dicente domino in euange
lio Nihil soliciti sitis. Ve igitur his quorū spes ī mun
do posita est: labilis igitur & caduca est. Sed pauptas
expedita est & secura: ut ponit Seneca epī lvii. Omēs
enim qui confidēciam mortalibus prebuerunt: maiori
sue necessitati succerrere non valuerūt. Vnde narrat Va
lerius lib° vii q̄ cum rex ganges: secundū alios giges
rex lidorū esset opulentissimus ab appoline pecuit an
aliquis mortalium ipso felicior esset: vocemq; audiuit
dicentem archadium philosophum eo feliciorem: qui

tamen pauperrimus erat: etateq; senex: & tamen sui campi metas nunq; excesserat. Racio vero cur felicior esset hec erat: quia paup ille securior. Rex vero prefatus ĩ fortuna timidior. Ideo lucan9 li v. O vite tuta facultas pauperis. Et iuuenalis lib° iiii. Cãtabat vacu9 coram latrone viator. Itaq; in diuiciis spes nullatenus est constituenda: eo q̃ in eis nulla est securitas. Vnde Tibulius lib° pri°: diuicias alias fuluo sibi congregat auro. Quẽ labor assiduus vicine terret hoste. Me mea paupertas traducit vita secura: dum eius exiguo luce at igne focus. & idẽ libro ii. Non me regna iuuãt: non ludus aurifer annis: nec quas terrarũ sustinent orbes opes. Hec alii cupiunt licet mihi paupere cultu. Securo vite munere posse frui. Que omnia concludũt inter renis nullã foresecuritatẽ. inq̃bus tñ fere omnes spem suam constituerunt. Quam obrem in spe falluntur sua eo q̃ in bonis eternis ꝓstitucõnem sibi affuturum prestiterunt: in quorum spe omnis consolacio solidatur

Ca. vi. de perpetuitate anime & spe vite future

Nima de nihilo creatur: & non educiẽ de potencia materie ut plures putauerunt beretici dicentes animã cũ corpe generari naturali semine: corruptoq; corpore corrũpi itaq; post hanc vitã nullam sperantes: lubricitatem atq; voluptatem summam felicitatẽ crediderũt. Cuius opinionis fuit Aristippus ut in pluribus passibus narrat Augustinus de ci. dei. De talibus loquitur Tulius li° ii. de tus. ques. Vides inquit nõ nullos pecuniarum cupidos glorieq; multos libidinũ seruos. Et Policratus lib° vii. c. pri° Mundum inquit dimensi sunt: nature varias scrutati sunt causas & quasi mola gigãtea intumuerunt indux eruntq; bellum gracie dei: sed deiecti sunt dum alleuarenẽ. Vnde Ro. pri°: deus istis manifestauit & tamẽ enumerauerunt in cogitacionibus suis: & obscuratum est insipiẽs cor eorum: dicẽtes enim se sapientes stulti

facti sunt. Mirum enim si pb̃i naturali dictamine di-
cere videantur animam non perpetuari. Mirum insu
per si post illam vitam: alia vita non debeat sperari:
quia legebã Ari de pomo: dicentem animã virtuosam
suo debere creatori coniũgi: homineq; viuẽte affirmat
aniam humanã ĩcarcerari. Itẽ Plato in thimeo dicit q̃
aĩa diũcta ẽ corpori ad hoc ut p sciẽcias & virtutes ve
netur creatorem: & si venerit feruore magno a suo cre
atore benigne accipietur. Si aut non: relegabitur ad ĩ
fernum. Ex his igitur concluditur q̃ naturales pb̃i di
cere tenentur animam humanam creari & de nihilo fi
eri: & excõsequenti eam perpetuari. Pro cuius ampli-
ori declaracione quatuor occurrunt raciones. Prima
est q̃ anima est indiuisibilis: igitur incorruptibilis: conse
quencia clara est: quia indiuisibile non potest alterari
nec attingi ab aliquo corruptibili. Et antecedens patz
per pb̃m iii de anima dicentem q̃ ĩtellectus ẽ simplex
immixtus & perpetuus. Et ex alia racione probatur
quia anima intellectiua est locus specierum ut dicitur
tercio de anima. Si igitur species locum nõ occupant
ut deducetur: sequitur q̃ anima est ĩdiuisibilis in qua
recipiuntur: quia quicquid recipitur in aliquo recipitur
ad modum rei recipiẽtis. Sed q̃ species non recipiant
occupatiue satis notum est: quis enim est tam ebes ut
dicat species seu conceptus humanos locum occupare
Nam tunc dicere oporteret virum multum sapientem
non posse sapienciorem fieri: quia sui conceptus totam
animam eius occuparent. Itaq; noui cõceptus non pos
sent superaddi: quod est ridiculosum. Ideo dicebat au
tor sex principiorum q̃ anima nullum locum occupar
Secũda racio est q̃ anima libera est: eo q̃ habet liberũ
arbitrium ut patet per Boe. qnto de conso. Igitur non
subest influenciis superioribus & pconsequens est in-
corruptibilis. Nam si eis subesset tũc eciam tanquam
brutum secundum diuersitatem influenciarum neces

ſitaretur: cuius oppoſitum experitur. Ideo Seneca in
ſuis tragediis lib° iiii. narrat: qualiter omnia encia na
turalia in ĉtis legibus ſtabilita ſunt: quas non poſſunt
relinquere: homo vero nullas habet leges quas infrin
gere non poſſet. Concludamus igitur cum Ariſtotile
primo de anima: ꝙ anima ſiue intellectus eſt qd diui
num impaſſibile & ĩmortale. Tercia racio eſt quia ani
ma ſiue intelle ctus reflectit̃ ſuper ſe: quia experimur
ꝙ anima cognoſcat: & ꝙ cognoſcit ſe cognicione p ac
tum reflexum quod non poteſt facere aliqua potencia
organica ſiue corporalis. Igitur anima eſt res ſpiritua
lis: & conſequenter incorruptibilis. Ideo dicit Ari. ii
de anima: ꝙ intellectus eſt ſeperatus ab aliis potenciis
ſicut perpetuum a corruptibili. Quarta racio eſt quia
iuſticia eſt virtutum preclariſſima ut dicit̃ v. ethicoꝝ
debet igitur maxime conuenire primo enti. Cum igit̃
experimitur in vita p̃ſenti plures impios ſublimari &
iuſtos calũniari & opprimi: ponẽda eſt ergo vita poſt
hanc vitam: in qua iuſticia vnicuique fiet: alias enim
oporteret dici vniuerſum per iuſticiã non regulari at
ꝙ ſupremum iudicem iuſticia non illuſtrari: qd̃ incre
dibile & impoſſibile apparet. Ex his igitur racionib9
concludere poſſumus animam eſſe perpetuam: aliamq;
vitam poſt illam debere ſperari Ex quo ſequitur ꝙ ani
ma de potencia materie non deducitur: ſed pocius de
nihilo creatur ut prius notatur Ideo dicit Temiſcius.
Philoſophus ꝙ inter omnia numeranda in rebus natu
ralibus: eſt numerandum de anima. Hoc enim narrat
conmentator Auerrois pri° de anima. His racionibus
tamen non obſtantibus plures in ſpeculis huius vani
tatis viuere in mundo pro paradiſo preelegerunt. Qui
ſimiles ſunt tigride de quo narrat Plinius natnralis:
ꝙ a venatoribus per ſpecula frequenter decipitur Cũ
ꝙ venatores catulum ſuum deportant: ipſa tigris ve
natores inſequitur: ſed in via ſpecula inueniens in eis

q; similitudine sui prospiciens: catulum suum putat se inuenisse: sicq; catulũ suum perdi & deportari pmittit Similiter faciunt mũdi amatores: quia leticiam vanã cum habuerint paradisum inuenisse credunt: & ita catulum scilicet animam ei collatam damnari permittũt Vnde venatores scilicet demones humanam fragilitatem cognoscentes: eorum oculis specula humane vanitatis siue mundane preponunt: ut in eis delectari atq; quietari studeãt celsamq; felicitatem acquirere pretermittant Capitulum vii. de vtilitate vere amicicie & caritatis

Micicia: omnis boni exordium est: bona si fuerit Tunc vero bona est si inter bonos extiterit: aliquis enim amicicia nuncupari non meretur. Quoniam amicicia preciosissimum genus est diuiciarum. Malorum autem fedus: non preciosum sed vile ẽ: ergo amici fieri studeamus: amiciciaq; in cristo sit. Tunc enĩ prosperabimur in spiritu mutuis mocionibus: & in corpore mutuis subsidiis atq; adiutoriis. Tunc eadem erit volũtas: idem desiderium. Quid enĩ melius aut optabilius his. Quam obrem Senĩ epistola C. xi. dicit q; vbi est idem velle & nolle ibi dulcissimũ & honestissimum manere est: quoniam cõcursus sensuum & vnanimitas voluntatum: tanq; riuulus in amicicia scaturisant. Vnde Ambro. libro tercio de offi. dicit q; custos pietatis est amicicia: que facit ut superior se inferiori exhibeat equalem: & iferior superiori. Inter enim dispares non potest esse amicicia: plurimum tamen amicicia fallax est: & in momẽto deficit. Et ideo Ecclesiastici xii dicitur q; non cognoscitur amicus in bonis: nec eciam inimicus in malis: sed lex amicicie est ut non plus vel minus velit diligi quam diligat: ut inquit Tul' de amicicia libro primo ca. xvii. Nempe beatus Aug9. iiii confe: verũ aicũ se habuisse narrat. Vnde ipso mortuo plãgebat eum dicens se pdidisse dimi

dium vite. Et ibidem cõcludit ꝙ non est vera amicicia nisi fuerit conglutinata caritate. Huius enĩ amicicie cristus exemplum dedit luce xxii. Non dicam vos seruos sed amicos. Vnde Señ ep̃ C. iii quendam plangentem filium redarguit dicens. Quid inq̃t faceres si amicum perderes ex quo paruulum incerte spei sic plãgis q. d. ꝙ filio p̃ferendus est amicus: si verus fuerit. Sicud cum dicit Tulius libro de offi. primo ca. xvii. In amicicia nulla pestis maior est quam adulacio simulacioq; viciosa que verum iudicium tollit. Vnde Augu⁹ x confessꝫ. ꝙ dicit amici adulãtes amiciciã peruertunt & inimiciciam connectunt. Nec tamen amici sunt q̃ꝝ bona diuiduntur. Quoniam sicut dicit philosophus ix ethicorum & conmentator ibidem. Amicis est anima vna & omnia conmunia: nec est amicus: nisi amico cor suum prebeat: ut ponit Tulius vbi supra. Et Austu ii confessꝫ dicit ꝙ amicicia dulcis est propter vnitatem animorum. Et q̃ amicus est amico omnia conmunicet Prima tamen lex amicicie est. ut ab amicis honesta petamus ut inquit Tul' vbi supra. Vnde valerius li° iiii c. vi de pluribus narrat quorum vnus pro alio se hostibus obtulit. Ceterum narrat de duobus qui dicebant̃ hamon & pithias qualiter cum dionisius tirãnus vnũ voluit occidere: alius exposuit se morti pro eo. Quod cum tirannus vidisset admiratus supplicium remisit. Nam eciam Augu. iiii confessꝫ de amico loquens dicebat: nescio inq̃ꝫ an vellem pro illo mori. Sic enim legitur de horeste & priade qui eligebãt magis simul mori quam non simul viuere. Etenim si attendamus: homo ex natura amicari debet. Quoniam dicit Seneca libro iiii de beneficiis ca. iiii. Hominem inquit non faciunt vgues neq; dẽtes terribilem: sed nudus natus ut nulli videatur inimicus. Et ibidem concludit: ꝙ societas dat homini dominiũ animalium: & imperium gencium. His itaq; sermonibus patet quãta sit societas &

amicicia quam plurimi veteres habuerũt. Vnde refertur de duobus mercatoribus qui se ita dilexerant: ut vnus illorum qui egipcius erat: vxorem ꝓpriam pulcerrimam & maritatam: alteri amico relinqueret: eo ꝙ ipsius amore laguebat: cũ tamen vxorem ipse egipcius nũquam cognouerat. In processu vero temporis cõtigit egipcium propter homicidium morti condemnari: quod sciens qui beneficium susceperat venit dicẽs se homicidium fecisse. Et loco illius se moriturum obtulit. Malebat enim pro amico mori: quam amicum mori irremuneratum. Ideo sapiens dicebat. Si inueneris amicum fidelem sit tibi sicut anima tua. Sed reꝓbandi sunt hi qui amicos querunt ut ab eis illicita obtineant. Verumtamen teste Tul'. lex amicicie est ut non rogemus turpia: nec faciamus rogati. Sunt eciam redarguendi hi qui omnes putant amicos. Ideo sapiẽs Multi ĩquit sunt tibi pacifici: ut vnus sit consiliarius ex mille scilicet amicus tuus: de quo attendas ꝙ bonꝰ sit. Nam maximum genus infortunii scias tibi contigisse: si de peruerso amicum facias: aut si amicum te habere putas cum tamen non habeas. Sed nunquid experimur malos frequencius ceteris amicari: seruenciori ꝙ federe sibi inuicem adherẽ: quam plurimi quorum fama virtuosa promulgatur, Verũtamen teste Tuliꝰ libro iii de offi. In malis ficcio est in bonis amicicia est Vnde Aristotiles viii ethicorꝫ destribens tres species amicicie ostẽdit ipsas consistere in triplici genere boni. Omnis igitur amicicia bona est. Vnde Augu. iiii confessꝫ statim post principiũ dicit ꝙ non est amicicia nisi inter habentes caritatem. Qui enim excaritate se non amant sunt de numero eorum de quibus Iere. ix. dicitur Omnis amicus fraudulẽter incedit. Tales nõ caritate sed vtilitate sepe federanẽ. Iuxta illud Ouidii libro de ponto. Vulgus amicicias vtilitate probat Quam obrem talis amicicia minime durat, & si tem-

pore necessitatis durat. tñ ut cõmuniter non pseuerat
Capitulum. viii de vera amicicia & eius fidelitate

Este Tulio in de amicicia: amicicia ẽ omnibus
t rebus humanis preponẽda: nihil enim est natu
ture tam aptum tanq; cõueniens prosperis &
aduersis quanta sit virtus amicicie. Et subdit Est au
tem amicicia nihil aliud nisi omnium diuinarũ huma
narumq; rerum cum beniuolencia & caritate consensio
Et idem Tul' in ii retborice. Amicicia est volũtas er
ga aliq̃ bonarum rerum illius quem diligit cum pari
voluntate. Ex quo apparet aperte q̃ amicicia paritatẽ
& caritatem semper pretendit. Vnde Secundus pl'us
Quid est amicicia est equalitas animorum. Sed quid
est amicus: desiderabile nomen homo vix apparens in
felicitatis refugium: indesinens felicitas. Nempe ami
cus raro inuenitur: in penuria ꝓpiciatur: & indesinen
ter amicatur: alias enim amicus non est. Aliqui au
tem amicos se dicunt: cum bona dederunt q̃dam. Sed
amicus nõ est: nisi se ipsum: animumq; dederit. Vnde
Seneẽ li. vi de beneficiis. Nescis quãtum sit amicicie
precium: si non intelligis te ei daturum quem diligis
rem similis raram que non alicui magis deest quã vbi
creditur habundare: quia scilicet sepius creditur mag
na amicicia vbi nulla est. Verũtamen que duo sunt ad
vnum redigit: & mirabili pitate dispares vnit. Vnde
Calcidius in prohemio super thimeum platonis. Tan
ta inquit ut opinor est vis amicicie q̃ parificat res ex
se diuẽsas: cũ alter ex amicis alteri voto cõplaciti ope
ris administrat effectum. Nam amicicia multos dispa
res coadunauit: nec tamẽ vera est amicicia eorum qui
quosdam stulte diligunt atq; volendo amicicie donum
exhibere: se ipsos damnificant & concuciunt. Quos re
dargues Catho sic dicit. Dilige sic alios ut sis tibi ca
rus amicus. Sic bonis ẽ Talis igitur absit amicicia:
sed vera & discreta non ꝑtermittatur. Quia teste Ca

thone. Vtilius est regno meritis acqrere amicos. Et baccaton stoicus. Quid inquit profeci hoc est: cp̃ amicus esse cepi. Nihil igitur amicicia vtilius: nihil in rebus humanis desiderabili9. Vnde q̃ tilian9 c. viii. Nõ repio inqt in reb9 humaĩs p̃stãci9 amicicia. Et subdit Quid enĩ foret hũano generi felici9: cq̃ si ones esse possent amici: omnia enim mala discederẽt. Vnde ĩ puer. sapientum dicitur. Quid dulcius quam habere amicũ cũ quo omnia audeas: quẽ sic credas ut te: cui sic loq̃ris ut tecum. Multi tales amicos habere uoluerũt: & ipsi tales esse non possunt. Vnde Tul lib° de amicicia preallegato consimilem ponit sentenciam. Rursus parum amicicia prodest si amiciciarũ fidelis & constans adhesio non fuerit. Vnde Seneca in tragedie. Quos verus amor tenuit tenebit. Vnde Augu. cesar amicicias non facile admisit: sed constãtissime retinuit. Vnde refert Suetonius li° ii. Nam amicus non est qui cito deserit amicũ; nec amicus est qui de amico cito male iudicat. Vnde Tul li° de amicicia. Boni viri & sapiẽtis est duo hec tenere in amicicia. Primum est: ne quod fictum uel simulatum sit. Nam apte odisse magis laudabile est quam occultare sentẽciam: deinde suspicosus non debet esse nec existimare aliquid ab amico esse velatum. Nempe qui suspicatur: iam amicum habere nõ arbitratur. Heu quot verbales amici qui tempore necessitatis recedunt: qui nullum diligunt: nisi quantũ beneficia suscipiunt. Cum Valerius li° iiii dicat. Sincere fidei amici precipue in aduersis rebus cognoscuntur: in quibus quicquid prestatur a constanti beniuolencia proficiscitur. Nam gratum beneficium est q̃d mercedis suspicione caret. Absit tamen ut aliquis credat amicorum occasiõe se peccare posse: aut eius obsequio ea debere agere que prohibẽtur. Nam teste Tullio de amicicia. Nulla est excusacio peccati si amici causa peccaueris. Non debet igitur in malis amicus obe-

dire amico. Vnde narrat Valeriꝰ li° vi. q̃ cũ Rutiliꝰ amico indigna peteti non obediret: tunc amicus dixit Mihi non est opus amicicia tua: si quod rogo nõ facis Cui Rutilius. immo quid mihi tua: si aliquid ꝓpter te inhoneste facturus sum. Ideo Catho ait. Nam stultum est petere quod iure posset negari. Non igit exigit amicicia crimina pro se mutuo cõmitti. Nihilominus teste Claudiano in maiori. Multis delicta nexus fuere amicicie. Quia multi amicorum occasione peccauerunt: hoc tamen abst. Quia teste Tul li° de offici. Amicis nõ tribuere quod recte posset: & tribuere qd non sit equum contra amicicie officium est. Itaq; saluo consciencie iure amicus amico succurrere debet ea pꝰ ponendo que possessio cõtinet terrena. Vnde Sidoniꝰ libro ii. Non magis cordi aut voluptati sit ager cum redditibus amplis quam amicus sed equalis. Omnis enim amicicia paritatem pretendit. Si igitur par est amicꝰ tibi q̃modo preponis amico opes tuas: si te sibi parem: plus opibus diligas. Hoc enim si feceris nec paritas nec amicicia est. Cũ Galterus in alexandreidos dicat li° viii. q̃ inter pares & equales est modus amoris. Diligamus igitur animo equum: amicumq; moribus sanum eligamus ne viciorum inminente turpitudine amiciciam desinere iure oporteat. Nam quod honestum est amare natura postulat: quod autem iniquum diu diligere: racioni est molestum. Vnde Tu li ii. de offi. Quia inquit id ipsum quod honestum decorosumq; dicimꝰ: per se nobis placet. Idcirco illos in q̃bus hoc esse arbitramur: naturaliter diligere cogimur Et li° de amicicia. Nihil est tam aptum nature tanq; conueniẽs sicut amicicia, Sed hanc scio in solis debere bonis esse. Sed precor veneranẽ qui vere amicicie fedus seruare recusant. Nam minime attendunt quõdo diligant dummodo eius sub titulo proficiant: nec attẽdunt si bonꝰ sed diues & in obseqis prodigus. Ea au-

tem que possidēt ipsorum ita sunt: ut conmunicare nō
audeant nisi cōmunicando sua bona amphora videant
Amicorum tamen omnia debēt conmunia fore. Vnde
Therencius in adelphis. Vetus verbū hoc est: conmu
nia esse amicorū inter se omnia. Et Salusti9 in Cathe
Idem velle atq; idē nolle vera amicicia est. Itaq; si quis
a culpa vacuus eciam in amiciciam prauorum ciderit
quotidiano vsu atq; illecebris similis aliis efficit. Vi
deat igitur qui amat ut quem diligit bonus sit. In ma
lo enim amicicia non est. Vnde idem Salustius in iu
gurtino. Omnes eadē capere eademq; odisse inter bo
nos amicicia & inter malos ficcio est: & non amicicia
Quomodo enim amicicia esset ex quo peccatum eos co
pulat. Nempe vnum vicium ad aliud trahit & si auā
rus fuerit amicus forte ira supueniet: uel forte supb9
erit. Si autem supbus ira supueniet. Ecce qualis ami
cicia. Nulla enim est ex quo peccato maculatur. Quis
enī diuisit ãgelos nisi supbia: quis fratres primos nisi
superbia. Sic & plures qui putantur amici: similibus
causis dissoluuntur. Nam inter amicos debet fore cari
tas sine temeritate: conmunitas sine cupiditate. Vnde
Seneca ad lu. epistola xlviii. Consorciū rerum ōnium
inter nos facit omnia. Et subdit: omnia cum amico cō
munia amicus habebit. Nam pitagorica opinio fuit:
amicorum omnia esse conmunia: & amicum esse alterū
se ipsum: ut refert Iero9 contra Ruffinum. Vnde Oui
iiii de tristib9. Hi duo cōporibus: mētibus vnus erāt
Et loquitur de amicis. Et arator li° ii. Repellit errō
in diuersa trahens: cum spiritus efficit vnum: vnitasq;
ex concordia venit Concordia vero in bonis est. Vnde
prosper li° epig̃. Moribus iustissimis pulcra est concō
dia pacis. O igit̃ posco inquiramus quo pacto queat
vera amicicia vendicari Audiamus Ouidium ii de ar
te amandi dicentem: ut ameris amabilis esto: dulcib9
est verbis alliciendus amor. Vnde Ma. li° de Tobia

h2

Est prauio dignus amoris amor. Et Hecaton stoicus
Si vis amari ama. Ex quibus apparet q̃ nullo laqueo
quis tam cito capitur sicut amore. qui obseqorum dul
cedine conseruatur. Vnde Catho. Vincere cum possis
interdum cede sodali. Obsequio dulces quoniam reti
nentur amici. Ira odium generat cõcordia nutrit amo
rem. Itaq̃ mutuis paciencijs amicabilis coniuctus con
seruatur. verbisq̃ beniuolis: exhortacõibus & iustis ĩ
crepacõibus inter sapiẽtes amor solidatur. Vnde Tu
li° de viciis. Vita victus cõsilia: sermones exhortacio
nes interdum & obiurgacõs maxime in amicis vigẽt
Illaq̃ est iocundissima amicicia quam similitudo con
iugauit. Nec mireris si libeat redarguere amicũ: quia
redargucio amore prolata sapienti placet. Ceterũ scis
sitemur. Cur amicicie inter homines nõ apparẽt: aut
enim homines sunt quales non fuerunt: aut veteres si
cud nec presentes mutuo se dilexerunt q̃d absit. Quid
igitur dicendum libeat non occurrit: nisi q̃ imparitas
voluntatum & distinctio desideriorũ amicicie detra
bit viam. Teste Oracio in suis epl'is. Oderunt bilarẽ
tristes: tristemq̃ iocosi. Sedatum celeres aggũet gra
uemq̃ remissum. Potores bibu'i mediaq̃ nocte phaler
ni Oderunt porrecta negantem pocula Itaq̃ gulosi ob
scenos non amant lubrici castos. Quamobrem appeti
tuum varietate confunditur amor. Impiis igitur non
est fedus huiusmodi adhibendũ eo q̃ contrarium amo
ri impeditatũ habent. Vnde plautus in anlularia Con
uentus bacborum & ioca friuola non quero ut amorẽ
pariant: vtinam nihil odiosum darent. Talibus igitur
ineptis desideriis vere dilectioni cõtdicit̃ sepe. Rur
sus animaduerte frequenter quosdam fore amicos nõ
hominum sed munerum. Hi sunt sodales non amicicie
sed fortune. De quorum amicicia inquit Seneẽ ad lu
epistola ix. Qui vtilitatis causa assumptus est: tã diu
placebit: q̃ diu vtilis fuerit. Nam circa diuites amico

rum turba circumsedet: sed circa aduersa solitudo est
quia tales fugiunt amici vbi probantur. Varro in suis
sentenciis. Si vis amicum experiri calamitosus fias.
Et Quintilianus ca. xv. Nescis inquit an diligat: cui9
experimenta non habentur nisi felicitas. Plures enim
infelicitate diligũt sed aduersĕte infortunio desperãt
quia deest fortuna cuius gracia amabant. Vnde Boe.
iii de cõso. Quemq; felicitas amicum fecit: infelicitas
faciet inimicum. Nulla pestis efficacior ad nocendum
quam familiaris inimicus. Nam causa deficiente amo
ris: mirum si deficit zelus antiquus. Nam Tarquus
exilio dat9 primo cognouit quos fidos habuit amicos
In prosperitate enim non cognouit ut narrat Tul° lib°
de amicicia. De talibus ait Ouidius li de ponto. Vul
gus amicicias vtilitate probat. Reuera tamen ut sub
dit idem Ouidi9. Turpe sequi casum & fortune cedĕ
amicum. Et nisi sit felix puto esse negare suum. Vnde
ipse Ouidius in exilio positus lib° de tristibus amicis
suis dicebat. Vix duo tres vemihi de tot superstis ami
ci. Cetera fortune non mea fuit turba. Illud amicicie
sanctum & venerabile nomen. Ne tibi sub pedibus ia
ceat donec eris q; felix. Tempora si fuerint nubila sol9
eris. Et petronius. Cum fortuna manet vultũ seruã
bis amici. Cumq; ceciderit turpi verticis ora fugant
O qualis amicicia: reuera ficta est. Nam teste Catho
ne. Vna dies qualis fuerit monstrabit amicus. Proh
dolor tamen ut dicit Mathe9 in li° Thobie. Fluctuat
ad sensum venalis amicus egenum. Ne verus resonet
nec fabricatus amor. Et Marcialis coquus. Hic quem
mensa tibi tua preponit amicum. Aprum amat & mu
los terrestria: non te. Quĕ bene si tenerem noster ami
cus erit. Tales enim amici sunt empticii: sermonibus
enim tantũmodo coniunguntur: mĕte vero uel factis
minime adherent. Vnde Tibullus li° ii. Ne vos decipi
ant pendencia brachia collo. Ne capiat blanda sordida

h3

ligua prece Quia scilicet a talibus est cauendum. Vnde Sedulius in carmine pascali li° v. Traditor ĩmittit idest non mittit fert ꝓditor impius latro. Quod sono simulat & amica fraude salutat. Heu q̃les quam ficti amici: nam presentibus fauent: & post tergum insidiantur. Vnde Oracius li° sermonum Absentem qui rodit amicum presentem autem defendit alio culpante. Hunc tu romane sedule caueto. Nam cauẽdi sunt qui nec secretum tenere sciunt: nec assistere volunt. Consilium itaq; est ut quis discedat ab amicicia illoꝝ: quoꝝ finis racione intentus non est. Vnde Tul' li° de amicicia. Precipiendum est bonis vti: si qui inpuorum amicicias ignoranter inciderint ne existiment ita se alligatos ut ab amicis in rep. peccantibus non discedant quia nulla tenenda est amicicia que recto non coniungitur fini. Omnium autem finis deus est: gracia cuiꝰ cetera debent amari

Capitulum ix. de correccione caritatiua

On est amicus qui peccantẽ amicum non corrigit Amicicia enim in cristo esse debet: sed in cristo non est si peccata libenter permittit Vnde Catho Cumq; mones aliquẽ nec se velit ille monere. Si tibi sit carus noli desi. cep. Quod nosci factũ non recte: noli tacere. Ne videare malos imitari velle tacendo Vulnera dum sanas dolor ẽ medicina doloris Quia teste Oracio in epistolis. Et neglecta solent incendia sumere vires: quia scilicet peccata non correcta defacili crescunt. Ideo Tul' li° de amicicia. Monendi inquit sunt sepe amici & obiurgandi: sic tamen q̃ monicio acerbitate: & obiurgacõ cõtumelia careat: & túc beniuole fiant. Verumtamẽ mos est hodie plurimum corrigi nolle Ipsis enim veritas est odium. Iuxta illud There. Obsequũ amicos veritas odiũ parit. Et subdit maxima autem culpa in eo est: qui fraudem querit & qui veritatem aspernit. Vnde Salustius in Iugurtino

Odium querere extreme demẽcie est Illi vero odium querũt qui veritate audita correcciõis caritatiue sub cõtextu ĩpacienter audiunt. Nec reputant amorẽ nisi eciam alius faueat illicite voluptati. Verũtamẽ qui fidelis est a correccione caritatiua non desistat. Iuxta illud Senec̃ ii de clemencia. Malo eorrigendo offendẽ quam adulando placere. Verumtamen frequẽter correccio caritatiua ab amicis pretermittit̃: atq; de aliis minime curam habent. Dicunt enim in cordibus suis. Quid mihi quid alii agunt. Iuxta illud Theren. ut qd aliena cures que ad te non pertinẽt. Alii vero corrigẽ ꝑtermittunt: eo ꝙ eorum amici suscipere correccionẽ recusant: sed minime recusare debẽt. Omni enim tempore correccõ beniuola bona ẽ Tunc enĩ beniuola dicit̃ quãdo asperitati aliqua dulcedo miscet̃. Vnde ĩ ꝓuersapientum dicit̃. Obiurgacioni semper aliquid admisceas blandiciei ꝫelumq; dei conmemores & in te peccãtibus miserearis. Sed plurimorũ aures clause sunt & veritatem ab amicis audire nequiunt vtinam attenderẽt illud Senec̃ epl̃a xxii ad lucil. Mutua emendanda sunt vicia: nec amo illum si proficere non curat. Malo inquit mihi successum quam fidem abesse Ideo Tuli9 in oracione ad Procellum Ammoneo te ut a rerũ t̃pitudine caueas: & ne in alterum dicas que cum dixeris dixisse erubescas. Sed quis audebit amicum aut aliũ redarguere. Nã mũdi tãta supbia ẽ: ut null9 redargui velit: non solum priuatim aut personaliter: quinimo ea que publice dicunt̃ in obprobrium delictorum: plures male accipiũt & pro se ipsis dici paralogisant. Contra quos Plaut9 in aulularia. Nemo inquit sibi met arbitretur dicere qđ nos dicimus populo neq; sibi met causam constituet: quasi ex ioco Aduertãt autem alios q corrigere petunt ne corrigendo ea tangant que nouerunt corrigi non posse. Obstinatis enim predicari non prodest. Fortassis enim eorum peccata crescũt eo per

acto quo commemorantur: & peccandi voluntas ex reprehensione frequēter illis accrescit Iuxta illud Ouidii li° de ponto. Vulneris id genus est ꝙ cum sanabile non sit: non contractari tutius esse puto curādo Fieri quedam mnora videmus vulnera que melius non tetigisse fuisset. Vnde idem li° ii de tristibus. Eripit interdum: modo dat medicina dolorem. Itaq; correccio non in omni tempore prodest: sed persona & mensura conmēsuranda est & considerāda. Vbi tamē quis amicum sentit corrigere non desistat: etiam si moleste capiat quod ei dicitur. Durus enim animus assiduis correcionibus ad lacrimam inducitur quandoq; Ipsiusq; furia correccōis acerbitate moderāda est. Iuxta illud Ouidii lib° primo de remediis. Dum furor in cursu ē currēti cede furori. Difficiles aditus impetus omnis habet. Et subdit Impacients animus nec aduc tractabilis arte. Respuit atq; odio verba mouentis habet Et ideo sequitur Aggrediar melius tunc: cum sua vulnera tangi. Iam sinet & veri vocibus aptus erit. Cum deferit lacrimas animumq; impleuerit egrum. Ille dolō verbis & moderandus erit. Temporibus medicina valet data tempore prodest. Et data non apto tempore vina nocēt Itaq; alium corrigere cupiēs presertim amicum temporis oportunitatē querat & mediocrē acerbitatem obseruet: ne superbie signaculum aut rācoris maneriē continere videatur: sed pocius caritatiua & amicabilis perpendatur

Capitulum. x. de pietate

p Ietatem humanā suadet natura. Omnes enim homines vnius nature sunt Quamobrē penes omnes pietatis opera sunt exhibenda. Vnde Señ. in tieste. Nulla vis maior pietate vera est Quos cumq; enim verus amor tenuit hos pietas tenebit. q. d ꝙ hi alias non amāt nisi pietatis officio eos confoueāt Attendamus enim: quoniam qui pius est alis pietatē

pro se ipso ĩpetrat Vnde Vale li° v Humanitatis inqt
pulcedo: & infrenata barbarorũ ingenia penetrat: &
hostiũ oculos mollit: & ĩter districtos tirones placitũ
iter reperit. Nulla inqt acerbitate fortune: nullis sor
dibus precium pietatis erubescit. Vnde ibidẽ narrat
de muliere quadam: q̃ apud tribunal capitali crimine
damnata in carcere necanda tradita fuit: sed carceris
custos misericordia motꝰ non eã ꝓtinus strangulauit:
prefateq; mulieris filiam adire permisit: sic tamen ꝙ
nullus cibus ei adhiberetur. Transactis igitur pluribus
diebus mirabat carceris custos: cur mulier non more
retur Sed animaduertit ꝙ filia sua: suo vbere matrem
suscẽtabat. Que pietas cum iudicibus notuit prefate
mulieri veniã impetrauit. Similiscq; historia de q̃dam
alia filia legitur: que patrem seuissime custodie tradi
tum pariter gubernauit veniãq; sua pietas conformit
impetrauit. Nihil igitur ita propicius: ut delictorum
obtineatur venia: quã pietatis exercere opera: prout
caritas petit. Rursus idem Valerius ꝙ cum rex dari
us cõtra sitas impetum faceret: interrogauit an fugi
turi aut pugnaturi essent. Responderunt se nec vrbes
nec agrorum culturas habere pro quibus dimicarent
sed ad patrum monumẽta confugerẽt. Quo dicto bar
bara gens ab õni feritatis crimine se redemit. Prima
igitur & optima rerum natura pietatis magistra ẽ que
nullo vocis ministerio: nullo vsu literarũ indigens pro
priis viribus caritatem parentũ: liberoꝝ; peccatoribꝰ
infudit. Si enim quis loqui nesciat: nihilominus a na
tura pietatem doceẽ. Vnde Valerius vbi supra. Quis
enim plaustris vagus & siluarum latebris cõpora sua
tegentes: ad modumq; ferarum: lanicitu pecudum vi
uentes. Sic dario respõdere decuit. q. d. ꝙ natura do
cet pietatem inuenire non verbis sed operibus. Que
quidam natura filium Cresi loquendi usu deficiẽtem
ad protegẽdam patris vitam instruxit. Nempe inter

h5

omnes pietas esse debet & signanter si consaguinitas aut parentela habeat. Vnde Stacius in thebaidos lib° xviii. Prolis amor crudelia vincit pectora. Et Tul' in primo rethorice. Pietas est per quã saguine coniũctis patrieq; beniuolis: officium & diligens cultus tribuit. Vnde Petronius. O maxima rerum pietas hominum tutissima virtus: que scilicet pietas in hoste probatur vt inquit Ouidius iii de tristibus. His igitur attẽtis erubescãt fideles in quibus modica vel nulla pietas ẽ. Fortassis enim gentilium: prelibatã pietatem non imitantur: quia non solum pietatẽ negant his quibus inimicantur: sed eciam quibus amicari se iactant. Quod fecisse veteres tiranni non leguntur. Vnde narrat Valerius vbi supra. Cum quidam adolescẽs accẽsus esset amore cuiusdam filie tiranni: contigit q̃ si publice obvians: osculatus publice eam fuisset. Prefati igitur tiranni suadebat vxor vt capitali supplicio puniret. Cui tirannus Si eos inquit: qui nos amant interficim⁹ qd̃ his faciemus quibus odio sumus. Hec enim vxor ore tiranni audiens in hunc modum: filie tulit in iuriam. Rursus de eodem tiranno refert Valerius q̃ cum Crasippus amicus suus ĩ cena cum eo cõcitaret & iurgio ĩterueniẽte in eius faciẽ ɔspueret: vĩdictã nihilominꝰ accipere noluit cũ potuit: quinimo suos filios violata patris maiestate: subuenire cupiẽtes retraxit. Postea autem Crasippo se humiliãte in pristinum fedus amoris eum sibi reconciliauit. Ceterum idem Valerius de pirro rege refert: q̃ cum quosdam audiuisset in conuiuio tarentinorum turpia de ipso loquentes percũctari & perscrutari cepit a quibusdam qui ibi fuerant incõuinio: an talia de ipso dixissent. Qui respõderunt: nisi vinum nobis defecisset: que tibi relata sũt: puca vidẽtur respectu eorũ: que de te locuti eramus Quo dicto vrbana crapule excusacio veritatis q̃ simplex cõfessio iram regis conuertit in risum: suaq; pietate obtinuit:

vt tarentini sobrii gracias agerent: & in posterũ ebrii bene loquerentur Audiuimus igitur illud pietate adeptũ fuisse: quod crudelitas obtinere insolita est. Illi igitur se homines non dicant qui pietatẽ humanitati debitam non habent: nec debet putari magnitudo animi virtus sed crudelitas: vbi comes non fuerit pietas Vnde Tul' li° primo de offi. Porro animi magnitudo: remota pietate & cõiunccione humana feritas quedã & inhumanitas est. Et ibidem li° iii. Sicud quedã amputanẽ membrã si languere & spiritu carere ceperint ne noceãt ceteris partibus corporis. Sic in figura illa hominis feritas & inhumanitas a cõmuni humanitate & pietate segregarda est. Nam pietate condicio humana obseruatur: & indignatus homo mitigaẽ. Nam teste Oracio in epl'is. Nemo adeo ferus q non mitescẽ possit. His concluditur sermonibus caritatis opus pietatem esse: naturamq; pietatem querere

Capitulum xi. de pace & concordia

Aritatis filia pax est: nec mutuo cari sunt q
c concorditer non viuunt. Vnde Tul' Pblippica ii. nullum est armatorũ presidium: nisi beniuolencia & caritate circũseptũ sit. Nomen enim pacis dulce est: & ipsa res salutaris: nec est aliud quã trãquilla libertas: nec tamen est illa reputanda pax que vicijs consentit. Vnde Seneca lib° demoribus: pacem habeto cum hominibus: bellumq; cum vicijs. Et fulgẽcius li° ii mitologiarum. Sapiẽtes viri maiorem cum vicijs quam inimicis pũgnam gerunt. Nunqd igitur lamentandum occurrit: si plurimi se pacem habere dicant quorum voluntates consentanee sunt in malum. Quomodo ergo pax erit vbi princeps discordiarũ diabolus regnat: quomodo etiam pax est tecum si tua voluntas tue racioni contradicit. Si aliud vis & aliud te debere velle iudicas. In nullo enim scelere pax ẽ. Rursus & pacem habent: qui rem publicam prospè regere

petunt. Nam teste Salustio in Ingurtino. Concordia parue res crescunt: discordia maxime dilabuntur. Et varro in suis sentēciis Alit autem concordia mores & cohabitancium animos format. Sapiēter autem rempubli. non regunt: qui non nisi prelia querūt. Non sūt enim querenda prelia: nisi ut pax melior habeat. Qui autem bellant ut pacem habeant non discordiam: sed pacem querūt: qui si pacem haberent: vtq; non repūgnarent. Eorum igitur pugna via pacis est. Qui vero pugnant pace non intenta dissipatores cōmunitatum sunt. Vnde Tul. li° primo de offi. Quare inquit suscipiēda sunt bella: nisi ut in pace viuat: itaq; bellum suscipiatur: vt nihil aliud nisi pax haberi videatur. Vnde didimus ad Alexandrum. Nos bella non gerimus: sed pacē moribus non viribus cōfirmamus. Sola fortuna est aduersus quam sepe pugnamus & semper vinci mus. Itaq; non contra pacem: sed contra fortunā pūgnabat. Sic enim pugnanciū scilicet cōtra pacem pūa intencio est. Vnde merito & veterum mos vsq; ad presencia tempora habetur: vt in nullis pugnare liceat: nisi tractatus pacis precedat. Vnde tempus ante pūgnam prefigebatur: in qua pars vna alteram alloquitur Si autem pax haberi non possit: prelium sequebatur. Si qui autē ad huiusmodi tractum flectere noluerint arbitrando se omnia posse obtinere: nimirum si casus cōtingat illis. Vnde Iulius cesus in li. de bello gallico ipsius Cesaris li° iii. Inter duos inqt bellātes: hoc vnū tempus de pace agendum est: dum sibi vterq; confidit Qui si alteri paululum fortuna tribuerit: vix vtetur condicionibus pacis qui superior videtur: ne equa parte contemptus erit: qui omnia credit se habiturum. Et procul dubio qui pacē abnegat suo renunciare iuri recusareq; videtur Aliquando tamen vtiq; melius est iuris partem relinquere: quā sui occasione animas perdere: quia pace nihil melius est. Vnde prosper li. epig.

Moribus in sanctis pulcra est concordia pacis. Spernuntur mundi pre'ia pace dei. Et Lucanus libro pri° Heu miseri qui belli gerũt. Et subdit Impia & eternã ruperunt secula pacem. Et idem libro ii. Minima rerũ discordia turbat pace summa tenentẽ. Et libro x. Nulla fides pietasq; viris qui castra secunt̃. Venalesq; manus ĩphas vbi maxima merces. Quia scilicet plures reputant illud esse licitum quod est lubricundũ. Absit igit̃ discordia queq; a nobis. Quia teste Cathone. Ira odiũ paritzc̃ Et prudenci9. Pax plenũ virtutis opus pax summa laborum. Nil placitum est deo sine pace: nec mun9 ad arã Et subdit Omnia ꝑpetit̃ paciẽs atq; cuncta tenet a deo. Nunquid lesa dolet cuncta de fen sacula donat. Ex qnibus apparet ꝙ vir paciẽs est pacificus: viri eciã pacifici munera deo placẽt: sed litigaꝝ nunquam

Ca. xii. de vero & ficto amore

Ileccio ficta vel decipere querit vel saltẽ obsequio non intẽdit. Quicũq; fuerit fictus amor ꝓdicõe suspect9 est: absit igit̃ talis: sed verus amor assistit: quia singula verus amor iũgit: offensas mutuas cauet: obsequia q̃ ĩpendere facit Vnde virgi. in bucoli. Omnia vincit amor & nos tendamus amori Et idem de amore loquẽs li° iiii Eneiid̃ ait Improba non moralia pectora cogis. Et Ouidius in epl'is. Res ẽ sol liciti plena timoris amor. Credula res amor ẽ auribꝰ ĩterdũ voces captamus. Nẽpe qui amat solicitudine placet. Et nocere timet protegere eciam querit. Vnde Ouidi9 in li sine titulo Felix qui qd̃ amat defendere fortiter audet. Quod tamen amor improbus non audet: vt ponit Ouidius libro de fastis. Pauci deũ tamen amare sciũt. Quoniam amare & sapere vix a deo conceduntur: vt ex prouerbiis sapientum coligit̃. Plures etenim ideo amant quia precium ex amore sperãt Tales autem non hominem sed eius munus diligunt. Quia vt ponit Ouidius li° preallegato. Non querit ꝑ

cium vitam qui debet amare. Et prosper libro epigra
Ancipitis vite quauis si superare labores. Dilige qđ
vet9 amator semper habet Quia scz hō debet cōtētari
de eo qđ amic9: habet nec debz p̄termitti amor si mu
nerum copia desit. Vnde teste Sidonio in suis epl̄is li
quinto. Perfecta dileccio: non tantum debet recolere
officiorum merita sed & volūtatum quantitatē: quia
scilicet perfecta dileccio beneficiorum quātitatem nō
ponderat: sed voluntate contentatur. Nam teste Ma
theo in Tobia. Gracia dum nubit nature tunc fructus
amoris plenior est. Nullus enim melior amor est: quā
ille cui9 radix cupiditas nō ē: sed gracia que in cristo
terminat̄. Vnde Sedulius Forcia vincula dedit pecca
ti seua potestas. Dilectis amor cristi forciora vincula
dedit. Sed procul dubio quamq̄ teste philosopho om
nia bonum appetunt: plurimoꝝ tamen inest non cristo
sed viciis amor. Nam in quibus nutriti sunt hec dili
gunt homines. Si habeant igitur mali quod diligunt
abuntur amato. Si autem careant: tunc viciorum flā
ma grādiori escuat amore. Vnde & qui pauperes quā
doq̄ sunt impacientes redduntur zc̄ Et sic eciā patet
de incontinentibus qui feruēciori amore licet prauo
anhelant. Vnde Ouidius li° iii de arte amandi: mora
semper amātes īcitat. Et libro iiii methamorphosios
Tempore crenit amor quo magis tegitur ipse. Nanq̄
tectus magis estuat ignis. Et ibidem libro vi. Nec ca
piunt inclusas pectore flammas. Iste est mūdanorum
amor qui nō clarescē sed pallere facit. Iuxta illud Oui
libro primo de arte amandi: pallet omnis amans: hic ē
color aptus amanti. O vtinam a cordibus iste recedat
amor: allicit sed inficit: primo placet tādem displicet
Magno labore vendicat̄: & cum exiguo gaudio possi
detur. Talis enim est terrenorum amor: quorum q̄to
quis fit maior possessor: tanto iugiter diminuit̄ amor
Discat igitur fidelis bona spiritualia vere adamare:

in quibus dum speranē & non habentur est plenitudo desideriorum: & cum possidentur est amplitudo gaudiorum. Rursus discant homines mutuo se amare sc3 in cristo: alius enī amor cito deperit Experimur enim tot in seculo se predicare amicos: inter quos sola ficcio est: quia eorum amor non in cristo sed in vanitate est Amor autem vanus semper est fictus & more vanitatis mox decidere solet. Hoc enim amore: liberi plures suos diligunt parentes: quorū mortem fictis lacrimis plangunt: sed mente eorum: diuturniorem vitam non cupiunt. De quibus Senecē ad lu. epistola lxiii. Quis inquit hos estimat amicos qui negligentissime cū amicos habeant: in sermone lugent: nec amant quempiam nisi perdiderint. Ideoq; tunc effusius merent: quia verentur ne dubium sit: an amauerint. De ipsorum lacrima inquit Tul. Nihil lacrima cicius arescit. Et Iuuenalis libro v. Maiori tumultu planguntur nummi q̄ funera. Fingit in occasum summam deducere vestem Contentus vexare oculos humore coacto. Ploraē lacrimis amissa pecunia veris. Itaq; tales amici nō diligūt sed se diligere fingunt: nec lugent pro amico sed pro damno flere videnē: sed hoc faciūt non dolore sed volūtario more. Vnde Ouidius libro ii de remedio. Vt fleret oculos erudire suos. Et Galterus in alexandreidos li. sexto. Leuiter aduenīunt: leuiusq; recedūt: scilicet lacrime. Et subdit Impendūt lacrimas miseris arcētibus illis: quia scilicet tales se ipsos arcent & cogunt vt fleant. Vtinam tales se ipsos prius flerent: eo q̄ fingunt quod minime habēt. Vnde Oracius in poe. Si me vis flere dolendum est primum ipse tibi. Tristia mestum vultū verba docēt. Nam huiusmodi ploratores stultis feminabus comparantur. Vnde Catho. Femina dum plorat: hominem superare laborat. Audiuim9 igitur eorum reprobandū amorem: quorum fletus ꝓ amicis ficti sunt & apparentes. Sed eorum eciam reꝓband9

est amor: quorum ficta sũt gaudia. De quibus Tibu. Heu quam difficile est mutare gaudia falsa. Difficile est fingere tristi mente iocum. Non bene mendaci risus cõponiẽ ore. Non bene solicitis ebria verba sonant Vnde Sidonius in epl'is libro ii. Quasi quidam inquit barbarismus est morũ sermo iocũdus: & animus afflictus. Et Tul' primo de offi. Turpe est valdeq; viciosũ mẽte in re seua: delicatum ferre sermonẽ. Que omnia faciunt ficti amici in quibus nulla est veritas

Capitulum xiii. de adulacione

a Dulacio veritatis inimica est: & omnis adulator verbo vel nutu mentitur. Ideo veteres sapiẽtes non solũ adulari sed eciam adulatores nuncupari timuerũt. Vnde Tul' in ii rethorice. Nolo esse laudator: ne videar adulator Et Socrates: presentem minime laudare decet: nam adulator est diabolꝰ blandus. & sireni mortifere cõperatur. Nam blandiẽ auribus & interitum querit. Vnde Seneca li° viii. de naturalibus questionibꝰ Adulatoribus latus non prebeas. Sunt enim artifices ad captandos superiores. Hoc enim habẽt adulacionũ blandicie q̃ eciã cum reciuntur placent. Et ad id iam demencie venimus: vt qui parce adulaẽ pro maligno sumatur. Ipse enim Señ adulari respuebat: ipso dicente libro ii de clemencia. Malo inquit veris offendere: quam adulando placere Raro enim hec simul contingũt vt eadem vox sit dulcis & solida. Teste ipso Sene. ibidẽ libro iii. Qui igiẽ sapiens est adulatoribus minime credat: fictis enim sermonibus venantur homines: sicut pretextu pabuli hamo capiunẽ pisces. Vnde Petroniꝰ: adulatores ficti cum cenas diuitũ capiunt prius nihil pocius medicantur quam id quod gratissimũ auditoribus putãt fore Vnde Sidonius in epl'is libro iii. Sectator epularum laudabilem profert sentenciam: non de bene viuente: sed de bene pascente. Tales enim cum aliquid volunt

prius laudant postmodum postulant. Vnde Varro in suis sentenciis Adulacionis species est: cum laus postulacionem precedit. O vtinã tales ficti adulatores non essent: nam errores in principibus generant: suoq; veneno suaui: aspidis more dormitando tangunt. Habet enim venenũ oracio blanda: quo veneno pasci Diogenes recusauit. Vnde narrat Valerius maximus q; diogeni olera lauanti Arissippus dixit: si dionisio adulari velles: ita non esses Cui diogenes: si tu ita velles dionisio adulari: non curares. Rursus pħus quidam dict9 Spẽsippus qui fuit nepos Platonis ex sorore adulatores contempsisse legitur. Vnde cuidam adulanti sic dicebat: nihil proficis: cum te intelligã. Et merito. Quoniam teste prudencio: latitat lupus ore cruento: lacteolam mentitus ouem sub fellere molli. Nempe quicq; adulatores dicunt: decipere nihilominus semper intendunt: quorũ impia verbositas in peccatis detinet multos. Vnde prosper lib° epig̃. lĩgua assentatrix vicium peccantis acerbat: & delectatum crimine laude ligat viam. Mirum igit̃ cur sapiens talibus mendaciis siue mendacibus credat. Sed mirabili9 si quis ex laude sue turpitudinis gloriam accipiat: quod faciunt isti sicud qui de peccatis gloriant̃. De quibus propheta. Quid gloriaris in malicia qui potẽs es iniq̃tate. Horum enĩ gloria nimis vana est. Bonus igitur si fueris pro mercede adulatorum: mẽdacia ne suscipias Si autẽ peccaueris tibi adulatori non credas Absit vt alieno sermoni plusquam consciencie tue credas: dicente Cathone Plus aliis de te quam tu tibi credere noli. Cuiuscũq; igitur gradus existeris: adulatorẽ respuas. Vnde Se libro de quatuor virtutib9. Tam inquit tibi triste sit laudari a turpibus quam vt lauderis ob turpia. Difficilimũ tamẽ opus est assentaciones adulatorũ cõtinue repellere: quorum sermones animum quadam voluntate resoluunt: nulliusq; per assentacionem amiciciam.

merearis: nec aliũ tuam obtinere sinas. Et subdit nõn acerba sed verba blanda timeas. His tamẽ diebus adulatores promouenẽ. Licet Policratus libro iii ca primo dicat: q̃ omnis adulator virtutis inimicus est: licet similitudinem habet: tamen fraudẽ & prodicionẽ semp intendit. Cur igitur diligenter tales & veraces odio habentur: vtinam adulatorum cõsorcia tanq̃ venenosa vitarentur exemplo vlixis. De quo refert Senecẽ ep̃. quinq̃gesima quarta q̃ claudebat aures sirenibꝰ: quibus adulatores intelligunẽ. Ideo idẽ Senecẽ ep̃. xliii. Venit inquit ad me pro amico blandus inimicus scilicꝫ adulatorum Adulacio autem ipsum cui fit infatuat: vt dicit idem epistola lxii. Quo igitẽ abiit magnatum sapiẽcia Vocibus enim adulatorum infatuati sunt: Si autem sapientes existerent: adulatorum oleo non impinguerentur. Vnde propheta. Oleum peccatoris nõ impinguat caput meũ. Super quo verbo dicit Augus Lingua adulatoris alligat homines in peccatis. Quã obrem Policratus libro iii ca xiii. Augusto loquens dicebat. Si deceptores istos idest adulatores extermina ueris. Deos te precellere non putabis. Nam adulatores suis mẽdacis: homines mortales deificãt. Hi sũt enim scorpiones facie blandientes: cauda percuciẽtes vt inquit Ieronimus epistola lxxxiiii. Absit igitẽ illud Ezechielis iiii. tibi merito posse dici Cum scorpionibꝰ habitas. Super quo verbo dicit Gregori. libro primo Omelia ix Adulator tanquam Scorpio palpando incedit: sed cauda ferit. Et sicut Apes mel i ore gerit: sed pungere querit. Et idem Grego. iiii moralium Adulatores lactant illos quos laudãt. Sed attende quid sapiens puer. primo dicat. Si te lactauerint peccatores nec acquiescas eis. Vnde Ysa. iii Populeq̃ te beatum dicunt te seducũt Super quo Ieronimus Adulatores inquit lactant illos quos laudãt & sunt hostes & scintille dyaboli: & propinant pocula mortis. Qua prop

ger Alexander nequam in libro de naturis rerum: adu
lacionem vocat venenum: melle mixtum. Hi tamẽ ser
monibus placẽt: quia blãdicias licet mẽdosas exhibet

Capitulum xiiii. de hospitalitate

Aritas exigit vt fratrem & proximũ in hospi
e cio suscipiamus. Nam Abrahã hospitalitatis
amator extitit. Vnde tres angelos quos cre
debat homines benigne suscepit. Quamobrẽ meritis
quam plurimis apud deum claruit. Attẽdamus enim
quomodo animalia irracionalia hospitalitatem habẽt:
prout ait Ambro. in suo exameron libro ii. Discant in
quit homines hospitalia seruare iura: & ex auibus cõ
gnoscãt quid hospitibus sit obseqi deputandũ. Vnde
idem refert qualiter cornices ciconias sibi inimicas in
hospicio suo recipiunt. Et ideo cristianis loquẽs dicit
homines hospitibus ianuass claudũt: quibus aues ani
mas suas offerunt. Insuper narrat Policratus lib° viii
ca. xiii q̃ infideles eciam proprios inimicos & hostes
secundum legem eorum in hospicio recipere consueue
runt. Eciam apud eos lex habebatur quisquis hospiti
negabat hospicium: eciam vsq̃ ad quartum diem in fa
mis erat: esto eciam q̃ hostis esset regionis aut ciuita
tis. Si tamen vltra quatuor dies detinebat quis hospi
tem: crimen incurrebat si tamen hospes inimicus erat
Ceterũ libro vii eclesiastice historie ca. xxviii narrat
quomodo sacerdos qui erat custos idolorũ & inimicꝰ
religionis cristiane: nihilominus Gregoriũ epl'm g̃tis
suscepit qui cum a sacerdote illo recessit: sacerdos mo
re solito accedens idolum: responsa peciit: sed illud nõ
respondit. Accidit tamen vt denocte demon sibi reue
laret: qualiter Gregorius episcopus ipsum de templo
ciecerat: nec ingredi audebat: nisi Gregorius eũ licen
ciaret. Sed tunc sacerdos ad eundem episcopum acce
dens supplicabat vt propter hospitalitatem damnum
non incurreret. Petebat igitur vt idolum suum loque

retur sicut prius. Et tunc Grego. episcopus epl'am in
hec verba scripsit Appollini similiq; dyabolo. Permitto
tibi ad tuum locum redire: eciã agere que consueuisti
Quam epistolam detulit sacerdos illo: & tunc idolum
ĩmediate demane sicut prius loquebatur. Quod vdẽs
sacerdos cogitauit quomodo Grego. suo idolo forcior
erat: atq; imperabat. Relictis igit idolis ad Gregori.
concurrit: & baptizatus in fide tantum profecit q̃ in
episcopatu sibi succedere meruit. Ecce q̃ bona hospi-
talitas que hospiti salutem ministrabat. Qua propter
Tul' libro ii de beneficiis ca. ii. Recte inquit laudãda
est hospitalitas: quia valde est decorũ domos hominũ
patere hominibus. Vnde narrat ibidem de quodam q̃
Simõ dicebatur: q̃ hospitalitatem maxime amauit &
suis subditis imperauit vt hospitibus de omnib⁹ pui
derent Et Grego. libro ii Omelia iii dicit q̃ non solũ
sunt inuitandi sed trahendi Vnde Cassianus libro v.
collacionem narrat de quodam: qui si per quinq; dies
hospites non habebat: tunc refeccionem suam defere-
bat sabato ad ecclesiam diligenterq; inquirebat an ibi
essent aliqui peregrini: & pietate mot⁹ humana hospi
tibus prouidebat. Ideo prima pe. iiii. dicitur hospita-
mini inuicem sine murmuracione. Vnde Seneca libro
iiii de beneficiis ca xxviii de quodã milite narrat qui
cum benigne fuisset suscept⁹ in hospicio cuiusdã fere
xxx diebus: tũc recessit dicens: faciã tibi graciã si me
contingat videre dominũ meum. Cum igitur perue-
nisset ad Philippũ regẽ macedonũ petiit sibi dari pre
dia sui hospitis q̃ sibi placuerãt: & suũ hospitẽ expulit
Cũq; tũ regi narrata fuisset militis ingratitudo ꝓdia
iussit restitui pori hospiti. Amãda ẽ igit hospitalitas
q̃ tãta beneficia confert. Vnde Augu. epistola lxxvii
Omnes inquit sunt recipiendi ne boni excludantur
Tractatus tercius libri secundi de virtutibus cardina
ibus Cuius primum capitulum est de vera iusticia

Vſticiã ſibi fieri qui petit: iuſticie debet ama
i tor fore: vt ſcilicet vnicuiq; quod ſuũ eſt red-
dat. Iuxta illud Ambro. Iuſticia eſt que ſuum
cuiq; reddit: alienũ non vẽdicat: vtilitatẽ ꝓpriã negli
git equitatẽq; cuſtodit cõmunẽ Et iuſticia rectiſſime
cardinalis dicitur quia circa illã omnes alie verſantur
Nec tamen iuſticia valet in eo qui timet: racione cui9
timoris iuſticiã facere nõ audet. Vnde Tul' lib° iide
offi. Nemo iuſtus eſſe pot' eſt: qui mortem: qui dolorẽ
qui egeſtatem timet: aut qui contraria equitati ante-
ponit. Nempe iuſticia eſt vna omnium domina & re-
gina virtutum: vt ponit idem Tul' libro iii. Fortaſſis
iuſticiam facere multi recuſant: quia minas vel mune
ra ſenciunt: ibi etenim inſtinctum nature ſubuertunt.
Quia teſte Tul' libro de legibus: nihil preſtancius q̃
intelligi nos ad iuſticiam eſſe natos: nõ enim opinione
ſed natura ius eſt inſtitutũ. Vnde Sene. libro de qua
tuor virtutibus. Iuſticia eſt nature tacita conuencio
Impii igitur verentur illos in quorũ manibus iuſticia
poſita eſt. Eodem tamen pacto quo iuſticiam deſerũt
naturam ꝓpriam & alienam offendũt: eo q̃ ius proxi
mis non impendunt. Vnde Iuſtinianus libro primo in
ſtitucionum Iuſticicia eſt conſtans voluntas ius ſuum
vnicuiq; tribuens. Et hugo Opus iuſticie eſt motus
mentis racionalis que ſecũdum deum incedit a cordis
concepcione ſurgẽs: & foras vſq; ad accionẽ corpalem
procedens Abſit igitur vt quis pro munere iuſticiam
ſubuertat. Quia teſte Tul' lib° preallegato de legib9
Iuſticia eſt obtemporacio legibus ſcriptis inſtitutiſq;
populorum. Et ſubdit. Id ipſum autem iuſtiſſimũ eſt
iuſticie mercedem non querere. Qui enim pro iuſticia
mercedẽ querit: iuſtus non eſt: eo q̃ ſtateram ſuis mu
neribus ad alteram partem trahere facit. Omẽs autẽ
quo ad iuſticiam equales ſimus Abſit igitur vt ꝓpria
comoditate quis ſeduc9: iiuſticiã alteri faciat. Vnde

Mercurius Termegistus iusticia inqt nihil est aliud quam dei vocacio. Et subdit. Deus qui hominē generat & inspirat: omnes esse pares voluit: eandēq viuendi cōdicionem omnibus ꝓposuit immortalitatem ōnibꝰ spospondit. Nemo apud eum seruus est: nemo dominꝰ nemo diu pauper ē: nisi qui iusticia indiget. Nemo dines: nisi qui virtutibꝰ plenus est Ea ꝓpter ait Lactā. libro de vero cultu. Primum inquit iusticie officiū est coniungi cum deo. Secundum: coniungi cum homine. Sed illud primū religio dicitur. Secundum vero humanitas nominatur. Itaq; tam deo quam homini iusticia debetur. Iudex igitē sic iudicet vt deum non offendat: & proximo non iniurietur. Non enim est iusticia vbi crudelitas exercetur. Nempe Cambises tam crudelis fuit: vt iniustū iudicem excoriari fecit: & super iudiciariam sedem pellem iussit extendi: filiumq eius proiudice sedere mandauit vt iniuste iudicare timeret: ne liberum iudicium pateretur: prout narrat Elimandus libro xv. Hec siquidem magna seueritas fuit quia quamquam debuerit iubere asperitas obseruari. Seuerum tamen nimiū fuit: forsitan iubere excoriari Illa igitē sentencia quo ad zelum iusticie facta fuit sed execucione aspera nimis: ut quidam affirmāt: qui busdam tamē aliis placet: nimio rigore iusticiam seruare non posse. Vnde Valerius libro vi. narrat de Athlāte q cum filius eius ꝓpter adulterium vtroq oculo priuari deberet: ne lex quam ediderat ipsius occasione violaretur: sibi vnum & filio alterum oculos erui fecit. Ecce quam stricte iusticiam seruauerunt. Vnde arbitror impium iudicem: nimis aspere puniri non posse. Quia teste Ouidio libro priº de arte amandi: nec lex aliqua vult punire sua iura. Nimirū ergo si iudex dānatur lege sua scilicet cum nocens absoluitur. Cur enī condite sunt leges: nisi vt seruarentur. Nam lege rita qui peccat puniendus est illa: signanter qui leges con

didit ipsasq; violauerit. Vnde narrat Valerio lib° viii de quodã Licunius nomine qui cum legem statuisset ne quis amplius quam l. agri iuga possideret. Ipse vltra legem comparauit: ut tamẽ crimen simularet: suo filio dimidiam partem emancipauit. Ob hoc a pompilio accusatus: primo legẽ sua cecidit docuitq; nihil aliud debere sibi impendi: nisi quod & prius imperauit Nam teste Terculiõe in apologetico suo: suspecta est lex que probari non vult probataq; si fuerit non dominatur. q. d. q̃ lex si bona est seruanda est: ab illo signãter qui eam condidit. Vnde Catho Iudicis auxiliũ sub iniqua lege rogaro. Patere legem quã tu ipse tuleris. Quoniam & lex si bona non fuerit aduc timenda est. Sed tamen mala lex non meretur lex nominari. Quoniam teste Tul̃ libro primo de legibus. Lex est racio insita nature que iubet ea que faciẽda sunt: prohibet que contraria. Et ibidem. Lex est racio imperandi ac prohibendi quam qui ignorat iniustus est. Et subdit Iusticiam est obtẽporacio legibus scriptis institutisq; populorum. Ipse tamen idem Tul̃. Leges proprie nõ putauit humanas: sed bone si fuerint: quasi a deo sunt Vnde lib° iii de legibus. Hanc inquit video sapientissimorum virorum esse sentẽciam. Legem nec hominũ ingenius excogitatam: nec aliquid esse populorum sed eternum: quod vniuersum mũdum regit imperandi ꝓ hibendiq; sapiencia. Vnde idem in philippica ii. Lex nihil aliud est quam recta racio a mente dei tracta imparans honesta & prohibẽs contraria. Legum igitur seruanda est fides: vt ponit Virgilius in georgicis li° quarto Aliqui tamen stulti iudices volũtatem pro lege sumunt. Vnde Iuuenalis libro ii. Sic volo sic iubeo sit pro racione voluntas. In his autem nulla iusticia est

Capitulum ii. de loquencia aduocatorum

p Ro iusticia exequẽda oratores & aduocati cõstituti sunt quorum eloquẽcia: non nisi iuri fa

uere debet Ve igitur borũ eloquencie: qui non nisi fal
lere petunt. Vnde didimus ad Alexandrũ. Artem be
ne loquendi nõ discimus neq; facundie retborum ora
torumq; damus operam quorum officium est phalera-
tis sermonibus figmentare mendacia: & innocencie fi
dem: fere crimĩbus priuare: patricidiiq; reos assigna-
re pessimos. Qui dum putant aliene laudis fructum:
per iniqua victoriã rapuisse nesciunt: se minoramentũ
sue conscienciе perdidisse. Nempe huiusmodi plures
aduocati reperiuntur. Sed vtinam multi tam bene vi
uerent quãq; bene loquuntur: vt supplicat lactan. lib°
de vera religione & sapiencia. Sed proh dolor multis
mortifera est sua eloquencia & facundia vt inquit Iu
uenalis libro ii. Vnde prosper libro epig̃. Non prodest
cuiquam solum bona dicere verbis. Impia mens habet
q; bene lingua sonat. Nam fari recte miserũ est: & vi-
uere praue. Parum igitur prodest facundiam habere
& fauori delictorum ipsam applicare. Parum insuper
prodest eleganciam verbi obtinere: & sapiẽcie non pol
lere. Vnde Tul' in prologo retborice. Sapiencia quid
sine eloquencia parum prodest. Eloquẽcia vero sine sa
piencia nũquam prodest: sed plurimũ nimiumq; obest
Studeant igitur oratores: & fari facũde insubsidium
iuris. Nam grata eloquẽcia veritatem detegit: & ip-
sius ad amorem auditores allicit Vnde qui oratorum
funguntur officio vt elegantes fiant studiosissime la-
borare debẽt. Vnde narrat Valerius libro viii. q; cum
Demostenes primam literam artis retborice pferret
oris sui viciũ tanto studio expugnauit: vt nullius ex
pressius qd volebat proferret suamq; vocem gracilem
nimis: exercitacione cõtinua ad gratum auribus sonũ
perduxit. Attendat ergo lector vt ibidẽ Valerius di-
cit q; eloquencie ornamenta in pronũciacione apta: &
conuenienti corporis motu consistunt: nec debet oratõ
magnas querere moras. Quia teste Seneca in edipio

Quid verba ęris veritas odit moras. Nec debet in singulis propositis insistere multum: alias enim quod principaliter intēdit pretermitteret. Vnde Varro in suis sentēciis Nusquam inquit deueniet qui tot videt quot sequitur calles: nec debet orator detrahere veritati: nucibus aut verbis. Nam sepe veritas offenditur ex modo narrandi. Vnde Therencius in phormione. Nihil est quin male possit narrando prinari. Et Tul. libro de paradoxis. Nihil est tam incredibile quod dicendo non fiat probabile: nihil tam horridū atq; occultum quod non splendescat oracione. Sed Orator attēdat ne sua eloquencia sic abutatur. Debet enim plano vti sermone. Quia teste Quintiliano libro primo Orator uti debet publica forma: vsitatis enim tucius vtimur nouaq; verba non sine pariculo fingimus Rursus fore debet breuis Quia teste Tulio ii retborice. Breuitas est: cum nullum: nisi certum assumitur verbum quod oratori facere cōgruit: nec licet ab vti ea re qua homo ceteris preponit scilicet eloquencia. Vnde Tul. in prologo retborice. Vnde homines multis in rebus meliores sunt bestiis: hac in re maxime videntur preesse bestiis q; loqui possunt Quare mihi videt qddam preclarū fore: qui in ea re alios homines ātecellit quia in ea homines presunt. Si ergo eloquencia sit dos oratorum: erubescant si abutātur: illa: sceleratorum inbereudo impietati: quod fortassis faciūt plurimi. Vnde Plautus in aulularia. Da mihi aduocati graciam. Et subdit. Vende vocem vende linguam. Nec tamen qui busdam sufficit: vt suum vēdant eloquium: sed eciam vendant silencium. Vnde refert Elimandus libro xi. qui cum Demostenes Aristodum autorem fabularū ī terrogasset: quantum mercedis pro suis fabulis accepisset. Respondit talentum. Cui Demostenes: plus recepi vt tacerē. Vnde cum Demostenes a senatu athenensium in patrocinium & aduocatum peteret cōtra

Philippum regem macedoniorũ. Respondit se graui infirmitate detentum. Itaq; non solum eloqis: sed eciã silenciis munera sibi vendicant: causasq; offensiuas pregunt. Quibus Quintilian9 cã. xii. Qui confessum defendit non absolucionem sceleris petit sed licenciam. Vnde Ouidius libro de ponto. Non est confessi causa tuenda rei scilicet peccantis. Vnde Simachus li° eõr pro optimis viris si quis interuenit: non magis illorũ debet iuuare comodum: quam suum conmendare iudicium. Cuius contrarium plurimi faciunt non erubescendo impiarum causarum se defensores nuncupari

Capitulum iii. de equitate iudiciorum

i Vdex equus debet esse: nec ita debet indulgẽ vt equitatem offendat. Nam teste Tul' libro secundo de offici. Iudicis semper est in causis verum sequi. Et libro iii. Iudex inquit bonus neq; cõtra rem publicam neq; cõtra iusurandum siue contra fidem faciat. Etiam si iudex fuerit de ipso amico sed tantũ dabit amico: vt amici causam mallet esse veram quam oppositam. Non tamen q̃ falsum defendat. Et pro moderanda lite tempus quod leges permittũt accomodare poterit: sed iudicet recte cum meminerit se deum testem habere. Que verba nihil aliud sonãt: nisi q̃ iudex sic amicicie fauere non debet: vt equitatẽ pretermittat: nec debet prius affligere quam sentẽciare Vnde Tul' in oraciõe sua pridie quam iret in exilium Nemo inquit tam in facinerosã inuetus est vita: vt nõ tamen iudicum prius sentenciis conuinceretur: quam suppliciis adiceretur. Itaq; Iudex repentepenas infligere non debet: nec fauere muneribus. Vnde Galter9 in Alexandreidos libro primo. Si lis inciderit te iudice dirige: libram iudicii non flectat amor nec munera palpẽt. Nec moueat stabilem persone accepcio mentẽ Muneris arguit̃ accepti cẽsor iniquus. Munus enim a norma recti crimine torquet Iudices & dextram in-

voluit caligine mentem. Cum semel obtinuit viciorũ
iuris in aula. Pestis auaricie que sola carcerat omnes
Virtutum species spreto moderamine iuris. Curritur
in facinus nec legis curiam curant. Mendax ligat cu
ria iustos & iniustos absoluit. Et idem Galterus libro
vii. Censor iniquus auertit aures a pauperis causa. Et
fouet iniustam corrupto munere causam Vnde Petro
nius. Quid faciunt leges vbi sola pecunia regnat: aut
vbi paupertas nulla vincere potest. Iam nũc iudicium
nihil est nisi publica merces Tuci? est paruo rem per
ditam recuperare. Quamuis abigne prebeẽt liti venal
populus venalia curia primum zẽ Itaq; maiestas auro
corrupta latebit. Merito igitur ait Tulius libro pri°
de legibus. Idipsum quoq; iustissimũ est iusticie mer
cedem non querere Animaduertant igitur iudices ne
fauore munerum seducantur: sed equitate presideãt
Nam sicut colligit̃ ex codice theodosiano libro primo.
Equitas est rerũ congruencia: qua cuncta cocquipant̃
& imparibus causis paria iura descernũtur. Sed quid
dicem? quia tes. Quintiliano li° x de oratoria institu
cione: naturale est iudicibus vt his quos libencius au
diũt facilius eciam credãt Quomodo igitur iudex suã
naturã deferere potest: & si eã non deferat: quomodo
eq; iudicabit. Iudex autem a limitibus iuris non rece
dat: si amicis veritate melius prolate: facilius credat.
Peccatum non est: aut si amicorũ iustas causas seduli?
foueat: naturale est enim. Si autem omnibus paribus
causis equa beneficia impendat. Hoc ceteris meli? &
conmẽdabilius esset. Rursus caueat iudex iracũdiam
Vnde Claudianus. Ne cunctos paucorũ crimine dam
nes. Qui fruitur pena ferus est legumq; videtur. Vin
dictam prestare sibi cũ viscera felle. Proxim? ille dis
quem racio non mouet ad iram. Nam quatuor sunt a
bono iudice vitãda scilicet ira. munus. timor. & fauor
Quorum occasione vel iudicia subuertunt̃. vel ad tẽp?

indebitum protrahuntur: periuria quoq; sepius fiunt: & predictorũ occasione agregantur. Contra que õnia loquens Ouidius lib° pri° sine titulo dicit. Non bene conducti vendunt periuria testes: ne bene silente iudicis archa patet. Non obest tamẽ si iudex sit quãdoq; tardus quantum leges permittunt: vt veritas clarius ĩnotescat. Quia teste eodem Ouidio libro ii vbi supra Iudex in culpa non facili quamuis manifesta probatur.

Capitulum iiii de misericordia & iusticia

Vsticia sine misericordia: iusticia non est. quia vera iusticia terminos habet: qui misericordiam sub intrare permittunt: verũ q̃ sub ꝯtextu iusticie: crudelitates suas iudices exercent: nec se timent casuros aut aliis indigere posse. Vnde in ꝓuer. sapientum dicit̃. Bona presidia temporat misericodia Ab alio enim expectes quod alteri feras: habz ab istis in aduersis auxilia: qui in prosperis se comodãt. Vnde Quintilianus cã v. In aliena fame sui quisq; miseretur nam quilibet timere habet: ne fame sibi cõtingere posset Hominũ est enim miseros fieri posse. Se igit̃ hominem abnegat: qui alteri non compatitu. Vnde Seneca inhercule furente. Quemcumq; miserum videris: hominem scias. Ideo Cassiodorus epistola xxxviii. Proclinior inquit semper ad misericordiam via bonis mentibus patet. Et Lactañ. libro de vero cultu. Nullius opere indulgere se putat: qui suã alteri negat Qui perituro succurrere potest & non succurrit necat. Vnde Ouidius libro de ponto. Regia crede mihi res est succurrere lapsis Animaduertant igitur iudices vt reos misericorditer puniãt: ne sint de numero eorũ: de qb9 Galter9 in alexãdreidos, Desperare inquit solẽt alios in tempore duro. Quod multi faciũt desperacionis occasionẽ criminosis attribuentes Attendant enim illud Tulii in oracione sua prolegato. Nulla inquit de virtutibus administrabilior nec gracior minima. Homines

enim ad deos nulla re propius accedũt quam bomini-
dus dando. Nihil eciam habet fortuna melius quã vt
possit: nec natura melius quam vt velit conseruare q̃
plurimos. Itaq; natura nulli nocere petit. Sed querès
quid sit misericordia. Respondit Tul̃ in tus. ques. li.
quarto Misericordia inqt est egritudo cordis ex mise
ria alteri? ĩiurie laborãtis. Itaq; ille miserẽ qui aliene
ꝓpatiẽ ãxietati Vnde Quintilia? cã v Voluit nos ille ĩ
mortalitatis artifex in ꝓmune succurrẽ: & ꝑ mutuas
auxiliorum vices quẽquam in alterũ conferre. O igiẽ
iudices clemenciã in vestris iudiciis facite assistricem
his indulgere acquiescatis: quorum cõdicio vestra est
quibus eciam similes fieri potestis. O vos sublimauit
fortuna: naturam quesо propriam nõ negligatis Me-
mento vos cupere deum propicium iudicemq; habere
Sed quo pacto meremini: si nulli miseremini Attendi
te illud Ouidio libro de ponto. Parcendum est animo
miserabile vulnus habenti. Queres fortassis cur iudi-
ces aliqui indulgere contẽdunt. Miror inquam & nõ
miror. Miror quia legi nature obuiãt. Sed non mirõ
quia sibi ipsis non indulgẽt: seq; peccatis onustos non
attendunt penarumq; infernaliũ flagella non redinũt
Vnde Galterus in Alexandreidos libro viii. Non veri
simile alieno parcit cuiquã: qui sibi non parcit. Verũ
tamẽ vbi quis sibi non parcit alii misereri tenẽ Iuxta
illud Seneca de moribus Alteri semper ignoscito: tibi
ipsi nunqnam Quia scilicet vnusquisq; seipsum punire
debet secundum ea que conmisit delicta. Vtinã hi igiẽ
qui multos concussisse gloriantur: multis pepercisse le
tarẽtur. Quia teste Señ de quatuor virtutibus Scito
inhonestum & magnum esse vĩdicte genus ignoscere
Et Ouidius libro ii de arte amãdi. Dexteri precipue
capiat indulgenciam mentis Aspernit odiũ seuaq; bel
la ꝓuet. Et iii de tristibus Quanto quis maior tãto
placabilis ire. Et faciles motus mens generosa cauet.

Et idem libro iii sine titulo. Si sapis indulge vultusq; seuos erue nec rigidos imitare viros. Ex his arbitrãt nullius ita misereri oportere vt iusticia pretermittãt Vnde Seneca libro primo de clemencia. Tam omnib9 ignoscere: quam omnibus crudelitas est. Quõdo tenẽ debemus. Sed quia difficile temporamentũ est. Ideo quicquic in partem humananiorẽ preponderet magni propriũ est animi. Iniurias atq; offensiones despicere viri est: muliebre autem litigare: & modũ ire subgere Ex quibus apte apparet: q̃ cum misericordia iusticia facienda est: pocius tamen miserandum vbi iusticia non contradicit. Nam ex prouer. sapiẽtum colligitur Optimum est semper ignoscere: tãquam si ipse q̃tidie pecces. Res inquit magne clemencie est indulgendo peccata pocius quam iudicando corrigere. Et Oracio in libro sermonum Equum est peccãti veniam petẽti reddere. Rursus & assit regula peccatis: que penas irrogat equas. Itaq; sic est indulgendum vt eciam corrigendum. His autem precipue indulgẽdum est quib9 adest sincera veniam petẽdo humilitas: quam habere hi debent: indulgenciam obtinere qui petunt: exẽplo Ouidii ii. de tristibus dicentis. His precor exemplis tua nunc fortissime cesar. Fiat ab ingenio mollior ira meo. Illa quidẽ iusta sed nec meminisse negabo. Sed nisi peccassem quid tu concedere posses. Materiã venie sors tibi nostra dedit. Sed quociens peccant homines sua fulmina mittat Iupiter exiguo tẽpore sermis erit

Ca. v. de misericordia iusticia & tpancia

Ntẽporancia corp9 exterminat sensus ebetat & totum hominem ignominia stulticie detur pat: nec meretur quis raciõe dotatus sentire qui negãdo moderamine liberato non temporat. Ham teste Tul. Temporãcia est in animo continens moderacio cupiditatum. Et idem Tul. in primo rethorice. Temporãcia est racionis in libidinem & in alios act9

nō rectos impet⁹ animi firma & moderata dominacō
Et idem in tuſ. queſ. li iiii. Omniū inqt pturbacionū
fons eſt intēporancia que eſt a recta racione defectio
Ambro. autē dicit q̄ tēporancia eſt virtus que modū
& ordinem eorum que dicenda vel agēda ſunt ſeruat
Hac igitē virtute eget ſapiēs omīs eo q̄ ſine ipſa recte
viuere non contingit. Vnde Señ ad lucill. epī. xxxiiii.
Omnia inquit dicta & facta tua inter ſe congruant &
ſibi reſpōdeant: quia non eſt amicus rectus cuius acta
diſcordant Quod intemporatis contingit eo q̄ īmode
rata opera mutuo diſcordāt. Si enim qui ſapiētes ſūt
temporancie valorem attenderent eius regulas nunq̄
infringerent. Vnde Agellius li. primo refert Socratē
tante temporācie extitiſſe: vt omnia tempora vite ſue
valide obtinuit. Qui Socītes dicebat multos homines
velle ꝓpterea viuere vt ederent & biberēt: ſed docet
eos edere & bibere vt viuāt. Quia neq̄ potaciōes neq̄
cōmeſſaciones nec copule feminarum nec copia piſciū
vitam faciunt: ſed moderata ſobriaq̄ nutricio. Multe
enim ex deliciis moleſtie generantur. Vnde Gamfre.
in poe. noua. In omnibus inquit eſt vna virtus: ſeruare
modum & habitum. Modus enim maxime ſeruādus
eſt erga tres criminū inſultus ſcilicet contra libidinē
cupiditatē & irā. Vnde teſte Lactañ in de vero cultu
Poete tres furias eſſe dixerūt que mētes hominis ex-
agitāt. Nam ira vlcionem deſiderat. Cupiditas opes
Libido voluptates. Sed de⁹ limites ſtatuit quos ēnſ-
cendere non licet: quia in remediū ire date ē iuſticia
In remedium libidinis conugium ꝓſobole ꝓpaganda
In remedium cupiditatis data ſunt nobis neceſſaria.
Sapiens igitur modeſte viuat per q̄ virtuoſus effici
poſſet. Vnde Tul' in primo retborice. Modeſtia eſt p
quam pudor honeſtus claram & ſtabilem auctoritatē
habere inſtruit. Idē Tul' li. i de offi. Sicut non nimis
ornāda ē dom⁹: ſic non nimis corpalis forma. Sufficit

enim vt fugiat in humamam negliẽciam. In vestibus autem mediocritas optima est. Cauẽdum itaq; est ne in ingressu tarditatibꝫ mollioribus vtamur: ne põpaꝝ ferculꝰ silꝰ es videamur: ne nimia celeritate ĩ festinaci one surripiamur. Et subdit. Sit vox loquentis dulcis & non contenciosa. nec laguida nec canora: videatq; in primis de quibus rebus loquatur. Si de seriosis: sene ritatem adhibeat Si de iocosis leporẽ. In omnibꝫ itaq; modestia seruãda est. Vnde Señ de quatuor virtuti bus. Nec paupertas ibi cauenda sit ne parsimonia g̃ta nec simplicitas neglecta: nec leuitas laguida. Si autẽ res eciã exigue tibi sint: non sicut anguste nec tua de fleas: nec aliena mireris. Sermones vtiles magis quã fatetos: quia non reprehẽsibilis est risus si est modicꝰ & puriliter effusus: & si muliebriter fractꝰ. Odibilẽ quoq; facit hominem risus: si superbus & clamorosus: si malignus & furtiuus: si malis alienis euocatus. Et subdit. Sit vox sine clamore. ĩcessus sine tumultu. q̃ es sine desidia & dum ab aliis luditur: tu aliq̃d sancti honestiq; tracta non sis arrogans. non audax. admone libenter. rep̃hende paciẽter dicenti estꝫ tacitꝰ auditꝰ Requirenti facilis responsor: contendenti facile cede. Hec ille. Vnde Claudianus in maiori. Non tibi quod liceat: sed quid fecisse decebit occurret mentẽ domet respectus. Hec igitur vanitatum amatores si conspice rent ebrietatibus & castrimargiis non insisterent sed legibus ritis viam suam moderarent. Vnde Apuleius libº. de deo Soc̃tis. Solet apud prudẽtes viros esse in operibus elaboratis iudicacio. In rebus autem subita neis venia ꝓlixior. Nulla inq̃t res potest eadem festi nata esse & exanimata: nec est quisquã qui silꝰ posset habere laudem diligencie: & gloriã sceleritatis. Itaq; cum moderamine omnia sũt facienda. Nam quicquid bene fit satis cito fit vt dicebat Augustus cesar narrã te Suetonio li. xii de cesaribus. Et in ꝓuer. sapientũ

dicit̃: ꝙ mora omnis odio est: sed facit sapiẽciã. Vnde Socrates. Velox cõsilium sequit̃ penitẽcia: maximeq; cõsilio ꝯgrua sũt festinãcia & ira. Et varro in suis sentenciis. Impericie signum est exigere difficilimũ fieri cito. Que omnia designant cum moderamine & maturitate singula fore ꝑagenda. Vnde Gamfre. in poeta Si quis habet fundare domum non currat ad actũ Impetuosa manus intrinsica linea cordis. Premeciat̃ op9 seriemq; sub ordine trito. Interior prescribit homo totũq; figurat. Que verba nihil aliud sonant nisi ꝙ sicut artifex sapiens nature: precogitat quid faciendum sit Sic inmoribus moderate agendum est. Vnde Oui. in epl'is. Omnium properas & aduc tua messis in herba est. Et Tibulius. Quid fraudare vis vitem crescentibus vnis. Et in matura mala euellẽ cupis manu Vnde Petronius. Nolo qđ cupio statim tenere: nec victoria placet mihi parata Quia tes. Claudiano. Sepi9 incaute nocuit victoria t̃be Absit tamen vt hi se tempatos credant: in quibus tẽporancia negliencia est. Et quia si nocet festinacio nimia & ĩmoderata: minime eciam creditur ꝓdesse pigra & somnolenta operacio. Sepi9 tamen pigre nature creduntur. Humanaq; iudicia in hoc fallunt̃. Nam omnis virtus in medio sistit: vt ꝑus deductum est. Ille eciam temporatus existit: qui nec festinacione seducitur nec corpore seu desidia detinetur. Vnde Lucan9 libro. pri°. Semper nouit differre pacem. Et in ꝓuer. sapientũ dicitur: & iam celeritas indesiderio norma est. Vnde Plinius ad Corneliũ tacitum. Est gracior multis accio breuis. Et simachus in ep. In re apta piget esse ꝓlixũ in arduis autẽ reb9 mł tũ. Itaq; vera tꝑancia mediũ in agẽdis tenere debet Vnde Valerius li. iiii. Nihil tam preclarũ aut magnificum est: sicut qđ ĩmoderatum non videtur. Illa igit̃ potencia tuta est que viribus suis modũ ĩponit. Vnde Pichatus moderacione pectus suum instructũ habuit

seq; alium poetam cōtra se ꝑtinacissimum cum posset affligere non curauit. Vnde stacius inthebaidos li. x. Da spaciū teneq; morem male cuncta ministrat impetus. Et idem li. xi. Hic miseris furor ē instare ꝑiculo quod faciunt intemporati inagendisq; subiti

Capitulum vi. de modestia lingue

Lingua iniqua pacem ꝑturbat: geminat lites. incenditq; iras. ob hoc preceteris membris tē poramento maxime eget. Vnde Quintilian⁹ li. de causis. Nihil inq̄t difficili⁹ credo q̄ silēcii virtutem habere: faciliter enim sermone ꝓmptissimo delinquimus: sed tacendi constanciam ferre non possumus Quamobrem in prouer. dicitur. Neminem cito accusaueris vel laudaueris. Nullum sine teste loci esse putaueris. Quod tacitū esse vis nulli dixeris: quia non poteris ab alio silenciū exigere: si turpim nō prestas Libencius igit audias quā loquaris. Nam qui nescit tacere loqui nescit. Sed tamen dissolucio mundū occupat: ita vt iuuenes sint senes, femine ꝓut viri loq audeant: nulloq; verecundie freno lingua trahit habena Et ꝓpter hoc Ambro. li de offi. Sicut inq̄t in senibus grauitas & in iuuenibus a lacritas sit. Sic & in adolescentibus verecūdia velut quedā veravirtus & nature dote conmendat. Hec in ipso corporis motu gestu & incessu tenenda est. Nā verecūdia est verba feda supfluaq; reprimere vel respuere. Sed hec verecundia abscessit: qua tamen nihil gracius est adꝯsolandū animos vt inquit Quintilian⁹ li. viii de oratoria institucione Heu heu quid dicam quia senes quibꝫ pre aliis loqui competit ea turpia enormiaq; ꝓferre non ꝑtermittūt & absq; metu verecundie virtusq; sexus iuuenes quasi effrontes ꝓferunt. Vtinā pudorē gererēt quo mediance lingua temporat. Nam tes Señeꝑ. xi. ad luci. Verecundia in adolescente signum est. Et ibidem eꝑ xxvi. Nutriendus est pudor: quia qnam diu in animo

dominatur aliquis bone spei locuples erit. Sed peccā
cium copiosa multitudo tollit pudorem: vt ait Tuli9
libro de benefi. Pudorē enim inquit tollit multitudo
peccancium: & desinunt esse probra maledicta. Sed ī
dubie negare non possumus huius tēporis linguas tā
maleficas fore: vt quasi non nisi turpia placeant: serio
sacq; pferentes odio habent: vel simile mox arbitrātur
nullumq; hominum gen9 enormibus assistere veretur
eloquiis continuis: & vtinam audire sufficeret & non
pferre. Quorum omniū occasio est defectus verecun
die q̄ si haberent huiusmodi vitarent nephāda. Quia
teste Vale. li. iiii. Verecūdia parēs est omnis honesti
consiliq; tutela. solennitas officiorum. magistra inno
cencie. cara pximis. accepta alienis. omni loco. omni
tempore. fauorabilem preferens vultum. Vnde Si
machus in suo epistolario. Quorum mens honesta est
verecundia instructiua est. Sed effrontes inverecun
dātur quorum memoria ptacta est. Quorum si mens
honesta esset. conuersacio vigeret. que alias turpilo
quio exinanita est. Merito ergo Catho dicit. Pauca
inconuiuio loquere. Et ibidem Virtutem primā puto
compesere linguam Proximus ille deo qui scit raciōe
tacere. Et subdit. Inter conuiuias fac sis sermone mo
destus. Vnde Alexander in eō ad Aristo. Solet turri
equitatis custodire qui parcius omnia que gesta sunt
scit loqui. Quia scilicet optima custodia est linguam
scire refrenare. Vnde Socrates. Sepultus sit apud te
sermo quem solus audieris. Vnde olim pitagoricorum
disciplina erat discipulos tacere p q̄queniū & postea
eruditos loqui: vt refert Iheronim9 super ecclesiasticū
Idē refert Guellerinus de cbonch in exordio sue pbie
quam duci normanorum ascripsit. Vnde Gamfredus
in poe. Non manus ad calamum preceps nō lingua sit
ardens ad verbum. Quorundam tamen silencia laude
indigua sunt: eorum scilicet qui loqui nesciūt aut qui

tacēt vbi loqui congrueret. Que enim gracia tibi si ta
ceas loqui cum nescias. Nam maius est non dixisse qđ
noueris quam siluisse quod nescis. vt ponit Sidonius in
suo epri li. v. Rursus nec laudandi sunt quorum tacit
nitas nocet: expedit enī casibus cōgruis loqui. Vnde
Ouidius li. de arte amandi. Qui sermone placet: noci
tura silēcia vitet. Qui cauit arte cauat: qui bibit arte
bibat. Exigua virtus est prestare silēcia rebus Cōtra
est grauis culpa tacenda loqui. Itaq; tacere quandoq;
loqui est. Sepe enim taciturnitas interroganti ꝯsensū
minuit. Temporet igitur quisq; sic linguam suam vt
nec tacendi nec verbisandi sn̄pflua annuere videatur.
Vnde Ouidius ii. sine titulo. Quis minor est vsu quā
tacuisse labor Ca. vii de mendacio & piurio

m Endacium linguam reddit in famen: & periu
rium infidelitatis testimonium videt. vt plu
rimum cum homines in vaniloquiis & men-
daciis gloriantur: nec curant quid dicant solum vt lo-
quantur. De quibus Señ ad luci. ep̄ xlvii. Iam inquit
eciam vbi causa ablata est: menciuntur consuetudinis
causa. Verumtamen omne mendacium fraus est: fal-
saq; vocis significacio: cū volūtate fallēdi. Omne igit
mendaciū ꝑdicionis continet speciem. Vnde redargu-
endi sunt qui comoditatis aut vendicionis causa men-
tiri non erubescūt. Vnde Tul. li. primo de offi. Illibe
ralitas & sorditas sunt quescus mercenariorū: qui dū
mercantur. nihil se ꝓficere putant: nisi menciant. Et
ibidem li. iii. Tollēdum est ex rebus omne mendaciū
Quia teste Simacho in suo epl'ari. Minus est alienam
sentenciam sp̄nere q̄ ꝓpria discrepare: quod faciunt
mēdaces: qui aliud dicunt & aliud faciunt & senciūt
verbisq; suis ꝓpriis menti cōtradicūt. Attendāt igit
mendaces: mendacium sic peccatū censeri: vt non solū
viciū sit apud amicū sed eciā inimicū. Vnde Lactañ.
li. de vero cultu. Vir iustus non solum homini amico

& familiari sed eciã inimico & ignoto existimabit mẽ
tiri non esse sui: nec aliquando pmittit vt lingua a suo
sensu discordat. Huius autem racio est quia vt dictũ
fuit: omne mendacium viciũ est quia scienter ꝓmittit
alias mendacium non esset. Si autem iocose mẽciaris
& si peccatũ mortiferũ non est. Habitũ tamen ꝓparat
mortis Absint ergo a quocumq; fideli mendacia: quia
princeps mendaciorum dyabolus est: cui subseruiunt
eius filii mendaces. Inter quos pociori correccione in-
digent: qui sua mendacia iuramentis affirmant. Nam
teste Quintiliano libro viii. Iurare nisi vbi necesse est
graui viro parum conuenit. Si tamẽ quis ita iurabit
hesitabit auditor: an iuramento assisteredebeat. Cui
dubeitati sane respondendũ apparet: iuramento absq;
necessitate vtẽdum minime expedire puta si est illici
tum. Vnde Tul' li. i de offici. Est ius bellicum: fides
q; iurisiurandi. Et iuramentũ sepe seruandum est: sed
non semper. Quod enim ita iuratum est vt mens fieri
opportere conciperet: id seruandum est. Quod autem
aliter conciperet nullum periurium est vt si ꝑdonibus
ꝓ redimendo capite pactum non tenueris: nulla fraus
est: eciã si iuraueris. Nã cũ pirata sit: ꝓmunis Omniũ
hostis ẽ nec iuramentũ nec fides sibi debẹ esse ꝓmunis
Vnde Tul' libro ii de offi. Si iquit ꝓmiseris alicui te
daturum beneficium: & postea scias eum esse malum:
aut dabis aut non. Si des sciens peccas. Si non eciam
peccas: ꝓmisisti enim. Cui dubietati respondit: q; sapi
entes nunq; penitent de eo quod ꝓmiserunt: vt dicũt
stoici Hoc tamen verbum supbum est. Non est inquit
turpe mutare consilium. Vnde idem in philippica xii
Optimo ẽ posita pempti mutacio consilii Nihilominꝰ
tamen premissa obediencia iusticie astare iuramentis
vir quilibet bonus tenetur. Vnde Alexander narrante
Valerio. Iuramenta sua violare noluit. Vnde cum ire
ad dissipãdum ciuitatem nomine lapsatum: hominem

habuit Anaximinem preceptorem suũ. Sciens igitur Alexander ꝙ ꝓciuitate interpelleret iuramento p̃uenit dicens se non facturum quod peciisset Tunc autẽ Anaximines postulauit vt dictam ciuitatem destruẽt Quod andiens Alexander ciuitati sue pacem reliquit Nunc autem principes sua iuramenta sic non seruant nec solũ frangunt ea que ex voluntate ꝑsonali fecerũt sed eciã ea que ex iure regni vel dominii p̃decessorũ more seruabantur Nimirũm igitur si ꝓditorum aut ĩ fidelium seruitorum: comitiuam habent. Suis enim ꝑ iuriis talem ꝓmerentur Dicunt enim illud Eunodii Amplector sanctos: q dant bona semina fraudes Quia scilicet prauas societates amplectunt̃: sed tandẽ fraus repellit̃ fraude Iuxta illud Ouidii li. iii de arte amãdi Iuridice fraus est concelsa repellere fraudem. Eciam si vera fuerit mens ipsius: quia non sistit mendacium in eo quod cogitas: nec in eo quod verba significant q̃ profers. Sed tunc mentiris quando fallere tendis auditorem. Tunc autem fallere tendis: quãdo illud scis nõ fore verũ qđ credis auditorẽ ex verbis cape tuis

Capitulum viii. de regimine tꝑato corpis

e X temperie corporis redditur homo bonus: a dissolucione autem vita fit ĩmunis. Nam tes. Oracio li. sermonũ homo factus est ad vnguẽ quia scilicꝫ sub terminis prescisis vita eius constituta est. Ob hoc viuat sub lege prescisa vt moribus ꝯposit9 inueniatur. Nam magnũ opus ẽ mores posuisse bonos Sepius autem fit vita ĩmodesta temeritate superbie inurgente Vnde Claudianus in maiori. Inquinat egregios adiuncta superbia mores. Veteres autem nõ ita vixere. Nam superbie fastu derelicto: conmensacionũ quoqꝫ & ebrietatum gulositate spreto: moderamine rito vitam duxerũt. Vnde Iheronimus contra Iouinanũ allegat stoicum narrantem qualiter sacerdotes egipti mundi negociis postpositis in templo semper deũ co-

luerunt: rerumq; naturas studiosissime cõtemplati sũt
nunquam se mulieribus miscuerunt: nunq; congnatos
siue ꝓpinquos siue liberos viderunt: ex eo tempore: q̃
se diuino cultui mãcipauerunt: carnibus & vino semp
abstinuerũt propter castitatẽ: & pane raro vescebanẽ
ne onerarent stomachum. Oleum tantum in pulmẽtis
nouerant: & hoc parum propter nauseam. Cubile eis
erat de foliis contextum palmarum. Vtinã enim tem
poribus istis: viri sapientes. precipue sacerdotes. vitã
suam pariter moderarent: tunc perirent excessus: aut
saltem minuerentur quibus humana vita maculatur.
Vnde lucanus li. ii. Inmota creacionis secta fuit tenẽ
modum: quia scilicet ab exordio rebus singulis vite
moderamen inditum est. Vnde phi veteres humnam
vitam tripertitam distinxerunt. vt refert Fulgenci9
li. ii mittologiarum. Primam dicunt cõtemplatiuam
& illam applicauerunt minerue: que grece inmortalis
virgo dicitur: quia sapiencia est ĩmortalis. Est autem
minerua dea sapiẽcie: & athenis sic vocabatur: in cui9
memoriam veteres sapientes noctem elegerunt: eo q̃
sapiencia in tenebris maxime lucet: scilicet in anxieta
tibus occurrẽtibus. Rursus aliam vitam dixerũt acti
uam: quam attribuerunt Iunoni: que quasi ab amando
dicta est: que Iuno regnis preesse dicitẽ: & sceptro de-
pingitur: & diuiciarũ crediderũt esse deam. In cuius
memoriam pauonem acciperunt: qui diuiciis compat̃
eo q̃ posteriora nudat quando anteriora ornat. Sic di
uicie ad tẽpus vite ornant: sed postrema hominis nu-
da deserunt Rursus terciam vitam. vitam voluptariã
dixerunt: quam veneri ascripserũt: eo q̃ dea volupta
tis creditur Et alio nomine dicta est frodis quasi spu
ma. Refertur enim q̃ nata sit ex genitalibus Saturni
in mare ꝓiectis. Hanc veteres nudam depinxerunt:
eo q̃ suos amatores denudare solet In cuius memoriã
rosas acceperunt: quia sicut rosa delectat & cito mar-

cessit: sic & libido. Alii autē eā vt colūbā depinxerūt cum sint in coitu feruide. Alii vero in hui9 memoriā concham marinam: eo q̄ libidini tota ĩmixta est. Hec Ieronimus. Audistis igitur triplicem vitam pl̄os de scripsisse. Quarū prima sapientū est & tempatissima Secunda in mundo viuencium in quo modestia cōpetens seruari potest. Tercia que voluptuosa dicit̄. Ipsa in qua est quā manuducunt vanitatis amatores ebrietatem sectantes: omnemq̄ vite regulam spernentes. In qua vita fama perdit̄: diuicie consumunt̄ corp9 corrumpitur. vita breuiatur. visus minuit̄. senectus celeratur. sensus dissoluuntur. studium periclitat̄. & fere innumerabiliū viciorum genera huius vite occasione agregantur. Hec enim vita solum curat de corpore & tamen curādo ipsum exterminat. O quam laudabilis cura fedum nutrire corpus: & saccum stercorum tāta munire custodia. Vnde Señ ad lucil. epī xiii. Multis seruiet qui corpi seruiet: qui pro eo nimiū timet: qui ad illud omnia refert: q. d. q̄ magna seruitus est regē corpus. Expedit tamē sic ipsū regere: vt vite honeste non deroget. Quod intempati non faciunt. Vnde idem vbi supra subdit. Sic inquit nos regere debem9 tanquam simus sine corpe scilicet in vita presenti. Et subdit. Agatur eius cura diligentissime: ita tamen vt cum exigat racio vel fides: eciam in ignem mittendū sit. Et idem epī xxii. Corpusculum rem necessariā magis crede quam magnū: nihil enim sine fine illo fieri potest. Itaq̄ nutriendum est corpus: non ad voluptatē sed ad necessitatem: eo q̄ corpus non est domus voluptatis anime sed potius comodatum hospicium. Vnde idem epī lxx. Vide vt aduersus hoc corpus possis liber esse: vt migraturus. Expedit igit̄ corpus tempate regere: ne sua ĩtemperies scelera germinet. Si enim impetus primos refrenare non possis: occurrente tamen racione sapiens potest: qui peccatorū exordiis obstat.

Quia teste Señ eꝑ lxxxv. Falius est viciorũ inicia ꝓ-
hibere quam impetum regere. Sed diceret si corpus
domari potest: animus tñ videtur superari non posse.
Quõdo igitur quis tempate viuit. Vnde Cicero Nul
la inquit est tanta vis corporis que frangi non posset:
animum vero vincere aut iracundiam ꝓhibere nemo
potest. Qui enim hoc fecerit: non sũmis viris sed deo
sublimius est. Que verba videntur innuere animum
temporari non posse. Hoc tamẽ non ita credas nec ex
verbis istis intelligas impossibilitatẽ sed difficultatẽ
quia scilicꝫ animi passiones difficulter reprimũtur ab
eo signanter qui vitam dissolutam & intempatã habꝫ
Omnes tamen animi motus sedula corporis castigaci
one: discretoqꝫ consilio reprimi videtur posse: sic saltẽ
vt ad peccatum mortale non ducunt

Capitulum ix. de prudencia acquirenda

Rudẽcia sapiẽtes homines reddit. quo ad ea
que agenda sunt sine qua nullus ꝓsperos ter
minos vite attingere potest. Hec enim prudẽ
cia non solum presencia sed eciam preterita & futura
concernit. Vnde Therencius in Adelphis. Istud est sa
pere non solũ quod & ante pedes habes videre: sꝫ eciã
illa que futura sũt ꝓspicere. Vnde Iheronimus cõtra
Ruffinũ narrat Pitagoricos dixisse duo tẽpora maxi-
me ꝓspicienda fore Intuenda sunt enim ea que acturi
sumus: & ea que gessimus quia scilicet prudens ꝑteri
ta debet meditari: vt eorũ exemplo deliberare queat
in posterum quid sit facturꝰ: & quo fine opus futurũ
terminare valebit. Vnde Boe. ii. de ꝯsolacione ꝓsa i.
Non quod ante oculos est situm sufficit intueri: quia
rerum exitus prudencia metitur. Et Quintilianus li.
viii. Prudentis inquit est vt sui operis principium in
telligat: & cur id bonum sit sciat. Vtiqꝫ non ꝑnicinsũ
est vires fiducia pre ferre quia scilicꝫ stulticia est sic
in ꝓpriis viribus confidere scilicet vt non premeditet

quod posset accidere. Vnde Gamfre. in poe. Gressum
pre currant oculi: preconsules mentem. & vires meti
re tuas. Si fortis es aude grandia. Si fragilis impone
minora: quia Scilicet vnusquisq; prudēs opus debet as
sumere iuxta quantitatē virium que suppetunt ei. Si
tamen virtus debilis fuerit spe atq; fiducia debet ani
mari. Nam sepe fragiles spei gracia viriles fiunt. Et
idem subdit ibidē Gamfre. Si posse sit artum dilates
animum. Si corpus sit debile mens fortis: & exiguas
vires supplere memēto scilicet per spem grandē vires
suppleri debēt Hoc enī agē magna ars atq; prupēcia
est Vnde Ouidi9 li. i de arte amādi. Arte cito naues
remis diriguntur. Omnibus enim ars & prudēcia ꝓ
dest. Sed plures stulticiam prudencie ꝓponunt. Ideo
non attendunt hoc nocere posse quod sepius dicunt.
Quos redarguit Ouidius lib° de ponto. Tu modo fac
timeas: & que tibi leta videnē: dū loqueris fieri tristi
cia posse tuo. Nam teste Virgilius li. pri° Res animū
incongnita pturbat. Prudentes igitur student ꝓcon
gnoscere quid sint acturi. Rursus si prudēs quis fieri
cupiat: veteres conspiciat dies: & antiquorum exem
pla suis oculis ꝓponat: pro vt faciēdum instruit Sen
libro vii de naturalib⁹ questiōibus. Hec enim via pru
dencie summa est veterum exemplis doceri ꝓpriisq;
periculis sibi cauere. Quod minime faciunt seculi sapi
entes quorum sapiencia stulticia est. Preferunt enim
virtutibus inutiles diuicias: cum tamē virtutib⁹ diui
cie seruire habeant. Vnde Sen ad luci. epī lxxxi. Ser
uiant deteriora melioribus scilicet virtuosis fortuita
que nihil habent magnificum: nisi quia illa mirari cō
sueuimus. Si enim diuicie ex se bone essent: ꝓficerent
suum possessorem: quemadmodum virtutes hominem
reddunt virtuosum. Sed procul dubio diuicie & opes
sepi9 prauis assunt: quā virtuosis. Vnde Sen epī lxxxi
Illud inquit quod contemtissimo & pessimo contingē

potest ex se bonum non est cui⁹modi sunt opes. Leuo
nibus enim contingunt sepe diuicie: ob hoc tamen vir-
tuosa non sunt pretermittenda. Nam teste Tul' li. de
paradoxis. Ea non sunt optima existimanda que nau
fraugio aut incēdio amitti possunt. Sed virtutis pre
cium grande est: quia nec eripi nec surripi potest: nec
incēdio nec naufragio amittū laceat igitur vtilitatis
species & valeat honestas: vt inquit Tul' li. iii de offi
Absit igitur vt prudens animū figat in his trāsitoriis
que non sūt nisi forinseca ornamēta: hominēq; interi⁹
non ꝓficiunt. Vnde Apuleus libro de deo Socratis.
Eq; diuites spectare solem⁹ vt equos quos mercamur
neq; enim in equis emēdis phalleras consideram⁹ sed
ipsum equū nudum & solum vt sit ad specie modest⁹
ad cursum leuis. ad vecturam validus. Sed hominum
stulticia hoc ē illos prudētes & virtuosos putare: qui-
bus ridet fortuna. Vnde Sen ad lucil. Quōdo stultus
est qui equum empturn⁹: non ipsū respicit: sed stratū
& frena. Sic insipiens est qui hominē ex veste aut for
tuna estimat. Vnde idē ep lxxvi, de diuitibus loquēs
ait. Cum inq̄t presenti populo elati incesserūt. Nemo
tamen eorum quos diuicie extollunt maguus est. q. d
q; sole virtutes a prudētibus magne existimantur. Et
ideo ep lxxxi. Abstrahamus inq̄t diuicias honores cē
que opinione nostra cara sūt. tunc enī vilia ꝓciosa fiēt

Capitulum x de ꝓuidencia circa fortuita

Ir prouidus debet intueri presencia preterita
v & furura. Nam ex preteritis homo docē futura cauere: & presencia regulare. Stulti au
tem ista non considerant: sed de presentibus solum soli
citantur. In processu temporis conmuniter deficiunt
Vir autem prouidus rebus qui bene vtitur: tempore
oportuno non indigebit. Prudens igitur intueat quid
sibi contingere posset: & casibus prouideat fortuitis.
Vnde Tul' lib° de offi. Illud inquit magni ingenii est

cogitacione percipere & ante constituē: quod euenire
posset: & quid agendum sit cum euenerit. Et Señ ad
lu. epī iiii Aduersus inqt omnia que accidere possunt
te ad apta & indura. Et subdit. Noli huic tranqlitati
confidere. Memento enim mare concutitur. Lamen-
tandum igitur est quia rerum possessores abutuntur
eis: temporeq; necessitatis sibi succurrere nequeūt: eo
q; prouidi non sunt. Alii vero ita prouidi sūt q; ea que
habent ita custodiūt: & pcmoni sant. q; vti eciam vbi
congruit non audent. Itaq; laboribus assiduis. & for-
san criminibus interueniētibus plurimi opes agregāt
quibus minime ꝓsperantur. Horum autē nulli ꝓuidi
sed amborum mentes stulticia occupat. Vnus enī stol
da dispensacione: alius tenacissima detēcione bonorū
insipiens cōprobatur. Vnus peccat qui se nunq; egere
formidat. Alius deficit eo q; indigere sic timet: quia
nil sibi sufficit. Vnde Oracius in li. carminum. Non
possibilitatē multā notabis id est recte beatū. Rectiꝰ
enim occupat nomē beati: qui scit deorum muneribꝰ
sapienter vti: duramq; pauperiem ferre. Itaq; beacior
est qui scit pati angustiam: quam qui bonorū amplam
possidet copiam: nec eciam felix aut prudēs esse dicit
qui bonorum prodigus dispensator inuenitur. Vnde
Cicero. Rerum inquit mobilium facultas non stat in
copia expendenda sed in bene vtenda illa. Et didimus
ad Alexandrum. Beatus enim rerum conditor varias
rerum species formauit in mundo: quarum vsū huma
no arbitrio promisit discernendum. Nam hominē deꝰ
constituit principem rerū: vt eius ꝓuide & prudēter
vtatur. Et licet omnia bona sint: sepius tamen nocēt
homini bona. nō ex se. sed humano ab vsu. Vnde Oui.
ii de tristibus: nihil prodest qd non ledere posset. Et
prosper libro epīg. Et bona que prauis nature dono su
persunt Augent peccati pondera. Cuncta bonis ꝓsūt
quos mors ipsos beatos. Efficit. vt sumant ꝓmia. Et

Maximianus. Non res in vicio sed malefacta cadunt
Que verba nihil aliud sonant nisi ꝙ prouide rebus est
vtēdum: alias in rebus peccat homo: eciam licet que
in se bone sunt. Animaduertat igit̄ prudens qd tēpus
exigit. Nam teste Socte. Melius est cauere q̄ pauere
Et in ꝓuerbiis sapientum dicitur. Quod bonum est in
alieno malo fugiendum aspice: nec debet prospici solū
fortuna presens licet prospera. Vnde Therencius in
phormione. Dum maxime sūt homini ꝓspere res: tūc
maxime meditari opportet. Quo pacto aduersus erū
nam agat. Quod improuidi non faciunt Ideo concuci
ente eos diffortunio desperāt quoniam futura non p̄
cogitant. Vnde Señ ad lucil ep̄. lxxxvi. Precogitati
mali mollis est ictus. Sed stultis & fortitudine confi
dentibus. Omnis videtur noua rerum facies inopina
Magnaq; desperacionis pars apud imperitos est mali
nouitas Ideo sapiens asuescit si malis futuris torquet̄
& facit graue leue diu cogitando. Quot enim huius
modi īprouides vidi iaculis inminentibus fere insensa
ti fiebāt Sed prospera manēte fortuna tāto applausu
titillabant: vt tota eorum spes. gaudio mirabili. licet
in consulto putabat̄ non de esse. Si igitur ꝓuidius es
p̄cogita te cadere posse. Et si tibi casus venerit: ne pu
tes inopinatum tibi accidisse Vnde Catho. Si fueris
felix: que sūt aduēsa caueto. Prospice que veniūt hos
casus esse ferendos. Nam leuius ledit quicqd ꝓuidī9
ante. Quod tibi suspectum ꝛc̄ Namq; solent ꝛc̄ Tran
quilis ꝛc̄ Rebus in aduersis ꝛc̄. Ex quibꝰ apparet fō
tuna prospera existente amicos sibi debere prouidere
p̄meditando casus eis possibiles vt leuius ledāt Quoꝝ
premeditacio alieno experimento opportune concitat̄
Vnde Tibulius. Eelix quicumq; alterius dolore desis
tit posse cauere suum. Et Ouidius libro iii de arte a-
mandi. Discite a paleis vestris meditari quēlis. Quia
vt idem ponit libro de remedio. Queuis apparēt recia

vitat auis Sed forsitan congruit vt excogitemus causam insipiencie huius seculi. Plures enim puide non viuũt qui tempus non discernũt a tempore: nec agere congruas discernunt horas. Verũtamen uestę sapiẽte Omnia tẽpus habent. omniq negocio tempus est. Et magna pars prudencie est temporis oportunitatẽ obseruare. Vnde Ouidius li de reme. Temporibus medicine congruis date prosũt. Et date non apto tempore iure nocent. Principiis obsta sero medicina paratur Hec verba sonant: quod prouidus sui operis oportunitatem querat: tẽporeq cõgruo agere disponat. Vude Catho Temporibus mores ĩsipiens zẽ Stulticiam zẽ Itaq omnia tempus habent. Vnde Ouidius de ponto Leta quidã letis lete cecini cano tristicia tristis. Conueniens operi tempus vterq suum. O vtinã hi saltem qui se doctos putant proinde viuerent: temporibusq singula discernerent congruis. Dices enim quod sapiens non es. Tu ergo consilium quere vt si, pprio sensu te regere nescis: alieno saltem consilio dirigi ne recuses. Vnde Plautus Priusquam incipias consulto & vbi consuleris maturius opus facito. Et Tul li. de senectute. Non viribus aut velocitate corporis res magne geruntur: sed consilio auctoritate & sentencia. Nã consilio qui non vtitur: nimirũ si sui operis bonũ finẽ non sortitur. Vnde Tul Philippica xi. Maiorum consilii est prouidere nequid triste accidat: sed animi est fortiter ferre si eueniũt Itaq laudabile est & consilio prouidere tristia: & pacięter ferre omnia. Nam teste Quintiliano li. ii. Plurimũ in consilio valet auctoritas Nam & optimus & prudentissimus consul haberi debet: cui de virtutibo atq bonestis credẽ omnes velint. Sed plurimi inconsulte viuunt: stultorumq consilia q ita dici non merentur querunt. Sapientum enim consilia recusant: eo q sentire sapiẽtibus non intendunt. Nemo tamen tam prudens ex proprio sensu quin alie-

no egere posset. Vnde Sidonius in suo epl'ari libro iii
Plurimum laudo si viuentes moribus suis applicant.
Quociens autem negociaturi sunt consilia peritorum
Vnde Catho. Consilium archanũ ꝛc̃ Vtile consiliũ ꝛc̃
Nullius sensũ ꝛc̃ Et Gamfre. in poe. Si vis bene duci
certo te cõmitte duci Nec tamẽ hi consilio vti videnẽ
qui proprie voluntati maxime innituntur: nec vota que
runt aliena vt ꝓsenciant: aut vt se dirigant: sed vt tẽp
tent prudẽtem: & vt mores habere videanẽ prudentũ
De quibus Apuleus li. de deo Socratis. Quidam per
angustam portam reptantes: consilia non ex suo corde
sed ex alienis vocibus colligunt. Et vt ita dixerim nõ
animo sed auribus cogitãt Itaq; animum suum cõsiliis
acceptandum non appetunt. Cum tamen Quintiliano
li. vii dicat. Nouerit quisq; quid facturus sit: non tũ
ex preceptis. quinimo in sui natura inuenit vt consiliũ
capiat formãde acciõis. Nam teste Señ ad lu. eẽ xxiii
Boni viri auiditas tuta ẽ que subit ex bona ꝓsciẽcia &
honestis consiliis. Pauci enim sũt qui ꝓsilio se suaq; re
gunt. Ob hoc more eorum qui influmĩbus natant non
transeunt sed feruntur Sed turpe est non ire sed ferri
Et subito in medio turbine rerum stupere & querere
quomodo huc veni Inqt Señ epl'a xxxvii. Prudẽtes
igitur consilia querant non precise vt audiant: sed eci
am vt acquiescant vt veniente prosperitate leticia su-
bita & incongnita non sit. Vt eciam aduersis inminen
tibus terere non oporteat. Vnde Tulius libro primo
de officiis. Fortis animi & constantis est non pertur-
bari in rebus asperis: sed consilio vti nec a racione dis
cedere vel recedere. Vnde boni ingenii est fortunas
precipere & ante constituere quid euenire posset &
quid agendum sit cum euenerit. Si quis enim hoc fe-
cerit prosperitate non seducetur: nec asperitate des-
perabit. Ideo in prouerbiis sapientum dicitur. Quid
diu deliberandum est quid statuendum est simul: nec

tamen sufficit consilium capere nisi maturum fuerit. Consilia enim leuia. quandoque non dirigunt. sed pocius deuiant. Vnde Socrates velox. Consilium sequit penitencia: maximeq; consilio contraria sũt festinacio & ira

Capitulum xi. de facili credulitate

Prudẽtis est vt de facili non credat. Vnde Petronius nunquam recte facit qui credit cito. Nam quod cito creditur cito fertur in consultum. Itaq; nec sapienter viuit nec prudenter. Et ergo credulitas nec suspicionis modum habeat sicut opinio: nec certitudinem mox accipiat. sed se medio modo non gerat. Quia teste Varrone in suis sentenciis. Eides est media & opinionis & sciencie neutrum attĩgens. Prudẽs igitur non de facili credat quicquid audit: eciã famosum si extitit. Nam plurima sunt famosa: que eciam sunt mendosa. Ideo Tulius in secundo rethorice. Facta nõ famam spectari oportunum. Eciam Terculianus in apologetico fame non credit nisi sit inconsideratus sapiens. Quia sapiens non credit incerto ne forte illud os mendacis seminauerit quod sepe fit: aut ingenio emulacionis: aut arbitrio suspicionis: aut asueta quibusdam menciẽdi voluptate. Vnde Alexander didimo & didimus Alexãdro scripserunt non fore semper credendum. Vnde Seneca in ippolito. Contemne famam. Et libro de quatuor virtutibus. Prudentis proprium est examinare consilium: & non. cito facili credulitate ad falsa prolabi. Sed inquiramus: cur tam facilis est plurimum credulitas. Multi enim facilime credunt: eciam si falsum est quod fieri cupiunt. De quibus Seneca in hercule furente. Quod miseri fieri nolũt hoc facile credũt Hi enim landãdi non sunt: quia eorum stulticia credulitatem gingnit. Sed nec sunt conmendabiles qui nulli credere volunt nisi videant quod audiunt. Nam teste Seneca epistola iii.

ad lucillum. Vicium est omnibus credere & nulli. Et
Quintilianus causa xv. Facinus est illud tantum cre-
dere quod est de rebus humanis actum. Prudẽtes ta
men prompcius bona quam mala credere debent. Ipso
rumq; auris ad crimina credenda difficilis esse debet
vt in prouerbiis sapientum dicitur. Vnde Ouidius li
bro septimo metamorphosios. Faciens etasq; ius vi
debant adulterium credere prohibebant in ore. Que
verba sonant sepius diuersa esse iudicia. Verumtamen
bonis pocius ẽ credendũ. Plurimi tñ pocius malis q̃
bonis credunt. Vnde Ouidius libro quarto de fastis.
Nos in vicium credula turba sumus Ideo Catho dicit
Nil temè credũ Vnde ꝓsper li. epig̃. Non pateãt faci
les tenuis rumoribꝰ aures Nã cas nescire iuuat: credè
rõ libeat Nam cẽcior aure arbiter ẽ oculꝰ. Inqt Gam
fre. in poe. Sed illud Ouidii primo libro de remediis
verificat Dum sibi quisq; placet credula turba sumus
Ideo idem Ouidius li qua de arte amandi. Non cito
credideris quam cito credere ledet Exemplum nobis
non leue proceris erit. Et Ouidius in epistolis. Cur
solet magnis rebus in esse fides. Quia igitur plurimo
rum stultorum credulitas leuis est Ideo falsa plurima
pro veris habentur erroresq; gingnuntur. Et pro te
nendis promulgantur: a quibus discedere facile non ẽ
si credulitatem exhibueris. Vnde Seneca libro tercio
de beneficiis. Non est leue a cognito & damnato er
rore discedere. Nam superbe stulticie est perseueren
ciam dicere. Quid inquit semel dixi qualecumq; fixũ
negocium sit. Tales enim suos verentur reuocare er
rores. Non est tamen turpe cum racione mutare consi
lium. Vnde Seneca ad lucillum epistola prima. Ceci
ducem querũt: nos autem sine duce erramus. Et ideo
difficilius ad sanitatem prouenimus: quia nos egrota
re nescimus. Hec autem omnia mala faciunt errores
qui ex leui credelitate sustinentur. Non tamen dico

aliquem hominem errare qui possit saltem quantum ex humana perfectione contingit: se ab errore reuocare. Nec tamen inde laudandus est sed illaudabilior. Et vt verius dicam detestabilis in errore qui perseuerat. Vnde Tulius in philippica xii. Cuiuslibet hominis est errare: nullius autem nisi insipientis in errore perseuerare: posteriores enim cogitaciciones vt aiunt: solent esse sapienciores. Et idem libro de legibus. Nõ est viri boni errare & diligere quod perse non est diligendum. Vtinam ergo erroribus nullus se implicaret quibus sapiencia offenditur & perditur prudencia. Ad quam eciã obtinẽdã homo per errores indisponit̃ Quia teste Valerio libro nono. Temeritati proximus est error: & ad ledendum per quem homo non sponte sed vanis concitatus imaginacionibus: cuspis sepius se implicat In hoc quidam multi decipiuntur: quia error in temeritate fidem rectam credere putant. Itaq; falsitas veritatis imaginem sepius monstrat: nunquid enim enũcciacio veridica videtur: que iuramentis affirmatur: nutibus & signis solidatur: testibusq; firmatur. Hec enim omnia falsitati quadoq; suppetunt. Ita falsum pro vero sepius accipitur: nec de facili vnum ab alio discernitur: quando referens mendosus non creditur Aut quando auctoritate preficitur ab ipso prolatum. Quid igitur prudens facturus erit: aut falso credet quod non videt: aut discredet. cum tamen discredendi color non assit. Reuera si prudens fuerit de facili credet: sed deliberacione prebabita. Si discredẽdi causa non interuenerit sub quadam temperie absq; temeritate se sibi non consentire aut saltem non dissentire poterit. Sapientes enim quandoq; nullius errorẽ formidant: vbi precipue falsitas veritatis speciem detulit. Vnde Ouidius libro de remediis. Et mala sunt vicina bonis errore sub ipso pro vicio virtus crimina sepe tulit. Et arator libro secundo. Repellitur error

in diuersa trahens cum spiritus efficit vnum

Capitulum xii de Stulticia

Tulticia hominem bestiis equat. & angelorum a cetis elongat. Stulticia enim titubare hominem cogit & criminum pondera non sentire facit. Generat vaniloquium. nutus incompositos. dissolutos risus. & omnium maleficiorum genera de facili stulto contingunt. Vnde Lactancius libro de vera iusticia. Stulticia est in factis dictisq; per ignoranciam boni: atq; recti erracio Et Tulius de senectute. causata est stulticie inconstanciam atq; peruersitas: q omnes eam adeptam exoptãt & adeptam recusant Et idem libro primo de natura deorum. Stulti nec vitare veniencia: nec ferre presencia possuut. Discernamus tamen stulticiarum varietatem. Quidam enim stulti sunt eo q naturalibus donis ab exordio geniture carent. Horum siquidam stulticia excusabilis extitit nec peccata gerit. Similiter eciam post genituram quis a casu non pro curato: si in eam inciderit Aliorũ autem stultorum genus est quorum desiderium est histriones haberi & causacionibus quosq; irritare: in plateis dissoluciones ostendere: atq; tanto magis gloriari quanto ab eis turpius aliquid fit vel narratur. Quibꝰ eciam nulla adest conplacencia nisi in turpibus: & in operibus ab omni racione discrepantibus. Hi enim miseri & serui sunt. Vnde Tulius libro de paradoxis. Srultorum sentencia fuit quia omnes insaniunt. Hi enim aliorum crimina detegunt: & suorum pre nimia multitudine obliniscuntur. Vnde Tulius in tustulanis questionibus libro tercio Stultorum propriuu est aliorum vicia cernere & suorum obliuisci. Et Silo Stultus si qua refert: nil vt puto refert. Ipsius enim verba nullo pondere digna sunt. Absit tamen vt eos stultos putemus quorum cautela est stulticiam tempore & loco simulare. Plures enim stultis nocere non

de dignantur qui tamen sapiẽtibus emulantur. Vnde Catho. Insipiens esto cum tempus postulat aut res. Stulticiam simulare loco prudencia summa est. Et Ouidius libro tercio de tristibus. Forsitan hoc studium poscit furor esse videri. Sed furor hic eorumq; stulticia prudencia est. Sed hi stulti sunt quorum finis ineptus: desideria p̃ua. & mores inhonestatis spẽ gerunt: excessiusq; continue sectanẽ: & omni tempore temporamento contrariantur. Cum tamen Seneca epistola xxviii ad lucillum dicat. Magni inquit animi est mediocra malle quam nimia: necesse est enim vt exeat cupiditas naturalem modum atq; transiliat stultorum mens. Quia scilicet stultorum appetitus euanescit: eo q̃ nature limitibus non refrenatur. Ideo stulti nuncupati sunt: quorum leticia & tristicia amẽcie modum ostendit. Vnde Simachus in libro epistolarũ. Leticia res loquax est atq; ostentatrix sui. Quod de leticia stultorum intelligendum est. Nam improborum leticia cito ad planiciem cadit: eorumq; laus & lasciuia nunquam habent concordiam: vt ex prouerbiis sapientum colligitur. Nempe stulti in singulis extremisant: & in suis leticiis gestis & consultis ita gloriantur: vt se posse cadere non timeant. Sed teste Eunodio. Nulla fides letis integra nec dubiis. Et Gamfredus in poetria. Sirenis exemplar habe docearis in illis casibus in letis semper peyora caue. O igitur stulti attendite quomodo vestra leticia: tristicia est. exultacio casus Risus plãctus. laus dedecus. munera quoq; facta vobis. viam perdicionis vobis ministrant: vestrisq; nutibus stultis hominum tempora vane detinetis: criminibus quoq; in vobis & ceteris fomentum ministratis. Vnde Ouidius libro primo de arte amandi. Mens erit apta capi tunc cum letissima rerum. Et seges in pingni luxuriabit humo Pectora nimium gaudent nec sunt attrita dolore. Ipsa blanda possunt tunc

subit arte venus. Heu lamentabilis leticia que veneri
famulatur que stultorum leticia nuncupatur. Atten-
de enim illud Ouidii libro de ponto. Tu modo fac ti-
meas & que tibi leta videnē. Dum loqueris fieri tri-
tia posse puto: quod stulti minime considerant

Capitulum xiii de stulto amore

Atuus amor iudicium impedit racionis: & in
f propria causa vnusquisq; frequēter seducitur
Amor enim excecat & vere iudicare non per
mittit. Prudēs igitur si fieri cupis: medio interposito
tuam discerne causam: & alterum si prestituas. Et de
illo quod iudicaueris: de te ipso arbitreris iudican-
dum Nosci enim teste Aristotile libro secnndo de ani
ma. visum causari sine medio non posse: & obiectum
sensui suprapositum. sensacionem impedit. Si igitur
tu tibi propinquior sis & immediacior quam res que
cumq; visui supraposita: quomodo ergo de te iudicare
poteris. Tu igitur medium queris: & in alio conside
ra quod de te iudicare cupis: quia plurimos proprius
excecat amor. Nam vt ex prouerbiis sapientum colli-
gitur: q̄ amare & sapere vix a deo conceditur quia sci
licet raro accidit: vt homo sapienter iudicet de eo q̄d
amat. Vnde Varro in suis sentenciis dicit Nullus tam
modeste iudicat sua sicut aliena. Hoc autem accidit
eo q̄ nemo sibi inuidet. Nam olim thobares magnus
Alexandro dicebat. Natura inquit mortalium hoc no
mine praua & sinistra dici potest: eo q̄ in suo quisq;
negocio ebecior est quam in alieno. Et Therencius in
adelphis. Homine inquit imperito nihil iniustius:
qui nihil rectum putat nisi quod ipse fecit. Omnium
q; hominum vere natura est: vt aliena melius iudicent
quam sua. Vir igitur prudens vt de propriis bene iu
dicet aliena consideret Sed reuera teste Plinio in epis
tola ad cornelium, Tacitum sue quisq; inuencioni fa-

uet. Et Quintilianus libro secundo. Aliena quoq; vi-
cia magis vult quisq; reprehēdi quam sua. Vnde Lac-
tancius libro de falsa sapiencia. Nemo potest de se rec
te iudicare: sed aliena melius quam sua iudicat Et Tu
li9 libro primo de officiis. Nescio inquit quomodo sit
vt magis in aliis quam in nobis metipsis cernamus si
quid delinquitur. Hec enim omnia proprius facit a-
mor. Vnde Sen̄ ep̄ xxvi ad lucillum. Vna est catbena
que nos alligatos tenet: scilicet amor. Vnde aliqui sūt
qui nihil rectum: nisi quod placet dicunt. Vnde in-
quit Oracius in epistolis. Et Ouidius libro de ponto
Quod fecit quisq; tuetur opus. Et Mircialis coquus
Qui enim damnat sua vota libenter quasi diceret nul-
lus. Vnde Amandus. Sic mos est hominum quicquid
sibi fecerit ipse. Vile licet maneat approbat esse tamē
Ecce audiuimus quomodo omnes homines in factis
propriis male iudicant. Et ideo suorum delictorum
correctionem non assecuntur. Quoniam teste Maxi-
miano non intelligēti: nulla sequūt curacio morbi: nec
solum tamen homines peccata propria non intelligūt
sed eciam bona que si fecerint subluuiare valde conten
dunt. Iuxta illud Petronii. Omnes apertis oculis bo
na sua computant plurimi: eciam alios putant velle
quicquid volunt: & in aliis esse quod in ipsis senciunt
Itaq; imprudentissimum iudicium ipsorum est: non
tantum quo ad ea que de ipsis iudicant: sed eciam quo
ad illa que de aliis ex se ipsis arbitrantur. Vnde Iulius
celsus libro secundo. Que volumus libenter credi-
mus: & que sentimus Alios quoque sentire speramus
Horū autē iudiciū fallibile nimis ē & sepi9 erroneum
Nec tamen reprobo alteri si facias quod tibi fieri pe-
tas: aliū tamen tuis desideriis conformem non sp esti
mabis. Attendant igitur sapientes vt recte iudicent
vt proprio amore non decipiantur: nec eciam virtuti
preferant. Vnde Iuuenalis libro tercio. Summum

credo nefas scelus preferri pudori. Quod faciunt plu
res naturalibus desideriis sua crimina imponentes:
eodemq; pacto quo de sepsis male iudicant friuole se
excusant. Heu quam cecus est in viciis amor inquit
Claudianus in maiori. Prefata verumtamen deside
ria: nature nullus imponat sed malicie. Nam vicium
omne nature metas excedit. Vnde Prudencius sum
ma quies nil velle plusquam postulat vsus. Sit victus
vt simplex alimonia vestis & vna. Expletumq; mo
dum nature non trabat. Que verba nihil aliud so
nant: nisi q; naturale desiderium contentatur habere
victū & vestitū: & si vltra desideramus nature inscen
dim? metas Absint igit̄ hui?modi vana: absit amor in
vtilis rerum. Vnde Theodolus. Mortales cūcti quid
contendunt adipisci nec si perficiant vite crimina que
rant: quia scilicet res sic debent desiderari vt eorum
delicta non conmittantur

Capitulum xiiii de fortitudine & constancia mentis

Fortitudo est virtus qua cetere solidantur:
& sine qua in bono non perseueratur. Expe
dit igitur volentibus spiritualiter proficere
vt sint animo fortes: quia fortitudo est qua omnia ro
borantur & moderantur. Vnde Aristotiles tercio
ethicorum. Fortido inquit tenet medium inter timo
res & audacias. Et Tulius in secundo retborice. For
titudo inquit est concepcio considerata periculorum
laborumq; perpessio. Et alibi. Fortitudo est verum
magnarum & humilium concepcio laborisq; cum vtili
tatis racione perpessio. Et idem quarto retborice di
cit. Fortitudo est concepcio laboris & periculi: cum
vtilitatis racione: & comodorum compensacione. Et
idem in Tustulanis questionibus libro quarto dicit.
Fortitudo est affectio animi legis summe in proponē
dis rebus obtemporans vel conseruacio stabilis indi-

ta rebus: que formidolose vini repellunt. Ex quibus omnibus clare apparet: q̃ fortitudo habet in arduis locum: & in grauibus probatur hanc siquidem virtutem si quis habuerit: minas non timebit: immo nec mortem pauebit. Quia teste Tulio in libro inuectiuarum. Nequaquam viro forti: turpis accidere potest Et Quintorcius de gestis Alexandri libro quarto ait Forcium virorum est magis mortem contemnere quã vitam odisse Et Cassiodorus epistola vicesima tercia. Licet sub ocio laudabilis fortitudo sit: dum tamen se probandi non habet spacium. Oculta est lux tota meritorum. Hec enim virtus in aduersis maxime patet. Vnde Valerius libro quarto. Fortiter se in aduersis gerere debet: qui aliud quam fortunam sentiem tem in adiutorium sui pudorem conuertere vult Tũc enim vir est animo fortis: quando aduenientibus malis & bonis: robuste perseuerat. Nec tamen optanda sunt pericula vt fortem se quis ostendat. Sufficit enĩ pericula si contingant: valde tollerare. Vnde Seneca ad lucillum epistola quadragesima septima. Non sum inquit tam demens vt egrotari cupiam: sed si egrotandum fuerit sufficit vt nil effeminate faciam. Non enĩ pati tormenta optabile est: sed pati fortiter. Et idem Seneca libro tercio de naturalibus questionibus. Humano inquit animo a bonis artibus robor venit: & a consideracione nature. Cur enim hominem: aut feram aut sagittam aut lanceam timeam: nisi quia pericula me expectant. Vnde Lactãcius libro de vero cultu. Timidi & inbecillis est animi aut dolorem metuere: aut egestatem aut mortem: que omnia si quis non horruerit fortissimus iudicatur Qui autem deum metuit illa omnia non metuit. Vnde Galterus libro quinto. Nulla rei nouitas. peruertere forcia debet pectora. Quasi diceret q̃ nullus propter infortuium debet desistere: aut ex fortuna decidere. Illos tamen fortes

non dicimus qui delictorum suorum existunt defen/
sores qui non verentur cum male fecerint: se validos
nuncupare. Quia teste Ouidio libro secundo sine tit.
Felix q ꝗd amat defendè fortit audet. Quasi diceret
q illi sunt felices qui amant que palam defendere au/
dent. O igitur milites precipue cristiani: assit animis
vestris fortitudo: ne subeat demonis versucia viribus
si caueritis animos erigite quia vincere vos nullus po
test: nisi propria libertate succumbatis. Vnde sicut
in prouerbiis sapientum dicitur. Nunquam peri/
culum sine periculo vincitur: nihil magnum in rebus
humanis nisi animus fortis. Quid enim prodest tua sa
piencia in periculo si non prosit: quid temporancia si
cadere te permittit. Omnes enim virtutes sine vir/
tute sunt: si fortitudo comes non fuerit. Quimmo vir
tutis nomen fortitudini maxime competit. Nam a vi
ribus virtus: & in viribus fortitudo est. Nimirum igi
tur si fortitudo virtutis nomen pre ceteris habet. Vn
de Galterus in Alexandreidos libro sexto. Nihil in/
quit est q fortis & ardua virtus deserat in expertum
mouet enim omnia & omnia temptat. Et Ouidius li
bro de ponto. Omnia deficiunt. animus tamen omnia
vincit. Ille eciam vires corpus habere facit. Et idem
libro decimo metbamorphosios Audentes deus ipse
iuuat. Vnde prosper in libro epigramaton. Qui valet
in aduersis oneratam ducere vitam. Hic magis est ani
mi. Vnde Oracius in libro carminum. Rebus in au/
gustis animosus atq fortis apparere potest. Vtinam
igitur conmemoremus predecessorum fortitudinem
animorumq validitat ē. Refert enim Gustius in abre
uiatura pompey libro secundo quomodo in maratorio
prelio quidam adolescens animo floruit valde cuius
nomen themistodes. Refert enim q hostes post prelii
innumeras cedes fugam acceperunt quod cernēs pre/
fatus adolescēs ad naues hostium fugit: & cum manu

dex: nauē tenuit nec pri9 dimisit: q̄ manū amitteret: qua amissa sinistra q̄ manu nauē tenuit. morsu nauem detinui Itaq; nec cedibꝫ fatigat9 nec manibꝫ āputatis victus ē Vnde ad vltimū velut rapida fera dētibꝫ dimicauit: ducētaq; milia persarū: eo prelio ceciderunt. Ecce quam laudabilis victoria que fortitudine vendicata est. Vnde Seneca epistola xiii ad lucillum. Non potest magnus spiritus athleta habere nisi saguinem suum viderit. Tunc enim profectus animum non proicit. sed cum magna spe ad pugnam descendit. O vtinam tantum inhereret nobis fortitudo. exercendo miliciam cristianam: q̄m tam plurimi pro temporali protectione habuerunt. Hy enim sunt laudabiles: sed illi multum laudabiliores: nec tamen putem9 omnes pugnantes fortes debere appellari. Virtutem enim nō habent fortitudinis si illicito titulo pungnant vt inde lucrum sperent. Vnde Tulius libro primo de officiis. Fortes quoque & magnanimi sunt habendi: non qui faciunt pungnam sed qui propulsant iniuriam. Inuenitur enim qui laboribus susceptis periculisq; additis non querat mercedem aut gloriam Animaduertant igitur seculi pungnatores qui lucrum & fastum ex suis laboribus expectant. In ipsis enim nulla virtus est. Nam virtus mercedē terrenam non querit. Non dico tamen q̄ fortitudine gaudere non possis: si damna tua que inimicorum occasione tulisti: recuperare non valeas. Horum tamen ad epcio finis tuus esse non debuit: quia preter ista vir armiger rem publicam tueatur. Sed procul dubio illud Tulii verificatur ii tustulanis questionibus libro primo. Nemo inquit sine magna spe seipsum pro patria offert ad mortem. Vtinam tamen spes fiat: sub spe non superbie sed eterne glorie vt fortitudo que virtus est tali spe mediante habeatur

Ca. xv. De perseuerancia in bono

Ene agere parum prodest sine boni operis p
seuerancia. Vnde in prouerbiis sapientũ dici
tur. Nihil prodest didicisse bene: & facere si
cesses. Nam turpe est bona cepta deserẽ. Vnde Quĩ
tilianus libro quãto de oratoria instigaciõe perseuerã
dum est. quia sepius et si vires deficiũt animo tñ pse
uemus. Nam teste Tulio in primo rthorice. Perseue
rancia est ĩ racione bene cõsiderata: stabilis perpetua
q; permansio. Illi igitur perseuerant qui bona incepta
cõtinuant. Diceres forsitan te perseuerare non posse
Que teste Seneca in thieste. Leue quidem est miseri
as ferre: sed ferendo perseuerare graue est. Et idem
in hercule furente. Per multa inquit opera virtꝰ lax
ari solet. Quibus attentis mirum est: si quis perseue
rare possit. Huic autem dubitati respondeo omnib
agendis modũ debere preberi: vt enim perseueres ñ
oportet vt laboribus incessanter insistas: sed vt mala
euites. et boris oportunis bonis intendas. & si frequẽ
ter bona facere nequeas: saltem dum feceris diu pse
uera. Iuxta illud Seneca in edipo. Quod sepe fieri
non potest: fiat diu. Sed quod dicemus de his qui nõ
gloriantur: nisi excogitando meritorum varietatem
nullamq; obseruãtes stabilitatem. Vna etenim die vo
ta ieiunioꝝ obseruant, altera die studio tempore di
spensant: orare ĩde pretermittũt: et cõtinere in posteꝝ
preordinãt. et postea biis omnib otraria faciũt. Rur
sus vno tempe velut heremite viuũt et altero publi
co puictui assistũt. Tales enĩ vna die videb tã mestos
tã tristes: tã marcidos et pallidos vt in se mortui cre
dantur. innumerabilesq; penas p regno celoꝝ pati exi
stimãtur. Eosdem quoq; postmodũ videbis risibus de
ditus et iocis. porcoꝝ ebrietatibus dissolutos: mulie
rum tactibus ĩfectos: & quicquid a sua voluptate sub
traxerint hoc postmodũ inepte superadduntur. In ipsis

enim nulla est perseuerãcia. eo q̃ ab eis non desideraẽ
nisi fastus & apparẽcia. Talibus vtiq̃ ꝓdesset si pocius studerent in bonis inceptis pseuerare quã si nouitatem meritoꝝ et vt melius dicam apparatũ excogitare sollicitenẽ. Vnde Seneca ad lucillum episto. xvi. Plus opis est vt ꝓposita custodies quã vt honesta ꝓponeres. Perseuerãdum est enim et assiduo studio attẽdendum quousq̃ bona mens fiat bona voluntas. Et idẽ epistola. xxii. Turpe est credere hominẽ luctari cum officio quod semel recepit. qa vir non ẽ fortis ac strenuus qui laborem fugit. Et oracius ĩ libro carminum Equã menẽto rebus ĩ arduis seruaẽ mẽtem. Nempe qui vult et fortis et pseuerãs fieri: pocius ĩ bonis crescere quã incepta deserere debet: nec cum fortuna debet mutari. quod tñ instabiles faciũt. Vnde Ouidius in libro de tristibus. Rara inquit virtus quã nomẽ fortune gubernat. Que maneat stabilis confugit illa pede. Nam qui cecidit stabili nõ erat ille gradu. Vt ĩquit Boecius primo de cõsolacione. Et Ouidi9 li. epistolaꝝ. Cepisti melius quã desinis vltima primis. Cadũt dissiles hic vir. et ille puer. Quasi. d. q̃ constans melius desinit. et alius incõstans faciliter decidit. S3 plurimi se viros appellant qui femineis moribus titubant: minimeq̃ pseuerũt. De quibus Oracius in epi. Quod peciit spernit repetit quod nup omisit. Estuat & vite discõuenit ordine toto. Quod faciũt incõstantes qui sue instabilitatis calũniam locis imponũt. Ita q̃ loca incessanter mutant. nec tamẽ p amplius ab his bona cõtrahunnt. Vnde socrates. Cuidam ẽrenti cur mutacio locoꝝ nihil sibi ꝓdesset ad adepcionem bonorũ. Respondit quid miraris nihil tibi peꝗrinari prodesse: cum te circũferas. Quasi dicẽt qui vicios̃us est nõ ex mutacione loci: sed mentis variatur et meliorat̃ur. Vnde Seneca epistola. xxviii. Animũ debet mutare nõ celum. Fastum enĩ si ꝓtransieris mare: secunẽ

te vicia quocũq; pueneris. Querès q̃re fuga ista te ñ
adiuuet. quia tecũ fugit. Et epi. lxxix. Frequẽs de lo
co migracio instabilitas animi est. Hec enĩ onĩa ideo
dicta sunt. qa instabiles viri locũ statusq; pmutãt. cre
dentes deforis mederi. cum sit tñ interior moribus.
mẽtem enĩ et nõ extrinseca mutare phibemur. Vnde
Oracius libro carminũ. Impiger extremos currit mẽ
cator ad indos. Per mare paupiem fugiens per saxa
pgit. O ciues ciues nõ animum mutãt qui transmare
currũt. Nũquid plures iuuenes cõspeximus: quibus
paterna doctrina dicebat. Discurrite p orbem vt sapi
entes sitis. Heu discursus iste sapientes nõ facit: sed ĩ
stabiles animo. Tales etenĩ vbiq; sũt et nusquam ha
bitant. eo q; vbiq; habitant: sed nullibi residẽt. Vnde
Marcialis coqu9. Dic mihi quo veniã: dic mihi qua
te pte requiram. Quisquis vbiq; habitabit nusquã ha
bitabit. Quid ꝓdest igitur homĩ laboranti vt cõgrue
viuat si non pseuerat. aut quid inimicos homines vin
cere: et vicia non domare. Quid enim peccatis subicie
& si molas posset deferre nihilomin9 fragilis est. Vñ
Seneca libro septimo de naturalib9 questioib9. Quid
est igitur ĩ rebus humanis precipuũ ? Et respondet
animo omnia vicisse. Nulla enim victoria maior ẽ q;
vicia domasse: innumerabiles siquidem fuerũt qui po
pulos et vrbes habuerũt. Et subdit quid mai9 quam
contra calamitates esse fortem. Et cõcludit quid ĩsa
nio quid anhelo: quid sudo: quid terram: quid forum
verso. Multum opus est maius vt a sordibus discedamus: et a torpore nos ducamus: & tantũdem in occul
tis subtilibus veritatem inquiramus. Dicit autẽ pec
cator & vir instabilis quomodo permanebo aduersus
fortunã dum videro premissa grandia munera: que ñ
de difficili animus resilit. Queso attende fortunã mu
tabilem: & animũ stabilem fieri debere. Teste enim
Seneca epistola. viii. ad lucillum. Cogitate inquit ni

bil esse mirabile preter animum. Omnia enim fortui
ta lapsa interiunt. Animus autem bonus perseuerat
Vnde idem epistola. lxxi. Eadem ĩquit virtute: et ma
la fortuna vincitur et bona ordinaliter acquiritur. Vir
tutem intelligo animosam et excelsam: quãquã icitat
quicquid infestat. Non inquit mirum est in tranquil
litate nõ cõcuti: sed illud mirare vbi omnes iacent ali
quid stare. Dices forsan: quis stabilem me faciet. nũc
enim paupertas me affligit. nunc timeo exilium: nũc
incarceror: nunc infirmor. Quomodo igitur subsista;
Cui querele respondet Seneca epistola. xxiiii. Fiam
pauper. Et subdit. Inter plures ero exul: via; vbiq; pe
nis alligabõ. Ad hoc enĩ natura me genuit: vt corpori
graui astringar. Infirmabor cessabit languor sanitate.
vel morte moriã vt melius viuam. In omnibus igitur
animus supstat sapientis et cõstantis. Fugiamus igitur
fortuita. Quia teste eodem Seneca epistola. xxxvi.
Inmores fortuna ius non habet: sed animus ad trangl
lum terminũ venit qui in eodem habitu est scilicet q
pseuerat Capitulũ xvi. De incõstancia

Este Tulio li. de nata deorum. Inconstancia
non debet cadere in virum sapientem. Verũ
est tamen q; multi tanquam epicuri nulla vo
lunt stabilitate firmari. Vnde narrat Seneca libro de
constancia sapientum q; epicuri corpori multum pe;
cerunt dicentes: non licet sapientem ferre molestiam
Qua propter voluptatem tanquam felicitatem sũmã
elegerunt. Non decet tamen hominem mobilitate seu
fragilitate sic agitari vt ꝑ quacunq; tribulacione in
muretur. vmo licet in tribulacionibus constituatur.
nihilominus tamen constanter debet tollerare. Nãrat
enim Augustinus libro nono de ciuitate dei capitulo
quarto. Q2 licet Eneas multas tribulaciones haberet
in parte sensitiua. vsum tamen racionis in mente non
perdidit. Ideo Virgilius de eo inquit. Mens inmota

manet lacrime voluuntur inanes . Qua propter libro tercio de nugis philosophoꝝ narratur Socratem dixisse, sapientem offendi non posse .ymo aduersus omnem fortunam constans & inmobilis manet. Vnde Valerius in libro quito de morte Socratis refert: ꝙ forti animo refert: constantiq; vultu pocionem venenosam. licet mortiferam accepit. & cum eius vxor lamentaretur dicens. Vir meus innocens moritur. Socrates dicebat. male cõqueris. Nam si me diligeres cupere deberes vt innocens moriar. Turpe est enim morte dignũ mori. Ipse enim Socrates omnes mũdo seruientes miseros vocauit . Nam cum ab eo peteretur quis miser esset. Ipse respondit: miser est qui nũquam miser fuit Quasi. d. ꝙ ille miser est qui nũquam miserias mundi sustulit. Nam veteres legimus in magnis angustiis p seuerasse. et licet onerosa fortuna ipsos persequeret. nihilominus animo constantes permanserunt. Narat enim Valerius libro quito ꝙ Anaragoras philosophꝰ audita morte filii sui quem maxime diligebat inmutatus permansit. Vnde sibi ea anũciata ita respondisse refertur. Rem inquit nouam seu expectatam non anũcias. sciebam enim ꝙ omne natum ex me esset mortale. Sciebam insuper. ꝙ sicut nullus moritur nisi prius vixerit . Ita nullus viuit: nisi moriturus sit. Ibidem eciam recitat Valerius. Xenodoxes audita morte sui primogeniti mĩme cõmotus fuit. Vnde dum sacrificaret & coronam in capite haberet. vt mortem filii sui audiuit coronam de capite pro lamentacione tantũmodo deposuit. Cum tamen interrogaret qualiter mortuus fuisset. sibi relatum est. ꝙ in bello pũgnando mõtuus esset. Quo audito ipse Xenodoxes statim coronã reposuit. et sub iuramento sacrificiorum affirmabat. ꝙ plus gaudebat de virtute filii quam bellando habebat: quam de ipsius morte tristaretur. Ex hiis igitur patet ꝙ predictorum virorum animus fortuna pert-

bari non potuit. Vnde Valerius libro septimo de quo dam alio philosopho narrat q̃ cum filii eius sibi ablati fuissent. omniaq̃ bona dissipata: interrogatus fuit qd perdidisset. Ipse autem respondit: q̃ nihil. dicens omnia mea porto mecum. quia scilicet virtutes & sciencias in animo secum gerebat. Nec tamen in solo virili sexu talem mentis constanciam legimus. ymo eciam ĩ muliebri fragilitate perseueraneiam commemoratam reperimus. Narrat enim Ambrosius libro tercio de virginitate q̃ mater quedam eiusq̃ filia ĩtantum amauerunt castitatem. q̃ maluerunt in flumen precipitari quam lubricitatis dedecore contaminari. Vnde cũ violari se timerent se mutuo amplexantes. & quasi coreas letas ducentes in flumen se proiecerunt. Insuper Augustinus primo de ciuitate dei de lucrecia narrat q̃ cum a Tarquino violata fuisset. parentes statim cõnocauit: et pre grandi animi constancia parentibus p̃sentibus se interfecit: legens sue castitatis integritatem violatam fuisse. Si igitur muliebris animus morti non pepercit. Vir igitur fortis perseueranter in bonis operibus permanere debet atq̃ vicia constãter debet detestari. Vnde Seneca epistola. hii. Nũquam inquit cum viciis satis litigamꝰ. Ea igitur persequi debemus: sine modo et sine fine. Nam in viciis non ẽ modus neq̃ finis. quia mentem sine fine laniant. Si igit̃ extrahi non possunt cum illis pocius cor est euellendũ Ex hiis concludamus constanciam maximam habendam ad mala cõpescenda. Huius autem temporis nulla est constancia virorum. sed fragilitate inminente. modiciq̃ timoris occasione decidunt. Queso tamẽ vt veterum constanciam conmemoremus. Narrat enim Valerius libro quinto capitulo sexto q̃ vir quidã dictus Codrus mõti se exposuit eciam vltra vires: vt sui victores deficerent. vnde Augustinus libro quĩto capitulo. xviii. de ciuitate dei narrat de quodam qui se

in foueam precipitauit: eo q audiuit a diis fuisse dictum q romani perdiderunt id quod optimum habebant. Narrat eciam de bruto qui filios suos occidit q fuerunt cõtra rempublicam. Vnde poeta. Natus que pater noua bella manentes ad penam pulcram pro libertate vocauit. Idem narrat de alio. qui filium occidit: eo q contra voluntatem imperii fecerat licet pro patria pũgnasset atq; vicisset. Nam estimabat peius imperium contemnere: quam absq; voluntate imperii eciam pro patria gloriose vincere. His igitur exemplis colligimus antiquos constantes fuisse. Ideoq; fiiosus atq; racione sue animositatis nomen acceperũt

Capitulum. xvii.

De constancia

Vsum redditur laudabile opus si constancia desit. vbi autem quis permanet constans: sui operis precium adipisci meretur. Nempe cõstancia veritatem predicat. iudices prauos redarguit & omnium virtutum genera ad salubrem portum deducit. Nunquid diogenes veritatem singulis dicere non formidabat. Narrat enim Valerius libro sexto q̃liter Aristippus diogeni olera lauanti dicebat. O diogenes. si dionisio adulari velles: talia non ederes. Cui diogenes. Si tu inqt edere velles Dionisio adulaciões non dares. Ecce quanta viri cõstancia. qui maluit pauperiem ferre pro veritate dicẽda: quam adulari: et exinde ditari. Sed nec in solis viris constanciam reperimus. sed eciam feminas animo fõtes extitisse legimꝰ vnde narrat Valerius libro quinto qualiter mulier q̃dam absq; demeritis a Philippo condemnata: constanter dicebat. O Philippe vtinam vẽtrem tuum magis sobrium inuenissem. Nam oris tui crapula: non est iusticie amica. His igitur verbis coegit eum de causa sua inquirere et iustius iudicare. Insuper narrat qualiter: cum dionisius tirãnus propter nimiam crudeli

tatem deberet succumbere. mulier quedam alta voce
orabat. vtinam dionisius in columis esset. Quod cum
audisset dionisius: ipsam interrogauit cur hoc diceret
Ipsa autem respondit. Cum essem puella tirānum cru
delem habuimus: crudelior successit. tu autem tercio
adueniens ceteris crudelior fuisti. Peto igitur vt ma
neas: timens ne peiorem post te habeamus. Ecce quā
ta mulierum constancia que veritatem dicere non eru
bueruut. Laudanda est igitur virtus constancie vel fō
titudinis. Quam sicuidem virtutem Macrobius legi
tur libro primo sic descripsisse. Fortitudo seu constan
cia est animum super periculum erigere: nihilq; nisi ē
pia metuere. fortiter aduersa tollerare: & humiliter
prospera. Qui enim hac virtute caret nullam in suis
operibus prosperitatem habebit vel obtinebit. Nam
per ipsam constanciam martires preualuerunt: confes
sores vsq; ad obitum perseuerauerūt: & principes do
minari meruerunt. Narrat enim Valerius vbi supra
Qualiter Pompeius cuidam viro antiquo: suam etatē
improperauit dicens ipsum mortuum fuisse in senec
tute & exinde resuscitatū. Cui senex respondit: Non
mentiris inquit pompeie. quia cū mortuus essem iui
ad inferos ibi vidi multos de te conquerentes eo q; in
iuste per te condempnati fuerunt: atq; perdicionis eo
rum causa fuisti. Verumtamen tūc temporis magnū
erat pompeio malum aliquid dicere. Viri igitur cri
stiani constanter in via domini ambulare debent non
timendo eos qui occidunt corpus. sed in domino fidu
ciam constituere. vnde Tulius in secundo retborice
confidenciam sic describit. Confidēcia inquit est vir
tus per quam magnis & honestis rebus animus cum
spe certitudinis fiduciam collocabit. Hanc tamen fi
duciam plurimi non habent. quia neq; in deo: neq; ho
minibus confidunt. Cuius oppositum legimus de A
lexandro secundum Valerium libro secundo. Qui cū

infirmaretur . et suus medicus nomine Philippus po
cionem ei dare vellet. tunc quidam dictus Permenon
Alexandro scripsit: vt caueret ab isidiis Philippi . cu
ius litteras cum legisset pocionem indilate sumpsit: et
Philippo litteras legendo tradidit. Itaq; prius pocio
nem sumpsit: quam medico nũciaret suspicionem. Nã
rat eciam ibidem q̃ cum Alexander audisset quendã
familiarem multa mala de eo dixisse: relatorem respu
it dicens . Non est inquit credibile vt non diligar ab
eo quem tanto tempore amaui . Confidenter igitur ĩ
cedamus de deo: non solum de proximo confidentes.
Nam Iacob claudicabat. & tamen preualuit. quia do
minus cum illo erat . Narrat enim Valerius libro ter
cio . Qualiter cuidã claudo in acie existenti vnus inp
perauit dicens: quid ibi faceret. Ille respondit propo
no pugnare & non fugere. quia claudus fugere non
potest. licet igitur claudus esset tamen confidebat .
Narrat ĩsuper de quodam cui dicebatur q̃ sagitte ad
uersariorum propter multitudinem obscurabant sole
Ipse respondit ĩ vmbra spaciari delectabilius est. Hoc
enim ex magna confidencia dicebat. Insuper de quo
dam ibidem narratur . cui cum diceretur q̃ muri ca
stri quod obsidebant erant excelsi. Ipse respondit. pro
mulieribus alti sunt. sed non pro viris qui ipsos fece
runt . Constanter igitur et confidenter speremus in
domino . Quia teste propheta qui sperant in domino
non confundentur

Tractatus quartus libri secundi est de virtutibus ca
pitalibus Cuius primũ capitulum est de Humilitate

Iri gloriosi humilitatis ḡcia deo placuerũt.
Vnde narrat Gregorius in dialogo libro p
mo capitulo xv. qualiter Constantinus hu
millimus fuit. Nam cum qdam ipsius Con
stantini audiuisset famam, accessit vt videret ipsum,
quem cum vidisset ait. Ego credebam istũ hominem
grandem esse. sed nihil habet de homine. Quod cum
audisset. Constantinus: gracias agebat dicens: tu sol9
es qui oculos in me apertos habuisti. Ecce magis ama
biliter despicientem quam laudantem. Vnde Augu
stinus super Iohannem, omelia, prima. Vera inqt hu
militas est in nullo superbire: in nullo murmurare: in
nullo ĩgratũ esse vel querulũ: sed in omnibus deo gra
cias agere. Et idem Augustinus in epistola. xxxvi.
Non est inquit: alia via ad obtinendũ veritatẽ nisi hu
militas: quia ea vnusquisq; seipsum cognoscit. Et ibi
dem narrat de quodam rethorico qui cum interroga
retur quod preceptũ in rethorica magis est obseruan
dum. Respondit q pronunciacio. Et cum secundo ter
cio et quarto ab eo idem peteretur: ipse pariter idem
respondebat. Sic inqt Augustinus. Quociens de pre
ceptis humane legis interrogas me quod magis obser
uandum: nil aliud respondere licet: nisi serua humili
tatem. Que qdam humilitas non errorem sed sciencia
ignit: si vera fuerit. Vnde Ansbelmus libro de sumi
litudinibus capitulo. xxvii. Septem inqt sunt gradus
humilitatis. Quorum primus est cognicio sui. Secun
dus est dolor de culpis ppetratis. Tercius est sui pec
cati cõfessio. Quartus voluntaria persuasio scilicet q
fateatur se peccatorem. Quintus contemtus sui. Sex
tus tollerancia iniuriarum. Septimus gaudium humi
litatis. Quorundam tamen sciencia non humiliat sed ĩ

M1

flat. Quo ad hoc tamen non ſciencia ſed ignorancia ē
Quia teſte Gregorio .xxiii .moralium. Vera ſciencia
non extollit ſed lamentari facit. Vnde dicitur Eccleſi
aſtes. ꝓmo Qui addit ſcienciam addit et dolorem. Vn
de Bernhardus: de gradibus humilitatis: humilitatē
ſic deſcribit. Humilitas eſt virtus q̄ veriſſima ſui cog
nicione ſibiipſi quiſq̄ vileſcit. Ideo humilitatem Au
guſtinꝰ ſuadꝫ ſup Iohannē omelia. xv. dicens. Vt om
nium morborum cupido & ēpitudo curaretur deſcen
dit filius dei et humilis factus eſt. Si ēgo te pudeat
imitari humilē ſeruū: humilem deū ſaltē imitare. Vn
de Mathei. xi. Diſcite a me qa mitis ſum et humilis
corde. Et Gregorius. xxxiii. moralium. Quanta igi
tur humilitatis virtus eſt per quam deus ſine eſtima
cione viuebat homo: licet magnus eſſet: factus eſt par
vulus. Item Iheronimus epiſtula. lxxxvii. Illam inqt
ſequamur humilitatem quam deus docuit: quia multi
eius vmbram: pauci vero veritatem attingunt. Aufe
rantur igitur omnia figmenta verborum: ceſſent ſimu
lati geſtus: quoniam non ceremonia: ſed iniurie paciē
ciam humilem probat. Attendamus enim quoniam p
humilitatē virgo ſublimata eſt: et omnis ſuperbia po
ſtulat caſum. Nam pheton cecidit ſuperbus vt dī pri
mo methaphiſice. Et thedalii filius aera ſcandere vo
lens precipitatus eſt. Romanicq̄ ſua ſuperbia ſubiecti
ſūt: quoniā ſupbis deus reſiſtit teſte propheta. Nam
et humilitatis exemplū a Criſto ſuſcepimus. Omēſq̄
ſupbos legimus deiectos. Nunquid ſuperbia Babilo
nis liguas diuiſit. vt dicit ī gen. Nunqt Amon propt
ſuperbiam ſuā ab omnibus adorari voluit. ſed in pati
bulo ſuſpenſus fuit: quod parari fecerat. Heſter. ter
cio. Nunquit propter ſuperbiā Balthaſar interfectus
et Nabuchadonoſor de ſolio eiectus eſt. Danielis. ꝯcio
Nunqt Nichanoris ſupbia debellata fuit. ꝓmo mach
abeorꝫ viii. Et Antiochus propter ſuperbiam inſanabi

li plaga a domino percussus .vt dicitur.ii.macha.ix.
Nempe sicut fecit superbia casum.sic et humilitas ex
altat. Nam Dauid fuit minimus inter fratres suos su
per quos tum exaltatus est .vt patet primo Regum.
xvi .Rursus Manasses precessit Effraim. qui tamen
Effraim benedictionē recepit. vt patet.gen.xxviii.
Nunquit Adonias natus est ante Salomonē:et tamē
Salomon obtinuit regnū. vt dicitur.ii.Regū.xxiii.
Illi ergo maiores fuerunt:qui tempore posteriores et
corpore minores:fuerunt scilicet humiliores. Qui au
tem ambicionem preamauerunt mox per ruinam con
sumti sunt. Nam Chore et sui conplices perierunt qa
dominiū ambierūt: & Moisi detrahebant. Item Abso
lon ambiens regnum & detrahens patri deiectus est
secundo. Regum.xv. Nam Abimalech ꝓcurabat do
minium: sed postmodū ī crimina maxima incidit quo
niam fratres proprios occidit. Et Roboam ābiciosus
pessime regnauit. tercio. Regū.xiii. Quomodo enim
fieri poterit vt sistat firmo gradu superbus:nam qua
liter fixus erit qui violenter scandere alioscꝫ transcen
dere presumit. Nunquit precipue lugeat :cum nullū
violentū perpetuum natura teste. Fastus nancꝫ super
bozꝫ fundamento caret: racione cum non roboretur:a
lias supbia nō esset. Qui enī racione erigūt superbi ñ
sunt. Sed nunquid difficile est id permanere quod in
altū eminet si fundamento nō solidet. Ecce vides su
perbis dei iudicio:congruere casum

Capitulum secundum de humilitate quomodo exaltat
& superbia deprimit

E humiliare exaltacio est. Ideo appostolus
secundo. Corrin. vltimo dicit. Ipsi vos pro
bate an agnoscatis vosmetipsos.q.d.qꝫ bo
mo cognoscens semetipsum defacili humili
atur. Ideo beatus Augustinus ī libro Soliloquiozꝫ orā
do dicebat. vtinam nouerim te & nouerim me. Nam

qui cognoscit se videt quia cinis & putredo est. Vnde. gen̄. xviii. dicitur qualiter Abraham loquens cū deo. dicebat. loquar ad deum meum. cum sim puluis & cinis. De cognicione hac loquitur Bernhardus sup Can̄. omelia. xxxvi. dicens Volo inqt profunde aīam scire p̄mo seipsam: quod postulat racio ordinis: quoniam apud nos sumus primum nobis. Talis eciam scientia nō inflat: sed humiliat. Vnde Macrobius libro primo narrat qualiter in fronte templi. Appollinis scriptum erat. Hec est via ad beatitudinem si teipsum agnoueris. Vnde vox de celo descēdisse creditur dicens scito teipsū: vt tradit Policratus libro. iii. ca. ii. Cui concordat. Iuuenalis. dicens q̄ ista vox de celo descendit dicens gnotus olitus id est scito teipsum. Nā Augustinus. iiii. de ciuitate dei. ca. primo. Sciencia inquit celestium atq̄ terrestrium magnam estimat huā num genus. Sed profecto meliores sunt qui huiusmodi sciencis seipsos nosse preponūt: quia laudabilior ē animus cui nota est sua infirmitas: quā qui ea non respecta vias sidez̄ scrutatur. Insuper Bern. super. can. omelia. xxxvi. Superbia inquit ignorancia ē cui quacum melior estimas quam sis: tua deceptrix cognicio esse mentit̄. Nam vicia sepe virtutes fore se similant: vt ait. Gregorius. xxxi. moralium ponens exempla et dicens. q̄ dissoluta misericordia pietas habetur: & pertinacia cōstancia creditur: iactancia libertas vocatur: pigricia maturitas nuncupatur: inquietudo sollicitudo nominatur. et sic de aliis. Multi igitur sibiipsis menciunt̄ dum sua vicia virtutes putant. & se ignorantes crimina multiplicāt. Homo igitur examinare debet sciencia: vt quod malū est cōrigat. & quod bonum teneat. Nam de sanctis animabus in Ezech. legitur q̄ corpus eorum erat plenum oculis. Et hoc de viris iustis Grego. expoit sup ezech. li. p̄mo Ome. vii & xxi. Ceterū. Hugo de claustro anime. Sicut iquit

conuentus hora statuta ad capitulum confluit vt ma-
la corrigat. Sic rō ad secreta cōdis debet ꝑuenire. Et
quod nephas ē cōrigē Iuxta illud. Isaie. xlvi. Preuari
catores redite ad cor. Et ibidē. lxiii. Reduc me ad me
moriā vt iudicemur sil' quoniā cogitacōes iusto-
rum iudicia Prouer. xii. Non qdē iudicia ad iudicandū seip
sos. Iuxta illud. Eccle. xxxi. Precurre prior in domi
tuam & illam aduoca ad cor. Et Ezech. iiii. labia eo-
reflexa intrinsicus per circuitum. Quod quidem Cre
go. libro. ii. ome. ix. exponit de vera cognicione sui:
ex qua sequitur humilitas. Vnde Seneca libro tercio
de ira narrat qualiter Sixtus oī die se interrogabat q̄
liter vixisset sicut alias tactum est: pariter eciā quisq
facere debet. Veruntamē sicut ait Grego. sup Ezech
libro primo. ome. ii. Sicut aqua concussa seu mota nō
repre sentat imaginem intuentis. Sic anima inquieta
seipsam cognoscere non potest. Tunc anima est inqui-
eta quando humanis sollicitudinibus occupat. Si vis
ergo teipsum cognoscere intra cubile domi tue: & ex
clude omnia preter deum: vt docet. Aug9. in suis me
ditacionibus. Si quis enī ad hoc peruenat vt sua cog
nita fragilitate clarissime concludat se mortis expec-
tatorem: assiduum peccatorē fore se cernet: se cinerē:
se vilem: inmundum ignarum: inmemorem beneficio-
rum dei. His nempe cognitis non erigetur in altum.
Vnde Lactan. Non laudibus herebit: sed humili plāc
tu fatebitur eos tātumodo laudibus dignos: quorum
mens tendit ad superna preuio sincero contemtu sui.
O vir perite quid tibi pericie aut lecture prosunt: si
te tibi propinquum ignoras: & agnoscis intuitū side-
rum forsan cunctorum motus proprios & actus: planeta
rum situs: que forsitan usq ad minuta queris & pecca
ta tua ḡuissima non cernis. Scis tamen quia nihil tibi
facilius vel vtilius: quam si vera tui agnicione conuer
taris. Obstat fortassis vanum seculi lumen cuius intu

itu mens excecat veritatem: & non perpendit ei? dedecus: seqꝫ supra se non reflectit Capitulum tercium. Quomodo humilitas facit homines acceptos

Vmilitas hominem reddit acceptum: amabilem: et sublimem: quando precipue humilitas nõ est coacta. Vnde Aristotiles. v. metha. Qui humiliatur sponte melior est quã qui humiliatur vi. Si enim humilieris: te rennuente: que gracia tibi. Tunc enim mereris: quando in medio voluptatũ & honorum teipsum corde vilipendis. Vnde. Bruno Humilitas est virtus qua homo verissima sui cognicione vilescit. Ideo Seneca ad. Lucillum episto. vii. Redige te ad parua ex qbus cadere nõ posses. Vnde. Valerius maximus. libro. iiii. refert. q̃ cũ Valerius omnia insignia sub titulo consulatus accepisset: tũc fastigium magistratus ad humilem habitum deduxit: omnemꝫ superbie fastum contemsit. Vnde. Prudencius libro de conflictu viciorum. Humilitas inquit intẽdit gressum mediocriter omniaꝫ parce erigit. Et Ouidius libro. iii. de tristibus. Tu quoꝫ formida nimium sublimari semper propositiꝫ tui contrabi vela precor Nam teste Oracio libro epistolarum. Paruum parua decent. Omnis est autem homo paruus Quare Versificator ait: spernere mundum: spernere nullum: spernere sese: spernere corpus proprium: quatuõ hec bona sunt. O quanta eorum stulticia qui in seipsis gloriantur Non aduertunt enim omnes superbos cõruisse: sed pocius presidia vbiꝫ petunt: nullũ reuerẽtur: nulli obediunt: luciferiꝫ videntur vestigia sequi: eo q̃ de boĩs si habuerunt: deo gracias non impendunt: & si fortũa ditabit eos: tunc deum negligunt & postponunt: seipsosꝫ deificos putant. Legimus tamen q̃. xenophon sacrificaret & deum reuereri non pretermisit licet maiorem filiorum suorum in prelio cecidisse: ipso sacrifi-

cante audiuit: vt refert Valerius libro .v. Hoc enĩ superbia in dei fieri non pmittit. Tanta est enĩ vt siqs nedum filium immo eciam nociuum aliqđ accepit statim insurgit: blasphemat deũ irreuerenter: & ceruicẽ contra deum omnipotentẽ erigere nõ formidat. Heu quam stulta superbia q̃ deo submitti recusat. Nam teste Virgilio in. buccolicis. A Ioue est principium: sed a deo est omne bonum: ad cuius obedienciã homo conditus est. Sed transgressionis primã preuaricacioẽm superbia creauit. Vtinam igitur illi obediremus cui9 imperium mens vitare non potest: cuius dominiũ toti presidet orbi. Illi queso obediamus cui obedire seruire est. Cui seruire regnare. De qua obediẽcia dicit Hugo. Vera obediencia inquit. est pro amore dei seruare mandatum dei: plurimi tamen non dei mandatum: sed proprium arbitrium sectantur. Vnde Cassiodo epistola .lxxiii. Animus dolosus nõ sequitur dei arbitrium sed suas explicat voluntates Vnde Therẽci9 in adelph. Quid tu illic agis: nemo obtpat: pauci enĩ obediunt deo. Cum tamen versus in Geor. libro .iiii. dicat. Est legum seruãda fides supna volũtas Quod mandat fieri q̃ iubet parere necesse est. Veruntamen nullus diuinas infringere timet: tantaq; hominum temeritas vt suum nutũ diuine preferant legi: maioraq; legum statuta contemnunt. Minime igitur maioribus obediunt. Iuxta illud Salustius in cathe. Quomodo poteris in minori negocio legem tenere: si eam in maiori neglexeris. Nam leges sũt sicut tele aranearũ quibus infirmiora animalia capiuntur & validiora ñ Sic leges obseruare pauperes coguntur & a superbis leges spernuntur. vt ponit Valerius libro .vii. Vnde Oracius in. epistolis. Sunt qui turpe putant parere minoribus: & q̃ iuuenes didicere: senes recusant fateri. Hec enim superbia facit bonisq; moribus obedire non permittit. Superbia homines reddit ĩgratos dei

hominiq; beneficia cognoscere dissuadet. Quot sũt eĩ qui superbie tumore seducti: parentes fagiunt: paupe res a quibus bona primitus susceperũt. Alii quoq; suos magistros reuereri vereuẽ a quibus eorum doctrina exortum cepit. O superbia facis vt homo seipsũ ne gligat: beneficiiq; accepti immemor fiat; & ingratum eum reddis: cui maxime congruit beneficia cognoscere suscepta: eo q; inest racio & mens qua singula talia cognosci possunt. Vnde de ingratitudine loquẽs. Seneca libro primo de benefi. Inter vicia inquit maxĩa nihil est frequencius quam ingratitudo animi. Et ibi dem libro.ii. Quidam inquit fortune gracias agunt & in angulo erit non ad aurem. Et subdit ingratus ẽ qui remotis arbitris agit gracias. Idem epĩ.x. ad Lucillum. Nihil carius estimamus quam beneficium qd diu petimus: nihil vilius quod cum cepimus ingrati sumus. Quod verum est apud superbos. Sed humiles bona suscepta cognoscunt suaq; gratitudine vendicant amicos.

Capitulum.iiii. de superbia fugienda

Vperbia est eleuacio indebita mentis: q̃ iure meretur casum: hominem infatuat: amiciciam seperat: generat iurgia: pacienciam tollit: excessus suadet: correctõnem respuit: eloquium tumescere facit: mores elatos reddit: deprecari dissuadet: se flectere non permittit: nullumq; vicium magis proprie demonibus hominem equat. Vnde. Plautus in aulularia. Res nimis singularis est homo superbus non paciens. Nam superbi minores despiciunt: maioribus inuident: & ab equalibus disseneiunt. Vnde sicut in prouer. sapientum dicitur. Cito fit ignomina superbi gloria. Nec cum illis existimo superbos: qui famulatum hominum sic accipiunt q; eos non contemnunt. Vnde. Seneca ad. Lucillum. epĩ.xlvii. In homines inquit similes nobis non agimus superbiam minimamq; seruitutem exigimus. Verum q; corpus famulari per

mittimus: sed non minus appreciamur. Ipsos enim fra
tres eadem naturam nobis progenuit. Proehdolor tñ
superbia de die in diem crescit. Illi quoq; qui superio-
res sunt nobiliores volunt nuncupari. Iuxta illud. Sa
lust. in iugurtino. Superbia racione nobilitatis malũ
est. Hii enim ceteros rusticos vocant: condicõnisq; ser
uilis eo tamen pacto quo ceteris iniuriantur: se igno-
biles fore ostendunt Nobiles enim ñ sũt nisi q faciunt
ea opera que nobilia sunt. Si enim adest fortuna pro-
spera cur superbiunt: scientes q solida non est. Vnde
Tullius libro primo de offi. In rebus autem prosperis
superbia fugienda est & arrogancia. Nam aduersas
res & ꝓsperas ĩmoderate ferri leuitatis ẽ scilicet in
sipiencie. Vtinam superbi versificatoris documẽtum
menti ꝛspicerent. Ait enim. Vnde superbit homo cu
ius concepcõ culpa: nasci pena: labõ vita: necesseq; mo
ri: vana salus hominis: vanus labor: omnia vana. Inter
vana nihil vanius est homine: post hominem vermis:
post vermem fit cinis. Heu heu sic cedit in cinerẽ glo
ria nostra suum. Vnde primas. Si tibi gracia si tibi sa
piencia formaq; detur. Sola superbia destruit omnia
si committetur. Et prosper libro ꝯpig̃. Sola est innu-
meris armata superbia telis: quia scilicet sola supbia ĩ
finitas sagittas gingnit peccatorum. Vnde ironice.
Iuuenalis libro. iiii. superbis ita loqtur: quia tu galli
ne filius albe: vos vilis populos nati infelicibus omẽs
Que verba pretendunt vt nullus presumat de semĩe
vel matre iactare seipsum. Omnes enim eiusdem na-
ture sumus: nec pulcritudo debet gingnere fastũ. Ve
runtamen teste. Ouidi. libro. primo de fasto. Fastus
inest pulcris sequiturq; superbia formam. Si tamẽ at
tenderent pulcri se turpes futuros: clare cernerẽt eo
rum gloriam existere vanam. Inquiramus igitur vn-
de oriatur in homine fastus aut presumcio. Si enĩ ex
malo. tunc superbie occasio non est. Si ex bono: cur su

perbit: cum non ab ipso: sed ex deo sit. Stultus ē enī qui de non suo iactanciam facit. Vnde Galterus libro secundo in. Allexandreidos: Parcite mortales aīas extollere fastu. Parcite victores ingrati viuere summo Victori vires ceptrum diadema triunphos. Diuicias dare qui potuit auferre valebit. Itaq; omnia bona ex deo sunt. Si quis eciam ex bonis superbiam accipiat bonis iam caret. Vnde prosper in libro epig. quod qs non cecidit proprium sibi viribus aptat. Hoc ipso quo se stare putat cecidit. Ecce vides omnem superbiā postulare casum: licitaq; racione carere. Nam fastus hominis non ex racione sed ex mera stulticia deriuatur. Itaq; stulti omnes illi sunt qui de sua fortuna aut sapiencia superbiunt: qui ceteris se sapienciores existere credunt: qui doctores eos se posse īstruere presumūt dicente. Varrone in suis sentenciis. Contra omnes sapere decipere est: idest nō sapere. Et Tulius libro de acbada. Inepte qs mineruam docet & siluester pudet docuisse mineruam. Euanescunt igitur mundi sapientes: quorum superbia mera insipiencia est. Ambiunt enim principatus dominia: plateas familiā: & seipsos non possident seq; ipsos ignorant. Vnde Seneca libro de quatuor virtutibus. Ne inq̃t in re alciori te ponas in qua stanti tremendum: descendenti cauendum est Et ibidem ep̄. lxxiii. Ambiciosis non tam iocundum est multos videre subiectos: quam graue ante se habere parem. Hec enim ambiciosorū stulticia ē sibi parē pati non posse: aliisq; preesse peroptant: sibi autem si preessent superbia non tumescent. Vnde in prouerbis sapientum dicitur. Vis habere bonorem do tibi imperium magnum. Impera tibi nullum enī imperiū vtilius: quam sibiipsi imperare. Vnde Socrates Stultū inquit est: vt imperare quis velit aliis: cū sibiipsi imperare non possit. Et Fulgencius libro. ii. miccologiarum Qui plus querit esse quam licet: minus erit quā

vellet. Si quis igitur ascenderit: sic scandere studeat vt cadere non opporteat. Vnde Mocrobius in libro saturnalium Ad summum inquit gradum claritatis cũ veneris egre consistes & cicius quam ascendas cades Ve autem regibus & principibus qui gloriam mũdi quasi perpetuam arbitrantur. Casus enim nõ habent timorem: quia forte non cognoscunt deum maiorem. De quibus Sidonius in suo epistolari libro. ii. sicut inquit hominibus reges imperant. Ita dominandi desideria regibus dominantur. Cur igitur superbiunt reges. His enim subseruiunt quibus preesse se iactant. Nam si rex bonus es: tunc sollicitaris quit faciat seruus: vt malum corrigatur: bonumq; premiatur. Studes enim quid imperabis: quoniam remp. defensabis quas leges facies: quibus officia cõmittes: quo pacto emulos contentabis: quo tramite amicis conplacebis. In his enim õnibus tibi famulantibus subseruis. Cur igitur superbis? Diceres enim q̃ hec omnia aliis conmittes: quomodo igitur regis. Reuera rex nõ es nisi populum regas: quem si rexeris vt prefertur famularis. Absit igitur vt superbiã ex dominio suscipias: qd̃ fecisse legitur Allex. Vnde Valeri. libro. viii. Fastus inquit Allexandri pectus insaciabile laudis accepit ĩnumerabilesq; mundos audiens fore a democrito eos concupiuit. Heu inquit me miserum qui mundo vno dotatus sum. Cui Allexandro vt refert tharcius quidam dixisse fertur. Si inquit corporis tui magnitudo animo par esset: orbis te non caperet. Vna enim manu orientẽ: & altera occidentẽ contingeres Sed quid respondit. Ignoras nunquid arbores magnos diu crescere: postmodum tamen vna hora extirpantur. Ex his principes omnes documentum accipiant: & superbiã siquam gerunt deserant. Quia teste Galtero in libro Allexandreidos Quã friuola gloria muudi quã rerũ copia fugitiua hominum. Et Plaut? Qui preesse cu-

pit prodesse recusat. Magnus Allexander mihi exem
plum est: cui non suffecit orbis. Postmodum suffecit
excisa defossa marmore terra. Quinq; pedum fabrica
ta domus quam nobile corpus exiguo reqeuit humo.
Que omnia concludunt superbie fastũ vitare debere.

Capitulum. v. de vana gloria.

Nanis gloria ideo sic vocata est quia inuti
lis et vana est: & sicut stulti hi merito arbi
trantur qui viribus se putant diuites fieri
Sic stulti videntur hi quorum desiderium et sollici
tudo vanitas est. De quibus Oracius in libro sermo
num. Gaudent pre nomine molles agricole. Et Auia
nus. Hic quocumq; noua sublatus laude tumescit. Et
marcial' coquus. Cum voco te dominum noli te capę
re fastum. Sepe eciam seruum sic resaluto meum. Nã
plurimi in solis vocibus gloriantur: & ex honore vano
in seipsis tumescunt: proprioq; ore laudibusq; se extol
lunt. Quos redarguit Catho dicẽs. Non te collaude;
nec te culpaueris ipse. Hoc faciũt stulti ãs gloria vex
at inanis. Quid dicemus tamen quia singuli gloriã ex
operibus expectant. Vnde narrat Valerius libro. ix.
q cũ suffodes iam senex tragediam pro certamine mi
sisset: audiẽs se vicisse et superasse pregaudio expira
uit. Et Pliuius in epĩ. ad Arranum. Necesse ẽ vt lau
dis sue spacio & cursu & peregrinacione quisq; leteẽ
Eandem sentenciam tangit Tusl in tus. quest. libro. i.
Nos inquit alit ars omnisq; intentum ad studia glorie
habentes. Quibus omnibus attentis qbusdã apparet
ex operibus posse gloriam capere: congrue. Huic auẽ
dubietati respondendum sic apparet. Nam si bene fe
ceris si te benefecisse leteris: nec vana gloria vtilis ẽ.
Sed obest: si de tuo suscipias opere gloriam quã deo
non referas: & de quo gracias deo humillime non im
pendas. Talis enim gloria non tua est: sed dei. Si enĩ
ex bono opere sic leteris: q tamẽ deo regracieris: tua

tunc leticia nõ est inanis qa bono limitatur fine. Sed illa gloria vana est & inanis quã ex te & in te accipis qua mediante proximum despicis inflarisq; & iactanciis tumescis. Absit hoc a iustis: gloria ippocritarum est: quorum opera ficta: quorum eciam merces vaĩtas est. De quibus Tul. libro primo de offi. Tocius inqt iusticie nulla capitalior quam eorum qui quod agunt similant: vt boni viri videantur. Et ideo libro. ii. ibid Omnia ficta celeriter tamquam flosculi decidunt: nec similatum quitquam potest esse diuturnũ. Et li. iii. Homines aliquid agentes & id similãtes perfidi sũt inprobi & maliciosi nullum eorum illorum factũ vtile esse potest. Nam teste eodem Tul. libro de amicicia. Omnium rerum similacio viciosa est. Tollit enim iudicium veri. Nec tamen reprobandi sunt qui peccata sua tegunt ne peccandi occasionem aliis prebeãt. Sic enim agere ippocrisis non est: sed vera est eorum gloria: qui non ad aliud se bonos ostendunt: nisi vt gloriẽtur & laudes habeant: & promoueantur & dominentẽ Itaq; hi mali non sunt: eo ꝙ malam mentem eorum tegunt. Sed quia bonum similant quod non intendunt hominumq; iudicia sub spem glorie subuertunt. Hi vulpibus similes apparent atq; lupis. Vnde Parsi9. ꝑticulam veterem retines si fronte peritus. Astutam rapido seruas sub pectore vulpem. Et Prudenci9 Latitat lupus ore cruento lacteolam mentitus ouem sub fellere molli. Vnde Oracius in pœtria noua. Nunqd te fallant animi sub vultu latẽtes cuiusmodi sũt ippocrite. Ipsi enim se ostendunt vt deo famulari credantẽ demonisq; sunt filii: sed lucem gerere videntur. Si eĩ opera eorum vera existerent: mercedem veritatis ex operibus non exspectarent. Vnde Pliuius ad Catullium. Magnitudo animi nihil ad ostentacionẽ: sed oĩa ad consciencia refert: recteq; facti nõ ex populi sermone mercedem: sed ex facto petit. Nam sicut opera

sunt: sic premia conformia querunt. In quorum perso
na loquens Bœcius. ii. de consolacion. Nos inquit nec
ad populares aures inanesq; rumores recte farere tẽ
tamus: & relicta conscienciaq; virtutisq; prestancia de a
lienis sermonunculis laudem captamus. Horum ete
nim vita ficcio est: & mores sunt imagines absq; vita
& ideo delentur & decidunt. Quia teste Seneẽ libro
de clemencia. Nemo potest diu ferre personam fictã
Cito enim in naturam suam recedunt quibus veritas
non subest. Que autem ex solido nascuntur tempore ĩ
melius proficiunt. Nempe vani & ipocrite sic cogno
scuntur. Raro enim perseuerant: & viuendi maneriẽ
mutant; laudes amant; iactanciasq; faciliter producũt
: adulari gloriantur; a quolibet reuereri expectant; qd
agunt arbitrantur bonũ: de aliis vero praue judicant
: corrigi nolunt. Corriendi vero occasionem querunt.
Que autem faciunt aut facturi sunt sibi precipi dolẽt
Arbitrantur enĩ proprio sensu se regere posse: in aliis
tamen obedienciam petunt: viuendiq; normam nõ ha
bent vnicam: & in agendis semper extremisant: in om
nibus singularitatẽ student; & quod facere soliti sunt
: multos si facere videant mox viuendi modũ nouũ ex
cogitant; gestibus & signis pluribus ceremoniis se o
stendant; faciliterq; se incuruant; & humilitatem quã
minime habent maxime fingunt; dũ loquntur ab omĩ
bus audiri cupiunt; sed neminis sermonẽ benigne au
diunt; inuite salutant nisi signo vel nutu; vt meditaci
one aut oracione vacari arbitrentur: ad iracundiã fa
cile mouentur: & turbati cum fuerint mordaciter ir
ritãt: sueq; superbie veneno tumescunt; studiosesq; mẽ
dicant: & malum de aliis aperte dicũt; vt ĩ seipsis ha
beri non credatur; vt exinde gloriam accipiant; nõ li
benter laudant: nec laudantes auscultant; frequenter
murmurant; & sub nebula detrahere ñ cessant. Si ve
ro sui status plurimos videant; hos palam secũtur: vt

ex eorum consorcio famam vendicēt. Recusant tamē parem quenquam eis fore: sed maiores ippocritas eis sectantur vt laudis participes fiant: minoresq; cupiūt sequaces: vt eorum doctores videantur: cum paribus vero voce & mente contendunt. His enim signis cognoscunt ippocrite: & in cousimilibus premiātur. Eorq; enim opera atq; premia vana sunt. Rursus eorum tanta est temeritas vt omnia presummāt: nihilq; difficile arbitrantur eis: intollerabilesq; labores incboant: sed tandē fatigati de corporis debilitate se excusant: sub tali enim pretextu balneis dum placet vtuntur: quia dum volunt infirmantur Eo enim pacto quo fingunt virtutem non habitam: pariter infirmitatem fingere sciunt: & cū infirmitatis species acceperint plus qui buscumq; aliis volunt plangi: nec potest eis sufficient seruiri. Pruritus enim atq; lenimenta; lanā mollem: lītea odorifera: & queuis oblectamenta carnis: sub nube ficte infirmitatis postulant. Rursus cū ipocrisi diu tissime vacauerint: si exinde honores non pcipient: si opes non obtineant: si secularibus vacantes desideriis videant ipsis preferri si conspiciant suum deprimi statū: & odio à cunctis haberi. Tunc mores prehabitos deserunt; & secularibus se conformant postremoq; ceteris dissolluciores fiunt; & solum hoc plangunt q̄ voluptatibus non dederunt tempore quo ippocrisi seruierunt. Horum igitē inutilis labor: ieiunia friuola: fructum non capiūt ex operibus suis: vane glorie deditos seducit laus ab adulatoribus oblata: qui quantum in eis est eos interficiunt: quos suis laudibus inficiunt. Nam teste Ouidio libro. xii. metha. Et obest sua gloria multis. Ideo Matheus in thobia. non credes titul' fame: teq; consule credeq; menti. Et Marcial' coquus Hunc volo laudari qui sine morte potest. Absit tamē q̄ eos laudari probiteam in quibus virtus est. Quia teste Ouidio libro de ponto. excitat auditor studium

laudataq; virtus crescit: & immensum gloria calcar habet. Et idem. iiii. de tristibus. Non paruas dat ãio gloria vires. Et sedula facit pectora laudis amò. Absit igitur vt hos virtuosos laudari non debere dicam? periculum est quosdam laudare. Nescis enim quis virtuosus sit. Credis enim virtutes augeri laudibus: & virtuosos forsan suis spoliabis virtutibus. Sint igiẽ parce laudes tue: nisi virtuosum agnoscas quem laudaueris: quo cognito laudare non desistas: temporibus opò tunis vt sibi virtutes accrescant: dicente Seneca libro de quatuor virtutibus: lauda parce vitupera parcius Queso tamen vt pluries eorum laudes conmemorenẽ plures enim alios laudant qa principibus placẽt. Sed hec laus modica est: dicente Oracio in epistolis. Principibus placuisse virum non vltima laus est. Alii vero bonos laudant: non in eo q̃ boni: sed vicia eorũ qui ex fama boni sunt cõmendant. Hec enim laus stulta est. Vnde Varro in suis sentenciis. Qui in magnis excellit inuitus laudabitur. Nouim? enĩ temporibus istis quosdam ex fama bonos: quibus turpia immo turpissima contigerunt: sed omnia prosunt in laudẽ illis. Nescit enim vulgus a fama recedere solita. Bonos igitur laudemus in eo q̃ boni sunt: de peccatis vero laudare caueamus. Vnde Cassi. epist. iiii. Debemus inquit oĩbus bene gerentibus impendere laudes: non quid̃ falsas sed veras. Quia teste Sidonio ĩ suo epistolari li. ii. Sicut vera laus ornat. Ita falsa corrũpit. Et Valeri? libro. iii. Publica religione cõsecrata virtus nulla priuata laudacione indiget. Et Plinius in quadam epi. Hoc ipsum amantis est: amatum nõ honorare laudib? Verũtamen virtus laudanda est. Vnde idem Plinius in epistola ad Cornelium tbicianum. Prauum ac malignum est non admirari hominẽ admiracione dignissimũ. Ex quibus omnibus colligitur q̃ licet laudibus virtutes non egeant: virtuosos tamẽ laudare discrete

& parce congruit: dummodo laus virtuti non credat̃ abesse sed saluti prodesse. Redarguendi igitur sunt q̃ per inuidiam laudare recusant: & qui more adulatorum falsis sermonibus applaudẽt. Vnde Ouidius. Laudatio inquit tãtum glorie tollit: quantum falsitatis ĩmiscet. Et Therenci9. in adelph. Coram inq̃t aliquo laudare verecundum est: ne adulacionis causa fieri videat̃. In hoc positus est mũdus q̃ omnes mendaciter laudari cupiunt: & qui non laudant aduersarii putant̃. Vir tamen circũspectas pocius laudibus egere q̃ abnudare cupere debet. Nescis enim quanta sit demoĩs astucia: de laudibus enim tibi propinatis mucronẽ sue tẽptacionis efficit. Absit igit̃ vt laudes appetas: si tamẽ acceperis ipsas deo referas. Vnde Seneca ad Lucillũ epistola. lxxii. Quid inquit letaris ab hominibus laudari. Reuera minime prodest: nisi forsan stabilis extiteris virtusq̃ laudibus crescat: quod raro contingere videtur. Queso enim si lauderis vt teipsum agnoscas nec aliis plus de teipso q̃ tu tibi credas: dicente Cãthone. Cum te laudat aliquis etcetera. Plus aliis de te. Et Oracius in epistolis. Percunctatorem fugito. Et subdit Incuciẽt tibi peccat̃ pudorẽ. Vtinã igit̃ laudes q̃s audis te cadere non faciant. Si enim ministraueris vt virtutes acquiras. Heu qualis conuersio si tibi noceant attẽde quia tibi ñ nocebũt si teipsum noueris. Ideo eĩ aliqui laudibus decipiũtur quia sui immemores fiũt: & laudum pre copia se cognoscere pretermittũt. Vnde Galterus ĩ Allexãdreidos li. vii. Dum secũtur profugi bona momẽtanea mũdi. Allicit illecebris aĩmum caro nec sinit esse principii memorem: vl̃ eius imaginis instar. Bona enim mũdi laudes quãdoq̃ arbitrãtur: quibus occurrẽtibus sepius homo ñ remiscitur sue facture & seipsũ ex toto ignorat. Quidquid tñ audieris veritatem preferas aĩo tuo. Quia teste Lactañ. libro de vera religiõe. Nullus suauior aĩe

laudataq; virtus crescit: & immensum gloria calcar habet. Et idem. iiii. de tristibus. Non paruas dat ario gloria vires. Et sedula facit pectora laudis amo. Absit igitur vt hos virtuosos laudari non debere dicam? periculum est quosdam laudare. Nescis enim quis virtuosus sit. Credis enim virtutes augeri laudibus: & virtuosos forsan suis spoliabis virtutibus. Sint igitē parce laudes tue: nisi virtuosum agnoscas quem laudaueris: quo cognito laudare non desistas: temporibus opportunis vt sibi virtutes accrescant: dicente Seneca libro de quatuor virtutibus: lauda parce vitupera parcius Queso tamen vt pluries eorum laudes conmemorentē plures enim alios laudant qa principibus placēt. Sed hec laus modica est: dicente Oracio in epistolis. Principibus placuisse virum non vltima laus est. Alii vero bonos laudant: non in eo q̃ boni: sed vicia eorū qui ex fama boni sunt cōmendant. Hec enim laus stulta est. Vnde Varro in suis sentenciis. Qui in magnis excellit inuitus laudabitur. Nouim? enī temporibus istis quosdam ex fama bonos: quibus turpia immo turpissima contigerunt: sed omnia prosunt in laudē illis. Nescit enim vulgus a fama recedere solita. Bonos igitur laudemus in eo q̃ boni sunt: de peccatis vero laudare caueamus. Vnde Cassi. epist. iiii. Debemus inquit oī bus bene gerentibus impendere laudes: non quid falsas sed veras. Quia teste Sidonio ī suo epistolari li. ii. Sicut vera laus ornat. Ita falsa corrūpit. Et Valeri? libro. iii. Publica religione cōsecrata virtus nulla priuata laudacione indiget. Et Plinius in quadam epi. Hoc ipsum amantis est: amatum nō honorare laudib? Verūtamen virtus laudanda est. Vnde idem Plinius in epistola ad Cornelium tbicianum. Prauum ac malignum est non admirari hominē admiracione dignissimū. Ex quibus omnibus colligitur q̃ licet laudibus virtutes non egeant: virtuosos tamē laudare discrete

& parce congruit: dummodo laus virtuti non credat̃ abesse sed saluti prodesse. Redarguendi igitur sunt q̃ per inuidiam laudare recusant: & qui more adulatorꝝ falsis sermonibus applaudẽt. Vnde Ouidius. Laudatio inquit tãtum glorie tollit: quantum falsitatis ĩmiscet. Et Therenci9. in adelph. Coram inq̃t aliquo laudare verecundum est: ne adulacionis causa fieri videat̃. In hoc positus est mũdus q̃ omnes mendaciter laudari cupiunt: & qui non laudant aduersarii putant̃. Vir tamen circũspectas pocius laudibus egere q̃ abnudare cupere debet. Nescis enim quanta sit demoĩs astucia: de laudibus enim tibi propinatis mucronẽ sue tẽptacionis efficit. Absit igit̃ vt laudes appetas: si tamẽ acceperis ipsas deo referas. Vnde Seneca ad Lucillũ epistola. lxxii. Quid inquit letaris ab hominibus laudari. Reuera minime prodest: nisi forsan stabilis extiteris virtusq̃ laudibus crescat: quod raro contingere videtur. Queso enim si lauderis vt teipsum agnoscas nec aliis plus de teipso q̃ tu tibi credas: dicente Cathone. Cum te laudat aliquis etcetera. Plus aliis de te. Et Oracius in epistolis. Percunctatorem fugito. Et subdit Incuciẽt tibi peccat̃ pudorẽ. Vtinã igit̃ laudes q̃s audis te cadere non faciant. Si enim ministraueris vt virtutes acquiras. Heu qualis conuersio si tibi noceant attẽde quia tibi ñ nocebũt si teipsum noueris. Ideo eĩ aliqui laudibus decipiũtur quia sui immemores fiũt: & laudum pre copia se cognoscere pretermittũt. Vnde Galterus ĩ Allexãdreidos li. vii. Dum secũtur profugi bona momẽtanea mũdi. Allicit illecebris aĩmum caro nec sinit esse principii memorem: vl̃ eius imaginis instar. Bona enim mũdi laudes quãdoq̃ arbitrãtur: quibus occurrẽtibus sepius homo ñ remĩscitur sue facture & seipsũ ex toto ignorat. Quidquid tñ audieris veritatem preferas aĩo tuo. Quia teste Lactañ. libro de vera religiõe. Nullus suauior aĩe

cibus: quam cognicio veritatis. Veritatem autem illi non habent: qui verbis laudancium magis intendunt quam proprie iacture: quam ĩ seipsis nouerint. Verũ tamen seipsum qui nouerit faciliter errat verbo seducitur resurgereq; nescit. In quorum persona loquitur Seneca epist. l. Ceci inquit ducem querunt: nos aut̃ sine dure erramus: & ideo ad sanitatem difficulter ꝓuenimus: quia nos egrotari nescimus. Illi enĩ se egrotari nesciunt qui sue mentis delicta nõ nouerunt. Nihil melius tñ quam seipsum cognoscere. Nam cognicio sui: superbiam vitare discet: & laudibus non decipi prestabit. Nec paruum donum est seipsũ cognoscere. De celis enĩ processisse legit̃. Vnde Mocro. libro primo de somno Scipionis. De celo inquit descendit gnotos olitos: idest: scito teipsum. Vnde refert̃ ꝙ cuidam querenti quo itinere ad beatitudinem ꝑueniret Vox delphicii oraculi respondit. Si te agnoueris beatus eris. Vnde in fronte templi hec sentencia scripta fuit. Homini necessaria est cognicio sui. His omnib9 attentis nec laudes nec opes: nec fama superbiã in te generabit teipsum si cognoueris. Conspicies enim ex vili materia te progeĩtum menstruis in vtero nutrit̃ turpitudinibus videbis tuam infanciam maculatã fuisse: iuuentutis q̃ tua fuere tempora plurimis exposita periculis: senectus te persequitur: & mors petit occasum: peccatisq; forsan inuolutus es. Nulla tua est ꝓsperitas secura. Ecce quanta humilitatis incitamenta ergo te cognosce: superbiam vitare si velis. Sed nunquid laudib9 auditis desistere poteris a fastu: aut opibus si diteris. Nunqd ex eis tibi gloria vana ꝯsurget nequaquam enim si te bene conspexeris. Vnde Marcialis coquus. Ardua res hec est opibus non t̃dere mores. Quia propter diuicias cor exaltari nõ debet. Vnde Galterus in Allexandreidos libro. viii. Quid tibi diuiciis opus est esuriẽ pariunt: quanto tibi plura ꝑra

sti: tanta plura petis: sicq; famē: rursus defectū copia nutrit. Prudens igitur pecuniis nō glorieē vt ex laudibus tumorem accipiat: sed se cognoscere discat. Vnde Tulius in oracōne sua. Pro cēto illud esse volo vt q̄lis es cognoscas: ta'ēq; homines existimēt. Quid enī prodest laudibus vanis extolli. Nam teste eodem in tus. quest. libro. iii. Homo qui sine materia in vanitate versatur: nullam effigiem eminentem virtutibus sed vmbrā imaginis glorie sectaē. q. d. q̄ vir vāitati b9 supbie dedit9: more imaginis debilis ē. Vnde Valerio maximus narrat Socratem dixisse. Conscienciā plus quam famam attende. Per famam enim falli poteris per conscienciam nunquā. Vnde Señ. ep̄. xxvi. Remoue existimacionem hominum: dubia semper est & in vtramq; partem diuiditur. q. d. de laudibus parum esse curandū. Vnde narrāte Valerio libro. viii. laudari noluit Aristo. sed de seipso in neutram loquēdum predicabat. Quoniam se laudare vituperare est Vnde Simachus in suo epistolari. Omnis ostentacio non caret suspicione mendacii: quia quitquit assumiē proprium: non mutatur. Et Quinti'ianus de oratoria institucione libro. iiii. Verecūdius est dicere sua: quā aliena laudanti. Et Oui. li. iii. sine titulo. Quis furor est: que terre latent ī luce fateri. Et que clara facies facta referre palā. Vnde Catho. Ne sis vento9 si vis bon9 esse videri. Nempe qui se laudat: se superbū: & consequenter viciosum monstrat. Vnde Quintilianus libro. viii. de oratoria institucione. Viciosa ē res iactācia pariterq; fastidium & plurimum odiū Et subditā Qui enim supra modū se extiterit alios despicere creditur. Ob hoc Prudencius libro de conflictu viciorū & virtutum: desine grande loqui: frangit deus omne superbum. Magna cadunt: inflata crepant: tumencia premuntur. Scandunt celsa humiles: tradunē ad ima feroces. Et Gian. fre. in poetria noua. Vincat op9 ver

bum:minuit iactancia famam.

Capitulum.vi.de habenda paciencia.

Aciencia vincit maliciam: vir quoq; paciẽs superat emulos: nec potest eã prebere vindicta victoriam quam paciẽcia donat. Ipsa enĩ mala tollerare: benigne facit. Itaq; pati qui nouerit ferre:impassibilis ẽ :sibiq; nemo nocere potest: eo q; nociuum nihil sibi apparet. Vnde Lactancius libro de vera iusticia. Paciencia inquit est malorũ que aut afferuntur aut accidunt:cũ equanimitate tollerancia Vnde Plato. Tocius inquit philosophie robor ẽ paciencia. Et Tulius in primo rethorice. Paciencia ẽ honestatis siue humilitatis cum rerum arduarũ ac difficiliũ voluntaria ac diuturna perpessio. Hanc siqdem pacienciam habent sapientes:vt ex prouerbiis sapientũ collitur. Sapientes enĩ merito dolores ferre debẽt quia doloribus castigatur corpus & anime subicitur. dicente Seneca ad Lucillũ epistola.lxxviii. In remedium cedũt honesta solacia. Et quitquit animũ erexerit eciam corpori prodest scilicet ad correctionem. Et subdit: noli mala tua tibi facere grauiora & te querelis onerare. Nã leuis est dolor:si nihil illi opinio adiecerit. Et idẽ Seneca epistola.vi.ad Paulũ. Feramus equo animo & utamur foro:quod sors concesserit :do nec in victa felicitas finẽ malis imponat. Nam apud athenienĩ. Solon pacientissimus fuisse legitur: vt tangit. Valerius libro.vii. Et Tercullianus in Apologitico. Epicurus inquit omnem cruciatum doloremq; dãnauit. Reuera noui plurimos esse impacientes poci? opinione propria quam vexacione extrinsica. Quia teste Quintiliano libro.vi. subit libens pietas penam Et idẽ Quintilianus causa decima. Nulla pena est nisi inuito: nullũ habemus nisi in impaciencia dolorem. Et vt quitquit crudele sit metus facit. Verũ q; multi suis stimulacionibus viros eciam virtuosos ad impa

cienciam redigerunt. dicente Seneca libro primo de clemencia temeritas hominũ & contumacia sepe tranquillissimis pectoribus impacienciam extorsit. O vtinam in vita mortali in qua pro certamine cõstituti sumus pati diceremus. Solent enĩ milites fame siti ipsis nõ recusantibus vexari. Milites igitur cristiani ea libenter ferant que aduersa fortuna pro certaĩne ministrat nocumenta. Tunc enĩ fotuna victa est: virum pacientem si inuenerit. Quoniam teste Prudencio li. de cõflictibus viciorum. Ecce modesta grauis stabit paciencia vultu. Per medias ĩmota acies varioscꝫ tumultus expectabat: defixis oculis & leta manebat. In de quieta manet paciencia fortis ad omnes. Omnibꝫ vna comes virtutibus associatur. Nam vidua est virtus quam non paciencia ferat. Vnde teste Lucano li. secũdo. Gaudet paciencia duris. Et Ouidius li. ii. de arte amandi. Cede repũgnanti cedendo victor abibis Et idem Ouidius li. ii. de remediis. Posse pati facile est tibi: nisi paciencia desit. Flumen perpetuo torrẽs solet cicius ire. Si tamen hec breuis est illa perhẽnis aqua. Que verba nihil aliud sonant nisi sicut aqua torrentis quandoq; intrat flumen quod est alcius eiusq; aquã perpetuat: sic paciencia omnia vincit: & vir paciẽs: forciores se superat. Ideo Marcialis coquus iqt Qui sua metitur pondera ferre potest. Et Seneca ad Lucillum epistola. viii. Bonus quitquit accidit ei eõ animo sustinebit. Sciat enĩ ita accidisse lege diuina q̃ vniuersa procedunt. Hec siquidem racio magnam paciencia suadet. Nam si cõsideres a deo singula fieri cui nulla vis resistere potest. Cur igitur molestum tibi ẽ ea sustinere: que deo placẽt. dicẽte Seneca epist. lxxiiii. ad Lucillũ. Placeat homini quitquit deo placet. Et idem in Hercule furẽte. Nullo premetur onere paciẽter qui tulit. Nam virtutis domare ẽ. Et subdit. q̃ durũ fuit: pati memisse duce ẽ Vnde Valerius

libro.iii. Non parua gloria contemtu doloris acquiri
tur: quia titulus sapiēcie dat. Et Therēcius in Ecbi
ra. ex quo tibi fuerunt comoda eius equum est ferre
i comoda. Vnde Macro. libro saturnaliū. Qui suos do
lores anxietatesq; dissimilant paciencie beneficio ad
maximam voluptatem. Et ibidem refert iniurias eni
tulit libenter. Vt autem paciencia quis obtineat con
sideret an aliquid mali gesserit: & si culpabilem se re
periet penas correspondentes suo crimini imponat.
Quas tunc libēter ferat ex quo propria facta illas me
ruerit. dicente Cathone. Quod merito pateris paciē
ter ferre memento Cum reus tibi sis ipsum te iudice
damna. Vnde Valerius li. iiii. refert q; cum Siracusi
nus a Dionisio tiranno repulsus esset: tunc accessit ad
domū Theodori pro tunc principis in vrbe: ad fores
tamen diutissime expectauit: & suo conplici tunc dix
it: pacienter hoc ferendum est: quia forsan aliquod si
mile fecimus: cum in gradu nostre dignitatis essem?
Vnde Ouidius libro epistolarum. Leuiter ex merito
quitquit patitur ferendum est. Et idem Ouidius li.
ii. sine titulo. Equo animo penam quam meruere fe
rant. Attendam? enī vere paciencie comoditates. Nā
paciēcia excitat animū & corpus laboribus exercitat.
Vnde Galterus in Allexandreidos li. iii. Excitat in
dum vires: dolor paciētis sepe relatū: vis illata leuat:
minuitq; coactio culpā. Omnia descēdunt a sūmo cul
mine rex. Que verba designāt duas paciencie comodi
tates Dat enī paciēcia exerciciū & contra culpam re
mediū. Vnde Galter? libro. vi. Asperior sanat grau
ores pocio morbos. Et Matheus in libro de Thobia
nomine passa dei redolet: tribulacio pcit passio delec
tat lesio pena sapit. Reuera paciēcia merita auget de
uocionem confert q; cremēta & in aduersitatibus cre
scit. Vnde Arator libro. v. Mitissima sors est penarū
quas vota gerunt: regniq; facultas ppetuo ꝓ rege pa

ti mensuraq; virtus crescit in aduersis. Si enī quis ꝓ
nomine dei penam sufferat: hoc libenter agat: quia ꝓ
illo certat: que superabundāter omnib9 rebus pensat
Rursus consideremus egros: pro sanitate plurima fla
gella pati: que licet aspera sint: libenter tamen ferunt
sub spe future sanitatis. Nunquid ergo pro salute mē
tis penas: si ocurrāt: libenti animo ferri congruit. Vn
de Ouidi9 libro primo de remediis. Sepe bibi succos
quāuis inuitus amaros Eger & fateor medicus turpi
ter eger eram Vt corpus redimes ferrum pacieris &
ignes. Quia scilicet pene sunt tollerande: ꝓ corporis
medela. Verum q̃ pro corpore homines omnia ferūt:
sed pro mente raro: eo q̃ corporis molestias senciunt:
anime vero calumniam non aspiciunt: veteres tamen
plurimi penas innumerabiles tollerasse referuntur: ip
so dicente libro de tristibus. Tot mala sum passus q̃t
in ethere sidera lucent. Paruaq; quot siccus corpora
pulu:s habet. Et eodem libro. Fert sapiens omnis ca
sus pacienter amaros. Frena nec indomiti more recu
sat eas. Quia scilicet sapientes libenter ferunt que tol
leranda sunt. Animaduertant amatores mundi quāta
dulcedine vitam deducūt sepius sceleratam: cui9 mol
licies asperitatem gingnit penarum succedencium ꝓ
delictis in quibus delectanē. Eorum tamen arbor spi
nosa est sed rosas conspiciunt dulces: & arboris spinas
non attendunt: quia extrinsica delectamēta degustāt
& delicta intrinsica nō increpant. Hi similantur arbo
ri spinose producente rosas. dicente Ouidio libro de
ponto. Sepe creat molles aspera spina rosas. Iupiter in
multos temeraria fulmina torquet. Qui penam culpa
ñ meruere pati. Per ampliusilli igitur penam pacien
ter ferre debent: qui propriis delictis eam meruerūt
Quinimmo letari habēt qui deliqrunt si penis in hac
morta i vita afficiantur. Quanquam enī cum peccato
ribus dissimilat deus: nil tamen inultum manebit sed

pena grauior multũ post obitũ apparebit. Vnde pro-
sper li. epig̃. Multa diu summi suffert paciẽcia regis
suspendẽs eq̃ pondera iudicii, Et subdit. Et curat me
dicus vulnera vulneribus. Ad veniã tendũt iusti: pia
verbera regis. Ira breuis rectis gaudia longa dabit.
Quia scꝫ post vitã presentẽ deus scelerato s puniet: &
iustos premiabit. Et illos per penã: istos ꝑ gloriã et-
nã. Absit igit̃ vt quis impaciẽs facit ex vite presentis
modico verbere. Sed poci9 medicoꝝ consilio adiuue
mur. Consulũt aũt mẽbra morbida trũcari: vt residua
corpis pars valida maneat. Huius etenim vite solacia
postponam9: carnisq̃ maceracõnem non recusemus: vt
salus futura nobis prestet̃. Vnde Claudianus Trunce
tur & art9 vt liceat secure viuere mẽbris. Et ĩ ꝓuer.
sapi. dr̃. Feras quod ledit: vt quod ꝓdest feras. Quia
teste Oui. li. i. sine titulo. Leue fit quod bene fertur
Recolo impacientes etenĩ plurimos viros vidisse: qui
bus oĩa nocebãt. Alios aũt conspexi pacientes quibus
oĩa ꝓspera videbãtur. Nam quanto quis minus nouit
pati tãto seuius & frequẽci9 affligit̃. Quãta enĩ pena
his adest qui de oĩbus vindictã q̃runt: verbisq̃ impor
tunis ɔtra singulos ɔtendũt. Et si spes supandi affue-
rit nunq̃ indulgẽt nisi ꝑcuciãt. Vtinã attẽderẽt illud
Cathonis Quem supare potes interdũ vince ferendo
Maxĩa etenĩ moꝝ est paciẽcia virtus. Cũ recte viuas
ne curas verba maloꝝ. Arbitrii nostri ñ est quod quis
q̃ loq̃tur. Dices forsitan pati molestũ fore tibi: eo ꝙ
pacẽ cũ homĩbus q̃ris: sed hominũ impietas te anxat
Vtinã attẽderes illud ꝓspi in li. epig̃. Impia pars mũ
di parti est infesta pioꝝ. Et subdit Pulsant exterius
diuersis motib9 hostes. Int9 ciuile est & sociabile ma
lũ. q. d. ꝙ anxietas a malis deforis impulso viro ñ no-
cet si eius mens ab intus quieta sanaq̃ esset. Sed for-
tassis supbia mentem occupat: ob hoc leuis infestacio
irã cõcitat beneficioꝝq̃ collata possessio rigidiores se-

pe animos facit. Itaq; gracia desursũ collata fomentũ frequenter impaciencie ministrat. Ob hoc magister Zeilo sic ait. de ḡcia vitã: corrũpere vita: ne vite merita demerearis ita. Heu vnde hic accidit q̃ munera dei paciẽcie cõtrariantur: nõ quid̃ ex se: sed ipsa qui habẽt impaciẽtes: eoꝝ occasione fiũt. Quid est q̃ nullus verbera tollerare potest: sed ex modica iiuria quis q̃ mouet̃. Attẽdamus enĩ q̃ verba vẽto cõpantur: & tũc minime nocẽt qñ de ipsis nulla cura prebetur: aut qñ obliuione ẽduntur. Turpe est enĩ illi9 reminisci q̃ affligaris. Vnde in puer. sapientũ dr̃. Iniuriaꝝ reme diũ est obliuio. Niserrima enĩ fortuna est que inimico caret. Sienĩ null9 inimicus facit iniuriã tibi: multos facit tñ inuidia. Vnde viri boni est pati: nescireq; ac facere iniuriã ei9. Nam iniuria est infamia ei9 qui facit. Ideo teste Varrone ĩ suis sentẽciis. Contemnendi sũt: ineruditoꝝ ꝓtemtus. Et Salustio ĩ iugurtino Bono viro sanctius est vinci: q̃ malo iniuriã vincere. Vnde Señ. ad Lucil. epi. lxxvi. Equo animo audiẽda sũt Impatoris cõuicia ipse: cõtemtusq; honestoꝝ tibi cura est: si ab impitis cõdemnaris. Nam ab eis laudari honor nõ est. Eoꝝ igit̃ irritacões tanq̃ friuolas asperne & benigne patere. Si enĩ animaduetam9 veteꝝ tollerãciam exẽplo dotabimur eoꝝ singulaq; pati discem9. Vnde Cassiã9 in li. collacõnũ refert q̃ Socẽtes iniuriãti nocere noluit. Quinimo cũ qdã corruptorẽ pueroꝝ eum vocasset: tũc discipl'i eius irruere volebãt in eum Sed Socẽtes ait. O sodales qescite: corruptor enĩ sum sed me cõtineo. Eciam de ipso Socẽte refert Iheroni. conẽ Iouinianũ li. i. q̃ paciẽtissimus fuit. Nã vxores duas cum haberet: ipsas sepius irridebat: eo q̃ propt̃ ipsũ disceptabãt. Cur igit̃ propt̃ me disceptatis. nam fedissimus homo sũ: naribus simus: frõte caluat9: frõte pilosus. Nouissime tñ prefate vxores impetum mutuum vertẽrũt in eũ a quaq; fedissima eũ deturparũt

Qui nihil respondit: nisi sciebam in futuris vt ista to-
nitrua imber seqretur. Ipse eciã Soc̃tes teste Señ. ad
Lucillũ dixisse referẽt: ꝙ nihil patiẽt qui secũ paciẽciã
habet. q. d. ꝙ paciẽdo: paciẽs vir nõ patiẽt: quia ex pe-
na nõ molestat̃. Itaq; impaciẽtes maxime paciũtur &
maxime ãgustiantur. Si aũt paciẽciã haberent q̃ vir
tus est tunc paciendo non paterẽtur.

Capitulum. vii. de Ira.

Ra perturbat animũ: sensũ non ꝑmittit dis-
cernere veꝝ: & illum plus affligit cui adhe-
ret: quã eũ cont̃ quem ipsa mouet̃. Nam sp
inest ãgustia iratis. Tibi igit̃ parcas: aliis si nõ parcis
Vnde de ira loquẽs Tul̃. in sua oracione ꝓ Marcello
Iracundia inquit consilio est inimica: & est victoria ĩ
solens atq; superba. Vnde Epicurus Ira immoderata
insaniẽ gingnit. Et Eunodius Ira iuste suũ plusquam
alios lacescit actorem. Vnde Tul̃. in tus. ques. li. iiii.
Ira inquit est libido puniẽdi eũ qui tulisse videt̃ iniu-
riã. Sed si paciẽcia habet̃: ira cõpescenda credit̃. Vn
de Oraci9 ĩ epistol̃. Tu cõpesce cathenis iram. Quo-
niã teste Cathone Ira odiũ generat: concordia nutrit
amorẽ. Ira impedit animũ et cetera. Eandẽ eciam tã-
git sentenciã Prudẽcius li. vi. de ꝯflictu viciorũ. Et
Virgili9 li. ii. eneidũ. Furor inquit mentẽ totã preci
pitat. Et Lucã9 li. iii. Inuenit̃ animũ precipitari fu-
ror. Vnde Ouidi. li. iii. de ar. amã. Ora tumẽt: nigre
scũt sanguinis vene: quib9 extinct9 iniuria suscitat ig
nes. Et li. metha. Sepe suũ feruẽs oculis fert ira fu-
rorẽ. Et idẽ li. de ponto. Que nõ obruit taciti cesaris
ira. Addita sũt penis aspa verba meis. Que omnia ni
hil aliud designãt nisi ꝙ ira maxime affligit iratos. Si
igit̃ stulti putãtur qui seipsos affligũt: sic & magna ĩ-
sipiẽcia est eoꝝ qui facilit irascunt̃. Nam ira g̃uissim9
dolor est: & q̃nto ꝓnior: tãto g̃uior. Vnde ĩ ꝓuer. sapi
entũ dr̃: ꝙ bon9 anim9 Iesus multo grauius irascitur.

Nam ꝓbi hominis iracũdia grauissima ẽ. Si igit̃ probus es: tãto magis irasci timeas. Eodem enĩ pacto te affligis: sensũ ɔfundis: & cum hoc peccabis. Itaq; salutis viã postergabis. Discas igit̃ benigne pati vt tuus in pace qescat animꝰ. Vnde Galterꝰ in allexãdreidos li. i. Blãdiciis indignꝰ erit molliq; potiri fortũa. Qui dura pati ul' amara recusat. q. d. ꝙ ñ ẽ dignꝰ bonis potiri qui aduersa ferre nõ valet. Si enĩ prudens aspiceret bona q̃ ex paciẽcia sibi affuturãt: fortassis benigne vitaret iras. Sed teste Quintiliano ca. v. Humane infirmitatis ista natura est: vt ex omnibꝰ accidentibus grauissimũ putat quisq; qđ patit̃. Veruntñ teste eodẽ ca. x. Nulla pena est nisi inuito nullũ habeꝰ nisi ab impaciencia dolorẽ: & vt aliquid crudele sit metus facit Vnde Iulius celsus li. i. Homini illa inest malicia: non virtus pauli semper ferre nõ posse. Facilius enĩ reperiunt̃ qui vltro morti se offerũt: quã qui diu dolorem facilit̃ ferãt. Quia teste Salust. ĩ cathe. Nulli mortaliũ iniuria putat̃ vicium. Vtinam tñ hec recederet cõdicio a nobis: vt̃ irã refrenaremus: qua corpus exstirpamus: animũ debilitamꝰ: sensũq; eneruamꝰ: omnisq; boni spẽʒ ira destruimus. Queso dic mihi si sapiens es cur irasceris. Estimo enĩ ꝙ p̃ue volũtatis extiteris. Iniuriã enĩ si accepisti & paciencia tibi pro nomine Cristi affuerit: tunc ira cessabit. Et si tua virtus tãta nõ fuerit: & te vindicare queras: aut hoc potes aut non. Si potes cur irasceris cum emendare poteris. Si autẽ vĩdicare nõ possis: cur irasceris. Nosci enĩ ꝙ ira tua te non vindicabit: sed ex ea solum hoc reportabis ꝙ fati gaberis tu ipse: & exinde letabit̃ inimicus tuꝰ. Iuxta illud Psalmista Exultabunt inimici mei si motus fuero. Itaq; dum irasceris vindictã quam ĩ alio desideras ĩ teipso facis. Queso igit̃ vt miseriaris tui. O ira effrenata quot perdidisti viros: quot prelia seminasti: quot fratres diuisisti: quot necasti: quot te feriente: quot

subito & improuise decesserũt. Multos enĩ ad stultici ã deduxisti tuisq; stimulis plurimos expirare fecisti. Et te molestante: quidam suspendio: alii submersione alii proprio mucrone se necauerũt. Omnia enĩ delicta suũ auctorẽ ad tempus delectãt aut delectare credun tur. Nam delectaẽ supb9 ĩ fastu: lubric9 ĩ luxu: edax in gustu: piger in requie: auarus in desiderio. Sed tu ira nil nisi flagella confers. Miror enĩ cur te homines nõ fugiũt ex quo nihil delectacõnis apparentis ul̃ ex istentis in te inueniẽ. Tu enĩ ira machinas enses: gladios & arma reperisti: & omniũ crudelitatum genera te nocente ꝓcesserunt. Vnde Tibulius Quasi fuit hor rendus pri9 qui ꝓtulit enses: Quã ferus & vere fer9 ille fuit. Sed teste Ouidio li. i. de ar. amã. Nec enim lex ulla inequior ẽ: Quasi necis artifex arte perire sua. Vobis igiẽ ꝓcite: vobis indulgeatis o vos irati. Quia teste Galtero in allexandreidos li. viii. Non veri simi le est alieno cuiq; ꝓcere qui sibi non ꝓcit. Sapiens aẽ discat mitigari suosq; sensus refrenare: nemo est enim adeo tam ferus qui non mitescere possit: Inquit Ora cius ĩ epistol̃. Ca. viii. de odio & crudelitate

I odio habeas quenquã tu ipse odiosus eris: munera tua deo non placebunt: peccatorũq; veniam non impetrabis quia misericordiam non meretur: proximo misereri qui contendit. Discas igitur eum diligere quem amare ex precepto teneris iureq; nature. Nam amicicia bona spũalia atq; tẽpalia congregat: & mencium vnitatẽ conseruat. Vnde Valerius li. ix. Ire & odii affectus magnus ĩ peccatorib9 humanis excitant fluctus. Ille pro cursu celerior. Hic nocendi cupidine pertinacior. Et nota q̃ per li ille demonstrat affectum ire: & per li hic affectum odii. Et subdit Quasi vehemens est contra rempub. odiũ. Nihil est quod bono ꝛmuni tantũ obsit sicut odiũ. Et q̃quam sint omnia odia mala vt cõmuniter tñ neqciora

sunt illa que latent. Vnde in ꝓuer. sapiẽtũ dr̃: Multo
rum odia sub occulto latent. Et sequit̃: Peiora sũt rec
ta quam aperta. In hoc tñ positus ẽ mundus ꝙ semp ĩ
eo iurgia erũt. Ve tñ iurgiosis. Nam princeps odioꝝ
est diabolus qui ꝑ magna ꝑte impat mũdo. Difficul
ter igitur pax vniuersalis erit. Vnde Oui. ĩ ibin: De
sinet esse purus contrius ignibus humor: Et tepidus
gelido flabit ab ortu nochus: Et ver autumno hiemi
miscebitur estas: atq; eadem regio vesper & ort9 erit
scꝫ antequã sit vera pax mundo. Nam mũdus ĩ malig
no positus est paceq; nunquam fruetur veraci & vni
uersali: sed sufficit sapiẽti propria pace quietari: odia
fugiat: rancores euitet: & cum pace mentis virtutib9
intendat. Nam odium reddit hominem crudelem &
a natura propria discedere hominẽ facit. Nam referẽ
a Valerio li. ix. ꝙ Othus qui postea dictus ẽ Darius
crudelissimus extiterat: virosq; optimos interfici mõ
te cõmuni nõ ꝯtentabatur: sed crudelissimum mortis
tormentum excogitauit. Si enĩ crudelis erat crudeli
tatem postea repire meruit. Nã sicut dr̃ ĩ ꝓuer. sapi.
Multos timere debet: quem multi timent itaq; respu
e crudelitatem & matrem crudelitatis irã. Vnde Se
neca ĩ agamennone. Rudis est tirannus morte qui pe
nam exigit. Et ĩ declamacõnibus li. iii. Scelus est oc
cidere. Et li. i. de clemencia dicit. Ferina ista rabies
est sanguine gaudere atq; vulneribus. Tale enĩ gaudi
um facit hominem ĩ siluestre animalis transire. Vnde
Lactañ. ĩ li. de vero cultu. Qui hominem quamuis ob
merita damnatum ĩ conspectu suo iugulari pro volun
tate petit: consciãꝫ polluit: tãquam si homicidii quod
sit occultus spectator & particeps fiat. Absit igit̃ ab
homine crudelitas que proprie nature cõtradicit. Vn
de Tul̃. ĩ li. i. de offi. Magnitudo inqt animi remota
cõdicõne humana feritas quedam fit & inhumanitas
Et idem li. iii. Hominum nature quam maxime siqdẽ

debemus inimica est crudelitas. Vnde Valeriꝰ li. ix, crudelilitas horridus est habitus: truculenta species violentꝰ spiritus: vox terribilis. Vnde ibidē refert de crudelitate illius qui nouum genus cruciatus excogitauit. Nam thauꝛ eneum fecit in quo cruciandi reclu debantur. Sue tamen adinuencionis experigenciam prius merito gessit: Hanibale iudicante: qui Hanibal tam crudelis extitit: vt in flumine Gollo de corpibus Romanis ponte facto exercitum transduxit. Sed recedat queso ab animo tuo crudelitas quecꝫ. Crudelis enī si fueris male peribis.

Capitulum. ix. de contencione & procacitate.

e x contencione immodestia promulgatur: excitantur iurgia: & exinde secreta sepius reuelantur. Vnde contendere nulli sapienti cōgruit: necꝫ rei perfecte. Pocius enī exprimit res quanto imperfectiores: tanto ad contencionē promciores. Nam videmus inter feminas frequencius lites: Inter canes latratus: Inter pauperes strepitus: & ī omni re cōtencio eo cicius orit: quanto imperfectior est mens seu status eoꝝ qui ꝓtendere sollicitantur. Ideo sapiens est qui ꝓtendentibus respondere nō curat. dicēte Cathone. Rumores fuge: ne incipias nouꝰ autor haberi Nā nulli tacuisse nocet esse locutū. Et Iuuenal li. iiii Torrens dicendi copia: est multis mortifera. Nam ī multiloquio nō deest peccatū. Vnde ī puer. sapientū dr. Turpia ne dixeris: paulatī enī pudor per verba excutit. Quia sc3 ꝓtencōsi defacili inuerecūdi efficiunt: bonoscꝫ mores cōrumpūt. Iuxta illud Menādi comici Corrumpūt bonos mores ꝓfabulacōnes pessime. Miꝛ est tī cū tacere facilꝰ sit quam loqui: cur tam difficile pluribus est ꝓtencōnes euitare ex quibus iurgia secuntur. dicente Oui. de ar. a. Exigua est virtus prestare silencia rebus. Ac conē: guis est culpa tacēdi loq Nempe ex locucōne supflua ira intendit: & frequent

tristicia gingnit̃: atq; plurima colloquia lete incboant̃ que t̃sti terminãtur fine. Vnde Oui. li. de põto. Tu modo fac timeas: & que tibi leta vident̃: Dũ loqueris fieri tristiciã meditare posse. Sed ꝓcbdolor humana ebetudo nil tollerare potest: sed verbis & ɔtencõnib9 ex t̃miniũ ꝓcacissimũ iugit̃ querit. Et quod indecencius est illi frequẽter magis ɔtendunt quibus loquendi minor facultas cõpetit: aut nature maleficõ: aut fõtune casu. Vnde Simachus ĩ epl'is. Leticia inquit loquax res est: & ostentatrix sui. Et subdit ad ꝓpositũ. Nature lex est vt qui balbuciũt plus loqunt̃. Affectãt enĩ copiã sermonis pudore defectus. Rursus verboꝝ ꝓcacitas & turpitudo ex mala vita sepius causat̃. Nã qui male viuit raro bene loqui potest. Vnde Tuli9 ɔt̃ Salustiũ. Non qui ita viuit sicut tu: alit̃ quã tu loqui potest: nec q ita sicut tu loquit̃ vita honestior ẽ. q. d. Prauũ eloquiũ prauã indicat vitam. Mala enĩ vita p̃uos sermones generat. Hec aũt omnia ideo dicta sunt vt caueat sapiẽs verbo ĩtatẽ & ɔtencõeꝫ: quibus lites oriunt̃ & impaciẽcia generat̃. Nempe contencõ veritati: & ɔsequẽter omniũ discipline inimicat̃. dicente Seneca ĩ suis ꝓuer. Nimiũ alt̃cando veritas amittit̃ Et Quintilian9 li. ii. de ora. inst. Non ẽ inquit contẽcõ bona consciẽcia: sed victoria litigãtis premiũ. Ideo stulticia est cũ verbosis ɔtendere: quia nõ bene loqui sed solũ vincere querũt. Quãobrem idem ca. xvii. Cõtẽciosi inquit quod probare nõ possunt affirmacionis temeritate astruũt. De quibus Lactã. li. de vita beata. Qui cont̃dicendi studio insaniunt: dum sua falsa defendũt: aliorum eciã verba subuertunt. Vnde Catho Cont̃ verbosos noli contendere verbis: Sermo datur cunctis animi sapiencia paucis: Lis minimis verbis et cetera: Litis preterite et cetera: Sunt quedam ic̃. Que ferre ic̃. Sapiens igitur non sit procax nec ad lites promptus. Nã via sapiencie veritas ẽ: cui ɔtencio

BIBLIOTEKA Zachodn. i Pomorza w Szczecinie

contradicit. Iuxta illud Ambro. Contencio ē impung
nacio veritatis per cōfidenciā clamoris. Vt quid igit̄
condis? aut enī obscurū est illud pro quo contēdis. ex
pecta quousq; clarū fiat. anteq; clamore verbum tuum
cōfirmas. Si vero illud clarū est quod dicis: cur igit̄
cōtendis? Nam stultum est in meridie sole lucēte can
delam accēsam deferre, Vnde Quin. libro v. de ora.
insti. In rebus inquit apertis tam stultū est argumen
tari: quam stultum in clarissimo sole mortale lumē af
ferre. Hominū tamē hec est procacitas q̄ vbi ius nes
ciunt maxime clamitant. & vbi veritatis clarū habēt
testimoniū minime contentant̄. nisi impetuosus inter
ueniat clamor. Vtinā attēderent illud Xenofon philo
sophi dicētis. Ego cōsciēcia teste didici maledicta cō
temnere. Reuera cōtencio omne malum aggrauat. et
si pro bono fiat. ipsū tamē bonum in malum cōmutat
Vnde Seneca ep̄. prima ad Lu. Cum fatuo inquit de
lectari nolo. Non enī longe mihi querendū. me enī ip
sum video. ideo plures cōtenciosi sunt. quia singulos
reprehēsibiles putant. & omnes deridēdos estimant.
eaq; solū bene dicta arbitrant̄ que proferūt ipsi. Si tñ
suos defectus cōspicerent: obiurgari non quererent.
Vnde Iuuenalis li. p̄mo. Loripedem rectus deridet:
ethiopem albus. quasi dicer&. q̄ aliū deridere non ha
bet qui vicia gerit. Ceteꝝ nō sufficit multis cōtencio
nibus & derisionibꝫ pacem maculare quinimo anathe
mate maledictionibꝫq; pluribus alios infestant. quoꝝ
tanta est procacitas: q̄ non nisi malum aliis affectant.
Dicunt enī illud Oui. li. p̄mo sine titulo. Di tibi dēt
lōgas iemes perpetuāq; sitim. Et illud Oui. in ibin.
Terra tibi fruges: amnis tibi deneg& vndas. Dene-
get afflatus ventus & aura suos. Nec tibi sol calidus
nec sit tibi lucida phebe. Destituāt oculos sidera cla-
ra tuos. Nec tibi vulcan9 nec se prebeat tibi aer. Nec
tibi det tellus nec tibi pontus iter. Exul inops erres:

alienaq; limina lustres. Exiguumq; petas ore tremente cibũ. Nec corpus querulo nec mens vacet egra dolore. Noxq; die grauior sit tibi nocte dies. Siscq; miser semper: nec sis miserabilis vlli. Gaudeat aduersis vir: feminaq; tuis. Qui mala cũ tuleris plurima atq; feras Causaq; non desit: desit tibi copia mortis. Optatamq; fugiat vita cobarta necem. His etenĩ verbis maledicionibusq; cõsimilibus stulti litigant. iram concitant. & quietem mẽtis subuertunt. quoꝝ cõtemnendus est sermo. rixaq; spernenda. Iuxta illud Varronis in suis sentẽciis. Cõtemnendi sũt ineruditoꝝ cõtemptus: si vis ad summa progredi.

Capitulum. x. de abstinencia & sobrietate.

Ictus modestus bonestatẽ corporis sanitatẽq; atq; mentis prosperitatẽ cõseruat. Vnde Seli. de quatuor vir. Ede citra cruditatem. bibe citra ebrietatẽ victus tibi sit ex facili. nec ad voluptatem: sed ad cibum accedere: palatum tuum fames excitet non sapores desiderio paruo redime scilicꝫ modico cibo vel potu. quia hoc tantũ curare debes ut desinet Ideo Therẽcius in andreidos. Arbitror inquit ĩ vita vtile esse ut edax vllus sit. Et Ibero9 contra Louinianũ. Galienus inquit doctissimus Ipocratis interpres athletas quoꝝ vita est ars sagenaq; dicit in exhoõtacione medicine. nec viuere posse diu: nec sanos esse animasq; eoꝝ ita nimio sanguine: & adipibꝰ inuolutas nihil tenue: nibil celeste ornant, sed semper de carnibus et victu & veneris ingluuie solicitanẽ cogitare. Absit igitẽ a viro sapiente crapula. Nam veteres cum parsimonia vixisse legunẽ. Vnde Socrates sole occidẽte cõuiuium cogitato. Ipse enĩ Socrates temperatissimus extitit. & vnica refectione serotina cõtentabatẽ. Ipsinsq; temperãciam cõmendat Agellius libro ꝗmo. Plurimoꝝ tamẽ exorbitãt iudicia. Suam enĩ gulã pretextu vite excusant. Dicunt enim viuere oportere. q

verum est. sed castrimergie voluptas nõ est via ad vitam. sed dissipacio nature est. Vnde Boe. li. ii. de cõ. Paucis minimisq; natura contenta est. cuius societatẽ si superfluus vrgere velis: aut in iocundum: aut ĩ ocium vertetur. Itaq; nil congruencius viro sapiẽti & iusto quã sobrietas. dicente Ouidio ĩ epistolis. Est virtus placidis abstinuisse cibis. Nec cõqueraris si te facit abstinencia fragilem. Nam fragilitas moderata se pius nutrix est virtutum. Iuxta illud Valerii libro. ii Quasi mater quedã valitudinis est fragilitas. Ne igitur timeas per abstinenciam fragilis fieri si moderata fuerit. Tunc enĩ viciis alimenta tollis: quãdo inepta fercula atq; pocula rennuis. Ideo Seneca li. de moribus. Abstinẽcia inquit est summa medicina. Et Valerius libro. ii. Fuit inquit antiquorum simplicitas in cibo capiendo humanitas simul & continencie iudex certissima. Itaq; per cibi simplicitatem obtinuerũt vt eorũ humanitas cũ continẽcia esset. Et subdit Maximis ĩquit viris prãdere & cenare ĩ propatulo erat verecundie: quia nec epulas habebant quas oculis populi subicere erubescerent: vini eciã vsus olim Romanis feminis ignotus fuit: ne in aliquod dedecus plaberẽt. Et Agellius li. i. Parsimonia inqt apud veteres Romanos: & victus atq; cenarum tenuitas non solum domestica obseruacione ac disciplina: sed eciam publica animaduersione legum custodita est. Vnde didimus ad Allexandrũ. Gens inquit Pragmanoꝝ pura & simplici vita viuit: nullis rerum capit illecebris: nihil appetit amplius: q̃ racõ nature flagitat Facil inquit alimonia nobis luxurie sagittas non perquirit: sed tanq; tellus ferro laborata proferat alimoniam. Hanc nostris mensis apponimus. Et hinc est q̃ nulla genera mõborum scimus: sed diuturna salute perfruimur. Medicine inquit remedium nobis parsimonia est que nõ solũ illapsos potest curare dolores: sed eciam procurare ne

veniant. His igitur verbis atq; exēplis clare apparet maxime vtilitatis fore sobrietatē; qua corporis & mē tis prosperitas roboratur: qua mediante veteres sani tate atq; virtutibus floruerūt. Illos tamē sobrios aut abstinentes non credimus quibus mos est aquā bibere; panem grossum cōmedere; nisi ex his contentanē. Nam tunc vere abstinens esses quando in parsimonia vita non molestaris: sed delectaris. Nullū enī coactū virtus est. Vnde Seneca ad Lucillum. Non ē inquit iocunda res aqua & polenta aut frustum ordeacii panis. Sed summa voluptas est posse capere eciā ex his voluptatem: & ad id se duxisse; quod eripere nulla fō tune equitas possit q.d.q virus abstinencie tūc sūma est q quando quis abstinet: abstinendo delectatē. Idē Gamfredus in poe.dicit. Quando te reficis dapibus non sis ita plenus vt nihil apponi queat. Et subdit: nō quantum possit: sed quantū prosit. Et magister Zeiso. Vis ne inqt coronari: vis deliciis saturari istud tibi presto dictū breue. Sobrius esto: nam qui sobrius nō est: sed pocius edax: brutis cōparatē. Et sic corpore & non mente pascitur. Vnde Ouidius libro.i.de ar.a. Certa tibi dabitur a nobis mensura bibendi: Officiū prestant mensq; suum fouet. Reuera sobrietatem ī se amare habet in aliis qui querit petūt enī oēs prēs filios sobrios: & vxores fore abstinentes. Nunquit igitē vita tenui cōtentari debēt: ex quo eam desiderāt his quos amāt Nam Priamides Elenam rapuit speciosissimam. Sed eam odio habuisset: si auide comedentem prospexisset. Quia scilicet omnes sobrietatem in suis vxoribus petūt. Vnde Ouidius libro.iii.de ar.a. Capere cibos digitis est quidam gestus amandi. Priamides Elenam auide se spectet edētem: oderit & dicat stulta rapina mea est. Veruntamē vt frequencius gula impat multis ebrietatiq; plurimi intendunt: quibꝰ nulla dies leta videtur in qua non crapulanē. Vtinam

attenderent illud Tibulli li.ii. Mixtaq; lieo sobria li
pha meo. Et Lucanus: Discite quam paruo liceat pro
ducere vitam. Et quantum natura petat: non exigit
egros. Quia scilicet edēdum est citra saturitatem: &
signanter si quis fuerit eger scilicet viciis: aliquibus
infirmitatibus deditus. Quinimmo eciam viris studi
osis vita sobria maxime appetit. Vnde Eunodius Li
bertas semper studiis reseratur honestis. Nulla fides
letis integra nec dubiis āplectiē sanctas: q̄ dant bona
semina fraudes: post culpas anime sūt holocausta dei.

Capitulum. xi. de Ebrietate.

e Brietas mentem ebetat & secreta reuelat: ge
stus deturpat: eloquium scandalisat: nūc leti
ciam ineptam: nū clites generat: corporis vi
res exterminat. Cadere iubet: & bene agere ꝓhibet:
requiem impedit: sensus alienat: obliuionem inducit:
libidinem mouet: nauseam prouocat: visū minuit: mē
broq; tremorem causat & ab omni virtute hominē de
stituit: precipue continuata si fuerit. Vnde Galterus
in allexandreidos li.i. Racionis vile sepulcrum ebrie
tas. Ob hoc Ouidius li.i. de ar. a. Vina parāt animos
faciuntq; coloribus aptos: Tūc veniunt risus tūc pau
per cornua sumit: Tunc dolor & cure rugaq; frontis
abii: Quia scilicet ebrietas sepe calorē & venustatem
extrinsicam ostendit: & lubricitatis deuia querit. Et
subdit: Iurgia precipue vino causata caueto: Et nimi
um faciles ad vera bella manꝰ. Ideo Ouidius li.ii. ibi
dem dicit. Qui canit arte canat: qui bibit arte bibat.
Quia teste eodem li.ii. de remediis: Vina parant ani
mos veneri si plurima sumis: Vt stupeant multo cor
da sepulta mero. His etenī verbis damna patent que
per ebrietatem generanē. Vnde Seneca ad Lucillum
epistola. lxxxiii. Nihil aliud est ebrietas quam volun
taria insania. Omne vicium intendit: & detegit: ve
recundiā remouet: verba dubia: oculos vinctos: gres

ſum errãtem: vertiginẽ capitis: & huiuſmodi cauſat
Nam ebrii ſero omnia promittunt: ſed mane obliuioſi
tradunt. Vnde Marcialis coquus: Omnia promittis
cum tota nocte bibiſti: Non faciunt quamquã pocula
noſtra rerum. Si enim per ebrietatem comoditas reſul
taret: ſi vini replecio corporis valitudinem augeret:
ebrietas fortaſſis excuſacionem haberet. Ipſa tñ om
nia incomoda infert nulliuſq; ſpeciem honeſtatis habz
Vnde Seneca libro. i. de naturalibus queſ. Iubes inqt
me cũ luxuria litigare: quotidianũ iſtud & ſine eſſec
tu iurgium eſt: litigemus tamen. Et ſubdit. Vbi inqt
eſt ebrietas continua: ibi corpus incaleſcit: nec ebrioſq;
ſitim extinguit. Eius enim ſitis nõ eſt naturalis ſed fe
bris: & cor eius luxuria coquit. Hi ergo quanto plus
ſaciari putant: tanto magis pocula poptãt: quia effre
natus eſt appetitus eoz & ſecluſus ab omni iugo raci
nis: cum quibus eciam litigare turpe nimium eſt: ex
quo racio minime dominatur eis. Vnde in prouer. ſa
pientum dicitur. q̃ abſentem ledit: qui cum ebrio liti
gat. Nam qui ebrius eſt: & licet ſit corpore preſens:
tamen non adeſt mẽte: quia uſu racionis caret: eiuſq;
mens abſens eſt: nec litiganti adeſt. Si igitur ſtultũ ẽ
litigare cum abſente: quod ergo ebrioſo petis inferre
Ipſius non ſunt ſermones quos profert: ſed crapulæ ſu
o veneno fauces & liguã deturpans: inexecrabilia ver
ba ſepius prorumpit: & leticiam quandam ſtulticiam
vanam & loquacitatem gignit. Vnde Simachus in
epiſtol. Leticia res loquax eſt atq; oſtẽtatrix ſui. Nã
ebrioſi cum ſuis crapulis letificati fuerint iactancias
emittunt: laudibus propriis intẽdunt: & quicquid p̃
ferunt ſtulticiam innuunt plurimoſq; ſapientes ad ig
nominiã ebrietas deduxit Ca. xii. de Gula

g Vla ſuperfluitas eſt. Omne autem ſuperfluũ
recuſandum eſt: alias enim corpori nocet. Gula
etenim ſua voluptate animũ allicit ad praua: &

more serpentino occulta venena sua diffundit. Iuxta illud Virgi. i bucco. Trahit sua quēq; voluptas. Et sequitur: Qui legitis flores & humi nascencia fraga: O pueri fugite hic latet aguis in herba: quia scilicet i vita delicata & gulosa vicia venenosa latitant Nempe i magna seu grandi cōmessacione vicia crescunt: & caro rebellionis sumit audaciā. Vnde Petrus riga Spiritus ad corpus victq; ab hoste redit: Virtutes anime sic princeps destruit armis. Et subdit ad propositum Cui pat cocus dans renouansq; cibos: Nā neq; quis poterit virtutis tangere culmen: Si dominetur ei ventris inimicus amor. Veruntā mūdi sequaces gule studio tantumodo vacant & conuiuiorum adinuēciones excogitant: ciborumq; varietatem student: & i fercu lorum abundanciis gloriantur. Hec autē omnia Diogenes philosophus spreuisse legitur: narrāte Valerio libro. iiii. Heu quid tibi si ventre repleto pigitrari incipias. Si enī commedere gloria tua est. Cur igitē tantum omedisti vt tibi desit gloria tua: cū edere āplius non possis. Reuera omessacio: turpis est gloria. Verū tamen qui in ea gloriantur: sua gulositate ea priuanē. Si enī sobrietatem non diligis: eo q; virtus sit: saltem sis sobrius vt omedere petas: & edēdo delecteris. Nā absq; desiderio manducare nulla conplacencia est. Discant igitur omessatores euitare gulam: vt eorum gloria licet inepta nō perdatur. Vtinam tamē abstinerēt non omessandi sed penitendi causa propter deum. Idē enī quod sine merito faceret in deum referēdo sibi p̄ficeret. Et fortassis illud onus abstiēndo nō inuenirēt quod omessendo reportant. Vnde Tulius. ii. retborice. Commedere inquit oportet vt viuas: nō viuere vt commedas. Sed proh dolor teste Seneca libro. vii. de naturalibus questionibus. Homines inquit nō sūt ad propinam dentibus & ventre & ore otenti: sed eciam oculis gule insistunt. Et idem Seneca ad Lucillū ep̄.

Ix. Thaurus inquit pauciſſimorum iugerum paſcua ſ
pletur & vna ſilua pluribus elephantibus ſufficit. Ho
mo vero & terre paſcitur & mari. Veruntamẽ fames
ventris hoc nõ facit. Si enĩ regularet quis vitam ſuã
delectabiliter modico cibo ꝓtemneretur. Cibozq; enim
varietas & delicacitas: ſepius opinione potius: quam
vera eſtimacione creditur. Nouiq; plurimi cibi mag
nis ſumtibus ꝓparati iubenẽ deportari: quibus tamẽ
accidit: vt eos poſtponãt ferculis quotidianis: quibus
vti ſoliti fuerũt. Vnde Quintilianꝰ libro. viii. In grũ
dibus cenis ſepe hoc nobis accidit: vt cum optimis ſa
ciati fuerimus. Varietas tamẽ ex vilioribus quãdoq;
nobis grata eſt Itaq; edacitas nõ ex neceſſitate & boĩ
tate: ſed pocius ferẽ voluptate. Vnde Luca. O prodi
ga rezq; luxuries nũquam paruo cõtẽta paſcu: Ambici
oſa fames & laute gloria mẽſe: Diſcite quam paruo li
ceat producere vitam. Et Eunodius: Tubera ꝑdices
grus turtur & tinus: Nõ explẽt vterum corpora mil
le tuum. q. d. q; guloſi ſaciari ñ poſſunt: cum tamẽ vẽ
ter humãꝰ modicus exiſtat. Ideo Marcialꝰ coquꝰ: Li
ber nõ potes & guloſus eſſe: Liber eris ceãre foris ſi
maxime velis: Begetanam tuã ſi donet vna ſitĩ. Que
verba nil aliud ſonãt: niſi q; vir guloſus ſeruus eſt &
ſubiectus caſtrimargie & auiditati: q̃ ſepius ꝓuenit
ex ꝓuiuiis forinſecis: quibus omnis regula violatur.
Ob hanc enĩ cauſam legimus Auguſtinum exẽ domũ
propriam ꝓuiuare noluiſſe. Nã teſte Petronio. Inge
nioſa gula eſt. Debet igitur homo ꝓtẽtari & id ſũme
re quod ꝓ vita ſatis ẽ. Vnde Bernĩ. ĩ microſmo. Eſſlu
it occidio: corpore totus homo: Sic ſibi deficiens pe
grinꝰ indiget eſcis: Sudat ĩ hec vitã denibilatq; dies
qa ſez transit homo vitã: dieſq; ſuos cum cibo mortali
quo vti habet. Magna igiẽ ineptitudo eſt cum epicu
ris ĩ ꝓmeſſacione gloriam conſtituere q̃ omne bonum
corporis & anime retardatur

Capitulum. xiii. de penitencia non deferenda.

Enitencia medicina est anime in remediũ pec
p catorum Quam graue est igiẽ infirmo medici
nam exspectare: tã onerosũ & magis est sapiẽ
ri aut esse debet: penitenciam delictis ꝓpiciam differ
ri. Vnde Seneca libro de moribus. Multos inquit vi
ram ducentes mors incerta preuenit. Omnes itaq; di
es veluti vltimus ordinandus est. Itaq; nulla dilacõ fa
ciẽda est. Et idem Señ. epistola. i. ad Lucillũ. Quic
quid etatis inquit retro est mors tenet. Stultum igi
tur est deferre illud: quod te postmodũ posse facere:
nescis. Et epistola. lxxi. Id agamus vt omne tẽpus nõ
strum sit: ac non erit nisi pri9 nostri esse ceperimus:
nihil tantundem habebimus. Et. v. libro de benefici
is: Quis extremo die audiat dicere: vixi: Et quod de
derat cursus fortuna peregi. Hoc enĩ dicere non pos
sunt qui penitere deferũt: qui bene agere ꝓcrastinãt
Tales enĩ non viuunt sed laguẽt. Quia teste Ouidio
libro de ponto: Nã genus mortis male viuere. O igiẽ
quam reprimenda est eorum stulticia: qui de die ĩ di
em se viuituros putant. Insipientibusq; dilacionib9 to
tam vitam absq; meritis terminãt. Quibus Marcialis
coquus ait: Cras te victurum: cras dicis post viuo sp:
Dic mihi cras istud post: post viuo quando venit. Et
subdit: Quasi lõge cras istud ubi ẽ: aut vnde petẽdũ.
Nunqd apud partos armenosq; latet: Cras istud quã
ti dic mihi posset emi. Et concludit: Non ẽ crede mi
hi sapiẽtis dicere viuam. Hec insapiencia hominum ẽ
q; in spe transsumit dies suos: & usq; ad senectutẽ abs
q; bonis moribus peruenerũt. Vnde Seneca epistola
xiii. ad Lucillum. Quid turpius quam senex viuens ĩ
sipiens Et epistola. xxiii. Quidam tunc viuere incipi
unt quando desinendum est. Et epistola. lxi. Ante se
nectutem curaui vt bene viuerem: vt ĩ illa bene mori
ar. Reuera prudentes hoc faciũt qui licet absq; bono

opere aut penitencia abire non permittũt: quod facere stulti negligunt. Vnde Possideus: Vnus inquit dies hominum eruditorũ plus valet: quam imperiti longissima tempora. Sed vnde plurimum gingnitur stulticia: ita ꝙ non certo tempore confidẽt. Hoc enĩ ideo accidit quia vel tanquam bruta sine mortis consideracione viuunt: aut vitam futurã nõ spernat: aut deũ iudicem ñ credũt: vel sua peccata grauia nõ putant: vel propter spem misericordie diuine ea nõ curãt. Quod tamen gentiles plurimi fecisse leguntur. Vnde Señ. ad Lucillum epistola. xxviii. Inicium inquit salutis ẽ noticia peccati. Nam qui se peccare nescit corrigi nõ vult. Ideo quantum potes teipsum argue scilicet per penitenciam. Quia teste eodem Seneca ĩ agamennõe Quem penitet peccasse bene innocens est. Vnde li. de moribus. Alteri semper ignoscito: tibiipsi nunquam quia scilicet vnusquisq; ꝑ delicto semper peniteri habet. Illum autem penitet cui verecundia delicti adest Vnde Socrates: Peccatum geminat quod non est pudibundũ. Ideo Ouidius ĩ epistolis: Erubui geminos pudor deiecit ocellos: Hic satis intacita signa fatẽtis erant. Et. ii. de tristibus: Heu mihi cur vidi cur noxia lumina feci. His aperte concluditur gẽtiles ꝑ suis delictis penituisse. Per amplius igitur gens pro criminibus penitere debet siue tenetur cristiana: cũ sit ex gracia obligacior: in lege celsior: in spe pocior: ĩ vocacione specialior. Assit igitur pro sceleribus penitẽcia vt sine dilacione euanescant. Vnde Sedulius libro i. Culpa fugit: cedũt lacrimis delicta fusis. Et Prosper libro epig̃. Conuerti nanq; ad deum certissima vita est. Et pacem offensi querere: sola salus. Qui terret parcit: qui percutit ipse medetur scꝫ ꝑ penitẽciã.

Capitulum. xiiii. de Liberalitate

Liberalitas vendicat amorẽ & hominẽ ad magnos promouet honores. Vnde liberalitatẽ de

ſcribit Didimus ad Alexandrum. Liberalitas eſt rei
communicacio neſciens pati diſpendium cum in altrū
pticipata transfunditur. Et ſicut ex vna face ſi lumi-
na plura ſuccendis nullum dammum ſequit. Sic nec
liberalitatis beneficiū incomodum affert. dicēte Boe
cio. ii. de conſolacione. Diuicie magis effundendo q̄
coaceruando nitent. Tunc enī preciosa eſt pecunia cū
tranſlata in alios largiendi uſu deſinit poſſideri: auari
cia ſemper odioſos claros largitas facit. Vnde Caſſio.
epiſtola. xviii. Libenter inquit omnibus prebeamus
aſſenſum quociens eſt vox iuſta poſcentium. Nec de
cet eſſe difficile beneficium quod non patitur largita
te decrementum. Hi tamen liberales putandi nō ſūt:
quorum largitas: & vt melius dicam expenſa immo-
derata eſt: ſed ſua prodigalitate aut fit cum recipro-
ca vtilitate. Vnde Seneca libro. i. de beneficiis. Con
mendat beneficium non ex quātitate muneris: ſed ex
voluntate bene facientis. Beneficium inquit eſt beni
uola actio ſpōtanea atq; gaudiosa: nec refert quid det
ſed qua mente. Et ſubdit. Magis inquit nos obligat
qui parua dedit magnifice & libenter: quam qui dan
do ſe accepturum putauit muneris ſui occaſione. Vn
de Varro in ſuis ſentenciis. Ex animo dātis cenſetur
munus magnum. Et ī prouer. ſapiētum dicitur. q̄ bis
grtaū ē quod opus eſt: quia ſcilicet muneris circum
ſtancia bona eſt quando qui dat indigenciam reſpicit
recipientis. His et enī documentis clare apparet be-
neficia eo fieri laudabiliora quo fūt diſcrecius animo
q̄ meliori Vnde Mathe9 in libro de Thobia Affect9
preit effectum. Non aſpice quantum ſed ex quāta flu
at ſedulitate datum. Verus amicus dantis ī affectu ñ
dacione patet: Da cito: da gratis gratum: ne gracia
fiat venalis: Prodigus menſuram excedit: largus bo-
nori ſeruit fructificat: pcus auarus eget. Eſt ancilla
ſimplex elemoſina mortis: Antidotum venie porta ſa

lutis iter: Liberat a mortis laqueis elemosina sordes:
Abluit actori: dulce procurat opus: Vitam prepetuat
venturum prestat honorem. Vnde Marcialis coquus
Grande suum precium muneris actor habet Quas de
deris solas semper habebis opes. Erubescant igit̃ aua
ri sua largiri timentes. Nam terrena possessio solũ co
modata est: quam distribuere recusant: Imperante do
mino cuius est. Vult enĩ deus vt pauper nõ egeat his
q̃ ĩ tua potestate posita sũt. Verum q̃ distribucio sapi
enter & caute fienda est. Nam iuste & merito largiẽ
da est facultas: sue necessitati succurrens. Itaq̃ consi
derare oportet personam: tempus facultatem: obseqa
impensa: & huiusmodi que liberalitatem concernunt
Vnde Tulius libro. i. de offi. Liberalitate et inqt be
neficencia: nihil ẽ natura hominis accomodacius: sed
hec multas debet habere cauciones. Videndũ est enĩ
primum ne obsit: vel illi cui datur beneficiũ vel alte
ri. Sunt enĩ multi cupidi splendoris & glorie qui ali
is eripiunt quod aliis largiuntur: & sic aliis nocẽt vt
in alienis liberales existãt. Nos autem ea liberalitate
vtamur que amicis prõsit: & nemini obsit. Deinde at
tendamus ne maior sit liberalitas quã facultas: & tan
tundẽ vt pro dignitate cuiquam tribuãt quod est fũ
damentum iusticie. Nihil enĩ liberale est quod iustũ
nõ est. Deinde spectandi sunt mores eius in quem be
neficium conferatur & animus eius circa nos: & con
munitas & societas vite: & ad nostras vtilitates offi
cia prius collata. Hec Tulius. Commemoremus cum
temporis huius largiciones. Rapiunt enĩ principãtes
laborantibus vt distribuãt pigritãtibus nec cernunt
persone qualitatem sed propriam volũtatem: eaq̃ se
piuus prebẽt que dare illicitum est: nõ tamẽ est libe
ralitas iniustum munus oferre. Vnde Señ. ĩ libro de
beneficiis. Nocua inquit impetrãtibus nõ dare: sed
negare beneficiũ estimamus. Nam turpissimũ damni

genus est inconsulta donacio: grauiusq; ē beneficium̄ malo dedisse. Ideo Catho di. Cui des videto. Et Mo cro. ī libro saturnalium. Beneficiū dādo accedat dig no. Itaq; ꝓsulte & prouide largiēda sūt bona collata bo nis. Nūc tamen hoc ꝓtingere videmus: q; solis diuiti bus muēra dātur: nec dāt diuites egētibus: sed paupe res diuitib9 prebēt. Iuxta illud Therēcii ī phormiōe Quasi inique ꝓparatum est: vt hi q minus habēt sem per dicioribus aliis addāt. Et Marcialis coquus. dāt opes nullis nunc nisi diuitibus.

Capitu. xv. de Beneficiis cito & gratuite dandis

b Eneficiū eo gracius: quo cicius & sine spe mē cedis tribuitur. Vnde Seneca lib°. ii. de be neficiis. Ingratum est beneficium quod diu ī ter manus dantis besit. Grauissimis inquit virjs nul la res carius constat: quā que precibus empta est mo lestinū est enim verum onerosū dimissu vultu dicere rogo itaq; maioris gracie munus diu perpendit. Ab Antigono enī Cunicus peciit talentum. Et respondit Antigonus plus esse quā Cunicus petere debēt. Re pulsus igitur peciit denarium. Et respondit Antigo nus minus esse quam regē deceret dare. Turpissimā ergo huiusmodi cauillacionem inuenit: vt neutrum daret in denario regem in talento cunicum respexit. Cum posset denarium ciuico dare: & talentum tanq; rex. Nihil tamen tam exiguum est q; nō honesto: re gis humanitas tribuat. Ex quibus apparet q; vir libe ralis dilacionis occasionem querere nō debet: sed pre sto id ꝓmonicare quod decens concernit. Nec tū dādi tanta debet esse velocitas vt inconsulta fiat donacio: sed deliberacione prebabita si munus hoc exigat mū9 dandum cito & hilariter debet impendi. Vnde Señ. libro. i. de bene. eos reprehendit qui difficulter & di splicenter dant aut qui fatigati distribuunt: aut qui ī consulte impēdunt. Vnde sic Augustinus inquit: aut

donum distulit: aut timide negauit: aut promisit: sed difficulter & superductis superaliis aut superbia abiecit: aut fatigat9 dedit. His enī modis munera libere non impenduntur. Nec tamen deliberacio reprobacio est: quia si stulte aliquid prebet: laudem non meretur: & q inuite prebet gracias habere non debet. Vnde Varro in suis sentenciis. Ficte refert graciam inuite danti: vix datum est: ne putes beneficiū: sed predā Semel dedit qui roganti bis qui non: extorquere aūt est plus quam semel rogare. Vnde Eunodius Argumentum est nil merentis rogare diei. Et ī prouer. sapiētum dī. Beneficium vero bis dat qui celeriter dat Et Catho: Quod prestare potes ne bis promiseris ulli Plurimos tamē nouimus quibus mos erat plurima ꝓmittere & modica dare: & si qd dederit hoc fastidio aut pre pudore: aut pro sperato seruicio vel mercede hoc faciunt. In quibus omnibus nulla liberalitas ē: qa nil dant sponte absq; reciproco munere. Et si quid dederint illud improperant & homines ipsis seruos fieri suadēt. Veruntamen teste Seneca libro. ii. de beneficiis. Taceat qui beneficium dedit: narrat qui accepit. Et libro. iii. Qui dat beneficia deum imitatur: q autem repetit fenerator est. Et Therencius in audreida frequens commemoracio beneficii exprobracio eius est. Vnde Tulius libro de amicicia. Meminisse inquid debet beneficiorum ipse in quem collata sunt: ñ commemorare autē qui ꝓtulit. Et ī prouer. sapiētum Beneficiū qui se dedisse: dicit: petit. Vnde Stoici beneficium a collatore dixerunt non debere predicari. Pro vt narrat Seneca libro. vii. de be. Et Marcialis coquus: Que mihi prestiteris in euum semperq; tenebo. Et subdit: Crede mihi quāuis ingētia postume dones: Actoris tamen periūt dona garrulitate sui: quot sunt tamen qui distribuere nil vellent nisi famam vel comoditatem exinde se habituros sperarent: iactāciis

quoq; tumescunt & in omni conuiuio que dedere & q̃
non referunt & si quid dederint. Hoc ideo faciũt vt
cultibus & reuerenciis referantur. Horum enĩ mune
ra beneficia nõ sunt: quia non alteri: sed sibi prodesse
querunt. Verũtamen beneficium gratuitum esse de-
bet sine spe reciproce vtilitis. Vnde Seneca li. ii. de
bene. Hic beneficii inter duos lex est. Alter enĩ obli-
uisci statim debet: & alter memor accepti semper esse
debet. Et subdit. Detrahenda est inanis iactacio: res
q; loquentur nobis tacentibus. Nam teste Varrone ĩ
suis sentenciis. Turpissimum est in datis sperare. Et
in prouer. sap. dr. Quod pulcerrimum est: omnia pre
stare nihil exigendo attẽdere: nihilominus habẽt be-
neficia qui prebent non solum vt comodum ex dato ñ
sperent: sed eciam vt bonus sit ipse cui beneficium im
pendunt. Quia teste Seneca de bene. li. ii. Nullus ma
lo beneficiũ dare potest: quia quicquid ad illum pue-
nit: prauo usu corrũpit & quicquid illi omiseris illud
onus suum & miseriam facit. Quecumq; enĩ illis ꝓtin
gunt in suam naturam vertunt. Vnde Tul. li. ii. de
offi. In beneficiis inquit collocandis mores hominum
non fortunã sequi honesta racio ẽ. Attẽdat igit bene
ficii collator psone q̃litatẽ & nullã exigat omoditatẽ.

Capitulum. xvi. de Beneficiis recognoscendis.

Sicut illiberalis est qui sub spe mercedis mune
s ra prebet: sic ingrat9 nulloq; beneficio dignus
est qui susceptum non recognoscit beneficiũ
Plurimum enĩ ingratitudo munera dare prohibet et
hominũ liberalitatis execucione carere iubet. Vnde ĩ
prouer. sap. dr. q; ingratus vnus miseris omnibus no-
cet. Reuera beneficioꝝ memoria fragilis ẽ. Et Señ.
ad Luciillum. Nullũ inquit maius habet malũ cupi-
ditas quam q; ingrata ẽ acceptoꝝ. Veꝝ q; multi mu
nera prebentes ingratos eos faciunt quibus dant: eo
q; in ipsis diffidunt: & se perdidisse quod dederũt di

cũt. Iuxta illud Seneca li. i. de beñ. Multos quidẽ in
gratos expimur sed plures facimus: ipse autem pdit
beneficia qui se perdidisse cito credidit. Nihilomin9
tamen turpissimũ est ingratitudinis vicium: mentẽq;
molestat ingratam. Iuxta illud Seneca epistola. lxxxi.
ad Lucillũ. Torquet inqt se ingrat9 & macerat odit
q; que accepit: quia redditurus est: beneficia extenu-
at: & iniurias dilatat & auget. Veruntamen sapienes
beneficium ꝛmendat & qui gratus ẽ assidua comme-
moracione delectatur: qui eciam beneficium dedit ex
ingratitudine: prudens si fuerit non anxiatur: ingra-
titudinem nulli imputat nisi fortune: & benigne intè
pretando suffert nec mutat animum suũ aduersus be
nemeritos. Sed proꝶdolor plurimũ ingratitudo hoc
patrauit excidium: vt benefacere proximo videatur
pluribus periculum. Nam beneficia qui susceperunt
frequẽter solẽt eos fugere a qbus acceperũt: pre pu-
dore quem gingnit superbia ingratitudinis mat. Alii
vero vno suscepto beneficio ad aliud mox absq; rubo-
re currũt: & beneficium munificorum ĩ fastidiũ ver
tũt. Alii vero beneficium cum susceperint: superbie
ꝛferẽcium astribuũt: illosq; infamãt a pbus re cepert
affirmãtes ex muneribus ñ nisi gloriã querere & fa-
stum. Alii vero qui suscipiũt beneficia indigẽcie ꝛfe-
rẽtis attribuũt dicẽtes penes se. Ideo is dedit qa mei
eget vel indigebit: nouit enĩ me ĩ aliquo sibi ꝓficere
posse: aut mee familie sperat obsequium. Dicũt enim
plures beneficia conferri fraudis sub ꝛtextu. Dicunt
enĩ dona ideo ipsis fieri vt subripiat̃ vxor: vt filia ra-
piatur: ancilla seducetur: famulus subtrabatur: vel vt
familiaritate secretum aliquod eliciatur. His enĩ mo
dis: plurimi: beneficia que gratis dantur: ĩ venenũ &
obprobrium mutant. Itaq; munificẽciam plurium re-
tardant. Rursus alii dona cum acceperint minime re
cognoscunt: sed quod mutuo susceperint dari sibi ꝛtẽ

dunt restituere; recusant. Ideo Seneca li. i. de bñfi. Docendi sunt inquit qui libenter recipiunt: libenter reddere: & eos quibus obligati sunt animoq; non tantum equare: sed eiam vincere. Veruntamen teste eodem li. iiii. de benefi. inquit Sunt nonnulli qui cũ aliquid susceperint nihil se debere testanẽ. Alii vero mutuum susceptum mox remittunt: ne videantur debitores fieri. Sed qui nimis cito soluere cupit: inuitus ingratus est. Quod ita intelligas: quia debere inuito sepius superbia est. Sed qui humilis est bonis obligari non debet vereri. Et ingratitudo ẽ mutuo aliquid capere absq; vsu illius rei: causa non indigencie vt conpariat qua comparẽte mutuum fieri nõ debet. Sicut enĩ qui concedit vult sibi mutuum reddi: sic eciam ex vsu capto beniuolenciam sperat. Ingratus est igitur q non reddit quod accepit. Ingratus eciam qui mutuare rei vsum ꝓtemsit: vtq; enĩ fraudet largitorem. Vnde Methodorus. Beneficia inquit crescunt mora: & tnẽto plus soluendum est quanto tardius. Et subdit ad ꝓpositum. Ingratus est inquit qui beneficiũ reddit absq; vsu. Nam sepe quod datur exiguum est: qd autem sequitur ex eo magnum pulcerrimũ est: tamen cum fuerit moderate data reddi licet. vt inquit Varro in suis sentenciis. Sed quomodo ista possunt ꝓueniri. Vnus enĩ docet vsum mutuate rei capere: alius suabet cito reddere. Reuera vsum mutui spernere ingratitudo & superbia est. Et cito non reddere facultate habita eciam ingratitudo est. Ille autẽ cito reddit q vsu capto conuencionis tempore opportuno restituit Qui vero dedignatur vsum capere ꝓuencionis & tenere formam: non dico q̃ cito: sed nimis cito reddit. Nam qui cito mutuat non solum id sperat quod largitur sibi restitui sed beniuolencie fidem & amorem ex inde captare licite intendit. Absit tamen q̃ munus reciprocum expectat. Absit eciam qui recipit vt solue-

re ꝓtendat. Fortassis dices te accipisse: quod reddere
non potes. Aut enī te posse sperasti dū accepisti: aut
non. Si hoc sperasti fortuna improuisa est te nō posse
Spera ergo q̃ tue fortune miserebitur ipse a quo ac-
cepisti: qui si recuset fortunam pacienter patere: cui⁹
mos est instabilem esse. Si vero te reddere posse pre-
sciuisti: cur igitur accepisti & fraudasti tuū largito-
rem. Vnde in prouerbiis sapientum dicitur. Fraus ē
accipere quod non possis reddere. Et subditur. Pluri
ma beneficia accipit qui scit reddere. Vnde Catho in
quit. Beneficii accepti memor esto. Vnde refert Se-
neca q̃ rex Archila⁹ Socratem frequēter inuitauit vt
ipsum honorare posset: sed Socrates rennuebat: dicēs
se nolle ab eo beneficia accipere: cui non posset paria
reddere. Istis igitur documentis colligitur q̃ gratus
est: & qui beneficium reddit: & qui suscepti beneficii
vsum respuit. Aliud est tamen beneficium petere: ali
ud est beneficium datum accipre. Nō decet enī vt di
ues pauperē petat: diues tamē munus a paupere daī
gratanter accipiat. Iuxta illud Cathonis. Exiguum
munus & cetera. Accipito placite & cetera.

Capitulum. xvii. de Paupertate voluntaria.

Itissimus est sufficiēciam qui habet: nec est in
d digēcia nisi ex immodesto appetitu. Nā stul-
tum est appetere quod habere nō possz. Si aut
potes habere: hoc posse tibi sufficiat. Nil aliud pētūt
homines etiam sepius ambiciosi: nisi quod habere pos
sūt. Si autem ex insufficiēa aut molestia aut pauper
tate aliquid ꝓtingeret peti quod haberi nō possit tūc
fortassis irreprehēsibiles essent hi qui diuicias iugit
desiderant: aut qui rerum modicitatē habēt. Sed hec
omnia nisi angustiam prebent: homo ꝓtētus per suffi
cienciam rebus ex modicis fit leuior & hilarior diui-
tib⁹: ꝓtinuis desideriis vacantibus: quorum mens est
inquieta & tristis & solicita rebusq̃ suis precupidita

te vti non audent: sed his agregant qnibus postremo
sunt inderisum. Contentare igitur exiguo domo tua
& in pace viuas his vtendo que tibi sufficere possunt
. Vnde Quuintilianus ca. xii. Humile inquit tuguriũ
cum sufficiencia regnum effecit. Et Varro in suis sen
tẽciis. Nõn essem? si nescirem? esset quid paupertas
Illi autem quid sit paupertas nesciunt qui suam modi
citatem mediante sufficiencia paupertatem non arbi
trãtur. Quia teste Valerio libro. iiii. Locupletẽ facit
non multa possidere: sed pauca desiderare. Et Seneca
ad Lucillũ epẽ. i. Non puto pauperem cui quãtumcũ
q; satis est. Et idem epẽ. ii. Pauper est: non qui parum
habet: sed qui multum cupit. Quid enĩ refert qũtum
in horreis iaceat. Et subdit. Optimus inquit diuicia
rum modus est: habere quod necesse est: & proximos
habere quod satis est. Et idem epẽ. iiii. Magne inqt
diuicie sunt ꝑtenta paupertas lege nature. Nã lex na
ture scit quo egeamus. Petit enĩ non esurire: non siti
re: non algere: sed non est necesse maria temtare. Ca
stra sequi: aut ex fortuna aliqua pẽdere. Ideo Plaut?
in aulularia. Sibimet esse sufficientem primũ bonum
est. Posco enĩ vt attendamus veterum sufficienciam
paupertatẽq; placitam. Nam de Diogene refert Se
neca q; potencior erat Allexandro omnia possidente:
quia plus erat q; ille nollet accipere: quã q; ille posset
dare. De ipso eciam Diogene refert Valerius li. iiii.
q; munera Dionisii tiranni respuebat. Nam cum Dio
genes olera lauaret Aristippus ei dixit. Si Dionisio
adulari velles non ita esse. Cui Diogenes: & si inqt
tu ita esses velles Dionisio non adulareris. Vnde Iero
nimus contra Iouinianum de Diogene dicit q; duplici
pallio vsus fuit propter frigus pro talario habuit: cla
uamq; ob fragilitatem: & senectutem ad mẽbra sustẽ
tanda ferebat: in doleoq; volubili se habere domũ iac
tabatur: & in vestibulis portarum morabatur: tepore

q̃ frigoris os dolei ferebat in meridiem: & iuxta mo-
tum solis voluebat. Et cum quendam puerum cũ ma
nu bibentem vidisset: tunc suum fasculum ad terram
proiecit dicens nesciebam q̃ natura poculum haberet
Ecce quanta sufficiencia & quãta leta paupertas. Vn
de Epicurus inquit. Honesta res est leta paupertas.
Illa vero non est paupertas si leta non est: sed miseria
Si enĩ alicui sua non videnẽ amplissima: licet eciã to-
cius mundi dominus sit: tamen miser est. Queso enim
vt ad naturam viuas: nũquid porro pauper eris. Sed
ad opinionẽ si vixeris nũquã eris diues. Nam exigu
um desiderat natura: sed opinio immensũ: multisq̃ pa
rasse diuicias miseria fuit. Reuera penes me ꝓsimiles
sentencias sepius reuoluentes didici q̃ quanto quis ẽ
infelicior pauperior & miserior: quanto de opibus ob
tinendis curiosior. Quosdam etenĩ noui quorum totũ
stu dium ditari fuit: non quidem per sufficiẽciam: sed
per abũdanciam: quibus eciã cura non fuit quo pacto
vel fraude facultates sibi agregarẽt: eorq̃q̃ somnia de
solis numinis erant: turpiq̃ questu eciam notorio re-
pleri non erubescebant: qui tamenĩ plenitudine desi
deriorum suorum decesserũt & ad mortem dum ago
nisarent solicitudo eorum tota de facultatibus erat &
fraudis ex timore lectum fieri petebant in loco pleni
tudinis bonorum suorum: pluribusq̃ mouenntibus
de salute anime vt cogitarent: audire ꝓtemnebãt. Ita
q̃ in sui desideriis vitam vtinam feliciter terminabãt
O mala cupiditas O desiderium insaciabile: cur homi
nẽ inuoluis. Nõ potest enĩ corp9 nisi modicas vestes
ferre: paucisq̃ cibis venter pascitur. Abscedat ergo ĩ
festa cupiditas vt leta paupertate vitam manu ducã9
dicente Catbone. Cum te infantem natura nudum
creauit. Paupertatis onus pacienter ferre memento
Quod nimium est fugito paruo gaudere memento
Commoda nature: nolo tibiipse deesse: Si cotenntus eo

fueris quod postulat vsus. Et Gamfredus in poetria noua: Liber is est viciis qui non inseruit habundans; Cui satis est quod habet: pauper qui plus cupit. Vnde Galterus libro. iiii. in allexandreidos. Animũ nullius egentem non res efficiunt: sed sufficiencia. Quãuis sit modicum si sufficiat nulli9 egebis. Et Nathe9 libro de Thobia: Non rerum cumulus sed sufficiẽcia mentis dicat: sufficiant paucula diues eris. Capitulum. xviii. de Auaricia vitanda.

Varicia abisso comparatur insaciabili: sicẽ enim aquas sine fine deglutit: sic auaro nil sufficit.

a

Veruntamẽ teste Salustio ĩ catbelinario Auaricia fidem & probitatẽ ceterasq; bonas artes subuertit: & pro his superbiam crudelitatem: deũ negliere omniaq; venalia habere docuit. Auaricia pecunie studium habet quam nemo sapiens concupiuit. Hec enĩ virilẽ effeminat animũ: insaciabilis est: nec copia vel modicitate minuitur. Vnde in declamacionibus libro iii. Muliebrium viciorum fundamentum auaricia est. Vnde idem ad Lucillum epistola. lxxiii. Stulta inqt auaricia mortalium proprietatem discernit: nec qcq; suum esse credit: quia semper diffidit. Quamobrem Quintitilianus libro. viii. Eque deest auaro quod habet: sicut quod non habet. Quia teste Bœcio libro. ii. de con. Auaricie nihil satis est. Vnde Tulius libro. ii. de offi. Nullum vicium deterius est auaricia. Et li. de senectute. Quid inquid sibi auaricia velit nõ intelligo. Quid enĩ absordius esse potest quo minus restat vie: eo plus querere deuia. Quod faciunt aliqui senes quia quanto sunt seniores: quantoq; minus sunt viuiturri: tanto fiunt cupidiores. Cessat igitur auaricia ĩ animo tuo: quia teste Tulio ĩ. ii. retborice. Auaricia omnem hominem ad quoduis maleficiũ impellit. Vnde Valerius libro. ix. auariciã sic describit. Auaricia est lucrorum latenciũ indagatrix vorago auidissima:

cupiditate miserrima. Hec occidi suasit & ad despe racionem plurimos induxit. Vnde refert q̃ cum Sep tunulus propter multitudinem auri & argenti in ma ri se periturum videret: mergi maluit quã suas opes in mari proici. Hic enĩ diuicias nõ possedit sed ab eis possessus est. Auarus nempe plus quam in deo in suis opibus confidit: nulliq; ꝓficere curat. Ex his que ha bet pauperes odit & diuitibus eciam non amicat̃. Vn de in prouer. sapi. dicitur. Auarus: nisi cum moritur nihil recte facit: nec potest auaro aliquid pei9 optari quam vt diu viuat. Nulli enĩ auarus bonus est: sed in opi pessimus: negandi causa: nunquam auaro deficit sapienti tamen congruit pecunie imperare & non ser uire. Nam pecunia non saciat: sed irritat. Vnde Ora. in epistolis. Semper auarus eget. Ob hoc versificator Cur homo qui cinis es per auariciã sepelis es: Eri cur heres: eris qui non eris heres: Quando sepultus eris quicumq; sepultor es eris: Dici sepe putes tu qui sub marmore putes: Nõ hodie quid heri nouus heres im perat eri. Sed ad hec homines nõ attendũt nec consi derant diem extremum in quo omnia deserent. Vnde Galterus ĩ allexandreidos libro. viii. Quid tibi diui ciis opus est. Et subdit. Quanto tibi plura parasti: tã to plura petis & habẽdis acrius ardes. Et Ouidius li bro. i. metha: Effodiunt opes irritamenta malorum: Iamq; nocẽs ferrum ferro nocẽcius aurum. Et li. iii. Inopem me copia fecit. Et li. xii: Auarus vix spes ip se suas animo capit. Et Maximianus: Per maximos pactos pena est recumbere rebus: Quas cum possideas est violare nephas: Efficior custos rex magis ipse mearum: Conseruãs aliis q̃ perire mihi: Et semper re tinẽs nil timuisse puto: Auri cecus amor fatuũ mihi vincit amorem. Et Ouidius li. ii. sine titulo: Querit auarus opes que lassant ipsa tenendo: Equora perdu citur naufragus ore bibit. Quia scilicet mare sepius

absorbet quod auari magnis laboribꝫ aceruãt. Hi ete
nim bona tanta auiditate tam diuq; custodiunt quod
perduntur consumuntur aut saltem deteriorantur: pau
peribusq; dare nolunt ea quibus vti non possunt. De
quibꝫ Iuuenalis libro. v. dicit. Diuites bona plurima
custodire nituntur pauperibusq; non permittunt ero
gare. Ideo sic ait: Crescit amor nũmi quantũ pecunia
crescit: Magnis porta malis cura maiori seruanda: Mi
sera est magni custodia census. Nam teste Tulio ĩ pri
mo rethorice. Cupiditas est genus omnium libidinũ
Et in prouer. sapi. dicitur. q; cupiditatis regnum: est
interitus. Vnde Valerius libro. vii. Inutiliter est ali
quid cupere & in eo perseuerãter morari. Hec dulce
do vicina exicio ẽ. Ideo Seneca ad Lucillũ ep̃. xxviii.
Nemo inquit numero idem ẽ q; fuit pridie: nam quic
quid vides currit cum tempore: nihilq; stabile vel soli
dum est. Et nos tamen ea cupimus tanquam sint pro
spera semper nobis: aut tanquam simus ea semper ha
bituri. Reuera hec auaricie condicio est ĩ egestate cu
pere & bonis aduentientibus per amplius desiderare.
Vnde Tulius libro de padoxis. Nunquam explet ne
q; saciatur sitis cupiditatis: nec solum agendi libidine
cruciantur homĩes sz amittẽdi metu. Vnde Didi. ad Al
lexandrum. Etenĩ ferocissima pestis est: cupiditas q;
solet egenos quos capit efficere. Omnis enĩ cupidus
egenus est: quia & si bona habet ipsis vti non audet
Vnde refert Elimandus q; in obsidione hanbailis tri
centi prenestinii reclusi fuerunt victibusq; carebant:
cumq; inter eos auarus quidam cibum recepisset: ma
luit alteri pro ducentis denariis vendere: quã sue fa
mi prouidere. Itaq; ipse auarus cum suis ducentis de
nariis fame mortuus est: sed emptor: dei prouidencia
vixit. Ecce quanta cupiditas que hominẽ ita detinu
it vt pocius seruiret cupiditati quam proprie saluti.
Vnde Lucanus libro. iii. Es ferrũ mortẽq; timere au

ri nescit amator. Et Virgilius li.iii.eneidū: Quid ñ mortalia pectora tangit:auri vana fames. Ideo Catho dicit: Dilige denariū sed parce dilige formā. Illi enī parce denarium diligūt qui pro sola necessitate ipsū diligunt atq; querunt. Sed formam isti desiderant q denarios vendicant nō pro necessitate sed pro superflua auiditate:quod faciunt diuites. Iuxta illud Petronii Diuitis hoc magnum facies erit omnia cernens: Qui tenet & sicco conquerit ore famē. Et Marcial' coqu9 Fortuna multis dat nimis: nulli vero satis: signanter auaris. Vnde Prosper li.epig. Nec pax sollicitis:nec modus est cupidis. Et magister Zeilo. Non bene dignus equo cui carior est equus equo. Quod tamen accidit auaris qui res vltra equum & iustum diligunt.

Capitulum.xix.de Rapina & fraude.

r Aptor nil suo raptu licite ꝛquescat. Quucquit enī pretextu fraudis acqritur male possidet. Vnde Tulius li.iii.de offi. Detrahere aliquid alteri magis est contra naturam quam mors. Et ī Philippica.ii. Male inquit acquisita male dilabuntur. Nempe difficile ē vt quis ex rapina prospereť. Si enī quis suis diebus gaudere videatur his que rapuit eius tamē prosperitas:aut nō erit diuturna: aut ī successoribus nō durabit. Iuxta illud Senece ī ep̄. ad Lucillū. Nulli inquit cui rapina feliciter successit: gaudium rapti durauit in posterum:nec mirum quia nullū violentū perpetuum. Rursus mirum apparet: aut displicibile nimis eos videri maiores raptores quibus bonorū plenitudo maior collata est:& qui possessionibus amplioribus fruuntur capere pauperibus sollicitanť. Quinimmo raptores a raptoribus rapiunt. Vnde Plautus in aulularia: Sepe condita luporum fiunt rapine vulpinm. Itaq; vulpes quandoq; lupis rapiūt ea que lupi rapuerūt. Hoc enī merito contingit vt arte praua artifex pereat sua. Difforme est tamen virtutis gloriā

magnitudine prede amittere. Sed proehdolor diebꝫ istis rapere multis nõ apparet turpitudo pudibunda quoniam magni latrones latronum sunt iudices: eosq; non castigant: quorum preda affertur eis: sed solũ illos iudicant & rigorose sẽtẽciãt: quoq; rapine non suffragantur eis. Quot enĩ regibus & principibus serui unt raptores qui pauperum bona: nũc propria auctoritate: nũc solida temeritate tollunt. Quandoq; etenĩ delicta negant: & negare si nequeant ad satisfactionẽ cogi non formidant: quia fauorem iudicum non senciunt minas inferre & verbera: sepe omnes extorsionis vias excogitãt. Et hoc fortassis qa dominos suos paria vel maiora facere vident. Vnde illud Ouidius. li. methama. accidisse videtur: viuitur inquit ex rapto non hospes ab hospite tutus. Et idem Ouidius libro sine titulo: Fac cito per multas preda petita manus. Vtinam qui rapiunt illud attenderent. quod ait Orator li. i. Auri cesset amor qui pectora semper adurit. Quo rapiẽ mortale genus quo pollulat omne: De radice malum cum vis violencius ardet: Stimulantq; rapinis addita lucta famẽ. O igitur raptores attendite seculi diuicias transitorias fore: cur igitur in perdicionem animarum eas capitis. Quid enĩ prodest habere quod alterius est ppetuoq; obligari aut restituere: alias vero morte mala moritur raptor. Verumq; cupiditas mundi honores fere singulos predomat: superbia quoq; ad rapinam plures inducit: quia plurimi ex fastu ꝓsueto statum quem nequeunt tenere cupientes: cum ex se non habeant: aliis rapiunt: & malunt ex raptu pompam ostendere: quam ĩ simplicitate absq; fiau de manere. Veruntamen teste Señ. ad Lucillũ epĩ. v. Magnus inquit ille est qui fictilibus sic vtiẽ quomodo argento. Illos tamẽ nõ reprobo ĩ quibus honestas maior: quam ex fictilibus apparet: si ꝓcedens facultas prestat. Et ideo subdit ipse Seneca. Nec ille minor ẽ:

qui sicut argento fictilibus vtitur. Infirmi animi est diuicias non posse pati. Lamentandum tamẽ pompas nimias ad inuentas fore: quibus rapine occasio datur eo ꝙ infelicem se putat: qui statibus vicioꝝ nõ equaẽ Sed teste Ouidio li. i. de remediis. Decipimur cũcti gemmis auroq; tegunt omnia. Et Marcialis coquus Non nisi deliciis ꝑuenit illa vestis. Hec enim verba de vestibus presẽtis seculi merito ĩ telgili possunt. In quibus non nisi vanitas & curiositas est: pro qua curiositate imitanda raptores fiunt plurimi vanitate seducti. Si enim regibus sufficeret honestas absq; pompositate: tũc nõ exigerent a populo questus. Eorum enim ex actiones rapine sũt: quia hoc solũ petere habẽt: quod licita materia ꝓcedunt: aut quod necessitati eorumq; honestati ꝓgruit curiositate sublata. Commemoremꝰ enim antiqua quedam tempora detestanda: que tamen redisse videntur. Narrat enim Valerius li. ix. Q. Anthiochus rex Sirie: seductus superbia clauos aureos ĩ equis: vasaq; argentea in pompam ꝓparauit innumerabilibusq; pompis suum apparatum figmentauit: cui optabilis erat preda pocius quam iustitia. Rursus Plinius li. xxxiii. de historia naturali refert de Pompeiia coniuge Neronis que soleas ex auro suisq; iumẽtis ferramenta fieri iubebat. Et carrucas ex argento & quam plurima alia vana pocius quã sana & que absq; rapina rarissime fiunt. Nunquid principi sufficere habet vt honeste & granditer viuat familiaresq; ꝓsperos habeat. Nũquid dissolucio corporis esset: si caput aliis mẽbris victũ auferret. Mox enim illa mẽbra mortificantur que alimento carent. Sic in politica mors est: quãdo principis rapina subditos in pace viuere ñ permittit. Non sic etenim Didimus fecit Bragmanꝝ rex. Ipse nempe domorum curiositatem non requirebat sed speluncis & cauernis ꝓtentabatur. Vnde ipse Didimus ad Alexandrũ. In exstruendis inqt domib

igne saxa non soluimus: nec ad mixcione pulueris ci-
mēta ꝯponim9: sed in telluris: spelūcis monciūq; late-
bris habitam9. Hulli9 igit̄ ventoꝝ fremitus: nullius
turbinis tempestatem formidam9. Nam tuci9 nos de
fendit ab imbre spelūca quā tegula: cuius gemin9 est
nobis vsus mā̄sionis dū viuimus: & sepulture cū mo-
rimur. Si enī ꝯsimilibꝫ principes nostri ꝯtenti essent
rapine studia nō quererēt: sed pompaꝝ fastigiū rape
re primit9 suasit: diebusq; istis nō pret̄misit. Nam di
ebꝫ istis omnia discorta placent: & laici crines habent
mirabiles: nouaq; nomina ī vestibꝫ tv inqnit Petroni
us. Vnde Didim9 vbi sup̄. Nullus inq̄t nobis p̄ciosus
est amic9. Femineq; nostre non ornant̄ vt placeant: se
velāt pudore: nec sciūt ī agēda pulcritudine pl9 affec
tare quā nate sūt. Nam quis potest opus nature cor-
rigere: quod cū fuerit aut infructuosū ē aut crimino-
sū. Sed diebꝫ istis viri: prcipueq; femine vestimētoꝝ
nouitatē excogitāt & ornatuū: pre magnitudine atq;
pre sūptuositate rapinose fiunt aut enormibꝫ delictis
se exponūt: & sceleꝝ suoꝝ pretextu pompas manu te-
nēt. Quicquid tñ mali occasione accipiūt & si nō rap-
tim indebite tñ vendicatū est. Merito igit̄ sapientes
veteres tales fast9 ꝓhibuert̄. Vnde Simachus in epi
stolis. Odii ī paruo cōpore longa velamina. Illa enim
vestis decent̄ induit̄ que nō t̄hit puluerē: nec ī humū
dimissa calcat̄. Vnde Valerius li. ix. Quid aūt vlteri9
de feminis loquar: quaꝝ omne studiñ ad curiositatem
& cultū hortat̄: virosq; excellētes a ꝯtinēcia diuertūt
Hec aūt omnia ideo presentibꝫ inserui ꝙ pompaꝝ cu-
riositas plurimos facit raptores.

Capitulum. xx. de Fortune instabilitate

f Ortuna instabilis est. Igit̄ stultus ī ea qui cō
fidit. Si elephas arboris frandat̄ ī casu: freqñ
cius solēt fortune amatores ī ea decipi. Vnde ī ꝓuer.
sapi. dr̄. ꝙ fortuna vitrea est: & cū splēdet frangitur:

male igitur geritur quicquid sub fortune spe ꝯtinet̃ Stulti igit̃ diuites & auari qui spem suã fortune ꝯmi serũt. Nam teste Señ. ep̃. viii. ad Lucillũ. Non ẽ tuũ quod fortũa fecit tuũ. q. d. omnia fortũe munera du bia sũt. Et Tul̃. in. ii. rethorice. Sola inquit virt9 in sua potestate est: omnia que preter eam: fortune sub sũt dñacioni. Errãt igitur qui in rebꝫ ꝓsperis omnes impetus fortune subegisse putãt. Sapientes autẽ qui cogitãt eciã in temporibꝫ ꝓsperis casus aduersus for- midare. q. d. omnia fortũe beneficia ruinosa sũt. Om nia enĩ fortune munera insidie sũt. Inquit Seneca vbi sup̃. O si fortuna immutabilis esset quã infelices mise ri: & quã felices locupletes essent. Deo enĩ seruire nõ oportet. Vnus nãq; suo diffortunio desperat9: & ali9 sua ꝓsperitate fere beatus esset: sed voluit deus vt fõ tuna mutacioni subiaceret: vt sic̃ diei nox: & nocti di es succedit: ita prosperis aduersa: & aduersis ꝓspera fortuna succedat: ne calamitosus diffidat: & locuples inaniter glorietur. Vnde Iulius celsus li. iiii. Fortuna inquit plurimos quos beneficiis ornauit ad duriorem casũ reseruat. Vnde Hildebert9 de exilio suo. Nuper erã locuples multisq; beatus amicis. Et subdit: Heu mihi nulla fides ẽ ꝯstancia rebꝫ: Res ipse qd sint mobi litate docẽt: Et velut a sũmo sũma ruina gradu: Cũc ta ideo ancipitis pendẽt mortalia casu: Et spondẽt ꝓ pria nobilitate fugam. Quicquid habes hodie: cras te fortasse relinquit. Aut modo dum loqueris desinet te tuum: Illudit fortũa vices reges supbos: Aut seruos humiles nõ sinit esse diu: Illa mihi quondã vultu blan dita serena: Mutauit vult9 nubila facta suos. His enĩ verbis fortũe mutabilitas ꝑpenditur. Vnde Ouidius li. iiii. de tris. Passibꝫ ãbiguis fortũa volubilis errat: Permanet ĩ nullo c̃ta tenaxq; loco: Sed modo leta ma net: modo vultus sumit ac̃bos. Et idem Oui. li. de põ to: Hec omnia sũt hominũ tenui pendẽcia filo: Et subi

to casuq; voluere ruũt: Ludit in humanis diuina potẽ
cia rebus: Et certũ tempus vix habet hora fidem. Et
Gamfredus ĩ pœ .no. Nulla fides rex sequit̃ post mel
la venenũ: Et claudit nox at̃ diẽ: nebuleq; serenũ: Tur
bida facta diẽ ducẽtq; crepusculo noctẽ. O igit̃ auari
his testimoniis vestrã ꝑpendite spem mutabilẽ: posco
ne domũ vẽto expositã ꝯseruatis. Cadet enĩ in tẽpore
quo fortassis reedificare ñ valebitis. Hec nãq; dom9
fortũa est: q̃ leui solet dep̃mi casu. Vnde Bœ.li.i.de
ꝯsolacione: Quãtas rerũ lubrica versat fortuna vices:
Premit ĩ sõtes debita sceleris noxia pena Ac puẽsi re
sidẽt celso maiores solio: scãq; calcãt colla nocẽtes: Nã
ĩpios sublimatos sepe videm9: bonosq; depressos. Vn-
de idẽ.ii.de ꝯso. Ostẽdit fortũaꝫ adversam esse melio
rẽ ꝓspera. Illa inquit scꝫ ꝓspera sp̃ spẽ felicitatis blan
de mẽtit̃. Hec aũt scꝫ aduẽsa vera ẽ sp̃. Illa fallit: ista ĩ
struit. Nempe videm9 plures pre inopia fieri insipiẽ
tes. Illos aũt stultos aut ingnaros exp̃imur quibꝫ ing
nota ẽ fortũe aduersitas. Ideo pluribus oportunũ fu-
it penuriã pati: vt fortũe discereť mutabilitas. Ex cu
ius stulta confidencia plurimi seductisũt & que ꝓspe
ra prius floruere fortũa: infelicissime quãdoq; corrue
runt. dicẽte Bœ.ii. de ꝯso. Omnis inq̃t rerũ subdita
mutacio: nõ sine quodã conflctu ꝯtingit animorũ. Et
subdit. Infelicissimũ fortunii genus ẽ se meminisse fu
isse felicẽ. Vnde Valeri9 li.vi. narrat quomodo Alti
biades habuit duplicem fortũaꝫ. Prima fuit ꝓspera q̃
diuicias opulẽtissimas ꝯtulit & eximiã nobilitatẽ ha-
buit. Altera vero fortuna fuit aduersa qua cecidit in
plurimas augustias. Fuit enĩ exulatus odiosos & ege
nus. Refert insup̃ de Dionisio siracusano qui cũ pene
toci9 Sicilie tirãnidẽ accepissꝫ opibusq; & exercitibꝫ
sublimatus fuisset: tãdẽ nihilomin9 ꝓpter inopiã pu-
erulos Carintheoꝝ lrãs docuit. Vnde idẽ Val̃.li.ix.
ꝯcludit. Humane inq̃t vite curs9: modo aspero: modo

trãquillo motu ꝑagit̃ & sine raciõe ꝯsumit̃. Et Señ li
bro. vii. de naturalibꝫ ques. Nescit fortũa qescere: ñc
leta nunc t̃stia defert. Itaq; ĩ ꝓsperis nẽo ꝯfidat: & in
aduersis nemo deficiat. Altne enĩ sũt reꝝ vices. Ideo
Salustiꝰ ĩ Cathe. Fortũa simul cũ moribꝫ mutat̃. O
igit̃ q̃ꝫ magna insipiẽcia ĩ fortũa tã volubili cor suũ fi
gere: & spez suã ꝯstituere. Erubescãt igit̃ hi qui se sa
piẽtes existimãt et ꝓ talibꝫ volũt haberi. Erubescãt ĩ
q̃ꝫ eo ꝙ plurimos diuites expti fuerint corruisse: fõtu
neq; munera instabilia fore: nihilominus toto conatu
pecunias ineptasq; diuicias ꝯgregare sollicitãtur: qui
bꝫ ita ardẽt vt deũ & seip̃os eaꝝ occasiõe deserãt mal
lẽtq; innumerabilibus fraudibꝫ & mẽdaciis ꝑire vitã
suã: q̃ꝫ suis ꝑuari denariis aut facultatibꝫ vanis. Vtiãꝫ
attẽderent illud Señ. ĩ declamacionibꝫ li. iiii. Ludit
de suis fortuna muneribus: q̃ dedit aufert: q̃ abstulit
reddit: nec vnq̃ꝫ est tucius illã expiri quã cũ locum in
iurie ñ haberet. Et idem Señ ĩ thieste. Res inquit de
us nostras celeri citatas turbine versat. Et ĩ ꝓuer. sa
pientũ dr̃. Leuis est fortuna cito reposcit quod dedit
Vnde Oui. ca. xii. tristiũ. Largit̃ quodcũq; licet for
tũa recipitq;: Est g̃cilis subito qui modo grossus erat
Et Catho: Labit̃ exiguo quod & cetera: Indulget fõ
tuna mal̃ & cetera.

Capitulum. xxi. de Contemptu seculi & diuiciarum

q Vicquid in seculo est: si anxium est iure sperni
tur. ꝓspeꝝ casu facili deperdit̃. Sapiẽs est igi
tur ipse a quo fortuna seculi ꝯtemnitur. Itaq;
in vtraq; fortuna aliquid displicet. Vna etenĩ fatigat
altera vero casũ expectat. Tucior est tñ aduersa quã
ꝓspera: eo ꝙ in ipsa cicius vicia vitant̃. Vnde Quintor
cius li. vii. Facilius est aduersam quã ꝓsperam fortu
nã regere. Et Señ. in Hercule: Fortuna peior amorẽ
inflammat magis. Et Oui. li. de ponto. Fortuna mi
serrima tuta est. Nã timor euentus deterioris abest.

Vnde ipsemet Ouidi. infinita se fuisse passum refert
Vnde li. tris. ca. i. inquit: Tot mala sũ passus quot in
etbere sidera lucẽt. Et ca. iiii.: Linea quot punctos:
quot amena rosaria flores: Quod saporifera grana pa-
pauer habet: Silua feras quot alit: quot pisces nutrit
vnda: Tot premor aduersis. Et versus. ii. Enidũ: Nõ
mihi si ligue centũ sint corpora centum: Omnia pena
rũ pcurrere nomina passum. Audisti igitur virorum
predictorꝝ fortunã aduersam: Illa nanq; fortassis ipsos
fecit sapientes: Nam & fere omnes qui sapiencia flo-
ruerunt: Aut aduersitate pro tempore succubuerunt
Aut gracia diuina speciali illustrati fuerũt. Nunquid
Affricanus tanta ꝓsperitate floruit: sed postmodum
corruit: vt ponit Tul' li. de offi. Et ideo ꝛcludit: In
rebus ꝓsperis superbia fugienda est. Et Terenci9 ĩ
phormione: dum homini maxime res assunt: eũ tunc
meditari oportet. Quo pacto aduersam erumnam fe-
rat ne aliquid in posterꝝ sit ei nouum. Vnde Gamfre.
in pœ. no. Insidias ponit semper sors aspa blanda: An-
ticipatq; fugã melior fortuna repente. Ex quibus cla
re innotescit q̃ falsa est vanitas seculi hui9. Vnde Bœ
ci9. ii. de ꝛso. Quam multis amaritudinibus humane
felicitatis dulcedo respersa est: que cũ iocunda videa
tur: eam tamẽ qui tenere velit nõ potest. Heu qualis
est hec felicitas. teste Varrone ĩ suis sentenciis. Non
enĩ est felicitas que secum capit miseriam: cuiusmodi
est fortuna huius seculi. Vnde Tul' li. de paradoxis.
O qui te beatum/qui te florentem putas/te miserie:
te erumne premunt/te tue libidines torquent/tu die
noctesq; cruciaris/te ꝛsciencie stimulant: te maleficorꝝ
tuorꝝ metus examinãt/Quia vt inquit Prosper libro
epig. q̃ si peccãs gaudt feliciter ea vti: infelix nimis
est ꝓsperitate sua. Si igitur diues es & peccator sis:
infelix es. Si autẽ peccatum recusaberis: tũc felix es
sed diues non eris: eo saltẽ modo quo diuites accipi so

lent: quibus mos est incessanter appetere: & vlt̄ suam necessitatē que possident: cum metu nulli ɔmunicādo custodiri. Attende enī illud Cathonis: Cum fueris felix que sūt aduēsa caueto: Non eodē cursu respondent vltima primis. O igit̄ quāta seculi huius diuitū stulticia: qui de futuris nō cogitant: quasi dies omnes pacis essent. Hi enī pocius ceci sunt quam illi qui corporis oculꝰ carēt. Vnde Tulꝰ ī oracione de responsis aruspicum: miserior es: cum ī omnem fraudem: oculos capis: quam si omnio oculos non habueris. Nempe illi ñ fraudant & fraudantur & qui male ɔquescant vt diuites fiant: & qui suis diuiciis in quibus sperāt ex toto priuantur. Considerem9 igitur diuites seculi quo abierunt. In terram enī redacti sunt: eoꝝ decessit memoria: nec suis potuerūt diuiciis redimere vitam. Cōtemtibilis est igit̄ hec facultas que maiori necessitati succurrere nequit. Reuera diuicie pocius nocent quā prosint & hoc non ꝑpendunt qui seculum amāt Vnde Vale. narrat li. viii. ꝙ cū Anaxagoras post longā peregrinacionē studii: ad patriā redisset: possessionesq; suas desertas cū vidisset sic ait. Saluus inquit nō essē nisi iste periissent. Et Soc̄. philosophus nacione Thebanus suas diuicias in mari ꝓiecit dicēs. Abite pessime diuicie: ego vos mergam: ne ego mergar a vobis. Rursus Salbon cū omnia sua bona incēdio ꝑdidisset: cuidā interroganti an doleret quia omnia perdidisset Respondit. Omnia inquit bona mea mecū porto. Pectore eī illa gestabat ñ humeris. Vnde Didim9 ad Alexandrū. Nos inquit non sumus incole huius mundi sed aduene. Iuxta illud Appostoli. Non habemus hic manentē ciuitatē. Sapiens est igit̄ qui seculum ɔtemnit & ea que in ea sunt. Vnde Varro in suis sentēciis Nunc in segetibus: nunc in herbis & frumentis bona sūt: sed nolite ibi spem nimiam habere. Nam sepe audiui inter os & offam multa interuenire nō posse. Vn

de Señ ad Lucil. ep̄. xii. Discedunt aliquādo ista bo-
na insidiosa: in quibus si aliquid solidū esset: aliquādo
implerēt: sed sitim concitant. Et ep̄. xvii. Nemo inqt
tam timidus est: quī malit semper pendere quā semel
cadere. Illos autē pendere dicit quibus vanitas seculi
non placet sed in ea viuit ad tempus. Illi vero cadunt
qui a felicitate mundi ī qua sperabāt decidūt. Et ide
o ep̄. lxii. Contemnere inquit aliquis omnia potest:
sed habere omnia nō potest. Itaq; breuissima via ē ad
diuicias: ꝯtemtus diuiciarum. Et ep̄. lxxxiiii. Relinq
diuicias: relinque voluptates: qa molliūt & eneruāt.
Vnde Empedecles tria dixit esse precipue appetēda
scilicet mobilis affluencie ꝯtemtus: future felicitatis
appetitus & mentis illustracio: quoꝝ primo nil hone-
stius: secundo nil felicius: tercio nihil ad amboꝝ adep
cionem efficacius. Hec enī Empedeclem dixisse refēt
Aristotiles li. de vegetabilibus. Magne igit̄ est hone
statis seculum ꝯtemnere. Nam honestatis ē de vilibꝯ
curam non habere. Omnia autē mundi bona vilia sūt
& caduca. Vnde Tul̄. ī oracione pro domo sua. Cadu
ca sūt inquit & nobilia tempoꝝ munera. Et idē ī ora-
cione sua pridie quam iret in exilium. Presencia inqt
negligamus: & posterioritate glorie seruam9. Vtinā
de his essemus de quibꝯ Prosper ī li. epig̃. ait. Est &
in hac vita requies multis data: quoꝝ animos mund9
non tenet occiduus: quos desideriis nullis peritura fa
tigant: & quibꝯ omne bonum est Cristus & omnis ho
nor. Et subdit. Qui reꝝ nil cupiunt perdere nil metu
unt. q. d. ꝙ hi felices sūt in mundo qui non sperant in
mundanis: aut qui mundo mortui sūt. Vnde magister
Zeilo: Si mundo morieris: moriēdo nō morieris: Mū
dus clamat aue: sed aue ꝯuertitur in oue: Eius cerne
vices o flos fex modo dices: Si mundū sequeris: post
esse fuisse queris: Hic stat9 absq; statu: hic locat ī cru
ciatu: Hec tria verba fidē nō dent tibi postmodū p̄dē

Post pēdet cecidit: pridem modo nō sibi fidit. Vnde Versificator. Spernere mundum: spernere nullū: spè nere sese: spernere se sperni. Quatuor hec bona sūt: sed fortassis mundum spernere mundana blandicies non permittit: sed allicit & inficit: mirandaq; mendaciter promittit: & ita seducit: vt beatos se credant qui fortuita possidēt. Vti tamen narrat Val. vii. Anaxagoras cuidam interroganti: quis non esset beatus. Nēo inquit ex his quos tu felices existimas beatus ē. Nō enī diuicie faciūt quem beatum. Pocij enī pauperes spiritu beati sūt. dicente Señ ep̄. iii ad Luciliū. Ille inquit est beatissimꝰ: & securꝰ sui possessor qui crastinū sine sollicitudine expectat. Hec tamē de beatitudine & felicitate ꝓprie accepta intelligi non debēt Nullus etenī in vita pñti ꝓprie beatus aut felix est. Nam teste Prospero ī li. epig. Felices nō faciunt opes aut beatos. Nam mundi ex opibus breuis aut peritura voluptas: Edita ꝑpetua semina mortis habet. Et Catho Felices obiunt quoq; sine crimine vita est. Itaq; beatitudo non in diuiciis ꝓsistit nec in vita: sed post vitam bonam plene habetur. Vnde Oui. li. iii. metha. Vltia semper dies expectanda homines dicq; beatos: Ante obitum nemo supremaq; funera debet. Quia sc; post mortē boni beati erūt. Sapiens igitur mundum ꝓtem nat vt post mortem domino viuat. Ca. xxii. de Cō

d Iuicie nullꝰ certitudinis sūt tētu diuiciaq; maioriq; necessitati succurrere nequeunt. Vn de Varro ī suis sentēciis. Eodē inquit animo dimittende sūt diuicie quo accipiēde. Et Lactañ. li. de falsa sapiēcia. Laudatur Democritꝰ eo q; agros suos reliquit: eosq; pascua publica passus sit fieri Et Catho: Despice diuicias si vis animo esse beatꝰ: Quas q suscipiunt mēdicant semper auari. Et Terculianꝰ ī ap pologetico. ꝓtemtorē diuiciaq; Diogenē ꝓmendat vt superius audisti. Nempe diuicie non ꝓpetūt homini

M5

vt ꝓprium bonũ :ſed vt valde forinſicũ. Qui teſte Se
nece ad Luciliũ epi. lxxxi. Non eſt tuum :quod fortu
na fecit tuum. Et Varro ĩ ſuis ſen. Nemo ſuum putet
quod exĕ ipſũ eſt. Et ĩ puer. ſa. dĭ. Nihil ꝓprium di
cas quod mutari poteſt. Sed diuites huius ſeculi que
habent: ꝓpria dicunt. Nec attẽdunt quibus maliciis
diuicias occaſione ſubiacẽt. Vñ Proſper li. epigĩ. Ter
renis opibus cũ dives gaudet iniquis: Veris ſe miſer
neſcit egere bonis. Et ſequĕ: Ac bona iuſtor null9 ab
noxiat dãnis: Hoſtis forcia ignis & mare nõ metuũt
Omnis virtutum ſemp ſubſtancia ſalua eſt. q. d. q ſi
piẽs nõ diuicias mutabiles ſed virtutes acquirere de
bet: quia nõ pecuniis ſed virtutibus ꝓficĭt vita. Vn
de Galter9 ĩ Allex. li. i. Qui auferre pecunia mores
non afferre ſolet: Quẽ vere mor non rex copia ditat
Quẽ virt9 extollit hab3 quod preferat auro: Nõ eget
exterius qui moribus intus abundat: Nobilitas ſola ẽ
animũ que moribo ornat. q. d. q virt9 extollere hab3
& preferi auro: Nõ eget exteri9 q moribo ornat int9
Et Ora. ĩ epeſtol. Impat aut ſeruit collecta pecunia
cuiq: ſtulticia paſcũtur opes. Ver ſi ſtulti diuites fu
erint ſapiẽtes reputanĕ. Sed ꝓcul dubio bene ſtulti
arbitrandi ſunt: quia nihil inſipiencius quã ſuã felici
tatẽ labili fortune prebere. Inquirendũ tamen cur ho
mines diuicias ita intẽdunt: earq; occaſione cur ſe fe
lices putant. Ideo hoc fortaſſis eſt. Quia teſte Ora. ĩ
epiſtol. Vxorem cũ dote fidemq; & amicus & genus
& for mã regiam pecunia donat. Et Petronius: Is q
habet nũmos ſecura nauigat aura: Fortunamq; ſuo tẽ
perat arbitrio: Carmĭa ponit: declamat: increpat om
nes. Et Iuuenal li. i. Quãtum quiſq; nũmor ſtuat tã
tum fidei habet: quia ſer tantũ ſubſeruiunt ſibi homi
nes: eiq; credunt: qũtum pecunie habet. His itaq; ver
bis & ſimilibus diuites huius ſeculi ſuã fortunam au
toriſant & felicitatẽ ſimilibus ex cauſis in diuiciis cõ

stituunt. Sed pcul dubio modica sũt illa que prebent diuicie bona. Nam diues nõ secure nauigat aut itinerat: quia quanto quis dicior tanto timidior:. Si gaudet carmine: ĩ luctum verte ẽ carmẽ eius. Si imperat tandẽ obediet mõti. Si ĩcrepat: ĩcrepabit & luet iudice deo. Attẽdam9 ergo ꝙ fortũe ꝓspere comoda laudabilia non sunt: sed incomoda nostris mentibus renouemus. Nam vt Plautus ait ĩ aulularia. Pecunia rex atq; sollicitudinum causa & caput ẽ. Et Agellius primo noctium acticax. Sapiẽs inquit dixit eum egere multis qui multa habet magnamq; indigenciam nasci non ex magna inopia: sed ex copia magna. Et Señ ad Lucil. epĩ. xiiii. Terrena inquit bona libertatẽ non extorquent. Nostri enĩ essemus: si ista nostra non essent Et idẽ li. de moribus. Facilius est pauperi ꝓtemtum effugere: quam diuiti inuidiam. Hec igitur vt posco damna ꝑnumeraremus vt prelibatis comodis ꝓparẽ9 Nunquid audiuimus ꝙ diuicie prebeãt sollicitudinẽ: causant indigenciam: inuidiam gingnunt: libertatem tollunt. Nunquid hec incomoda grauia sunt. Quia teste Socrate. Damnum non nisi exabundancia raro venit. Et Sidoni9 diuicias dicit esse causas maloꝝ. Cur igit ĩ eis speramus ex quo incomoda ferũt: nullaq; stabilitate sistunt. Vnde Valeri9 li. vi. Nullo ĩ loco: nulla ĩ persona diuicie stabilibus radicibus insistunt: sed flatu incertissimo fortũe huc & illuc deuolãt. Et Mãcial coquus: Callido afflatu nũmos fur aufert ab archa: Prosternit patrias inpia flamma lare: Debitor vsuram pariter cũ sorte negabit: Non reddit sceleris seia iacta fruges: Dispensatorem fallax spoliabit amica. Quia sc3 diuites omnibus picul subiacẽt eoꝝq; diuicie. Nunc enĩ fur tollit: nunc ignis ꝓburit: nunc vsura rapit: nunc terra non germinat fructũ: nunc familiares fraudant. Ecce quam sunt incerte diuicie. Quãobrem sapientes sunt aliqbus semper spernunt. Sed

dicũt aliqui ꝙ paupertas est eis nimis grauis. Fortas sis enĩ ideo grauis: non quia in se grauitatem habeat sed cupiditas animi mali eã molestę supportat. Nil tũ lecius ac tucius est vera paupertate. Vnde secundus philosophus. Quid est autẽ paupertas nisi odibile bonum: sanitatis mater: curaꝝ remocõ: sapiencie reparatrix: negocium sine damno: possessio abq; calumnia & sollicitudine felicitas. Vnde Señ ad Lucil. Multis ad philosophandum obstitere diuicie: paupertas autẽ expedita & secura est: non circũstat illam turba seruoꝝ ad quos pascendos transmarinaꝝ regionũ est optanda fertilitas. Et subdit. Si vis vacare animo oportet ꝙ pauper sis aut pauperi similis. Et Quintili. cã. viĩ. Paupertatis ꝓprium est exercere libertatẽ. Et Lucan⁹ li. v. Dat vires fortũa minor euitate tuta facultas Et fortunatus pauperĩ angusto regnat abũdans. Veruntũ teste Lucano li. i. Pecũditate viroꝝ paupertas fungitur: sed hoc in merito. Quia vt inquit Iuuenalis li. i. Felices humiles pauperesq; spiritu amabit: Illos nanq; celi regnum sublime receptat. Vnde legimus ꝙ Aristotiles paupertatẽ grauem non habebat: sed pauperibꝫ non posse succurrere dolebat. Sed tamẽ nunqt in derisũ pauperes habentur. Grauis est ergo paupertas. Reuera derideri: tollerari racione potest: quia ex natura pauperes omnes sumus: & si fortuna quosdam sublimauit inderisũ sublimitas ꝑuertetur eoꝝ. Vnde Iuuenal li. i. Nil habet infelix paupertas durius in se quam vt ridiculos homines facit. Commune nãq; hoc vicium ẽ sed nimis ambiciosũ: quia ex natura omnes pauperes sumus: & fortuna vertetur in ruinã: eoꝝq; qui diuiciis gloriati sũt: aliquando dicẽt illud: nec primo peccauimus vanitate seducti sumus. Vtinã igitur vnusquisq; attenderet illud sapientis Ecclesiastici. v. dicentis. Noli attẽdere ad possessiones iniquas: quia non ꝓdẽrunt in tpe vindicte & tribulacionis. Vnde

Augusti. v. de ci. dei ca. xxiiii. Impatores inquit felices non dicimus: vel quia diucius imparent: vel quia Inpatores filios suos delinquerẽt: aut quia hostes domuerunt: aut quia diuicias obtinuerẽ. Hec enĩ omnia huius vite munera sũt: quibus similia eciam cultores demonum accipere meruerẽ: que non ptinẽt ad regnũ dei. Quibus verbis apparet bona temporalia hominẽ non facere felicẽ. Et ideo Augusti. ibidẽ subdit. Impatores felices dicim9 si iusta imperãt: si per obsequia humiliter salutanciũ nõ extollunẽ: sed se homines meminerint. Si suam potestatẽ ad cultum dei dilatandũ applicant. Si plus amẽt futuri regni habere ꝓsortes: quam vanitatis huius seculi cohortes. Itaq; omnia huius mundi munera sunt. Vnde Aristotiles ad Allex. O Allexander inquit noli appetere transitoriũ quod oportet te cito relinquere: sed pete diuicias incorruptibiles. Vnde Hermogenes ferẽ dixisse q̃ plenitudo pfectionis in principe est abstinere a pecuniis. Vnde Matb. vi. Multos pdidit aur̃ & argentũ. Et Eccle. viii. Qui aurum diligit non iustificabitur.

Capitulum. xxiii. de Negligencia & Pigricia

Ir piger indignus est bonis: & qui sollicitudinem non habet: nullo mereẽ beneficio dotari.

Ad hoc enĩ natus est homo vt laboret cõpore pro victu: & mente pro virtutibus adipiscendis. Sed pigricia multos desides facit: eo q̃ laborare plurimi formidant. Nam teste Tul. ĩ tus. ques. li. iiii. Pigricia est metus ꝓsequẽtis laboris. Quidam enĩ sũt adeo molles q̃ non nisi pigrescere querunt. Nam teste Aristotile. iiii. Ethi. Mollicies est fugere laboriosa. Sed quid est quod quidam ad vanitatem solliciti sũt & p̃ bonis pigrescunt. Hos enĩ excitat Persius satiricus Mane inquit piger surge: surge inqt: quia instat surgendi racio. Et Gamfre. in pœ: Grandia quid facin9 turpe null9 imagine pigri: Scis ne morẽ pigri si mãe

citetur obaudit: Si citetur adhuc iterata voce sonora
Mane vigil stertit: tantũdemq; timorre coact9: Ore
tamen lentus liguam mouet & mihi quid vis: Inquit
surge veni nox ẽ pmitte quiescã: Immo dies est surge
deus meus heu: Ego surgo: vade sequar: Nec eũ seqẽ
qui decipit: Et cũ nõ venies: dudũ respõdit venissem
Sed mihi vestes quero nõ statim inuenio: Caput huc
illuc vertit vel stalpit. Itaq; vanis excusacionib; pigri
suũ torporẽ defendere nitunt. Queso attendas quo ẽ
mite honores: virtutes: sciẽcie: diuicie solent acquiri.
His enĩ demtis quos deus sua speciali gracia illustrat
omnes sua sollicitudine & diligẽcia tali sibi ꝛquescãt.
Nam teste Tul. ĩ tus. ques. li. iiii. Tardis mentib; ñ
facile ꝛmittant. Et Virgil. ĩ Bucco. Tardere venere
bubulci. Omnis enĩ tardus brauio carebit. Vnde Ca-
tho: Plus vigila semp ne somno deditus esto: Nam di
uturna quies: viciis alimẽta ministrat. Vnde Oui. li.
ii. fñ titulo: Infelix tota qui solet qescere nocte. Stul-
te quid est somn9 gelide nisi mortis imago. Vnde phi
losophus. Quid est somnus nisi mortis imago: laborũ
quies: infirmanciũ votum: miseroꝛ desideriũ: quia mi
seri semp pigrescere peroptãt. Sed vir prudẽs sic de
bet esse deditus somno vt vigilie intẽdat. Vnde Ara
tor: Cõpore somn9 erat huic: sed vigilabat ĩ illo: Que
nescitur mire fides hec cantica clamat. Quia scilicet
viri fideles ꝑ suis amicis vigilant semp. Quãobrẽ pi
gros redarguit Oui. li. preallegato: O male presto q;
es o sempẽ dedita somno: Pectora nuda bono quantis
pates ipse ruinis: Quem nox sola tenet nescit vigilare
piculo: Nec tamẽ reprehẽdenda est debita quies na-
ture ꝛgrua. Quia teste Oracõ ĩ pœ. Et quandoq; bõ9
dormitat Homer9. Itaq; pigricia mala: sed somn9 mo-
deratus bonus est. Nempe pigri sua seq; negligũt: &
velut bruta ĩ fecib; suoꝛ delictoꝛ deuoluũtur: & oci
ositate desides fiunt: omneq; licitũ exerciciũ fugiunt

Verumtñ fomentum vicioꝝ ociũ est. Vnde Sene. epĩ. lxviii. ad Luci. Gloriari ocio mors est. Et Oui. i. de reme. Ocia si tolles piter cupidinis actus: Contẽtecꝫ iacent & sine luce faces: Quã platanus riuo gaudet ꝫ populus vnda: & quam limosa canna palustris humecta venus ocia amat. Que verba hoc sonãt ꝫ ociũ fomẽtum est libidinis & omniũ vicioꝝ. Vnde Quintil. cã. xxxvii. ad omne votũ: fluẽte fortuna: lasciuit ocium. Et cã. iiii. Necesse ẽ vt facim9 ardor ociosus defacili in malũ prumpit. Et ideo puerbium Grecoum olim erat istud. Quam qui ꝫ nouit artẽ in hac se exercet: vt refert Tul. ĩ tus. ques. li. i. Vnde Didim9 ad Allex. Auariciam nõ exerceam9: ociũ turpe deuitemus Nec tñ omnis requies ociũ vocatur saltẽ reprehensibile. Anima enĩ sedando & quiescendo fit prudẽs testeomẽtatore & philosopho. vii. phisicoꝝ. Viri quoꝫ studiosi apud vulgũ ociosi dicunẽ qui manibus non laborant: non tamẽ pigrescunt: quia mente ꝺtemplantur. Hoꝝ autem ociũ si ita vocari debeat: laudabile ẽ. Vnde Tul. ĩ tus. ques. li. v. Quid enĩ dulcius ocio litera to. Ocium enĩ litterati est studium. Sed agricole & alii opifices litteras nesciunt: corpore nisi laborent in vicia facilit cadũt. Vnde Sen. ad Lucil. epĩ. lxxxii. Ocium inquit sine litteris mors ẽ & viui hominis sepultura. Ca. xxiiii. de Castitate & Pudicicia

Astitas hominẽ facit angelicũ. in mente viua
c ciorem: in apparatu pulcriorem: in vita diuẽniorem: in fama & gestu honestiorẽ. Et castitatem non obseruanti: difficile est alicui studio aut virtuti intendere. Nam libido totam mẽtem occupat: & totũ cõp9 extenuat: & tãdẽ vires singulas destituit. Ideo Didi. ad Allex. Nos mẽbra libidini ñ dam9. Nec tamẽ re. pbãdi sũt q copulati ꝺiugio ꝓpter bonũ & nõ ꝓpt libidinẽ ꝺueniũt. Quia tes. Sixto pitagorico ĩ suis sentẽciis. Adulter est ĩ suam vxorẽ amator ardencior

quia ſcꝫ ſpeciẽ adulterii ſapere videẽ: quia ſua vxore
ex ardore abutitur. Hic tamen adulteriũ large captũ
eſt. Caueãt tamẽ ꝓiugati pretextu ꝓiugii libidine fer
uere preſũmãt. Nam veteres omnem libidinẽ feruen
tẽ reſpuerũt: vxoreſq; ad lubricitatẽ incitãtes aſpre-
uerunt. Vnde Vale. li. vi. narrat q̃ Sulpicius gallus
vxorem ſuam dimiſit eo q̃ vidit eam capite diſcooptã
deforiſq; ſuo appatu allicientẽ. Ideo Tibulius: Caſta
precor ꝓiunx maneas ſanctiq; pudoris: Nec ſis queſo
caſta metu: ſed mente fideli. Sed lamentandũ eſt pu
diciciam iam fere periſſe ex toto: & femine ĩ quibus
pudor exiſtere debeat vt plurimũ viros ꝓuocãt: ꝓiu-
gii fidem deſerunt: virgineſq; ſuum querũt violatorẽ
& vidue ſuum amaſium. Veteres quoq; a lubricitate
ſepius non ceſſant. Tales etenĩ nũc tẽporis vt frequẽ
ter ſunt mulieres: & ſi factis talia non exerceant: veꝫ
tamẽ mente frequẽcius vt corrupte inueniunẽ & me
tu pocius quam ꝓprio ꝓtinent affectu. Vnde Ouidi9
li. iii. ſine titulo. Et qa metu demto caſta ñ ẽ eadẽq; ca
ſta. q. d. q̃ mulier metu ꝓtinens caſta non eſt. Et ideo
ſubdit: Vt bene ſeruetur iam corpus adultera mens ẽ
Nec mentẽ ſeruare potes licet omnia claudas: Omni-
bus excluſis intus adulter erit. Sed nunquid eſt ſcan-
daloſũ ſi carnis luxus racioni ſupeminet. Quis enĩ vel
let ãcille fedi ſſe ãcillari cui9 caro luxurioſa ẽ Ob hoc
olim ſapiẽtes loca ſolitaria & deſerta elegerũt: ne im
petibus luxurie ebriarentur & fatigarẽtur. Vnde re
fert Ibero. ꝓtra louinianũ q̃ cum Plato eſſet philoſo-
phus elegit ſibi villam Achademie procul ab vrbe vt
libidinẽ euitaret. Rurſus Terculian9 refert q̃ Demo
critus oculos ſibi eruit: eo q̃ mulieres aſpicere ſine cõ
cupiſcencia non potuit. O quam periculoſus eſt ferri
naꝫ intuitus. Nam teſte Iberonimo vbi ſuꝑ. Inutile ẽ
inquit crebro videre per que aliquando ſapiens capt9
eſt: & eoꝫ te expimẽto ꝓmittere. Hoc q̃ ppende: nam

Pitagorici solitudinē & deserta ob hoc inhabitarē ele
gerunt. Vnde Agellius refert ꝙ. Demetrius sibi ocu-
los eruit ne a bonorꝫ studio impediretur. Vnde Domi9
in Euangelio ait. Si oculus tu9 scandalisat te erue eū
& ꝓice abste. Heu attēdamus qualiter oculis plures
offenduntur. Nam teste Quintiliano causa .i. To-
cius hominis libertas est oculos ꝑdidisse: oculi sūt per
quos paupētatē ferre non possumus: oculi nostra tota
luxuria. Hi vos in omnia quotidiana vicia precipitāt
Vnde Señ libro de reme. fortuitorꝫ. Intelligendum ē
partē esse innocencie cecitatē. Oculi enī sūt irritamē
ta viciorꝫ & duces scelerꝫ. O vtinā oculos: sic vanitati
non exhiberem9: quia inpudicus oculos impudici cor
dis est nūcius. Ideo Oui. ii. tristiū. Heu mihi cur vi-
di cur noxia lumina feci: Peccatū est oculos habuisse
meum. Nam plurimi non peccarēt: si peccandi occasi-
onē non viderēt. Et maxime libidinē excitat oculus.
Ob hoc homo debet se mdoeste regre ne ī vanis figa
tur. Nam sicut piscis capitur hamo: sic oculo vir capi
tur lubrico. Nec solum tamē quis cauere habet vt va
na non intueatur: sed eciā qui pulcritudinē habet libi
dinis incitatiuū cauere tenetur ne quis eius occasiōe
peccet. Vnde narrat Val. li. iiii. ꝙ cum quidam pulc
rim9 esset: & femine vni9 sollicitaret oculos ad aspec
tū: ne peccandi alteri esset occasio pulcritudinē suam
fedauit: & oris decorē vulneribus abstulit. Maluit eī
turpis fore quā aliene libidinis irritamētū esse. Rur-
sus Augusti. li. i. de ci. dei refert ꝙ cū Marcus Mar
cellus vrbem ornatissimam Siracusanorꝫ cepisset: suis
ꝯmilitonibus precepit vt castitatē obseruarēt: edictū
ꝙ fecit nequis corpus liberꝫ violaret. His igitur exē-
plis patet olim viros illustres pudicos fuisse: alienūq;
thorꝫ cum possent violare noluisse. Vnde Bœ. li. iii. de
ꝯso. approbat sentēciā Euripidis qui dixit carentē li-
bidine esse felicem. Et Valerius li. iiii. refert. ꝙ cum

Scipio esset. xxiiii. annorũ & multos obsides in vrbe carthagine clausos ĩ sua potestate haberet: accidit vt ibi esset virgo pulcerrima iuuenis & adulta quã violare voluit licet sibi adducta fuisset: sed pocius indibilo sponso suo inuiolatã tradidit: & preciũ redemcioĩs allatũ repulit: exindeq; graciam apud vniuersos ꝓmeruit. Quot sũt similia faciẽtes timeo ꝙ pauci. Pocius enĩ vnde laguendũ est viri nobiles lasciuie studẽt: veneri subseruiunt: puellas virginesq; iugiter violare q̃rũt. Et tũc credũt magnã miliciam exercuisse quando iuuenculam ignominie tradiderunt. O quale duellum: O qualis triumphus puellam fragilẽ & innocentẽ vincere: & victã ɔtaminare: suisq; sepius garciferis ꝓstituendã exhibere. Hi enĩ satellices leonesq; habẽt quos nutriunt & stipendiant: vt virgines filias pauperꝝ rapiant eorꝝq; nutui subducant. Ecce quales scutiferi: tales enĩ sunt quales domini: quibꝫ subseruiunt omnes enĩ Venerem colũt. Rursus claustra monachorum & religiosorꝝ violant: ɔiugia discriminãt: suaq; fedissima luxuria: oẽs si possent coinqnare feminas vellẽt. Si castra vel vrbes ceperint: hoc primum est ꝙ cogitãt vt libidini vacent. Horꝝ siquidem vita non nobilis sed ignobilis est: vilissima quoq;. Vnde Oui. ĩ li. suarꝝ epistolarꝝ. Nulla reꝓbabilior arte ledens pudicã Hi tamẽ satis fecisse credunt: si virginem corruptam suis donis muĩficẽt: ſ; heu facultates qđ tribueẽ ptñ sed virginitatis decorem nunq; prebere. Eortassis enĩ voluptatum ob occasionẽ mulieres ꝓducunt: inquibꝫ alia quasi sollicitudo non est: ornatus nanq; excogitãt vt se pulcras ostendant: impudicissimisq; nutibus viros inficiunt suisq; crinibus risibus & vestibꝫ viros ad libidinẽ ɔcitare meditantur. Vtinam Lucrecie exemplum acciperẽt de qua refert Vale. li. vi. Dux inquit Romanꝰ erat: cuiꝰ sub tẽpore pudica Lucrecia a Tarquino regis superbi filio ꝑ vim stuprata est: & cũ suã

iniuriā corā amicis deplorasset ferro ꝗd clam secū attulerat se interemit. Non tñ appbanda ē ī mortis illacione: cum nullus mortē sibi inferre debeat: sua auē castitate laudē pmeruit: quia non sponte sed vi succubuit. Vnde Prosp si. epig. Mens illesa: nibil violato ī corpe pdit inuita carnis vulnera non maculāt: nec crimē facti recipit nō mixta volūtas velle sed enī magis facinus quod tollerare nocet. Que verba nibil aliud sonant nisi ꝙ ille peccāt femine que sua volūtate libidini ꝓsenciunt: violate vero culpam non habēt. Sed restat questio grandis que sit violata mulier. Plures enī violatas se dicunt: que modicis verbis obedierunt Vezꝝ ꝙ mulier fragilis est: & facili occasione vt plurimū seducitur: vezꝝ tamē violari non credit nisi inquantum in ea est: eciam vsqꝫ ad atrocissima verbera vellet resistere vsqꝫ ad mortē: aut nisi obpbrii maioris pretimore ignominiam suā permisisse ꝓtestēt: quod fecisse Lucreciam legimꝰ. Plus enī stuprū quam mortem timuit: nec violatorē formidauit dicentē ei: te interficiam: sed tunc tremor in eam irruit cū subiunxit. Vnū enī ex garciferis tuis te interfecta iuxta te in lectulo ponam: & dicam pre dolore tui stupri banc necem me pegisse. Quibus auditis nimiꝝ si femina fragilis paruit: obpbriū enī plus morte timuit: quia postmodum restituto bonore mortē vita preelegit. Huiꝰ auē valitudinis nescio femine si reperirētur: scio tamē impudicissimum genus earum vniuersas fere plateas occupare. Et que impudice sunt alias pudicas sibi similari ptractant: vt multitudine & ꝓformitate erubescēciam libidinis sue effugiant. Et tractare si nequeant satlē verbis eas scandalisant. Et similes eis omnes alias predicant que similantur his de quibus narrat Valerius in libro preallegato. Refert enī ꝙ ꝓiuges Teutunicorum ordinauerunt Marium vt virginibꝫ festa libus nares dona promitterēt: promittebātꝫ & affir

mabant illas virilis ꝯcubitus futuras exptas: quia scꝫ se iactabant ꝙ illas ꝑuerterẽt: sed quod petebant non obtinuerunt. Et ideo ipsa nocte laqueis se suspenderẽ Huius autẽ maleficii plurima sunt que nõ cessant puellas ad venerem ꝯcitare: suadereq; libidinem & criminis pondus: falsis ꝑ oracionibus alleuiare Tales maculant policias: & eaꝝ sub vmbra innumerabilia crimina fiunt: eo ꝙ eaꝝ sexus suspicione caret. Ideo talibꝫ tractatibꝫ indubie: & ꝓchdolor infinitis penis se exponũt

Capitulum. xxv. de Luxuria.

LVxuria omniũ virtutum ẽ inimica. Ipsa via pẽdicionis: obꝓbrioꝝ iter: facultatum desolacio studioꝝ licitoꝝ impedimentum: sanitatis excidiũ. Ipsa vitam breuiat: mortem inducere festinat: iuuẽtutẽ minuit & decorẽ: ĩfirmitates gĩgnit: & aggũat cõpꝰ & sordidat mentẽ: obdurat sensus: obnubulat visũ: & precipue minuit. Ipsa fons & origo omnium calamnitatũ anime & corpis. De qua loquẽs Vale. li. ix. Blãdum malum inquit est luxuria: quam accusare aliquã do facilius est quam vitare. Et li. iiii. refret idẽ. ꝙ cũ Sophodes senex esset: & quidã ab eo quereret an venereis rebꝫ vteretur. Respõdit questioni. Dic mihi verba meliora. Libenter enĩ istac veni & ex veneris dominacione furia ꝑfungor: & merito: quia teste Tulio li. i. de offi. Luxuria inquit cum omĩ etate turpis sit: senibus maxime fedissima est. Et li. de senectute. O preclaꝝ munꝰ etatis senectutis si auferat nobis quod ĩ adolescẽcia viciosũ est: scilicet libidinẽ corporis. Vnde Señ. in declamacionibꝫ. Adolescẽs luxuriosus peccat: senex luxuriosus insanit. Et subdit: que malã faciam habẽt sepius impudice sũt. Non enĩ deest illis animus sed corruptor. His enĩ documẽtis apparet luxuriam maxime vitare debere. Quia teste Salustio ĩ Cathelanario: multos pessima luxuria atq; auaricia vexant. Et Fulgẽ. ii. mittologiaꝝ. Quamuis inquit ĩ om

nibus libidinis amor sit turpis. Turpiō est tamē inho
nestis. Nam luxuria maiestati ɔtraria est. Sed hoc ha
bet luxuria ꝙ excecat: nec ꝑpendit homo quid faciat
Idem Fulgē. vbi sup̄ li. iii. Amor inquit cū piculo se
pe ɔcordat: & dum solum ad id vocat quod dilligit nū
quam videt quod expedit: quia luxuria amor cecus ē
Quamobrem veteres libidinē aspreuerē tanquā hono
ris inimicā. Nam refert Augusti. ī li. de ci. dei. Sci
pio vasita ꝓhibuit theaē seu loca meretricia: que licet
possint absq; fraude iusticie ꝑmitti: nullo pactu tamē
debēt suaderi: plurimi tamen omnem delectacionē in
suis libidinibus credunt. Quibus teste Elimando om
ne delectamentū in libidine est: & quicquid exē libidi
ne occurrit offensio est. Accusant igitur non tempora
sed theatra: in quibus ad aram luxurie victime truci
dantur. O quam vile spectaculum: quam fedum colle
gium feminaꝝ: ꝑ solo vicio ɔgregataꝝ: ꝓpriam enim
carnem vendicioni exponunt & pretextu vite sue for
nicacione victum sibi acquirunt: quas non excusat car
nis temtacio: aut fragilitas sexus: aut violencia. Nul
lo enī ferunt̄ amore eciā corrupto. Si enī amarēt hu
mane fragilitatē excusacionē ꝑticiparēt: ſ; nec amant
nec amare querūt: sed ex fetidiori luxuirie sue parte
exspectabili cupiditati subseruiunt. Haꝝ nempe feti
dius est corpus cadauer putredo: cuius vetorem tēra
resoluit. Sed illaꝝ horror luxurie turpitudinibꝰ iugit̄
crescit. De ɔsimilibus ait Theodolus: mēs robusta vi
ri leuitate cadit muliebri: qa scilicet femina impudi
ca laqueus est viri. Et ideo subdit. Deflent assirii ꝙ
crediderunt mulieri. Nunc tamē id Iuuenalis li. ii. ve
rificatur. Est inquit eadem sūmis ꝑit minimis libido
quia plurimi diebus nostris veneri vacāt. Sed queso
vt feminaꝝ discāt amatores que sit eaꝝ delectacio &
vita. Nempe ex amore femineo non nisi dolores gene
rant̄: nec est amor quietus sed anxius: non ampliatiuꝰ

De luxuria

ſed corroſiuus. Vñ. Oui. li. ii. de ar. a. Quot lepores
in arbo quod apes naſcũtur in ibla: Ceroſa quot faces
pallidis arbor habet: Littore quot conche tot ſũt in a
more dolores: Quod iuuat exiguũ ẽ plus ẽ quod lædit
amãtes Ecce quantũ lucr̃ amatores feminar̃ reporta
uerẽ ſeu reportãt: ſuo cum infeliciſſimo amore: ſe pu
tãt felices & ea ꝓſũmunt in voluptatib̃: que grãdi la
bore acquiſiuerẽ. Attedunt enĩ exemplũ de quo ferẽ
q̃ Taidis meretcis mãmas ioco palpitãs queſiuit quã
tum hoc eſtt. Que ait: mille denariis. Cui Demoſte
nes: ego precio tãto nõ emo: & merito: nã ſtultum eſt
magnõ precio id emere: cui dolor ſuccedit. Nunquid
enĩ tales Veneris amatores vt plurimũ lugẽt ꝓſuma
tis voluptatib̃ ſuis facultatibuſq̃ ꝓſumtis. Lugẽt nẽ
pe vite preterite lacmoſa ſcelera recolũt ꝓſumta affec
rãt: ſe deceptos lamẽtanẽ & laborib̃ expedit vt ꝓque
ſcãt bona que voluptuoſe ꝓſumſerẽ. Animaduertant
igit̃ illud Ouidii. vi. methamar. Nihil eſt quod effre
no capt̃ amore audet: nec capiũt incluſas pectore flã
mas. Vnde Verſifica. Femina corp̃ opes animã vim
lumina vocẽ: Poſſuit: anihilat: necat: eripit: orbat: acc̃
bat. Et alibi: Corpus opes animã ꝓforcia federa famã
Delibitat pdit necat odit deſtruit aufert. Ecce q̃ta
incomoda que amatores feminar̃ ſtudioſiſſime pqui
rũt. Vnde Ibero. ꝓ Iouinianũ ex dictis Ariſtotil̃ Plu
tarch atq̃. Senece hec verba colligit. Amor inquit for
mare ſcz mulieris racionis obliuio eſt: inſanie ꝓxim̃ ẽ
& fed̃ minime ꝓueniẽs ſapiẽtũ. Turbat ꝓſilio altos:
& generoſos ſpũs frãgit. A magnis cogitacõnib̃ de
ĩbit: homineſq̃ queruloſos iracundos temerarios facit
Pluraq̃ tpa ſuſpiracõnib̃ lacmis & ꝓqueſtõnib̃ pdit
odiũ facit & ipſe nouiſſime odiũ eſt & cetera. Vn Se
neca ĩ decla. li. i. Nihil ẽ tã mortifer̃ ingeniis vt luxu
ria. Et li lxxx. Luxuria blanda peſtis victrix orbis: ĩ
mẽſas opes auaris abſtulit. Et Claudiañ in maiore.

De voluptate

Luxuries predulce malũ ẽ: & ebetat caligine sensus. Et idẽ ĩ minori. Disuasor honesti lux9 & humanas abreuiat copia mẽtes. Reuera inenarrabilia sũt damna que luxuriã imitantẽ. Et Galter9 ĩ Allex. Te nõ emolleat Veneris ꝓdiga luxuries. Nec forcia pectora frangit mẽtis morbos amore: bacho Veneriq; noli vacare. Qui ceteras sub dis subiuga vetusti periit de libro vacãtis. Libertas animi Veneris flagrãte camino. Mẽs habz interi9 rixas que bella moueri: incipit & suadet racionis vile sepulcꝝ scz caro. Ebrietas rigidos eneruãt hec duo mores scz Bach9 & Ven9. Et li. vi. nil sũt in tactũ nullꝰ ɔtẽta libido. Ca. xxvi. de Voluptate

Voluptas carnis generat incontinẽciam. Incontinẽcia vero dãna infert: que superi9 ɔmemorata sũt. Et sicut virt9 deperit nisi actibꝰ roboretꝫ: sic voluptate pretermissa carnisq; delectamentis omissis lubricitas infrigidatꝫ. Ideo Tulꝰ li de senec. Voluptas inqt impedit ɔsiliũ racionis ac mẽtis oculos perstringit. Et Señ ad Lucil. epꝫ. xxiiii. inquit voluptates ĩ tormẽta vertuntꝫ: epule crudelitatẽ generant: neruoꝝq; torporem libidinẽq; & articulorũ damnacionẽ. Vnde Valꝰ. li. vii. Aristotilis inquit vtilissimum preceptũ est: vt voluptates abeuntes ɔsideremus. Si enĩ ɔsiderate fuerẽt: pretermittentꝫ. Proch dolor tamẽ teste Lactã. li. de fal. sa. Voluptas inquit a cunctis appetitꝫ: sed honesti vim non habet. Ideo li. de vero cultu. Illecebre inquit voluptatũ arma sũt illius cuius opus est expunpnare scz diaboli. Scit enim quia mortis fabricatrix est voluptas. Vnde Archita tarantin9 dicit. Nulla inquit pestis capitalior quã cõporis voluptas: cuius auide libidines temerarie incitant lites reꝝq; publicaꝝ euersiones. Nullũ deniq; scelus: nullum facinus est: ad quod suscipiẽdum ñ libido voluptatis impellat. Et Tulꝰ. libro de senectute eãdẽ sentenciã refert allegãdo predictã Architã tirãtinũ

94

Et Virgilius in bucco. Trahit suum quenq; voluptas
Et Oui. li. i. de ar. a. Cura est sua cuiq; voluptas. Ve
rũtamẽ teste Cathone. Pauci voluptati debẽtur plu-
rima saluti. Morbi & cetera. Vñ Prosp li. epig. Non
semp vere est felix impleta voluptas. His itaq; testi-
moniis clare deducit̃ ꝙ voluptas nutrix est libidinis
omniũq; scelerꝫ carnis. Merito igit̃ est vitanda. Hi
tamẽ voluptatẽ amant qui delicate viuũt: & escarꝫ va
rietate replent̃ & exinde luxuria infestantur. Ideo re
fert Tul. li. de senec. Platonẽ dixisse: escas esse volup
tatẽ malorꝫ: qui scꝫ in gula vicia nutriunt̃. Vnde Oui.
li. i. sine titulo. Nox & amor vinũq; nihil moderabile
suadẽt: Illa pudore tacet liber amorq; metu: Impia sub
dulci melle venena latẽt. Hec enĩ tria querũt volup-
tuosi vt scꝫ noctẽ vt euitẽt pudorem: & libertatẽ amo
ris: vt neminẽ timeant: vinaq; postulãt: vt luxurie fo
mẽta nubẽt. Itaq; voluptatibus carnẽ & spiritũ infici
ũt: & quanto voluptas maior est: eo magis animũ a se
de sua & statu dimouet. Sed teste Quinti. li. iiii. Fal
lit voluptas. Et Boe. ĩ de ꝯso. voluptatũ appetẽcia ple
na est anxietatis: sacietas vero penitẽcie. Si igit̃ viue
re ꝯtinẽter cupis voluptati ne intẽdas ne deliciis va-
ces. Quod faciũt seculi amatores qui nil aliud preter
carnis edia somniant: melos & carmina querũt: coreas
& iocos: & qcquid voluptati subseruit. Sed tes. Oui.
li. iii. de ar. a. Res est blanda cauor scilicet volupta-
tis. Sed eodẽ Oui. teste. ii. de re. Eneruant animos: ci
tbare cantꝰ lireq;. Nam cantibus & vanis armoniis li
bido sepius vendicat̃: & voluptate enutrit̃. Si enĩ so-
brie viueres & delicate ñ foueres corpus tuũ: periret
rebellio carnis: lubricitas discederet: & innumerabili
um temptacionum genera sub iugo racionis teneres
Sed vite delicacitas: ꝯmessacionũ supfluitas: luxum ĩ
cessant̃ ꝓcurant. Vnde Mocro. li. sat̃. Ea que ex tactu
atq; ex gustu voluptas est: omniũ rerꝫ fedissima ẽ: eos

q; maxime: q se his duabꝫ dederũt voluptatibꝫ ĩ ꝯtinẽ
tes ĩtẽpatos dicim9. Vñ. Tul. in li. de fine boĩ & mali
Vna voluptas multis obscurat̃ voluptatibꝫ in vita vo
luptaria. Abscedãt igit̃ hi qui voluptates virtutibus
pretulerũt sicut Ariscipiani aliq scoici. vt tangit Au-
gusti. v. de ci. dei. Hoꝝ eciam sequaces sunt adulteri
ceteriq; libidinose viuẽtes. Voluptas enĩ nõ solum eã
libidinẽ ꝓuocat quã natura nõ ꝓhibet: sed eciam vsq;
ad ab vsus ĩdicibiles ꝯcitat. Nã voluptuose viuẽs: bru
tis bestialior fit atq; immoderacior: nam bruta indici
bilẽ ꝛodome crimẽ respuũt: quod voluptas ĩ quibus-
dam ꝑuersissimis hominibꝫ quandoq; plantauit. Bru-
ta siquidẽ sue nature leges ñ ita infringũt: quia teste
Oui li. ix. metha. Non vaccam vacce: nec equas amor
equarũ vrit: Oues aries sequit̃ sua femina ceruũ. Vñ
de igit̃ hoc enorme viciũ ꝓcessit: vt ceteris animalibꝫ
ꝑfecti9 & celsius: sc3 homo ordinẽ nature quãdoq; sub
uertere presumpsit. Heu in limitibus nature tot sunt
peccandi genera. Magna igit̃ illi9 ẽ iniquitas qui hec
omnia transcendit: nescio quis peccatũ hoc adinueni-
re potuit. Arbitror enĩ nullum ex natura: primo ipsũ
excogitare posse: sed demones delictoꝝ inuẽtores qui
feminis se copulasse ferunt̃ virisq; a quibꝫ gigantes le
gunt̃ ꝓcessisse: nõ quidẽ eoꝝ ex semine quia nõ habẽt
sed ex translato viroꝝ semine ꝯsimilia fecisse narrant̃.
Hi igit̃ demones qui nature sue leges subuertert̃ ho-
mines quosdã vt estimo ad hanc enormitatẽ deduxe
runt vt ꝛodomite fierẽt & ꝑ feminis masculos accpe
rẽt. Quod fecisse legit̃ Nero vt narrat Eunodi9. Lu
dit inquit in aucipite ꝯstans fallacia sexus femina cũ
patit̃ pagit cum turpia mas est. Ideo Oui. li. epistola
rum. Sũt ꝓcul a nobis iuuenes vt femina compti. Re
uera miror nimisq; mirari nequeo que libido aut ꝯpla
cẽcia impari sexu existat. Nulla enĩ racione aut racio
nis colore hoc viciũ excusari potest: seu quouis modo

alleuiari: de ipso tanquam de ĩdicibili taceam9: & eã lubricitatẽ reꝓbẽ9. In quam frequenter prochdolor decidũt homines quam voluptas enutrit: nũc adulteri: nunc raptus ẽ stupra: hominũ societati interserẽdo nanq; tanto vsu fornicaciones exercent̃ vt pro erubescencia nõ habeant̃. Vix enĩ veret̃ mulier adultera nũcupari: viri quoq; iugiter adulterari minime timent. Refert tamẽ Valerius li. vi. quomodo filius Zelenti ꝓpter adulterium vtroq; oculo priuari ɔdemnat9 fuit Itaq; adulteria olim sic impunita: sicut nũc nõ ꝑmittebant̃. Nam teste Thereñ. in andria. Ingeniũ omnium hominũ ꝓcliue ẽ ad libidinẽ. Et Oui. li. de põto. Veneris dãnosa libido nõ solet immestos sepe venire: scꝫ thoros: sed poci9 quieta ɔiugia rũpit. Ideo ɔsulit Tibuli9 li. iii. Ne inquit nos decipiãt pendencia brachia collo: Nec rapiat blanda sordida ligua prece. Nempe eloquia victa: que blãda vident̃ vtriusq; sexus: homines sepe decipiũt. Ornatibꝫ q̃ & muneribꝫ alliciunt. Iuxta illud Oui. i. de reme. Decipiũt culta gẽmis auroq; tegunt̃: Parsq; minima est ipsa puella sui: quia scꝫ puelle plurime plus ferũt ĩ ornatu: quam ĩ ꝓprio corpore toto. Suis igit̃ apparatibꝫ ducũt homines ad viã ꝑdicionis: ibiq; felicitatẽ querũt vbi ñ nisi feditas & corrupcõ est. Attẽdat igit̃ sapiẽs quibꝫ ɔiugatur ɔsorciis. Nam qui tãgit picẽ inquinabat̃ ab ea. Sic vir iũctus feminaꝝ ɔuiuiis de difficili ɔtinẽs est. Vnde Ouidi9. ii. de reme. Non facile est thauꝝ visa retinere inuenta. Vt pene extinctũ cinerẽ si ꝑ sulphurẽ tãgas viuit. Et ex modico maxim9 ignis erit. Itaq; modica occasione libido totũ hominẽ vrit. Sed quid sapiẽs factur9 erit vt caste viuat: sibi nãq; expedit vt feminaꝝ visũ & tactũ fugiat: sobrie viuat: vitaq; voluptuosa nõ viuat. Nam teste Oui. vbi sup̃. Diuiciis alit̃ luxuriosus amor: Non habet vnde suum pauꝑtas pascat amorẽ. Et subdit ad ꝓpositũ: Vina parãt animos veneri:

si plurima sumas. Ideo Catho inquit: Cū te detineat veneris dānosa voluptas: Indulgere gule noli que veneris amica ē. Nempe si sobrie vixeris facilit castus eris. Si autem p castrimargiam castitatem neglexeris ad omnium viciorum precipicium facilit declinabis.

Capitulum xxvii. de. Inuidia

INter vicia min9 excusabile inuidia est: occasione enī nō habet: nec verā nec eiam apparētē Quid enī tibi si bene ꝓximo fuerit: aut cur inde anxiaris. Si aut quis lugeat q̄le tibi gaudiū exinde assurgit. Dices enī q̄ te offendit sed tūc ñ inuidia sed ira & vindicta tuū delictū erit. Rursus dices bonum alienū tibi obesse aut maleficiū ꝓdesse: eo q̄ ꝓspitas ꝓximo collata tui esset: si nō foret ipse aut si casu vel obitu deciderit. Sed tūc peccatū tuū nō ꝓprie inuidia sz poci9 ambicō: vl' auaricia ē: tūc aūt inuides quādo ex ꝓpria malicia: alteri9 bonū videre neqs: aut malū cēnere letaris. Si enī exinde nec bonō decrescat: nec malū ꝑtingat. Inexcusabilis vtiq̄ malicia tua ē. Vnde inuidus quasi nō videś dict9 ē: quia qui inuidet: ꝓspitatē nō libenī videt. De ꝑsimili vicio legit' p illud Ouidi. de pōto. Ledere viu9 liuor & iniusto corpe dentes solēt: quia sez inuidi iustis sp inuident quoz malicia liuor: merito nūcupat'. Vnde Claudiā9 ī minori. Rabiē liuoris acerbi: nulla qes placare pt'. Et Oraci9 ī epistol': Inuid9 alteri9 marcescitq̄ muneribo: & videt illius ꝓspa cū lacēmis. Inuidi tñ mai9 tormētū habēt quā & tirāni imponūt. Vnde Marcial' coqu9. Rurpit' quiq̄ sua inuidia. Nullū enī mai9 flagellū mētis ē: q̄ sit inuidia. Corp9 nāq̄ desiccat: faciem pallidat: suspiria gemebūda infert: cor iste facit: dēciū rugit9 ꝑcitat: dēbere petit: ig nominiā alteri9 libēt enarrat: sz honorē ꝓferre rēnuit. Querit enī inuidia: nō qd vel cuomodo dicat. Sibi enī sufficit vt maledicat: penes se murmurat: seipsū affligit: ne deforis venit: sz ex interiori

malicia manat. Hoc enī viciū demones hñt: humane ī
uidētes ꝓli: quoꝝ filii ꝑdicōnis sūt homines inuidi: al
teriꝰ bonū ꝑferre dolētes: quibꝫ mos ē: omne q̄d ꝓxi
moꝝ ē appetere: eciā si meliꝰ possideāt. Dicūt eī illud
Oui. li. i. de ar. a. Fertilior seges ē alienis sꝑ ī agris:
Vicinūq; pecꝰ grādius vber habet. O impia nequissi-
ma inuidia: quot viros ꝑdidisti: quot degdasti bonos
& prudētes. Cetera enī mala occasionē licet nō suffi-
cientē: aliquibꝫ tamē apparētē exhibere possunt. Sed
tu inuidia tue malicie causam ignoras. Est enī quis su
ꝑbꝫ quia diues: quis iracūdus quia lesus: gulosus quia
edacibꝫ cōiunctus lubricꝰ quia mulier infestat: qs pi
ger quia piguis aut senex: auarꝰ quia deficere timet
Sed nō apparet cur quis inuidꝰ existat: nisi ex ꝓpria
malicia: qua quis seipsū ꝓuocat: & de bono alieno do-
lorē sibi generat. Vnde ī ꝓuer. sap. Inuidia ē siquidē
animi dolor ex alienis comodis. Nulli enī inuidet bōꝰ
vir & prudēs. Et subdit̄. Scies eī multis abūdare vir
tutibꝫ ī se: q alienas amat. Vñ Tul. ī orōe ꝓ Cornelio
Est huiꝰ seculi malicia quedā atq; labes virtuti velle ī
uidere: ipsūq; florē dignitatis infringere. Erubescāt
igit̄ inuidi q sui criminis occasiōꝫ nesciūt. dicēte Tuli
o ī tus. ques. li. iiii. Inuidēcia ē egritudo suscepta ꝓpt̄
alteriꝰ res ꝓsperas: cū nihil noceāt inuidēti. Ideo So-
c̄tes ait: malū alienū: tuū ne feceris gaudium. Nēpe
magnis t̄sticiis affligit̄ qui sꝑ dolet vbi ꝓximꝰ ꝓspat̄
Nā alteriꝰ molestia ex cōpassiōe quadam naturali ani
mū molestat. Eciā inuidi recusantes saltē ad tꝑꝰ quā
quam nō ꝑpēdāt bonū ꝓpriū. Et si rursus de bono al-
terius dolet ī quo igit̄ gaudebit. Hec enī miseria inui
doꝝ ē: q seipsos affligūt: nō solū aduersitatis occasiōe
quod faciūt irati: sed eciā ꝓpria malicia & imaginaci
one. Quid enī obfuisset Fabio: si regi Antiocho naues
elargitꝰ fuisset quas secuit & interitui dedit. Narrat
enī Vale. li. vii. q cū Fabius regē Antiochū suꝑasset

Inuidia

dimidiāq; ꝑtē suaꝝ nauiū ex pacto recipere deberet tunc Fabiꝰ naues singulas ꝑ mediū iussit diuidi: vt regē Antiochū classibꝰ priuaret. Sed quid sibi profuit: nūquid meliꝰ fuisset ex quo victor erat ꝙ pactū ꝓspere tenuisset. Hoc tñ fieri inuidia nō ꝑmisit: que nullius bonū ꝑmittere potest. Heu noui quoniā īuidia fera pessima ē: suoq; veneno: eo cicius inficit & pungit: quo aliquē virtuosiorē sentit. Quoniā teste Tul. ī ii. rethorice. Virtutis comes ē inuidia. Affricanꝰ siquidem dicit. Industria virtutē: virtꝰ gloriam: & gloria emulos ꝯpauit. Et Salustius ī iugur. Post gloriā memineris inuidiā sequi Itaq; inter mortales difficilimū ē gloriā: inuidiā vincere: nā diabolꝰ illiꝰ sator ē. Consideret igit̄ prudēs: quā g̃ue peccatū ē inuidia: q̄ sponte & ex ꝓpria malicia ī animo ꝯcipit̄. Vnde Tulius ī philippica. ii. Hec inquit grauiora sūt mala: q̄ animo ꝯcipiūt̄ quā que corpe ferunt̄. Miserabilius igit̄ ē ꝙ ī se quis suscepit scelꝰ: q̄ q alteriꝰ facinꝰ suscipe cogit̄.

Explicit liber Zophologii secundus

Incipit Prologus ī libꝝ eiusdē terciū

Status omnis humanus ruinosus ē: nulloq; iure status debet vocari: nisi rebꝰ decliuioribus cōpetur. Omnes enī diuites & potentes olim qui floruerūt modico terre āgulo cōclusi sūt. Itaq; mors cūctis pōpis & honoribꝰ t̄minū imposuit. Quāobrē huic libro tercio prologum de morte premitto. Arbitror enim mortem fore speculum quorumlibet statuū mūdi. Nam qui se moriturum considerat: si celsus est minime gloriatur: cernens suo principatui ignotum finē preberi. Si pauper quis est tollerancie remediū mors ipsa prestat: eo ꝙ facilius dolorem animus gerit quē nouit breui cursu cōsumari. Fiat igitur processus vt in precedentibus per capitula.

Incipit tractatus Primus libri Tercii zophologii qui

liber tri9 de miseria 2 vite breuitate

est de casu statuũ mũdi & ɔsideracõne mortis. Cuius primũ Capitulũ ẽ de Miseria & huius vite breuitate

Vite hui9 cursus breuis: anxietatibꝫ fatigat̃ Itaq; vita presens nihil aliud videt̃ nisi miseria breuis. Vñ Iob. Homo natus de muliere breui viuẽs tpe repletur multis miseriis Et ex ꝓuer. sap. colligit̃. ꝙ homo vite ɔmodat9 ẽ: nõ donat9. Lex enĩ vniuersal̃ ẽ: q̃ iubet & nasci & mori Itaq; male viuũt qui se sp viuituros putãt. Nẽpe ñ ex debito sꝫ ex mutuo viuim9. Queso igit̃ ne qs dicat tot vel tot ãnos habeo qa ãni tui ñ sũt: sꝫ mutuo accepisti Vñ cuid̃ dicẽti. xl. ãnos habeo: rñsũ ẽ: xl. ɔmemoras quos ñ habss: qa preterierẽt: & si essent ñ haberes: qa ñ possideres. Hec tãgit Scñ. li. de naturalibꝫ ques. Hi igit̃ sileãt qui pre grãdi iuuẽtute de futuris ãnis gloriãt̃. Hi eciã sileãt qui de sua vetustate laudẽ sibi attribuũt mirãdaq; se senuisse & vidisse iactãt. Nã isti gloriãt̃ de eo quod iã preteriit. Iuuenes aut̃ ĩ eo spãt: cu i9 securitatẽ ignorãt. Vñ. Oui. li. i. sine tit. Labit̃ occulte: fallitq; volubil̃ etas: Et celer amissis labit̃ ãnis equ9. Et id̃ li. iii. de ar. a. Fluũt ãni more fluẽtis aq̃. Neq; preteriit iteꝝ reuocabit̃ vnda: Nec q̃ preteriit redire hora potest. O quomodo putas eos fastibꝫ eleuari qui solia mũdi obtinẽt: eo ꝙ sui trãsit9 ꝓximitatẽ negligũt. Quãta enĩ temeritas esset eoꝝ qui absq; vsu viuerẽt: ex quo modica dominacõ eoꝝ extollit cornua. Attẽdãt enĩ illud Oui. li. v. methamar. Cũcta ĩ quit fluũt nihil ẽ quod toto ꝑstat ĩ orbe. Ipsa q̃ assidue voluũt̃ tpe motu. Et id̃ Oui. li. vi. de fastis: Tpa labuntur tacitisq; senescimus annis. Et Petroni9. Heu heu nos miseros quam totus homuncio nil est. Nil erimus cuncti postquam nos auferat ortus. Nunquit igitur laudabile foret si nosipsos consideraremus: dierumq; breuitatem oculis anteponeremus. Tunc enim superbia periet: diuicie sufficerẽt pauce: diuinoq; cul-

De miseria 2 vite tuitate

tui singuli vacarent. Porro nullus tam effrons tam ĩ
penitens inueniri posset quin tremore mortis recõci
liari deo disponeret. Nouimus tamen q̃ oportet: sed
tamen non attendimus: & cum occurrerit memoria q̃
dam: tunc percrastinamus mundiq̃ vanitatibꝰ nos oc
cupamus: faciliter cogitare desistimus. Vtinam attẽ
deremus illud Maximiani: Cuncta trahit secum ver
titq̃ volubile tempus: Nec patitur certa currere cue
q̃ via: Iam nihil est totum quod viximus omnia secũ:
Tempus preteriens horaq̃ summa trahit: Rursus si
breuitas: vitam spernere non docet saltem hoc faciet
ipsius breuitatis miseria. Nam teste. Appolleio libro
de deo Socratis. Fortuna caduca sigillatim mortales
voluto tempore vocat. Anxiisq̃ mentibus & obnoxiis
corporibus viuũt. Vñ qdam phũs dictus Secundus
Quid ẽ inqt hõ: & rñdit mẽs incarnata: fãtasmata tẽ
pis: speculatõ vite: mãcipiũ mõtis: trãsiẽs viator: loci
hospes: anima laboriosa: pui tpis habitaculũ. His igitẽ
attẽtis qs sapiẽs de vita pñti sollicitabit: ĩ q̃ ñ nisi mi
seria repit. Et licꝫ bruta vite miseriã hãt augustiõ tñ
ẽ vita hũana cui natura minime puidit: bestiis autẽ
necessaria dedit. Vñ Plinio ĩ historia naturali li. vii.
Ceteris inqt animãtibꝰ varia tegumẽta natura tribuit
vt coria: spinas: pẽnas: squamas: arboribusq̃ cõticẽ: ho
minẽ aũt nudũ natura pduxit. Dicẽte Cathõe. Infãn
tẽ nudũ cum te natura creauit: Pauptatis onꝰ paciẽt
ferre memẽto. Et Sidonio ĩ suo epistolari li. v. O ne
cessitas abiecta nascẽdi: miseria viuẽdi: dura moriẽdi
Et Vale. li. ix. Hũane inqt vite cursus motu aspeo p
agit: & fere sine racõe ꝛsumit. Miꝫ ẽ igit cur sapien
tes: q se reputãt: tãtis ẽminibꝰ miser vite fomẽta con
q̃scãt. Nullus enĩ ĩ corpe viuẽs felix esse potest. Si q̃
tñ felicitas fuerit: ideo est: qa vita pñs mẽte abicitur
futuraq̃ bonis opibꝰ expectat. Nam dicit Plautus in
aulularia. Timor cupiditis auaricia felicẽ non sinunt

De vite brevitate

esse hominem: scilicet in presenti vita. Vnde Boecius libro. iii. de consolacione. Dignitatibus inquit fulgere vis & preire ceteros honore cupis: sed tantundem obnoxiis periculis patebis: gloriam petis: sed securus esse desistis. Nempe mihi consideranti quid mors sit: lugeo & gaudeo: Gaudeo vsuq; vite future visa magnitudine: cuius aditus bona mors est. Sed lugeo quia corpus formidat: mortem laguores habere timescit: & in cinerem redigi recusat. Reuera tamen sapiens si fuero: plus adest mihi gaudium quam luctus. Nam si mors me molestat: spes futuri seculi: magis me delectat. Noui enim q̃ mors transitus quidam breuis ē Vnde Hildebertus de exilio suo. Mos est inquit hic hominis semper quadam condicione mori. Est hominis nudum nasci nudumq; reuerti Est hominis putrescere solis lumenq; fateri. Et miseris gradibus in cinerem redigi. Res & opes prestantur: ei famulantur ad horā. Est locuples mane: vesp paup erit. Et Marcia. coquus. Gaudia non remouet: sed ad gaudia volare facit: & hoc scilicet post mortem. Vnde Maximianus O quam dura premit miseros condicio vite: Nec mōs humano subiacet arbitrio. Dulce mori miseris ꝯ mōs optata recedit: Quis cum tristis erit precipitata venit: Morte mori melius: quam mortis ducere vitam Pena minor certam subito proferre ruinam: Quamq; pti meas sustinuisse diu. Et subdit: Quod bona tunc hu mi: tot modo damna fleo: Nonne placet melius: certis ꝛfidere rebus: Euentus varios: res nona semper habet: Felix qui potuit: tranquillam ducere vitā: Et letos stabili claudere fine dies. Hec Maximianus. Ex quibus concluditur breuitas miseriaq; vite presentis.

Vita ꝫ carcer anime

Ca.ii.quomõ presens vita est carcer anime
Am anima racionalis deformis inmortalisq; ẽ.
Sibi igit̃ carcer ẽ:corpi iũgi mortali: carnisq;
ꝓmtitudo vel ꝓnitas.spiritũ ad scelera trahit
Et velut mãcipat9 cãceri:sic anima fenestrœlis angu
stis res de foris ɔspicere potest.vt tangit Hildeber-
tus in de exilio suo.vñ loquendo in persona aĩe sic ait
Egrediar sed nescio quo : et nescio quãdo:et fortassis
dies iste sũmus erit. Est igitur ponẽda dom9 qua libe
rasti:carcere ꝑpetuo iure carere queã. Itaq; anima pe
tit vt ext̃ corp9 sit : cãcereq; careat sibi ergo corpus
tediũ est. Vñ et sapiẽtes plures corporis tedia volen
tes vitare seipsos int̃fecerũt.vñ nãrante Eusebio ĩ cro
nicis ãno ĩperii Augusti.xli. Marcus Porti9 Catho
Latin9 declarat̃ tedio duplicis quãtane seipsũ ĩterfe-
cit.In hoc autẽ attestari minime debet:quia se necare
null9 iure pt̃. Cõpam atq; lucreciã hac ex causa redã
guit Aug9 li.de ci.dei. Sufficiat at̃ ꝑlibata historia
q̃ ɔgnoscit̃ ꝙ vita pñs tediosa ẽ. ipsiusq; carcer ẽ aĩe.
Nã corp9 sordidũ ɔstrĩgit animã.vñ prudẽci9. Estu
at et sordes acta iũcta recusat.s.aĩa.vñ Galter9 ĩ alex
ãdreidos li.vii. Allicit illecebris animã caro:nec sinit
esse principii memorẽ quod ei9 imaginis ĩstar. Facta
sit &c̃.qa.s.cãne ĩclinãte anima sepi9 obliuiscit̃ ꝙ sit
imago dei.qñ scꝫ opibꝫ se nõ ɔformat rõi. Eandẽ sen-
tẽciã tãgit Bern.ĩ microsmo. Sed lectõ q̃rẽ pt̃:an mo
ri appetere liceat visa miseria hui9 vite. Cui respõdẽ
dũ occurrit ꝙ vir sapiẽs currẽ ad mortẽ nõ tenet̃:sed
vitã exuẽ:vt dñs dispoĩt libenti aĩo debet.vñ Señ.
ad lu.epistola.xxiiii. Quotidie inqt morimur.quoti-
die enĩ demit̃ aliq̃ ꝑs vite. Et subdit. Ridiculũ ẽ cur
rere ad mortẽ tedio vite.vir inqt fortis et sapiẽs non
debet e uita fugẽ ꝑ exire. Etidẽ epi.lxxviii. Nec vi-
ta sit tedio:nec mors timoẽ. Et subdit. Quicqd enim
expectatũ ẽ diu leui9 accedit. Itaq; si mõtẽ absq; timo

re expectaueris: iā nō ita fōmidab̄. vñ Quītorcius li. iiii. Eorcioꝝ viroꝝ ē magis mortē cōtemnē q̄ vitam odisse. Et Valeri9 maxī9 li. ix. Racō vitā diligē mō tē nō timē p̄cepit. Vñ Epicur9. Ridiculū ē currē ad mortē tedio vite. Et subdit. Quid inqt tā ridiculum ē q̄ appetē mōtē cū vitā inqetā tibi feceris metu mō tis. Nā seuicia ē noluisse mori. vt inqt lucā9 li. v. Nē pe aliud ē vitā ɔtemnē. aliud nō timēdo mortē: vitam odisse. Nulli enī phas ē vitā odio habē. Ipsaꝫ aut̄ ɔtē nere sapiētis ē. vñ Galter9 ī alexandreidos li. vi. Fortis animi ē ɔtemnē vitā: nō tñ odisse. Aliq tñ vitā nō ex virtute: ꝫ ex miseria ɔtemnūt. quibꝫ laus nō debetur. vñ Marcial coqu9. Rebꝫ ī angustis facile ē ɔtemnere vitā. Fortit̄ ille facit: qui miser esse pt̄. Ex dictis igit̄ colligim9: q̄ nec ad mōtē currēdū ē. nec vita presens amāda ē. Qui enī mortē q̄rit dies breuiat ī quibꝫ ꝓficē debet. Qui vero vitā diligit aīaꝫ ī carceraē non metuit. Vitā igit̄ pt̄ non odisse: ꝫ ɔtemnē. Libet igit̄ vt nō leteris aīam ī mōtalē: cōruptibili corpi applicaē

Capitulum. terciū de cōtemptu mortis

INsipiēcie est fōmidaē qđ euitaē nō pt̄. Quod cū acciderit ipi sapiēti: vtiq̄ meli9 ē. ꝫ nūquid mortē formidaē nat̄a petit. Quis igit̄ quātūcūq̄ sapiēs mortē nō timebit. Nēpe absq̄ delicto mortē formidaē potes: si eā quodā nat̄ali desiderio ī futes Sꝫ sapienē si desideraueris: eā nō timēdā ɔcludes. Aliud enī ē primis motibꝫ ī pellētibꝫ timē mortē. Aliud deliberacōe p̄habita nō ɔtemnē mortē: quod faciūt insipiētes. vñ Señ. de remediis fortuitoꝝ. Stultū ē timere quod vitari nō pt̄. Et idē li. vi. de nat̄alibꝫ q̄stionibꝫ. Cōtemnē mortē et omīa q̄ ad mortē ducūt. siue sint bella: siue sint naufragia siue grauia pondera. Nūquid āpli9 facē pñt quā q̄ corp9 ab aīa resoluat̄ quod nulla potēcia: nulla diligēcia euitaē pt̄. Nā sepacō cōporis et aīe hoīs vtrāq̄ ptē sue nat̄e restituit. Nā t̄re

debet corp9 cũ ex illa plasmatũ fuerit. celis aut ĩmor
talib3 ĩmortal aĩa debet. Sapiẽs igit ꝯtemnat mortẽ
Vñ Valeri9 li. ix. Corpis et aĩe societas: nõ firmo vĩ
culo cohẽt: sed facile diuidit. Nã stultũ ẽ ĩ eo ꝯfidere
quod leui pdit casu. Vnde Varro ĩ suis sentẽciis dicit
ꝙ duplex malũ ẽ. cũ moleste ferim9 qđ necesse ẽ. Et
Señ. li. iii. de naturalib3 q̃stioĩb3. Pusilla res ẽ: vitas ho
minis: ꝑ ingẽs res ꝯtemt9 vite. Hanc qui ꝯtempserit
secur9 videbit maria turbari: secur9ꝙ ꝯspiciet horri
dã faciem fulminãtis celi. Quid inqt ad me ꝙ magna
sint quib3 pereo. Ex quib3 ꝯcludit ꝙ vita ꝯtemnenda
ẽ. Ex cui9 ꝯtemptu seqtur cõtempt9 mortis. Et idẽ
ĩ crocide. Optata res ẽ: sine mõtis metu mori. Et idẽ
ĩ thieste. Abeant q̃stus discedat timor. Et itm ĩ her
cule etheo. Nũquid ille miser ẽ cui est facile mori. O
vtinã diuites hui9 mũdi ꝯspicerẽt: mortẽ vtiꝙ nõ ita
timerẽt: quã ideo formidãt. quia sua possessa diligũt
nimis. qa timẽt his priuari ĩ qbus ꝯfidũt. Si enĩ ĩ bo
nis post mortẽ futis ꝯfiderẽt: mortẽ vtiꝙ nõ timerẽt
Vtinã attẽderẽt illud Señ. epi. xxvi. Que inqt q̃rela
ẽ aut ĩcomodũ: si quẽꝙ diuitẽ deserũt diuicie. Et qs
exit9 meliõ quã ĩ finẽ suũ nata soluẽte dilabit. Nẽpe
mors p̃cessit et mors secuta ẽ. vt ponit idẽ Señ. epi.
lxxvii. Nemo ĩquit tã inpit9 ẽ: vt nesciat se qñꝙ mo
rituꝝ esse: et cũ ꝓpe accesserit tremit et plorat. Non
ne ĩqt tibi videt stultissim9 qui fleuit. eo ꝙ ãte mille
ãnos nõ vixisset. Eꝙ stult9 ẽ qui flet: eo ꝙ post annos
mille ñ viuet. Hec inqt pia sũt. nõ eris: nõ fuisti: vtꝝ
ꝙ tp̃9 alienũ ẽ. Quid enĩ fles: ad hãc legẽ cũ natus sis
Et epi. lxxxii. Nõ aut ẽ mors gloriosa: ꝑ fortit mori
gloriosũ ẽ: q demẽcia ẽ fugẽ: cum retroire non possis
Vñ Tul. philippi. ca. viii. Turpis fuga mõtis: omiꝙ
mõte peior ẽ. Qui igit sapiẽs ẽ mortẽ nõ metuat. Vñ
idem ĩ tus. ques. li. ii. Quia mori necesse ẽ. qa mõs nil
habet quod sit horrẽdũ. Ideo mortẽ non timeo. Vnde

De ꝯtemptu mortis

refert valerius li. vi. ꝙ cũ Theodorus sireui9: regẽ li
simatũ ĩcrepasset: eo ꝙ q̃dã mĩ9 degeste fecẽat: obhoc
lisimat9 iussit Theo. cruci affigi. Et tũc Theodor9
ait. Mea siqdem nihil intest. humi aut in sublimi vt
putrescã. Vnde Catho. fac tibi ꝑponas mortẽ nõ esse
timẽdã. Que bona si nõ ẽ: finis tñ illa maloꝝ. Nõ me-
tuit mortẽ q scit ꝯtemnẽ vitã. Vñ lucã9 li. viii. Mõs
vltima pena ẽ: nec metuẽda viris. Si enĩ aliquo pacto
mors effugi posset: aut si post mortẽ nulla vita esset:
vtiq; formidanda foret: ꝑ a nullo euadi potit: sancteq;
moriens post mortẽ vita fruet̃ pociori. null9 sapienti
restat pauor mortis. Vñ Secũd9 philosoph9. Quid in
qt ẽ mors. Et respõdet extrem9 somn9: diuitũ pauor
paupũ desideriũ: ĩeuitabil̃ euẽt9: latrociniũ hoĩs: fu-
ga vite resolucõ omniũ. Nã teste Oracõ ĩ poetria: de
bem9 morti: nos nostraq;. Et Iuuenalis. Mortalia fac
ta ꝑibũt: ꝑ aduc sub iudice lis ẽ. Vñ Ouidi9 li. episto-
laꝝ. Occurrit aĩe ꝑeũde nulle figure morsq; minis pe
ne q̃ mora mõtis habet. Et idem li. x. metha. Omnia
debent̃ morti: sedẽ ꝓperã9 ad vnã. Ecce igit̃ apte cõ
spicim9 mortẽ vitari nõ posse. Ni miꝝ igit̃ si ꝯtemnẽ
da ꝯsulit̃. Attẽdam9 enĩ ꝙ teste Claudiano ĩ minori:
Omĩa mõs capit. Vñ morti loquẽdo sic dicebat. Quic
quid liquid9 ꝯplectit̃ aer: quicquid alit tell9: qcquid
maris equora ve9: quid fluuii voluũt: quid nutrire pa
ludes. Cũcta tuis ꝑit cedũt aĩalia regnis lunaris sub
iecta globo q septimus auras ambit et etnis mortalia
sepat astris: Sub tuũ purpurei veniũt vestigiũ reges
Deposita luxu turba cũ paupe mixti. Omnia mors e-
quas. Vñ Ouidi9 li. quarto sine titulo. Omne sacrum
mõs ĩportũa ꝓfanat. Oĩbꝫ obscuras mittit illa man9.
Viue pius moriẽte cole sac̃ colentẽ. Mors tñ a tẽpl̃ ĩ
canabsta trahit. Que verba nihil aliud sonãt: tã claudi
cũ quã ouidii: nisi ꝙ oĩa q̃cũq; sũt sub ꝯcauo orbis lune
ꝑibũt. Omnisq; homo pius vl̃ impi9 suos morte dies

De morte bona ꝛ de ꝓparacione mortis

ꝛminabit. Nempe mori naturale ē: et omīa ī id petūt resolui ex q̄ ꝓcesserūt. vñ maximian9: Ortus cuncta suos repetūt matrēq; reqrūt: et reddit ī nihilū quod fuit añ nihil. Et lucan9: Capit oīa tell9 q̄ genuit sub celo. vnde Stacius ī thebaides: Mille modis leti miseros mors vna fatigat. Et ꝓsper li. Epig̃. Ferro peste fame vinculis ardore calore. Mille modis miseros mors rapit vna omnes. Quibus attentis mors contēnenda est: quā euitare eciā null9 sapiēs pt̄. Innumerabiles enī laqueos omnibus tetēdit: et insperate veniet vnde Eunodius. Mors nō expectatis ordinib9 veniet Ipsa enī est omniū mortaliū finis: et ipsa finem habet quādiu seculū presens manebit. Quīymo et mors peccatoꝝ. semp mors erit: Est ergo sine fine finis. vñ magister Zeilo. Mors omne duꝝ pñs graue triste futuꝝ Fine carēs finis et plena ruina ruinis. Omīa enī mōs cadere facit. Sed post illā viuentibus pie celsus iudex de9 mirāda ꝓmittit. Vir igit̄ sapiēs qui mortē ꝯtempnit

Capitulū quartū de morte bona et de ꝓparacione ad illam

Mors bona: vitā mortalem: īeternā ꝯmutat. Neq; enī bene moriētibus mors vere ꝯtingit. sed vita multo celebrior assurgit. vñ Mercurius trimegist9 ad asclepiū. Nos quidē passiuis notis optam9: si diuine placeret pietati: vt nos mūdanna custodia absolutos: ptes supiores nat̄e restituat. Et hec est merces pioꝝ sub deo diligent̄ cū deo viuenciū. Et ouidi9 li. iii. metha. vltima semp expectāda dies hominū ē: diciq; beat9 ante obitū nemo debet. Nā vita presens beatitudine frui nō potest. Et ideo mors dicitur bona qua vir pius deo ꝯiūgit̄ vnde Gamfre. ī poe. no. Quādo qdem mors vitari nō potest: necessario homo trāseat ī formā virtutis. q. d. ꝙ de necessitate faciēda ē virt9. Nā tūc virt9 ē si bene appetis: quod bene habere potes: tūc mortē bene habes qñ vt bene moriaris

De morte bona ꝛ eiꝰ ꝓparacione

ꝓuides. vnde Mocro li. primo de somno Scipionis di
cit: mortē pꝫantibus esse appetēdam: ipsamq; philoso
phiā esse meditacionē moriendi. vñ plato duas mōtes
homīs nouit: quaꝝ vnā naturā alteram virtutes pre
stāt. Homo enī morit̄ cum anima relīquit corpꝰ solu
tū lege nat̄e. Mori aut̄ dicitur secūdum virtutē cum
ipsa anima aduc ī corpe ɔstituta corporeas illecebras
philosophia docēte cōtempnit. et cupiditatū dulcedi
nes relinquit et alias passiones exuit. Et hāc mortem
dicit plato sapiētibus esse appetēdā. Sic enī mori nil
aliud est: nisi vite voluptates cōtempnere. et futuraꝫ
vitā desiderare. vñ Marcial' coquꝰ. O dulcia defecta
moderatrix carminū ligua: Cantatō cignꝰ funeris ip
se sui. Itaq; cignus cantat dū ē moritus. Sic eciā sapi
ens letari debet si morit̄: melius viuiturꝰ. Sed mors
a pluribus formidat̄. eo ꝙ pauci ad bene mori prepa-
rant̄. Quomō enī bene mori poteris: si tu mortis casū
nō preuides. et vt bene moriaris bona opa non ꝑficis
Nempe si scires te bñ morituꝝ. morti forsan ita nō cō
tradiceres. Vis autem scire que mors erit tua. viuere
sic studeas vt bene mori queas. Qual' enī vita fuit ta
lis ipsa mors erit. Vñ Tuliꝰ ī libro de senectute. Me-
ditacō igit̄ esse debet ab alolescēcia vt mortē nō negli
gamus: sine qua meditacione trāquillo aīo nēo potest
esse: cū certissimū moriendū sit: ī certoq; tpe. Sapiēs
igit̄ qsq; eqssio aīo morit̄ et ab hac vita discedat tāq;
ab hospicio. Cur igit̄ multis mors ē ita onorosa. Ideo
est: quia īopinate moriūtur. nec de fut̄is bonis post
mortē habēdis sollicitātur. Vnde Tuliꝰ li. de padox-
is. Mors terribilis ē his quoꝝ cū vita ꝑmiū extingui
tur. nō aut̄ his quoꝝ laus post vitā manet. vñ idem in
tus. questi. li. primo. Tota īqt philosophoꝝ vita ē: vt
ait Catho ɔmēoracio ē mortis. Nā quid aliud agimus
cū a voluptatibus carnis vel corpis animū reuocamꝰ
Tūc enī animā a cōpe segregamꝰ: vt bene mori assue

De morte bona 2 c 19 Prazmons

ſcam9. Ille igitur viuēs moritur. qui carnis deſideria non ſequitur. Nā quid ē mors: niſi ſepacō anime a corpore. que tūc ſepatur. qm voluptates ipſius nō imitantur. vn Seneca ī agomēnone. O quā miſer homo ē: neſcire mori. Illi enī mori neſciūt q ſe tanq; morituros nō diſponūt. Nullū enī bonū adiuuat habentē; niſi ad cuius a miſſionē prepat9 ē anim9. Inquit Seneca ad lucillum epi. iiii. Quaſi dicēt q ad mortē aliqs ſic ſe debet preparare vt ea q poſſidet ſic diligat q pdere nō timeat vn epi. xxvi. ait. Qui mori didicit: ſuire nātē didicit Sup omnē enī potēciā mors ē. et extra omnē cuſtodiam Quid enim ad illum ſc; moritur; :clauſtra et cuſtodia Mors enī liberat hoſtiū habet. Illū igitur lauda et miraē quē nō piget mori: cū amat viuere. Que enī ē virtus cū cogaris exire. Sapiens enim iuitus neceſſitatē non effugit. Hec Seneca epi. liii. O vos igitur ſeculi ſapientes diſcite preuenire mortē: viā prepate vobis. n diferatis. Neſcitis enī horā q mors venēa ſit. vn Verificator. Ne ſis ſecur9 hodie vel cras moriturus: Int9 ſiue foris ē plurima cauſa timoris. Cūctis ſis horis: hominis memō intioris. Sed īmēores illi īueniūtur qui corpis deſideria implere tātūmodo nitūntur. vtinā autē aduerterēt corpis edia: fuēis aīe ſolaciis coopari non poſſe. Vnde Saluſtius ī Catbe. Mors inqt erūnarū reqes bſt. non cruciatus. nec mors mala ē. quia nullū malū glorioſū: mors autē glorioſa ē. vn et Senomann9 mortē ſibi intulit vt felicit poſt mortē viueret: narrāte lactan. et licet bene feciſſe nō credat: vite tū future celſitudinē atteſtat. vnuſquiſq; igitur prepet ſe vt morte glorioſa finiat vitā. Nat teſte Seneca li. iii. de natalibo q̄ſtionibus. Mors ē lex tributū officiūq; mortaliū: malor; omniūq; remediū. Et ſubdit. Mōtis igitur nomē: ne formides effice illam cogitacione multa tibi familiarem: vt illi obuiam exire poſſis. vnde ex p uerbiis ſapientū colligitur q dum vita eſt grata: con

De preparatione mortis 2 bona morte

dicio mortis est optima. Et boe. li. primo de ꝓsolacione. Mors hominũ felix: que se nec dulcibus annis ĩgerit: et mestis sepe vocata venit. Hec etenĩ sepe cõsiderans clare ꝓspicit bene viuere oportere: bene cupienti mori: bonaq; mors prebebit que vita nõ potest exhibere presens. Vnde Seneca epi. xxiiii. Multũ fuit carthaginẽ vincere: sed amplius mortẽ non timere: cuius beneficio nil anteferẽdũ. Et licet vt prelibatũ est bõa sit: nulli tũ mortem licet inferre. vnde Seneca in agomẽnone. Rudis itaq; tirãnus est: morte qui penã exigit. Vita igitur quãtum deo placz: vnicuiq; permittẽda est: nisi sceleribus mors ꝓmereat. Ex prelibatis igitur suscipiat documẽtum lector: vt scilicz bene viuendo mortis vendicet ꝓpicium diem. leg emq; moleste nõ ferat oĩbus equã. Nam teste boecio secũdo de consolacõe. Mors ĩuoluit homilẽ pariter et cellum capit equatq; sũmis infima. Et oraciõ in libro carminũ: pallida mors equo pulsat pede. Pauperũ tabernas regũq; turres. Et Claudianus ĩ minori loquẽdo morti ait Omnia mors equas tu damna tuta nocentes. Tu requem datura piis: te iudice sentis: Impia cogenẽ iura cõmissa fateri. Vnde hildebertꝰ cenomanenẽ. Mors dominũ seruo. mõs sceptra ligonibus equat. Dissimiles simili cõdicione trahens. Et Seneca libro. iii. de naturalibus q̃stionibus. Nihil inquit interest vtrũ me lapis vnus elidat an totus mons ꝓmat. Nam hoc habet natura precipuũ q̃ cum ad exitũ venimꝰ. equales omẽs sumꝰ. Quibꝫ attentis mõs benigne sufferenda est animoq; sollicito vnusquisq; ita se disponere debet vt mõte veniẽte obitu sacro decedat et pacienter angustias illius suscipiat

Ca. v. de paciencia mortis sub spe future glorie

Milites grãdibus piculis se exponũt: eciam ꝓsub spe temporalis honoris et glorie. Nũquid igitur mors sapienti ꝓspiritualiterq; militãti exi-

De paciencia mortis sub spe future glorie

guũ generat fastidiũ: si spes inmẽse ĩcogitabilisq; glorie habeat. Nempe veteres huius vite scilicet future sub cõfidencia vsq; ad mortẽ letabũde triũpharũt. vñ. Xenoson narrat qualiter tirus maior moriens dixit. Nolite arbitrari o filii mei carissimi me cũ a vobis recessero: nusquam aut nullũ fore. Nec enĩ dum essem vobiscum animũ meũ videbatis. sed eũ scz animũ esse in hoc corpore ex eis rebus quas gerebã ĩtelligebatis. Eundem igit̃ in celis esse credite: eciã si nõ videbatis. Perieret igit̃ stulticia eoꝝ atq; stultissima assercio: q. vitã futurã abnegant animãq; putant mortalẽ. Reuera Plato eam ĩmortalem credidit: vt patet ĩ suo phedeone. quẽ trãstulit Cicero. in quo validissimis ãgumẽtis. anime ĩmortalitas asserit̃. put narrat Macro. li. ii. de somno Scipionis. Vnde cũ librum predictum platonis quidam legisset dictus terreprocos ambraciensis animeq; ĩmortalitatẽ didicisset e muro se precipitem dedit pre desiderio melioris vite. vnde Tulius libro de senectute. Non est inqt lugenda mors quã immortalitas cõsequit̃. Et idem ĩ tus. ques. li. primo. Nemo sine magna spe ĩmortalitatis se ꝓ patria offerret ad mortem. Et nescio qũo inheret mentibus. q. seculorũ quoddã auguriũ futuroꝝ. Illudq; ĩ maximis ingeniis et altissimis animis maxime existit et appet facilime quo quidem dempto scz augurio futuroꝝ. Quis esset tam amens qui semp in laboribus et piculis viuerz q. d. nullus. Si igit̃ innumerabiles gentiles olim morti sponte subiacuerũt: et corpi ꝓprio ꝓ republica tuẽda nõ pepcerũt: aut fuerunt amentes quod absit: aut future glorie iocũditatẽ expectauerũt. O igit̃ quã ĩ felices qui post mortẽ animã cũ corpore euanescẽ credunt. Contra quos Qui. li. v. metha. dicit: morte carent anime. Et stacius in thebaidos li. vii. Ite alacres vestri nunquã morient̃ honores. Si enim veteꝝ omniũ sapientũ scripta legeremꝰ omnes vitã eternã sperasse

De paucitate mortis sub spe gloriae

reperim9. Vnde arator li. ii. O quãtum p inania cur-
rit mens ignara boni certeq; humanum trãscendunt
gaudia votum. Et Tul9 li. de senectute. O preclara
dies cũ ad illud diuinũ animoꝫ cõsilium cetumq; ꝓfici
scat. Et idem Tul. philippica. xiiii. Grauis a natura
nobis data est vita. sed memoria dat vite sempitna: q̃
si nõ esset lõgior quã hec vita. quis tũc esset tã amẽs
qui maximis laboribꝰ et piculis ad sũmam laudẽ glo
riamq; cõtendere putaret. Quasi dicẽt null9. put tan
git idem Tul. li. iii. in alio libro vbi sup̃. Et idem in
tus. q̃sti. libro primo. Cumq; inquit corp9 facibus &
omnes cupiditates iflãmare soleam9. Profecto beati
erim9 si relictis corpalibꝰ totos nos ĩ contemplandis
rebus ponam9. qa innata est mẽtibꝰ nostris ĩsaciabil
quedã auiditas videndi sc̃z ipsũ deum. Quid amplius
Nũquid Mercuri9 Trimegistus in asclapio dicebat.
Post mortẽ vitã eternã: bonis deũ datuꝫ. Et Quĩtili
anus libro quãto. Siquis sciat quis finis ẽ: bonorũq;
felicitas. nũquid videbit sibi priuatura morte pitu-
r9. q.d. Talis vtq; post mortẽ de futa vita cõsidera-
ret. quia sc̃z illi p mortem se perire nõ credũt. qui de
vita eterna cõfidũt. Quã vitam cõmemorat Seneca
ad lucillum epi. xxiiii. O qñ ille veniet dies quãdo in
honorẽ tuũ menciat. Et epi. lxxi. Miraris hominem
ad deos ire: et deos ad homines ymo ĩ homines. Nul
la enim bona mens sine deo ẽ. Et idẽ epi. xvi. ad pau
lũ. Feram9 equo aõ et vtamur foro quod sors ocessit
donec iuicta felicitas: finem materiat imponat. Ecce
quãtis testimoniis eciã gẽtiliũ: vita futa predicat &
sperat. Vnde psper li. epig. Semp erũt quod erãt
eterna gaudia vite. Gaudenda quoniã causa erit ipse
deus: nec varios pariet mot9 diuesa voluntas. Vnum
erit ĩ cũctis lumẽ & vn9 amor in bonisq; somn9 posi-
ta expiencia felix. nec valet augeri nec metuet minui
ad patriã vite de noctis valle vocati: virtutũ gradibꝰ

scādite lucis iter. Graciō ē fructꝰ quā spes ꝓductior edit. Exulta agnoscens te verbi in carne renatū. Ex quibus patet quanto desiderio vita futura spanda est morsq; presens ferēda

Capitulum sextū

De resurectione et inmortalitate anime

Nil ꝓdest sepulturaꝝ vanitas aut sepulchrorū fastigium. Quid enī tibi post mortē ꝓderit: cū mortuus fueris tumuli curiositas. Reuera nil quīymo testimoniū erit illius iactācie: quā in seculo dilexisti. O igiť quā detestāda ē illa hominū curiositas q cū diē excludē extremū petunt nata q̄si ex toto ruente. Exequiaꝝ tñ et sepulcroꝝ desiderāt pōpas: neq; his sufficit īanis cura in q̄ vixerūt corporalibus appetētes desideriis satisfacere atq; iactāciis. sed eciā absq; dilacione cū sūt morituri: vana tñ suꝑsticione famā īutilē sibi aggregāt caroq; qescere petit sue resolucionis postulās aditū spiritusq; quietē felicitatis appetit: hoc tñ qui ex hiis duobꝫ ꝯstat vtriusq; postulacioni ꝯtradicit. quia licet eciā repente se videat discessuꝝ. Ipse tñ laborioso sensu mūdanā querit gloriam edē. Sed nūquid post mortē viri sancti exequiis aut sepulturis gloriari fecerūt. Hoc neq̄quam ꝓut ait Augustinꝰ ī libro de cura ꝓ mortuis agenda vbi narrat corpora quedā sanctoꝝ igne ꝯcremata. alia vēo ī flumībꝫ ꝓiecta ne q̄liscūq; mēoria de ipsis ī posterū habeat. hoc auť diuina ꝑmissione factū est. vt discant cristiani: q tūc cristū potissime fatenť. quādo vanitatis huiꝰ q̄cūq; munera cōtempnūt. Nā li. ii. ī de vitis patrū narrať. q vir quidā impius honorifice sepultus erat. Iustꝰ auť a bestiis cōmēdabiť. Cuidā igiť de hoc amirāti respondit angelus. Ille scꝫ impiꝰ bonū parum egit. Tem ꝑalē igiť accipit mercedem. Ille vero scꝫ iustus parū peccauit. Tem ꝑalē igiť ī remediū suscipit penā racionabiliť. Igiť cōcludit Augustinus li. primo de ciuitate dei ca. xiiii. q ī exequiarum solemnitate.

De ĩmortalitate ꝛ resurrectione aĩe

pompe sepulcroꝝq; scripture vel sculpture solacia sũt
pocius viuoꝝ q̃ mortuoꝝ. Et ideo antiqui sapiẽtes de
talibꝫ paꝝ curauerũt. Vñ Seneca libro de ĩmediis fõ
tuitoꝝ sic dicebat ĩ sepulcris iaceo. Si diceret aliquis
Cui respõdit ille facilis ẽ iactura sepulcri. Si enim ñ
sencio quid ad me ꝑtinet cõpis sepulta. Si vero sencõ
tũc sepulta oĩs pena ẽ. Hic tñ possꝫ moralit queri: an
ꝓsit animabꝫ corpa sepelire ĩ locis sanctis seu sacratis
Ad hoc respondet Augustin9 libro de cura ꝓ mortu
is agenda dicẽs ꝙ si ꝓ defũctis supplicaciones nõ fiãt
recta fide ac pietate: tũc spiritibꝫ nõ ꝓdest loci sanc-
titas. quia tñ loca sancta oracionibus dedicata sũt. cõ
sequẽter ĩ locis sanctis sepelire ꝓdest aĩabus. Vnde
narrat ibidem Augustin9 de q̃dã muliere q̃ filiũ suũ
defũctum ĩ basilica martiris petiuit sepelire sperãs ꝑ
cibus hui9modi sancti: filium de penis liberari. Hec
spes inqt Augustin9 sana fuit qa martiris oracio deo
ob hãc causam placuit: et filio mulieris ꝓfuit. loc9 tñ
in se vt ꝓficeret nõ habuit. Attendam9 igit̃ quia nec
tumuli ꝓdest altitudo: nec sculpturaꝝ eminẽcia. sed
solum merita cum suffragiis beatoꝝ in patria: et cri-
sti fideliũ in ecclesia ꝓsũt. Cur enim si impius es tui
mẽoriaꝫ relinquere cupias. aut que tibi gloria: si tua
impietas ꝑ orbem memoreẽ. Si vero ĩiustus es: nũqd
te lapis facit sanctiorem. Absit quia nec sanct9 ẽ: nec
quicquã sanctificare valet. Tuo igitur sufficit animo:
deũ fore memorẽ tui. nec sic mũdi gloriam quẽas: ne
ꝓpter sepulture fastum: sedem glorie perdas. Nãrat
enim Seneca libro de tranquillitate animi ca. xvi. Cũ
quidaꝫ tirãnus cuidam philosopho Theodorus nomĩe
minareẽ dicens. Morieris inqt et sine sepultura corp9
tuũ erit. Ipse autem Theodor9 respondit. An inquit
me sic ineptum putas: vt mihi cura sit: an supra t̃ram
vel in terra putrescã. Vtrũq; enim mihi eque facile ẽ
Vir igitur in etate senili constitutus. mente quiescat

nec ĩ talibus supsticiositatibus sollicitet atq; conside-
ret q repente moritur9 sit. Nũquid tradit Tuli9 li.
primo in tus. ques. q diogenes corpus suũ iussit volu
cribus lacerari: atq; feris ꝓici dicens. Nil obest mihi
post mortem corpis laniacio. Feris ꝓficit ad pastum.
Nũquid ipse ibidem narrat: q cum anaxagoras inter
rogaret vbi corpus suum sepelire vellet. Respondit q
vbicũq; idem enĩ sibi esset. Nũquid ligurgus rex cor
pus suũ ĩ mari ꝓici iussit: ne ipsi9 titulo leges sue in-
surgerent vt tradit Pompei9 li. iii. Hii ergo caruerũt
sepultura nõ tñ periit eoꝝ memoria. quia mẽoria eoꝝ
remãsit in virtutũ operacõe. Vnde Iero. cõtra Iouinia
nũ narrat q popul9 massagetaꝝ cõgnatos et ꝓpinq̃s
deuorãt. Dicũt enim isti q decẽcius est vt ab amicis
pocius quã a vermibus ꝯsumãtur. Et quamq̃ illorum
ritus insan9 esset: inducimur tñ ad sepultaꝝ spernere
pompam

Capitulum septimũ

De consideracione mortis

Ecclesiastici. xxxviii. dicit sapiens: memẽto no
uissimoꝝ et noli obliuisci. Et alibi dicit. Mẽo-
rare nouissima tua: & ĩeternũ nõ peccabis. Sꝫ
que sũt nouissima: vtiq; terra & lim9. Vñ Tuli9 libro
primo in tus. ques. narrat Socratem dixisse q philoso
phoꝝ vita est: cõmemoracõ mortis. Et Alphorabius
libro de diuisione: narrat Platonem dixisse q philoso-
phia est sollicitudo mortis. Et per mortẽ ĩtelligit mõ
tificacionem prauorũ desideriorũ. Vñ Seneca episto-
la. xvii. Meditare inquit mortẽ. Eã enim meditari li-
bertas est. quia scꝫ per eius meditacionẽ vicia q̃ sunt
seruilia euitant. Nam ĩ vita Iob. elemosinarii legitur
q olim quãdo impatores coronabant eis monumenta
mortuoꝝ ostendebant: atq; ĩterrogabant quale monu
mẽtum sibi fieri vellent. ne sui solacii celsitudo eos ad
supbiam eleuaret. Quãobrem beatus Gregori9 libro
ix. moralium. Cum inqt cl̃pa animũ temptat: necesse

De ꝯsideracione mortis

est vt breuitatem vite sue aspiciat: ne īnocentē morte īminēte iniquitas rapiat. Et idem Gregori9 ī quinto moraliū. xxi. ca. dicit: q̄ īminēte tempestate et fluctibus tumentibus. nulla nauigantibꝫ reꝝ temp̄aliū cura. nulla carnis delectacio ad mentē reducit̄: omnesq̄ res in despectum erit: si cessat amor viuendi: si timor precogitet̄ mortis. Hanc fidem r̄cogitabat Iob dicēs Nudus egress9 sū Iob primo. nec tñ ex mortis cōsideracione debet anim9 desperare aut irasci: sed pocius ī virtutibus ꝓsperari. Vñ Seneca li. iii. de naturalibꝫ questionibus circa finem sic inquit. Cur enī irasceris sustine paululū. ecce venit mors que nos pares faciet Et epi. lxxxxv. Mors oīa equat: et omnes pares moriemur. Et ecclesiastes v. Sicut egress9 est nud9 de vtero matris. sic reuertet̄. O vtinā mortis mēoria nobis adesset. Tūc enim indesinent̄ bene agere sollicitaremur, et in nostre vite diuturnitate mīme considere mus. tanq̄ nunc morituri essem9. Sic ad vite future opcionē ꝓperarem9. Ideo sapiens Ecclesiastes. ix. dicebat. Quodcūq̄ pt̄ manus tua instant̄ opare. Et ibidem xi. mane semīa semen tuū scꝫ dum viuis: vt verificet̄ illud ꝓphete. Veniētes aut̄ veniēt cū exultaciōe Vñ Apostol9 ad gallathas vltimo. dum temp9 habē9 opemur bonū. Quoniā ista vita est mors viuencium: sicut alia vita moriēcium. vt inquit Augustin9. iiii. cōfessionum. Ideo Iob. xiiii. Breues dies homīs sūt. Et ibidem. vii. Dies mei ꝯsūpti sunt absq̄ vlla spe. Vnde Augustī9 de verbis domī sermone. xvi. inq̄t. Breuis vita ē et breuitas semp̄ incerta. Et ibidem ꝑmone. vii Quid ē diu viuere nisi diu torqueri. Et sermone. iiii. Diu viuere quid est nisi ad finē currere. Nā vita ista silīs est morti. vt ponit Seneca epistola. lxxxiiii. quia quod viuimus ꝓximū est nihilo. Si igitur vita ē breuis et mors ineuitabilis. cur igitur de sepultura felici non consideramus. Quis est enim qui non videbit mō

De providencia futuorum

tem inquit ꝓpheta. Omnes enim morimur et quasi a
qua dilabimur in terram. vt dicitur secũdo Regum.
xiiii. Vnde in quodam veteri libello nãratur historia
de quodam iuuene qui timore mortis ductus religio
nẽ ingressus est. quem pater eius dolens. accessit et
ipso inuito de religione extrahere voluit. Cum tamẽ
iuuenis hoc vidisset dixit patri suo: ꝙ faceret quicqd
vellet dũmodo sue patrie vnam cõsuetudinem tollẽt:
Cumq; pater interrogaret que esset illa cõsuetudo. fi
lius respondit. ꝙ hec cõsuetudo erat. vt iuuenes sicut
et senes morerent. Quo audito pater suum filium in
religione permanere permisit. Vnde Math. iiii. Vigi
late quia nescitis qua hora dominus vester venturus
est. Et Apoca. iii. Si non vigilaberis veniam tanquã
fur et nescies qua hora veniam. Meditanda est igit
dies mortis. vt per vite merita obitum sanctum me
reamur. Vnde luce. xiiii. Quis rex iturus cõmittere
prelium: nonne prius sedens cogitat. Nam cogitaẽ de
bemus vt bene moriamur. vnde Mathei. vi. dicitur.
Thesaurisate vobis thesauros in celis. Naꝫ mũdus est
illa ciuitas de qua nãrat Barlaam: ꝙ ciuitas fuit cuiꝰ
mos erat vt principẽ omni ãno mutaret. et in fine an
ni dabãt sibi ꝓ premio vnum ouũ: ipsumq; spoliabãt
et faciebant exulem. Accidit tñ vt quidam sapiens
ibi principaret qui audita lege bona sua atq; diuicias
in alienam patriam misit. Itaq; in exilio positus: se lo
cupletem inuenit. Sic enim nõ in mũdo: sed in celo ꝓ
fecisse debemus. Illi enim in celestibus ꝓficiscuntur:
qui nõ de presenti vita: sed de requie pꝰ mortẽ medi
tantur. Quoniã sicut dicit Seneca li. ii. de natura re
rum ca. vltimo. Vndiq; tela in nos iaciunt et oẽs reser
uamur ad mõtẽ Ca. viii. De ꝓuidẽcia futorum

Sic viuere congruit: vt de futis diebus cogite
mus vitamq; presentem sic transire phas est
vt de futura pre cogitemꝰ. Sed amatores hꝰ

De providencia futurorũ ulti^m cap^m

seculi viuũt solum. et ꝓ nunc viuere curant: nec de vi
ta futura ꝓuident. Et ideo fame et siti: in iehenna in
ferni cruciant̃. Quoniã sicut Iob dicit. xxvii. diues cũ
dormierit nihil secum aufert aperiet oculos suos et ni
hil inueniet. Super quo Gregori9. xviii. moraliũ dat
exemplũ de diuite epulone qui est sepultus ĩ inferno
vt dicit̃ luce. xviii. Et de stulto ꝓponẽte dilatare hõ
rea sua. Cui dictum est: hac nocte diaboli repetẽt ani
mã tuam. quia scꝫ illa nocte mortuus est. vt dicit̃ luce
xii. Quid igitur nobis ꝓfuit supbia. Sapiencie quĩto
q̃si dicẽt nihil. Nã subito morient̃ et media nocte ve
nit. vt dicit̃ Iob. xxxiiii. Sup quo Grego. xxv. mora.
Subitũ est inquit quod ante non cogitatur. Qui ergo
dum viuũt de morte seu de futa vita non cogitãt sub
ito moriunt̃: quoniã mors peccatoꝝ pessima: Iuxta ꝓ
phetam. O igitur mors quã amara est mẽoria tua ho
mini ĩiusto. Scribitur Ecclesiastici. xli. Et licet ama
ra sit eius memoria tñ vtilis est vt peccator cõuerta
tur. Vnde Beda de gestis angeloꝝ narrat qualit̃ de9
multis ostendit penas infernales et gloriã celi vt con
uerterent̃. Aliqui tñ correctionẽ: et aliqui desperacio
nem ex inde susceperũt. Vnde narrat de quodã fabro
qui vidit infernum sathanam et demones infernales.
exinde desperatus sine penitencia mortuus est. Absit
tñ a nobis vt sic horrendã iehẽnam formidem9 vt eci
am futurã gloriã sperem9: Exemplo Stephani q mõ
tuus intuens in celũ. vidit celos apertos et gloriã dei
vt patet actuũ. vii. Nam qui sic moriunt̃ licet secũdũ
carnẽ moriant̃: nihilomĩ9 vitã amabiliorem acquirũt
Quoniã mors carnis non est nisi vmbra mortis. vt ait
Gregori9. x. mora. Sed mors illa est terribilis q̃ mo
ritur anima per peccatũ. Nam tũc moritur corp9 qñ
anima ipsũ deserit. Sed tũc morit̃ anima qñ a deo de
serta est. Vt inquit Augustinus. xiii. de ciuitate dei
ca. primo. Quãto igit̃ melior ẽ deus anima: tanto mõs

anime magis formidanda est quã mors corpis. Nam et zuzanna mortẽ anime pocius quã corporis timuit. Vnde danielis. xiii. Ipsa dicebat. Melius est me absq; ope incidere ĩ manus vestras quã peccare in cõspectu dei. Insuper Augustin9. xii. de ciui. dei ca. xxx. duplicem mortẽ designat: scz illã primã que ẽ corpis. et secũdam que est anime dicens. Prima mors animã volentẽ pellit. Et secũda volentẽ animã ĩ corpore tenet sed tempus venit ꝙ anima viuere nõ poterit deũ non habendo: nec doloribus corpis moriẽdo carere. quia ĩ inferno mors est sine vita. mors eciã sine morte quia sine fine. De tali morte Apoca. xx. Q9 diabol9 miss9 fuit ĩ stãgnũ ignis et sulphuris: vbi et bestie et pseudo ꝓphete cruciabunt̃ die ac nocte in secula. Nec tñ sole pena erũt in flagellis demoniorum: Quĩ ymo pena maxima erit a visione dei beatifica priuari. Vñ Cris. sup Math. omelia. xxi. Multi inquit iehennã abhorrent. ego autez causum illius multo amariorem puto quoniam melius esset sustinere mille fulmina quã faciem illã mãsuetam videre auersam a nobis atq; dicentẽ illud Mathei. xv. Ite maledicti in ignem etnum. Sic igit̃ viuam9 vt mortem postmodũ hui9modi nõ incurramus. sed pocius illam supernoꝝ beatissimã vitã consequamur. Quã cõsiderãs Apostol9 ad philippeñ. primo dicebat. Cupio dissolui & esse cum cristo. Vir enĩ iustus sperat in morte sua. Scribitur ꝓuerbioꝝ. xiiii Et ideo quidã ꝓpheta Numeri. xxiiii. dicebat videlicet balaam: moriatur aĩa mea morte iustoꝝ. Tunc enĩ de exilio liberatur & intrat hereditatẽ. Iuxta psalmistã dicentẽ. Cum dederit dilectis suis somnũ: ecce hereditas domĩ manet ineternũ. Et Iob. xi. dicit̃. Cum te consũptum putaueris orieris vt lucifer. Nam teste Seneca epistola cẽtesima. Mors viri virtuosi est dies natalis eius

Explicit tractatus primus libri tercii.

Viri ecclesiastici debet hre cura

Incipit tractatus secūdus eiusdem qui est de statu ecclesiasticorum : Cuius primum capitulum est quo viri Ecclesiastici debent habere curam subditorum ī moribus & sciencia

Viri Ecclesiastici tanquā ecclesie vigiles atq; custodes pro eius municione: certare debent. Vñ ysaias lxi. Super muros tuos irl'm posui custodes tota die et nocte. ppetuo non tacebūt. vñ Bern. super cantica omelia. xlvii. Viris Ecclesiasticis suadet vt sint vigiles ꝓ dormiētibꝫ et ꝓ animabus ꝓ quibus sūt racionē reddituri. Boni inquit custodes vigilant atq; īsidias explorant. cōsilia malignācium anticipāt. laqueos deprehendūt: et tendicula emulatoꝝ dissipant. Hii sūt fratrum amatores et populi cristiani qui multum orāt ꝓ populo &c̄. Itaq; de ipsis verificari poterit illud primo Coꝝ. iii. dei agriculture estis dei edificacio estis. Et sequit̄: vt sapiens architector fundamētum posui. Nunc tñ quod lamētandum est cū beato bern. ibidem Omelia. lxxv. dicere possum9. Quoniā pauci sūt qui non querunt q̄ sua sunt. Ex omībus caris eius scꝫ ecclesie diligūt munera: nec possunt parit̄ diligere cristum. quia manus dederūt māmone. Vnde enim estimas talibus rerum affluenciam affluere. vtputa vestium splendorem: mēsarum plenitudinē: vasoꝝ argēteoꝝ cōgeriem: nisi de bonis spōse. Et inde est ꝙ ecclesia inops et nuda derelinquitur. Nec student ornaē spōsam sed spoliare: nō custodire sed perdere. Non instrure sed ꝓstituere: ñ querūt pascere gregē sed mactare et deuorare: dicente domīo per ꝓphetam. Qui deuorant plebem meam sicut escam panis. Ideo Iero. epistola. lxxxxiiii. Obsecro inquit te iteꝝ atq; iterum: ne officiū clericatus genus antique milicie inuanū assummas: et ne lucra secu

subditorum in moribus et sciencia

li ī cristi milicia queras :ne plus habeas quam quādo clericus esse cepisti. Et sequitur: procuratores et dispensatores domorum alienarū. Quomō possunt esse clerici q ꝓprias iubent cōtemnere facultates. Nūqd enim ecclesiam fraudaē sacrilegium est: aut accepisse quod pauperibus : aut esurientibus erogandum est. Etenim optimus dispensator est qui nihil sibi ꝛseruat Vnde in decreto dis. xvi. dicitur. ꝙ clerus debet esse inmunis a cupiditate. Lamentandum tamen est q viri ecclesie suis cupiditatibus populum innocentē afflicunt. Infestant atq; corrūpunt. Et licet clericos se dicant. vanis tamen occupacionibus laicis preferuntur Quamobrem diuine sentencie iaculum timēdum est: ne cum peccatoribus intereant. Nihilominus cum aduertendum est: ꝙ apud gentiles sacerdos ministri tēplorum viuebant atq; populum moralibus exhortacionibus instruebant. Vnde plato in thimeo libro primo ait. ꝙ athenienses sacerdotes. xii. erant et a populo seperatim ꝯuiuebant: ne aliqua profana cogitacione eorum castitas atq; vita pollueretur. Vnde Seneca in libro declamacionem recitat. quomō apud gētiles nullus obtinere poterat sacerdocium si homicidium vel fornicacionem cōmisisset. Sed nunquid ille est homicida :qui malo exemplo innocentem seducit. Nūquid ille pollutus est qui carnales libidines consequitur: atq; delectaciones sectatur. Aut igitur gētiles sacerdotes digniores erant : aut tempore moderno sacerdocium pauci merentur. Attendamus igitur Iheronimū contra Iouinianum dicentem. Stoicus inquit vir eloquentissimus de vita antiquorum sacerdotum loquēs ait. Q omnibus post positis negociis semper in templo fuerunt: & rerum naturas atq; causas: siderumq; motus studiosissime contemplabantur. & nūquam se mulieribus miscuerunt: nūquam cōgnatos liberos vl propinquos viderunt ab eo tempore quo diuino cul-

tui seruire ceperunt: ac carnibus et vino semper absti
nuerunt ꝓpter tenuitatem sensus & vertiginem capi
tis: et libidinis refrenacionem . Pane raro vescebanꝫ
ne onerarent stomachum . Cubile de foliis palmarum
cõtextum habebant . et ocio nũquam torpebant . Et
subdit idem Iheronim9 . Quomodo euripides refert
q̃ ꝓpheta Iouis in creta regione non solum a carnibus
sed eciam a ccctis cibis quibuscumq̃ abstinebat. Insup
ibidem idem refert verba Josephi libro secũdo & ca
pitulo. xviii. dicentis. q̃ pharisei et saducei atq̃ esei :
ab vxoribus et vino semper abstinuerunt. et quotidi
anum ieiunium in naturam vertebant. Et morabanꝫ
ibi quidam veteres : alii eorundem imitatores scilicꝫ
cautes & asclipides. Item pigmalion narrat q̃ in oriẽ
te esus carnium non habebatur. Et Ambulus narrat
quomodo apud persas viri doctissimi farina & oleri
bus tãtummodo vtebantur. His igitur exemplis de
cens apparet: vt sacerdotes cristiani pocius quam gẽ
tiles virtutibus floreant. Quoniam duplici honore
digni sunt qui bene presunt prespiteri. Vnde dicitur
prima ad Thimotheum quinto . Nempe Iheronimus
epistola nonegesima octaua ifert: Q̃ sacerdotes olim
castissimi erant : virginesq̃ veste & appollini eis ser
uientes in perpetua sacerdocii virginitate viuebant
Absit igitur vt viros Ecclesiasticos libido seducat. et
innocentes laicos sacerdotum exemplum inquinet

Capitulum secundum de exemplaritate prelatorum.

Viri ecclesiastici & potissimi prelati: si malam vitam duxerint: subditorum mores corrumpunt. Debent igitur vite sanctitati oracioni quoque & bonis operibus iugiter intendere. Quia teste Bern. Viri ecclesiastici pascere debent populũ dei oracionum fructibus. & pro populo dei debent intercedere. ipsũq; populum debent deo reconciliari exemplo Moysi: de quo Exodi. xxxi. qui deo dicebat. Aut dele me de libro vite: aut remitte eis hãc noxã. Nunc tamen prelati vxorem ancille postponunt: et ancillam preferunt. quia suis derelictis ecclesiis absque magna necessitate secularibus occupacionibus preintendunt. et in suis ecclesiis si fuerint: de ipsius protectione non sollicitanẽ. sed qualiter sua crimina liberius exerceant iugiter meditantur. Deberet autem Episcopus attendere sui nominis interpretacionẽ. Scops enim intencio interpretatur. Et ideo Episcopus dicitur quasi super intendens. Necesse est autem eum qui prefertur super intendere: vt inquit Augustinus libro. ix. de ci. dei. capitulo. xix. Episcopus igitur nomẽ habet pocius operis q̃ honoris. Vnde Bern. ad Eugenium libro secũdo Nomen inquit episcopi non sonat dominium: sed seruicium. Ideo prelatis Actuũ secundo dicitur. Attendite vobis & vniuerso gregi in quo posuit vos deus episcopos regere ecclesiam dei. Item Bern. ad episcopũ Zenoncũ ait. Secundum ethimologiam nominis: ille pontifex dicitur qui seipsum facit pontem inter deum & proximum. Ille enim pons pertingit vsq; ad deum: qũ non propriam sed dei gloriam querit. Etiam vsque ad proximum venit: quando per pietatẽ nõ sibi sed proximo desiderat prodesse. Bonus inqt pontifex seu mediator offert deo preces. populorum benedictionẽ & gloriam deo imponit. et pro excessibꝰ delinquenciũ maiestatem inuocat. atq; peccatores pro diuina ininria pu-

nit. nec de suis operibus lucrum: sed dei gloriam expectat. Insuper Ieronimus centesima epistola loquēs ad episcopum in generali. Domus inquit tue conuersacionis cōstituta est in gracia publice discipline. quicquid feceris: id faciendum omnes putant. Caue igitē ne manum cōmittas. quoniam qui reprehendere volunt repudiantur si delinquentes fore videantur. Et subdit. Subuenire pauperibus: visitare languentes: gaudere cum gaudētibus debet scilicet prelatus. Etiam sit cecorum baculus. studentibus cibus. spes miserorum. solacium lugenciū. Ex hiis igitur patet qualiter prelatus eciā ab interpretacione nominis de sua spōsa ecclesia curam habere debet. Sed nunc illud apocalipsis secundo verificatur. Nomen habes q̄ viuus & mortuus es. Quia scilicet nomen sanctitatis habent prelati: et mortis opera in se et in suis subditis exercent. Et licet omnia vicia in prelato turpia sint. illa tamē magis sūt cauenda in quibus ancilla: scilicet caro dominatur. scilicet gula & luxuria. quia inter vicia magis ī famia sūt et per talia prelati ecclesie honestatē magis offendūt. Ideo apostolus dicebat q̄ non oportet Episcopum esse vinolentum: scilicet vino plenum. Super quo verbo Ieronimus epistola. xliii. Vinolencia inq̄t cōmessatorūq̄ excessus in prelatis non sint. quoniam venter estuans mero de facili spumat ī libidinē. Nam in vino est luxuria. Qui autem luxuriatur mortuus est. viuens vero qui inebriaē: mortuus & sepultus est. Nunquid Noe ad vnius hore ebrietatem semora nudauit: qui per sex centos ānos sobrietatē protexit. Genesis. x. Nunquid Loth nesciens quid faceret: libidinose se miscuit & incestū cōmisit. et quem Zodoma non vicerat: vina subiecerūt: vt dicitur Gen. xviii. Quapropter sacerdotibus legalibus bibere vinum prohibitum erat. vt patz Leuitici. x. ad designandū q̄ prelati & sacerdotes noue legis sobrii esse debent. Vnde luce. xxii. Non gra-

uãtur corpora vestra crapula & ebrietate. Vnde Cre-
gorius primo moꝛ. Cum inquit maiores voluptati de
seruiunt. nõ mirũ si in minoribus lasciuie frena laxan
tur. dum inquit scilicet nos prelatos letos aspiciunt:
scilicet subditi ipsi tunc ad illicita resoluuntur: Vnde
libro secundo de vitis patrum: parte decima legitur ꝙ
abbas quidam dictus Vatita: postquã factus fuit epi
scopus: vitam asperiorem ꝙ prius ducere incepit. Et
cur hoc faceret dum interrogaretur respondit. Dum
essem in heremo: corpusculum meum gubernare vole
bam ne infirmaret. Nunc autẽ in seculo positus assunt
excessuum occasiones plurime. Ideo maxime abstinen
dum est. Nam & si infirmari ĩcepero: aderunt succur
rentes. Similiter eciam legit eodem capitulo: parte
prima de Abbate: qui episcopus factus: vitam quam ĩ
heremo prius duxerat non pretermisit. deo tamen re-
uelante sue vite asperitates quodammodo mitigauit.
Hec igitur omnia designãt: qualiter prelati anallã: sci-
licet opera carnalia vl̃ quecunq; secularia suis ecclesiis
postponere debent: vt bonis exemplis sibi subditũ po-
pulum dirigant: iuxta illud Numeri. xviii. Excubate
in custodia sanctuarii. et in ministerio altaris ne oria-
tur indignacio super filios Israhel.

Capitulum tercium De electione prelatorum.

Prelatus vices dei gerit. quãobrem vocacione
dei sublimari debet. Vnde apostolus ad He-
breos quinto. Nemo sibi sumat honorem: nisi
qui vocatur a deo. sicut Aaron. Quid tamen dicemus
quia Apostolus prima ad Thimotheũ quinto dicit ꝙ
si quis episcopatum desiderat: bonum opus desiderat.
Attendamus enim qualiter Apostolus episcopatũ bo-
num opus vocat. quasi diceret. Q̃ qui vult episcopari
debet bene operari. Sed plurimi volunt episcopi voca
ri: et tamen non curant veridice episcopari. Nam sicut
inquit Augustinꝰ quinto de ci. dei. capitulo. xix. Ille

non est bonus prelatus nec episcopus qui nõ proficere sed preferri querit. Insuper Ieronimus epistola. xliii. Episcopatum inquit desiderat qui non dignitatẽ: sed laborem querit. non delicias: sed opus: sic q̃ humilitas in eo non decrescat: nec per fastigium dignitatis ipse ĩ tumescat. Vñ Ecclesiastici: vii. Noli querere fieri iudex: nisi valeas virtute irrumpere iniquitates. Vnde Gregorius: xxi: moꝫ. Sancti inquit viri cum presunt: non in se potestatem ordinis: sed equalitatem condicionis attendunt: nec preesse gaudent hominibus: sed prodesse. Sciunt enim q̃ antiqui patres non solum reges hominum: sed eciam pastores pecorum fuisse cõmemorantur. Cur enim de tua dignitate audes superbire. nunquid in vtero te fecit qui & illum. Iob: xxi. Omnes enim nature vnius sumus. Nam Gregorius vbi supra concludit. Manu inquit humilime consideracionis deprimendus est tumor elacionis. Vnde Iob: xxx. Eleuasti me: et quasi super ventum ponens elisisti me valde. scio tamen quia morti trades me. O q̃ humilis cõsideracio in p̃lato si fuerit. Ideo ꝓpheta dicebat. Neq̃ ambulaui in magnis neq̃ in mirabilibus sup me. Nam teste Grego. moraliũ secũdo. Mundana felicitas tanq̃ aura subleuat: vt repẽte deterius & inferius ruat. Et idem moralium: xvii. Quanto inquit alcius quis erigitur: tanto curis grauioribus onerat̃. illisq̃ populis mẽte & cogitacione supponitur: quibus dignitate supponitur. Homo inquit in sublimi eleuatus tantos sup̃se sustinet: quantos suppositos regit. Et ibidem cõcludit. Ipsa inquit occupacio secularium dignitatum tanto facilius viciis premit̃: quanto maioribus curis graiuatur. Quapropter Anselmus libro de similitudinib capitulo: xxv. prelatos ambiciosos compat pueris venantibus papiliones: qui dum secuntur illos in foueas cadunt. Ex quibus concluditur q̃ quilibet prelatus in nomine scilicet & in fama virtutum crescere debet.

Quapropter Hugo cōcludit q̄ canones racionabiliter diffiniunt nullū esse in episcopum eligendū: nisi prius in sacris ordinibus fuerit religiose conuersat9. Plures tamen insipientes sūt viri qui vita maculati ad presidium sublimātur. et qd̄ detestādum nimis est ad presidium tanquā ad patrimonium curritur. verūtamen q̄ exemplo negligūtur. Aduertamus enim quomodo sembrosius in Episcopum electus omnino recusauit. Aunquid mulieres publicas in suam domum ingredi Neic: vt illis visis electio reuocaretur. Nunquid fugā acceperit: sed reuerti coactus est: vt in ipsius vita legitur. Nunquid Gregorius fuit electus: et columba fulgida super ipsum descēdente cognitus est. Nunqd beatus Marcus pollicem abscidit: vt indignus sacerdocio haberetur: vt dicitur libro secundo qui dicitur paradisus. Nunquid beatus Ammonius cum fuisset electus in episcopum: et ad benedictionem duceretur: euadere q̄ non posset: aurem suam sinistram ferro resecauit dicens. Nunc probatur non posse qd̄ cupitis compleri. quia nullus aure precisa debet ordinari. Cui Dorotheus episcopus respondit. Lex inquit ista iudeorum est. sed ego inquit virum auribus truncatum: moribꝰ probum: nō dubito facere episcopum. Cum igitur vim inferrent: beatus Ammonius respondit. Si me vltra cogeritis: eciam linguam meam propter quam mihi molesti estis abscindam. et tunc ipsum dimiserunt. Insup libro tercio historie triptite de quodam monacho legitur: qui electus in episcopū recusauit. Sed Theophilus sibi suadebat. Videns igitur monachus q̄ euadere non posset: ad se venientibus respondit. Cras determinabitur quid faciendum sit. Vnde in crastino fusa oracione migrauit. Si igitur viri sancti prelationem recusauerunt: Cur igitur peccatores eciam publici prelacionem conquescant. Nam teste beatꝰ Gregorio in suo pastorali capitulo: ix: Virtutibus eciam pollens ad re-

de cura ꝛ electione p̄latorū

gimen coactus accedere debet. Et idem in quadā epistola ad Senonensꝭ archiepiscopum. Multi inquit non tanta fiducia & alacritate currerēt ad honores: si sentirēt onera grauia: & metuerēt periculum dignitatis Sed ambicio insaciabilis est: et de gradu ī gradū scandere petunt. Verūtamen qui coniungitis domum ad domum: absit igitur vt fiant prelati: nisi qui meliores sint: vt debitos suscipiant a subditis honores.

Capitulum quartum de cura & electione prelatorum

Prelatus curam gerit animarum: aut gerere debet. Quamobrem ipsius electio nō fauore: sed sola caritate fieri debet: sic vt eligat̄ non qui dilectior: sed qui melior aut comodior videt̄. Nā hec est voluntas dei vt ille presideat qui melior: publiceque vtilitati comodior est. Vnde Ieronimus epistola xliii. Electio inquit facienda est non ob aliquam cōmoditatem temporalem eligencium vel emolimēti spem nec ob humanam intercessionem vel suasionem vel cōminacionem: vel inordinatam affectionē. sed sūt eligēdi ob diuini honoris cumulacionem: ob ecclesie dei vtilitatem: ob profectus seu vtilitatis animarum spem: et ob morum ipsius eligendi atq; virtutum perfectionē. Hoc eciam satis notatur ī Decreto. xxvii. q. vi. distinctionibus. Quamobrem Gregorius moralium: xxiii. Curam inquit animarum suscipere non presumant: nisi qui bella temptacionum subierunt. Vnde dominus ad Moysem Leuitici sexto dicebat. Cōgrega omnem cetum tabernaculi in electione Aaron & filiorum: vt scient omnes q̄ qui prestancior est ex omni populo doctior sanctior & virtutibus eminencior: ille eligat̄ ad sacerdocium. Super quo ait Origenes. Illi inquit qui eligunt aliis modis q̄ predictis: timeant dei iudiciū: atq; sibi imputant damnum & perdicionem animarū: & ecclesie dei ruinam que destruitur per institucionē mali prelati. Vnde Gregorius in dyalgo libro quarto:

capitulo:xxxix:narrat de Pascasio qualiter erat ī loco penarum:et cum interrogaretur:cur hic esset. Qui respondit q̃ nulla alia de causa:nisi q̃ consenserat in partem Laurencii contra Simachum:ipsum eligẽdo ī prelatum. Quapropter Gregorius ī registro libro primo ait. Necesse est vt omnes culpas & negligẽcias sibi imputet qui ministerium virtutis infirmo cõmisit. Sicut igitur prelatus eligendus est vt bene agat. sic pariter electionem acceptare non debet:nisi vt in deo ꝓficiat. et hoc cum humilitate & tremore. Vnde Augustinus:ix.de ciui.dei.capitulo:xix. Non est inquit in accepcione amandus honor in hac vita:sed opus q̃d per eundem honorem fit vel potenciam. Ideo apostolus dicebat. Qui episcopatum desiderat:bonum opus desiderat. Quia episcopatus nomen est operis:non honoris vt dictum est. Quapropter Gregorius in suo registro libro:vii.ait. Q̃ sicut locus regiminis desiderãtibus est negandus.sic & fugientibus est offerendus: ne quis sumat sibi honorem. Et ibidem libro:ix. Qui ambit aut se ingerit proculdubio repellẽdus est:eo q̃ nitiẽ ad alciora descẽdere. Congruit igitur vt ī crescẽdo decrescat.et in ascendendo descendat. Qui igiẽ eligitur discat q̃d doceat:& informet q̃d teneat. Nã casum appetit qui ad sũma loci vestigia postpositi sgradibus per abrupta querit ascẽsum. Hec ille. Ideo Ysaui.dicitur. Ecce ego mitto & cetera.quasi diceret.q̃ nullus ex se debet presumere. Ideo Gregorius in suo pastorali:libro secundo:capitulo:vii. Nullus inquit se extollat ex electione:sed magis se humiliat. Et Bern. epistola ad episcopum Zenonem. Noli inquit altum sapere.quia altum sapere difficile est & omnino inusitatum.et quanto inusitacius:tanto periculosius. Nõ igitur se felicem putet qui aliis preest. Vnde Augustin9 epistola:lxvi. Peto inqt vt cogites nihil esse in hac vita & hoc tempore felicius lecius & hominibus accep-

tabilius: episcopi: aut presbiteri: aut dyaconi officio: si tamẽ non presumptuose aut adulatorie res agitur. sed nihil apud deũ miseri9 tristius & dãnabili9 si hec male fiant. Capitulũ quintũ De moribus sacerdotũ.

Acerdotes dicti sũt quasi sacra dantes. Ideo sacrã debent ducere vitam: iuxta illud Ysaie li. Mũdamini qui fertis vasa domini. quia tñ presbiteri a sanctitate eius debita recedunt: ideo iugo indebito deprimuntur. Nam Leuitici: xxii. dicitur q̃ sacerdotes sancti & immaculati esse debent. et qui habebat maculam: nõ debet offerre panem. vt si cec9 vel claudus esset. Super quo Gregorius in suo pastorali. libro secũdo. capitulo: xi. Cecus ẽ inqt qui diuine contemplacionis lumen ignorat. Claudus autem est qui viam vite nõ valet tenere. Ideo Apostolus ad Ro. xiii. monet abicere opera tenebrarum: et induere arma lucis. Illi enim sacerdotes arma induũt qui in virtutibꝰ proficiunt. Nam teste Ieronimo epistola: xxxiii. Clericus dicit̃ a cleros grece quod est sors latine. Et propterea vocantur Clerici: quia de sorte domini sunt. aut quia dominus est sors eorum: scilicet possessio. Clericus igitur se talem debet exhibere vt possideat dominum: et ipse possideatur a domino. Vnde Hugo libro secundo. parte tercia. capitulo quarto. Signaculum inquit clericorum est corona qua signatur clericus deputatus ad ministerium dei: cui seruire est regnare. Nã corona regale decus est quod non ĩmerito clericis dat̃ Iuxta illud prima Petri secundo. Regale sacerdociũ. Et ibidem subdit Hugo: q̃ capitis coma clerico in modum corone tundatur: et sũmitas capitis desuper denudatur: vt per hoc detur intelligi q̃ ad regiam potestatem assummitur: vt reuelata facie gloriam domini contempletur. Quapropter clerici comam nutrire prohibentur: vt patet in Decreto dis. xxiii. Clerici comati a solicitudinibus temporalibus exemuntur: ne va-

nitatibus mentes eorum impediantur. Vnde Ieronimus epistola :xxxiiii, Negociatorem inquit clericum tanquam pestem fuge, quia nemo militans deo: implicat se negociis secularibus. Et ideo de ipso Ieronimo Policratus refert libro: viii. capitulo. xiii. qualiter a mensa sua tres clericos exclusit: quia incompositi erãt Dicebat enim viro honesto & graui non licere in eius consorcio aliquem incompositum habere. Inhonestum est igitur aliquem se clericum profiteri: & vanis occupacionibus detineri. ne de clericis verificet illud Trenorum: iiii. Qui nutriebãtur in croceis amplexati sũt stercora. Nunquid olim sacerdotes Nasariorum ob vite continenciam caput radebant: & capillos in igne sacrificii ponebant :vt dicitur Numeri: vi. Illi enim moraliter capillos radunt qui temporalia mente deserũt Et tũc deo sacrificant: quando deo famulari disponũt. Hec enim omnia corona clericalis designat. Nunc tamen clerici suam vocacionem pretermittunt. et ideo ĩ subiectiones plurimas incidunt. Sed apud egipcios sacerdotes omnia reliquerunt. et ideo eximi sicut dictũ est apud Pharaonem meruerunt. Vnde Ieronimus ad Eustachium epistola :lxxxiiii: narrat q̃ in egipto tria fuerunt genera monachorum. scilicet Cenobitarũ qui in cõmuni viuebant. Et Anachoritarum qui solum in deserto habitabant. Et alii quorum genus dicebatur in lingua egipciaca Enuch: qui bini vl̃ trini habitabãt simul. Et de primis scilicet Cenobitis loquens Ieronimus ait q̃ nullus in cibo erat strepitus: sed pane & liguminibus pascebantur: soliq; senes vino vtebanẽ. alia q̃ plurima laudabilia narrat Philo: prout allegat Ieronimus. De aliis vero scilicet Anachoricis narrat Iosephus q̃ creberrimam vitam duxerũt. Clericorum igitur & signanter religiosorum vocacio est ad diuinum cultum et non ad mundanum occupamentum. Vnde Anselmus de similitudinibus narrat in somnis se vi-

disse angelum dei describentē sibi quis esset verus mo
nachus. et concludit ibidem q̃ verus monachꝰ est ille
qui locum sue habitacionis perpetue eligit: in quo per
petue habitare disponit. Sed nunquid lamentandum
est q̃ viri ecclesiastici atq̃ religiosi mūdo abrenūciasse
se dicunt. et tamen curis temporalibus maxime inten
dunt. non attendentes verba beati Bernhardi in quo
dam sermone dicentis: q̃ natus filius dei elegit paupe
rem domum: & tenuit paupertatis formam. Aut igitē
deus vel mūdus fallitur & errat. sed diuinam impossi
bile est falli sapienciā. Melior igitur est statꝰ ille quē
elegit. Et idem Bernhardus in sermone in vigilia na
talis domini. Quid inquit paupertate dicius: quid pre
riosius: qua regnum celorum emitur: & gracia acqui
ritur. Vnde Ieronimus epistola. c. xvi. Apostoli iquit
gloriantur q̃ omnia dimiserunt: & secuti sunt saluato
rem. Nunc autem viri ecclesiastici Cristum secuntur
vt munꝰ accipiāt. aut vt sua literius desideria impia ī
pleant. Verūtamen Mathei quinto dicitē. Beati pau
peres spiritu: quoniam ipsorum est regnum celorum.
Et Mathei: xix. Si vis perfectꝰ esse vade & vēde om
nia que habes & da pauperibus. Mundo igitur spreto
debet vir religiosus tanquam agricola animam suā ex
colere: scilicet vicia exstirpare: & virtutes īserere. Vn
de Appollius libro de deo Socratis ait: q̃ sicut volens
acute videre purgat oculum. sic desiderans in virtuti
bus proficere debet colere animum. Quapropter Au
gustinus de verbis domini sermone: xii. Quid inqt ꝓ
dest plena bonis archa: inanis consciencia bona vis ha
bere: & bonus esse non vis. Erubescere debes de bonis
tuis: si domus est plena bonis: & te malum habet. Et
ibidem concludit. Bona exteriora si contra peccatorem
possent: ad deum clamarēt: luxta illud Abagug secun
do. Lapis de pariete clamabit. Quid enī ꝓdest stulto
habere diuicias cū sapienciā emere non posset. Eccle-

siastes quinto. Non igitur diuicias: sed sciencia & virtutes acquiramus: vt eximi promereamur: luxta prophetam dicentem. Nolite tangere cristos meos: et in prophetis meis nolite malignari. Capitulum sextum De continencia virorum ecclesiasticorum.

Viri ecclesiastici ad hoc deputati sunt vt in castitate deo famulẽtur. Quale enim obsequiũ tuum erit: si mẽs tua polluta fuerit. aut quomodo sacrificium offeres deo si tua vita maculata extiterit. Sit igitur vita tua continens & ĩmaculata: vt deo pro te & pro aliis placere posses. Sed vnde est q̃ ecclesia tantis luxuriis inquinatur. quis concubinas seminauit. Reuera estimo q̃ cõsorcia: cõuiuia: colloquia cum mulieribus solita: viros ecclesiasticos a contẽplacione retardantes voluptate & lasciuia corruptissima inficiunt. Attendamus enim quid dicat Iheronimus. Gladius inquit ingens species mulieris. Nam qui tangit picem: coinquinabitur ab ea. Vnde Augustinꝰ dicit q̃ asper sermo atq̃ rigidus & breuis semper cum mulieribus est habendus. quia si mulier audit amicabilia: tũc surgit vt hostis demolitur: hominem deprecatur. mentem inclinat. animum atq̃ mentis statum effeminat. corpus eneruat. bursam euacuat. racionem cõmaculat. proximum scandalisat: & deum negligit. Insuper Bernbardus libro de contemptu mundi sic inquit. Colloquium mulierum. non est nisi virus animarum: prebens sub mellis dulcedine pocula fellis. nã de cor illarum laqueus est fallax animarũ. illaqueãt stultos: ducunt ad tartara multos. Vnde Crisꝰ. de Chananea in sermone dicit. Mulier est caput peccati. arma dyaboli. expulsio paradisi. corrupcio legis. A qua si cauere cupis: fuge illam. quia vt serpens inficit & venenat. Vnde in vitis patrum libro secundo: parte quarta legitur: qualiter sancta mulier monacho cuidã moniales intuenti dicebat. Si monachus perfectus esses:

illas non ita respexisses. Item ibidē parte secunda de Artbenio abbate legitur q̃ cū mulier quedam sibi postularet vt ī oracione haberet memoriam eius. Ipse respondit. Rogo deum vt ipse auferat memoriam tuam de corde meo. Insuper ibidem parte quarta legitur de muliere sancta in monasterio egrotante: que nō permisit vt frater eius eam visitaret: ne ipsius occasione inter feminas staret. Vnde dixit ei. Vade frater ora ꝓ me. quia Cristo annuente videbo te in regno cē'orum Ceterum Augustinus libro de cura pro mortuis agēda narrat de Iohanne nobili monacho qui habuit spiritum prophecie. qui cum videret mulieres quasdam īfestas esse vt ipsum viderent. tunc dixit. Eamus vbi non est mulier. Ex biis igitur patet qualiter fugiēda est libidinis occasio. Ideo apostolus ad Ro: viii. dicebat. Non estis in carne: sed in spiritu.

Capitulum. vii. De moribus prelatorum.

p Relati vices Cristi gerunt. Dedecus igitur magnum est si contradicunt domino a quo cōstituti sunt: non vt terrenis insistāt: sed vt bonis moribus populum dei instruant. Vnde Hugo parte: viii. capitulo. xiii: dicit q̃ episcopi vtuntur sandaliis que sunt calciamenta prelatorum ne terrenis polluantur. et baculo vtuntur vt rebelles corrigāt. qui recuruatus est vt mites retrahant. Ornantur annulo vt ecclesiam sanctam sponsam profiteātur. Et ibidem cōcludit Hugo q̃ vestimenta sacerdotum et prelatorum virtutes eius debitas designant. Tunica mundiciam. Zona continenciam. Stola paciencia m. Casula caritatem. Sed heu nunc: nec virtutes habent: nec de subditis sollicitantur: Iuxta illud Zacharie: xi. O pastor & ydolum dere'linquens gregē. Vnde ī tractatu de: xii. abusionibus prelatus negligens numeratur. O quanta abusio: quia se dicunt rectores: nec tamen regunt: sed de temporalibus curam tantūmodo accipiunt: Cōtra

exhortacionem Bernhardi libro quarto :ad Eugeniũ dicentem. Memento inquit saluatorem yconomũ habuisse Iudam. Quid igitur episcopo turpius q̃ incumbere suppellectili & substãciole sue omnia suscitari. de singulis morderi, de suspicionibus moueri ad queuis perdita. Attendat enĩ prelatus qualiter Phutifer omnibus traditis Ioseph: quid haberet in domo sua nesciuit: vt dicitur Geñ. xxxix. Alius igitur temporalia dispensat. et tu de disciplina prouide id nemini tradas: sed super moribus manum vlciscentem adhibe, vt qd enim diuino cultui viri deputantur: si pre ceteris deo non famulantur. Vnde Exodi: xviii. Prouide tibi viros de omni plebe potentes & timentes deum. exemplo Pharaonis qui noluit committere pecora nisi viris doctis: vt patet Geñ: xxxxvii. Nunc tamẽ verificatur illud Ysaie tercio. Dabo pueros principes eorum. Nã plures prelati sunt pueri, quia nescii & inexperti comperiuntur. Attendat enim prelatus quoniam architector fundamentum cum prospicit: grandesq; lapides ĩ fundamẽto ponere solet: sicut fecit Salomon tercio regum: quinto. Lapides enim grandes viros virtuosos designant: super quibo ecclesia fundata est: Iuxta illud ad Ephesios secundo. Superedificati estis super fundamentũ apostolorum & prophetarum. Hii columne erant vt dicitur ad Gallathas secundo. Nunc tamẽ ad ecclesie prelatos dici potest illud Ysaie: xlix. Venerũt seruitores tui destruentes te. Merito igitur Bernhardus miratur libro quarto ad Eugenium. Cur prelati tot inueniunt quibus curam animarum cõmittunt: et tamen cõuenire nolunt: quibus suas facultates in curã exhibeant. Verũtamen q̃ ars arcium est regimen animarum: vt ponit Gregorius in suo pastorali: libro primo capitulo primo. Ad huiusmodi igiẽ regimẽ exercẽdum: sapienciam & virtutem habere maxime necesse est. Fortassis eciam aliqui pretermisso sapiẽcie studio

solis facultatibus intendunt. Verũtamen teste apostolo ad Thimotheũ: oportet episcopũ nõ esse auarũ.

Capitulũ. viii. De oracione faciẽda vt vnꝰ oret ꝓ alio

Vid enim oracioni efficacius. reuera nihil. Vn
q de Luce: xi: dicit. Si quis perseuerauerit pul
sans. Et subditur. surget & dabit illi. Et ad
Thimotheum secundo. Volo inquit vos orare in omni loco leuantes puras manus. Tunc enim manus sũt pure: quando conscientie sunt munde. Tunc enim oracio magne ẽ efficacie. Vnde prima Iohãnis tercio. Si cor nostrũ nõ reprehenderit nos: fiduciã habemus quicqd pecierimus accipiemus. Et iohãnis: xvi. Si quid pecieritis patrem meum in nomine meo dabit vobis. Vnde Trenorum tercio. Leuemus corda cum manibus. Super quo dicit Gregorius: ꝙ ille cum corde manus leuat qui oracionem suam cum operibus roborat: quoniam virtꝰ oracionis est celsitudo caritatis: vt dicit Gregorius libro secundo super euangelia. Nempe Cristiani tanquã fratres oracionibus & aliis munimentis spiritualibus se debent iuuare: ne ab hoste dissipentur: quoniam debemus animas pro fratribus ponere: vt dicit Iohannis tercio. Si enim vnꝰ pro alio intercesserit: tũc Cristianorum cõgregacio erit terribilis vt castrorum acies ordinata: Scribitur cãticorum sexto. Super quo dicit Gregorius libro secundo super Ezech. Omelia: viii. Tunc est acies ordinata quando in nullo est ĩcorrupta oracio. et quando per inimicicias locus non vacuatur nec dissipatur. Nam si per caritatẽ fideles vniantur: tunc malignus hostis ingredi non potest. Cur enim voluit deus vt ex vno homine totum genus humanum diffunderetur: nisi quia vult ꝙ omnes homines sibi inuicem adhereant & vniantur: inquit. Augustinus: xii: de ciui: dei. capitulo: xxi. Nam caritas multos animos vnum: & multa corda vnum facit. vt inqt idem Augustinus super Iohannẽ Omelia: lxxxiii. Nũc

tamen corda hominum diuisa sunt: nec vnus alteri succurrere curat: nec in temporalibꝫ subsidiis. quibꝫ prima Iohannis tercio dicitur. Qui habuerit substanciam huius mundi: & viderit fratrem suum necessitatem habere: et clauserit viscera sua ab eo. quomodo caritas dei manet cum illo. quasi diceret ꝙ non. Vnde Ephe. iiii. Supportantes inuicem in caritate, Illi enim in caritate se supportant qui corporis necessaria sibi inuiceẽ exhibẽt: & deuotis oracionibus pro delictis alienis quantum in eis est deum mitigant. Legimus enim apud antiquos tantam fuisse erga proximũ dilectionem: ꝙ pro salute proximorum non solum orare: ymo eciam quecũq; flagella tollerare disponebant. Vnde in libro qui paradisus dicitur: legitur de Serapione qui alio nomine dicitur Syndonius ꝙ se vendidit paganis precio. xx. solidorũ. et eis seruiuit donec eos ad fidem Cristianam conuertit. Cũq; ab eis receperet: peccuniam restituit. Illi autẽ suadebant vt pauperibus eam daret: sed ipse renuit dicens. date eã vos quia non mea sed vestra est. De eodem eciam legitur ꝙ Manicheo cuidam se vẽdidit: cui seruiuit: et tandẽ eum conuertit. Si igitur proprium corpus pro salute proximorum exposuerint veteres, nos merito & per amplius oraciones impẽdere debemus. Vnde apostolus secunda Cor: vltimo dicebat. Ecce libẽtissime impendam: et superimpendar pro animabꝫ vestris. Nempe phas est vt aduertamus quoniã Abraham semp sollicitus fuit altare domino edificare: eiusq; nomen inuocare. Sic vir cristianus preces domino fundere sollicitus esse debet. Quoniã teste Augustino epistola: xlvii. Oracio beatam vitam facit quã omnes appetũt. Quid enim aliud oportet orare: nisi qd̃ cupiũt homines. Et subdit. Oracio plus gemitibus q̃ sermonibus agitur. plus fletu q̃ affatu. absit ĩ oracione multa locucio: sed nõ desit feruẽs intẽcio. Vnde Iob: xxxi: dicebat. Quis

mihi tribuat adiutorem vt desiderium meum omnipo
tens audiat. Super quo verbo dicit Gregorius :xxii.
moralium. Vera inquit postulacio non est in oris voci
bus :sed in cogitacionibus cordis. apud aures dei non
fiunt verba:sed desideria. Ideo de Moyse Exodi:xiiii
dicit̃. Quid clamas ad me. quasi diceret. quid clamor
prodest. Et de Anna primo regum. x. dicitur q̃ ora
bat et non loquebatur. Vnde Matbai:vi. Intra cubicu
lum tuum:& clauso hostio ora patrem tuũ. Nam in vi
tis patrum parte vltima narratur q̃ Iulianus apostata
misit quendam demonem vt portaret ei quoddam re
sponsum. qui demon transiens per locum vbi erat pro
bus monach9:vlteri9 nõ potuit:eo q̃ dictus monach9
orabat. Quod cum audisset Iulianus cito interemptus
est. Oracio igitur demonem eicit atq̃ superat. Debe
mus igitur sine intermissione orare:& nõ deficere:vt
inquit apostol9 prima Thimo. v. Et prima Petri:iiii.
dicit̃. Vigilate ĩ oracione:et hoc ĩ spiritu & veritate.
Capitulum. ix. De predicatoribus.

P Redicatorum vocacio veritas sit:et non pro
pria comoditas. Si enim predicans regnum
dei propriam comoditatẽ veritati preponat.
sua predicacione parum proficere valebit. Veris autẽ
verbi diuini exclamatoribus ait dominus per prophe
tam. Preparabit̃ veritas mea in eis. Nempe libro ter
cio historie triptite. capitulo:viii: dicitur q̃ cum dele
ctacionis disputacione tractaret̃ negocium fidei. vn9
quidem ex predicatoribus verbi dei laicis obuiauit di
cens. Audite fratres quoniam artem dyaleticam non
tradidit nobis Cristus: nec apostoli vanam verborum
fallaciam: sed puram scienciam fide & bonis operibus
seruandam. Ipsos igitur imitando veritas est dicenda
Insuper ibidem narratur qualiter senex quidam veri
tatem sic hortabatur cuidam philosopho dicẽs. O phi
losophe audi dogmata veritatis. Vnus est creator om

nium, et verbum eius quo creauit omnia filij eius est
Hoc igitur si credis: noli inuestigare studio. Ad cuij
verba philosophus mirabili quadam virtute cõuersus
est. Vnde psalmista: lxvii. Dabit enim dominus verbũ
euangelisantibus virtute multa. Nã in vita sancti Ce
sarii legitur q̃ spiritus sanctus sermonem suum dispo-
nebat vt hominum consciencias sua predicacione con-
uerteret. Ex quo potest colligi q̃ non ex nobis: sed ex
spiritu sancto in predicacione loquendum est. Insuper
Augustinus sexto libro confes. de seipso narrat q̃ ipso
predicante: Alippius intrauit. quo intrante Augusti-
nus p̃dicare cepit valde mordaciter cõtra ludos quos
dam quibus Alippius intentus erat. De ipso tamen
Alippio nullo modo cogitauit. et tamen Alippius om
nia propter se dici credebat. Et subditur q̃ Alippius
uersus ẽ. eiusq̃ correctio Augustino fuit attributa.
Et ideo subdit Augustinij. Per me inquit licet me ne
sciente bene operatus es domine. Simile eciam de eo
dem Augustino ĩ eius vita narratur: quomodo ipso nõ
cogitãte: sed deo ministrãte: contra errorẽ Manicheo
rum in mensa sedendo loquebatur. ibiq̃ interfuit qui-
dam qui Manicheus erat: qui post biduum venit ad
eum flens & confitens se fuisse Manicheum quousq̃
audiuit eum loqui. Patet igitur qualiter predicacio a
spiritu sancto ministratur & per ipsũ roboratur. Nũc
autem plures predicãtes pocius proprio ingenio q̃ in
diuina inspiracione confidunt: nec veritatem curãt q̃
mulgare: sed pocius auditoribus placere volentes dul
cia quedam proponunt. itaq̃ non docent cum docere
non teneantur. Quibus Osee quarto dicitur. Quia tu
repulisti scienciam: ego te repellam ne fungaris mihi
sacerdocio. Illi enim sciẽciam repellunt qui veritatem
predicare negligunt. Quibus Gregorius: xxi: moraliũ
sic inquit. Absq̃ iure ecclesie fructus comedũt qui ec
clesiastica comoda ad vsum corporis accipiunt: et ex-

hortacionis ministerium populo non impendunt. Nos inquit pastores officium preconis suscepimus: sed ecclesiastica alimenta corpori debita suscipimus et quod subditorum est non impendimus. Quod est contra illud Ezechielis tercio. Audies verbum ex ore meo et ãnunciabis eis. Cæterum Gregorius primo libro: omelia secunda. Prepositus sine culpa non est: quando verba vite subiectus populus non audiens ex sua culpa nõ moritur. Ille enim occidit qui tacẽdo morti consentit Qui igitur preest si tacuerit: reus mortis tot vicibus inuenitur quot permittit tacẽdo duci ad mortem. Et ibidem omelia: xviii. Pensemus inquit cuius damnacionis sit sine labore mercedem laborũ percipere. quasi diceret ꝙ viuẽtes ex bonis ecclesie: ad veritatis predicacionem debent insudare. Nam doctrina a sacerdotibus expectatur: vt sonant precepta veteris legis: vt inquit Ieronimus epistola: xliii. Et Apostolus ad Titum. Oportet inquit episcopum doctrina esse fidelem vt potens sit exhortari sana doctrina. Ille enim potẽs est qui non solum verbis sed eciam bone vite exemplo ꝑdicat. Quoniam peccatori dixit deus. Quare tu enarras iusticias meas: & assumis testimonium meum per os tuum. quia scilicet predicantes sermonem efficacẽ non habent si operibus verba contradicunt. Quapropter Gregorius moralium: xxx. Tunc inquit est sermo viuus & efficax cum predicator in vita pura & sancta atq; perfecta est. sicut fuit Stephanus: de quo Actuũ septimo dicitur ꝙ non poterant resistere sapiencie & spiritui qui loquebatur. Insuper libro quarto ecclesiastice historie legitur ꝙ sancti patres cum olim conuenissent ad concilium Nicenum: ibi philosophi disputaciones & dubia mouerũt in tantum ꝙ maximum fuit spectaculum: maximaq; congregacio audiencium. nec poterat quidam philosophꝰ ibi existens ab aliquo concludi. Vir igitur quidam sciencia simplicissimus: san-

ctus tamen et bone vite cõtra philosophũ arguere vo-
luit. sed assistentes propter derisionem non permitte
bant. nichilominus tamen constanter ad philosophum
accessit hec verba dicens. In nomine Ihesu cristi philo-
sophe audi. quoniam deus vnus est qui fecit omnia in
verbo: scilicet filio quem credimus hominem factum
& mortuum & passum. Que verba cum audisset: tan-
te fuerunt efficacie q̃ philosophus credit: et Cristian9
factus est. Itaq̃ & ille qui a nullo concludi poterat p
humanam scienciam a simplicissimo viro conclusus est
Ex quo patet q̃ vite sanctitas: et non intellectus inge
niositas: predicantis verbum efficax reddit. Ceterum
eodem libro capitulo secundo legitur q̃ mulier quedã
captiua fuit apud gentem Ybernorum: que in sua cap
tiuitate vitam sanctissimam ducebat. Accidit tamen
q̃ adolescens quidam egrotaret: cuius mater per sin-
gulas domos ibat remedium petens. Ad illam igitur
captiuam cum venisset interrogauit: an remedium p
filio suo sciret. que respondit q̃ aliud remedium non
sciret: nisi q̃ Cristꝰ in quem credebat ipsum sanare po
terat. Oracione igitur fusa infantem sanum reddidit
cuius mater miraculum per totum regnum promul-
gauit. Regina igitur hoc audiens cum infirma esset:
ad predictam captiuam accessit. et fusa oracione sanita
tem accepit in nomine Ihesu cristi. Quapropter regi-
na Cristum esse verum deũ suo marito nũciauit. Cũq̃
rex conuerti differret: accidit in venacione vt in tene
bris maximis esset. Cristum igitur inuocauit dicens.
O Criste si deus es nunc me libera. Et protinus luce
clarescente liberatus & conuersus est. Ecclesiam igit̃
edificari fecit. et ad Constantinum vt sacerdotes mit
teret scripsit qd̃ & fecit. Cũq̃ columna quedam eccle
sie humana virtute eleuari non posset. predicta capti-
ua oracione impetrauit hoc vt eleuaretur cunctis ad-
mirãtibus. Vnde patet q̃ vite sanctitas plus facit ad

cõuersacionem q̃ sciẽcie ĩgeniositas. Vnde Ysaie:xxxx dicitur. Super montem excelsũ ascende tu qui euãge lisas syon. Ille enim super montem ascendit qui in sanctis operibus viuit. Ille autem euangelisat qui diuinũ verbum predicat. Vnde Ezchielis primo. Speculatorem dedi te qui in alto conspicis.

Capitulum decimum De scolasticis.

Icet omnia scire bonum sit. diuine tamen veritati potissime intendendum est. quia nec fallit nec fallere potest. Legimus enim geñ:xvi qualiter Abraham ancillam domine subiecit. Sic omnes humane sciencie diuino scrutinio debent ancillari Vnde Augustinus libro secundo de doctrina cristiana sic inquit. Homo quicquid extra sacram scripturã didicit: si noxum est ibi damnabitur. si vtile est ibi inuenitur. Vnde idem Augustinus epistola tercia. Nulle inquit littere compande sũt duobus preceptis domini ĩ quibus est omnis ars. Ibi enim phisica. quia causa omnium naturarum deus est. Ibi Ethica. quia nõ nisi diligendo deum vita bona formatur. Ibi Loyca. qa deus lumẽ est anime. Ibi salus reipublice. quia nisi dominus custodierit ciuitatem & cetera. Ibi est sacra sapiencia Prouer. viii. inquiens. Audite nãq; de rebus magnis locutura sum. et apperientur labia mea vt recte predicent. veritatem meditabitur guttur. hec enĩ dat intellectum paruulis. Vnde Sapiencie:vii. Optaui inquit scilicet sapienciam: et datus est mihi sensus. et inuocaui: et venit in me spiritus sapiencie. In hac autem sapiencia teste Hugone in didasco. parte quinta. In proprio ingenio non est confidendum. quia pocius oracione q̃ studio acquiritur. Vnde Mathei. xi. Abscõdisti hec a sapientibus & prudentibus: et reuelasti ea paruulis. Vnde Cassianus in col. patrum. Cupientes inquit ad noticiam scripturarum pertingere: nequaq; debent suos labores cõmentariis impendere. sed om-

nem industriam mētis & intencionē cordis erga emē
dacionem vicioꝝ detinere. quibus expulsis sacrā scrip
turam contemplantur: sicut ab oculo purificato colo
res intuentes. Narrat eciam Cassiodorus libro de in
stitucione scripturarum: ꝙ ipse cū explanacionē cuius
dam questionis inquireret. septem diebus ac noctibꝰ ī
oracione pstitit quousq; deo reuelāte cognouit. Huius
igitē sapiēcie studium potissime bonis operibus exerce
tur. Vnde hugo vbi supra. Bene inquit scripturam stu
det qui ea que audit opere complet. Vnde libro: ix.
historie triptite de quodam abbate narratur qui cum
audisset versum istum psalmiste. Dixi custodiam vias
& cetera. et tūc āplius noluit audire dicēs sibi sufficè
si qd audierat posset īplere. Vnde anno vite sue: xlix:
interrogatus an predictum versum didicisset & com
pleuisset: respondit ꝙ vix implere potuerat. Non igitē
in magnis difficultatibus: sed in bonis operibus sacre
scripture studium versatur. Vnde ecclesiastici: lxxxii.
Pie agentibus deus dedit sapienciam. Quis enim tam
stultus vt eum dicat sapientem: cuius vita mala ē dis
soluta & enormis. Omnis enim dissolucio ex insipien
cie radice manat. Ille igitur putandus est sapiens qui
opera sua dirigit sapienter. et ea que facit: sapientē fa
cere decet. Nam iste est fructus vere philosophie. scili
cet bene loqui secundum suum statum. et consequen
ter bene viuere vt dicit Apuleꝰ de deo Socratis. Vn
de Aristippus philosophus cuidam tiranno interrogā
ti quid studium philosophie sibi prodesset. respondit:
vt cum omnibus hominibus secure & intrepide sciam
fabulari. Nam apostoli populum dei sic conuerterunt
quia vnumquēq; secundum suum statum docuerunt.
Nunc dominis: nunc seruis: nunc patribus: nunc filiis
nunc vxoribus veritatem suadentes. Vnde Ephes. v.
Viri diligite vxores vestras. Et ibidem: vi. Filii obe
dite parētibus. serui obedite dominis. Item prima Pe

tri secundo. Serui subditi estote & cetera. Et ibidem tercio. Mulieres sint subdite viris suis. Et prima Iohannis secundo inquit. Scribo vobis patres. scribo vobis adolescentes. scribo vobis infantes. Insuper gentiles conformiter fecerunt. Vnde Pompeius libro: viii. & Policratus libro: vii. capitulo: iiii. pariter narrant qualiter Pitagoras audiens vrbem Cratomoꝝ esse dislutam venit vt doceret. Itaq; alio affatu viros: alioque matronas hortabatur: vnicuiq; veritatem predicans. Itaq; secũdum statuum varietatem leges & mores descripsit. Racione igitur pociori diuini verbi predicatores animo valido debent detegere. Sed plurimi ĩ suis abditis proximis detrahunt: quorum peccata corrigere vbi phas est negligunt. ibiq; locuntur vbi tacendũ est. Nam ecclesiastici: xii: dicitur. Vbi non est auditus non effundas sermonem. Congruit igitur loquendi tẽpus & locum explorare. Vnde primo saturnalium legitur ꝙ Socrates grecus orator in conuiuio existẽs rogatus fuit vt de fonte sue eloquencie aliquid proponeret. qui rẽnuit dicens. Nil inquit tam gratum est philosophie sicut locis & tẽporibus aptare sermones. Vnde Ecclesiastici: xi. Prudencie statera ponderabnntur quia scilicet loquendum est secundum exigenciam locorum & personarum. Vnde Valerius libro sexto: capitulo vltimo narrat de Senocrate qui cum gratis eloquiis mores astrueret: vidit quendam superuenientẽ cuius crimina grandia erãt. et ideo materiam de qua loq̃bat̃ pretermisit vt pcta illi9 detestari posset. Idẽ Ecclesiastici: xxxvii: dicit̃. Cũ viro irreligioso de sanctitate tracta. & cũ iniusto de iusticia. Vñ Seneca epistola .c i. dicit: ꝙ talis debꝫ eẽ phus vt ad ipsũ veniẽs semp aliquid ferat: & ĩ aliquo melioret̃. Pocius igit̃ in verbo p̃dicantis ꝓfect9 debet haberi. Quoniã sicut dicit̃ Coꝝ. primo. Sermo me9 & p̃dicacio mea nõ est ĩ persuasionibus humane sciencie: sed in diuinis eloquiis.

Tractatus tercius Libri tercii qui est de statu principum & nobilium. Cuius capitulum primũ est de Clemencia nobilium & principum.

Int principes clementes exemplo antiquorũ. Narrat enim Valerius libro: viii. capitulo quinto de quodam qui propter homicidium morti condemnatus erat. et cũ morti proximꝰ esset: ait iudici. Meã non recuso mortem. sed meos defleo paruulos: quos tibi recõmendo. Misericordiam igitur obtinuit pietatis causa. Itaq; innocencia veniam impetrauit: vbi pietas paruulorum indulgeri fecit. Narrat eciam de quodam qui libidinis causa condemnatus erat. sed veniam impetrauit: eo q̃ suam impericiam sponte declarauit. Beati igitur misericordes qnoniam ipsi misericordiã consequentur. Matbei quinto. Narrat enim Augustinus libro: viii. de ciui. dei. de quodam: cuius nomen Axes: qui morti condemnatus erat: et homicidii reus habebatur. Iudicantibus tamen diis. xii. absolutus est a sentencia sex deorum illorum. xii. qui venerabantur apud Attbenienses: quibus lex erat q̃ si voces iudicũ erant equales: tũc absolucio iusticie preponebatur. Si igitur gentiles deum non cognoscentes indulgere studuerunt, merito & pocius cristiani iudices hoc facere debent: vt scilicet pocius indulgenciam q̃ rigorẽ exerceant. Verũ tamen iudices prelatiq; plures fauore vel ira seducti: causas subditorum non discuciunt. sed cũ rigore sue temeritatis subditos affligunt. Vnde narrat Augustinus. vi. confes. capitulo. xi. de Allippia collega suo quomodo apud Carthaginem fuit deprehensus de furto: sed sine causa. Accidit tamen diligenti discussione facta q̃ ĩmunis erat. quia puero quodam reuelante qui furtum cõmiserat repertus est. Et concludit ibidem Augustinus. Non arbitror inquit ob aliam causam deum hoc permisisse: nisi q̃ vir ille scilicet

Allippius qui tantus futurus erat inciperet discere q̃ homo non de facili iudicandus est. Vnde de ipso narrat q̃ assistendo & iudicando pretulit equitatem cuicũq; potestati: Iuxta preceptum domini Exodi: xxiii. Nec iudicio plurimorum acquiescas: scilicet vt a vero deuias. Et ibidem. Nõ declinabis iudicium pauperis. Vnde Leuitici: x. Non iniuste iudicabis. Et subdit̃. Noli facere iniquum aliquod in iudicio: sed omnia ĩ regula pondere & mensura. Ideo iniunxit beatꝰ Ambrosius Theodosio imperatori: vt ante tricesimum diem nullum condemnaret morti. quia non ex libito uec ad libitum procedendũ est. Nã & de domino Gen̄. xviii. capitulo dictum est qualiter clamor Zodomorum venit ante eum. non tamen statim condemnauit. sed ait. Descendã et videbo & cetera. quia scilicet cũ magna deliberacione iudicandum est: et non cum ira vel furore. Sapiencie. xii. Et tu cum tranquillitate iudica. Ira enim iusticiam non operatur. Iacobi primo. Vnde Seneca libro de ira narrat de quodam iudice tirãno qualiter tres milites innocentes propter iram suam condemnauit: quia redierant sine suis cõmilitonibus siue sociis: imponens eis q̃ illos ĩterfecissent. Precepit enĩ cuidam militi vt primum duceret ad locum supplicii. Cũq; tamẽ duceret eũ venit cõmilito siue socius illius qui ad supplicium ducebatur. et tunc ad iudicẽ rediit vt ille excusaretur. Quod videns iudex iratus est. primoq; militi dixit. Te iubeo interfici: quia semel damnatus es. Secundo dixit similiter. quia causa damnacionis tui cõmilitonis fuisti. Tercio dixit. Et te iubeo occidi. quia iusso occidendi precepto nõ parusti. Ideo Ysidorus libro tercio de sũmo bono. capitulo: xxv. Iudex inquit iracundus examen iudicii intueri nõ valet quia caliginem furoris excecat? non videt. Vnde Augustinus epistola. xxxv. ante finem concludit dicens. Nõ debet inquit iudex vendere iustum iudicium aut

detestari verum iudicium: licet vendat aduocatus iustum patrocinium: et iurisperitus verum consilium. Illi enim inter vtrãq; partem examinis adhibentur. Isti vero ex vna parte consistunt. Nihil igitur turpius. nil sordidius q̃ iudiciũ vendere: vt ponit Augustin9: vii. confes. Nam iudicium si fiat ad precium: sordibus cõputatur: vt ait ibidem libro quinto. capitulo secundo. Quia cum iudex sit dominus iusticie. si igitur iusticiã vendit. suam dominam precio exponit. Verũtamen illud Osee tercio verificatur. Puellam inquit vendiderunt vino vt biberent: scilicet iusticiam. Sed qui emit non letetur: vt dicitur Ezechielis primo. quia vendi-tor & emptor peccant. Tales enim figurantur Numeri. xxii. in Balach qui corrupit Balaam muneribus & excecauit. Vnde Petronius sic ait. Quid faciũt leges vbi sola peccunia regnat. aut vbi paupertas nullo iure vincere potest. Iam igitur iudicium nihil est nisi publica merces. Quapropter tulius libro tercio. capitulo xi. ait q̃ a maioribus hoc accepimus q̃ contra iusticiã nihil agamus. Maiores enim predecessores vocantur Vnde agellius libro quinto de ymagine iusticie vultũ senex depinxit: verbaq; veneranda colorauit. Et sequitur. forma virginali aspectu vehementi sine formidine eam intronisauit. Quia scilicꝫ iudices formidari nõ debent qui iusticiam agunt. Vnde valerius libro. vi. capitlo tercio narrat de iudice vrse qualit fuit excoreat9 eo q̃ nullã iusticiã faceret. et sup ei9 pellẽ filiũ ei9 tanq̃ iudicẽ sedè assistẽtes cogerũt. Faciẽda ẽ igit iusticia: admixta tamen decenti pietate: sicut Ioseph fecisse legit. Capitulũ secundũ de bonis principibus

p Rincipes sunt constituti vt populum foueãt & protegant. Vnde Moyses orabat vt deus prouideret hominem propter multitudinem populi: qui posset exire & intrare ante eos: vt dicitur Numeri: xxvii. Olim non genologia: sed merita subli-

t3

mabant. quia bonis: et non tantum generosis principa
tus debet. Nam Quintius cum propriis manibus cole
ret terram: factus fuit consul. Itaq; ab aratro vocatus
est ad dominium. Et cum suo consilio victoria adepta
fuisset: ad pristinam paupertatem reuersus est: vt nar
rat Augustinus quinto de ciui: dei. capitulo: viii. Nõ
igitur dominandi ambicio: sed succurrendi atq; regen
di auiditas principibꝰ adherere debet. Vnde Valeriꝰ
libro: viii. capitulo tercio de Artilio narrat qualit ab
aratro vocatus est ad imperiũ romani populi suscipiẽ
dum. Ee ideo de illo tempore dicit q patrie rem vnꝰ
quisq; non suam augere ꝓperabat. pauperq; in diuite
imperio: diues ĩ paupere aduersari malebat. Vnde So
linus libro quinto. capitulo quarto loquendo de popu
lo cuiusdam insule. Populus inquit ille eligit spectatũ
moribus & inueteratum clemencia. Nam de regibus
israhel dictum est. Reges israhel clementes sunt. Nũ
quid Ioseph clemens extitit. Nunc tamen qui dominã
tur tiranni sũt: et sue fortitudini dominea: & non deo
que obtinent ascribunt. Nichilominus omnis potestas
a domino deo est: vt dicitur Ro. xiii. Et Iohãnis. xix.
dicitur. Non haberes in me potestatem nisi tibi esset
datum desuper. Et sic verificatur illud Osee. viii. Ip
si regnauerunt et non ex me principes extiterunt. sci
licet mali: quorum dominia diuine ordinacioni non sũt
ĩputãda: ꝗ subditoꝝ prauitati. Iuxta illud Iob: xxxiiii.
Ipse enim facit regnare hominẽ ypocritam super pec
cata populi. Et Osee: xiii: Dabo tibi reges in furore
meo. Si igitur populus nunc peccat: nõ mirum si prin
ceps impius regnat. Nam principes impii sunt qui cũ
furore agũt. tantũmodo rapiunt: muneribusq; iusticiã
peruertunt. Et qui positi sũt in defensam populi: ipsi
offensam inferunt. Cuius oppositum Romanos nobi
les legimus fecisse: vt narrat Pompeius libro: xviii.
q cum Tyneas Romam fuisset missꝰ a Pirro vt pacẽ

confirmaret: grandia munera secum detulit. sed suscipere Romani noluerunt. et sic ille gracia inuenit. Vnde Romani iudices hostia claudebant: ne cum muneribus itrare posset. Similia narrat Valerius libro quarto. capitulo. xiii. et libro: viii. capitulo quarto de Pytracio Milleno qualiter partem agri de consensu omnium sibi oblatam refutauit dicens virtutum gloriam magnitudine minui. Sed quid dicemus. Nã teste Seneca epistola: xviii. Phares rex neminem salutauit sine munere. et tñ Ecclesiastici: xx. dicitur. Quoniam encenia & dona excecãt oculos iudicum. Ideo propheta inquit. Qui munera super innocentem non accepit: semper habitabit in tabernaculo tuo. Vnde Gregorij moraliumi: x. Tres inquit sunt accepciones munerum ad que ex fraude festinatur. Nã accipi solet a corde gracia. ab ore gloria. a manu peccunia. a quibus iustus debet excutere manus. Et idem in registro libro quinto Encenia inquit vestre sanctitatis accipere nolui. quia incongruũ est pauperibus quicquã accipere. Vnde Salustius narrat qualiter Roma in cupiditatem versa ẽ. et ideo ipsa cito peritura nunciabatur. De quo Iuuenalis. Omnia inquit Rome cum precio fiunt. Attendant igitur principes vt non propriam comoditatem: sed reipublice vtilitatem intendãt. Quia teste Augustino super Matheũ. x. Gentiles olim ob amorem reipublice filiis propriis non pepercerunt.

Capitulũ terciũ De pietate & misericordia principũ

c Vm principibꝰ sit cõmissum vniuersi regimẽ: expedit vt mẽbrorum defectibus compati discant, alias enim respublica diuturna fore non potest. Vnde Ouidius libro de tristibus. Si quociens peccant homines sua fulmina mittat. Iupiter ex alto cito inermis erit. Que verba sonant principem debere misereri. Vnde & veteres clementes extiterunt. Vnde narrat Valerius libro quinto q̃ Marcellius hostes

suos Syracusanos cepit. Inter quos fuerat vnus qui erat ditissimus: quem intuens Marcellius: & considerans suum infortunium: a lacrimis abstinere non potuit. Narrat insuper qualiter Cesar aspiciens caput Pompey inimici sui: lacrimas dedit. Vnde Seneca. Magnarum virium est offensam negligere. Et Boecius. Maximum genus vindicte est posse vlcisci. nam sufficit posse. Item Valerius vbi supra narrat qualiter Cesar audita morte Cathonis emuli sui fleuit: et patrimonium suis liberis incolume reseruauit. ipsosque fouit & protexit. Hoc eciam recitat Augustin9 quinto de ciui. dei. capitulo. ix. Vnde virgilius. Tu regẽs imperio populum romanum memento. Parcere subiectis: & debellare superbos. Et alibi. Sit piger ad penas princeps ad premia velox. Vnde Solinus de Cesare dixit q̃ clemencia pocius q̃ armis vincit. Item Valerius libro quinto de Alexandro narrat qualiter videns in suo exercitu militem antiquũ frigoris tempestate afflictum: sibi compassum: propriis manibus eũ accepit de sua sede sublimi descendens: et in sua sede eum posuit. Et ideo Iacobus in sua canonica ait. Iudicium sine misericordia fiet illis qui non faciunt misericordiam. Vnde veteres clemẽtes extiterunt. quia sicut narrat Valeri9 libro quinto. capitulo primo: Marcus marcellius clemẽtissimus fuit. Nam cum multos Siracuzanos captiuos haberet: ipsosq̃ afflictos videret flere cepit pre nimia cordis tristicia quam habebat de infortunio eorum. Insuper Virgilius: vi. Eneid. narrat q̃ Eneas piissimus fuit: sic dicens. Tu regens imperio populum Romanum memento. Hee tibi artes erunt pacemq̃ imponere recte. Parcere subiectis & debellare superbos. Item in historia Troianorum legitur q̃ Tytus tante clemẽcie fuit q̃ omnibus prodesse cupiebat: nullique nocere studebat. Item Valerius libro quinto: capitulo primo recitat q̃ Pompeius regẽ Ar-

menie cũ cepisset. qui tũ contra Romanos multa mala gesserat: ac eciam Metdatem Romanis ĩfestissimũ suis viribus protexerat. Nihilominus ipse Pompeius regem Armenie predictum benigne suscepit. et dyadema quod de capite suo abiecerat: ei imposuit: atq; in pristinam fortunam restituit. iudicans eque pulcrum esse facere reges sicut vincere. Quapropter Seneca libro primo de clemencia: capitulo quinto sic dicebat. Nullam inquit rem magis q̃ clemenciam principẽ habere decet. Vnde libro eodem: capitulo quarto narrat de quodam qui diebus cunctis vite sue semper studuerat qualiter de hostibꝰ vindictam habere posset. Cũq; tamen semel contigisset q̃ hostem vincere non poterat a sua vxore consilium peciit quid facturus esset. Ipsa respondit q̃ more medicorum facere deberet. Nam ex perti medici dum vident q̃ vna medela nõ prodest: aliam contrariam tribuunt. Sic pariter dicebat viro suo q̃ deceret vt temptaret: si clemẽcia sibi proficere posset: exquo vindictam exercere non posset. Nihil inqt cum crudelitate hucusq; profecisti. Nũc igitur tẽpta qualiter tibi succedat cum clemencia. Hiis igitur dictis vir gauisus fuit & leto animo inimico suo pepercit. quem exinde amicum fidelissimum adinuenit. Patet igitur q̃ vtilior est clemencia crudelitate. Nã inimicum vincere si laudabile est. laudabilius tamen est sine inimico viuere. maximeq; laudabile inimico indulgere. Ideo concludit ipse seneca libro preallegato: capitulo: x. q̃ licet apes aculeum habeant. rex tamen apum aculeo caret. Clemencia igitur virtus est que principi debetur. Ideo Cristus Luce: vi: dixit. Estote misericordes sicut pater vester celestis misericors ẽ. Tradit enim Policratus libro quinto: capitulo: vi: q̃ Plato suis discipulis sepius dicebat. Cum potestas seuit ĩ subiectos: idem est ac si pupillum tutor persequatur. Sicut igitur tutor erga pupillum debet esse clemens

sic viri cuiuscũq; potestatis debent proximorũ fauere iuri. Naturale enim est q̃ animal quod est potencius: eciam sit clemencius. Nam Catulus ab Hymulo nihil patitur. Leo eciam homini prostrato indulget. Vnde Vegecius libro quarto: capitulo quarto narrat q̃ Philippus muliercule cuidam paupercule in tantum misertus fuit: q̃ licꝫ ipsa verbis ipsũ infestaret. nihilominus de facultatibus suis secretissimis eam recreauit. Quapropter multum racionabiliter Seneca libro primo de clemencia: capitulo quarto: ad clemenciam hortatur dicens. Libet vt clemens sit qui vult deos esse sibi clementes: vt talis sit vnusquisq; quales sibi vult esse deos.

Capitulum quartum Quomodo principes debent colere deum.

Sicut narratur in historia triptita: libro primo q̃ Constantinus factus cristianus: cultum diuinum in tantum dilexit q̃ tabernaculum adistar ecclesie factum secum deferri iubebat. Cui sacerdotes & ministri ecclesie assistebant: precibusq; intendebant. Romanorũq; diuerse cohortes eiꝯ exemplo similiter fecerunt. varium tamen diem secundum diuersas opiniones elegerũt. Vnde sacerdotes & dyaconi dominicam diem coluerũt. Alii vero feriam sextam pretulerunt. quia dominus in ea passus ē. Vnde apud Romanos feria sexta prius celebrabatur. nec racionabili causa hoc caruit. quia sicut narratur vbi supꝫ Constantinus ī virtute sancte crucis plurimas victorias obtinuit. Nam cum preliaturus esset: quasi in somno cõstitutus vidit signum crucis in celo: & angelos dicentes O Constantine in hoc signo vinces. et extunc signum crucis iussit preferri ante se tanq̃ vexillum victoriale Eciam habetur hoc libro: ix. ecclesiastice historie: capitulo. xix. vbi dicitur q̃ in dextera sua signum crucis gerebat ex auro factum. Non mirum igitur si Romani sextam feriam ante diẽ dominicũ diu coluerũt.

quia tamen in resurrectione consumacio facta fuit nostre redempcionis. Ideo ecclesia diē dominicā colendū ordinauit. Nec tamen illi colūt qui iocis insistunt: seu qui ocio torpent. sed isti tantū qui bonis operibus oracionibusq; insistūt. Posco igitur vt attendamus quanto studio predecessores nostri dies celebres coluerunt. Narratur enim in historia triptita: libro secundo q Theodosius apud Tessoloicam ciuitatem fere septem milia hominum iussit occidi: eo q indignat9 erat q sui os quosdam iudices lapidauerant. Hoc tamen pacto ad Mediolanum rediens ecclesiam ingredi voluit. cui occurrens de foris beatus Ambrosius: sic eum alloquebatur. O imperator attēde: quia dominus vnus ē rex omnium & creator. Quibꝰ ergo oculis aspicies dei tēplum. aut quibus pedibus calcabis sanctū illius pauimentum. qualiter manus extendes de quibus adhuc sanguis iustus stillat. quoniam hiis manibus sanctum domini corpus suscipies. Vnde subdit. Forte enim recognicionem peccati prohibet potestas imperii. decet tamen vt racio vincat potestatem. Recede igitur: tuāq; non queras augere iniquitatē. Hiis autē sermonibꝰ obediens flendo ad regalia remeauit. Cūq; tamē octo mensibus ecclesie ingressu priuatus fuisset. dieq; natiuitatis saluatoris appropinquasset. tūc Theodosius lacrimis & gemitibus feruentissime lugebat dolēsq tante diei cultui non assistebat nec assistere valebat. Sed cum tātas lacrimas vidisset Ruffinus milicie sue princeps: causam tanti gemitus inquisiuit. Cui Theodosius ait. Tu Ruffine luges. et ego lamentor. Nam meis seruis tēpla aperta sunt. me autem exorantem īgredi prohibet. Ruffinus autē apud Ambrosiū exhibuit se intercessorem: sed nil obtinuit. Theodosius autem lacrimis & precibus sibi veniam dari meruit. et ī cunctis tanq; filius ecclesie obediuit. Ex hac igitur historia discat fidelis quantum fuit in Theodosio cultus

diuini desiderium. quantum diem celebrem venerari petiuit. quanteq; obediencie extitit. Et ideo dominus sibi benedixit: et in dei virtute inimicos superauit: vt dicitur vbi sup̄: capitulo: xxviii. Decet igitur principes deum & ecclesiam colere. Nam veteres cum omni genere musicorum deos suos colebant. qui tamē dii in ualidi: nullius q̄ potestatis erant. Pocius igitur deum verū tenemur venerari. Narrat enim Valerius libro tercio: q̄ Alexandro sacrificante astabat ei vnus thuribularius: cuius brachio carbo ardens illapsus est ī tantum q̄ caro eius aliqualiter cōburebat̄ ex lapsu vnius carbonis. atq; circumstātes hoc odorabāt. nihilominꝰ tamē dolorem silencio cooperuit: & brachium īmobilem tenuit: ne forte Alexander sacrificium dimitteret. Ecce quantus zelus ad deorum cultū. Attendamus qualiter Dauid: licet occupetur duodecī regnis nihilominus tamen sepcies in die laudes deo refundebat. Vnde dicit in psalmo. Sepcies in die laudē dixi tibi. Item refert Cassianus de Beato Anthonio qualiter tota nocte orauit. et cū sol oriretur de mane dicebat. O sol cur me impedis ab huius veri luminis claritate. Nam tota nocte ī contēplacione steterat. Item de beato Eusebio legitur qualiter a vesperis sabbati vsq; ad solis ortum diei dominice īmobiliter manibus extensis permanebat. Ex quibus omnibus concluditur q̄ diuino cultui insistendū est: maxime cum beneficia suscepimus. Vnde Gregorius in omelia. Cum inquit augētur dona: raciones eciam crescāt donorꝫ. Tanto igitur humilior atq; ad seruiēdum deo prompcior quisq; esse debet ex munere: quanto se obligaciorem esse cōspicit ī reddēda racione.

Capitulū. v. de moribꝰ principū

Obiles sic nuncupari nō merentur: nisi bonis
n & honestis moribꝰ floreāt. Quia teste Cassiodoro epistola: ix. decet quēq; honorē quem gerit nomine moribus exhibere. Vnde Tul. in philip.

prima. Vos nobiles quedã spectare decet: non peccu-
niam: neq; opes violentas: sed caritatẽ ciuium & glori
am concupisse. Quia teste Cassiodoro epistola tercia.
Conuentus sapientum dignitas est imperanciũ. Eru-
bescant igitur huius temporis nobiles quibus mos est
ex sua nobilitate peccandi suscipere audaciam: vanãq;
iactanciam ex suis parentibus promulgant: eo tamen
pacto quo parentes sua virtute nobilitatẽ receperũt.
eodem pacto isti sua viciositate nobilitatẽ terminaue-
runt. Expedit enĩ teste Sydonio ĩ suo epistolari: libro
quinto: nobilem esse sine superbia. sine inuidia poten-
tem. sine superticione religiosũ. sine iactancia littera-
tum. Nunc autem filĩi nobiles se putant qui fastũ suis
incessibus monstrant. Habent enim calcios acutos vt ĩ
gressibus ambulare discant. ferunt dextrocheria: ar-
millas & ornamẽta & vestium varietatem: atq; dispa-
ritatem excogitant. Non sunt tamen arguendi ex ho-
nestate: sed ex pomposa vanitate. Cur enim dominea
obtinent: nisi vt regãt. sed regere quomodo possunt si
se regere nequeant. Dicit enim Socrates q; qui mul-
tarum rerum potestatem habet: primum consciencia
purgare debet. Stultũ enim est vt imperare quis ve-
lit: cum ipse sibi imperare non potest. Et subdit. Age
sic alienum vt tuum non obliuiscaris negociũ. nulliq;
impones quod tuipse pati non posses. hoc exhibe qd ti
bi optaueris exhiberi. Si bene egeris ipse tibi perso-
ne auctoritatẽ dabis. Quomodo igitur isti dicunt prĩ
cipes quorum pocius superbia q; sapiẽcia regnat. nec
curant leges obseruare quibus alios astringũt. Impor-
tune enim necant. stuprant. rapiunt. adulteranẽ: & si-
milia facientes anathemisant. Verũtamen Catho ait.
Patere legem quam tu tuleris ipse. Si enim attendat
princeps qualis eius nominacio fuerit: peccare verebi
tur: cum sit datus populo non tantum in domineũ: sed
eciam in exemplum. Nam teste Seneca. Principem

peccare non decet cum possit. Precorq; q̃ non solũ manus & linguam: sed eciam oculos continere debet. Vnde Galterus in Alexandreidos libro. vi. Maiestas regia magni ponderis esse solet. Et Ouidius quarto tristium. O qui nominibus generosis flores exuperas: ac morum nobilitate genus. Animaduertant igitur principes: et nobilitatẽ exornent moribus: vt pocius virtutibus q̃ pompis intendant. Nam superbia reges plurimos seduxit: et adhuc forsan captiuat. Plures nãq; sũt qui tanto tumore superbiunt q̃ suis subditis loqui dedignantur. turpeq; putant popularibus exhibere colloquium. Narrat tamen Valerius libro. vii. q̃ Publius Valerius consul Romanus adeo semp plebem dilexit vt merito Publiculus cognominatus sit. Et Eutropius refert q̃ cum Vulpius ab Auicẽna redarguereẽ eo q̃ nimis cõmunis esset. respondit dicens talem imperatorem debere esse priuatis: qualem sibi imperatorem priuatus optasset. Quia igitur quilibet imperatorẽ optat sibi ꝓpiciũ. ideo ipse debet subditis ꝓpicius & cõmunis esse.

Capitulũ. vi. De diuiciis principum

Rinceps est oculus plebis. qui contagiosus si fuerit: mox interficit. Vnde Stacius in Thebaidos. Regna cum scelere omnibus ex hiis sũt grauiora. Vnde Quintilianus capitulo tercio. Hec est inquit superiorũ condicio vt quicquid faciunt precipere videãtur. Et Boecius tercio de conso. Imperante nequicia virtus non solum premio caret. verũ eciã sceleratorum pedibus subiecta calcatur. Et Ouidius sexto de fastis. Sic agitur censura: et sic exempla parantur. Cũ vides alios qd̃ monet ipse facit. Et libro secundo sine titulo. Quod decuit reges cur mihi turpe putant. Et Iuuenalis libro tercio. Omne viciũ de tanto despectius crimẽ in se habet: quanto maior qui peccat habetur. Vnde in prouerbiis sapientũ dicitur. Inferior horrescit quicquid peccat superior. Et Claudia

nus in maiori. Componitur orbis regis ad exemplum nec sic inflectere sensus humanos edicta valent: q̃ vita regentis. Mobile mutatur semper cũ principe vulgus. Hiis igit̃ testimoniis clare apparet periculosissima in principibus scelera fore. Eorum enim exemplo populus delinquit. Vnde Cassiodorus epistola tercia dicit sub iudice bono populum corrigi. Porro inquit facilis recti persuasor est innocens iudex. Nam subditus predicabili conuersacione pudet mores probabiles non habere. Sed proh dolor sicut planeta planetarum scilicet Sol eclipsatur. sic in principibus lumẽ honestatis rarissime cernitur. Vnde Seneca in Agamẽnone. Non intrat regnum lumen aut fides: sed precio vincit̃ Et Ouidius libro secundo sine titulo. Curia pauperibus clausa est: dat census honores. Inde grauis iudex: inde seuerus eques. Et: vi: de fastis. Regia res scelus est. Et idem ĩ epistolis dicit. Impat heu populis timide non imperat iure. Possidet & viciis regna minora suis. Quibus verbis ĩnuitur regna delictis fore subiecta. Et quanq̃ in principe omne delictũ sit graue. qd̃ tamen aliis nociuius est grauius est. Quia teste Tulio libro secundo de officiis. Nullũ inquit vicium est deterius auaricia: presertim in principibus & rempublicam gubernantibus. Habere enim questui rempublicã non solum turpe: sed eciam sceleratum & nephariũ est Rursum ĩ principe audacitas festinataq̃ precepcio nocet. Vnde Suetonius libro secundo de. xii. cesaribus Augustum redarguit eo q̃ nil melius questui arbitratus est. Vnde Salustius in Iugurtino. Animi cupiditas cõmune nobilitatis malum ẽ. Ceterũ turpis amor principi minime competit. Vnde Fulgencius secundo mittologiarũ. Quãuis inquit omnibus libidinis amor turpis sit. nunquã tamen deterior q̃ in honorato. Nã Iupiter in cignum conuersus est: cum Leda concubuit que peperit ouum: vnde tres nati sũt: scilicet Castor.

Pollux. & Helena. Vnde Leda a ledendo dicitur: immundiciaq; designat. et nomine Iouis principes intelliguntur. Omnis igitur ptincipat9 libidine maculatur Vnde referunt poete in huius rei testimonium cignũ illum plenum esse viciis: ipsoq; clamante aues tacent. Helena eciam quã Leda gerit discordia seminum fuit Similiter Castor malũ exemplũ nuncupatur. Pollux vero a prodendo dicitur. Itaq; omnis mali libido occasio est. Rursus principi sũme impaciencia nocet. Vnde Stacius in Thebaidos libro primo. Gentilis animo subiit fragor inuidia atq; parens odii metus. Sed nec ob hoc hiis viciis ablatis principes vt cõmuniter scelerantur. Nã auaricia: libibidine: impaciencia molestanẽ Vnde Petron9. Venalis populus venalis curia primũ Iãq; maiestas auro corrupto iacebat. Vnde autem hec procedant vicia inquiram9. Timendũ est enim ne prauorum societas ad prauum eos inclinet. Aliqui enĩ scelerati: peccatisq; pleni principes sectantur vt placẽdo ditentur. In hoc autem placere studẽt q̃ crimina suadent. Hii comparanẽ animalibus querentibus non hominem: sed predã: Iuxta illud Senece libro de reme. Meli musce secuntur cadauera lupi. frumenta formice. ita turba predã sequiẽ: non hominem. Nempe familiares regum eos sepius euertunt. Iuxta illud Boecii secundo de conso. Regũ familiares regiam potestatẽ sepius prosternunt. Et Varro in suis sentenciis. Amicis inquit diuitum palee sunt.

Capitulum. vii. De paciencia & clemencia principũ.

q Vanto quis in gradu est sublimior. tantum ad misericordiam & clemenciam existere debet promptior. Vnde Seneca libro primo de clemencia ad Neronẽ. Nullum inquit ex omnibus magis q̃ clemencia regẽm aut principem decet. Apes enim aculeum habent. sed rex apum aculeo caret. Saluũ regem clemencia in aperto monstrabit. Vnde est inex-

pugnabile munimentũ amor ciuium. Quid inquit pul
crius est quã viuere cunctis optantibus pacem. Ve
recundiam eciam peccandi facit ipsa clemencia. Nec
minus principi turpia sunt multa supplicia: q̃ medico
multa vulnera. remissiusq̃ imperanti melius paretur.
Natura enim contumax est: & facilius ducitur q̃ arta
tur. Attendat igitur princeps vt clemens suis ciuib⁹
sit: nec recuset misereri ipse qui venia indigere potest
Nam teste Tulio libro primo de officiis. Nihil ẽ lau
dabilius: nihilq̃ dignius placabilitate et clemẽcia. que
tamen ita probanda est vt adhibeatur reipublice sera
seueritas: sine qua ciuitas administrari non potest. Et
idem Tulius Philip. ii. Prediũ inquit caritate & be
niuolencia ciuium oportet esse septũ: nõ armis. Discãt
ergo reges & principes misereri: & iracundie veneno
non intumescant. Ipsi nãq̃ mestos debent cõsolari: peri
culum ergo si eorum iracundia alios prouocet. Nam si
turbacionis occasionem habeat: posco vt deserat: Iuxta
illud Galteri ĩ Alexandreidos libro primo. Vindictã
suffer donec pertranseat ira. Ne meminisse velis odii
post verba. Nam teste Ouidio tercio tristium. Quan
to quis maior: tanto placabilis ire. Et faciles motus
mens generosa capit. Itaq̃ ignobilitatis signum est se
pe irasci. Et difficile recte iudicat ipse cuius mentem
ira possidet. Vnde Tulius libro primo de officiis. Nũ
quam inquit qui iratus ad puniendum accedit: medio
critatem illam tenebit que est inter nimiũ & parum.
Ideo Seneca in troyade. Quo inquit plura possis: plu
ra pacienter feras. Et libro primo de clemencia. Rex
lesus animum in potestate habeat. longeq̃ sit exorabi
lior in suis iniurriis q̃ in alienis. Nam quemadmodum
magni animi non est qui de alieno liberalis est: sed qui
q̃d alteri donat sibi detrahit. Ita eum clementem non
facit alieni doloris tollerancia: sed propriorum stimu
lorum pacencia. magniq̃ animi est iniurias in summa

potencia & paciencia pati. Nec quicquã gloriosius est principi ĩpune leso. Vnde Galterus in Alexandreidos libro primo. Instabile est regnũ quod non clemẽcia firmat. Animaduertãt queso domini & principes homines ipsos esse. nec princi patus naturam propriam abstulit: cuius est misereri & fratri proximo indulgere. Vnde Therencius in adelphis. Vt homo es: ita mores geras. Nã teste Claudiano ĩ maiore. Munera sola deq̃ equat clemẽcia nobis. Pax maiora docet: peragit tranquilla potestas qd̃ violenta nequit. Et subdit. Nunq̃ libertas gracior extat q̃ sub rege pio. Vnde Quintus torcius libro sexto. Regum ducũq̃ clemencia non est in ipsoꝝ numero est que cõmunia sunt et ingeniositatem mentis que validitatẽ insinuat. Hiis ergo testimoniis clare deducitur clemenciam principi maxime congruere: que talis sit vt nec iusticie deroget: nec fauore signatur. Sed clemencie superbia detrahit: que quorundam principum corda sic detinet vt misereri & clemenciam exhibere nolunt. sed offensi mox interimere omnes cupiunt. ergo similes ĩ natura homines & proximos: virtutibus forsan eis celebriores deprimere curant. Huius autem superbie & ĩpietatis nutrix est ambicio quã multi solia sibi nõ debita vsurpare presũpserunt. Eodẽq̃ pacto quo superbia eos ĩtronisauit impiepariter regnare facit. Verũtamẽ principatq̃ nõ debet ambicione obtineri aut superbia possideri. Vnde Galterus in Alexandreidos libro: viii. Tucius est nõ ascẽdere q̃ post ascensũ regredi. Veteres enim sapientes principatum recusarunt pocius q̃ ambierũt. Vnde refert Seneca libro tercio de beneficiis q̃ Antigonq̃ hostem sui patris cum superasset. nihilominus prelium belli ad patrem transtulit. Et subdit. Hoc est regnũ nolle regnare cum posses. Vnde Valerius libro. iiii. refert Fabium officium consulatus recusasse: multis tamen deprecantibus. Et libro sexto refert de Manilio

consimilem historiã: qui cõsulatum recusando: Mores inquit vestros ferre non potero: nec vos imperiũ meum perpeti poteritis. Non sic tamen hiis temporibus principatum homines recusant. sed auidissime currũt eiusq; occasione superbiunt & superbe regnant: atq; sine clemencia principantur.

Capitulum. viii. De ludis principum.

Principes subditorum sũt exemplar. Si igit̃ ludorum vanitatibus intendunt. et ludorum ineptor̃ enormitates adinuenire studeant. Ipsorũ porro familiares atq; subditi consimilibus occupacionibus se faciliter occupabunt. et sic putabũt viuere sane quando ea faciunt que suos dominos facere viderunt. Quis enim taxillorum aut alearum ludos magnificauit? Principes & domini inconsulti hoc fecerũt. Nec tamen reprobandum est si quis solacio spiritũ suũ recreat. Sed reprobatissima est eorum vita: quibꝫ mos est totum tempus vite sue ludis & stultiloquiis exhibere. Hii nocturnas vigilias amant: & ludorum vanitati se ad fatigacionẽ intollerabilẽ incendunt. Sed cũ lucente die surgere debeant vt populum regant & foueant: ipsi tamen somno tunc sunt dediti. et tandẽ ex vite dissolucione & maleficiis corporis & anime grauissime decidunt. Rursus hii cũ refectionẽ sũpserint ad militare exerciciũ non contendunt. nec virorũ illustrium acta commemorant in exemplo. sed feruẽtissimo ineptissimoq; desiderio taxillor̃ alearũq; fortunis se cõmittunt. Quorũ occasione periuria obsecraciones & forsan blasphemias conficiunt & miscent. Itaq; mẽs que ex iocis recreari deberet: ludis talibus ineptissimis inquietat̃. Ideo Seneca in puerbiis dicebat. Aleator quanto in arte doctior: tanto est nequior. Vnde refertur q; Themistides dicebat non decere magistratꝫ ludis vacare: sed a quibuscũq; leuitatibus debent animũ arcere ne respublica ludere videat̃. aut ne relicta

grauitate perire potest. Vnde Seneca epistola quin-
quagesima. Quid mihi lusoria illa componis: nõ est io
cãdi locꝰ. Nunqd refert Augustinus libro: viii. de ci.
dei. capitulo: xvi. quomodo cuidã Romano in somno
dictũ fuit vt ludi prohiberentur. Et in sũma de casi-
bus libro primo dicitur ꝙ ludẽtes ad aleas vel taxillos
peccãt non solum ludẽtes: sed eciam cõmittentes. quia
ibi sunt desideria lucrãdi. volũtates spoliandi. ibi mẽ
dacia: periuria: blasphemie: & huiusmodi. quoniã alea
mendaciorũ & periuriorꝫ mater est: vt dicit Policra-
tus libro primo. Vnde de Achillo legimꝰ ꝙ cũ missꝰ
fuit ad Corintheos vt fedus cum eis cõtraheret: inue
nit duces & seniores cũ aleis ludentes. Ideo absq; ver
bo reuersus est dicens cum taxillatoribus se nolle con-
trahere societatẽ. Nempe reges & principes ludos le-
ues exercere: & insistere istis non licet. Quia sicut nar
rat Policratus vbi supra. Rex Partborum dedit talos
aureos regi Demetrio ĩ signum obprobrii: eo ꝙ nimis
leuis erat in moribus & iocis. Vt igitur grauior effi-
ceretur: ideo talos aureos sibi contulit. Vnde Crisꝫ: su
per Matheũ omelia: vi. dicit ꝙ deus non dat ludere:
sed dyabolus. Si inquit luserimus: ante certamẽ defi-
ciemus. Nec tamen ludi honesti per hoc reprobantur.
Quia teste Seneca de tranquillitate: philosophi sapiẽ
tes quandoq; ludis vacauerunt. sicut Socrates qui cũ
puerilis esset ludere nõ erubescebat. Et Catho. Laxa
bat animũ curis publicis fatigatum. Et concludit ibi
dem ꝙ assiduus labor frangit vires. Et dat exemplũ
de agris qui melius fructificant si quietẽ interpositã
habeant. Vnde sicut somnus ẽ necessarius: si tamẽ cõ-
tinuus fuerit mors est. Sic ludus honestus mentẽ di-
sponit. si tamẽ fuerit assiduus mentem ebetat. Vnde
Cassianus libro: vii. collꝰ. narrat de sancto Iohãne apo
stolo qualiter cum pdice letabatur: quod cum videret
iuuenis quidã mirabat virum tam sanctum & senem

hoc facere. Cui sanctus Iohānes ait. Quid portas ī manu. qui respondit: arcum. Cui Iohānes. Cur arcū tensum non habes semper. Cui iuuenis. ne assidua curuacio vires eius minuat. Sanctus inqt Iohānes. modica laxacio: scilicet temporata leticia homines meliorat & vires fortificat. Capitulum. ix. De dominio principum quomodo debet esse virtuosum.

On debent principes putare eorū imperia dominis iussionibus preferenda. Nam a deo ceperunt domineū quod habēt. et ineptissime dominantur. nec merentur principari: nisi inquantū virtutibus ꝓpollent. Peruersorū tamen principū malicia tēpore nostro ꝓsidenciū ita viget: vt dominari pocius credantur peccandi licēcia q̄ virtutū excellencia. Hii enim principes peruersi id solū habēt dignitatis q̄ falsax hominū opinio credit. vt tāgit Boeci9 tercio de cōso. capitulo. iiii. Attendāt igitē principes qui terre dominantē corporibusq̄ mortalibꝫ mortales. Cur igitē superbiūt. cur momētanea luce tumescūt. Refert enī Ieronim9 epistola. c. xix. Et Valeri9 libro vltimo ante finem: qualiter rex Perses de sublimi loco exercitū suū ꝓspexit. in quo cum vidisset fere īfinitā multitudinē hominū fleuit: cōsiderās q̄ post centū annos omnes isti mortui essēt: nullusq̄ viueret. Et addit idē Valeri9 q̄ suā cōdicionē: scilicet mortalitatē in aliena specie deplorabat. Si enī animaduerterēt quanta ē in mūdi principibꝫ ānexa calumnia: munq̄ aut raro appeterēt. Vnde Egesippus libro. iiii. narrat de Vespasiano qualiter cū esset ī obsidione Iherosolimica audita fuerunt noua q̄ Nero fuit occisus. Et ideo Vespasianū in īpatorem milites elegerūt. Sed Vespasian9 omnino rēnuit. & milites omnino instabant. Itaq̄ minis mortis ipsū infestabant. Ille autē indignū se reputabat. sed milites suadebant vt īperiū acciperet. quia poci9 cura erat q̄ honor Vnde Valeri9 libro. vii. capitulo secundo narrat qua-

ſi ter dyadema ſibi traditũ diu conſpexit anteq̃ capitã
imponeret dicens q̃ dyadema magis faciebat hominẽ
nobilem q̃ felicẽ. quia ſi conſiderentur ſollicitudines
principatuũ nunq̃ acciperent. Mirũ igit q̃ hec huma
na iura primogeniture putamus: & celeſtia omnino ne
gligim?. Nempe veteres principatũ nõ querebãt. Vn
de narrat Valeri? libro quinto: capitulo ſexto de quo
dam qui cũ exiret portã ciuitatis: corona ſubito impo
ſita fuit capiti eius. atq̃ dũmodo reuertereť ipſum in
regem poſtulabant. ſed reuerti noluit. quinymo ſibi p
petuum exiliũ indixit. In cuius rei memoriã in predi
cta porta ipſius effigies incluſa poſita fuit. Ceterũ Va
lerius libro. vi. capitulo primo narrat de quodã qui cũ
perdidiſſet Aſiam regionẽ & quaſdam vicinas gẽtes
gracias egit primo. ſecũdo gaudens: qa modico regno
vtereť. Nunqd Iohãnis. vi. legit qualiter Criſtus fu
git in montẽ quando cognouit q̃ populi veniebant et
eũ raperẽt & regẽ facerẽt. Sup quo Cri§. omelia: xxi.
Criſtus inqt fugit erudiẽs nos fugere mũdanas digni
tates atq̃ contemnere ea que ſũt: ſcilicet tẽporalia de
ridere: & futura adamare. Modernis tamen tẽporibo
omnes ad dignitates currunt. non tũ ſapienciã aut vir
tutes querunt. Quibus loquit Bernhardus ad Euge
niũ ſecundũ. Simea inquit in tecto eſt ſicut rex fatu?
in ſolio. Vnde ſicut turpitudo ſymee quando plus aſcẽ
dit magis pateſcit. ſic homo indignus tanto fetidior
quanto in gradu celſior. Quamobrẽ Auguſtin? .ix. de
ciui. dei capitulo. xiii. narrat qualiter iuncte erãt edes
virtutũ & bonorum que ꝑ diis & deabus deputabant
ad deſignandũ q̃ vir honoratus per dignitatẽ vel per
poteſtatẽ debet eſſe virtuoſus. Et ideo ille edes: ſcili
cet domus erãt coniuncte. Nec tamẽ reprobãda eſt po
teſtas ſeu hominũ dignitas. Quoniã omnis poteſtas a
dño deo eſt: vt dicit ad Ro. xiii. Sed reprobãdi ſũt ii
ſi qui ſine meritis dignitates aſſumunt: aut in digni

tatibus cũ fuerint se & alios puerse regunt. et de modica gloria quã habent ne priuenẽ timẽtes in nullis cõfidũt. Nã Tulius libro tercio de officiis: capitulo. vii. narrat de Dionisio tirãno qualiter barbitonsores timebat ne ipsũ interficerẽt barbã eius si raderẽt. Ideo pilos barbe comburebat. Narrat insuper de Alexandro sergeo: qui de vxore timebat. Vnde anteq̃ cubile ĩgre dereẽ explorari faciebat: an eius vxor gladiũ vel aliud instrumentũ haberet. finaliter tamẽ ab ea ĩterfectus fuit. Insup Valerius libro vltimo ante finẽ narrat de Masinissa rege qui cũ dormiret custodiã sui corporis non hominibꝫ: sed canibus cõmisit. Hec enĩ omnia contingũt. quia ĩpii ad dignitates eleuanẽ. et vite huius exiguã gloriã supne felicitati anteponunt. Aniaduertãt autẽ illud Iob. Omnis potentatꝰ vita breuis. Vnde Iob: xxiiii. Eleuati sũt ad modicũ & nõ subsistent. Nã vita ẽ vapor ad modicũ apparens. Iacobi. iiii. Omnis caro fenũ. & omnis gloria eiꝰ quasi flos feni. Rursus in principibꝫ nõ solũ superbiã & gulã cerno redarguẽdas. Vbi autẽ gula regnat: ibi nulla honestas: sed dissolucio castrimargie semper comes est. Itaq̃ nobilibus maxime ꝑtinere dinoscitẽ sobrietas: exquo nobiliũ statui ꝑcipue ꝯgruit honestas. Fortassis tũ qui se nobiles dicũt: suã vocacionẽ diuertẽrũt. Qui enĩ sunt edaciores curialibus qui tũ de nobilitate se iactãt. Potaciones enĩ serotinas habẽt. & mane suis sensibꝫ nondũ excitatis pocula petũt. Hec autem non est nobiliũ: sed ignobiliũ: nõ ad vitã: sed ad mortẽ via. Talibꝫ autẽ cõmessatoribus quoꝫ occupacio ĩ cibis & potibꝫ ẽ loquitẽ Ysaias quinto capitulo dicẽs. Ve qui potẽtes estis ad bibendũ vinũ. Vñ Seneca epistola. lxxxvii. narrat de quodã potente qui maiorẽ partẽ noctis in cõuiuio exigebat. et fere die tota dormiebat. O quanta vite indiscrecio. corpꝰ suis cõmessacionibꝫ distempant & inquinãt: & animã ꝑdere nõ formidãt. Vnde Ysaie quinto.

Ve qui cõsurgitis mane ad ebrietatẽ sectandã. Et subdit. Cithara & tympanũ & tibia & vinũ in conuiuiis vestris: et opus domiui non respicitis. Hoc siquidem viciũ maxime habẽt curiarũ sectatores: qui iugit pretmissa salute cibis & potibꝰ vacãt. Vñ Policratꝰ ĩ ꝓlogo narrat ꝗliter Socrates pbus eaꝰ ꝓtemnebat q̃ aulici ambiũt. scilicet q̃ curiales petũt. Quamobrẽ Valeriꝰ libro quinto: capitulo primo. Ventrẽ inqt distentũ cibo sequit voluptas genitaliũ. Idẽ ponit Grego. epistola. xxxvii. Insup Seneca cõmessatoribus sic loquit. O miserabiles quoꝝ palatũ nõ nisi ad ꝓciosas escas excitat. Nõ enĩ viuit q libidini & somno viuit. Vñ Vir. in suo Eneid. libro primo Didonẽ redarguit: eo q̃ ĩ suiuiis tẽpus detinebat. Idcirco dicebat. Infelix Dido lõgũq; bibebat amorẽ. Et ibidẽ dicit. Prima quies epulis mẽseq; remote. Cratheres magnas statuũt & vina coronãt. Sic strepitꝰ tectis vocẽq; p ampla volutant. Ex quibꝰ colligit cõmessatoꝝ enormitas ĩ quibꝰ suum paradisũ sperãt. Capitulũ. x. de tirãnide principũ

Rincipes & domini constituti sũt vt nõ dissipẽt plebẽ: sed vt foueãt. nõ vt bona subiectis aufferẽt: sed pocꝰ id qd̃ habẽt benigne cõseruent. Sed ꝓhdolor dominia q̃p plurima ĩ tirãnidẽ mutata sũt. multiq; principes paupes subditos opprimũt et vt ipsos ꝓtextu iuris ꝓfundẽ videanẽ: ꝓuissimas leges excogitãt. Quibꝰ Ysaie dr. Ve q condũt leges iniquas: et scribẽtes iusticiã scripserũt vt opprimerẽt in iudicio pauperẽ. Vñ psal. Sedet ĩ insidiis cũ diuitibꝰ ĩ occultis vt interficiat ĩnocentẽ & cetera. Hii enĩ similes sũt Castori: de quo narrat Solinus li. iii. ca. xxxv. Qui cũ hominẽ inuaserit ipsũ non deserit quousq; ossa eiꝰ ꝓfregerit. Sic tales paupes ĩ pace nõ pmittũt quousq; totaliẽ eneruauerit. vñ Michee. iii. Pelles eoꝝ desup excoriauerũt: & ossa eoꝝ ꝓfregerũt & cõsciderũt Hii tñ inexcusabiles sũt: & tñ aliena capiunt. Quibus

Ambro. li. primo de offi. loquit̃. Diues inqt eras. qua ergo ex causa aliena rapiebas: egestas non compulit. Ideo te feci diuitẽ vt excusacionẽ nõ haberes. Te feci potentẽ vt nõ inferres: sed repelleres violenciã. Eripi te igit̃ egenũ & pauperem de manu pcforis liberate. Nã teste Seneca epistola. lxxix. Ea isti faciũt q̃ creature irracionales facere abhorrẽt. Quoniam teste Aristotile li. vi. de aĩalibꝫ. Non ẽ modꝰ auiũ vniꝰ speciei ꝙ vna comedat aliã. Isti tñ suos fratres deuorauerunt Vnde Michee. ix. Qui comederũt carnẽ populi mei. Nẽpe attẽdere debẽt quoniã paupes exaudit dominꝰ. qui tñ paupes cõtra eos clamãt: & iusticiã a deo petẽt Vnde Ecclesiastici. xxxix. Lacrime vidue ad maxillas descendũt: & ascẽdunt vsq; ad celũ. & deꝰ exauditor nõ delectabit̃ in illis: scilicet prĩcipibꝫ tirãnis. quoniã ꝓpter multitudinẽ calumniaꝝ clamabũt. vt dicit̃ Iob xxxv. Ve igit̃ qui cõgregat auariciã domui sue. quia de piete lapis clamabit: scilicꝫ ɔtra eũ: vt dr̃ Abagug primo. Narrat enĩ Petrꝰ Damiani de quodã qui ꝓximus morti erat: et a sanctis Andrea & Gregorio valde affligebat̃: quia sex nũmos a paupcula vidua acceperat. Vñ Ecclesiastici. xxxiiii. Qui offert sacrificium ex substãcia pauperis: quasi qui victimat filiũ in ɔspectu patris. Legimꝰ enĩ de Tiberio ĩ cronicis breuibꝫ ꝙ cũ sibi suaderet̃ vt tributa augmẽtari iuberet: respõdit. Boni inqt pastoris nõ est pecꝰ deglutire. Vñ Ysaie xxxiii. Ve qui p̃daris: nõne & ipse p̃daberis. Hii enim crudeliores sũt lupis. Quia de lupabꝫ ĩ historia Romanoꝝ legit̃ quomõ nutrierũt Romulũ infantem expositũ bestiis. Isti vero pauperes subditos tanq̃ lupi rapaces lacerãt. Vñ Cris. omelia: xxxiii. Quid inqt ouis in medio lupoꝝ. quid colũba ĩ medio accipitrũ. Impius enĩ iudex siue dominꝰ vt leo rugiẽs & vrsus esuriens princeps impius super populũ pauperẽ. Nam paupes sunt sicut oues in medio luporum. Capitulum

xi. Exemplum Atheniensium de iusticia principum.

Xemplũ Atheniensium qui iusticiam ꝓprie
e comoditati ꝑtulerũt. Vñ narrat Valeri9 libro
sexto ad Tiberiũ: capitulo quinto: ꝙ cũ Themistides Atheniẽsis regẽ grecoꝝ fugasset: eiusq; thesaurũ aggregasset: studere cepit qualit̃ Atheniẽsibus Greciã subiugare posset. Cum igit̃ deliberacione die quadã Atheniensiũ ꝯsiliũ ingress9 fuit vbi erãt septẽ sapiẽtes deputati: ꝓut Atheniẽsibus mos erat. Postulauit igit̃ Themistides vt vn9 eoꝝ secreto ꝯsiliũ suum audiret. et si valeret: palã diceret̃. si vero nõ: silẽcio teneret̃. Destinat9 igit̃ fuit Aristodes cui secrete dixit bonũ esse vt cũ classibus suis Lacedemoꝝ naues vicinas eis subiugaret. quia exinde posset mari dominari et cõsequẽter Grecis emulari. Nam licet Atheniẽses greci essent. grecos tñ ꝓtunc aduersarios habebant. Rediẽs igit̃ Aristides ad ꝯsiliũ: qđ Themistides dixerat narrauit. Quo audito: ipsi septẽ sapiẽtes vnanimit̃ cõcluserũt. Nõ decet inqunt rẽ istã facere. quia & licet speciẽ videat̃ habere prudẽcie: tñ ꝯtradicit iusticie Patꝫ igit̃ ꝙ veteres olim pl9 iusticiam q̃ ꝓpriã comoditatẽ amauerũt. Narrat igit̃ Valeri9 li. v. De Corrudio ciro: qui ad euitandũ sediciones: leges ꝯstituit vt cõsiliũ ciuitatis null9 cũ gladio ĩtraret. Ipse tñ Corrudius ex lõginquo itinere veniens oblit9 ẽ deponẽ gladiũ quo ꝑcinct9 erat. et ita cõcionẽ intrauit. Cũ igit̃ monit9 fuisset de fractione legis: ipse statĩ surrexit: et sup gladiũ quẽ habebat ĩcubuit spõte: malens mori q̃ iusticiã seu legẽ ꝑ eũ violari. Ideo Catho inqt. Patere legẽ quã tuipse tuleris. Et licꝫ ĩ hoc imitari nõ debeat ꝙ seipsũ int̃fecit. ĩ hoc tñ amorẽ iusticie quẽ gerebat ostẽdit. Verũtamẽ exẽpla viri boni: et precipue boni prĩcipes iusticiã affectuosissime diligẽ debẽt: vt tanq̃ dies vera equitate luceãt. Cur enĩ antiquitus cõsules Romani pauprimi fuerũt: nisi quia maluerũt iusticie

fauere: q̃ iusticie detrahẽdo quouis modo ditari. Horũ enĩ pauptatẽ narrat Augustin9 li. iii. de ciui. dei. capitulo. xix. Vnde Valeri9 ĩ suo cõsulatu tã paup extitit vt de recollectis a populo nutriret. Narrat insup Vegeci9 libro. iiii. de re militari: q̃ cũ quidã regulus de hostibo victoriã habuisset: et ad magnos vocaretur honores. Ipse tñ in solita pauptate voluit manere. Insup Augustinus vbi sup̃ de Quintio narrat q̃ de propriis manibo terrã colebat quando fuit ad ducatũ vocatus. Cũ vero dux fact9 fuisset: solitã pauptatẽ non ptermisit. Et cõcludit ibidẽ q̃ plures a cõsulatu & se natu repulsi fuerũt. quia munera ꝓ iusticia subuertẽ da sũpserũt. Quoniã sicut dicit Deutro. xxi. Domin9 aduersat̃ erga omnẽ iniusticiã. Ceterũ narrat Valeri9 libro. v. et Augustin9 quinto de ci. dei. capitlo. xviii Quoniã Brut9 ꝓ tribunali sedẽs filiis suis nõ pepcit. Vnde quia Tarquinũ exulẽ reipublice dissipatorẽ reducere volebãt. ideo ꝓprios filios virgis fecit cedi: & securi pcuti. Vñ Virgili9. Natos te pater noua bella mouẽtes. ad patrẽ pulcra ꝓ libertate vocauit. Et Helimand9 historiograph9 narrat de Elyo: qui cũ senex esset: et impatoris exerciciũ exercere nõ posset: ablatũ fuit sibi vt ꝓpriũ filiũ impatorẽ constitueret. Ipse autẽ respõdit. Sufficẽ inqt debet vt egoipse regnauerim cũ nõ mererer. quia nõ sanguini: sed meritis principat9 debetur. Ideo sapiẽs Ecclesiastes. vii. dicebat. Noli q̃rere fieri iudex: nisi valeas virtute ꝑrumpe iniquitates. Ex hiis igitur patet q̃ licet cõmunit homo vincat̃. parcere autem sanguinis amore aut eciam laudis cupidine: vt inqt Augustin9 libro. viii. de ci. dei. capitulo. xv. Nihilomin9 tamẽ veteres omnia iusticie postposuerũt. quoniã ancilla: scilicet omnis fauor atq; vtilitas postponẽda ẽ iuri. quoniã impii iudices in corrupcione sua pibũt: percipiẽtes mercedẽ iniusticie: vt dicitur prima Petri secundo.

Capitulum. xii. Quomodo victoria a deo est.

On in multitudine exercitus victoria belli:
n sed de celo victoria ē: vt dicit primo Macha
beorum. iii. Vnde Moyses manus ad celum
leuabat. et ita vincebat. vt dicit Exodi: xvii. Nam si
cut in archa homines saluabant: eo q̃ ipsa erat sup̃ aq̃s
Sic eciam si mens cōtemplatiua fuerit ad celestia ten
dēs. et aquis: id est vanitatibus si prefuerit saluari po
terit. Vnde deutro. xx. Appropinquante bello stabit
sacerdos ante aciē et sic loquit. Nolite metuere: quia
dominus noster in medio est vestri. Sic eciā Theodo
sium fecisse legim9. Quia sicut legitur in historia Ro
mano4: cum se vidisset a suis hostibus circumseptum:
oracionibus vacari cepit: et signo crucis antepposito vi
ctor effici meruit. Sed qd dicemus de hiis qui in pro
pria virtute confidūt. et archam: id est paradisum in
gredi nō curāt. quinymo ecclesiam viroscq̃ ecclesiasti
cos infestāt persecunt & laniant. Tales enim in momē
to peribunt. quia dux eorum dyabolus interitum eo
rum querit. Narrat in historiis preallegatis Romano
rum q̃ quidā dict9 Maschelizech romanus quidē pre
potens ecclesiam dei violauit: et in ea existens crudeli
ter extraxit. Ideo turpi excidio interiit. Attēdamus
igitur historiam de Achille quam ibidem legim9: de
quo ferē q̃ cum Italiam dissiparet: ad eum accessit vir
sanctus Leo papa dicens vt inceptam crudelitatem di
mitteret. sed papa mortuo interrogatus fuit. Cur pa
pe sic presto obediuisti. Qui respondit q̃ papa sibi lo
quente senem reuerendum viderat gladium in manu
tenentem. terrore cuius in tantum expauit: q̃ non obe
dire non ausus fuit. Itaq̃ ecclesia non debet a pugnato
ribus interimi. Vnde narrat Paulus dyaconus libro
xii. historiarum suarum. Et Orosius libro: vii. de or
mesta mūdi: q̃ cum Romani a Gottis captiuarentur:
illi soli euaserunt qui ī nomine Cristi ecclesiā ingressi

fuerunt. Vnde Gotti Romanos capere poterant. sed ob reuerenciam nominis Cristi in ecclesia manentes liberos dimittebant. Quamobrem Augustin9 primo de ciui. dei: Romanorum ingratitudinē increpat: eo ꝙ dicebant nomen Cristi eis obfuisse. et tamen eoꝝ ydola succurrere non valebant. Ideo ipsi in nomine Cristi liberi facti fuerunt. Ex qua historia inferunt aliqui ꝙ ab illo tempore citra principes temporales libertatem in ecclesia malefactoribus concesserunt. Quoniā laus eius in ecclesia sanctorum inquit propheta

Capitulum. xiii. De principum humilitate.

Vperbia semper petit casū. Nullus igit̄ principat9 stabilis vbi supbia regnat. Vnde Gen̄. xi. dicit̄ ꝙ homines propter superbiam suam turrim erexerūt. et exinde ipsi qui vnius ydeomatis erant: diuisi fuerunt. Attēdamus enim quoniam supbia diuisit angelos. superbia depressit Neronē. omnis ꝙ sedicio a superbia exordiū accepit. Ideo Seneca Lucillum sic monebat. Cunctis esto benignus. omnes tibi pares facies. iferiores superbiēdo ne contemnes. superiores debite viuēdo non metuas. Vnde in libro de nugis philosophorū de Iulio cesare legitur ꝙ suis militibus nunc̄ꝫ dicebat: ite. sed semper venite. quia scilicꝫ non solum volebat sibi seruiri: sed eciā seruire ꝓmpt9 erat. De quo ibidē legitur ꝙ cum quidam veteranus quadam die dum damnaretur coram iudicibus: rogauit Cesarem vt descenderet et iuuaret eum. cui Cesar dedit bonum aduocatum in sui adiutorium. Cui veteranus ait. Ego inquit te periclitante in bello Asiatico non quesiui aduocatū. sed ego pro teipso puguaui. Vide inquit vulnera que pro te suscepi. Tūc Cesar videns vulnera erubuit: et mox ad verbum eius descendit: timens ne superbus aut ingratus videretur. Vnde dicebat. Ille se militem nescit amare qui nō laborat vt militibus carus sit. Insuper Seneca libro quarto de ira.

de humilitate Antigoni regis narrat ꝙ quadã nocte audiens suos milites sibi contradicẽtes: eo ꝙ Rome ipsius onera maxima differebant. Ipse igitur Antigon⁹ clamdestine descendit: et ipsis nesciẽtibus quis esset: eos iuuabat in portandis oneribus. Ipsisque tandem dixit. Nunc inquit maledixistis Antigono: cuius vicio in has miserias incidistis. Nunc igitur bene optate ei. quia eius laboribus interuenientibus penam grandem euasistis. Ecce igitur quanta principum humilitas. Sed nunc posco quid dicemus: nisi quia fastum et superbiam querunt. Et principes in suo sceptro gloriantur. Duces in solio. et Imperatores in dyademate gloriantur. Sed reuera vir quantumcunq; sublimis existat: attendere debet illud Iob dicentis. Spiritus meus attenuabitur: & dies mei breuiabuntur. et solũ mihi superest sepulcrũ. Vnde Ihesus filius Syrach dicebat. Omnis inquit potestas vel principatus breuis vita. Et Golorius philosophus de Alexandro loquẽs sic dicebat. O q̃ friuola gaudia mundi: q̃ rerum fugi gitiuus honor. Nam cui non sufficerat orbis: modico fossa sufficit terre. Hoc enim non attendunt huius tẽporis principes. ꝫ in suis fastis assidue eleuant̃ Alexãdro similes: de quo narrat Valerius libro: viii. ꝙ quia audiuit a quodam suo comite ꝙ plures mundi essent. Ideo non contentabatur vni mũdo principari. De quo scilicet Alexandro egregius versificator sic ait. Vir bone quid curas res viles res perituras. Nil ꝓfuturas damno q̃nq; fut̃as. Nemo diu mãsit in t̃bine: ꝫ cito tn̄ it. Est breuis atq; leuis ĩ mũdo gl̃ia q̃uis. Qui fuit hic imus: hic erit ordine prim⁹. Vñ Quĩtin⁹ nãrat ꝙ vir quidã can⁹ Alexãdro dicebat. Vide inq̃t ne cadas cũ ꝑueneris ad culmẽ ad qđ peruenire cõtendis. Merito igitur Sapiencie quinto dicitur. Quid vobis profuit: aut diuiciarum iactancia quid contulit. transierunt omnia sicut vmbra. Et Iheremie: xxxi. dicitur.

Statue tibi speculum pone tibi amaritudines. dirige cor tuum in viam recta. scilicet humilitatis & gracie. O q̃ indocta est illa persona que de se presumit: & de vita fragili atq; incerta eleuatur. Vnde Innocencius papa superbos sic alloquitur. Cur inquit superbis vermis & cinis. cur diuicias pauperibus dispergẽdas accumulas. Cum propheta dicit. Dormierunt somnum suum et nihil inuenerunt viri diuiciarum in manibus suis. Vite igitur breuitas: & possessionum instabilitas hominem sapientem & humilem reddunt. Posco enim cõmemoremus historiam Valerii. vii. narrantis de quodam rege cui cum dyadema traderetur: diu cõsiderauit q̃ capiti imponeret dicens: q̃ dyadema magis facit hominem nobilem q̃ felicem. quia si quis cogitet quantis sollicitudinibo & periculis dyadema sit plenum: nunq̃ reciperet. Ita racione principatus non eleuabatur: sed humiliabatur. Vnde Seneca. Alciori inquit rei te non imponas. quia status tremendus atq; regentibus peius instat in periculum q̃ subditis. quia princeps omnes timet. ceteri vero vnum principem timent. Et concludit. Si vero inquit prudens eris: vbiq; idem eris. et non extollaris laudatus: nec turberis iniuriatus.

Capitulum. xiiii. de castitate principũ

p Rinceps incontinens subditorum maculat vitam suo prauo exemplo. Vnde timendum ne luxuriosus princeps subditorum filias & coniuges violat. Magna igitur securitas in domino est si castus princeps extiterit. Nempe viri veteres & celebres castitate florentes: laudis premium vsq; huc meruerunt. Queso enim vt Scipionis castitatem memoremus. Narrat enim vegecius libro tercio de re militari: capitulo. x. q̃ Scipioni Affricano virgo pulcerrima et nobilis adducta fuit. quam licet naturaliter affectaret. nihilominus eam diligentissime custodiuit. Et cum captiua esset: eam redemit. suoq; sponso qui non-

dum eam cognouerat: virginem tradidit. Cuius no-
men Allitius. et ,p dote nupciali munera grandia pre
buit. Simile eciam de Alexandro legim9. Insuper de
Octauiano legimus in Policrato libro primo: capitu
lo: x. quomodo virgo Cleopatra ad eum accessit. cui9
q̃ oculus racione pulcritudinis sollicitauit. Verũtamẽ
eius pulcritudo pudicicie nõ obfuit. Vnde poeta. Vul
tus adest precibus: faciesq̃ intacta porat. Ceterũ Ve
gecius libro quarto: capitulo tercio narrat quomodo
Hanibal vigiliis & abstinenciis corpus suum macera-
bat: per quam abstinenciam extinguebatur. Legimus
insuper abstinuisse Gaium prout narrat Policratus li-
bro quinto: capitulo sexto. Et ideo Ecclesiasticus: x. di-
citur. Ve terre cuius rex puer est: et cuius principes
mane comedunt. Beata autem terra cuius rex nobilis
est: et cuius principes vescuntur in tempore suo: ad re
ficiendum subaudi: non ad luxuriandum. Attendam9
enim quomodo amor mulieris eneruauit Sampsonis
potenciam. infatuauit sapienciam Salomonis. fedauit
sanctimoniam Dauid regis: prout ait Ieronimus epi-
stola: xxx. Et subdit. Nec Salomoni sapiẽcior. nec Da
uid sanctior. et tamẽ vtercq̃ a muliere deceptus. Nul
lum enim imperium durabile: nec principatus stabilis
quando regnat in principe libido luxurie. Vnde Poli
cratus libro sexto: capitulo: xii. dicit q̃ imperium Ro
manum exhaustum est Nerone imperante: cuius gu-
la omnia deuorauit & maculauit. libido exhausit. aua
ricia & superbia cum luxuria exinaniuit. Insuper Ege
sippus libro primo loquens de Anthonio. Ille inquit
scilicet Anthonius non victus est virtutibus tuis.
sed magis victus est moribus suis. Vicit enim eũ Cleo
patra vxor cũ qua maluit vinci q̃ sine ea vincere. Nũ
quid enim Valerius narrat qualiter vrbs Bolienſiũ
erat optime legim9 regulata. Sed per luxuriam pro-
lapsa est. Et ideo concludit. Quid fedius. quid damno

ſius eſt luxuria per quam virtus atteritur: et ſempi-
terna gloria in infamiam vertitur: animiq; & corporis
vires expugnantur.

Capitulum. xv. De moribus principum.

d Icit Auguſtinus primo de ciui. dei. capitulo
xxi. et narrat verſum poete dicentis. Mori-
bus ãtiquis res ſtat Romana. Nam q̃diu Ro
mani morales fuerunt: tam diu orbi prefuerunt. Vnde
idem Auguſtinus libro quinto de ciui. dei. capitulo
xiiii. verba Cathonis narrans dicit. Nolite inquit eſti
mare maiores veſtros armis rempublicã augmẽtaſſe.
Nam ſi ita eſſet: vobis adeſſet equorum armorũq; co-
pia. res igitur publica augeretur. ſed rempublicam li-
bido cõtaminauit. auariciaq; opulenciis priuauit. Nã
quia laudam⁹ diuicias: ſequitur inercia. Ideo iuxta bo
nos et malos nulla differencia datur: omniaq; virtutis
et tanq̃ premia ambicio poſſidet. Hec in effectu dicit
Auguſtinus. Ex quibus verbis concluditur q̃ mora-
les virtutes rempublicam manu tenuerunt. Atq; exin
de colligitur q̃ vita ſpiritualis in huiuſmodi moribus
conſiſtit & roboratur. Vnde Auguſtinus libro primo
capitulo: xxxiiii. loquens de Scipione dicit q̃ non cen
ſebat ille: ſcilicet Scipio rempublicam eſſe felicẽ ruen
tibus moribus. Et eodem libro: capitulo ſecundo. Et
Romani inquit deciderũt: non murorum caſu: ſed mo
rum defectu. neq; ignibus eorum tecta ardebant. ſed
corda cupiditatibo inardeſcebant. atq; preſidendi po-
cius q̃ corrigendi voluntas romanos contriuit. Et qa
quaſi homo ciuitas eſt. huius value ſunt ſenſus. ciues
q̃ vires ſiue anime: quibus imperat voluntas. Debet
igitur tanq̃ ciuitas moribus ornari. Quia ſicut ait Se
neca epiſtola: xl. Mos eſt mentis habitus ex quo ſingu
lorum operum aſſiduitas manat. Item Policratus li-
bro quarto capitulo tercio dicit q̃ a virtutibus fiunt
mores. et a moribus virtutes acquiruntur. Sed quia

multi vicia: prauos mores nõ credunt propter assidui
tatem: vt ait Seneca libro de vita beata. Ideo absq; pu
dore homines criminibus seruiunt. virtutesq; non cu
rant acquirere. Et concludit idem Seneca q; aliter est
agendum in via morum: & aliter in via pedum. quia
in moribus non est tuta via: quam sepius multi sequũ
tur. sed in via pedum frequenter contrarium est. Et
si mores congruunt sapienti: maxime tamen principi.
Sed queso inquiramus: vnde principum corrumpun
tur mores. Est ideo enim q; fastus & superbia hoc fa
ciunt. Nam si princeps humilis existeret: moribus flo
reret. sed superbia tollit sensum: moresq; corrumpit.
Vtinam attenderẽt principes verba Darii loquentis
Alexandro. Vnde fertur in historia Alexandri quali
ter Darius vulneratus et in lecto positus Alexandro
dicebat. Fili Alexander vt plenius tua sapiẽcia nouit:
totus mundus in corrupcione positus est. Sic enim di
uina prouidencia a principio ordinauit vt nihil esset
constans vel firmum. sed totum variacioni subiectum
Cum autem quis ad dominii ascendit culmen: vt non
iam hominem: sed deum se existimat: mox ad ima ruit
Et dum eius casum se meruisse nouit: et deorum be
nignitatem inuocauerit ne laqueum dissipacionis in
currat. subito deorũ misericordia subleuatur. Et sub
ditur. Considera inquit fili mi quid fui heri: & quid
sum hodie. Heri nãq; rex regum & dominus dominan
cium vocabar. et nunc absq; potestate lugeo. quia va
na supersticione seductus diis volui assimulari. Consi
deranda eciã est ipsius Nabuchodonosor historia: qui
dum eleuaretur corruit. sensum perdidit. et tanq; bru
tum cum feris vixit. Tamen humiliatus postmodum
restitutus fuit. Ideo propheta dicebat. Quoniam ini
quitatem meam ego cognosco. Absit igitur superbire
propter bona que in mundo sunt: in quibus nulla secu
ritas est. Vnde Bernbardus. Nusquam securitas est:

neq; in celo neq; in terra: neq; in paradiso. Nãq; de celo cecidit angelus de sede maiestatis. Adam cecidit de paradiso voluptatis. Et de mũdo cecidit iudas de sto la sanctitatis. Humiliemur igitur considerantes diei finalis terrorem. Vnde Gregorius. Tũc inquit erit superius iudex iratus: inferius chaos horrendum: a dextris peccata accusancia. a sinistris infinita demonia ad supplicia trahencia. Interius erit conscienciа vrẽs: & exterius mundus ardens. Quid igitur faciet peccator Nam latere impossibile erit. et patere horribile. Ecce quanta humilitatis occasio. De quodam rege legimꝰ in legendis sanctoꝝ: qui cum vidisset duos Cristi pauperes: de curru descendit vt ipsos honoraret. Quod videns frater eius ipsum increpauit dicens q̃ non decebat regem sic humiliari coram pauperibus. Quo audito rex iussit suis preconibus vt eum citarent cum familia & liberis. quod videns ille qui regem reprehenderat: cum habitu humilitatis coram rege accessit cũ liberis & familia. Quem cum vidisset rex ait. O inqt stulte preconem fratris timuisti. et licet non peccaueris: tamen te humiliasti ad verbũ preconis fratris tui vterini. Nunquid igitur precones pocins Ihesu cristi pauperes formidari & reuereri debemus: cũ de ipsis veritas ĩ euãgelio veritas dicat. Qui vos honorat: me honorat. et qui vos spernit: me spnit. et qd vni ex minimis istis feceritis: mihi fecistis. Humilis igitur nostra mens existat. nullum spernat: sed futurum iudicii terrorem concernat. Vnde Ieronimus. Siue comedã: siue bibam: semper illa vox vt mihi videtur resonat in auribus meis. Surgite mortui venite ad iudicium dei Quia tamen domini & principes fastum et superbiam amant. ideo in suis auribus si resonaret vox Zophonie prophete: humiliarentur. Dicit enim Zophonias capitulo primo loquendo in persona dei. In illa inquit die visitabo super principes et super filios regis: et super

omnes qui arroganter ingrediuntur super limen ini-
quitate & dolo. Et sequitur. Disperierunt omnes in-
uoluti argento. et qui dicunt in cordibus suis: non be
ne faciet dominus. Et sequitur. Fortitudo eorum in
direpcionem erit: & domus eorum in desertum. edifi
cabunt domos: & non habitabunt in eis. plantabunt vi
neas: et non bibent vinum. Et subditur. Conturbabo
homines et ambulabũt ceci: quia domino peccauerũt.
et effundetur sanguis eorum. sed argentum & aurum
eorum non potest eos liberare in die ire domini. Vti-
nam principes talibus verbis corrigerentur: moribus
q̃ suis rempulicam dirigerent exemplo Titi: de quo
legitur: qui tam modeste rempublicam rexit: vt de so
la clemẽcia argui posset. Vnde mores principum pul
cerrime suadet Seneca libro de quatuor virtutibus:
capitulo tercio. Impone inquit concupiscencie frenũ.
ede citra saturitatem. bibe citra ebrietatem. obserua
ne in conuiuio aut in aliqua cõmunitate hos damnare
videaris quos non imitaberis. nec deliciis tibi presen
tibus inberebis: nec non absentes desiderabis. Et se-
quitur. Odibilem hominem facit risus: superbos ela-
tos: ac eciam malignos & furtiuos. Si igitur risus io-
cos exigit. hos tamen dignitatis sapiencie gere. sit tu
us incessus sine tumultu. et quies sine desidia. adula-
ciones euita. nõ acerba: sed blanda verba timebis. esto
viciorum tuorum fugax. aliorũ vero nõ curiosus scru-
tator. docencium esto facilis auditor. requirenti facile
responde. superiores recte viuendo non timeas. senior.
esto iudicio q̃ sermone. vita q̃ vultu. clemencior esto
fame bone: neq; tue zizanitor: neq; aliene inuidus. ad
iram tardus. ad misericordiam pronus. in aduersis fir
mus. in prosperis cautus. que nosti sine arrogancia po
stulãti cõmunica. et que nescis sine occultacione igno
rancie tibi postula imptiri. Hec enim omnia licet non
eodem ordine: documenta sunt Senece vbi supra. qui

bus modestia & morum honestas suadetur que princi
pibus maxime pertinere dinoscitur. Nam teste Ysido
ro. ix. Ethimologiarum. capitulo tercio. Rex dicitur
a regendo. nec est rex qui nõ regit. In principibus igi
tur non ambicio: sed de subditis cura esse debet. Nam
teste Gregorio. xi. in mora. Hii principes vocãtur qui
cogitacionibus principantur. Et ibidem. xxvi. Illi enĩ
principes sunt qui elacionis gloriam inclinant. qui li
uores mitigant. furores extinguũt. qui temptacioni
bus non cõsenciunt: sed regendo preesse nouerunt. Vn
de Oracius in carmine lirice: sicut narrat Augustin9
quinto de ciui. dei. capitlo: xiii. dicẽs. Lacius regnas
auidum domando spiritum. Et Claudianus loquendo
ad Theodosium dicebat. Licet inquit late domineris
si tamen praua cupis. si duceris ira: seruicii iugum pa
cieris. Si auẽ tollis & leges interius feras: tunc omnia
iure tenebis. Insuper de Valerio imperatore octuage
nario legimus cum adhuc virgo esset: & sue felicicatis
premia recoli audiret: tunc ait. De vna inqt tantũmo
do victoria glorior. et requisitus que fuisset. Illa respõ
dit. quia inquit inimicorum dominia: scilicet carnem
meam domaui & superaui. Hoc enim narrat Valeri9
ĩ quodam suo paruo tractatu. Illi igitur reges sũt qui
se regere nouerunt. Vnde Gregorius moꝛ. iiii. Illi in
quit regnant qui corpora sua regere sciunt. qui desi
deria temperant: & cogitaciones legibus regulãt. Et
ideo ve terre cuius rex puer est. Scribitur Ecclesia
stici. xi. Nunc tamen principes seipsos regere non cu
rant: & regna regere se iactant. Et qui suos inimicos
se vincere dicunt: modica temptacione vincuntur. Vn
de Seneca epistola. lxxxxvi. Multi inquit hostem vin
cunt. sed vincuutur cupiditate. et cum agere videan
tur: eciam tamen ipsi aguntur. Et epistola centesima
de Alexãdro loquens ita dicebat. O inquit victor tot
regum atq; populorum ira atq; tristicia succubuit. Et

omnia pro se in sua potestate habebat. sibi tamen imperare maximum imperium est. Insuper Ecclesiastici xxxviii. Si vis inquit omnia subicere: subice te racioni. Multos enim reges si te rexerit racio. ab ipsa enim discis quid & quemadmodũ aggredi debeas. Et epistola. c. xvi. Animus inquit noster modo est rex: modo tirannus. Nam rex est cum honesta petit atq; corporis salutem querit. Sed tunc tirannisat quando turpia iubet & iura contemnit. Vnde Augustinus quarto de ciuitate dei. capitulo tercio concludit: q̃ qui peccat: seruus est tot dominorum quot viciorum. Nã melior est qui dominatur animo suo expugnatore vrbiũ: vt scribitur Prouerbiorum. xvi. De bono igitur rege potest dici illud Prouerbiorum secundo. Rex qui sedet in solio iudicii: dissipat omne malum intuitu suo.

Capitulum. xvi. De largitate principum.

V T dicitur Prouerbiorum. xix. Diuicie erogate addunt plurimos amicos. Et Policratus libro tercio capitulo: xviii. narrat qualiter Titus racione liberalitatis factus fuit amabilis: atq; sui patris auariciam tanta liberalitate curauit vt tota eiꝰ complacencia in largiendo foret. et tãto animo munera dare affectabat q̃ vltra posse dona promittebat. Et cum redargueretur dicebat. Nemo inquit a facie principis debet recedere tristis. Vnde cũ quadã die nihil contulisset dicebat. O amici mei hunc diem perdidi. Nullum enim vicium deterius auaricia: signanter in principibus: vt ait Tulius libro primo de officiis: capitulo. xxiii. Nempe largitas facit principes famosos et claros: vt ponit ibidem Tulius capitulo. xviii. Et Boecius primo de consola. capitulo quinto dicit q̃ claros largitas facit. Moraliter igitur auferenda est auaricia de cordibus vt celestis glorie claritatem promereamur. Nam sicut liberalitas in seculo reddit homines famosos. sic largicio in Cristi nomine facta facit rape

re celos. Reprobande sunt tamen plurimorum prinei
pum largiciones stulte. Vnde Seneca libro primo de
beneficiis: capitulo secundo. Respiciende sunt inquit
facultates quas prestamus: atq; persone quibns dam?
Et reprobat largitatem Alexandri qui dedit vrbem
cuidam elemosinam petenti. Et cum ille diceret q̃ si
bi talis fortuna non conueniebat. Alexander respōdit
Non curo inquit quid te recipere deceat: sed quid me
dare congruit. Hec vox inquit Seneca regia videt̃ &
animosa: sed est stultissima. quia decet considerare qd
cui: quando: & quare largimur. Item Seneca ibidem
de nimia cupiditate redarguit Antigonum. Cui qui
dam cum peteret talentum respondit: q̃ plus petebat
q̃ decebat habere. Ille igitur videns se repulsum pe
cuit denarium. Cui Antigonus. Non decet inquit re
gem tam modicam rem dare. Itaque pro cauillacione
nihil se daturum conclusit. Si igitur Alexandri indi
gesta reprehenditur liberalitas. pocius Antigoni de
testanda est cupiditas. Nempe Tulius libro primo de
officiis: capitulo: xvii. dicit q̃ largitas debet exerceri
cum intencione ordinata: non ad iactanciam & pompā
sed ad profectum suscipiendum. Nam fatuam largicio
nem sequūtur rapine. Itaq; non sua sed aliena distribu
unt. Vnde Ambrosius libro primo de offi. Non est in
quit largitas si largieris vni: et alteri extorqueas. Et
subditur. Perfecta inquit largitas est necessitatibus
singulorum occulte subuenire: vt liberalem laudet os
pauperis: & non labia propria. Nesciat sinistra tua qd
faciet dextera tua. Mathei sexto. Et tulius libro pri
mo de officiis. capitulo. xiiii. Ea inqt liberalitate vta
mur que prosit amicis. noceat nemini. Nihil enim libe
rale est quod non est iustum. Insuper Seneca libro pri
mo: capitulo. xiii. de clemencia. Non est inquit libera
lis qui est de alieno liberalis. Ceterum non sufficit de
suo dare proprio: sed congruit hilariter & libere dare

Vnde Seneca libro primo de officiis: capitulo. vi. Beneficium aspere datum vocat panem lapidosum: quē esurienti capere necessarium est: tamen acerbum. Vnde Valerius libro quinto: capitulo primo narrat de legatis Carthaginensiū: qui cū venissent Romam ad redimendum suos captiuos: peccuniam grandem detulerunt. sed Romani captiuos exhibentes peccuniam respuerūt. vnde Carthaginenses Romanorū famam preconisabant dicentes. O magnificencia gentis Romane. nam beneficium accepimus quod nunquam dedissemus. Vnde per liberalitatem Romani famam atq; dominia sibi conquestarunt. Sic pariter pauperibus Cristi bona erogantes: regnū celorum sibi acquirunt. Itaq; liberalitas decens est in principe maxime. nihilque turpius in ipso auaricia. Vnde Innocencius sic dicebat Quid inquit prosunt tibi o frater diuicie. quid glorie quid leticie: cum non liberent hominem a morte. non defendunt a verme. non eripiunt a febre. Ecce qui iā sedebat gloriosus in aula: modo iacet despect9 in tumba. et qui vescebatur deliciis in cenaculo: modo consumitur a vermibus in sepulcro. Et subditur. Timeant igitur diuites illud Iacobi. Agite nunc diuites penitenciam. plorate in miseriis que aduenient vobis cum dicetur. Diuicie vestre putrefacte sunt. et vestimenta vestra a tineis comesta sunt. aurum & argentū vestrum vastauit erugo. et in nouissimis diebus thesaurisatis vobis iram domini. et in luxuria enutritis corda vestra. Pauperes igitē Cristi fame perierunt: quos nō subueniendo occidistis. Et ecce sanguis eorum clamat ad dominum de terra: et dicit. Vindica domine sanguinem nostrum. Hec Innocencius. Nec tamen pena cōminata animum ab auaricia debet reuocare. quinymo secundum dictamen racionis bonor preferri debet vtilitati. Vnde Valerius libro sexto narrat qualiter Alexander postquam habuisset victorias contra

Darium: sibi Darius misit legatos postulantes vt fili
am eius cum ducentis milibus talentis auri in vxorẽ
acciperet. atq; partem regni sui cum hoc. quod facere
Alexander recusauit. Quod cum vidisset quidam pri
ceps de familia Alexandri Permeon dictus dixit. Si
ego inquit Alexander essem: huic oblacioni consenti
rem. Cui Alexander respõdit. Si ego essem Permeon
acquiescerem. quia cum sum Alexander: ideo non ac
quiescam. Ex qua historia colligitur q̃ Alexander po
cius honorem q̃ cupiditatem amabat. Nempe auari
cia signanter in principe pessima est. Ideo Apostol9 di
cebat. Nec auaricia nominetur in vobis: que est idolo
rum seruit9. Et Ecclesiastes: xv. dicitur. q̃ diuicie cõ
gregate in malũ domini sui pereunt in afflictione pes
sima. Ideo Catho. Dilige denarium: sed parce dilige
formam. Quia scilicet peccunia non ad cupiditatem:
sed ad necessitatem exquirenda est.

Capitulum. xvii. De paciencia principum.

Xemplo apostoli secunda Corinth̃. iiii. dicen
e tis. In omnib̃ inquit tribulacionem patimur.
sed non angustiamur. aperiamur: sed nõ desti
tuimur. persecucionem patimur: sed non delinquimur
Fratres confortamini ĩ domino & ĩ potencia virtutis
eius. Scribitur ad Ephesios sexto. Attendamus quan
ta fuit ĩ antiqus paciencia animi atq; constancia. Nar
rat enim Policratus de cesare Augusto libro tercio: ca
pitulo: xvi. q̃ mire paciencie fuit. Vnde dicebat q̃ vir
habere debet in auribus diligẽciam. in lingua tacitur
nitatem: & in animo quietem. Hec enim didici a iuuẽ
tute mea. Vnde Gregorius secundo moralium dicit q̃
princeps refrenare debet impacienciam ex considera
cione paritatis sue cum illis quibus preest. Vnde Se
neca libro primo de clemencia dicit q̃ princeps debet
cauere iracundiam que deformat hominem exteriorẽ
et cõfundit interiorem. Quapropter Seneca libro pri

mo de ira. Nihil inquit eque profuit iratis sicut intueri suam difformitatem. Nam ira facie turbat. ora pulcerrima defedat. curuos vultq; ex tranquillissimis reddit. omniscq; decor relinquit iratos. Et ideo vt ait Sixtus q; iratos profuit aspexisse speculum: vt imago repercussa ostenderet homini suam difformitatem. Quoniam ira iusticiam dei non operatur: Iacobi primo. Decet igitur in tribulacionibus constanter manere: vt sit fortitudo & decor indumentum eius. atq; verificetur illud Ecclesiastici. xlvi. Vsq; ad senectam permansit illi virtus. Etenim in libro de vita cesaris legit q; Cesar pacientissimus fuit. atq; de sibi dictis iniuriis vindictam non egit: sed dissimulauit. atq; cum suos aduersarios subiectos habebat: sepius pepercit. Nam vir nobilis audiens improperia: debet cogitare eorum stulticiam seu ignoranciam: vt ponit Seneca libro tercio de ira: vbi narrat q; cum Imargines historiarum scriptor quedam contra cesarem scripsisset: monuit cesar q; sermone moderaciori vteretur. quod facere rẽuebat. nec tamen cesar se vindicauit. sed solum domum suam interdixit. Et ideo concludit Seneca. Non qui offendit fecit quod voluit tanquam inimicus. sed qui prudẽs erat aliene stulticie remisit. Insuper Seneca de mira paciencia Antigoni narrat ibidem. qui cum multa improperia audiret dicebat q; militem decebat non solum certare baculo: sed eciam animo. Viriliter igitur agite: & confortetur cor vestrum omnes qui speratis in domino: Iuxta prophetam. Quid prodest ira: animum suum affligere. Qui enim sapiens est: discit pati nec de leui mouetur.

Capitulum. xviii. De legibus principum.

Sine legibus pollicia regulam nescit. Vnde Romani suis legibus suã polliciam sublimarunt: vt ponit Policratus libro sexto: capitulo. xii.

Et Tulius in prima sua rethorica libro primo ait: q;

omnes leges ad comodum reipublice referende sunt. Et sicut medicina corpori ꝓdest. sic reipublice leges. Insuper Ambrosius in suo exameron: omelia quinta dicit ꝙ reipublice est vsus esse cõmunes atq; obseruari deuocione cõmuni. patres reuereri quorum cõsilio respublica gubernetur. nec tamen leges sunt quibus mala imperantur. Quoniã lex est recti precepcio: praui q; depulsio. vt ait Tulius de natura deorum. Vel lex est ius scriptum asserens honestum: prohibens contrarium: vt ait Gracianus. Nam lex est interpres equitatis: rerũq; diuinarũ & humanarũ compos: vt ait Crisippus. Ea propter veteres legibus pollicias regularunt. Sicut Solon & Ligurgus. Sed crescentibus viciis leges perierunt. vt ait Seneca epistola. lxxxxiiii. Vnde Augustinus libro primo de ciuitate dei. capitulo: xvi. Et Agellius libro primo narrat ꝙ apud Athenienses leges Solonis in asseribus ligneis incise erant vt sempiterne manerent. Nam leges sunt sicut capistrum vel frenum: vt ait Crisostimus super Iohãnem: omelia. xxxvi. Nunc tamen vnusquisq; voluntatem ꝓ lege capit. Abusio tamen maxima est: populus sine lege: vt dicitur in tractatu de. xii. abusionibus. Ille populus sine lege est: qui licet legem se habere profiteatur. diuinam tamen censuram non imitatur. Quia teste Augustino libro quarto de ciui. dei. capitulo sexto Omnis lex est inanis: nisi ipsius censura diuine legis imaginem gerat. Quapropter diuina sapiẽcia prouerbiorum: viii. ait. Per me inquit reges regnant. et legum conditores iusta discernunt. Fidelium igitur ciuitas lege diuina reguletur. quia tunc ciuitas est dei: quando rex est veritas. lex est caritas: et modꝰ ẽ eternitas Inquit Augustinus epistola quinta. Sed ciuitas tunc est dyaboli: quando rex est mendacitas. lex est ĩpietas. et modus est instabilitas. Huius enim ciuitatis ciues sunt impii homines: qui lege diuina relicta: vti-

litatē equitati preferunt. Sed lex diuina licet sit vna omnibus. tamen sufficit ꝙ multiplex est in fructu & virtute. Vnde Iob. xi. Multiplex lex eius. Ipsam tamē plures sufficere non putant: aut ipsius obseruanciam spernunt. sicut Athenienses qui licz haberent optimas leges. maluerunt tamen suis moribus q̄ legibus vti: vt ait Valeriꝰ libro quinto: capitulo tercio. Tales enī sūt sic̄ tele araneaꝝ que animalia infirmiora detinent sed validiora abire permittunt. quia tales condunt leges quas iubent obseruari: sed ipsi obseruare nolunt: ꝑ vt ait Valerius libro septimo: capitulo primo. quia eorum leges solū pauperes opprimūt: & diuites in suis maliciis non puniunt: Iuxta illud prouerbiorum: xvii. Qui iustificat impium: & condemnat iustum: abhominabilis est vterq; apud deum. Legibus igitur ipsius Cristi regulemur in presenti vita dum viuimus.

Capitulum. xix. De consilio principum.

Princeps abq; cōsilio plebē faciliter dissipabit Nulla enim pollicia absq; cōsilio prosperari potest. Vnde Tuliꝰ libro de officiis capitlo: xxii Modica inquit sunt arma foris: vbi consilium interius fuerit. Et ibidem concludit ꝙ ciuitati Atheniensium plus profuit consilium Solonis q̄ victoria Themistidis. Insuper Seneca de tranquillitate animi circa principiū dicit ꝙ ille solꝰ reipublice nō ꝓdest qui de pace vl̄ de bello curat: ꝑ q iuuentutē exhortatur atq; bonis preceptis virtutem instituit: atq; ruentes ad luxuriā seu pecuniam retrahit. Et Tulius libro de senectute: capitulo tercio: consules comparat illis qui regunt nauem. Sana igitur & matura imitāda sunt consilia que in senibus reperiuntur vt frequenter. Vnde Roboam dereliquit consilium senum: et iuuenum adhesit consilio. et ideo regnum amisit: vt dicitur quarto regum: xii. Nam in antiquis est sapiencia: vt dicitur Iob: xi. Narrat enim Valerius libro sexto: capitulo primo de

quodam sene: cui iuuenis minabatur dicens. Plures inquit gladios habeo. Senex autē respondit. et ego multos annos. quasi diceret. ideo te non timeo. Insup. Augustinꝰ epistola: xviii. ad Dirisorum narrat de Themone philosopho qualiter habitu simplex erat. accidit tamen vt rogaretur qualiter vellet canere cum lira: sicut olim facere mos erat. qui recusauit se nescire dicens. Cui mulier quedam ait. Quid igitur nosti. Respondit. Rem inquit publicam ex parua noui facere magnam. Non igitur leuia sed matura sunt querenda consilia. Quia teste Tulio libro primo retborice: capitulo: xxiii. Prudentis est bene consiliari. Et cōmentator dicit q̄ bona consiliacio est habitus coniecturatiuꝰ secundum raciocinacionem operabilium. Et bonus cōsiliator dicitur ille cui talis habitus inest. cuiusmodi est homo iustus & sapiens. Vnde sexto ethicorū dicit̄ q̄ homo est naturaliter consiliatiuus. non tamen quicūq: sed qui sapiens est ille consulere nouit. A sapiente igitur perquire consilium: vt dicitur Thobie quarto. et non ab insipientibus: vt dicitur Ecclesiastes: viii Cum stulto consilium non habeas: vt dicitur ibidem. Vnde Prouerbiorꝰ: xxiii. Astutus omnia agit cum cōsilio. Et Seneca in tractatu de virtutibus sic inquit. Si prudens esse cupis futura prosperitate. et quomō possunt contingere: animo intende. nihil tibi subitum sit: sed totum ante prospicias. Qui enī prudens est nō dicit. Non putaui hoc fieri. non enī dubitat: sed expectat. non suspicatur: sed cauet.

Capitulum. xx. De militibus.

Ilitibus eo pacto virtutes competunt quo milites interpretari volunt. Miles enim vir est quasi ex mille electus. Sed qualis electio erit nisi virtutibus floreat ipse qui tot homines precellit. Militibus igitur virtutes competunt tam corporis et mentis. vt corpus in bellis valeat: et mens bona proui

dencia dirigatur. Et quanq; omnem virtutem militē
habere decor esset. quasdā tamen sibi congruere legi
gimus. Decet enī militē fore strēnuum & promptum
ad licitos & honestos labores: luxta illud Quintiliani
causa sexta. Labori oportet insistere vbi effectus pro
mittitur. quia naturalis est fauor pro laborātibus: vt
inqt idē Quītilian? li. iiii. de oratoria īstitucione. Vn
de Seneca ad Lucillium. Generosos animos labor nu
trit. nec est viri timere sudorē. Nā mollicies est fuge
re laboriosa: vt inquit Aristotiles tercio ethicorū Va
stant ergo milites huius tēporis: in quibus nō strēnui
tas: sed mollicies est. Loco galee pileum castoreū acci
piunt. Pro lancea baculum sceptro similem. pro armis
vestes rubricatas & politas. et omnem milicie laborē
ad voluptatem transtulerunt. Verūtamen teste Vir
gilio in Georgicis: libro primo. Labor omnia vincit.
Et Matb. in Thobia. Est carnis cultura labor caro nu
da labor. Fit sterilis spinis obsita messis inops. Vere
autem milites ociosi ad labores tardi. Nam teste Vale
rio libro: viii. Ocium industrie maxime videtur con
trarium. Itaq; milites exercicio frequenter debēt abi
litari: vt laboribus subesse non ita timeant. Nam teste
Gamfredo in poe. Ars tritos: vsus promptus mutacio
reddit. Artifices aptos tria concurrencia sūmos. Et
Ouidius quarto tristium. Ingeniūq; meū longe rubi
gine lesū. Torpet et est multo q̄ fuit ante min?. Fer
tilis assiduo si non remouetur aratro. Nil nisi cum spi
nis gramen babebit ager. Contulit ingenium penitē
cia longa malorq;. Que verba īnuunt: exercicio indige
re volentem fieri virtuosum: eum precipue cuius va
cacio milicia est. Vnde magister Zeylo. Laborare ne
cesses: aderunt post semina messes. Post lacrimas ris?
post exilium paradisus. Fle si solari: ieiuna si saciari.
Da si ditari serui si vis dominari. Vnde Tulius ī tus.
questionibus: libro primo. Grecorq; inqt puerbium est

Quam quiſq; nouit artem: in hac ſe exerceat. Erube-
ſcant igitur nobiles pigri & puſillanimes quibus non
eſt mos prelia: ſed edia ſequi. Non irruunt contra ho-
ſtes: ſed proximis emulant̃. Caſtra vi nō capiunt: ſed
feminas & puellas violare non metuunt. vitam nō ex-
ponunt pro reipublice defenſione. ſed pocius breuiant
dies ex gula & cōmeſſacione. Non petūt naues vt trā-
ſeant flumina: ſed nauium vite odorifera poſcunt bal-
nea. Non ſe vento exhibent aut pruine. ſed vmbram
domiciliorum ſectantur. Hiis enim modis exercicium
milicie pretermittunt. Rurſus militantibus congruit
vt ſint fideles. In hoc enim milicia fundata eſt: vt nul
la fraude vituperet̃. Vnde in prouerbiis ſapientum di
citur q̄ eciam hoſti congruit tenere fidem. Qui enim
fidem p̄didit: nihil poteſt vltra perdere. Et Quintilia
nus cauſa tercia. Non habet inquit cauſam loquendi:
cui credi non poteſt: aut cui ablata eſt omnium verbo
rum fides. omniſq; ſermonis auctoritas. Abſcedāt igi
tur hii qui ſe dicunt nobiles: et tamen fraudibus infi
delitatis ſua prelia exercent. quod promittūt: minime
tenēt. Verūtamen teſte Tulio libro primo de officiis:
Fundamentum primum iuſticie eſt fides. Et Seneca
ad Lucillium epiſtola. lxxxvni. Fides eſt ſanctiſſimū
humani pectoris bonum. nulla neceſſitate cogitur ad
fallendum. nullo premio corrūpitur. Vnde refert Va
lerius libro ſeptimo. q̄ cum Fabius pactionem cū Ha-
nibale feciſſet: vt captiui mutuo redimerentur: & nō
necarent̃. accidit vt Hanibal multos ex ſuis recepiſſet
quos redimere vrbs Romana recuſauit. et ideo aruū
cum frumento vendidit vt Hanibali parcium pactum
fideliter tranſmitteret. Vnde Valerius libro. viii. Bo
ne fidei venditorē: nec cōmodoꝫ ſpem augere: nec in-
cōmadoꝫ cognicionē obſcurare oportet. Et libro. ix.
Occultū & inſidioſū malū eſt perfidia: cui? vires ſūt
mentiri & fallere. nephariiſque vinculis circūdat. et

tantum incomodi fert humano generi: quantum salu-
tis bona fides prestat. Nihilominus teste Salustio in
Iugurtino. Paucis carior fides q̃ pecunia. Omnes ete
nim fideles esse honestũ est. Illos tamen precipue quo
rum status militaris. quoꝝ vacacio est rempublicã de-
fendere. Nempe tales si fidelitate careant: nimirum
si eoꝝ hostes fidelitatem eis non teneant. Itaq̃ perdi-
cio vtranq̃ partem pugnãcium fugabit: vnam vi. aliã
ꝑdicione. Et sic absq̃ fidelitate nulla fiet defensa. sed
vndiq̃ gigneť offensa. Audiui etenim sepius quoddã
genus hominum fidelitate carere. Mirum est igitur
oppositi milites fidelitatem in eis expectant. Infini-
tis nempe ꝑdicionibus fraudati sũt ab eis: in quibus
cõfidere non cessant. Vnde Tulius in retborica prima
Sũma inqt clemẽcia est in eoꝝ fide spem habere: quo
rum perfidia tociens deceptus sis. Heu heu nusquam
tuta fides Inquit Virgilius quarto Eneid. Et Luca
nus. Nulla fides regni sociis. Et subdit. Nullis credi
te. Et Ouidius libro de ponto. Et cum fortuna stat ca
ditq̃ fides. Quia scilicet multi extra manus hostium
positi: promissa obseruare contendunt. Nihilominus
nulla grauior est infamia: nullum peius infortunium:
q̃ infidelitatis habere nomen. Nec sapiens miles tan-
tum odit hostes fideles: quantum cõmilitones infide-
les. Vnde Ouidius libro primo de arte amandi. Red-
dite depositum pietas sua federa seruet. Et Lucanus
libro: viii. Ardua quippe fides robustos exigit annos
Tanquam diceret: q̃ robustus animus fidelis est. sed
fragilitatis & nimie iuuentutis est frangere fidem.
de qua Arator libro secũdo. Hec ê vera fides quã lex
imitať amoris. Mediisq̃ tenebris atq̃ radicata fides.
Fit laurea iusti s ex precio quod terror agit. Mensu-
raq̃ virtus crescit in aduersis. Que verba mhil aliud
sonant: nisi q̃ nulla ex causa frangenda est fides. sed fi
delitas in aduersitate probatur & crescit. Et sicut mi

lites fideliter obseruare debent quod promittunt. Ita
attendere debent ne a captiuis aliud ipetrant qd infi
delitatis occasionem exhibere possit. Attendãt eciam
ne mala occasione quosq; inuadãt. Nam genus infide
litatis est nõ solum a ꝓmisso recedere: sed eciam friuo
le aliis insidiari: aut proximos pre aliis emulari. Hesi
to enim an titulo prauo pugnãtes in hostibus fidelita
tem reperire mereantur. aut vtrum ꝓmissa obseruare
teneantur. Sic enim estimo vt quanq; arbitror fideli
tatem semper bonam esse atq; laudabilem. Quia quic
quid non vicioſũ ꝓmittitur: iure tenet. Nihilominus
tamẽ iusto dei iudicio fit: vt qui inique & absq; racio
ne preliantur: in promissis decipiant. Itaq; estimo hoc
illos mereri. difficile est tamẽ vt credã alios in ꝓmis
sis non teneri: vbi ꝓmissum vicio caret: vt prefertur.
Estimo eciam q; consciẽcia hos nõ obliget. Hoc tamẽ
vult milicia vt fidelitatem in omnibus obseruare no
minetur. Attendant igitur milites vt iuridice prelia
suscipiãt. Vnde Ouidius libro de arte amandi. Iudice
me fraus est concessa repellere fraudem. Arma q; ĩar
matos sumere iura sinunt. Et libro primo sine titulo.
Sepe sepatus inuadere ꝓficit hostes. scilicet iuridice
Et libro secundo. Pigra reluctanti cessat in hoste ma
nus. Et tercio tristium. Pugna suum finem cum ia
cet hostis habet. Attẽdat autem miles ne de se aut in
suis confidat. eciam ius si habeat. Quia teste Cathone
Victorem a victo sepe superari videmus. Et Claudia
nus ĩ maiori. Sepius ĩcaute nocuit victoria turbe. Sit
eciã miles animosus ĩ iure suo: Iuxta illud Ouidii ĩ epi
stolis. Nõ faciũt molles ad fera tela manus. Certamẽ
premia magna mouet. Milites igit iure suo faueãt fi
deliterq; prelianẽ. alienoq; iure minime derogẽt: ne ĩ
fidelitas inde oriatur. Que enim tibi milicie gloria si
patriam propriã inuadis. si ex ira vel superbia prelia
ri concitaris. aut si ꝓprio opere vinceris. aut si maius

damnum ex casu q̃ comodũ ex victoria sperare videaris. Nomine enim comodi nõ solũ facultates: sed eciã famã & honorem intelligi puto. Nempe qui ex predictis causis prelia susceperunt: quoꝝ opus iure laudeq̃ caret. Quia teste Tulio ĩ Anthonium. Omnino nulla causa iusta est cuiq̃ contra propriũ pugnare. Et idem Tulius pro Marcello. Iracundia inquit & superbia consilio inimica est. Cuius occasione prelia fieri non debẽt Rursus in puerbiis sapiẽtum dicit q̃ bis punitur qui ꝓpriis perit. Diu igit preparãdum bellum est vt vincas. Ceterum Suetonius libro secundo de xii. cesaribus: Augustus inqt cesar preliũ suscipiẽdum omnino negauit: nisi emolimẽti maior spes q̃ damni metꝰ ostẽderet. His itaq̃ allegacionibus clare patet pugnam iusta racione tantũmodo assumi debere. Ita ꝑ felicitas nõ solũ in ꝓmisso: sed eciã in aggressu circũspiciẽda ẽ.

Capitulum. xxi. De fidelitate militum.

Ilicia dedecus patitur: nisi fideliter exerceat. Et in milite nil pulcrius est q̃ fides eius: non solum erga homines: sed eciam maxime attẽdere habet vt sua milicia deo subseruiat. Nullꝰ enim miles tantum principi: quantum deo tenet. Attendãt igit milites dominis suis fideles vt sint: deo non tamẽ neglecto debere existere. Vnde Policratus libro primo: capitulo quinto dicit q̃ duo sũt precipua ĩ milite. scilicet electio. & sacramentũ: vt scilicet federis promissum teneãt. Et Vegecius de re militari loquẽs dicit q̃ tocius reipublice in hoc cõsistit salus: vt tyrones scilicet milites: nõ tantum corporibus: sed eciam animo prestantissimi compareant. atq̃ iuramẽta sua principibus obseruẽt. Verũ tamen est q̃ milites pricipi tẽporali pocius q̃ deo fidem seruãt. Vnde proh dolor illa sollemnis consuetudo inoleuit: qua fiebat vt quilibꝫ miles ipsa die qua miles fiebat ecclesiam ingrederet: atq̃ gladio sup altari posito & oblato sollemniter iura

bat q̃ pro defensione fidei certare: & deo perpetue fa
mulari vellet. Vnde Vegecius libro quarto capitulo
primo narrat quomodo milites deo iurare debēt: suo
q̃ principi per deum: scilicet de fidelitate seruanda.
Narrat enim tuli9 libro primo de officiis. capitlo: xi.
quomodo Pompilius imperator filiū Cathonis ī suo
exercitu admittere noluit: nisi prius cum sacramento
fidelitatem sibi iuraret. Hec autem omnia dicta sunt:
quia fideles: scilicet milites Cristi vsq̃ ad mortem cer
tare debent. vt scilicet eciam ꝓtegat̃ ecclesia: et legis
cristiane veritas ꝓmulget̃. Vnde Policrat9 libro. vi.
capitulo. vii. Huius inquit milicie est ordinate tueri
ecclesiam: & perfidiam impugnare: sacerdocium vene
rari. pauperem defensare. iniurias placare. et si opus
est animam ponere: vt scilicē de illis verificetur illud
prophete. Gladii ancipites in manibus eorum. Nunc
tamen hominum milicia fidem cristianam non fouet.
sed pocius deprimit. Verūtamen legimus apud anti
quos hūc morē habuisse. quia scilicet milites hostiam
diis consecrabāt. Vnde Valerius libro tercio: capitulo
secundo de Iulio cesare narrat q̃ ꝓhibuit spoliare tem
pla. et ideo per biennium mansit inuitus: donec pre
sūpsit insurgere cōtra deos Appollinis: atq̃ inuadere
templū Delphicum. Idē eciam narrat Policratus vbi
supra. Item Egesippus narrat quomodo nō ꝓmisit spo
liari templa. et ideo sibi ꝓpercit Alexander. Ex hiis
patet q̃ milicia ecclesiam debet defensari. Moderni ta
men milites coram mulieribus de bellis narrant. et co
ram simplicib⁹ de victoria illustrium militū se iactāt
nec tamē habēt belladi vsū vel artē. quia lasciuie po
cius q̃ milicie intendunt. Verūtamen lasciuia miles
eneruat: vt docet Seneca epistola: liii. Vnde ibidē ait
q̃ indurandus ē militis animus. et eciam blandimētis
voluptatū ꝓcul abstrahēdus. Nempe Hanibalē indu
ratū visibus et laboribus: fomenta eneruarunt. Armis

inquit vicit :fuit tamen viciis victus. Attendendum
est igitur quomodo Gedeon cũ tricentis viris qui aquã
non biberunt:sed curuatis genubus diutissime penam
sustulerunt. Ipsi tamẽ victoriã obtinuerũt. Sic enim
milites non in voluptatibus neq; in laboribus exerce-
re debẽt miliciã: vt tanq; aĩalia diuisa sint in ppetuũ
signũ federis. Capitulũ. xxii. de bellis exercẽdis

Bellum illicita occasione susceptum: malo iu-
p ridice debet fine terminari. Vnde Augusti-
nus quinto de ci. dei. capitulo :xxii. concludit
q; bellum nunq; fieri debet sine grandi necessitate: et
sine iusta causa. Nam Iudith sexto legit q; Alcbite al-
loquendo Olofernem: postquã plurima dei beneficia
recitauit:concludit dicens. Nunc ergo perquire si est
aliqua iniquitas eoꝝ in conspectu dei. et ascendamus
ad illos. quia tradẽs tradet deus illis tibi. Si autẽ nõ
est offensio populi huius coram deo suo:tũc nõ poteri-
mus resistere ei. quasi dicat: q; non est bellandum:nisi
cum iusta causa. Si autem causa iusta fuerit:nõ est ti-
mendum. Vnde Numeri:xiiii. Nolite timere:deꝰ vo
biscum est. et Leuitici:xxvi. Si in preceptis eius am-
bulaueritis. Et sequitur. Persequimini inimicos ve-
stros & corruent coram vobis. Nec tamen sufficit vt
bellandi causa iusta fuerit: sed etiam vt iusti sint qui
preliantur. Vnde Iosue septimo legit q; propter peccatũ
ipsius Achor multi de populo fuerunt occisi. Princi-
pes igit sunt informandi tempore belli vt dicit Eccle
siastes tercio. Sed nũc proh dolor videmꝰ prelia:aut
sine iusta causa fieri:ab iniustis personis bella comple
ri:atq; modernorũ dominia in tirãniam mutata sunt.
nec dominantur vt foueant:sed vt spoliare studeant. At
tendamus enim illud Iob:xv. Numerus ãnoꝝ incertus
est tirãnidis eius. quia scilicet dominium tirãnorum
breue est:et casũ de iure postulat. Quinymo signum
maximum piclitacionis dominii est quando princeps

ad tirãniam inclinatur: aut suos officiales tirãnisare p
mittit. Ideo Ecclesiastici. x. dicitur. Regnum a gente
in gentem transferẽ. et propter iniusticias & contu
melias & diuersos dolos: vt patuit primo regum: xii.
Quapropter quicũq; tirannus est: de pcli tacione sui
dominii formidare debet. Ille autem tirannus est qui
rex est: vt ponit Augustinus secũdo de ci. dei. capitu
lo secundo. Et Arestotiles: viii. ethicor; ponens diffe
renciam inter regem & tirãnum dicit q; tirãnus ẽ qui
comodum proprium intendit. Rex autem dicitur qui
subditorum querit vtilitatem. Vnde ,puerbior; : xviii
Leo rugiens & vrsus esuriens: princeps impius super
populum pauperem est. Dux indigens prudencia mul
tos opprimit per calumniam. De quibus Ysaie primo
dicitur. Principes tui infideles socii furum omnes di
ligunt munera. Vnde Seneca libro secundo de natura
libus questionibus capitulo primo. Pocius inquit deo
rum opera decet celebrare q̃ Philippi & Alexandri
latrocinia. Nec precipuum in rebus humanis ẽ in clas
sibus mare transire: seu emulorum iniurias subegisse.
Nulla ĩquit maior est victoria q̃ vicia domuisse. quia
inumerabiles sũt qui vrbes & populos habuerunt in
sua potestate. sed paucissimi peccatis caruerunt. Nũc
tamen principes vicia domare non curant. sed omni ti
rannia prei ntenta subditor; vtilitatem atq; virtutum
acquisicionem pretermittunt. nec bella intercipiunt
vt iusticiam foueant. sed pocius vt suis pompis & iac
tanciis satisfacere queant. Tales enim non reges: sed
tiranni sunt. quia non aduersarios: sed subditos inuade
re petunt. De quibus Policratus libro: viii. capitulo
primo diict q; tiranni sũt qui non legibus: sed proprio
arbitrio imperant. Reges autem sunt qui proprium
arbitrium legibus submittunt. Et idem Policrat? li
bro tercio cõcludit q; tirannum occidere equum & iu
stũ est. Vnde Tulius libro tercio de officiis: capitulo

ſeptimo. Nulla inquit eſt vobis ſocietas cum tirãnis. ſed potius ſũma diſtinctio. Neq; enim contra naturã eſt tirannum ſpoliare ſi poſſis: ſed eciam necare eſt honeſtum. Etenim mẽbra amputanda ſũt ſi ſanguine & ſpiritu careant. ceteriſq; mẽbris noceant. Illa igitur ĩfirma hominum feritas & inhumanitas a cõmunitate ſegreganda ſunt ne ſubditam plebẽ cõtaminare poſſet Capitulum. xxiii. de regimine militum.

Ilicia proſperari nequit: vbi nulla virtus: vbi null9 habitat ſenſus. Vnde Romani teſte Policrato libro ſexto: capitulo ſeptimo. Preualuerunt aduerſus multitudinem Gallorum. procerita tem Germanorum. vires Hiſpanorum. dolos Affrorũ et hoc per fidelitatem & ſapienciam. Sic eciam p fidẽ atq; veritatis ſtudium: quecunq; peccatorum cõtagia ſubiugare poterimus. Vnde quantum ex narracionib colligitur: milites olim pocius ingenio & ſapiencia ꝓualuerunt q̃ viribus corporis. Sic pariter in via mor pocius eſt procedendum ſecũdum ſapienciam Criſtiane legis: q̃ ſecundũ vires corporis. Nam ſicut in Geñ legitur. Eſau in viribus corporis erat forcior Iacob. et tamen ab ipſo: ſcilicet Iacob Eſau ſubplantatus fuit. Non igitur in viribus propriis confidendum eſt. ſed ĩ ſapiencia legis meditandum eſt. vt ſcilicet non vobis ſed ſcripture ſacre ꝓſiliis acquieſcamus: in qua theſauri ſapiencie abſconditi ſũt. Vnde Pompeius libro. xi. narrat q̃ Alexander a patre ſuo exiguã miliciam accepit. Verũtamen docta & in ꝓliis aſſueta erat. Et ideo ipſa mediante: ĩnumerabiles hoſtes ſuppreſſit. Sic enĩ dum naſcimur modicam miliciam & modicas virtutes accipimus. Si tamen in fide inſtruamur: & in bonis operibus exercitemur: contra hoſtes preualebim9. Vnde Vegeci9 libro quarto: capitulo primo narrat q̃ Aſſita licet nauium vſu non indigeret. ne tamen milites torperent: iuſſit naues edificari: et milites ibidẽ

exercitari. Sic nunquam ociosi esse debemus ne cárnis desideria succumbere nos faciant. Plures tamen non exercicium bonorum sed maloꝝ frequẽtant. Nihilominus tamẽ narrat Vegecius ybi supra qualiter Catho suis militibus precepit: vt rapinas nõ facerent sub pena abscisionis dextre manus. Quia inquit militem p̃dari non licet. Insup in libro de vita cesaris exemplũ satis conforme legitur. Non debemus igitur ĩ prauis sed in licitis operibus exercitari: atq; non de proprio sensu: sed de cõsilio sacre scripture confidere tenemur. Vnde narrat Valerius libro primo: capitulo septimo q̃ disciplina militaris Romano imperio: multarum vrbium dominacionem: atq; regnorum & gencium regimen largita est. Simus igitur sapiẽtes. quoniam vita hominis milicia est super terram. Dicit enim Policratus libro sexto: capitulo. viii. q̃ militum vocacio ẽ: vt non permittant rempublicam egere aut perire. Non fũt igitur milites qui propriam animam in peccatis damnari permittunt. Vnde Egesippus libro quinto allegat dictum Tyri dicẽtis q̃ in exercitu non solum requiritur virtus corporis: sed eciam mentis. nec contra hostem fortitudo: sed eciam discipline norma. ne scilicet miles sit crudelis vel impius: aut ne prede pocius q̃ victorie sit intentus. Vnde Luce tercio de militibus dicitur. Contenti estote stipendiis vestris. Et est verbũ beati Iohãnis baptiste. Plures autem huius temporis viri se iactant nobiles: indeq; superbiunt: & alios contemnunt. ceterosq; rusticos nuncupant. et tamen ipsi qui talia frequenter dicunt: vilissimis operibus suam nobilitatem offendunt. et cum aliis iniuriantur: se ignobiles attestantur. Vtinam illud Iob. xxxv. attenderent. Nunquid non in vtero fecit me qui & illum. Super quo gregorius primo moralium. capitulo secundo. Omnes inquit homines natura fecit aquales De nobilibus tamẽ inquit propheta Osee. ix. Gloria

eorum ab vtero est & partu. Et Boecius libro tercio de consola. capitulo. vi. O inquit q̃ inane & q̃ inutile quis videat. Et declarat ibidem qualiter nobilitas nõ est nisi laus parentũ. nec debet aliquis gloriari de lau de aliena. Vnde Ieronimus epistola. c. iii. Non est inquit gloriandum de nobilitate carnis. quia nec virtutes nec vicia parentũ imponenda sũt filiis: nisi supple fuerint imitatores parentum. Et Crisostimus super Matheum: omelia quinta. Nobilitas inquit siue bonitas parentũ non valet: nisi fuerimus ipsi boni. Et omelia. xlix. concludit q̃ non valet habere Iob in patrem sine operibus Iob. Et omelia. ix. sic dicit. Nihil inquit prodest malis bonitas parentum. et nihil obest bonis malicia. Etenim illi non sunt nobiles qui a splendore parentum recesserunt: sordibus & nequiciis vacãtes: vt declarat Valerius libro. iii. capitulo quinto. Quãobrem de tali nobilitate Iuuenalis dicebat. Omne inquit vicium tanto maius: quanto maior est qui peccat. Nã ille nobilis est qui virtutibus claret: vt ait Seneca epistola. xlv. Nam talis nobilitas donum nature est. Nec debet exinde quis gloriari. Quinymo quisq; tanto debet esse humilior ex munere: quanto se obligaciorem esse conspicit in reddenda racione: vt inquit Gregorius omelia. xi. libro primo. Et Apostolus ad Corinth̃. quarto. Quid inquit habes quod non accepisti. Quid gloriaris quasi non acceperis. Ideo Ieremie. ix. dicit̃ Non glorietur sapiens in sapiencia sua: nec fortis in fortitudine sua. Ea enim que natura dedit. nec laudem: nec vituperium faciunt. sed ea solũmodo que libere cõtrahunt̃ & fiunt. Ideo Apostolus prima ad Corinth̃. secundo. Gloria enim nostra hec est: testimonium consciencie nostre. quasi diceret: q̃ non ex naturalibus debem9 gloriari. sed ex moribus siue propriis operibus.

Sophilogii tractatus tercius
Libri tercii finit fœliciter.

Tractatus quartus libri tercii de Statu plebeiorum Cuius primum capitulum est de Diuitibꝫ & eorum statu

Voniam qui sectant̃ auariciã virtutibus vt plurimum non intendunt. Sed quid prosunt diuicie si virtutes non habeant̃. Narrat enĩ Valerius li. iii. ꝙ Scipio omnia temporalia post ponens virtutes pretulit. Vnde cum ipse accusaretur apud senatum romanoꝝ: Ipse respõdit. Cũ ego affricam vobis subiecissem: nil aliud exinde nisi cognomen deportaui: quia scilicet fuit dictus Scipio affricanus: eo ꝙ affricanos romanis subiecerat. & ideo statĩ subdit. Locuplecior inqt sũ inuidia ꝙ peccunia: quia scilicet homines plus inuidebãt suis virtutibus ꝙ suis peccuniis: quia eciã pocius virtutes ꝙ peccunias querebat. quia sicut dicit̃ ꝓuer. xv. Cõturbat domum suam qui sectatur auariciam. Et ꝓuer. xviii. Qui auariciam odit: longi sũt dies eius. Nunqd narrat Valerius li. v. ꝙ consules romani intantum pauperes erãt ꝙ dũ morerent̃ liberis suis nil relinquebãt, Vnde senatꝰ romanoꝝ eoꝝ liberis ꝓuidere consueuit. Insuꝑ li. ii. de nugis philosophoꝝ de Archagogle rege legitur ꝙ aurum tanꝙ fictilia spreuit. Vnde dicit ꝙ prestanciꝰ est fulgere moribus ꝙ rebus, Ipse enim vt ibidem dicit̃: rex Cicilie fuit. & hoc ꝑ fortunam. quia pater suꝰ figulus erat: & inde vasis fictilibus vtebat̃. Vnde dicebat non debeo ꝓpter fortunam meam negare naturã Ceteꝝ Valerius libro de Tiberione quodam narrat q licet ditissimus esset fictilibus tamen vtebatur dicens maior est thesaurus continencie ꝙ peccunie. Vnde cũ sibi munera presentarent̃ ipse respondit deferte inqt thesauꝝ uestꝝ: & meum mihi relinquere. Ipse enĩ nouerat illud. i. Chorinth̃. v. Quoniam auari regnũ dei non possidebunt. Insuꝑ Valerius libro. iiii. de mercacurio narrat ꝙ fuit abstinencie norma & spectaculum

fortidunis romanorꝫ. Ipse enim in disco humili cõme-
debat. & in domo exigua morabatur. deforis igit̃ se-
mel legati fuerant sperãtes ꝓpter sui inopiam mune-
ribus eum corrũpere posse. sed non preualuerunt. Vn
de respondisse fertur. Malo locupletibus ĩperare :q̃
locuples fieri. Munera inqt vestra deferte: & memẽ
tote ꝙ nc acie vĩcar nc peccuniis cõrupt9 ero. attẽdat
enim illud Apostoli. Ephe. v. Scitote intelligẽtes ꝙ
omnis auarus nõ habet hereditatem ĩ regno dei. Quo
niam auaricia est idolorꝫ seruitus. Nunc autẽ illud isa
lxi. uerificat̃. Omnes in viam suam declinauerũt vnus
quisq; ad auariciam suam: & tanq̃ desperantes semet
ipsos tradiderũt omnes in auaricia Ephe. iiii. Attẽda
mus ergo facultatum abundanciam esse amicam auari
cie: pacisq; inimicam. Nam abraham & loth fuerũt di
uisi: quia substancia eorꝫ erat multa. Vnde Augu. ser
mone. lv. Difficile est inqt habere diuicias & nõ ama
re ipsas. Ideo periculose sũt suis possessoribus. Quam
obrem cristus. xviii. dicebat. Si vis ꝓfectus esse vade
& vende omnia que habes &c̃. quoniam facili9 est ca
melum p fo. a. inẽ. q̃ di. in reg. ce. Vnde Sapiẽcie. v
Quid vobis ꝓfuit supbia quid diuiciarꝫ iactancia. Et
sequit̃. Transierunt omnia tanq̃ vmbra. Ideo Seneca
sic dicebat. Non est inqt homo estimandus ex his que
fortuna dedit. Vnde Abacuc. ii. Ve ei qui multipli-
cat non sua: vsq; q̃ aggrauat contra se densũ lucum. Et
Ibero. eõ. xcvii. Omnis inqt diues iniqu9 aut heres ĩ
iqui est. Et prima Thimo. vi. Qui amat diuicias fru
ctum non capiet ex his. Quaꝫpter Grego. xviii. dice
bat. Diu inqt cum rebus nostris durare non possum9
quia illas aut moriendo deseremus: aut ille nos viuen
tes quasi pereundo nos deserent. Quia cum diues dor
mierit nihil secũ affert. vt dicit̃ Iob. xxvii. Vnde Lu.
vi. Ve vobis diuitibus qui habetis hic consolacionem.
vestram. Vnde Augu. de uerbis domini sermone. xii

sic dicebat. Quid ꝓdest plena bonis archa: inanis con-
sciencia bona vis habere & tamẽ bon9 esse nõ vis. Eru
besce de bonis tuis: si domus plena est bonis: & habet
malum hospitem. Nam teste Se. ep̃. vii. Munera for
tune sũt insidie. & ep̃. iiii. Segetẽ nimia libertas spẽ
nit: rami onere frangunt̃: ad maturitatem nõ uenit ni
mia fecunditas. Vnde Grego. in registro. iii. Omnia
inqt in hoc mundo mutabilitatis ordo corrumpit. Nõ
igit̃ in ꝓsperis eleuari: nec in aduersis turbari debe-
mus sed aduersitatis memoriam tanq̃ humilitatis an
choram in mẽte teneamus. Quoniam sicut dicit̃ ꝓuẽ
primo. ꝓsperitas stultoꝝ perdet eos. Vnde Augu. ep̃
lxxxi. Mund9 est periculosior blãdus q̃ molest9: quia
in abundãcia temporalium timẽda est: ne cupiditas se
ducat. quia dicit Greg. xviii. mora. Prosperitas gres
sus obliquat vt vix ad bona redire possunt. Quãobrẽ
Augu. ep̃. l. concludit ꝙ nihil est infelicius felicitate
peccãcium qua scilicet felicitate penalis nutrit̃ iniqui
tas & mala voluntas uelud hostis interior roboratur.
& subdit. Si inqt deus pollere ꝑmittit iniquos in pro
speritare tunc indignat̃ grauius si delicta ĩpunita per
mittant̃. Quaꝓpter Seneca de prouidencia ait: ꝙ ni-
hil est infelicius eo cui nunq̃ accidit aliqd aduersi. Et
ponit ibi exemplum de regulo qui secũdum quantita
tem tormentoꝝ gloriam habuit maiorem. Vnde Gre
mora. vi. Quasi inqt ꝑ amena prata in carcerem ueĩt:
qui ꝑ presentis vite ꝓspera ad interitum currit. Ideo
Iob. xviii. Precipitabat eum consilium suũ scilicet ꝓ-
speritatis humane. Vnde Sene. ep̃. xxxvii. Res inqe-
ta felicitas que animum exagitat: mouet cerebꝝ: & ꝑ
vno genere ad aliud irritat quosdam ꝑ suꝑbiam: alios
ꝑ luxuriam: istos inflat alios mollit. Quãobrem Vale.
li. vii. ca. ii. narrat dictum Salomonis dicẽtis. Nemi-
nem dum viuit esse beatum: quia fortune subiect9 est
Idem eciã narrat qualiter cuidã querenti quis beat9

esset. Respondit. Nemo inqt beatus est ex his quos tu felices putas sed ille beatus est qui miser a te creditur. quasi diceret q̃ bona tẽporalia nullum beatum faciũt. Attendẽdum enim est q̃ multi diuites fuerũt q̃ postmodum corruerũt: sicut de pluribus narrat Vale li. vi. ca. vltimo. Sicut de Crasso qui locupletissimus fuit: & postmodum egens factus de risorie ab omnib̃ vocabat. Idem eciam narrat de Casso qui apud romanos valde claruit intantum vt diceretur patron9 senatus: postmodum tamẽ in conspectu fori romani a carnifice laniatus fuit. De tẽporalibus igit̃ non est gloriandum. Vnde Augu. de uerbis domini sermone. xiii Magne inqt virtutis est qui felicitate temporali luctare ne alliciat: ne corrupcionem iferat. Vnde Philippen. iiii. In omnibus constitutus sum scio humiliari & abũdare. Sup quo Grego. sup ezech. li. ii. omel. vii. Magna inqt est mire sciẽcie disciplína atq; toto cordis nisu discenda: scire scilicet ꝓspera sustinere & aduersa Et ideo Seneca li. de prouidẽcia. Fugite inqt delicias fugite eneruantem felicitatem qua animũ madescũt: que si excesserit periculosissima est atq; mẽtes ad imaginaciones vanas euocat. Cur igit̃ cõfidunt homines in virtute sua & in multitudine diuiciarum suarum gloriantur

Capitulum. ii. de Pauperibus & eorum statu

Aupertas de se mala non est: sed paupes quã
p doq; mali. & quod optimum est scilicet celũ
pocius pauptate q̃ diuiciis emit̃. Vnde Iaco
primo dicitur. Nõne deus elegit pauperes ĩ
hoc mundo. Nam desideriũ paupe; exaudit domin9 inqt ꝓpheta. Narrat enĩ Grego. circa finem sui dialogi qualiter ipse ꝓhibuit: ne sui scilicet fratres accederent ad quendam religiosũ in morte: ꝓhibuit eciã ne ipsũ sepelirent. eo q̃ ipso viuente habuit tres aureos quos iussit ꝓici sup eum in detestacionem sue cupidi

tatis. O quanta diffidencia si credis egere aut perire dum eterno regi famularis. Nonne qui habet omnes thesauros te ditari potest ipse signanter qui liberalissimus: qui potẽtissimus qui omnia nouit quibus indigere potes. Vnde Matb̃ v. Beati pauperes spiritu q̃ scilicet ueram in spiritu humilitatem atq̃ sufficiencia habent. Vnde Grego. diala. i. ca. xii. Parũ ꝓdest paupertas nisi affuerit humilitas: quoniã pauperem superbum odit deus. Et alibi dicit̃. Quoniam paup est nõ q̃ minus habet: sed qui plus cupit. Ex quo patet q̃ vera paupertas spiritum humilem & saciatum reddit. Si ergo omnes saciari appetimus cur paupertatem nos omnes abdicamus. Narrãt enim naturales q̃ ceruꝰ licet siciat non tamen bibit quousq̃ plenitudinem aque inueniet ex qua potest saciari. Cur igit̃ de torrente bꝰ caducitatis potamus: cur in temporalium acq̃sicio̅e solicitamur. Expectemus enim illam plenitudinem glorie celestis in qua saciari valeamus quoniã omnes secuti fontes & flumina non nisi amaritudo sũt. Vnde apostolo. Matb̃. xviii. dixerunt. Ecce nos reliqmus omnia & secuti sumus te: quoniã apud te est fons vite: & in lumine tuo videbimus lumen. Nunqd experimur q̃ omnis auarus sitit: hec nõ immerito: quia auaricia calor est qui sitire facit: quem dii infernales seminãt ipsis q̃ ignibꝰ attrocissimis adurunt̃. nã vt predixi omis auaricia idolozꝰ seruitus est. Concernamus enim illud quod narrat Valerius li. iiii. ca. iii. de Fabricio qui refutauit auꝝ & argẽtum sibi missum. Item Diogenes omnia spreuit. Teste enĩ Seneca li de ꝓuidencia. De mocritꝰ diuicias ꝓiecit tanq̃ onerosas & libro de trãquilitate animi sic ait: narrans de quodam qui cũ omnia ꝓdidisset gaudens eciã dicebat. Iubet inqt fortũa expedicius philosophari. Vnde li. ii. de vitis patrum dicit̃ q̃ thesaurus monachi est voluntaria pauptas Et de quodam ibidem dicit̃: qui uendidit euãgelium vt

De pauperibus ꝛ eorũ statu

pauperibus succurreret dicens. Verbum inqt vẽdidi: quod iubet omnia vẽdi & dare pauperibus. His igit̃ verbis patet pauptatem merito esse tollerandam mũdiq; diuicias cõtemnendas fore. Vnde narrat Ibero. ep̃ xxxv. ꝙ Crathes thebanus homo quõdam ditissimus cũ ad philosophandum athenas ꝑgeret magnum pondus auri abiecit: quia nõ putauit se simul diuicias & virtutes posse possidere. Insup idem Ibe. ep̃. xvi. đ quodam philosopo narrat qui multaꝝ possessionũ precium in pelagus ꝓiecit dicens. Abite inqt in ꝓfundũ maris. Malo enim vos submergere: q̃ꝫ vt submergerẽ a vobis. Ecce igit̃ qualiter sapientes hi mũdanã dulcedinem tanq̃ꝫ amaritudinem spreuerũt. Quinimo in hoc solũ putabãt ditari cum ĩ diuiciis cor nõ apposuerunt. Nam de Fabricio narrat Valeri li. iiii. ca. iii. ꝙ locupletẽ & diuitem ipsũ faciebat nõ multa possessio sed modicum desiderium. Solas enim virtutes diuicias putabat. Insup de ʒenone philosopho narrat Agellius ꝙ omnia tẽporalia cõtempsit: quia cum fortunã suam bonam semel ꝑdidisset dicebat. O inqt felix fortuna que me iubet lecius philosophari. Hoc idem narrat Sene. de tranqllitate animi. & Tuli9 .ii. de tus. ques. Ecce patet quomodo felix est leta pauptas. Qui autem volunt diuites fieri incidunt in laqueum dyaboli: in desideria multa. Iuxta Apo. Attẽdamus ergo illud Isa. xliiii. Elegi te in camino pauptatis: quia scilicet in mũdo ad paupertatem volũtariam vocati sumus vt nil cupiamus vt habeamus: sed solũ habeamus vt viuamus. Vnde Cris. sup Math ome. iiii. Pauptas inqt est caminus qui calidior est igne. Sicut enim egẽ non dicitur aggrauari de medicamẽto nec de purgamento: sic pauper de pauptate nõ grauatur. Ideo. iii. ca. Thobias dixit. Fili mi pauperem vitam gerimus: sed multa bona habuerimus si deum timuerimus. Et Seneca ep̃. ii. Honesta inqt res est leta pauptas: nec ẽ

paupertas nisi leta sit. Nam cui cum paupertate bene conuenit diues est nec paup est qui paꝝ habet sed qui plus cupit. & Grego. sup ezech. li. ii. ome. vi. Ille inqt paup est qui appetit quod non habet. Qui tñ non habet nec habere petit diues est. Ideo ꝓuer. v. dicit. est diues quis cum nihil habeat quasi diceret ꝙ diues est qui nihil appetit: licet nihil habeat. Quãobrem Gre. vbi sup̄. Pauptas inqt est inopia mentis: nec cõsistit ĩ qualitate possessionis. Lamentandum est tñ nũc ꝙ q̄libet studet nũc esse filius ꝓcuratoris scilicet hꝰ mundi. Omnes enim auaricie student: & tamẽ diuicie conseruate sũt in malum domini sui atq; pereũt in afflicci one sua vt dicit Eccle. v. Augu. in libro cõfessionũ dicit ꝙ transiẽs ꝑ vicum vidit quendam paupem hilarẽ & letum: & ingemuit: suisq; sociis dixit. Omnibus conatibus laboremus vt ad securam leticiã ꝑuenire possimus. In pauptate tamen cristus nos precessit. Vnde Augu. subdit. Ille letabat: ego anxius eram: ille securus ego trepidus. Vnde dicit poeta. Ouere tuta facultas pauperis angustiq; laus. O munera nõdum intellecta. Vnde Nath. v. dicit Beati paupes spiritu & Isa. xlix. Pauperum suoꝝ miserebit. Vt igit heredes simus nõ mũdo: sed cristo nascamur vt simus filii & heredes: nec queramꝰ diuicias terre sed gracie & glorie dei. Quoniam sicut dicit Isa. xxxiii. diuicie salutis Sapiencia & sciencia timor domini ipse thesaurus eiꝰ Et ideo Grego. mora. xxi. Minus inqt inops est qui non habet vestem q̄ qui humilitatem. Et ideo odibil est deo paup supbus. Ecclesia. xxxv. Racionabiliter igit concludit Augu. v. de. ci. dei. ca. xviii. ꝙ ipse deus est opulencia mencium: & sua plenitudine facit homines felices. eius igit diuicie sũt appetende Quoniã gloria & diuicie in domo eius dicit ꝓpheta. Heu si attenderemus quanta mala diuiciarum occasione: fiunt quantusq; dolor ipsarum gignitur occasione: paupta-

tem opibus preponeremus Nunqd enim Absolon per capillos suspensus est vt dicit̃. ii. Re. xviii. Sic enĩ diuiciarum amatores ipsis suspendunt̃ & pereũt. Etenĩ attendere deberent verba Apo. Phi. iii. dicentis. Omnia ꝓpter cristũ detrimentum feci & arbitror vt stercora vt cristum lucrifaciam. quoniã non ꝓderunt diuicie in die vlcionis ꝓuer. xi. Vnde Oracius in suis epistolis ep̃. xii. sic dicebat Si rectus fueris nõ estimas vt copia maior a Ione donari possit tibi tolle q̃relas. Pauper enim non est cui reꝝ suppetit vsus: si uentri si lateribus pedibusq; tuis nil diuicie maius regales addere possunt. Item Seneca de reme. fortu. sic dicebat. Paupertas mihi grauis est respõdit Sed tu pauꝑtati quia non in pauꝑtate viciũ: sed ĩ paupe. Illa quidem hilaris & tuta. Vnde iuuenalis cantabat vacuus coram latrone viator Quãobrẽ Augu. li. đ verbis Apo. sermõe. xxviii. Pauꝑtatem suadet dicens. Nõ inqt displiceat tibi pauꝑtas tua: quia nihil ea dicius inueniri potest. Vis cognoscere q̃ locuples sit qua celum emitur. Vide igitur quibus thesauris cõferri posset quod pauꝑtati videmus indultum. Nempe vt ad regnum celoꝝ pueniret diues sua possessione obtinere nõ potuit. Vnde Isa. xxix. Pauꝑes homines in sancto israhel exultabũt. Et ꝓpheta. Tibi derelictus est pauꝑ: orphano tu eris adiutor. & Luce primo dicit̃. Diuites dimisit inanes: eorũq; spes vana est: eo ꝙ pre cõfidencia diuiciaꝝ salutis eterne gloriam adipisci premittũt: atq; se putãt a deo haberi odio: si eoꝝ facultates ab eis tollant̃: quibus tñ seducunt̃. Fingit tamẽ Seneca in suis declaracionibus ꝙ ciuitas olim fuit in qua lex fuit posita: vt nullꝰ alienum caperet aut damnificaret qđ si quis faceret atrocissimis puniendus erat verberibus. Contigit quidem ꝙ vir desperatus laqueo ꝓprio suspenderet. Quod videns quidam sibi cõpaciens laqueum gladio scidit ne ille moreretur. Ille autẽ qui se suspenderat corã iudi-

ce veniens querelam fecit: cur ille laqueū suum damnificasset. O quanta insania de laqueo fracto conqueritur: & de vita recupata & obseruata nō letatur. Sic enim plures in diuiciis ꝓpriis se suspendunt & mortē eternam ꝓpter ipsas incurrunt. Et si deus eoꝝ facultates minuat ipsi tunc cōqueruntur & deum odiosum eis arbitrant. O quāta stulticia. Nam de terrena substancia querelam faciāt: & vite eterne felicitatē quā ꝓpter diuicias ꝑdebant nōn plangūt. Ea ꝓpter beatꝰ Iacobus in sua epistola ca. ii. dicebat. Nōne deus elegit paupes in hoc mundo vt nos faceret diuites in fide & coheredes regni quod ꝓmisit deus diligentibus se

Capitulum. iii. de Mercatura

Mercancia fideliter fieri debet nec pretextu vendicionis aut empcionis fraus ī ꝓximo excogitari debet nec vsura tractari. Vnde exo. xxii. nec vsura opprimes eum scilicet ꝓximū. Et Leui. xxvi. dicit. Peccuniam tuam non dabis ad vsuram. Et Lu. vi. Mutuū dantes nihil inde sperantes. Ideo ꝓpheta dicit. Qui pecu. su. nō. de. ad vsurā. Vnde Ambro. li. iii. de offi. sic ait. Cur inqt ad fraudem cōuertis nature industriam: cur affectas inopiā ꝓximi: cur optari facis pauperibus sterilitatem & cū exploras quādo tempus sterile erit: hanc vocas industriam que est fraudis astucia. Et quod vocas remedium latrocinio cōiunctum est. Nunqd iudeis ꝓhibitū fuit ne fratribus suis accomodauerint ad vsurā. Deu xvi. Vnde Augu. ep̄. xxxvi. Quid dicam de vsuris nisi quia crudelior est: quisubstanciam subtrahit diuitiē qui fenore trucidat pauperem. Itē Criso. sup Mathe. v. Nihil inqt vsura turpius: nihil crudelius. Nā vsurarius lucrum suū alterius aduersitatem facit. Insup Tuliꝰ li. primo de Tusc. ques. Cathōe querēti qd expedit faciendū in re familiari. Respōdit bū pascere bene vestire bene arare &c. Sed cum quereret an lice

De mercatura

ret fenorari id est ad vsurã cõcedere. Respõdit. Quid
est inqt hominẽ occidere quasi diceret q̃ fenorari idẽ
est quod hominem occidere Cõmemoremus enĩ histo
riam que habet̃ in historia tripertita li. primo despe
ridiano episcopo qui pauperibus mutuabat triticum
volens q̃ tẽpore ꝓsperitatis quod acceperãt restitue
rent vt aliis pauperibus subuenireẽ. Accidit tamẽ q̃
quidam mutuo semp accipiebat & nunq̃ reportabat:
sed cũq̃ semel ad episcopum venisset vt triticum acci
peret. Dixit ei episcopus vade accipe. Ille autẽ abiit
sed cũ in horreo nihil inuenisset episcopo retulit. Cui
episcopus miꝫ inqt q̃ tu solus horreũ vacuũ inuene
ris. Et ille tunc fassus est delictum & totum restitu
it. Nõ igit̃ indebite est acqrenda ꝓximoꝫ substancia:
& pociori racione fratrem frater offendere nõ debet
quoniam qui vendiderit uel offenderit sui sanguinis
immemor est. Attẽdant igit̃ mercatores vt fideliter
in sua mercacione ꝓcedant. Vnde puer. ii. dicit̃. Ab
hominacio est apud deum põdus iniquũ & statera do
losa. Vnde Math. vi. Adhuc ignis in domo impii the
sauriq̃ iniqtatis & mẽsura plena ira est. Et subditur
Nunqd iustificabo stateram impiam & põdera dolosa
in quibus diuites eius repleti sũt iniqtate: & habitato
res ĩ ea loquebantur mẽdacium & lingua eoꝫ fraudu
lenta in ore eoꝫ. Qua ꝓpter deus Leui. xix. precipie
bat mercanciaꝫ fidelitatẽ dicẽs. Statera iusta & eq̃
sint põdera & iustus modius equusq̃ sextarij. Inqrit
tamẽ Tulij li. iii. de offi. ca. xii. An liceat uenditori:
rei quam uẽdit vicia ꝓmulgare. Vnde narrat ibidem
disputacionẽ Diogenis & antipatris sui discipuli. Nã
Diogenes sic dicebat. Quid inqt stulcius q̃ uẽditorẽ
vicia rei quam uendit narrare seu tanq̃ preco dicere:
domum pestilẽtem uendo. In cõtrarium tamẽ antipa
ter sic dicebat. Nisi inqt vicia narret impbe facit &
ꝓximum decipit. Cõcludit igit̃ Tulij q̃ nõ boni viri

sed fallacis est vicia rei celare uēdendo. Nam Diogenem defendit vtilitas: sed antipatrē prefert honestas Vnde narrat ibi exemplum de quodam qui cū intellexisset q̄ quidam alius suum ortum uēdere vellet fecit piscatores ad suū ortum venire cū nauiculis & tubis & si pisces ibidem essent: quod videns emptor carius emit: sed ī crastinū nec pisces reperit: quinimo audiuit ibi pisces nunq̄ fuisse: & sic decept9 est. & ideo Eccle. xxxi. dicit. Cum negociatore & emptore tractat dirigendo eos

Capitulum. iiii. de Seruis & laboratoribus

Nempe legimus primo Reg. xii. q̄ Ioab licet victor esset: noluit tamē ciuitatem cape. vt victoria nō sibi sed domino suo ascriberetur. Sic etenim apud gentiles suis dominis serui fideles erant. sicut narrat Valeri9 li. iiii. ca. viii. Idē eciam habet in vita cuiusdā cesaris q̄ licet quidā seru9 cesaris ab Anthonio fuit captus: quia cesaris inimic9 erat vt seruus ille cesarem abnegaret nūc seruicia uel beneficia nūc supplicia exhibebat: sed nihilomin9 seruus cōstanter dicebat. Iube me iugulari quia nec salutis beneficō nec mortis supplicio cesaris nules esse desinam aut tu9 esse incipiam: gracia cui9 cōstancie dictus seruus apud Anthoniū incolumitatem īpetrauit. Ibidem eciam narratur de quodam alio qui pocius voluit mori q̄ a suo domino seperari. Vnde Scipio ei salutem putabat dūmodo vellet eum Pompeio famulari. Seruus autē ait: gracias tibi ago: quia grāde seruicium offers: nulla tamē racione deseram dominū meū Milites igitē cristiani nulla ex causa debent cristū deserere: & alteri scilicet mundo & māmone seruire. vnde apo. Corin. viii. Quis sepabit nos a caritate cristi: quasi diceret nullus. Insup Valerius li. vi. ca. viii narrat de seruo Papinionis qui cum audisset aliquos esse deputatos vt dominum suum occiderent: Ipse cū do-

De seruis et laboratoribus

mino suo vestem & ãnulum cõmutauit & loco Papini onis interfici voluit. Cõforme eciã ibidem habet exẽplum de seruo Ancii qui miranda supplicia ꝓ domino suo tollerare voluit. Item Seneca li. iii. de benefi. ca. xiiii. nãrat similem historiam preallegate historie secũdum Valeriũ. Narrat insuper de quodam seruo macerando venenum petẽti: obedire cupiens loco veneni medicamen obtulit: & exinde domino suo ueniam impetrauit. Ceteꝝ Pompeius li. iiii. narrat ꝙ Anaxillas filios suos reliqt paruulos sub tutela serui sui Spectatores fidei quem tantum dilexit vt eiꝰ amor quasi filialem precelleret amorẽ. Ideo ꝓpheta nos ãmonet dicens. Seruite domino in timo. & ex. e. cũ &c quia seruus qui scit volũtatẽ domini sui nõ faciens: plagis vapulabit multis Inqt dominus in euãgelio Math. Nũc tñ seruoꝝ viget infidelitas quia nec deo nec hominibꝰ fideliter famulant. Nam qui peccatis seruiũt deo famulatum nõ prebent nec ĩpendũt. Tales enim similes sũt seruo de quo narrat Pompeius li. xviii. Nãrat enĩ ꝙ cum aliq serui victores fuissent: ordinauerũt inter se vt inter dominos suos ille rex esset qui primo solis splendorem mane videret: qua ordinacõe facta seruus cuiusdam qui Strato dicebat: suo domino suasit vt vẽsus occidentem intueret. Itaq; dies magna extitit & fulgorem ille non videbat. Huiꝰ tamẽ fraudis cognicione habita Strato fuit rex factus. Sic enim multi dominos suos seducũt & ꝑ adulacões impediũt ne videant orientẽ: scilicet ne ueritatẽ agnoscãt: & suadẽt intuitum occidentis: scilicet opera tenebraꝝ. Non sic igit sed in cristo famulandum est. Vnde Math. xvii. Reddite que sũt cesaris cesari & que dei deo: quia q̃cumq; humana seruicia in cristi nomine impleri debẽt atq; ipsoꝝ occasione diuina opera nõ debẽt pretermitti. Vnde Va. li. iii. ca. iii. narrat quomodo seruꝰ quidam barbarus subito interfecit Astrubulam eo ꝙ do-

de peregrinacione

minum suum occiderat: & cum racione homicidii vehement cruciaret: nihilominus letabat: eo q impietatem serui cōcusserat. Sic eciam pdefensa nominis cristi certare debemus atq blasphemātes siue emulātes suo nomini: sanis correctionibus & cōsiliis inuadere. Vnde Eccle. x. In cogitacione tua regi nō detrahas. Ideo Apo. Ephe. vi. dicit Seruite domino cū timore & tremore & simplicitate cordis. Sed fortassis plurimi se putant infelices eo q alioꝝ sūt serui: alii quoq q dominant eis famulātes despiciūt vtinam vtriusq condicionis homines attendant quoniam nec famulari decus est nec dominari fastus esse debet

Capitulum. v de peregrinacione

Vita presens est q̄si quoddam peregrinagium ob hoc status peregrinoꝝ vita laudabilis est dumodo recta intencione discant peregrinari. Queso igit vt veteꝝ peregrinaciones commemoremus. Attendamus enim quoniam sicut dicit Gene. xii. Abrahā terrā ppriam atq cognacionem dimisit & ad mandatū domini ad alienā terrā pfectꝰ ē. Qua ppter benediccionem dei pmeruit. Sic enim vir cristianus relinquere debet domū ppriam scilicet ppriam voluntatē & quoscūq amicos & parētes vt dominico precepto obediat. Nam cristus dicit qui non odit patrem & matrem & odit animam suā nō potest esse discipulus meus. Sed que est terra ad quā pficisci debemus nisi celestis gloria in cuius spe tanq̄ fideles peregrini venire debemus. Quoniā testāte apo. nō habemus hic manentem ciuitatem: sed futuram īquirimus. Sed quid est q Abraham altare domino construxit: nisi q fideles peregrini in hac mortali vita diuino cultu insistere debeant. quoniā laus eius in ecclesia sanctoꝝ inqt ppheta. Sed nunqd Abrahā suā vxorem voluit vocare sororem. Sic debēt peccatores. siqdem vxor caro nostra est: cui deus animam nostram de

sponsauit. Sed dum peregrinamur in egipto scilicet ī
hoc mortali mūdo: carnem tanq̄ vxorem nō amare de
bemus: sed pocius amore quodam naturali ipsam dili
gere tenemur. Quoniā teste apo. Corinth̄. primo. Si
spiritu carnis inqnamēta mortificaueritis viuetis Sz
quid est Pharo nisi dyabolus qui nostram carnem sub
iugo tenere cupit: & ad peccatum ītēdit pducere. Si
tamē vir id ē spiritus iustus fuerit sicut Abrahā fue
rat: deus Pharaonem scilicet dyabolum cōcutit & ab
eius seruitute animam eripit: quoniam nō vidi iustū
derelictum: nec semen eius querens panem: teste Da
uid. Ex his igit patet qualiter sit pegrinandum non
in carne sed in spiritu: non hic manēdo. sed cor ad ce
lestia erigēdo. Experimur enī q̄ plāta valde crescit si
in aliena terra plātata fuerit nec potest in ppria ter
ra scilicet vbi seminata siue primo plantata sit germi
nare sicut in aliena terra: Ideo cristus dixit. Nemo ac
ceptus est ppheta in patria sua. Vt igit in virtutib̄
& graciis pficiamus: Ideo mūdi hui9 caducitate spre
ta ad regnum celeste toto mentis affectu peregrine
mur. Attendamus enim quoniam peregrinus domum
quietam non habet ad terminum quietis tendit quā
tum ambulat semp meditat & cū hospite semp racio
nem ponit. Sic enim cōgruit vt cum deo sepe cōpute
mus: nunc delicta fatēdo: nūc p beneficiis ei impēda
mus laudes & graciaz acciones & quantum ambula
mus scilicet quantum pficimus: quantū melioremur
frequenter meditari debemus. Nam sicut narrat Se
neca li. iii. de ira ca. primo. Philosophus quidā dictus
Sextinius omni die cōputabat sua merita atq̄ demeri
ta: vt sciret de quanto melior aut deterior esset. Plu
rimi tamē sine cōsideracione vie peregrinant quia vi
te sue qualitatem nō considerant. Alii vero tarde ābu
lantes tminum attingere nequeūt: quia scilicet in tē
poralib̄ occupant. & viam salutis eterne ambulare ne

gligũt. Et si ambulare ceperint scilicet si aliqd bonũ facere disposuerunt cito fatiganť cito attedianť. quia sũt impotẽtes uel ꝑ nimiam iuuẽtutẽ scilicet ignorãciam uel ꝑ nimiam senectutẽ scilicet peccatoꝝ aut ꝓpter nimiam corporis grauitatem scilicet diuiciaꝝ facultatem. Inqramus ergo cur angeli mouentes celum non fatigantur. Huiꝰ enĩ racio est: quia sũt ĩmateriales atq; pure spirituales. Vt igiť ĩ bonis operibus nõ fatigemur: non carni sed spiritui subiciamur. Cõmemoremus enĩ Platonis philosophi ꝑegrinacionem de qua ferť in libro qui diciť suda. quod est ad italiam ꝓfectꝰ: imo ad italiam ꝓficiscebať vt Pitagoricoꝝ philosophoꝝ doctrinam audiret. Et de eodem narrat Policratus li. iiii. ca. v. ꝙ in egiptum peregrinatus fuit vt vacaret astrologie. ibiq; vt a pluribus crediť didicit oracula prophetarum. Exinde tamen in italiam rediit & pitagoricum tharentinum secutus est. Quĩ imo vsq; ad indos & medos ꝓfectus fuisset: nisi bella caletica ꝓhibuissent. Insuper de Pitagora philosopho Policratus narrat li. vii. ca. iiii. ꝙ ꝓ scienciis acqrendis in pluribus regionibus ꝓfectus est. Vnde ꝓ motibus sideꝝ cognoscendis: iuit primo in egiptum & deinde in babiloniam: & exinde regressus est ad regiones cretaꝝ uel lacedonioꝝ: vt minois & ligurgi leges inclitas ꝑcipe valeret. Ex quibus patet qualiter pro sciencia eciam humana acqrenda philosophi ꝓfecti sũt Nunqd ergo magis decet ꝓ celesti vita adipiscenda: peregrinari: cristo dicẽte illud Math. xxv. Venite benedicti patris mei percipite regnum &c̃. In hoc enim mundo gloriari non debemus. Nam vita presens trãsitoria est: & tanq̃ peregrinaginiũ continuis subiacet motibus. Tanq̃ igiť peregrini in hac vita viuere debemus: nostram felicitatem in hac vita mortali nõ cõstituendo. Nam filii Abrahe. xl. annis peregrini fuerunt: & postmodum terram ꝓmissionis obtinuerunt.

De pegrinatione
Peneo debent esse virtuosi

Quid enim est spiritualiter peregrinari : nisi affectu abdicare quecũq; terrena sũt: & in mẽte celestia desiderare. Vnde Matb. xv. Qui vult uenire post me abneget semetipsũ &c̃. Sup quo Grego. li. vii. sup euãgelia ome. xxii. Tũc inq̃t nos ipsos abnegemus cũ vitamus quod p uetustatem fuimus: & ad hoc nitimur vt p merita renouemur. & ponit exemplum de oleribus que transponunt̃ vt ꝓficiant: & eradicant̃ vt crescant quasi diceret q̃ spiritualiter pegrinandũ est: vt in meritis ꝓficiamus. Tunc enim peregrinamur quãdo in nulla re terrena affectum ponimus. Multi tũ pegrinant̃ q̃ suum onus secum deportant. Nunqd enim experimur q̃ peregrinus oneratus nimis affligit̃. Si enim illi peregrini onerati sũt: qui licet p mundũ discurrant: ad suas tamẽ possessiones habent affectum & quocũq; vadunt secu m desiderium cupiditatis deportant. Ideo Socrates cuidam interroganti :cur sue pergrinaciones sibi non ꝓdessent. Respõdit dicens. Cur inq̃t miraris pegrinaciones tibi non ꝓdesse Licet enĩ hinc inde transferaris: illud tamẽ te opprimit quod te de patria expulit. Quid enĩ ꝓdest terrarum vanitas aut fuga: quid iuuat si cum fugis onus tecum defers quasi diceret q̃ paꝛ ꝓdest pegrinari nisi a mũdanis affectibus mens peregrinetur: nec sufficit pauperem esse: sed nil cupe oportet. Nõ ꝓdest instabiliter p vrbẽ ꝓgredi: sed pondus oportet excutere. Multi enim p mundum discurrunt: aut quia locum non inueniũt in quo suoꝝ viciorum plenitudinem exercere possint aut quia iactanciam de suis itineribus sperant. Nec tamẽ de peregrinacione corporali hoc tantũmodo verũ est sed eciã de spirituali (quia multi peregrinari) scilicet in meritis ꝓficere fingunt dant elimosinas aliisq; largiter munera impendunt: ecclesias visitant : quia tũ laudem vel comodum exinde sperant tẽporalem. Ideo secum onus deferunt: & peregrinacionis cõsumacionẽ

Senes debent esse virtuosi

non attingunt. Talibus loquit̃ Grego. ome. predicta Vidimus inq̃t quosdam habitum nõ animum mutasse Ita vt religiosam uestem sumerent & preterita vicia nõ calcarent: sed pocius remanẽt cũ ire stimulis: cum horrore malicie: & ad ꝓximi lesionem feruescunt atq̃ de boĩs opibꝫ ostẽsis supbire: hui9q̃ mundi luc̃ querere student: & de solo habitu exteriori sanctitatis fiduciam habere curant. Hi igit̃ cum suo onere pergũt: & ideo defacili fatigant̃. Sed illi onus deponũt qui pronitatem ad malum mortificant & euellunt. Quod faciebat Diogenes philosophus de quo dicit̃ in collacionibus patrum ꝙ cum intuens eum: diceret ei iniurias Tunc discipuli Diogenis volebant in eum irruere. Sꝫ Diogenes ꝓhibuit dicens. Quiescite o sodales hic enĩ mihi dixit: quoniam occuli mei pleni corrupcione sũt Reuera talis sũ scilicet corruptus quantum ex natura sed me cõtineo. Ex qua quidem responsione patet qualiter Diogenes ab omni libidine animum spoliabat: & ideo virtutibus & sciencia tanq̃ peregrinus exornatus floruit

Caiptulum. vi. Quomodo senes debent esse virtuosi

Senectus est etas uenerabilis. Ideo senes moribus honestis ornari debent. Vnde Policratus li. iiii. ca. viii. narrat Lucinum dixisse: ꝙ senes tanq̃ medici ĩter homines cõmorari debent nunc cõsilia prebendo: nunc tristes cõsolãdo: nũc dolentibus cõpaciendo. Et Varro in suis sentenciis. Causa irridenda est ĩ sene puerilitas q̃ stuperda ĩ puero moꝝ optimoꝝ constancia. Et Seneca ad Lu. epi. iiii. Hoc inq̃t peius est si habemus auctoritatẽ senum & vicia pueroꝝ. & epi. xiii. Quid turpius q̃ senex uere insipiens: siue viuere insipienter senem. & ep̃. xxvii Numera ãnos tuos & pudebit eadem uelle: que volueras puer. Verũptñ videmus sepius senes viciis inuolutos. Vnde Simachus in suo epistolari. Scio senes ad

Quomodo senes debent esse virtuosi

capescendum labores senes fieri: sed eorꝝ vicia cum tẽpore crescunt. Et Marcialis coquus. Heu mei ãni male cõputantur. Qꝰ senii tempora vicia vidẽt. His itaq; verbis clare patescit turpe esse senes nõ esse morieratos. In quibus licet omnia vicia turpia sint: illa tamen sũt fetidiora in quibꝫ frequencius delabunt̃: cuiusmodi sũt auaricia & luxuria. Vnde Seneca li. de moribꝫ Monstro similis est auaricia senilis. Quid enim stulcius q̃ vita deficiente viaticum augere. Rursus de luxuria senum Tuliꝰ narrat li. primo de offi. Luxuria cum omni etati turpis sit: senibus maxime fedissima est. & Seneca. ii. declamcionũ. Adolescẽs luxiriosus peccat: senex luxuriosus insanit. & tibulius libro p̃mo senibus loquens ait. Quid tibi nunc ꝓdest molles coluisse capillos: & manibꝫ fingere velle comas. & subdit Tollere nũc curua albos stirpãe capillos. Et facie dẽpta pellem cõfidere nouã. Itaq; stultorꝝ quorũdam senũ sollicitudo est reuocari: & iuuenis apparere. Sed teste Oui. li. primo de fastis. Neqcia est que te nõ sinit esse senẽ Quia malicia quosdã senes sic execat ꝙ suam senectutẽ fateri recusant: & plus iuuenibus: saltem affectu libidini vacãt. O vtinã senes delicta relinquerẽt exquo ab eis deseruntur: & si peccatis seruierũt sufficit residuum temporis ꝙ deo exhibeãt: & quod natura respuit ad viciũ odio habeant. Vnde Tul̃ li. primo de senec. O p̃clarũ munꝰ etatis senilis: aufert enĩ vicium carnis: auctoritatẽ prebet. Vnde in senatu senũ sentẽcia principatũ habebat: plurimaq; senectus bonorum stipẽdia prebet: dat enim loquẽdi audaciam: ut refert Valerius libro vi. Nam cum Pascellius iurisperitꝰ multa loqueret̃ ad morum correccõem ab amicis redargutus est. Qui respõdit duo sunt que prebẽt loquendi licenciã scilicꝫ senectus & orbitas. Nam senex considerat ꝙ parum est viuiturus & sic mundi gloriã perdere non timet. Rursus senectus vehemenciam li-

Senes debent esse virtuosi

bidinis tollit. Vnde fulgẽcius libro mitologiaꝝ dicit Igniculus iuuẽtutis algescit in senio. Et si senes hui9 modi algorẽ in seipsis non senciãt. Hoc ideo est: quia in iuuentute libidini vacarũt qua exuere non possunt Ideo Señ ad luci. epistola iiii. Ante senectutẽ inquit curaui ut bene viuerẽ: in illa ut bene moriar. Nempe hi felices sunt quibus collatũ est ĩ bona viuere senectute. Plurimi tamen se putant infelices: eo ꝙ senes sunt & moleste ferũt senectutis anxietates: que tamẽ sũt in remedia peccatoꝝ: sed in crimina ipsa mutãt. Vnde Oracius in poetria. Multa senẽ circũueniunt incomoda: vel quia carere timet rebus: vel quia dolet iuuenũ delectabilib9 vti non posse Vides enim ꝓximam mortem & in spe sceleratissima lãguescis. Nam teste Tu. in libro de senectute. Nemo tã senex est qui se per annum viuere posse non putat. Vnde in prouer. sapiẽtũ dicit Heu quam multa penitenda incurrunt homines diu viuendo. Quãobrem Secundus pl̃us de senectute loquens. Quid est inqt senectus est optatum malum: mors viuenciũ. Incolumis lãguor: mors spirans. Sed dicũt senes ad plura vicia se procliuos. Quod si ita est ideo est: quia intẽporate viuũt & frigidam senectutẽ cibis ĩdigestilibus onerãt: & ex inde natura fastidita in mala plurima ĩcidit. Quamobrem senex sobrietate vitam suam regulare deberet. Vnde Tul̃ libro de senectute: loquens more senum ait. Vtendum est inquit exercitacionibus modicis: & tantum cibi & potus accipiendum est ut vires reficiantur non ut opprimant̃. Nam exercitacio & tẽporãcia eciã in senectute vires conseruant. Sed intemporati senes si fuerint faciliori occasione corpus dissoluunt. Attendant igit̃ senes suũ finem eis appinquaturum: & ob hoc se corrigant: ut docet faciendũ Señ de naturalibus questionibus. Nil enim peccata vitare melius suadet: quam vicinitatis mortis contẽplacio. Quẽadmodum vir crescit in ãnis

Quando senes debent esse virtuosi

Ita debet in virtutibus crescere. Et cum beato Paulo euacuare ea que paruuli sunt: vt scribitur prima Cor. xiii. Vnde Seneca epistola decima. Gracias ago senectuti mee. quia quicquid nolle debeo: hoc velle nõ possum. Senectus igitur non solũ virtutes postulat: ymo eciam ĩ homine quasi in vite radicem virtutum humilitatem generat. Vnde Ambrosius in suo exameron: libro primo de bona senectute loquens ait. Senectus in bonis moribus dulcior: in consiliis vtilior: ad constanciam subeunde mortis paracior. ad reprimendas libidines forcior. Sed moderna senectus ideo seducitur. quia nemo quantumcũq; fractus sit in viribus: decrepiteque senectutis se putat breuiter moriturum. ymo quisq; quantumcũq; senex adhuc putat se per annũ viuiturum: vt inquit Ieronimus in quadam epistola. De tali igitur senectute loquitur Hugo libro secundo de claustro anime dicens. Inter abusiones seculi huius hec sola maior est. senis obstinacio qui morti proximo mortis non abhorret aduentum: qui quasi ad hostium mũdi huius positus foris spectat. nec tamen vite presentis attendit egressum. nec future considerat ingressum. Audit nuncios mortis: et credere non vult eis. Tres enim sunt nuncii mortis. casus. infirmitas. & senectus. Casus dubia nunciat. Infirmitas grauia. Senectus autem certa. Casus nunciat mortem latentem Infirmitas apparentem. Senectus presentem. Ex incertitudine mortis habetur timor. ex grauitate infirmitatis dolor. ex certitudine senectus non obstinacio: sed afflictio & humilitas sequi deberet. Vnde Valerio libro. viii. senes floruisse virtutibo narrat. Nã de quodam recitat qui cum centesimum iam annum attigisset interrogatus fuit. cur tam diu viuere vellet. Qui respõdit. nihil habeo quod senectutem meam accusat Non enim est gloriandum seni de senectute etatis: nisi assit sapiencie et virtutis senectus: prout ait Seneca

epistola. lxxxxv. quia non vt diu viuamus curandum est: sed vt bene viuamus optandum est. Quid tamen sepius contingit experimur viros plures quanto seniores tanto de vita curiosiores. Attendamus enim Cirianum libro de. xii. abusionibus sic dicentem. Quid inquit stolidius fieri potest. quam si senex ad aliam vitam festinare contendat. quando totum corpus ad interitum preparat. dum oculi caligãt: aures surdescũt capilli defluunt: facies pallescunt: dentes in numero minuũtur: cutis arescit: flatus tabescit: pectus suffocatur. Tussis vrget: genua trement: taloscq; pedes tumor inflat. His igitur omnibus agrauatur senex stolidus: si mentalit senex fieri negligat. Et subdit. Quid superest nisi dum vite huius defectus apparent cogitare cõgruit quomodo vite future aditus comprehẽdatur

De sapiencia senum

Capitulum septimum

Viri senes experiencia et intellectu atq; sapiẽcia debent florere. In hoc enim homo deo maximme similis est: quando sapiencia & intellectu fulgescit. Dicit enim auicenna libro naturalium parte quinta. q; intellectus post octuaginta annos roboratur. Et Tulius libro de senectute ca. quarto dicit. q; memoria industria atq; ingenium vigent in senibus. quod est intelligendum de senibus ñ decrepitis. Studiosissime igitur senex querere sapiẽciã debet. Vnde Seneca epistola decima sic dicebat. de seipso loquens Gracias ago senectuti. eo q; sectulo me affixit. Et sequtur. In libellis mihi plurimus sermo est. q. d. q; sũme sibi studium placebat. Vnde tulius libro secũdo de senectute. Arma inquit senectutis sunt artes & sciẽcie et exercitaciones virtutum. quia nihil iocũdius senectute sapata studiis virtutum. Vigent inquit senes cõsilio & auctoritate. Nempe si veritatis amica est sapiencia: senibus autem veritatẽ dicere licet. Senes igit

De sapienciā senum

sapienciam adamare debent. Narrat enim valerius li. vi. ca. ii. Q̃ cum senex quidam interrogaret. quibus liberius cōueniebat veritatem dicere. Ipse autē respōdit. q̃ senibus & pauperibō. Nam senex videns q̃ viuiturus parum sit: veritatē dicere non formidat. Pauper autem similiter non timet. quia non habet q̃d perdat. Dicit enī Seneca epī. lxi. Q̃ nihil aliud sperat senectus nisi ductum ad mortē. Quapropter idē Seneca epī. xiiii. cōcludit. Nihil inquit est turpius quā senex insipiens. quia sc̄z mori minime formidat. nec tamē molesta debet esse senectus. quinimo est etas iocūdissima. Nunquid dulce est cupiditates fatigasse aut reliquisse. Inquit Seneca epī. xii. Numera ergo annos tuos. & pudebit eadem velle quæ volueras. mori ante te vicia. Inquit Se. epī. xxiii. Desine igitē eadem velle senex: quæ voluisti puer. opusq̃ tuū sit malis imponere finem. Inquit Se. epī. xxvi. Quid enī stulcius quā via deficiente augere cibum viaticum. Inquit Seneca libro de moribus. Et subdit. Honestior est inquit qui ad quietem senectutē retulit: quā qui in ocio iuenit & tūc laborare incipiat. Vnde Catho. Fac tibi succurrant iuuenis quæ feceris ipse. Quāobrem Sene. libro v. de naturalibō questionibō circa finem sic inquit. Ex quo igitē non restat senī spes de vita. & impossibilis ē sibi diuturna dilacio mortis. Restat ut studeat bene mori cū sanctis patribus. Et ut bene moriatē: nil vtilius quā si bene viuat. Vnde Ecc̄. xxv. Que in iuuentute tua non cōgregasti: quomodo inuenies in senectute tua quasi diceret nunq̃. Quapropter Deutro. xxxiii. dicitē. Sicut enī dies iuuētutis tue: sic & senectus tua Et Ecc̄. xxv. Quā speciosa inquit veterana sapiencia. Et sequitē coronam senum multa sapiēcia. Tradit enim Seneca epī. lxxix. Q̃ senes non solum docere quinimo & discere debent. Et cōcludit. q̃ nulli etati magis q̃ senectuti discere cōuenit, vbi enī maior corporis egri

De sapiencia senum

tudo. vbicq; nauis magis egra. ibi rector sapiēcior exi
gitur. Senes enī ut dicit libro Saturnalium. fragilio
res atq; ad infirmitates decliuiores sunt ceteris etati
bus. Maiori igit indiget sapiencia regi. Rursus quia
necesse est principem sapientē esse. Sapiencia autē in
senibus maxime est. decet igit principari senes. Vnde
Plato in Thi. dicit. q; non decet rem antiquam a post
genitis regi. Quapropter Ligurgus rex in suis legib
ordinauit iuuenes senioribus famulari debere. vt tra
dit Pompeius. Cuius racio colligi potest ex xxviii. ca
pitulo li. ii. Retho. vbi Aristoteles multiplici laude se
nes cōmendat dicēs. q; in senib est cōtinēcia. quia fri
gidi sūt. nec ex ossibus infestant. Sunt insuper miseri
cordes. quia humanam fragilitatē racione senectutis
maxime experiunt. Faciliter enī misereā. quia molesti
as in proprio corpore gerit. Item in suis eloquiis non
sunt pertinaces. Nam quia seipsos aliosq; deceptos vi
derunt. Ideo sine ambiguitate quicquid dicūt asserūt
Quod faciēdum achademici philosophi crediderunt.
Vt tradit Policratus libro i. ca. iii. Si igit libido reg
na cōsumpsit. Si curiositas Absolonem suspēdit. impi
etasq; Neronem. Si pertinacia cū manicheis arrianos
concussit. Non ergo iuuenem decet principari. Vnde
Propheta. Super senes intellexi quia mādata tua que
sui. Capitulū viii. De iuuenib & eor statu.
Iuuenes talem vitā ducere debent in posterū. qualem
ducere in exordio inceperunt. Ipsis igit maxime expe
dit moribus intendere bonis. & virtutes adipisci. bo
nis vsibus & disciplinis. Vnde Seneca libro de moribo
dicit. Educacio & disciplina mores facit. & id sapit
quisq; quod didicit. Vnde Quintilianus libro primo.
Parentes aliosq; corrigit filios qui suos nō instruerēt
Vtinā inquit liberoq; nostroq; mores non ipsi perdere
mus. Infanciā enī statim deliciis soluimꝰ. mollisq; edu
cacio quam indulgenciam vocamus. mentis pariter et

corporis vires frāgit. Et idem Quintilianus libro ii. Ingenia inquit puerorū nimia seueritate emēdacionis deficiunt. quia sicut ex defectu correctionis neq; fiūt. sic ex nimia seueritate obscurantur et desperant. dum omnia timēt nihil conanť. Modeste igiť erudiendi sūt Nam teste Oui. de arte amandi. In puero est etas mollis & apta regi. Ingenium celeste: suis velocius annis surgit. Et idem in epistolis. Teneros ledunt iuga prima iuuētus. Frenaq; vix patiť: de grege captus equus Sic male vixq; subit prios mores rude pectꝰ. Quia de difficili doctrinā suscipiunt homines rudes & annosi. Ideo cōgruit in etate tenera doceri. Vnde Horacius ī epistolis. Quo semel est imbuta recens seruabit odorē Testa diu tractari mollius etas imbecilla solet. Quibꝰ verbis aperte cōcludiť etatem iuuenilem discipulis aptissimam fore Sed prochdolor Seneca teste ī declamacionibus li. i. Turpent ingenia desidiose iuuētutis. nec labore regulanť: cantādi salutādiq; obscena studia. effeminatos tenent. Capillum frangere & ad muliebres blādicias voces extenuare: mollicie corporis cū feminis certare. & immūdissimis rebus se extollere nostrorum adolescētum mos est. molles enermesq; nati in vicio manent. expugnatores sūt aliene pudicicie negliētes sue Huiusmodi sūt eciā huiꝰ temporis iuuenes frequenter. talibusq; surdidanť. in quibus nullus est pudor sed inuerecūde turpitudines suas faciūt. Veruntamē teste Seneca ad Lu. ep̄. xi. Verecūdia inquit bonum in adolescente signum est. Sed vnde tanta dissolucio iuuenum procedit. Parentū nanq; atq; rectorum suoꝝ exempla turpia impios efficiunt illos. Porro enī difficile est iuuenē immodestū & iniquum esse. si cum bonis & honestis nutriať viris. Vnde Tul. li. ii. de officiis. Prima inquit adolescētis cōmendacio proficiscitur a modestia & disciplina parentum suoꝝ. & de facili in bonum deflectiť. si cum bonis & honestis assidue

De sapiencia senum

fuerit. Verum ꝙ ipsi adolescentes bonos viros ut com
muniter fugiũt quia redargui recusant. sed eos qui re
gere habent verberibus aut minis domare ipsos tenẽ
tur. dum tamen modus in omnibus teneat̃. Vnde Vir
gilius in Ceor. li. iii. Hortari nanq; insiste domãdi nõ
cesses. dũ faciles animi iuuenũ dum mobilis etas Tũc
enim maxime sũt dociles quando sũt tenerrime etatis
sed libido & lasciuia ipsos infestat. & quã debent deo
exhibere iuuẽtutem veneri ĩ suam perdicionẽ offerũt
Iuxta illud Ouidii ii. de fastis. Cum iuuenilibus an-
nis luxuriant̃. Et idem li. i. sine titulo Militat omnis
amans et habet sua castra cupido. Que bello est humi
lis veneri q̃ cõuenit etas. Et Claudianus ĩ minori. Te
neris est lubrica moribus etas. O vtinam iuuenes ad-
uerterent suam perdicionẽ luxuriam fore. qua totus
homo destituit̃. Et si libidini quis iuuenis hereat: tur
pi vita: pollutaq; infamis fiet. Sed reuera teste Sene-
ca in troiade. Iuuenile vicium est regere non posse im
petum. Hoc enĩ idem vicium iuuenile. quia carnis im
petibus vt plurimũ solẽt iuuenes obtemperare. Si enĩ
iuuenis es: si anxiaris carnis molestia. aut mores si ig-
noras cõsilia prudentum querere quibus cõuersare vt
dirigas. Vnde Sidonius in libro epistolari iii. Pluri-
mum inquit laudis est si iuuenes moribus se applicant
& quociẽs de negocioꝝ meritis ambigunt: ad peritoꝝ
consilia recurrunt. Hoc tamẽ facere negligunt. sed in
spe vite diuturne desides fiunt. & sue pulcritudinis
occasionem abusus quã plurimos peragunt. Sciant ta
men ꝙ eoꝝ pulcritudo vanitas est. Vnde Secũdus phi
losophus. Quid est pulcritudo: flos marcidus: carnalis
felicitas: humana cõcupiscẽcia. Et Seneca in ippolito
Res est forma fugax. Et ad Lu. ep̃. xviii. Cogito in-
quit mecum: quã imbecilles sũt hii quoꝝ lacertos hu-
merosq; miramur. Et Petronius. Raram facit mixtu
ram cũ sapiencia forma. quia scꝫ pulcritudo nihil facit

ad sapienciam. Igitur fertur Aristotilem dixisse, q̃ lin-
ceis oculis homines vterentur: ut melius viderent: & cõ
pus penetrarent. Tũc circũspectis visceribo: eciã pul-
cerrimum corpus turpissimum videret. Ideo Boecius
tercio de con. Te inqt pulcr̃ videri nõ tua natura sed
spectãcium oculor̃ facit infirmitas. Cur igitur iuuenes
in sua pulcritudine gloriantur: cur inde supbi fiunt: qui
non ipsi pulcri: sed eor̃ pellis forsan venusta est. Vnde
Oui. xii. metha. Forma bonum fragile quandocũmq;
accedit ad ãnos: fit minor specie & carpit ipsa suo nec
viole semp nec lilia candida florent. Et idem Ouidi9
iii. tristium. Ista decens facies longis viciabit annis.
Rugaq; in antiqua fronte senilis erit. Cunq; aliqs di-
cet hic fuit formosus dolebis. Et speculum mẽdax for
mabis esse tuum. Vnde Scalpharius in bucolicis. Nõ
hic semp eris perdũt & gramina flores. Perdit spina
rosas nec semp lilia candent. Donum forma breuis est
Quibus attẽtis de sua pulcritudine supbire sapiẽs nõ
habet: nec iuuenes ĩ suo decore aut vigore gloriari de
bent: & in vite diuturnitate sperare non debent. Vn-
de Tuli li. de senectute. Frustra igit sperat adolescẽs
vel ꝓmittit se diu victur̃. Quid enim est stulcius q̃ in
certa ꝓ certis habere. Facilius enim in morbos adole
scẽtes incidunt: grauius egrotant tristius curant: & ĩ
hoc melioris condicionis est senex: quia q̃d sperat ado
lescens senexiã consecutus est. Ille enim vult diu viue
re: & ille diu vixit. Absit ergo vt quis iuuenũ gloriet
in his muneribus que caduca sũt: sed viuãt cum timo-
re dei: prudentes imitet: parẽtibus obediat: & in mo
ribus viuere assuescat: in quibo perseuerare honestũ ẽ
Nam iuuenes cum senuerint eam volũt ducere vitam
quam in iuuentute ducere consueuerunt. Ipsis igit cõ
gruit a primeua etate: eos mores quos in post̃ tene
re ipsos libeat. Vnde Eccle. xi. Letare iuuenis in ado-
lescencia tua: & in bonis sit cor tuũ in diebus iuuentu

tis tue. Nam in his delectari est nobis naturale in qui bus ĩ infancia delectari incepimꝰ vt patet quĩto etbi Ideo Eccle. xxv. dicit̃ Iuuentute tua inqt non congre gasti quasi dicat ꝙ non inuenies. Ideo sapiens puer. v dicit. Ne des inqt alienis honorem tuum: & annos tu os crudeli: ne forte impleant̃ extranei viribus tuis cꝰ contrarium plurimi faciunt iuuenes qui suis tantũ do minis temporalibus famulari student: & ppriam dese runt salutem: & suis obsequiis dominos impugnãt su amq; animam damnãt. Iuuenes igit̃ mores acqrẽt qui bus insistere in senectute desiderãt: qui eciam sani sũt bene operant̃ ad diem extremã differãt. Vnde Cire in suo pastorali li. ii. ca xiii. Amonẽdi sũt inqt incolomes vt saltem corpus exerceant ad salutem mentis. ne ac cepte incolumitatis graciam ad abusũ inclinent: ne eci am deteriores fiant: aut ne oportunitatem salutis pro merẽdi despiciant. Nẽpe si peccatis nulla debet̃ pena aduc plurima vicia ppter corporis sanitatẽ sũt vitan da. Vnde Seneca epistola. xcix. Multos inqt morbos multa fercula ferũt. Et medicina quõdam paucaq; hẽ baꝫ sciẽcia fuit: sed postmodum mille inuẽte sũt cõdi ture vt auditas castermargie exercitari posset. Nã de sideratibus alimẽta egritudines cõtingunt: nũc pallõ nunc neruorum vino madencium tremor: nũc oculorũ nũc auriũ enormitas: & innumerabilium fetoꝫ onera crapula gignit: quoniam ppter crapulam multi obie runt: & qui abstinẽs est adiciet vitam

~~Capitulum. ix. quomodo debent viuere coniuges in amicicia~~

Apostolus dicit Ephe. v. Viri diligite vxores uestras sicut cristus ecclesiam. Nẽpe veteres in coniugio eciam vsq; ad mortem se amaue runt. Vnde narrat Vale. li. iiii. ca. v. ꝙ Gra chus Corneliam vxorem suam intãtum dilexit ꝙ pro ipsa a morte liberanda mori voluit: atq; seipsũ ĩteritu

cōiuges debent viue ī amicicia

serpentis occidi precepit: qa sibi aruspex seu diuinatō dixerat suam vxorem a morte aliter liberari nō posse Idem narrat ibidem ꝙ Culpacius audita morte vxoris gladio pectus suū percussit. Narrat eciam ibidem ꝙ Emplacius vxorem suam tantum dilexit: que cū decessit postulauit vt sibi iūgeret̄: atq; pariter cum ipsa cremaret̄. Ecce quanta viroꝝ dilectio. Sed nunqd femine viros sic amauerunt. Narrat enim ibidem Vale vt cum Iulia filia cesaris vidisset vestē sui cōiugis scilicet Pompey magni conspersam cruore: ipsa territa metu: ne sibi facta violencia fuisset: partum quem in vtero habebat pre nimio dolore emittere coacta fuit. Narrat enim ibidem Valerius ꝙ Porcia filia Cathonis cū vidisset viꝝ suū scꝫ Brucū interemptum: ferrū postulabat vt seipsam interficeret. & quia ei non dabatur ideo carbones ardentes ore haurire non dimisit & nouo genere mortis consūpta est. Ibidem eciam de vxore Methidraci regis legit̄ que viꝝ suum intātum dilexit ꝙ seipsam in habitum virilem trāsformauit tōsisq; capillis suum decorem ex toto aspreuit vt sui coniugis periculis interesse posset. Vnde cum Methidracus a Pompeio fuisset deuict9 ipseq; fugeret ei9 vxō semꝑ insecuta fuit: suiq; viri persecucionem alleuians per oīa consolata fuit. Si igit̄ gētiles in coniugio tātā amiciciam seruauerūt. Nnnqd igit̄ fidelibus est oportunū vt ī eis amicicia reperiat̄ Nā ꝓsperitatis aīcicia mater est. Fedus enim coniugii ab amore inchoat̄: et amore manu tenet̄. non quidem amore voluptatis sed gratifice societatis: sub spe obtinēde prolis. Vnde hugo li. i. parte secūda de sacramētis ca. vii. inqt. Bonū coniugii est ut spes prolis deuote expectet̄: amāter suscipiatur religiose nutriat̄. Et ibidem ca iii. Institucio inqt cōiugii ante peccatum fuit ad officium vt natura multiplicaret̄ sed post peccatum est ad officium & ad remedium. Ad officium vt proles habeat̄: & ad re

quō coniuges debēt viuere ī Amicicia

medium vt vicium euitet. Merito ergo Apo. prima Corinth. vii. dicebat. Qui habent vxores sint tanquā non habētes: quia scilicet nō libido sed proles queren da est. Vnde Ibero. contra Iouinianum. Vir ideo debz amare vxorē vt non ferat ad uoluptatis impetū quia nihil fetidius est q̄ vxorem diligere sicut adulteram. et narrat ibidem de quodam qui vxorē suam tantum diligebat ꝙ eius presencia carere non poterat. & ideo dicit Ibero. Origo amoris honesta sed magnitudo de formis quasi diceret ꝙ coniugium honestū est: sed tal amor vilis est Cōmemoremus enim veterꝝ castitatem Narrat enim Vegecius li. ii. de continencia Alexādri ꝙ cum fuisset ei tradita virgo pulcerrima: cuidam ta men principi desponsata illam nō aspexit: sed cum do nis ad virꝝ suum remisit: & exinde omnes principes si bi recōciliauit. Similiter eciam narrat Valeri. de Sci li. iiii Insup eciam de Zenocrate philosopho qui cum esset apud athenienses cuidam puelle pulcerrime no bilium vsui deputata. Quidā nobiles promiserūt pre cium argenti dare si posset corrumpere continenciam Zenocratis. At illa promisit: & si non posset precium duplicatum restituere consensit. Nocte igit ad Zeno cratem accessit quem mutare non potuit. Mane igit nobilibus petentibus precium respondit nō de statua pignus posui: sed de homine quasi diceret ꝙ Zenocra tes sue racōne immobilitatis erat quasi statua erea

Capitulum. x. de fidelitate coniugum

Teste Hugone de sacramentis li. primo par te secunda ca. vii. Quilibz eorꝝ scilicet coniu gum debet tenere fidem alteri. Vir enī nō habet potestatem sui corporis: sed & mulier et econtra vt eciam habet prima Corinth. vii. Vnde Ambro in suo exameron. Nolite viri querere alienum thorꝝ. Nolite insidiari aliene copule quia graue ē adul teriū. Nam deus Euam fecit de costa Ade atq; iussit

De fidelitate coniugum

ambos esse in corpore vno & ĩ spiritu vno viuere. Cur igiẽ vnum corpus seperas: cur vnum spiritum diuidis Adulterium siqdem nature vicium est. Nam bos & equus suos cõpares diligunt. Tradit enim Alexander li de naturis rerꝝ q̃ ciconia abhorret adulterium. Vnde cum femella alteri ciconie coniũcta fuerit: tũc suꝰ cõpar conuocatis multis ciconiis: ciconiam adulteram interemit. Et narrat exemplum quomodo miles quidam ciconiam adulterantem viderat: sed ad suum cõparem rediens se lauabat. miles tamen impediuit ne post adulterium se lauare posset. Itaq; multis aduenientibus ciconiis: ipso videẽte ciconia adultera ĩterempta fuit. Ecce igiẽ patet q̃ natura fidelitatem cõiugii postulat. Nẽpe quondã inter cõiuges maxima fidelitas viguit. Narrat enim Vale. li. vi. ca. vii. q̃ cum Vulpicia a matre sua diligentissime custodireẽ: ne virꝝ suum in cicilia captũ insequereẽ. Ipsa tamẽ mutata veste cũ duabus ancillis & totidem seruis clãdestine fugiens: ad virꝝ suũ peruenit: nec recusauit se p viro suo captiuam facere: vt cõiugii fidelitatẽ obseruaret. Narrat insup ibidem q̃ virꝝ suum non obstãte periculo mortis in sinu atq; cubiculo custodit. Si tamen comptus fuisset ambo fuissent pariter necati. Item narrat Solinus libro. x. ca. vi. ac eciã Tu. li. ii. de tusques. q̃ in india licet plures mulieres habeant vnum virꝝ est tãta fidelitas ipsarꝝ ad virꝝ q̃ viro mortuo: corã iudicibus accedunt atq; cõtendunt que ipsarꝝ cum viro sepilieẽ. Illaq; feliciorem se putat que cum viro sepeliri meretur. Alie vero cum nota infamie viuũt: & pre tristicia frequenter moriunẽ seu discedunt. Si igiẽ plures femie vni viro sũt tam fideles: nunqd igiẽ peramplius in religiõe cristiana vna debet viro esse fidelis & cõuerso

Capitulum. xi. quomodo coniugia legittime sunt contrahenda

Coniugia legittime sunt contrahenda

QVoniam vt ait magister sentēciaꝝ li.iiii: dis xxvii. Matrimonium est legittima coniūctio maris & femine vnionem cristi & ecclesie re presentans: quia scilicet in cristo omnia ma trimonia firmari debent. Vnde Vale li.iiii.ca. primo narrat quomodo Themistides quendam viꝝ filiā vni cam habētem consulebat qualiter eam despōsare debe ret: scilicet vtrum pauperi aut locupleti aut virtuoso vnde dicebat. Malo inqt viꝝ peccunia: q̄ peccuniā vi ro indigentem: quasi diceret ꝙ preferende sūt virtu tes diuiciis. Sed nūc matrimonia sūt fere omnia cor rupta & per auariciam peruertunt̄. Et ideo posuit le gem Ligurgus rex: ꝙ virgines sine dote despōsarent̄ sicut narrat Pompeyus li.iii. Quedam eciam matri monia ꝑ concupiscēciam cōtaminant̄ Cui9 oppositum docet Ysaac qui vxorem incognitam de remotis par tibus adductam accepit. vt patet Gene.xxv. Sic enī non ꝑ concupiscēciam vxor sumēda est vt honorabile sit coniugium & thorus immaculatus Heb.xii. Sed aliqui fornicacionibus & adulteriis vacantes: matri monia disuadent. Contra quos dicit Augu.v. de ciui dei ca.i. Q7 matrimonium fit inter homines ut hone sta inter eos cōcordia habeat̄. Vnde idem Augu. dicit in quadam omelia ꝙ deus nupciis interfuit presciens hereticos futuros matrimonia ꝓhibētes. Sed quid di cemus ꝙ multi sapientes vxorem ducere disuaserunt. Vnde Vale. vbi sup̄ narrat qualiter Socrates cuidam adolescētulo querēti vtꝝ vxorem ducere deberet. Re spondit quodcūq; feceris noueris te penitēciam actuꝝ Nam cōtinere carni penosū est: & vxorem habere sol licitudo est perpetua. Item Theofrastus li.de nupciis matrimonium disuadet. Vnde querit an sapiēs vxorē ducere debeat: & cōcludit ꝙ nō. Quia impedit studia philosophie: & sūptus exigit: variaq; onera & si i edo mum regēdam conmiseris seruus eris. Si autem tuo

Coniugia legittime sunt contrahenda

arbitrio aliqd seruaberis: fidem sibi habere nõ putabit & sic iurgia querit: & venena diffundet. Et subdit. Si inqt pulcra cito adamatur: & difficile custodit̃ Si autẽ feda molestum est possidere quod nemo dignatur habere. Ex quibus omnibus matrimoniũ disuadet dicẽs. ꝙ multe sũt molestie nupciaꝝ. Ceteꝝ Ihero contra Ioninianũ quomodo Cicero rogatus fuit ab Ircio vt sororem suam uxorẽ duceret. Ille autẽ respõdit se nõ posse uxori & philosophie operam dare. His aut̃ non obstãtibus matrimonia sũt licite contrahenda: licet castitas sit prehonoranda. Et licet viris studiosis et ecclesiasticis matrimonia non cõpetant ꝓut predicte narraciones concludũt: nihilominꝰ aliis secularitẽr viuẽtibus licite matrimonia cõpetũt. Vnde. i. Corin vii Virgo cogitat que dei sũt: que autẽ nupta est cogitat que sũt mũdi. Aduertẽdum tamẽ ꝙ inducendo vxorẽ & manu tenẽdo multa exigit̃ paciẽcia atq; cautela. Narrat enim Ihero. vbi sup̃ ꝙ duas quidam uxores habebat que propter ipsũ litigabant. Sed cũ turpissimus homo esset: ipsas deridebat: eo ꝙ propter ipsũ disceptabant. Accidit tamẽ ut simul contra ipsum vnirent̃ atq; iurgiis infestarent. Cũq; autem resisteret aquam immundam sup ipsũ proiecerunt: qui terso capite respondit sciebã vt post hec tonitrua futura erat pluuia. Itaq; ꝑ pacienciam vxores superauit. Nẽpe in vxoribus plures sũt importunitates: quaꝓpter prudẽcia magna exigit̃. Vnde narrat Ihe. vbi supra ꝙ Marcus Catho licet vxorem humili loco natam accepisset. Ipsa tamẽ vinolẽta importuna & supba erat. & cõcludit. Non putet igit̃ aliqs si pauperem duxerit sibi de concordia satis ꝓuidisse. Insup ibidem narrat qualitẽ Philippus rex macedonũ vxorem habuit: quæ ipsũ in cubiculum introeũtem exclusit: qui exclusus ĩiuriam tollerauit atq; versu tragetico seipsũ cõsolari studuit. Item Gorgias libꝝ de cõcordia edidit: quẽ grecis liti

Coniugia legittime sunt contrahenda

gãtibus recitauit. Cũq; recitaret quidam ei9 inimic9 dictus, Mellancius respõdit. Tu inqt vnius regni cõcordiam precipis: & in domo tua tres personas concõdare non vales: quia vxor eius ei quia castus erat iniuriabat̃ & ancille que pulcrior erat inimicabat̃. Exĩde forsan exorta est cõsuetudo ꝙ scilicet ꝑ quiete habẽda vxores nolunt ancillas pulcriores eis tenere. Ex his igit̃ narracionibus cõcludit Ibe. ꝙ importunitates maxime sũt matrimonii. Vnde ibidem recitat ꝙ licet Epicurus voluptatis amator esset: cuidam tamẽ intẽrogãti an liceret vxorem ducere. Respõdit ꝙ sapiẽti non congruunt cõiugia: quia multa incomoda mixta sũt in nupciis. & subdit. Graue inqt viro sapienti venit in dubium vtrum malam vel bonam ductur9 esset vxorem. Quia sicut scribit Hordocus. mulier cum ueste deponit verecũdiã. Vnde Ibero. ibidẽ narrat quo modo Mellancius vxorem (licet castam) repudiauit & cum argueret̃ ab amicis pedem a lecto tanq; les9 esset deposuit dicens. Lect9 inq; quem cernis nouus & elegãs est. sed nemo scit preter me quãtum premit q̃ si diceret sic est de vxore. Licet igit̃ cõmendãda sint legittima cõiugia nihilominus caute sũt cõtrahẽda

Capitulum. xii. de parẽtibꝫ erga filios & ecõtra

Sicut dicit̃ viii. ethi. pater filio est causa essendi & causa nutriẽdi & causa discipline. Vnde Ecc̃. vii. Filii tibi sũt erudi illos. & ꝓuer xxiii. Noli subtrahere disciplinam a puero. Ideo Apo. heb̃. xii. Quis inqt filius quem non corrigit pater. Nẽpe ueteres filios suos erudiebãt. Vnde Policratus li. vi. ca. iiii. narrat qualiter Octauianus imperator filios suos ad gradum militarem & cursũ: et saltum fecit exercitari: suasq; filias in lanificio fecit instrui: ut si fortuna filios suos suppeditaret saltẽ suis laboribus viuere possent. Insup Tu. li. i. de tus. ques. narrat qualiter Ligur. iuuenes suis laboribꝫ erudiuit

De parentibus erga pueros 2 eq^a

venãdo currendo esuriendo siciendo algendo estuãdo Nam qui bene instruunt̃ in teneritate :quãdo ꝑfecti sũt defacili ad bona inclinant̃. vt ponit Sene. li. i. de ꝓuidẽcia dat exẽpla dicẽs qualiter nãtis corpora ĩ mari dura sũt. Similiter agricole habẽt manus duras & milites habẽt agilia mẽbra & huiusmodi :que omĩa cõtingũt vsu & exercicõ acqrunt̃ :& si signãter iuuenes imbuant̃. Ideo dicebat Apo Ephe. vi. Educate illos: scilicet filios ĩ disciplina & correctione domini. Nunquid Brucus filios proprios fecit cedi : eo ꝙ Tarqno dominacionem restituere pretẽdebant. ut narrat Va. li. v. ca. viii. Nunqd Cassius & Marcilius torquatus aliiq; plures filios correxerunt. Cur igit̃ patres filiorum crimina supportãt. Narrat enim Augu. v. de ci. dei. ca. viii. qualiter Aulus filium suũ mortis supplicio cõdemnauit eo ꝙ cum Cathelina inimico suo amiciciam contraxit. Hoꝝ tamẽ feritas nõ est approbanda :quia licet filios corripere exterminare tamẽ sepiꝰ non licet nec libet :quia tũc paternalis disciplina prodest quãdo clemẽcia adest. Vnde Va. li. iiii. narrat de quodam cui filius suus insidiabatur :qui cum ꝑcepissꝫ filium suum in desertum adduxit ibiq; gladium tradidit ad caput amputãdum :& cum filius vidisset gladium abiecit dicens. Mi pater queso mee indulgeas iuuentuti. Ecce qualiter patris dulcedo filium conuertit. Insup eodem li. ca. vii. narrat qualiter Antiochus filius Seleuci regis incidit in amorem grauissimum sue nouerce: in tantum ꝙ proximus morti erat. Cũq; igit̃ medici percepissent causam morbi patri retulerũt quod audiẽs pater propriam cõiugem filio cõcessit dicens. In filio magnũ pudorem fuisse: eo ꝙ vsq; ad mortem amorem dissimilauit. Seueritas igit̃ parentũ erga filios quandoq; bona non est :sed correctio cum clemencia semꝑ vtilis est. Nunc tamen parẽtes filios corrigere pretermittunt. & ideo quando sperant ex eoꝝ

de parentibus erga pueros et cetera

operibus letari tunc desolanť. Attẽdant enim quali-
ter Helii a deo punitus fuit eo ꝙ filios suos corrigere
pretermiserat. Vnde dicit̃. i. Re. iii. Vnde Grego. in
dialogo li. iiii. ca. xiiii. narrat de puero qui consueue
rat deum blasphemare patre ꝑmittente. & ideo in si
nu patris est percussus & interẽptus. Insup Boe. li d̃
dis. sco narrat de filio Lucrecii qui fuit absq; discipli
na nutritus. Vnde in aleis & meretriceis operibus to
tam vitam suam occupauit. & a patre de morte sepi9
redẽptus fuit. uihilominus tamẽ tandem morte con-
demnatus est. nec a patre ꝓpter penuriam redemi po
terat. Cum lacrimis igit̃ a patre osculum peciit & cũ
pater accessisset: nasũ illi9 morsu acutissimo secuit di
cens. Quare meis erroribus non obfuisti sed incastiga
tus euasi: magistri mei documentis non obediui quasi
diceret quare me non castigasti. Vnde Tu. li. i. de off
ca. xxvii. dicit ꝙ optima hereditas a patribus tradit̃
quãdo virtutum & bonoꝝ operꝝ exẽplum exhibetur.
Sicut igit̃ aquila valde diligit filios suos & ĩ locis al-
tissimis facit ipsis nidum: ne coluber violet fetũ: aut
veneno nequeat nocere. Sic pater filios suos a consor
cio peccatoꝝ debet seperare: ne ipsoꝝ exemplo polluã
tur. Hoc enim exẽplum tãgit Ibero. sup Isa. ca. vltio.
Sicut enim in nidis aquilarũ reperit̃ lapis preciosus
qui dicit̃ herices vt ponit Solinus li. viii. ca. vi. Sic ĩ
vita filioꝝ virtutes reperiunt̃: dũmodo nidus eorũ ab
istis inferioribus seperat̃. Tunc enim nidus seperatur
quãdo in iuuẽtute mala turpiaq; consorcia vitare fili9
docetur

Capitulum. xiii. de filiis erga parentes

Exodi. xx. dicitur. Honora patrem tuũ & ma
trem tuam quod est mãdatum primum in ꝓ
missione ut bene fiat tibi. Vnde Apo. Ephe
vi. Filii obedite parẽtibꝫ vestris. Quia teste
Boe. li. de cõso. Si mẽti humane inserta est boni ueri

De filijs erga parentes

q̃ cupiditas: tãtomagis insertum est suos parẽtes filiis honorare: quia scilicet filii debẽt honorare parẽtes Narrat enim Va. li. vi. ca. iiii. de quadã filia que matrem suam in carcere nutriuit lacte mamillaꝝ suarum Narrat eciã de alia que patrem suũ in custodia traditum atq; in vltima senectute cõstitutũ tanq; infãtem: alimonia sui pectoris nutriuit. Insup Solinus li. i. circa finem narrat de filia que inuẽta est nutriẽs ab vberibus patrem suũ. & in memoriam tãti preconii locꝰ ille cõsecratus est. Posco igit̃ cum Sene. li. iii. de bñfi. ut filii parẽtes honorãt. Inqramus tũ an liberi dare possunt maiora beneficia parẽtibus q̃ acceperint. Et videt̃ q̃ non. quia teste Aresto. magistris & parentibus non potest reddi cõdignum. Hoc eciam concludit Seneca vbi sup̃. narrat exẽplum de Sci. qui patrẽ suũ in prelio seruauit. Et ca. xxiiii. ponit exemplũ de enea qui patrem suũ seuissimum p medium inimicoꝝ atq; igniũ detulit. Narrat eciã de quibusdã iuuenibꝰ qui p vrbes vagauerũt ad liberandũ parẽtes Merito igit̃ Ecc̃. iii. dicit̃. Qui honorat patrem suũ vita viuꝰ lõgiori. Et ibidem qui honoret patrem suũ & matrẽ suã iocũdabit̃ in filiis: & in die oraciõis sue exaudiet̃. Narrat̃ enim in historia Baalam & Iosaphat q̃ quidã paterfamilias de vxore sua adultera: tres filios habere videbat̃: sueq; uxori imꝑperabat adulteriũ dicens. q̃ illoꝝ trium vnus tantũmodo suꝰ erat: sed quis erat declarare nolebat. Cũq; igit̃ mortuus fuisset filiũ suũ legittimum successorum bonorũ suoꝝ dimisit ipsum tamẽ non nominauit. Ad iudicium igit̃ vocati sũt: ut videret̃ quis ille esset. Iudex igit̃ ꝑtulit sentẽciam ut qui forcius percuteret ĩ corpus patris mortui, cum sagitta: ille obtineret hereditatem. Duo igit̃ illoꝝ sagitta mediãte corpus valide penetrauerũt: sed accedens tercius ꝑcutere nolebat: sed cũ lacrimis corpus patris veneratus fuit: & ideo uerus filius declaratus ẽ. Vn

De filijs erga parentes

de Va. li. v. ca. iiii. Inqt pueros diligere parẽtes prima lex nature est. Vnde Petrus rauenias, Tolle inqt a sole radium & non lucet: riuũ a fõte & arescit. Ramum de arbore & desiccat: mẽbrum a corpore & putrescit. Sic sepera filium a deuocõe paterna & iã non est filius sed collega illoꝝ de quibus dicit. Vos ex patre dyabolo estis. Nũqd Ambro. in exameron narrat qualiter ciconia parẽtes suos nudatos tegit: illos fouꝛ et aliměto pascit: & ĩ uolatu subleuat Et cõcludit Ambro. Nõ est inqt graue q̃ pietate plenũ ẽ: nec ẽ onerosum quod soluit nature debito. Ideo non recusant aues patrem pascere & tamẽ eas lex scripta nõ stringit nec hoc accipiunt ex precepto: sed gracia naturalis officii. Hec Ambro. Vnde Augu. xxii. de ci. dei. ca. ix. narrat qualiter filii a matre maledicti mẽbroꝝ tremorẽ incurrunt: & in ecclesia sancti stephani sepulti erãt. & cõcludit q̃ timẽda est parentum maledictio. Conmorãdum est enim qualiter saluator noster parẽtibus obediuit. Iuxta illud Luce. ii. Erat autẽ subditus illꝭ O q̃ mirabile q̃ deus subditus est hominibus: qui tũ dominat angelis: sed nõ miꝛ quia testãte Apo. Phil. ii. Humiliauit seipsũ factus obediẽs usq̃ ad mortem. Attẽdamus ergo qualiter Rechabiti a domino laudati fuerũt: quia patri suo obediuerũt scilicet ipsi Ionadab filio Rechab a quo Rechabite dicte sũt. Vnde Iere. xxxv. Nunqd nõ accepistis disciplinã: nec obeditis verbis meis. Preualuerũt sermones Ionadab filii Rachab qui precepit filiis suis vt nõ biberẽt vinũ: & nõ bibunt usq̃ indiem hãc: quia obediuerũt precepto patris sui Ego autẽ locutus sũ ad vos & nõ obedistis mihi dicit dominus. Filii igit parẽtibus obediant

Capitulum. xiiii. de obedĩẽcia filioꝝ erga parentes

PArentibus post deum maxime obedire debemus. Quia Exo. xx. dicit. Honora patrẽ et matrem &c. Et Eccle. iii. Qui honorat

de obedientia filiorum erga parentes

patrem suũ vita viuet lõgiori. Et Apo. Ephesios. vi
Filii obedite parẽtibus uestris. Idem habet Colloseñ.
iii. Nẽpe desiderãda est est patris benedictio: & timẽ
da est matris maledictio. Vnde Augu. xi. de ci. dei.
ca. ix. q̃ fuerũt x. fratres. vii. masculi & tres femelle
et propter maledictionem matris puniti fuerunt tre
more horribili. Quoꝝ ſcꝫ vnus fratrũ & vna sororum
sanati fuerũt in ecclesia sancti stephani Metẽsis. Ti
menda est igit̃ parẽtum maledictio. Nam teste Va. li
v. ca. iiii. Prima lex nature est parẽtes diligere. Vnd
narrat ibidem qualiter filia quedam matrem in carce
re ꝓ capitali crimine condẽnatam suo lacte nutriuit.
Nam custos filiam ad matrem ire pmisit: nõ tñ aduer
tebat illam nutricionem. Qua visa custos iudicibus re
tulit: qui audiẽtes tãtam filie pietatem matri penam
remiserũt. Insup idem narrat de quadã filia que pa
patrem suum i vltima senectute cõstitutum suo lacte
nutriuit. Idem eciã narrat Solinus li. i. q̃ in memoriã
tãte pietatis locus ille cõsecratus est. Vnde Va. vbi su
pra narrat de filio Cresi. qui cum mut9 erat & un9 d̃
numero persaꝝ: patrem suũ interficere uellet lugebat
eo q̃ dicere nõ poterat q̃ rex erat pater su9 ne ipsũ in
terficerẽt. Accidit igit̃ q̃ qui mutus erat racõne sue
pietatis quã erga patrẽ habuerat loq̃ mereret. O igit̃
inq̃t Va. optima reꝝ ẽ natura q̃ pietatis ẽ dña & ma
gistra. Vnde ibidẽ narrat ꝗliter populi Citaꝝ contra
Dariũ pugnabãt: sed cũ uenissent ad loca monumẽto
rũ suoꝝ parentũ statim suã feritatẽ atq̃ crudelitatem
pdiderũt: & redeũtes cessaruerũt pugnare. Insup nã
rat de Coroliano qui exulat9 a romanis ad Volstos ro
manoꝝ inimicos iuit: quoꝝ imperiũ acq̃siuit: & roma
nis infestissimus fuit cũ quibꝫ federari nullis precibꝫ
voluit. Quod videẽs ei9 mater que rome manebat ac
cessit cũ filius quã supplicantẽ exaudiuit atq̃ castra q
possidebat matri petẽti exhibuit dicens. Expugnasti

de verecundia mulierum

inqt irã meã & patriã precibꝫ liberasti. Vnde cõtinuo romanos infestare pretermisit. Ex his narracionibus patꝫ q̃liter filii parẽtes tueri tenenẽ. Ad quod ꝓpositum Se. li. iii. de benefi. ca. xvi. querit an liberi suis parẽtibꝫ ad cõdignũ q̃ susceperint beneficia reddere possint. Et declarãs hãc q̃stionẽ videẽ cõcludere: q̃ parẽtibꝫ ad cõdignũ reddere nequaq̃ possibile ẽ. Vã posuit exẽplũ de Sci. q. p patre saluãdo in prelio mortis periculoso se exposuit. Ibidẽ eciã narrat de Enea q ut patrẽ suũ senẽ liberaret p mediũ inimicorꝫ ipsũ detulit atq̃ p grãdes ignes trãsire ñ formidauit Etenĩ natura vnũquenq̃ obligat: vt parẽtes tueaẽ. Nã ut poĩt Ambro in examerõ ome. ii. Ciconie buiꝰ sũt nature: q̃ parẽtes nudatos suis pẽnis tegũt ciboq̃ fouẽt & plumaꝝ suaꝝ uolatu subleuãt & deferũt. & ibidẽ cõcludit. Non est inqt oneros ũ quod soluiẽ nature debito

Capitulum. xv. de verecũdia mulierum

Dominus in muliere posuit verecũdiã naturale: ut ipsa ad peccatũ ꝓuocare formidet vi roq̃ ut famulẽ cõdita ẽ: nõ quidẽ ut sibi ĩ si dieẽ ipse tñ sui stat9 neglecto more fictis blãdimẽtis adulacionibus & nutibus viroꝝ excidiũ ꝓcurant & scãdalũ ignominiosum iugiter gignere sollicitanẽ. Vnde Ibero. eꝑ. c. viii. Ille inqt oculos cristiãos scãdalisant que spurcissimo vngẽto faciẽ vngũt oculos q̃ depingunt q̃ꝝ facies nimio cãdore deformes fiunt & tanq̃ ydola inueniunẽ. Ipsas enĩ nec ãnoꝝ numerus nec alia uenustas docere potest q̃ uetule sint: & capillos cũ pdiderint alienis capillis uerticem ornãt: & preteritã iuẽtutẽ in rugis ãnilibꝫ polluũt Erubescat igitur mulier cristiana si naturã cogat ĩ decorẽ: si carnis curã facit in cõcupiscẽciis. O ignis iuuenũ fomẽta libidinũ ĩpudiceq̃ mẽtis excidiũ ẽ ornatus iste: nec est cristi sed anticristi ut inqt idem eꝑ. xlix. Vnde Am. in suo examerõ ome. vltima. Noli delere bonã picturã

De verecundia mulierum

dei & assumere picturã meretricis Illa pictura vicii ẽ
nõ decoris: fraudis nõ simplicitatis. Fallit enĩ & deci-
pit ut neq; illi placeas cui placere desideras: tuoq; di-
splices actori: dũ videt opus suũ deletũ. Nã artifex ĩ
dignat̃ si opus suũ deleat̃. Graue igit̃ crimẽ est: utpu-
tes q; meli9 depinget homo q̃ de9. Vnde Guiller9 pa
risiẽsis li. de vniuerso narrat d̃ quadã muliere que dũ
insistẽt pectinacioni atq; curiositate capillo7; alia que
dã mulier apparuit dicẽs: qd̃ maximũ cruciamentum
tollerabat quia huiusmodi curiositati dum viueret in
sisteret. Non igit̃ in talibus sed ĩ virtutib⁊ crescere de
bẽt: ut nomini ppetuo hereditari possint. Debẽt enĩ
esse sobrie caste & taciturne. Vnde Va. li. ii. ca. p̃mo
Narrat q; mulieribⁿ olim vsus vini ignot9 fuit: ne ĩ ali
ud dedec9 haberent̃. Vnde Ecc̃. xxvii. Mulier ebriosa
ira magna cõtumelia & turpitudo ei9 nõ teget̃. Núc
tñ illud Se. ep̃. xcix. verificat̃ dicẽtis. Mulieres non
minus viris potãt: q̃nimo oleo & mero viros puocant
suiq; sexus beneficiũ suis viciis pdiderũt: & q; femina
rũ est exuerũt moribusq; virilib⁊ ĩplicate sũt. Quãob
rem Va. li. ii. ca. i. dicit q; ab excessib⁊ cauere debent
quia uentrẽ plenũ seqt̃ voluptas. Ideo teste Hero. ep̃.
xxvii. Viri ãtiqt9 cauebãt ne vxores vinum biberent
Vnde Va. li. vi ca. iii. narrat q; Mecelli9 vxorẽ fuste
pcussam interemit: eo q; vinũ bibisset: nec tñ exinde
reprebẽsus fuit: quia iustũ omnes estimabãt illã debe
re violẽter mori que sobrietatẽ debitã violauerat Vñ
Augu. ix. cõfessionũ narrat quomodo decrepita que-
dam mulier suam filiã adhuc puellam regebat cũ ma-
ximo moderamine ut sobrietatis in posterꝫ sibi cõsue-
tudo maneret. & ibidem cũ mater sua q̃dã vice a mo
deramine solito recessisset: ei9 ãcilla eã redarguit: &
eam meri bibulã vocauit. Quo audito stimulo pcussa
suã fetiditatẽ respexit: & ĩde abstinuit. Aníaduertãt
igit̃ mulieres ut sobrietate floreãt: & pudicicią quæ

ipsis cōgruit ne polluant. Vnde Ecc̄. xxviii. Sicut sol oriēs ī mōtibo altissimis diei est p̄ncipiū Sic mulieris bone species ī ornamētis domus sue: quoniā gracia supra gracia mulier sancta & predotata est: ut ibidē dī. Attēdamus igiē quāto affectu ueteres castitatē amauerūt. Nā gradꝰ maximꝰ abusionis est femina sine pudicicia. Vnde sicut prudēcia custodit viꝛ ita pudicicia feminā. Narrat enī Va. li. vi. ca. i. de pluribo mulieribus que maluerūt p̄dere vitā q̄ pudiciciā. Vnde greca quedā femīa cū violēter a nautis ī naui fuisset accepta libidinis occasione: ipsa hoc vidēs ī mari se p̄iecit: & ideo apud grecos laudibo extolli meruit. Narrat insup de quodā qui filiā suā interfecit: eo q̄ Apiꝰ Claudiꝰ violenter ad stupꝛ ipsam inducere volebat. Malebat enī pudice filie esse ī terēptor q̄ corrupte pater. Vnde Ambro. de virginitate ca. iii. narrat de Pelagia que cū essꝫ apud Antio. etatis. xv. ānoꝛ & a predonibus circūseptā se videret matre absente suisq̄ sociabus in aquā se p̄iecit malēs mori q̄ violari. & licet non deceat p̄pter pudiciciā se interimere: nihilominꝰ laudādi sūt veteres in hoc q̄ pudiciciā tantū amauerūt Augu. enī tradit p̄mo de ci. dei ca. xvi. q̄ pudicicia ē virtus mētis que nō potest inuite auferri. Si igiē corpus violēter cōtaminat̄ nihilominꝰ pudicicia manet: dū mēs integra fuerit. p̄ pudicicia igiē predicte mulieres seipsas interficere nō debuerāt: nisi forte inspirate hoc fecerīt: vt tāgit Augu. vbi sup̄ ca. xvii. Vnd̄ sic ait. Femine que ī flumīe se precipitauerūt aut hoc fecerūt humanitus decepte: & sic errauerūt: aut diuinitus ispirate & sic obedierūt. Quicqd tñ sit ī hoc cōmēdabiles fuerūt qui pudiciciā dilexerūt. Animaduē tendū enim q̄nto zelo pagani pudiciciā seruauerunt. Narrat enī Solinꝰ li. vii. ca. xv. Q̄ in india est quedā regio: in qua nulla libido inuenit̄ atq̄ pecculanciā esse ignorant homines. Itaq̄ ibi nulla sūt coniugia: nulliq̄

hoīes ibi nascunt̄: & tñ plurimi homines ibi ɔmorant̄ nullus tamen ibi admictitur nisi castitatis uotum prosequitur: et castitatem si quis non seruauerit in predicta regione submouetur atq; perpetuo exilio datur. Insup Va. li. vi. ca. primo narrat de quodam qui filio suo dicebat ꝙ non solum virginitatem illibatam seruare debebat: sed eciam oscula sincera sine admixtione libidinis. Ceterum Iheron. contra Iouinianum recitat qualiter Diullius vxorem tante pudicicie duxit. Vt omnibus continentibus esset exemplum. Accidit igit̄ ꝙ vir suus quosdam cōfabulantes audiuit dicentes: ꝙ os fetidum haberet. Quo audito ad vxorem accessit: ipsam redarguens cur sibi hoc non intimasset. Que respondit: putabam omnium virorum ora sic olere. Ecce quanta pudicicia mulierum que nunq̄ alterius viri flatum sensit

Capitulum. xvi. de virginibus

Virginitas nomen honorabile est: status mundus vitaq; virginea: angelos imitatur. Vnd̄ virginitatis exemplum ab antiquis cepimus quoniam plures secundum carnem viuere in tātū contemserunt: ꝙ maluer̄t mori q̄ carni obedire Vnde in libello quodam qui intitulatur de virginibus legitur: ꝙ apud romanos virgines que secundum carnem viuere contempserūt maxime reputacionis apud eos extiterunt Vnde ibidem narratur de quibusdā filiabus quarum mater dicta fuit Sedasa que cum absente patre duos iuuenes pretereuntes iure hospitalitatis suscepisset. Ipsi quoque iuuenes honori filiarum non indulserunt: sed eis nocte violenciam intulerunt. Quamobrem dicte virgines mutuis mucronibus se cōciderunt. Narratur insuper ꝙ quedam thebana virgo erat: quam hostis macedo corruperat aliquantulū dissimulauit violencie sibi illate de solatorem. nihilominus suum violatorem manifestauit: & mox gladio seip

ſam interfecit: nolens perdita virginitate vitam ducere. Quid enim iſta deſignant niſi q̃ carni non eſt aſſenciendum: quinimo melius foret a preſenti vita migrare q̃ in deſideriis carnalibus vitã ducere. Ideo apoſtolus Ro. viii. dicebat. Qui in carne ſũt deo placere non poſſunt. Et Callatĕ. v. Spiritu ambulate & deſideria carnis non perficietis. Vnde Augu. Viuentes ĩ carne preter carnem ãgelos vocat. libro de ſancta virginitate dicens. Sicut familiam angelorum deus habet in celis: ſic eciam familiam virginũ voluit habere in terris. Illi enim angeli ſũt qui non ſecundum carnẽ viuũt. Et ideo Ibero. ad Euſtachium dicit. Statim ĩquit vt filius dei ingreſſus eſt ſup terram nouam ſibi familiam elegit: ut qui ab angelis adorabat̃: ĩ celo eciam haberet angelos ſcilicet virgines in terris. Quapter Augu. li. iiii. de doctrina criſtiana dicit q̃ virgines ſũt illuſtrior porcio regis criſti. Illi enim virgines dici poſſunt qui non ſecundum carnem viuũt: ſed carnem ſpiritui ſubiciunt. Vnde. ii. Corintĕ. x. In carne ambulantes non ſecundum carnem ambulemus. Quid enim prodeſt homini ſeu femine ſi voluptate ſua eam puritatem tollat: per quam imitarẽ̃ reginam celorũ: ſcilicet mariam. Laudabilis igit̃ eſt virginitas: ſed nc ſufficit ipſa niſi bonis operibus illuſtrẽ̃. Nam & ĩ euãgelio virgines quinq; fatue dicunt̃. & ideo ex ſua virginitate introitum ad ianuam celeſtem meruiſſe non credunt̃. Pulcrum eſt igit̃ ſi virgo ſis ſed multum pulcrius ſi cum virginitate operibus floreas ſacris: nunc oracionem nunc meditacionem ſedule exponendo. Nã teſte Ibero. ad Euſtachium virgo debet eſſe oracionibus ſacris: virtuoſiſq; laboribus occupata. Et idẽ Ibe. epĩ. lxvii. ad demetrium. Debet inquit virgo eſſe qui eta: honeſtaq; ſocietate comitata non vaga diſcurrens per patrias. exemplo Marie quam inuenit angelus in cubiculo. Sit eciam ſermo virginis prudens modeſtq

et rarus: non eloquencia sed pudore preditus sit: atq; humilis gestu: quia per humilitatē virgo Maria deo placuit. Nam secundum Ambro. lib°. de virginitate Virginitas supgredit humane nature cōdicionem: p quam homines angelis assimulant. Vnde Apo. prima Corinth. vii. Virgo inquit cogitat que domini sūt ut sit sancta corpore & spiritu. Ibero enim alloquens matrem de instructione filie ep̄. lxxxix. dicebat. Reddat tibi inquit quotidie pensum de scepturatis floridis & post assuescat oraciones & psalmos nocte cōsurgere, mane canere ymnos. Et sequitur: discat lanam facere tenere colum rotare filum & susum tenere. Nam virginitas in talibus conseruatur. Nam teste eodem ad Eustachium. Virginitas thesaurus est irrecuperabilis. Caue igit ne de te dicat deus. Virgo cecidit & nō est qui suscitet. Et cū omnia deus potest suscitare nō tamen virginem. Si ergo ad thesaurum recuperabilē custodiendum solliciti sūt homines: pocius de virginitate obseruāda solliciti esse debent. Non igit discurrant quoniam teste Grego. ome. xii. de predari desiderat qui thesaurum publice in via portat. Solitarie igitur maneat quoniam sicut Iob. xxiii. dicit. Per noctem adulter quasi fur obseruat caliginē. Nempe olī virgines sollicitam sue virginitatis custodiam habuerunt. Vnde Ambro. li. ii. de virginitate narrat de q̄dam virgine que fuit antiochie: cūi pulcritudo appetebatur. Vnde violēter ad lupanar īroducta fuit que cū ibi fuisset flebat & orabat dicens. Domine qui dedisti virginibus leones domare: da mihi ut mētes hominum domare possem: ne violetur exiguum tēplum tuum ne eciam paciaris incestum. Cum igit oracionē cōpleuisset. Ecce miles introiuit dicens. Ne timeas: quoniam supueni saluare animam tuam. Mutemus inquit uestimenta ut tua uestis me faciat uerum militē Vnde sic factum est ut virgo militis uestē accepit: &

sic euasit & miles loco eius cū veste muliebri ibi remā
sit. Cūq; igit̄ alius ingrediretur & loco puelle virum
iuenisset: alius nūciauit & loco virginis miles condem
natus est ad mortem. Quod cum audisset puella festi
nanter cucurrit ad locum supplicii que ꝑ ipso mori cō
tendebat et econuerso miles pro ea. Itaq; ambo cōten
debant: & martirii palmam susceperunt. Insup idem
Ambro li. iii. narrat qualiter beata Zottheris cum es
set pulcerrima gaudebat faciem suam martirio fedari
ne temptacionis occasio existeret. Ceterum de beata
Brigida legit̄ q̄ cum pater eius cuidam nobili vellet
eam desponsare. Ipsa orauit ut aliqua sibi difformitas
cōtingeret racione cuius coniugium vitaretur. Ipsaq;
orante vnus eius oculus crepuit. Quod videns pater
permisit eam velari & ad dei cultum deputari: & ocu
lus eius sanatus est. Insuper & de pluribus aliis simili
ter legimus que licet viros suos secum haberent nihil
ominus virginitatem obseruarunt. Vnde in libro qui
dicitur paradisus narratur d̄ Iuliana virgine q̄ ipsa vi
dens Origenem metuentem sedicionesꝰ paganorum &
fugiētem ꝑ biennium ipsum suscepit & celauit neces
sariaq; sibi ministrauit. Narrat insup Ibero. eē. xlv. d̄
quadā virgine que a beato martino uoluit videri cum
tamen ipsam ipse desideraret visitare tanq; moribꝰ &
caritate precessam. Vnde ipsa beata beato martino ꝑ
fenestriolam dixit. Ora ꝑ me quia nunq; a viro sū vi
sitata. Gracias itaq; egit sanctus Martinus eamq; bēdi
dixit. Narrat eciam idem Ibero. eē. lxxxix. qualiter
cuiusdam virginis paternus cepit habitum virginis:
ut virginis mentem permutare posset. Volebat enim
q̄ nuberet: sed ei nocte apparuit angelus inferens mi
nas dicens. Quomodo ausus es viri imperium pre
ferre cristo. Nam virgines cristi sponse sūt: & secunē
agnum quocūq; ierit. Sup quo Augu. de bono virgi
nali. Gaudia inquit virginum sunt de cristo in cristo

De virginibus

cum cristo p cristum post cristum. Et idem Augusti.
epī. c. xxviii. Beaci9 est inquit in carne imitari vitam
angelorum q̄ ex carne augere numerum mortalium.
Nam vberius est mente grandescere q̄ ventre graue
scere: oracioni busq̄ celum parturire q̄ in visceribo ue
tum nutrire. Vnde Grego. li. iiii. dialogorum de vir
ginibo nārat q̄liter deo placuerūt. Nam de Tharsilla
narrat qualiter duas sorores habebat que cum visita
rent ipsam ait. Recedite quia meus sponsus sez Ihesus
uenit. Ibidem eciam narrat de quadā puella dicta mu
sa: cui beata virgo cum puero apparuit querens ab ea
an sibi seruire uellet. Que respondit q̄ sic. Tunc bea
ta virgo respondit & precepit sibi: ut omnino pu
eriles mores pretermitteret: que sic fecit: & ad tantā
maturitatem deuoluta est: ut virginum exemplar effi
ceretur. Ex his igitē patet quantis laudibus antiquit9
virginitas floruit. Nam Deutro. xxi. precipitē virgo
corrupta lapidari nisi pro violencia clamasset. Insuper
apud saxones lex olim fuit ut virgo sponte deflorata
viua sepeliretur: & violator sup eam suspēdi debebat
Itē apud barbaros lex fuit ut virgo fornicaria seu spō
te grauidata de monte altissimo precipitaretur eiusq̄
violator capite priuaretur. Insup in prologo historie
romanorum legitur de quadam que cum filios genu
isset secundum legem viua fuit sepulta. Ex quibo om
nibus satis patet quanto studio virgines se custodire
debeant. Nunc tamen blandimentis nunc muneribus
seducunt. Vnde Ambro. li. primo de virginitate nar
rat de quadam virgine pitagorea que tante fuit con
stancie ut in tormentis non posset vinci. Vnde cum in
terrogaretur a quodam tiranno de quodam secreto re
uelando linguam suam morsu abscidit: ut respondēdi
causam non haberet. Ipsa tamen que vinci non potuit
tormentis postmodum fuit victa muneribus que pri9
preualebat animo postmodū erubuit tumescēte vtero

De viduis

Capitulum xvii. de viduis

Vidualis status simplex & modestus existere debet & virum bonum si habuerit caueat ne mutet fortunam: si primo consimilem inuenire timeat plurimas autem opposite conditionis viduas conspicimus: quia & si virum pessimum habuerint: mox post mortem ad alium currunt. Si uero bonum habuerint illius facillime obliuiscunt & alium habere studiossime sollicitantur. Veterum enim exemplum vtinam animaduerterent. Vnde Ibe. li. ii. cõtra Iouinianum narrat de marchia Cathonis filia que cum lugeret virum matrone ab ea petiuerunt quis dies esset in quo luctum suum terminare deberet. Ipsa respondit q̃ dies sue mortis esset dies in quo luctum suum terminare deberet. De alio igit̃ viro non cogitat. Ibidem eciam narrat de quadam alia vidua: quam cũ vicinus moneret ut alteri nuberet dicens: q̃ sua etas nubere deberet: ipsa respondit nequaquam hoc faciaz quia si bonum virum inuenero: tunc habeo timere ne perdam. Si uero malum quid necesse est post bonum pessimum sustinere. Narrat insuper de Marcella que rogata a matre ut nuberet. Respondit se nupsisse ita valide ut amplius nollet. Narrat eciam de Valeria q̃ cum interrogaretur an uellet nubere. Respondit licz vir meus mortuus sit vobis mihi tamen semper viuit. Attendant enim vidue quoniam Anna fuit vidua ab adolescencia sua: & non recedebat de templo nec diebus nec noctibus. Nunquid eciam vidua Sarreptana: pro salute filiorum famem tollerauit: nec virum quesiuit ut patet. iii. Regum. xvii. Nunquid celebris vidua fuit Iudith. His igitur attentis dicit. Ibero. vbi supra loquendo vidue. Quid angustiarum habeãt nuptie didicisti: & quasi cum canibus vsq̃ ad nauseam saturata es. Quid igitur vis rursum ingredi quod noxium est. Nam bruta seu aues in eadem recia nõ ĩcidũt

A6

De viduis

Quid igitur petis. Imitare pocius sanctam matrẽ Ihe
su cristi. Vidua enĩ que non scit continere vel nõ vult
maritum pocius accipiat q̃ dyabolum. Itaq; Ihero. de
testatur secunda coniugia nisi magna iuuentus fuerit
Et ideo Apostolus prima Thimo. v. Volo inquit ado
lescentulas & iuniores nubere. Ceterum Ihero. epi.
xcvi. narrat de quodam viro qui sepelierat vigĩti vxo
res: et postea accepit mulierem in vxorem que habuit
duos maritos. Cumq; igit̃ fuissent matrimonio copu
lati totus romanus populus instanter astabat videre:
quis eorum vinceret: maritus tamen vicit: & tocius
vrbis populo confluente coronatus est: & palmum in
manibus tenebat clamans. O mea vxor nube nunc fe
retro. Et ideo Ihero. alloquendo viduam dicit. Obse-
cro tibi sufficiat quod perdidisti primum virginita-
tis gradum: & per tercium scilicet coniugium venisti
ad secundum scilicet viduitatem. Vnde licet coniugi
um precedat viduitatem tempore: non tamen castita
te. Insup Ihero ep̃. xcv. Caueas ne iuxta te ambulet
procurator uel histrio nec iuuenis nitidus: sed habeto
tecum virginum & viduarum choros: tuiq; sexus sola
cia quere: & sit in manibus tuis diuina lectio & ĩ ore
deuota oracio vt adolescencie cogitaciones huiusmodi
clipeo repellantur. Vnde Apo. prima Thimo. v. Ar-
dentes inquit dyaboli sagitte ieiuniorum & viduarũ
frigore restringende sũt. Ceterũ animaduertam9 nã
racionẽ Ambro. in suo examerõ ome. l. qui narrat de
turtere q̃ si ꝑdiderit cõparẽ iterare cõiunccionẽ recu
sat. Discite inquit igit̃ ab auibꝰ mulieres q̃nte sit dig
nitatis grad9 viduitatis que eciam in auibꝰ predicat̃
Meli9 tñ est nubere q̃ vri. id est fornicari. Ideo Ihero
ep̃. xcv. Tolle quod peius est & suscipe quod ꝑ se bo-
num nõ est scilicet nubere: & loquit̃ vidue
Zophilogium editum a fratre Iacobo magni de Pari
sius: ordinis heremitarꝝ sancti Augu. finit foeliciter.

Biblioteka Uniwersytecka w Szczecinie
Biblioteka Główna Uniwersytetu Szczecińskiego
Biblioteka Główna Uniwersytetu Szczecińskiego
BIBLIOTEKA PAŃSTWOWA W SZCZECINIE
S. III 129

178 ~~N37~~

Biblioteka
Muzeum Pomorza Zachodniego
w Szczecinie
Nr 1219